قۇم باسقان شەھەر

(رومان)

ئاپتورى : مەمتىمىن ھوشۇر

1ـقىسىم ، جاھان كەزدى سۆپۈرگە

«قۇياش شاھى »

ھەشەمەتلىك شەھەر دەرۋازىسىدىن ئېشىگىنى يېتىلەپ چىقىۋاتقان بۇ كىشى جاھان كەزدى سۆپۈرگە ئىدى. شەھەر دەرۋازىسى ئالدىغا شەھەرگە كىرىشنى كۈتۈپ كېچىچە سىرتتا تۈنىگەن كارۋانلار توپلىشىۋالغان ئىدى . سۆپۈرگە ئىسسىق تىننىقلىرى ئۆرۈلۈپ تۇرغان تۆگىلەرنىڭ تۇمشۇقلىرىنى نېرى بېرى قىلىپ ، قانداقتۇر ئۆزۈن چاپان .قىسقا چاپان .ساقاللىق، ۋەساقالسىز كىشىلەرنى ئارلاپ قىستاڭچىلىقتىن ئۆتتى ، ـدە ئەركىن نەپەس ئالدى . ئىشىكىگە مىنىپ .تاش يېيىتىلغان خانلىق يول بىلەن ئىتتىك مېڭىپ كەتتى .

سۈزۈك ئاسماندىكى يىنىك تەۋرىنىپ تۇرغان ئاق بۇلۇتلار ئۈستىدە ئەتتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى جىلۋىلىنەتتى . سۆپۈرگىنىڭ كۆز ئالدىدا شەۋەر سېپىلىغا ياندىشىپ كەتكەن ئېتىزلار .ھەرتەرەپكە سوزۇلغان توپىلىق يوللار.تېخىمۇ يىراقتا بولسا چەكسىز دالا تاشلىنىپ ياتاتتى، قانچە كارۋانلار ئۇلارنىڭ تۇياقلىرىنى ئۇپراتقان تاشلىق يول سۆپۈرگە ئېشىكىنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدا رىتىملىق تاراسلايتى . قېلىن ، ئېگىز سېپىللار بىلەن قورشالغان ھەيۋەتلىك بىر

شەھەر يولوچىنىڭ ئارقىسىدا قالماقتا ئىدى . بۇ شەھەر بۇ ئەتراپقا داڭقى كەتكەن «قۇياش شاھى» نىڭ پايتەختى ئىدى، ياللا ، جاھانكەزدى سۆپۈرگە ئۆمرىدە مۇنداق سۈرلۈك تەلەت شەھەرنى كۆرگەن ئەمەس ، شەھەر

بەكمۇ چوڭ بولۇپ ، پادىشاھلىققا قاراشلىق بارلىق ئۆلكىلەردىن يۆلاپ كېلىنگەن بايلىقلار بىلەن تىنىپ كەتكەن ئىدى . قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان باغلار بىلەن قورشالغان خان سارايلىرىنى ھەيۋەتلىك تۈۋرۈكلەر بېزەپ تۇراتتى ،چاسا خىش ياتقۇزۇلغان كەڭ يوللار ،رەڭلىك تاۋلىنىپ تۇرغان راۋاقلار ،بۈككىدە دەرەخزارلىق ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاجايىپ گۈمبەزلەر. سۈنئىي تاغلار ئۈستىگە كۆتۈرۈلگەن تاش پەلەمپەيلەر، شەھەر مەنزىرىسىگە تېخىمۇ سەلتەنەت بېغىشلايتى ، شەھەر كوچىلىرىدىن ئالتۇن كۈمۈش، ئېسىل تاشلار . قىممەتلىك ھايۋان تېرىلىرى ، خۇش پۇراق دورا دەرمانلار . قايسى بىر كىچىكرەك پادىشاھلىقنىڭ سوۋغا سالاملىرى قاچىلانغان ساندۇق، قاپلانى ئارتقان كارۋانلار شاھ ئوردىسىغا قاراپ ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۆتۈپ تۇراتتى ، بۇ بايلىقلار بۇ يەردە ئوردىدىكى يەپ ئىچىش ، ئوشۇقچە سۆلەت ، سارايى ئايۋانلارنى بېزەش ئىشلىرىغا سەرىپ بولۇپ تۈگەيتى ،

جاھانكەزدى سۈپۈرگە بۇ شەھەردىكى ھەشەمەتلەر ئىچىدە باھارنىڭ ھەقىقى ھىدىنى . ئادەملەرنىڭ چىرايىدا توقلۇقنىڭ بىشارىتى بولغان قىزىللىقنى . قاقاقلاپ كۈلگەن چىن كۈلكىنى كۆرمىدى . شەھەرنىڭ پاسكىنا . تار كوچىلىرى نامراتلار بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى . ھەشەمەتلىك خان سارايلىرىنى قۇرغان كاسىپلار ،قاداقلاشقان قوللىرى بىلەن ئاجايىپ راۋاقلارنى ئۆرە قىلغان ئۇستىلار . ماھىر نەققاشلار بۇ يەردە قىيسايغان . تار كۆلبىلەردە ھايات كەچۈرەتتى . كوچىلاردا مۈكچەيگەن،ئېغىر ئەمگەكتىن ھالسىرىغان كىشىلەر چۈشكۈن قەدەم تاشلايتى . جاسۇس سۇخەنچىلەردىن خۇدىكسىرەپ ،ئەتراپىغا قاراپ ئېھتىيات بىلەن پىچىرلىشاتتى . دەرەخلەر ئۈستىدە قۇشلار چورقىرىشاتتى . ئارامبەخش شامالدا يۇپۇرماقلار يىنىك شىلدىرلايتى . شىرقىراپ ئېقىۋاتقان سۇلار مۇھاببەت ناخشىلىرىنى ئېيتىپ ئېرىق بويلىرىدىكى يېشىل ئوتلارنى سۆيۈپ ئۆتەتتى . لېكىن تەبىئەتنىڭ بو بەزمىلىرىدىن خوشال بولغۇدەك كۆڭۈلنى تاپماق تەس ئىدى.

شەھەر سېپىلىنىڭ سىرتىدا يەنە «دىۋانىلەرمەھەللىسى »دەپ ئاتىلىدىغان مەھەللىلەرمۇ بار ئىدى . پاكار پاكار ئۆيلەر ،ئەگرى بۈگرى توپىلىق تار كوچىلاردىن قۇرۇلغان بۇ مەھەللىدە قۇل قۇل كىيىملىرى بىلەن كوچىنىڭ توپىسىنى توزۇتۇپ ئويناپ يۈرگەن بالىلارنىڭ كۆپلىكى كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى ، بەزى دىۋانىلەر يەرنى كولاپلا گەمەقىلىپ كىرىۋالغانىدى ، ھەر بىر ھويلىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۈكلىرى چۈشۈپ قوتۇرلىشىپ كەتكەن ئىتلار ئىككى پۇتىنىڭ ئۈستىگە بېشىنى قويۇپ مۈگىدەپ ياتاتتى . بۇ ئىتلار شۇنچىلىك ھورۇنلىشىپ كەتكەنكى ،بىرەر

ئوغرى كەلسمۇ ، ئىگىسى ئويغۇتۇپ قويمىغۇچە قاۋىمايتى ، ھەر بىر ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىدا دۈۋىلەپ قويۇلغان ئەسكى لاتىلار ، تۆمۈر تېسەك ، كونا كىيىملەر، خالتىلاردا قورىغان ، كۆكەرگەن پارچە نانلار كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى .

بۇيەردە بىر تۈپ دەرەخ ياكى كۆكەرگەن ئوت چۆپمۇ كۆرۈنمەيتى . ھەممە يەر كۆيۈك ئاپتاپتا ئوتتەك چاقناپ ياتاتتى . بۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى شەھەرگە كىرىپ دىۋانىچىلىك قىلىش بىلەن جېنىنى باقاتتى ، پادىشاھ تەرىپىدىن ئۇلارنىڭ شەھەر ئىچىدە تۇرۇشى مەڭگۈ چەكلەنگەن ئىدى . شەھەرگە كىرگەندىمۇ ئۇلارنىڭ چوڭ كوچىلارغا ئۆتۈپ تىلەمچىلىك قىلىشى مەنئىي قىلىنغان ئىدى . ئۇلارغا سەدىقە بېرىدىغانلار يەنىلا شەھەرنىڭ ئارقا كوچىسىدىكى نامراتلار ئىدى .

جاھان كەزدى سۈپۈرگە «قۇياش شاھى» نىڭ بۇ ئۇلۇغ پايتەختىگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتى .بەلكىم ئېزىپ كېلىپ قالغاندۇ . ياكى تەقدىرنىڭ شاملى ئۇنى ئۇچۇرۇپ بۇ يەرگە تاشلىغاندۇر . ...سۈپۈرگە سەپىرىنىڭ تىزگىنىنى كۆڭلىنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرغان ئىدى . ئۇ قانچە سۇلارنى كېچىپ ئۆتتى ، قانداقتۇر كارۋانلارغا ئەگىشىپ ماڭدى . كىملەرنىڭدۇر گۈلخانلىرى ئەتراپىدا تۈنىدى .

ئۇ ئۇ شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرمەي تۇرۇپلا بۇ لەنتى ماكانغا كېلىپ قالغىنىغا پۇشايمان يېدى ، دەرۋازا قوۋۇقچىلىرى بېشىغا نېپىز بۆك كىيگەن . يۈزىنى قورۇق ساقال باسقان ، ئۇزۇن يەكتەكنىڭ بىر پېشىنى پوتىسىغا قىستۇرۇۋالغان بۇ غەلىتە ئادەمنى ۋارقىراپ توختاتتى .

ـ ھەي ساقال!

سۈپۈرگە قورۇقچىلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغانغا سېلىپ مېڭىۋەردى ، چۈنكى ئۇنىڭ ئىسمى ساقال ئەمەس دە ،

ـ ھەي ساقال . ساڭا گەپ قىلىۋاتىمىز.

ـ مېنى چاقىرۋاتامسىلەر؟

ـ ھە سېنى ، نەگە ؟

ـ كۆرىۋاتىسىلەرغۇ ، شەھەرگە كىرىپ كېتىۋاتىمەن .

ـ ئېشىگىڭنى بۇياققا تارت .

قورۇقچىلار سۈپۈرگىنى نوقۇپ ، تارتقۇشلاپ بىرچەتكە چىقىرىپ يانچۇق قويۇنلىرىنى ئاختۇردى ، ئۇلارنىڭ قولىغا بىر نەتىچە ئۇششاق يارماقتىن باشقا ھىچنەمە چىقمىدى . كۆپنى كۆرگەن سۈپۈرگە ئۈنچىقماي قاراپ تۇراتتى .ئەلۋەتتە مۇھىمراق نەرسىلىرىنى مۇنداق ماڭدامدا بىر ئۇچراپ تۇرىدىغان قاراقچىلارنىڭ قولىغا چىقىدىغان يەرگە قويمايتى .

ــ ئۇلۇغ پايتەختىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى بىلەمسەن ؟ ــ دەپ سورىدى قورۇقچى

ــ بىلىدىغىنىمدىن بىلمەيدىغانلىرىم كۆپ ــ ، دېدى سۈپۈرگە

ــ ئەمىسە ئاڭلاپ قال ، بۇ شەھەرگە بىرىنجى نۆۋەت كەلگەن كىشى دەرۋازىدىن كىرىش ھەققى تۆلەيدۇ .

ــ خۇدا ھەققى ئۆزۈڭلارمۇ ئاختۇرۇپ كۆردۈڭلار،مېنىڭدە ئاشۇ بىر نەتچە يارماقتىن باشقا ھېچنىمە يوق .

ــ پۇلۇڭ بولمىسا شەھەرگە كىرىپ نىمە ئىش قىلىسەن ؟ ياكى سەن تىلەمچىلىك قىلماقچىمۇ ؟شۇنداق قىلماقچى بولساڭ يوقال بۇيەردىن . بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىمىزنىڭ دىۋانىلىرىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ . ...

ــ نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىسىلەر ؟ ــ دەپ چۈشەندۈردى سۈپۈرگە ،ــ مەن جاھان كەزدى مۇساپىرمەن ، قۇدرىتى تەڭداشسىز «قۇياش شاھى» مىزنىڭ شۆھرىتىنى ، ئۇلۇغ پايتەختىنىڭ داڭقىنى ئاڭلاپ . زىيارەت قىلماق بولۇپ يىراقلاردىن كەلدىم . مەندە نەدىمۇ پۇل پۇچەك ، مال دۇنيا بولسۇن . دۇنيا يىغىش ئاقىللارنىڭ ئىشى ئەمەس . بايلىق پەقەت ئۇلۇغ شاھلارغىلا زىننەت قوشالايدۇ ....نەدە قاراڭغۇ چۈشسە شۇ يەردە تۈنەيمەن . بۈگۈن تاپقىنىمنى ئەتىگە ئاشۇرۇپ قويمايمەن ، ئاڭلىغانمۇ سىلەر ؟ خۇدا ئەتىگە يەتكۈدەك ئۆمۈر بەرگەن كىشىگە .ئەتىلىك رىزقىنىمۇ قوشۇپ بېرىدۇ . مۇقەددەس كىتاپلارغا ئەنە شۇنداق يېزىلغان .

ــ سەن بىلى گەپچى ئوخشىمامسەن ؟ ــ دەپ سۈپۈرگىنىڭ گېپىنى تارتىۋالدى يەنە بىر قورۇقچى ــ پۇلۇڭ بولمىسا مۇنۇ قوتۇر ئېشىكىڭنى قويۇپ كەت بولمىسا خان ئوردىسىغا بىر ئاي ھاشارغا ئىشلەيسەن ،ئىككىدىن بىرىنى تاللا .

ــ نىمە گەپ بولۇپ كەتتى ،مەن زادى چۈشۈنەلمىدىم ؟

ــ خۇپسەنلىكىڭنى قوي ، ياكى بىر ئاي ھاشارغا ئىشلەيدىغانغا تور ، ياكى ئېشىگىڭنى قۇيۇپ كەت .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ سۈپۈرگىنىڭ كۆرۈمسىز ئېشىگى ئاۋازىنى بولىشىغا قويىۋىتىپ ھاڭراپ ، ئۈنلۈكرەك گەپ

قىلىشقىمۇ بولمايدىغان بۇ شەھەرنى بېشىغا كىيدى . قورۇقچىلار ئاچچىقىدا ئۇنىڭ بېقىنلىرىغا قاتتىق ئايغى بىلەن بىر نەتچىنى تېپۋەتتى . ئېشەك سۇپۇرگە ئۇچۈن قۇياش شاھىدىنىمۇ قىممەتلىكرەك ئىدى .

ئېشەككە تەگكەن تاياق ئۆزىگە تەگكەندەك بولۇپ دۇمبىلىرى قىملداپ كەتتى . ــھاي ھاي ياخشى ئادەملەر ئۇنداق قىلماڭلار ــ دەپ ئارىغا چۈشتى شۇپۇرگە ــ

كۆرۈپ تۇرۇپسىلەركى ، بۇ مۇشۇنداق ئەسكى خۇيلۇق مەخلۇق ، خۇدا شۇڭا ئۇنى باشقا نىمە قىلماي ئېشەك قىلىپ ياراتقان . بوپتۇ مەن اشارغا ئىشلىسەم ئىشلەي . ئېشەك ئۆزۈمگە قالسۇن .

سۇپۇرگە تاش يونۇغۇچىلار قاتارىدا تاش چوقۇدى . قانداقتۇر بىر دۆڭنى تۈزگە ، تۈزنى دۆڭگە تارتىۋاتقان ھاشارچىلارغا قوشۇلۇپ ئېشىكى بىلەن توپا توشىدى .

ئۇ يەردە سېپىللار ئۈستىگە قورۇلغان دارلارنى ، شەھەر مەيدانىنىڭ ئوتتۇرسىغا ئورنىتىلغان ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانلارنىڭ كاللىسى چېپىلىدىغان ھەيۋەتلىك كۆتەكنى ، ئايغىدىكى ئېغىر كىشەنلەرنى شاراقلىتىپ سۆرەپ ، قامچا ئاستىدا ئىشلەۋاتقان جىنايەتچىلەرنى كۆردى . ھەممە يەرنى كىشىنىڭ دىمىنى سىقىدىغان ئېغىر بورۇقتۇملۇق ، چوڭقۇر سۈكۈت قاپلىغاندەك قىلاتتى . . پەقەت ئىككى ئىشلا سۇپۇرگىنىڭ خاتىرىسىدە ساقلىنىپ قالدى .

بىر قېتىم ئۇ دىۋانىلەر مەھەللىسىنى كۆرۈپ باقماقچى بېرىپ ، ئېشىكىدىن ۋە ئۆزىنىڭمۇ جىنىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاسلا قالدى . جۇلدۇر كىيىمەن بىر توپ ئادەملەر يۈيۈرلۈپ كېلىپ ئۇنى ئېشىكىنىڭ ئۈستىدىن سۆرەپ چۈشتى . قىيىالاڭاچ باللاردىن بىر نەتچىسى ئېشەكنىڭ ئۈستىگە مىنىپمۇ ئۈلگۈردى . قالغانلىرى ئۇنىڭ قويۇنلىرىنى ئاختۇرۇپ كىيىملىرىنى تارتقۇشلاپ سۆرىگىلى تۇردى . قورقۇپ كەتكەن سۇپۇرگە :

ــ ھاي نا ئىنساپلار . مۇشۇمۇ ئىش بولدىمۇ ؟ سىلەر ئۆز كەسپىدىشىڭلارنىمۇ بۇلاڭ تالاڭ قىلامسىلەر ؟مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاشلا قەلەندەرغۇ ؟ ــ دەپ خىيالىغا كەلگەن گەپلەرنى قىلىپ چۇقان سالدى ، ئۇ ۋارقىرىمىغىنىدا بۇ غەلىتە ئادەملەر ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يىرتىپ گۆشىنىمۇ تالان تاراج قىلىپ بىر پارچىدىن بۆلۈشىۋالىدىغاندەك قىلاتتى . ھەر ھالدا ئۇنىڭ ۋارقىرىشى ئۇنۇم بەردى . ــ يۇيۇرلۇپ كېلىۋاتقان قەلەندەرلەر نېمىشقىدۇر چېپىپدە توختاپ قېلىشتى .

ــ سەن راستىنلا قەلەندەرمۇ ؟ــ دەپ سورىدى بىرى .

ــ بىلىپ قويۇڭلاركى ــ دەپ گۈركىرىدى سوپۇرگە،ــ مەن يىراق ئەلنىڭ مەشھۇر قەلەندەرىمەن.....

ــ ئۇنداقتا نىمىشقا ئىشەك مىنىپ يۈرۈيسەن ؟ــ دەپ سۆزىنى بۆلدى تۇنجى ئىبىز ئاچقان قەلەندەر ،ــ قەلەندەر دىگەننىڭ ھېچنىمىسى بولماسلىقى كېرەك ئىدىغۇ؟

ــ بىز تەرەپتە ئىشىكى يوق قەلەندەر قەلەندەر ھىساپلانمايدۇ، ــ دەپ چۈشەندۈردى سوپۇرگە ــ ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن يۇرتۇمدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلىمەن. ئىشەككە مىنىپ جاھان كېزىمەن ، ھەربىر شەھەرگە بارغاندا شۇ يەرنىڭ قەلەندەر مەھەللىسىنى زىيارەت قىلىمەن ، سىلەرنىڭ بۇ قىلىقىڭلار باشقا يۇرت قەلەندەرلىرىنىڭ قۇلىقىغا يەتسە شۇنچىلىك سەت ئىش بولىدۇكى ....

ــ سەن ئۆز يۇرتۇڭدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولساڭ ــ دەپ خىرىلدىدى قېرى بىر قەلەندەر .ــ بىزنىڭ قەلەندەرلەر شاھىمىز بىلەن كۆرۈشمىكىڭ شەرت.

ــ قەلەندەرلەر شاھى ؟ ھەيران بولدى سوپۇرگە ــ سىلەرنىڭ قەلەندەرلەر شاھىڭلار بارمۇ تېخى ؟

ــ سېنىڭ يۇرتۇڭدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولسا ــ دېدى قېرى قەلەندەر پەخىرلىنىپ تۇرۇپ ــ بىزنىڭ ئۆز شاھىمىز بار . مانا ھازىر كۆرىسەن .

قەلەندەرلەر چۇۋۇلدىشىپ ئۇنى ئالدىغا سېلىپ ماڭدى . سوپۇرگە گەپدانلىق قىلىمەن دەپ ئاغزىمدىن بالاغا قالدىممۇ نېمە؟ دەپ ئوشۇقچە گەپلەرنى قىلىشەتكىنىگە پۇشايمان قىلىپ قالدى . ئەسلىدە ئۇ ئۆزىنى قەلەندەرلەر ئاقساقىلى قىلىپ كۆرسىتىپ مۇشكۇل ئەھۋالدىن قۇتۇلۇۋالماقچى ئىدى . بۇ ئەبلەخلەرنىڭ پادىشاھىنىڭ بارلىقىنى كىم بىلسۇن . لېكىن ئېغىزدىن چىقىپ كەتكەن گەپنى ئەمدى قايتۇرىۋالغىلى بولمايتى . شۇڭا بىر دانىشمەن سۆزىنى ئېغىزدىن چىققۇچە ئادەم باشقۇرىدۇ، ئېغىزدىن چىقىپ كەتكەن گەپ ئادەمنى باشقۇرىدۇ دەپ توغرا ئېيتقان .

قەلەندەر سوپۇرگىنى باشلاپ قىيسىيىپ ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر ئۆيىنىڭ ئالدىغا ئەكەلدى . ئۆي ئىچىدىكى قارداپ كەتكەن بورىنىڭ ئۈستىدە چاچ ساقاللىرى چىگىلىشىپ كەتكەن ، چىشلىرى قارىدىغان، يۇيۇقسىز بەتلىرى ئەسلى ئۆڭىنى يوقاتقان . ئۈستىدىكى كىيىم كېچەكلەرنىڭ جۇل جۇللىقى باشقا قەلەندەرلەردىن ئېشىپ چۈشىدىغان سۇرلۇك قىياپەتتىكى بىر ئىنسان ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ياش قورامىنىڭ قانچىدە ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلماق مۇشكۇل ئىدى .

ئەتراپتا گىژىلداپ يۈرگەن چىۋىنلار ، تور بېسىپ كەتكەن تورۇسلاردا ساڭگىلىغان ئۆمۈچۈكلەر بۇ « شاھ ئوردىسى» نى تېخىمۇ سىرلىق كۆرسىتەتتى .

جاھانكەزدى سوپۇرگىنى سۇر باستى . قەلەندەرلەر شاھى ئۇنىڭغا باش كۆتۈرۈپ قاراپمۇ قويماي:

ـ نىمە ئادەمسەن ؟ ـدەپ سورىدى .

ـ تىلەمچىمەن .ـ دېدى سوپۇرگە ئىككىلەنمەي .

ـ شۇنداق ئۇلۇغ تەڭرىم ئالدىدا ھەممە ئادەم ئوخشاشلا تىلەمچى ،ـ دەپ قەلەندەرچىلىك پەلسەپەسى ئۈستىدە ۋالاقلاپ كەتتى قەلەندەرلەر شاھى ،ـ ئىنسان ئۆزىنىڭ رىزقىنى ، بەختىنى خۇدادىن تىلەيدۇ . پەرىق شۇ يەردىكى ، بىز خۇدادىن تىلىگەنلىرىمىزنى بەندىنىڭ قولى ئارقىلىق ئالىمىز ، سەن ئۇ دۇنياغا بارغاندا كۆرىسەن .شاھلار . ئەمەلدارلار . بايلار بۇ دۇنيادىكى قىلمىشىدىن ھىساپ بېرىپ بولالماي قىينىلىپ تۇرغاندا قەلەندەرلەرنىڭ ھەممىسى خوشال خورام جەننەتكە قاراپ ماڭغان بولىدۇ . نېمىشقا دېسەڭ ، بايلار ئەمەلدارلار زومىگەرلەر خەلقنىڭ نەرسىلىرىنى كۈچ ۋە زورلۇق بىلەن تارتىۋالىدۇ . قەلەندەرلەر بولسا باشقىلار ئىختىيارلىق بىلەن ئىلتىپات قىلغان نەرسىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ ،

ـ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ دىلىم يورۇپ .ۆز كەسپىمگە ھۆرمىتىم ئاشتى ،ـ دەپ خوشامەت قىلدى سوپۇرگە . ئۇنىڭ ئەسيادى بىر نىملەر قىلىپ بۇ جىن ئۇۋىسىدىن سالامەت چىقىپ كېتىشتە ئىدى . ـ مەن بەزىدە سەل ئويالغاندەك بولاتتىم ....

ـ ئويالما پەخىرلەن .ـ دەپ سوپۇرگىنىڭ سۆزىنى بۆلدى قەلەندەرلەر شاھى ـ بىز باشقىلارنى جىنايەت يولىدىن قايتۇرغۇچىلارمىز . مىسالى : بىر كىشىنىڭ يانچۇقىدا ئۆز خىراجىتىدىن ئوشۇق بىر تەڭگە تۇرۇپتۇ دەيلى ، بۇ ئوشۇقچە نەرسە چوقۇم ئۇنى يامان خىياللارغا سالىدۇ . بىز ئۇنىڭ ئوشۇقچە پۇلىنى تىلىۋالىمىز، ھېلىقى كىشى يامان يوللارغا مېڭىپ قېلىشتىن ئامان قالىدۇ . ھەمدە كۆپ ساۋاپ ئالىدۇ .

ـ ئاپىرىن .ـ دېدى سوپۇرگە ـ مەن تېخى ھېچبىر قەلەندەرنىڭ ئاغزىدىن مۇنداق چوڭقۇر مەنىلىك گەپلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىكەنمەن .

ـ سەن ئادەتتىكى بىر قەلەندەرنىڭ ئەلدىدا ئەمەس ، قەلەندەرلەر شاھىنىڭ ئالدىدا تۇرىۋاتىسەن ـدە،ـ دەپ

مەغرۇرلاندى شاھ ــ مەن ساڭا ئېيتسام ئۇلۇغلۇق تەرەپتە مېنىڭ نامىم «قۇياش شاھى» دىن قالسىلا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ . بەزىدە شۇ شاھىڭىزمۇ ماڭا ھاجىتى چۈشىدۇ .

ــ شۇ ئۇلۇغ ق«قۇياش شاھى»نىڭ ؟

ــ مانا بۇ بوينۇمدىكى مىس پۇتۇكنى كۆردۈڭمۇ ؟ ــ بويىنغا ئېسقلىق تۇرغان قانداقتۇر بىر كىچىك مىس تاختىنى كۆرسەتتى قەلەندەرلەر شاھى ــ مانا بۇ پۇتۇكنى ئېلىپ شاھ ئوردىسىغا ئىختىيارى كىرىپ چىقالايمەن . بەزىدە شاھىنىڭ ئۆزى مېنى چاقىرىپ قالىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ . نېمە ئۈچۈن دېمەكچى ولىدىغانسەن ؟ شاھ ئۆز قوشۇنى بىلەن ياقا يۇرتلارنى بېسىۋالغاندا ، ئارقىدىنلا ئۇيەرگە مىڭلاپ قەلەندەرلەرنى ئەۋەتىشكە توغرا كىلىدۇ . بۇ قەلەندەرلەر ئۇ يەردە

ئون - يىگىرمىدىن باللاپ ئاز كۈندىلا شۇنداق كۆپىيىپ كېتىدۇكى ، ئەقلىڭ يەتمەيدۇ . بۇ بەتچىغەرلەر ئۇ يەرگە بېرىپ بېيىشقاندىن كېينلا بىزنى ئۇنتۇشىدۇ .

بۇ ئىشقا مەن ھەرگىز خاپا بولمايمەن . ئادەملەر مال دۇنيانى كۆرگەندە ياراتقان .ئىگىسىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ . مەن نېمە ئىدىم ...ھەقاچان سەن قۇياش شاھىنىڭ نامىنى ئاڭلاپ كەلگەنسەن . ئېھتىمال ئۇ بۇدۇنيادا مەندىن مەرتىۋلىكتۇر ، ئەمما ئۇ دۇنيادا مېنىڭ ئورنۇم چوقۇم ئۇنىڭكىدىن ئۈستۈن بولىدۇ ... خۇدا ساڭا ئاجايىپ كەسىپ ئاتا قىپتۇ ، شۇ كەسىپ بىلەن ئۆلۈپ كېتىشكىچە نېسىپ بولغاي ، قېنى يولۇڭغا ماڭ .

سوپۇرگە قەلەندەرلەر شاھىنىڭ ئالدىدىن قايتىپ چىقىشى بىلەن ئىشىك ئالدىدا تۇرغان قەلەندەرلەر كېلىپ چۇۋۇلدىشىپ ئۇنى ئورىۋالدى . چۈنكى سوپۇرگە ئۇلارنىڭ شاھىنىڭ نەزىرىگە چۈشكەن ۋە ئۇنىڭ قوبۇل قىلىش شەرىپىگە ئېرىشكەن ئىدى . قايسى بىر قەلەندەر ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ قۇيرۇقىنى تارتاتتى ، قايسى بىرلىرى ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ تۈپىسىنى قاقاتتى . كىملەردۇر «پوش پوش » دەپ ئۇنۇڭغا يول ئاچاتتى . قەلەندەرلەر ئۇزۇندىن بېرى بۇيەردە كۆرۈلۈپ باقمىغان ئاشۇنداق قىزغىن تەنتەنە بىلەن ئۇنى ئۇزىتىپ قويدى .

يەنە بىر كۈنى سوپۇرگە شەھەر كوچىسىدا قولى مەھكەم باغلانغان بىر مەھپۇس بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . ئىككى لەشكەر ئۇنى يالاپ ئادىغا سېپىلىپ ئەكىتىۋاتاتتى .

ــ ھاي قېرىنداش ـــ دەپ چاقىردى مەھپۇس سوپۇرگىنى ، سوپۇرگە ئېشىگىنىڭ قەدىمىنى ئىختىيارسىز

توختاتتى . چۈنكى ئۇ سوپۇرگە تۇغۇلغان يۇرتنىڭ تەلەپپۇزىدا سۆزلىدى .

ــ سەن كىم بولسەن ، نىمە ئادەمسەن ؟ ــ دېدى سوپۇرگە ھەيران بولۇپ .

ــ كىملىكىمنى دەپ بېرىشكە ۋاقتىم يوق ــ دېدى مەھپۇس ــ مۇنۇ ئىككى لەشكەر تېخى مىنىڭ كىملىكىمنى بىلەنى يوق ، ئەرزىمەس بىر ئىش ئۈچۈن بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىم . كىملىكىمنى بىلىپ قېلىشسا ، مەڭگۈ زىنداندا چىرىپ تۈگەيمەن . يانچۇقۇڭدا بىر تىللايىڭ يوقمۇ ، پەقەت بىر تاللا تىللا ؟مىنى قۇتقۇزۇپ قال.

ــ نىمە دىيىشۋاتىسەن ؟ــ دېدى لەشكەرلەر ئۇلارنىڭ سۆزىنى چۈشۈنەلمىگەنلىكتىن .

ــ ئۇ مىنىڭ قېرىندىشىم بولىدۇ ــ دېدى سوپۇرگە ــ مىنى قۇتۇلدۇرۇپ قال دەپ يېلىنىۋاتىدۇ . مانا بۇ تىللانى ئېلىپ ئۇنى كەچۈرسەڭلار .

لەشكەرلەر ئۈچۈن مەھپۇسنى ئوردىغا ئاپىرىپ بەرگەندىن كۆرە ، شۇ بىر تىللاغا تېگىشكىنى پايدىلىقراق ئىدى . سوپۇرگە ئېشىكىدىن چۈشۈپ . قولىنى لەشكەرلەرگە سۇندى . ئۇنىڭ ئالقىنىدا راستىنلا بىر تال تىللا قۇياش نۇرىدا يالتىراپ تۇراتتى .

ــ بىر تاللا بارمۇ ؟ ــ دېدى لەشكەرلەرنىڭ بىرى ــ قارا بىز ئىككى ئادەمدە . بىر تال تىللايىڭنى قانداق بۆلۈشۈۋالىمىز؟ بەرسەڭ ئىككىنى بەر بولمىسا يولۇڭغا ماڭ .

ــ بوپتۇ ئىككىنى بەرسەممۇ بېرەي .

سوپۇرگە ئالقىنىدىكى تىللالارنى يەرگە تاشلىدى . بىر تال تىللا پىششىق خىش ئۈستىگە جىرىڭلاپ چۈشتى ـدە . ئىككى تال تىللاغا ئايلىنىپ ئىككى تەرەپكە قاراپ دومىلاپ كەتتى . لەشكەرلەرنىڭ ھەيرانلىقتا كۆزلىرى پارقىراپ كېتىشتى ۋە يەنە دەرھال ئېسىنى يىغىپ تىللاغا ئۆزىنى ئاتتى . سوپۇرگە مەھپۇسنى باغلاقتىن يەشتى .

ــ رەھمەت ساڭا ــ دېدى مەھپۇس، ـ « تام تېشەر» دىگەن ئىسمىنى ئېسىڭدە چىڭ تۇت ، كېرەك بولغاندا ياخشىلىقىڭغا ياخشىلىق قايتۇرىمەن.

مەھپۇس يوگۈرگىنچە يىراقلاپ كەتتى . نىمىشقىدۇر ئۇنىڭ ئوت چاقناپ تۇرغان كۆزى سوپۇرگىنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۇزاققىچە ئۆچمىدى . .....ئۇنىڭدىن باشقا بۇ شەھەردە كۆرگەن ھېچنىمە سوپۇرگىدە چوڭقۇرراق تەسىر قالدۇرغىنى يوق . بۇ شەھەردىكى ھەممە نەرسە پەقەتلا بىر ھۆكۈمران ــ ئاشۇ « قۇياش شاھى» نىڭ خاھىشى .

خوشاللىقى ئۇچۇن خىزمەت قىلاتتى . ھەممە نەرسە شۇ بىر ئادەمنىڭ ئىختىيارىغا بوي سۇناتتى . ئوردىدىكى بارلىق ۋەزىر ۋۇزرا ، ئۆلىما ، دانالار ، گۈزەل نازىنىنلار شۇ كىشىنىڭ ئىرادىسى بىلەن ھەركەت قىلاتتى .

« خوش ئىشىگىم ـ دەپ مۇراجەت قىلدى سۈپۈرگە ئىشىككە ـ سەن ئەگەر ئىشىلدا ئىشىلدا بىركۈن ئوشۇقراق باغلاقلىق تۇرۇپ قالساڭ زېرىكىشتىن ھاڭراپ جاھاننى بېشىڭغا كىيىسەن . شاھ ئوردىسىدىكى شۇ بىچارىلەرنىڭ ساراڭ بولۇپ قالمىغىنىغا ھەيرانمەن ... بارلىق كۈچ ۋە ھوقوقنىڭ ئىگىسى بولغان شۇ (قۇياش شاھى قانداقراق ئادەمكىن ؟ئۇ كېچىسى قانچىلىك كەڭلىكتىكى ئورۇندا ياتار ؟بىر ۋاخلىق تامىقىدا قانچىلىك بالايى بەتتەرلەرنى يۇتىۋېتىدىغاندۇ ؟ ئېھتىمال ئۇنىڭ ئاغزى تىمساقنىڭكىدىنمۇ يوغاندۇر؟ ئۇنىڭ قۇلاقلىرى سېنىڭكىدىنمۇ ئۇزۇن بولۇپ مۈرىسىگە ساڭگىلاپ چۈشسە كېرەك ؟ ياكى بولمىسا ئۇ ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ئىبلىسنىڭ نەق ئۆزىدۇر ؟ بولمىسا نىمشقا ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلىكى ئادەمنى تىترەك باسىدۇ؟......»

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆز يۇرتىنى سېغىنغان ئىدى . ئۇنىڭ يۇرتى بەكمۇ يىراقتا ، قۇم ۋە چۆللىكلەرنىڭ ئىچىدە ئىدى . خۇدا ئۆز مۆجىزىسىنى كۆرسىتىپ . ئاشۇ چۆللۈكلەر ئارىسىغا ئاجايىپ بۇلاقلارنى ياراتقان . يىراقتىكى ئاق باش تاغلار . قارلىق چوققىلاردىن ئېقىپ چۈشكەن مۇزدەك قار سۇلىرى بىر بىرىگە قوشۇلۇپ ھەيۋەتلىك ئېقىنلارنى ھاسىل قىلىپ . قۇملۇقلارغا يېتىپ كەلگەندە نەلەرگىدۇر سىڭىپ غايىپ بولاتتى . ـ دە يەنە چۆللۈكنىڭ قايسى بىر جايلىرىدىن

فونتاندەك ئېتىلىپ چىقاتتى ، ئادەملەر بۇ بۇلاق سۇلىرىنى باشلاپ بوستانلىقلارنى بىنا قىلغانىدى . سۈپۈرگە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەرنىڭ سېپىللىرىمۇ ، ھەتتا پادىشاھىمۇ يوق . سانسىز بولاقلاردىن يىغىلغان سۇلار شەھەر ئىچىدە ئۆستەڭ بولۇپ ھەيۋەتلىك شارقىراپ ئاقىدۇ . ئۆستەڭ بويىدىكى قۇملۇقلاردا ئۇششاق باللار قىپيالاڭاچ بولىۋېلىپ يۇگۇرشۇپ ئوينىشىدۇ . سۆگەتلەر سايىسىدىكى سەگەنچۈكلەردە بوۋاقلار تاتلىق ئۇخلايدۇ . ئۈزمە دەرىخى سايىسى ئاستىدىكى كىگىزلەردە ئولتۇرغان ئاياللار قىزىق پاراڭلىشىپ يىپ ئىگىرىشىدۇ . شەھەر مەيدانلىرىدا دۇنيانىڭ ھەر تەرەپلىرىدىن كەلگەن سودىگەرلەر ماللىرىنى يېيىپ سودا سېتىق قىلىشىدۇ . ئۇلاردىن باج سېلىق ئېلىشنى ھېچكىم خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ. ئۇ يەردىكى بايلىق . توقچىلىق كىشلەرنى شۇنداق ساددا .غەمسىز ياشاشقا ئۆگەتكەن . كەچلىكلىرى باغلاردىن ناخشا . ساز ئاۋازى كېلىدۇ . ناخشىچىلار ئۆز ناخشىلىرىدا ئاشىقلارنىڭ

دەردى .بەختتكە ئېرىشكەن قىزنىڭ شادلىقى . يىراق كارۋان يولدا كېلىۋاتقان يولوچىنىڭ جاپاسى . ئېرىنى كۈتىۋاتقان ئايالنىڭ سېغىنىشى . گۈللەر ئېچىلغان دالا . ئاپتاپ چاڭقىپ تۇرغان قۇملۇقلار . باھارنى قوغلىشىپ كېتىۋاتقان قۇشلار .... يەنە شۇنداق نۇرغۇن ئىشلار توغرىسىدا كۈيلەيدۇ . سۈيۈرگىنىڭ شۇ سۈيۈملۈك يۈرتىدىن ئايرىلغىنىغا مانا بىر يىلچە بولدى .ئۇ ھەر قېتىم جاھان كېزىپ يىراقلاپ كېتىدۇ . دە يەنە سېغىنىپ ئارقىسىغا يانىدۇ.

جاھانكەزدى سۈيۈرگە ھېلىلا ئۆزى تاشلاپ چىققان « قۇياش شاھى » نىڭ پايتەختىگە يەنە بىر قېتىم قايرىلىپ قارىدى . ئېگىز سېپىل ئۈستىدە قورال ياراغلىرى بىلەن قېتىپ تۇرۇشقان جىسەكچىلەر بارغانسىرى خىرەلىشىپ بارماقتا ئىدى . ئۇ ئېشكىنى تېخمۇ قاتتىقراق دېۋىتتى . « ئالغا باس ئېشكىم . تەھدىت . زوراۋانلىق ھۆكۈم سۈرگەن بۇ ماكاندىن نېرىراق بولايلى . بۇ شەھەر نىڭ مەرمەر تۈۋرۈك .كۆمۈش فونتان . ئېرەم باغلىرىغا لەنەت...»

جاھانكەزدى سۈيۈرگە

ئەللىك ياشلاردىن ھالقىغان . ساقاللىق بۇ كىشى ئۆز يۇرتىدا « جاھانكەزدى سۈيۈرگە » دەپ نام بىلەن مەشھۇر. سۈيۈرگە كىچىگىدىنلا خىيالچان ئىدى . باش باھاردا ئېرىق بويلىرىدا پەيدا بولىدىغان يۇمران مايسىلار . ئاق ۋە ھال رەڭ تاۋلىنىپ تۇرىدىغان چېچەكلەر ئۇنى كۆچلۈك ھاياجانغا سالاتتى . يۇپۇرماقلىرى ئەمدى تەڭگە بولىۋاتقان تاللارنىڭ شېخىغا قونۇپ سايرىشىۋاتقان باھار قۇشلىرىغا قاراپ ئۇ سائەتلەپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى . بۇ قۇشلار زىمىستان كۈنلىرى نەگە يوقىلىپ كېتىدىغاندۇ ؟ باھار كۈنلىرى بۇيەرنى قانداق تېپىپ كېلەلەيدۇ ؟ .... يۇلتۇزلار كۈندۈزى نەگە مۆكىۋالىدۇ ؟ ... ئېرىقتىكى سۇلار قانداق كۈچنىڭ تەسىرىدە ئاقىدۇ .؟ ...... ھۆركىرەۋاتقان بوران .گۈلدۈرلەپ چاققان چاقماقلار نېمىنىڭ غەزىپى ؟ ... ئادەم نىمە ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىدۇ . ؟ ....بۇ دۇنيانىڭ ئىگىسى زادى كىم ؟ .... يەنە شۇنداق نۇرغۇن چىگىش سۇئاللار ئۇنىڭ خىيال دۇنياسىدا ئەگىپ يۈرەتتى . سېھىرلىك ئايدىڭ كېچىلەر . يۇرتىنى . قېرىنداشلىرىنى تاشلاپ ئۆز ئاشقىنى ئەگىشىپ كېتىپ بارغان قىز.

جاينامازدا ئولتۇرۇپ باللىرىنىڭ بەختىنى تىلەپ يىغلاپ دۇئا ئوقۇۋاتقان ئانا . سەھەردە ئاڭلانغان مۇڭلۇق نەي ئاۋازى سۈيۈرگۈنىنىڭ باللىق قەلبىگە ھەسرەتلىك ھېسياتلارنى بېغىشلايتى .

سۈيۈرگۈنىنىڭ ئائىلىسى تۇرىدىغان مەھەللىنىڭ كوچىسىدىن ئارلاپ ئۆتۈپ قالىدىغان بىر كىشى سۈيۈرگۈننى تولىمۇ قىززىقتۇراتتى . ئۇنى ئادەملەر « توختى ئاشىق » دەپ ئاتايتى. نىملەرنىدۇر دەپ غودۇڭشىپ . يولنىڭ قىززىق تويىسىنى توزۇتۇپ ياللىغاياغ چىقىپ كېلىۋاتقان توختىنى كۆرۈش بىلەنلا ئۇششاق باللار « ئەنە ، توختى ئاشىق كېلىۋاتىدۇ .» دەپ تەرەپ تەرەپكە قېچىشاتتى . لىشلەرنىڭ ئېيتىشىچە : توختى نامرات ئائىلىنىڭ ئوغلى ئىكەن ، ئۇ يىگىت بولۇپ يېتىلگەندە بىر باينىڭ قىزىغا ئاشىق بوپتۇ . باي قىزنى باشقا بىرىگە ياتلىق قىلىۋېتىپتۇ . شۇنىڭدىن بېرى توختى ئۆيلەنمەي مۇشۇنداق بىر ئۆمۈر سەرسانلىقتا ئۆتىۋاتقانمىش.......... توختى ئاشىق دائىم « ياراتقان ئىگەمنىڭ نەزىرىدە باي نىمە ؟ گاداي نىمە؟ ئادەم نىمە؟ چۈمۈلە نىمە؟ ھەممىسى ئوخشاش .

خۇدا ھەممىنى يارىتىدۇ . يوقىتىدۇ . ئاللەمدە پەقەت ئاشىقلىقلا ئۆلمەيدۇ » دەيتتى. سۈيۈرگە: ئاشىقلىق دىگەن نىمە؟ نىمىشقا ئۇ باشقىلارنى ئوتلارغا سۇلارغا سالالايدۇ؟دەپ ھەيران بولاتتى .

بىر كۈنى توختى ئاشىق ئۆزىدىن قاچماي يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ قالغان سۈيۈرگۈننىڭ بېشىنى سىلاپ ، غەلىتە ھىجىيىپ :

ــ كىمنىڭ بالىسى سەن ؟ ... ھە سەنمۇ چوڭ بولىسەن . ئىسىت . مەن نېمىشقىمۇ سەنچىلىك ۋاقتىمدا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيتىم . ــ دىدى .

توختى ئاشىق ئۆتۈپ كېتىشى بىلەنلا بىرەيلەن سۈيۈرگۈننى چاقىرىپ قالدى . سۈيۈرگە بېشىنى كۆتۈرۈپ يولنىڭ چېتىدە تۇرغان يوغان سەللىلىك كىشىنى كۆردى

. بۇ مەھەللىنىڭ ئىمامى ئىدى.

ــ توختى ئاشىق ساڭا ھازىر نىمە دىدى ؟ ــ دەپ سورىدى ئىمام .

ــ مەن نىمىشقا سەنچىلىك ھاقتىمدا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيتىم دىدى ــ دەپ جاۋاپ بەردى سۈيۈرگە .

ــ ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان ئىمانسىز .ــ دەپ تىللىغىنىچە يولىغا ماڭدى ئىمام .

ئىمام ئەمدىلا دوقمۇشتىن ئەگىلىپ تۇرۇشىغا يول ئۈستىدە يەنە توختى ئاشىق پەيدا بولدى .

ـ هاي بالا .ـ دەپ چاقىردى ئۇ سۈپۈرگىنى ـ ئىمام هازىر ساڭا نىمە دېدى ؟

ـ توختى ئاشىق هازىر ساڭاهازىر نىمە دېدى؟ دەپ سورىدى.

ـ سەن نىمە دېدىڭ؟

ـ مەن سەن ماڭا دىگەن گەپلەرنى دېدىم .

ـ ئىمام نىمە دېدى ؟

ـ ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان ئىمانسىز. دېدى .

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ توختى ئاشىق شۇنداق قاقاقلاپ كۈلدىكى ، ئۆيلەرنىڭ ياغىچىغا قونۇپ ئولتۇرغان كەپتەرلەر ئۈركۈپ گۈررىدە ئورنىدىن قوزغىلىپ كېتىشتى .

ـ ئىماننى ئۆلچەيدىغان تارازا ئىگىسىنىڭ قولىدا ـ دېدى توختى ئاشىق ـ ئۆلۈم ئاللانىڭ ئىلتىپاتى ، بۇ دۇنيادا جاپا چېكىۋاتقانلار ئۆلۈمنى سېغىنىدۇ .

گۇناھقا پاتقانلار ئۆلۈمدىن قورقىدۇ . ...

سۈپۈرگىنىڭ ئاتىسى شەھەردىكى هاللىق سودىگەرلەرنىڭ بىرى ئىدى . ئۇنىڭ ئۈچ قىزى بولۇپ سۈپۈرگە بولسا ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا كۆرگەن ئوغۇل پەرزەنتى ئىدى . شۇڭا ئۇ ئوغلىغا يامان كۆزلەردىن يىراق قىلىش ئۈچۈن تومتاقلا قىلىپ « سۈپۈرگە » دەپ ئىسىم قويغان ئىدى . ئاتىنىڭ نەزىرىدە سۈپۈرگە هەر دائىم بوسۇغىغىلا تاشلاپ قويىدىغان ئاددىي نەرسە بولسىمۇ ، كىشىلەرگە هەر كۈنى لازىم بولۇپ تۇرىدىغان ، ئادەملەرنى پاسكىنىچىلىقتىن خالىي قىلىدىغان ئۇلۇغ نەرسە ئىدى .

سۈپۈرگىنىڭ ئاتىسى ئۇنى شەھەردىكى داڭلىق مەدرىسلەرنىڭ بىرىگە ئوقۇشقا بەردى . سۈپۈرگىنىڭ بىر نەتچە تەڭتۇشلىرى ئونتەتچە يېشىدىلا قورئاننى تاماملاپ . كېيىنكى چاغلاردا ئۇلارنىڭ هەر بىرى شەھەردىكى چوڭ مەسچىتلەرنىڭ ئىماملىرىدىن بولۇشتى . ئەمما سۈپۈرگە هەرقانچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپمۇ هەپتىيەكتىن قورئانغا ئۆتەلمىدى . ۋاڭ چوڭغا تولغان مەدرىسىدە ئۇنىڭ كاللىسى هېچنىمنى قوبۇل قىلالمايتى . قاراڭغۇ ، زەي هۇجرىلاردا ئالدىغا هەپتىيەكنى ئىچىپ قويۇپ ئولتۇرغىنىچە ئۇنىڭ خىيالى ئادەملەر بىلەن گۇرۇلدەپ تۇرغان قايناق بازارلاردا ،

دېھقان ناخشا ئېيتىپ ساپان ھەيدەۋاتقان كەڭ ئېتىزلاردا ، قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان دالىلاردا بولاتتى . ئۇنىڭ قۇياش نۇرى بىلەن تاۋلىنىپ تۇرغان ئوچۇقچۇلۇقنى ، كەپتەرلەر پەرۋاز قىلىۋاتقان كۆك ئاسماننى ، چەكسىز دالىلارنى كېسىپ ئۆتۈپ ھەر تەرەپكە قاراپ سوزۇلۇپ كەتكەن چىغىر يوللارنى ، دەرەخزارلىقلارغا تۆكۈلگەن مۇزدەك ھەم نەم يوپۇرماقلارنى سېغىناتتى . بەزىدە ئۇ مەدرىستىن قېچىپ چىقىپ . شەھەرنىڭ چېتىدىكى دۆڭلۈككە چىقىپ ئولتۇرۇپ يىراقتا كۈمۈشتەك يالتىراپ ئېقىۋاتقان سۇلارغا ، ھەر تەرەپكە سوزۇلغان يوللارغا قارايتتى . ۋە مۇشۇ يوللار بىلەن توختىماي مېڭىۋەرسە قەيەرلەرگە بېرىپ قالىدىغاندۇر؟ ـ دەپ ھەيران بولاتتى .

سوپۇرگە دەرس ئالىدىغان مەدرىستە چىرايلىرى سارغىيىپ . مۈكچەيگەن . ئۆمرىنى شۇ زەي . قاراڭغۇ ھۇجرىلاردا بەڭۋاش باللارنىڭ قەلبىگە ئىمانىنىڭ نۇرىنى يېقىش ئۈچۈن ھەپىلىشىپ ئۆتكۈزگەن بىر مويسىپىت بار ئىدى . ئۇ بەزىدە سوپۇرگىنىڭ بېشىنى سىلاپ :

ـ قارا سېنىڭ كۆزۈڭدىن باشقىچە نۇر چاقناپ تۇرىدۇ . ئۆزۈڭ بۇ يەردە بولساڭمۇ كۆڭلۈڭ ھەر يەردە . خۇدا سېنىڭ دىلىڭغا بەلكىم باشقا بىر نەرسىنىڭ مۇھاببىتىنى سالغاندۇر ياكى كەلگۈسىدە سېنىڭ بېشىڭغا چۈشمەكچى بولۇپ تۇرغان ئاجايىپ قىسمەتلەر باردۇر .بىلگۈچى خۇدا . ـ دەيتتى .

سوپۇرگە بۇ كىشىنى ياخشى كۆرەتتى . ئۇ قوپال ۋە تەكەببۇر ، مۇتتەسىپلىكى كىشىنى بىزار قىلىدىغان باشقا مۇدەررىسلەرگە ئوخشىمايتى . .

ـ تەقسىر . جاھاندىكى ئاشۇ يوللار بىلەن مېڭىۋەرسە قەيەرگە بېرىپ توختايدۇ ؟ ـ دەپ سورايتى سوپۇرگە ھېلىقى ئۇستازىدىن .

ـ ھارغان يېرىڭگە بېرىپ توختايسەن ئوغلۇم . ـ دەپ جاۋاپ بېرەتتى ئۇ .

ـ ئەگەرچەندە ھارماي مېڭىۋەرسچۇ؟

ـ ھارماسلىق پەقەت ئاللاغىلا خاس مۆجىزە . بىز بەندىمىز ھەممىمىز ھارىمىز.

ـ ئەگەر ياراتقان ئىگەم ماڭا شۇنداق كۈچ ـ قۇۋەت بەرسىچۇ ؟

ـ ئەگەر خۇدا ئۆزى ساڭا شۇنداق قۇدرەت ئاتا قىلسا ئۇ چاغدا سەن دۇنيانىڭ چېتىگە بېرىپ توختايسەن .

ـ دۇنيانىڭ چېتى؟ ـ ھەيران بولدى سوپۇرگە ، ـ دۇنيانىڭمۇ چېتى بولامدۇ ؟

ــ چېتى بولىدۇ ، خۇددى سەن ئۆگىزىگە چىقساڭ ئۇنىڭ تۆت ئەتراپىدا چېتى بولغانغا ئوخشاش .

ــ دۇنيانىڭ چېتىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن يەنە نىمە كۆرىنىدۇ ؟

ــ خۇددى سەن كېچىسى كۆرگەنگە ئوخشاش چەكسىز قاراڭغۇلۇق ۋە نۇرغۇن يۇلتۇزلارنى كۆرىسەن .

ــ چەكسىز قاڭغۇلۇق دېدىلىما؟

ــ شۇنداق مۇقەددەس كىتاپلاردا يېزىلىشىچە : بىز ياشاپ تۇرغان بۇ زىمىننى پايانسىز سۇ ئوراپ تۇرىدۇ . ...

مۇنداق گەپلەر سوپۇرگىنىڭ بالىلىق تەسەۋۋۇرىنى تېخىمۇ جانلاندۇرىۋېتەتتى . ئۇنىڭ مەدرىسنىڭ ئاشۇ ئېگىز تۆت تېمىنىڭ ئىسكەنجىسىدىن ، ۋاڭ چۇڭلۇق شەھەرنىڭ قىستاڭچىلىقلىرىدىن قۇتۇلۇپ . سەپەر خالتىسىنى ئۆشنىسىگە تاشلاپ يىراقلارغا سەپەر قىلغۇسى . ئالەمنىڭ چېتىگە يېتىپ بېرىپ . ئۇنىڭمۇ نېرىسىدا نىمىلەرنىڭ بارلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈسى كېلەتتى .

ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كىيىن سوپۇرگە ئاتىسىدىن قالغان مال مۈلۈك . كاتتا باغلىق ئىچكىرى تاشقىرى قورولار نى ئايال قېرىنداشلىرىغا مىراس ھەققى قىلىپ ئۈلەشتۈرۈپ بېرىۋەتتى . ئۇ ئايۋانلىق قورولار شۇنچە كەڭ ۋە ھەشەمەتلىك بولسىمۇ . سوپۇرگىنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى دۇنيادىن يەنە كۆپ كىچىك ئىدى . ئۇنىڭ تۇمۇرىدا تۆت تام ئىچىگە بەند بولۇپ ياشاشنى زۇلۇم بىلىدىغان باشقىچە بىر قان ئۆركەشلەيتى ....

سوپۇرگە ئاتىسىدىن قالغان مىراسلارنى ئاجىز قېرىنداشلىرىغا بېرىپ تۈگەتكەندىن كىيىن ، ئۆزىنى خېلىلا يىنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلدى . شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ قىلغان سەيياھلىق تۇرمۇشىنى باشلىۋەتتى . مانا شۇنىڭدىن باشلاپ ھازىرغىچە ئۇ بىرەر جايدا كۆپ بولسا بىر يىلدىن ئوشۇق تۇرۇپ باققان ئەمەس . ئۇ چۆللەرنى . چەكسىز قوملۇقلارنى ئايلىنىپ . شۇ قۇملۇقلار ئەتراپىغا يۇلتۇزدەك تارقالغان شەھەر . يېزىلارنى بىرمۇ بىر كېزەتتى . ئېشكىنىڭ بېشىنى قانداقتۇر بىر بازارغا بۇراپ . ئېشەكنىڭ ئۇستىدىكى خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىنى يىپ يىڭنە. چاي تۇز دېگەندەك چۆل ئادەملىرىگە كېرەكلىك ماللار بىلەن تولدۇرۇپ . يەنە قانداقتۇر بىر بازار ياكى يولدا ئۇچۇرغان مەھەللىلەردە ئازغىنە پايدىسىغا سېتىپ پۇل قىلىپ سەپىرىنى داۋام قىلىۋېرەتتى . ئۇ قانچە قانچە قېتىم چۆل قاراقچىلىرىنىڭ بولاڭ تالىڭىغا ئۇچراپ جېنىدىن ئايرىلغىلى تاسلا قالدى . يەنە قانچە قېتىم ئۇ شۇنداق ئۇششاق قاراقچىلارنىڭ ئۆزى بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇپ قونالغۇلاردا بىللە تۈنىدى . بەزىدە

ئۈنىڭغا قىمارۋازلارنىڭ تاۋكالىرنىڭ يېنىدا تاماشا كۆرۈشكە ۋە بەزىدە گۆلخان يېنىدا ئولتۇرۇپ قانداقتۇر بىر تەۋەككۈلچىلەر. جاھانكەزدىلەرنىڭ سىرلىق ئالەم . ھايات . تۇرمۇش توغرىسىدىكى قىززىقارلىق پاراڭلىرىنى ئاڭلاشقا توغرا كېلەتتى .

بىر قېتىم سۇپۇرگە ئۇۇۋشايلا . ئادەم ئۆلتۈرۈش خۇمارى بار بىر تەلۋىنىڭ ئۆيىدە بىر كېچىنى ئۆتكۈزدى . تاغدەك يوغان بەستى بار . مەيدىسىنى ئاتنىڭ يايلىسىدەك قاپقارا تۈك قاپلىغان بۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرى ئوت بولۇپ يېنىڭ كىشىگە تىكىلەتتى . ئۇ كېچىچە سۇپۇرگە ئۆزى ئۆلتۈرگەن ئەرلەر . ئاياللار. باللارنىڭ سانى . ئۇلارنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا قانداق تىپپىرلاپ چىرقىراشقانلىرى . ئاققان قان . ئېچىنىشلىق نالە . چاچراپ چىققان كۆزلەرتوغرىسىدا زوقلىنىپ سۆزلەپ چىقتى .

. سۆز ئارىسىدا ئۇ ئارىدەك يوغان قوللىرىنى سۇپۇرگىگە شىلتىپ :

ــ خەپ سەن بۇگۈن مىھمان بولۇپ قالدىڭ ـدە بولمىسا بۇ كېچە سېنىڭ قانداق ھالەتتە جان بەرگىنىڭنى كۆرۈپ ھوزۇرلانغان بولاتتىم . ــ دەپ ئەسكەرتىپ قوياتتى .

بۇ قىن ئىچكۈرنىڭ قارىشچە: ئادەم بارلىق جىنايەت ۋە بۇزغۇنچىلىقنىڭ مەنبەسىمىش. ئاللا ياراتقان بۇ كەڭ ئالەمنىڭ پاكلىقىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن ئۇ دۇنيادىكى ھەممە ئادەمنى . جۈملىدىن ئەڭ ئاخىرىدا ئۆزىنىمۇ بوغۇپ ئۆلتۈرۈشنى قارار قىلغانمىش ....

سۇپۇرگە كىرپىك قاقماي ۋەھىمە ئىچىدە تاڭنى ئاتقۇزدى . قورقۇنچۇلۇقىدا ئۇ ھېلىقى تەلۋىگە قانداقتۇر شىلتىسا نەتچە يۈز گەز ئۇزرايدىغان . يەنە بىر شىلتىسا قىسقىراپ غىلاپقا چۈشىدىغان قىلىچ ھەققىدە خىيالغا كەلگەننى سۆزلەيتى .

ــ سەن مۇشۇنداق قىلىچنى راستىنلا كۆرمىگەنمۇ ؟ ئۇ توغرىسىدا ئاڭلاپمۇ باقمىغانمۇ ؟ تووا..........ــ دەيتتى سۇپۇرگە ــ مەن نىمىشقا شۇ قىلىچتىن ساڭا بىرنى ئەكەلمىدىم ـ ھە، ئۇ چاغدا سەن ئادەملەرنى بۇنداق بىر-بىرلەپ بوغۇپ ئاۋارە بولمايتىڭ . ھېلىقى شەمشەرنى بىرلا شىلتىساڭلا يۈزلەپ ئادەمنىڭ بېشى ئالدىڭغىلا دومىلاپ چۈشكەن بولاتتى .

ـ سەن مېنى ئالداۋاتىسەنغۇ دەيمەن ؟ــ دەقىپ سۇپۇرگىنىڭ گېپىگەبىر ئىشىنىپ بىر ئىشنەنلمەي سورايتى

ھېلىقى تەلۋە ــ دۇنيادا نەدىمۇ ئۇنداق قىلىچ بولسۇن . بولغان بولسا مەن نېمشقا شۇ چاغقىچە ئۇ توغرىسىدا ھېچنىمە ئاڭلىمىدىم .

ــ بىزنىڭ ئاڭلىغانلىرىمىزدىن ئاڭلىمىغانلىرىمىز. كۆرگەنلىرىمىزدىن كۆرمىگەنلىرىمىز كۆپ ... توختا ، شۇ تاپتا مەنمۇ ئۇ قىلىچنى نەدە كۆرگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن . ئەمما. ساڭا ۋەدە بېرىمەن . يەنە بىر قېتىم بۇ يەردىن ئۆتكەندە شۇنداق قىلىچتىن بىرنى چوقۇم ئالغاچ كېلىمەن . ...

شۇنداق ۋەدىلەر بىلەن سۆيۈرگە ھېلىقى ۋەھىمىلىك ماكاندىن ئاران قۇتۇلۇپ چىقتى ،

ئۇ بەزىدە تولىمۇ يىراقلاپ ، نەق ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دېڭىزنىڭ ئۆزىگە ياكى يات مەملىكەتلەرنىڭ چېگرىلىرىغا بېرىپ تاقىشىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا سۆيۈرگە كۆكتە قانات قېقىپ ، ئەركىن پەرۋاز قىلىپ كېتىۋاتقان قۇشلارغا قاراپ ھەۋەس قىلاتتى . خۇدايىم يېنىڭ پەي بىلەن ئىككى قانات ئاتا قىلغان بۇ جانىۋارلارنى دېڭىز ئوكيان . ھېچ بىر پادىشاھلىقنىڭ چېگرىسى توسۇپ قالالمايتتى . سۆيۈرگىنىڭ ئۆزى ۋە ئېشىكى بولسا مۇنداق ئۇچۇشنى بىلمەيتتى . ...

ھېلىقى ھۆرمەتلىك ئۇستاز راستىنلا توغرا ئېيتقانىكەن . ئادەم راستىنلا ھېرىپ قالىدىكەن ، بەزىدە سۆيۈرگىگە ھارغىنلىق يېتىپ قالاتتى . يات يۇرتلارنىڭ يوللىرىدا ، ناتونۇش ساھىپخانىنىڭ داستىخىنىدا ۋە ياكى قانداقتۇر بىرىيولوچىلار ياققان گۈلخاننىڭ يېنىدا مۈگدەپ ئولتۇرۇپ . ئۇ ئۆزىنىڭ يۇرتىنى . ئۆز يۇرتىدىكى بىغەم . خۇش چاقچاق ئادەملەرنى ئەسلەپ قالاتتى ـ ، دە ئارقىسىغا ياناتتى .

ئۇچۇشنى بىلمىسىمۇ ئۆز ئېشىكىدىن سۆيۈرگە تولىمۇ مىننەتدار ئىدى . ئېشىكى بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالاھىدە بىر دوستلۇق مەۋجۇت ئىدى . جاھاندىكى مىڭلىغان ئېشەكلەردىن كۆرۈنۈشتە ھېچقانداق پەرقى بولمىغان بۇ ئاددىي ئېشەككە نۇختا سېلىش ئۇشۇقچە ئىدى . سۆيۈرگە تاياق بىلەن بېشىنى بۇراپ قويسىلا .

ئېشىكى ئۆزىنىڭ قاياققا مېڭىش كېرەكلىكىنى چۈشىنىپ بولاتتى . سۆيۈرگە ئېشەككە ئېغىر يۈك ئارتقاندا ئۆزى پىيادە ماڭاتتى . ماڭغاندىمۇ ئېشەكنىڭ ئارقىسىدا ئەمەس ئالدىدا ماڭاتتى . ئېشەكنىڭ ئارقىسىدا .ئۇنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭغا كۆمۈلۈپ مېڭىشنى ئۇ ئۆزىگە ھاقارەت دەپ بىلەتتى . بوز ئېشەك ئىگىسى يېتىلىۋالمىسىمۇ ئىگىسىنىڭ ئارقىسىدىن قالماي ئەگىشىپ كېتىۋېرەتتى . سۆيۈرگىنىڭ كىيىم كېچەكلىرىدىن

كېلىدىغان تەر ئارلاش پۇراق ئۇنىڭغا ياخشى تونۇش ئىدى .

سۈپۈرگە بەزىدە سەپەر ئۈستىدە . مۇھتاجلىققا چۈشۈپ قېلىپ ھېچ ئىلاج قىلالمىغاندا ئېشەكنى سېتىۋېتىشكىمۇ مەجبۇر بولاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۇ ئېشەكنى ئەگەشتۈرۈپ بېرىپ . پۇللۇق كارۋان باشلىرى ياكى كاززاپ سودىگەرلەر بىلەن سودىلىشاتتى . ئەلۋەتتە ئېشەكنى ئەرزانغا بېرىۋەتمەيتى ، بۇ ئاجايىپ مەخلۇقتىن بىر سائەتكە بولسىمۇ ئايرىلىش ئۆزىگە قانچىلىك ئازاپ ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە . ئېشەكنى جاھاندىكى ئەڭ چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ماختاپ باھا تالىشاتتى. ئېشەكنى سېتىپ . بازارنىڭ داڭلىق ئاشخانىلىرىدىن بىرىگە كىرىپ تەرلەپ ئولتۇرۇپ قورساقنى ئوبدان توقلايتى . ئاشقان پۇلنى بەلۋاققا مەھكەم تۈگۈپ ، ئۆزى چۈشكەن دەڭگە قايتىپ كېلەتتى ـ دە، دەڭجاڭنىڭ ئاچچىق دەملەپ بەرگەن چېيىنى ئىچىپ ئولتۇرۇپ ھاردۇق ئالاتتى . بىر ئىككى كۈن ئۆتمەيلا ، تۈن يېرىمىدا ياكى تاڭ سەھەردە ئۇنىڭ ئېشىكى ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولاتتى . چۈنكى ھېچكىم بۇ ئېشەكنى سۈپۈرگىدەك قەدىرلەشنى بىلمەيتتى باشقىلارنىڭ نەزىرىدە ئۇ پەقەت ئاددى بىر ئېشەكلا ئىدى . ئۇلار ئۇنى قالىغانچە دۇمبالايتى . ياكى يۈكنى بولۇشىغا ئارتىپ . دۇنيادىكى ئەڭ سېسىق گەپلەر بىلەن ھاقارەتلەيتى . سۈپۈرگە ئۈچۈن بولسا بۇ ئېشەك سادىق ھەمراھ . ئىشەنچلىك دوست ئىدى . ئېشەك قايتىپ كېلىشى بىلەنلا ئۇنىڭ باش كۆزنى سىلاپ . ئالدىغا كېپەكلىك ھەلەپ ياكى ساپ قوناق تۆكەتتى ـ دە، بىرەر سائەتتىن كېيىنلا سۈپۈرگە يەنە ھېلىقى دەڭدىن غايىپ بولۇپ يېڭى سەپىرىنى باشلايتى . ھەر بىر يېڭى سەپەر ئۇنىڭغا يېڭى تەسىراتلارنى بەخش ئېتەتتى . ھەر بىر يېڭى سەپەردە ئۇنىڭغا يېڭى مۆجىزىلەر ئۇچرايتى . ئۆز يولىدا ئۇيەنە يېڭى ھەمسەپەرلەر بىلەن ئۇچرىشىپ ئۇلاردىن يېڭى يېڭى ھېكايىلەرنى ئاڭلايتى .

قاچقۇن شاھزادە

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆز خىياللىرى بىلەن يولىنى داۋام قىلماقتا ئىدى . ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ ئاياغلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن يىنىك چاڭ يۇقىرى ئۆرلەپ .

ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرىغا سىڭىپ كېتەتتى . سۈپۈرگە تېخى شەھەردىن ئانچىمۇ يىراقلاپ

كەتمىگەن ئىدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئىگىز شەھەر سېپىلىنىڭ گۈڭگۈرلىرى يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇنىڭ يېنىدىن بەزىدە شەھەرگە قاراپ ماڭغان كارۋانلار .ئېشەكلىك ۋە پىيادە يولىيۈرگەن دېھقانلار سايىۋەنلىك مەيلەردە غادىيىپ ئولتۇرغان قانداقتۇر بايۋەتچىلەر ئۆتۈپ قالاتتى . سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكى بىر قۇلقىنى سالپايتىپ . يەنەبىر قۇلقىنى دىككىدە

تۇتۇپ ئەتىراپتىكى شەپىگە قولاق سالغىنىچە ئۈششاق چامداپ ئىتتىك مېڭىشىدا كېتىپ باراتتى .

سۇر ئېشەك ھەر قېتىم ئەنەشۇنداق تۈز يولغا چىقىپ ئۆزىنىڭ سىلىق مېڭىشىغا چۈشكەندە . سۈپۈرگىنىڭ ئېشەكىنىڭ ئۈستىدە بىردەم ئارام ئېلىۋالىدىغان ئادىتى بار ئىدى .

« خوش سۈپۈرگە_ دەپ ئۆز ئۆزىگە مۇراجەت قىلدى سۈپۈرگە ئېشەكىنىڭ ئۈستىدە كۆزىنى يۇمۇپ ئولتۇرۇپ ـتالاي يوللارنى باستىڭ ، قانچە يۇرتلارنى ئارلىدىڭ خىلمۇ خىل خەلقلەرنى كۆردۈڭ . بۇ ئالەم سىرىنىڭ تېگىگە يېتەلىدىڭمۇ ؟ ياق . ئېھتىمال كۆكتىكى سانسىز يۇلتۇزلار بىلەن زېمىندىكى ھەر بىر تاش ، سۇسىز قۇملۇقلار بىلەن ئۆركەشلەپ تۇرغان دېڭىز ئەسلىدە بىر تۇغقاندۇر ... خۇدا نېمە ئۈچۈن بۇ زېمىنغا جانلىقلارنى ئاپىرىدە قىلىپ يەنە دەرگاھىغا قايتۇرۇپ ئەكىتىدۇ؟ قاراڭغۇ كېچىلەرنىڭ بىرىدە ئانىمىزنىڭ قورسىقىدىن يىغلاپ، قاخشاپ تۇرۇپ يەرگە چۈشىمىزكەن . بەزىدە قايغۇرۇپ . بەزىدە خوشال بولۇپ بەزىدە ساۋابلىق ئىش قىلىپ بەزىدە گۇناھقا پېتىپ ياشايمىزكەن . ياشايمىزكەن . ئاخىر بىر كۈن ئۆلۈپ كېتىمىزكەن . تىرىكلىكنىڭ مەنىسى نىمە؟ ....بەلكىم

ياراتقان ئىگەم بۇ زېمىندا بىزنىڭ ھەر بىرىمىزنىڭ خۇيي پېيلىنى ، نىيەت ئىقبالىنى سىنىماقچىدۇر، ھەر بىرىمىز بۇ ئالەمگە كېلىپ كېتىدىغان بىر ئۆتكۈنچى مېھماندۇرمىز، ... ئەجەبا ، ھېلىقى قەلەندەرلەر شاھىنىڭ ئۇ دۇنيادىكى ئورنى ھەممىمىزدىن ئۈستۈن بولسا ؟ ئۇ نىمە ئۈچۈن بۇ سۆزنى شۇنچە ئىشەنچىلىك دەيدۇ ؟ ئۇ چاغدا ھەممىگە ۋەھىمە سېلىپ تۇرغان (قۇياش شاھى) نىڭ ئورنى نەدە بولار؟ ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىمۇ جەننەتتە بولىدىغان بولسا ، ئۇ مەنىەتكىمۇ

شاھلىق كىبىرسى بىلەن قەدەم بېسىپ خۇدالىق دەۋاسى قىلىشتىنمۇ يانماس. ياق بىلگۈچى خۇدا ، مېنىڭچە ئۇنىڭ ئورنى دوزاختا بولغىنى تۈزۈك . قىپقىزىل يالقۇن ئۇنىڭ شاھلىق تونلىرىنى ئۆرتەپ . ئۇنى قىپيالاڭاچ قىلىپ قويغاندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ ئاددىي پۇخرادىنمۇ تۆۋەن . گۇناھقا پاتقان بىر پاسىق ئىكەنلىكىنى تونۇپ

يېتىدۇ ....ئەمسە مىنىڭ ئورنۇمچۇ؟ »سۈپۈرگىنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيقىغا ئىلىنغاندەك بولىۋىدى . ئىتتىك مېڭىۋاتقان ئېشەك تۇيۇقسىز توختاپ .سۈپۈرگە ئالدىغا ئۇچۇپ چۈشكىلى تاس قالدى . ئۇ نىمە بولغىنىنى ئاڭقىرالماي كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا قارىدى . كۈن نەيزە بويى ئۆرلەپ قالغان بولۇپ . ھەممە ياق تىمتاس . يول ئۈستىدىمۇ ھېچكىم كۆرۈنمەيتى .

« نىمە گەپ ؟» دەپ سورىدى ئۇ ئېشىكىدىن .

ئېشەك قولىقىنى مىدىرلاتقىنىچە ئالدىغا قاراپ پەرۋاسىز تۇراتتى .

« مەن سەندىن نىمە گەپ دەپ سوراۋاتىمەن. سەن مېنى ئۈستۈڭدىن موللاق ئاتقۇزۇپ چۈشۈرىۋېتىپ ، ئاۋۇ يۇمشاق توپىغا ئېغىنىماقچىمىدىڭ ، ياكى ئېتىزدىكى ئاۋۇ كۆپكۆك زىرائەت مايسىلىرىنى خالىغانچە تىلغاپ ، قىلغان ئەسكىلىكلىرىڭنى ئىگىسىنى بىلمەي قالمسۇن دەپ ئاۋازىڭنى بولىشىغا قويۇپ بېرىپ ھاڭراپ مېنى بىر بالاغا تىقاي دىگەنمىدىڭ ؟ بىر ھېسابتا سەھەر دەرۋازىسىدىكى جېسەكچىلەرنىڭ تېپىكلىرىمۇ ساڭا ھالال . ئەگەر مەندىن باشقا ئادەم بولغان بولسا مۇشۇ تاپتا بېقىنلىرىڭغا مۇشلىغان بولاتتى . خىت .» دەپ ئېشەكىنىڭ بېقىنىغا تاپانلىرى بىلەن قاتتىقراق تەپتى سۈپۈرگە، شۇ چاغدا بىرسىنىڭ ۋارقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

ــ توختا ، ھەي يولوچى ، توختا . ئېشىكىڭنى بىر تەرەپكە تارتقىن .

ــ ھوپ چۈشە.ــ دەپ ئېشىكىنى توختىتاماق بولۇپ كەينىگە غادايدى سۈپۈرگە ھېلىلا بېقىنىغا يىگەن تېپىكتىن رەنجىگەن ئېشەك جاھىللىق بىلەن مېڭىۋەردى

ــ ھوپ چۈشە دەۋاتىمەن ، ئاڭلاۋاتامسەن ، ھېلى ئاغزىمنى بۇزۇپ سالىمەن .

سۈپۈرگە چۈلۋۈرنى كۈچەپ تارتىپ ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە بۇرلۇپ قارىدى .

سۈپۈرگە يولنىڭ چېتىدىكى بۇككىدە باراقسان بولۇپ ئۆسكەن بىر تۈپ دەرەخنىڭ دالدىسىدا تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى ، ئاياللار باش كۆزىنى ياغلىق بىلەن چۈمكىۋالغان بولۇپ . بىرىنىڭ قولىدا يۆگەكلىك بوۋاق تۇراتتى . ئىككىنجىسى بولسا سۈپۈرگىنى ھە دەپ شەرەت قىلىپ چاقىرماقتا ئىدى .

ــ ھەي يولوچى مانا بۇتەرەپكە كەلگىن .

سۈپۈرگە ئېشىكىنىڭ بېشىنى ئاياللار تەرەپكە بۇرىدى ، ئۇ : « مەن بۇ ئاياللارغا نىمىگە كېرەك بولۇپ

قالغاندىمەن » دەپ ھەيران قالدى . ياش ۋاقىتلىرىدا ــ سەپەر ئۈستىدە سۆيۈرگىنى ئۆزىگە شەرەت قىلىپ چاقىرغان قىز جوۋانلار بولغاندى . مۇنداق ئۇچۇرشىشلار ئۆزاققىچە سۆيۈرگىنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلمەيتى . بەزىدە سۆيۈرگە ناز بىلەن باققان ئۇ جانانلارغا كۆز قىرىنى سالماي ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىسمۇ . يەنە ئۇلار بېغىشلىغان شادلىقنىڭ تەسىرىدە ئېشىكىنىڭ ئۈستىدە ئۇزاقتىن ئۇزاق مۇھاببەت ناخشىلىرىنى ئېيتاتتى . لېكىن ئۇ تولمۇ ئۇزاقتا قالغان كەچۈرمىشلەر ئىدى . ماۋۇ ئايالللارنىڭ جىددى شەرەتلىشى مۇھاببەت زۆرۈرىيىتىدىن ئەمەستەك قىلاتتى . ئۇ ئايالالار تەرەپكە يېقىنلاپ كەلدى .

ــ خوش خېنىملىرىم ، مېنى چاقىرىشتىڭلىمۇ ؟

ــ شۇنداق سېنى چارقىرىۋاتىمىز ، مېھرىبان يولوچى ــ سۆيۈرگە يېقىنلاپ كېلىپ توختىشى بىلەن ، ئايالالارنىڭ بىرى ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى . ــ سەن مۇسۇلمان كۆرۈنىسەن ، مۇسۇلمانلارنىڭ دىلى يۇمشاق بولىدۇ ، ماۋۇ بوۋاقنى ئۆزۈڭ بىلەن بىرگە ئېلىپ كەت ، ماۋۇ خېنىمنىمۇ ساڭا قوشۇپ بېرىمەن ، ئۇ بالىغا قارايدۇ .

ئېشەككە ھەلەپ ئېتىپ ، چۆپ تاشلايدۇ . سېنىڭمۇ بارلىق ھاجەتلىرىڭدىن چىقىدۇ ....

ئايالنىڭ سۆزلىرى سۆيۈرگىنى گاڭگىرىتىپ قويدى .

ــ توختا توختا دېدى سۆيۈرگە ئايالالارغا تېخىمۇ يېقىنلىشىپ ــ مەن ھېچنېمىنى چۈشەنمەيۋاتىمەن . مەن بۇ بالىنى نېمىشقا ئەكەتكۈدەكمەن ؟ سىلەر ئۇنى نېمىشقا بىراۋغا بېرىۋەتمەكچى بولۇپ قالدىڭلار . ؟

ــ ۋاي ساڭا نېمە دەپ چۈشەندۈرسەم بولار ــ دېدى سۆيۈرگىنى چاقىرغان ئايال بېشىدىكى ياغلىقنى تۈزەپ تۇرۇپ ــ بۇ نارسىدە ھازىر خەتەر ئىچىدە قالدى ،

ئۇنى پەقەت سەنلا قۇتۇلدۇرۇپ قالالايسەن .

ــ مەن ؟ نېمىشقا ئۇنى پەقەت مەنلا قۇتۇلدۇرۇپ قالالىغۇدەكمەن ؟ ئۇنىڭ ئاتىسىچۇ؟ ئاتا ـ ئانىسى كىم ؟ ئۇرۇق تۇغقانلىرى قېنى ؟ .. مەن ناھايىتى يىراقتىكى يۇرتلاردىن كەلگەنمەن . بۇ بالىنى نەگە ئەكېتىمەن .

ــ سېنىڭ مۇنچە كۆپ سوئاللىرىڭغا جاۋاپ بېرىشكە ۋاقتىم يوق . مەنمۇ سېنىڭ كىمىكىڭنى ، نەدە تۇرىدىغانلىقىڭنى ، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىڭنى سورىمىدىم . سەنمۇ ئۇشۇقچە سوئاللارنى سورىما ، ھۆرمەتلىك يولوچى . سەن بۇ بالىنى قانچە يىرققا ئەكەتسەڭ شۇنچە ياخشى . بۇ بالا مېنىڭ يۈرەك پارەم . ئۇ نەدە بولسا ھاياتلا

بولسا بولدى ، ....ئۆتۈنۈشۈمنى رەت قىلما . سەن ئەقىللىق ئادەم كۆرۈنىسەن . مەن ئېيتقان گەپلەردىن ئېيتمىغان مەنىلەرنىمۇ چۈشىنىپ بولدۇڭ .

ئايال بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى . جاھانكەزدى سوپۇرگە قۇتقۇزۇۋېلىش شۇنچە زۆرۈر بولغان نارسىدىگە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى ، بالا شۇنچىلىك پاك ۋە سەبىي ئىدى . ئۇ ھېچنىمىدىن بىخەۋەر ، ئىككىنچى خېنىمنىڭ قولىدا تاتلىق پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى ، بۇ نارسىدە مەيلى قايسى دىندىن ، قايسى تەبىقىنىڭ ئادەملىرىدىن تۆرەلگەن بولسۇن ، شۇ تۇرقىدا ئاللانىڭ ئالدىدا ئۇ پەرىشتىدىنمۇ ئۇلۇغ ئىدى ، چۈنكى ئۇ تېخى ھېچبىر گۇناھ ئۆتكۈزۈشكە ئۈلگۈرمىگەن ، ئۇنىڭ كاللىسى بۇ دۇنيادىكى شەيتان ، ئىبلىس ، ۋە يەنەقانداقتۇر بالايىبەتتەرلەرنىڭ ئېزىقتۇرۇشلىرىدىن خالىي ، قەلبى جىنايى نىيەتلەردىن پاك ئىدى ....سوپۇرگە بالا ۋاقتىدا مەھەللىسىنىڭ كوچىلىرىدا ئۇچرايدىغان ھېلىقى توختى ئاشىق توغرا ئېيتقانىكەن . كىشى بەزىدە شۇنداق سەبىي ۋاقتىدا ئۆلۈپ كەتمىگەنىگە پۇشايمانمۇ قىلىپ قالىدۇ . ئەگەرچەندە ، تېخى جاھاننىڭ راھەت مۇشەققىتىنىڭ نىمىلىكىنى بىلمىگەن ، باھارنىڭ خۇش بۇي چېچەكلىرىنى تېخى ھىدلىمىغان . قارىنىڭ دەسلەپكى ئۇچقۇنلىرى ۋە ياكى كۈز يوپۇرماقلىرىنىڭ تۆكۈلۈشىنى كۆرمىگەن پاك بەندىنىڭ بېشىغا راستىنلا بالا قازا كېلىۋااتقان بولسا، ئەلۋەتتە سەن بىر مۇسۇلمان تۇرۇپ ئۇنى قۇتقۇلدۇرۇپ قىلىش مەجبۇرىيىتىدىن ئۆزۈڭنى قاچۇرساڭ دۇنيادا بۇنۇڭدىنمۇ ئېغىر گۇناھ بولماس .

سوپۇرگىنىڭ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەن ئايال دەرھال قويىندىن بىر خالتىنى ئېلىپ يولوچىنىڭ ئېشىكى ئۈستىدىكى خۇرجۇننىڭ كۆزىگە تاشلىدى ، ئۇ :

ـ خالتىدىكى تىللالارنى يېتىشچە خىراجەت قىل . بۇ خېنىمنى خالىساڭ خوتۇن قىلارسەن . ساڭا ئاق يول بولسۇن مېھرىبان ئادەم . بالامنى ساڭا ۋە خۇدايىمنىڭ ئۆزىگە تاپشۇردۇم . ـ دېدى ، دە دەرەخلىكلەر ئارىسىدىن كەتكەن ئاياغ يول بىلەن شەھەر سېپىلى تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى ،

ـ ماڭا مال دۇنيانىڭ خوتۇننىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى .ـ دەپ غودوڭشىغىنىچە قالدى سوپۇرگە . بالا كۆتۈرۈپ تۇرغان خېنىم لاپ قىلىپ سوپۇرگىگە قارىدى ـ، دە:

ـ قېنى ماڭايلى ، بۇ يەردە قاراپ تۇرۇش خەتەرلىك .ـ دەپ ئالدىراتتى ۋە بالىنى كۆتۈرگىنىچە سوپۇرگىنىڭ

ئېشىكىگە ياندىشىپ يولىغا چۈشتى .

شۇ تۇرقىدا ئۇلارنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى ئۇلارنى شەھەردىن چىقىپ . شۇ ئەتىراپتىكى بىرەر يېزىغا كېتىپ بارغان ئەر خوتۇنلار بولسا كېرەك . دەپ قارايتى .تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرىگە ھەيران بولماي مۇمكىن ئەمەس،- دەپ ئويلايتى سۆيۈرگە ،- مانا ئۇ ھېلىلا يالغۇزچىلىقتىن ئېشىكى بىلەن مۈكىدىشىپ كېتىپ باراتتى ، يېڭى ھەمسەپەرلەرگە ئېرىشتى ، ئۆمرىدە بالا يۈزى كۆرمىگەنىدى . خۇدا ئۇنىڭغا بۇ نارسىدىنى ھەمرا قىلدى : شۇ ياشقىچە ئۆيلىنىش توغرىسىدا ئويلىشىپمۇ باققان ئەمەس ئىدى ، ناتونۇش ئايالنىڭ غېمى ئۇنىڭغا يۈكلەندى . ھاياتنىڭ ئۆزىمۇ بىر سەپەرگە ئوخشايدۇ . بۇ سەپەردە كىملەردۇر يېنىڭدىن كېتىپ قالىدۇ .

يەنە كىملەردۇر كېلىپ ساڭا ھەمراھ بولىدۇ .

سۆيۈرگە ئېشىكى ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بالا كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان خېنىمغا سەپسالدى . ئۇ بېشىدىكى ياغلىقىنى قايرىپ يۈزىنى ئېچىۋەتكەن بولۇپ ، ياش ۋە قاۋۇل ئايال ئىدى . سەپەردە كىشىگە يول بولىدىغان ئىنجىق خوتۇنلاردىن ئەمەستەك قىلاتتى . ئايال بالىنى مەھكەم باغرىغا بېسىپ . سۆيۈرگىنىڭ ئېشىكىنىڭ كەينىدىن قالماي كەلمەكتە ئىدى ، پات پات سۆيۈرگىگە چوڭ يولدىن چىقىپ . ئارقا يول بىلەن مېڭىشنى ئەسكەرتىپ قوياتتى . ئۇلار ئېتىزلىقلارنى ئارلاپ كەتكەن چىغىر يوللار بىلەن مېڭىپ يەنە چوڭ يول ئۈستىگە چىقىپ قېلىشاتتى ،-دە يەنەقانداقتۇر بىر پىيادىلەر يولىغا ئەگىپ كىرىپ كېتىشەتتى . قىيسايغان دېھقان كەپىلىرى ، ئۇ يەر بۇيەردە مۈكچىيىپ ئىشلەۋاتقان دېھقانلار كۆزگە غىل پال تاشلىنىپ قالاتتى . ئايال پات پات ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئارقىسىغا قارايتى . سۆيۈرگە ئۆزىنىڭ كۆڭلىدە خەتەرلىك بىر ئىشقا چېتىلىپ قالغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى . ئايالنىڭ قولىدىكى ئاشۇ بىگۇناھ نارسىدىگە بولغان غەرەزسىز مۇھاببەت ئۇنى خېيىم خەتەرگە ئۆز رازىلىقى بىلەن قەدەم قويۇشقا ئۈندەيتى . بەزىدە سۆيۈرگە :

- نىمىشقا بىز چوڭ يول بىلەن ماڭمايمىز ؟ ــ دەپ ئۆزىنى ھەيران بولغانغا سېلىپ ، ئۇنچقماي كېتىپ بارغان ئايالنى گەپكە سالاتتى ــ سەن نېمىدىن قورقىسەن ؟ ھېلىقى خېنىم سېنىڭ نىمەڭ بولىدۇ ؟

ــئۇ خېنىم مېنىڭ خوجايىنىم ، مۇشۇ بوۋاقنىڭ ئانىسى .

ــ سېنىڭ خوجايىنىڭ . مۇشۇ بوۋاقنىڭ ئانىسى ؟ ئۇنداقتا سەن بۇ بوۋاقنىڭ نېمىسى ؟

-مەن بۇ بوۋاقنىڭ ئىنىك ئانىسى .

ــ يا قۇدرەت ـــ دەۋەتتى سۈپۈرگە ، ــ مەن ئۆزىنىڭ بالىسىنى ئىنىك ئانىسى بىلەن قوشۇپ بېرىۋېتىدىغان مۇنداق ئىشنى تېخى ئۇچراتمىغان ئىكەنمەن ......

ئەمىسە بۇ بوۋاقنىڭ ئاتىسى كىم ؟

ــ ئۇنىڭ ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەن .

ــ بوۋاقنىڭ ئاتىسى يوق بولسا ، ئانىسى بالىنى ۋە ئۆزىنى ۋە سېنى ماڭا ھەدىيە قىلغان تۇرسا ، بىر يەنە نىمىشقا ئوغرىلاردەك مۆكۈنۈپ يۈرۈيمىز ؟

ــۋاي خۇدايىمەي سەن نىمانداق ساددا ئادەمسەن ؟ ــ دېدى ئايال ـــ مەن كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان بوۋاقنىڭ كىملىكىنى بىلەمسەن ؟

ــ بىلمەيمەن .

ــ بىلمىگەندىن كىيىن سورىمايلا قوي .

ــ بۇ نىمە دىگىنىڭ ؟ ــ دەپ ھەيران بولدى سۈپۈرگە ــ بىلمىگەننى سوراپ بىلىۋېلىش كېرەك ، ــ دە .

ئايال سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكىگە يېقىنلاپ كېلىپ پىچىرلىدى :

ــ سىر ساقلىيالامسەن ؟

ــ ئۇ تەرەپتىن ئەندىشە قىلما ، باشقىلارغا ئېيتماسلىقتا تىگىشلىك مەخپىيەتلىكنى ئاڭلاپلا قويمەندە مەڭگۈگە ئۇنتۇپ كېتىمەن . سىر ساقلاشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى ئۇنتۇپ كېتىش .

ــ ئۇنداق بولسا ساڭا ئېيتاي ، مېنىڭ قولۇمدىكى بۇ بوۋاق پادىشاھ .

سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكى مۆدۈرۈپ ، ئۇ ئېشەكىنىڭ ئۈستىدىن يەنە بىر قېتىم ئۇچۇپ چۈشكىلى تاسلا قالدى .

ــ نىمە دېدىڭ ؟

ــ سىنىڭ قۇلىقىڭ ئېغىرمۇ يولوچى ؟

ــ خۇداغا شۈكرى ، ھازىرغىچە قۇلىقىمدىن رازىمەن . قاراڭغۇ كېچىلەردە يىراقلاردىن كېلىۋاتقان كارۋانلارنىڭ كولدورمىلىرىنىڭ ئاۋازىدىنلا ئۇلارنىڭ قايسى يۇرتنىڭ كارۋىنى ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ قاياققا قاراپ

كېتىۋاتقانلىقىغا ھۆكۈم قىلالايمەن . بىراق سەن بۇ بوۋاقنى پادىشاھ دېيىدىڭ قولىقىمغا ھەقىقەتەن ئىشەنمەي قالدىم .

ــ شۇنداق بىز پادىشاھ ئائىلىسىنىڭ ئۆزىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتىمىز . بۇ سىرلارنى ساڭا ئېيتماسلىقىم كېرەك ئىدى ، ئاغزىمدىن چىقىپ كەتتى ، سەن بۇ توغرۇلۇق ئاستىراق سۆزلە ياكى ئۆزۈڭ ئېيتقاندەك ئۇنتۇپلا كەت .

ــ مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم ــ دېدى سوپۇرگە ــ بۇ كىچىككىنە بوۋاق قانداق قىلىپ پادىشاھ بولۇپ قالدى ۋە ئۇ نېمە ئۈچۈن تەختىدە ئولتۇرماي مېنىڭ ئەرزىمەس بۇ ئېشىكىمنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭغا كۆمۈلۈپ بۇ يەردە كېتىپ بارىدۇ . ؟ نېمىشقا بىز ئۇنىڭغا تىز چۆكۈپ تازىم قىلمايمىز ؟ ... يەنە ساڭا ئېيتسام ، سىلەرنىڭ شەھەردە نېمانداق پادىشاھ تولا ؟ « قۇياش شاھى » ، « قەلەندەرلەر شاھى » ، ئۇنى ئاز دەپ يەنە بۇيەردە بوۋاقلار شاھىدىن بىرى چىقتى ياكى سەن مېنى ئەخمەق كۆرىۋاتامسەن ؟ ..

ئايال ئېيتماسلىقتا تىڭشىلىك سىرنىڭ بېشىنى ئاللىبۇرۇن ئېچىپ قويدى ، ئەمدى ئۇنىڭ سوپۇرگىگە قالغان ھەممە ئىشلارنى چۈشەندۈرۈپ قويماقتىن باشقا ئىلاجى يوق ئىدى .

ــ سەن بىرىنىڭ « قۇياش شاھى» مىز ھەققىدە ئاڭلىغانمۇ ؟

ــ ئاڭلىغانمەن ، ــ دېدى سوپۇرگە ــ بۇ قېتىم شۇ ئۇلۇغ شاھنىڭ ئوردىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەنىدىم . ھەشەمەتلىك سارايى ، تۈمەنلىگەن لەشكەر ، مىڭلاپ قۇللارنى كۆردۈم . ھاشارغا تۇتۇلۇپ تاش چاقتىم ، مۇنۇ بىچارە ئېشىكىممۇ ئېغىر يۈكلەرنى توشىدى . شەھەر دەرۋازىسىدىكى قورۇقچىلار يانچۇقۇمنى قۇرۇغداپ قويۇشتى . مەن ئۇ يەردە ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ شەھەرنى زىلزىلىگە سالىدىغان ئەركىن چۇقانلىرىنى ، ئادەملەرنىڭ ئازادە كۈلكىلىرىنى ، گۇرۇلدەپ تۇرىدىغان بازارلارنى كۆرمىدىم . شۇنداق شەھىرىڭگە ، ئۇلۇغ پادىشاھىڭغا لەنەت دەپ قايتىپ چىقىۋاتىمەن .

ــ ئۇلارنىڭ تېرەڭنى شىلىۋالمىغىنىغا خوش بولساڭ بولىدۇ .

ــ ئەجەپ شۇ ئالەمگە مەشھۇر قۇياش شاھى نىڭ ئۆزى مۇشۇ كىچىككىنە بوۋاق بولسا ـ ھە . ؟

ــ « قۇياش شاھى » ئۈچ كۈننىڭ ئالدىدا ئالەمدىن ئۆتتى .

ــ نېمە دېدىڭ ؟

ــ ئاۋازىڭنى پەسەيت . بۇ گەپلەرنى ئىككىمىز پەقەت پىچىرلىشىپلا ئېيتىشساق بولىدۇ . خەتەر ئۈستىدە كېتىپ بارغىنىمىزنى ئۇنۇتما .

ــ ئۇنداقتا بۇ بالا قەيەرنىڭ پادىشاھى ؟

ــ بۇ بالا « قۇياش شاھى » نىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلى . مانا ئۈچ كۈندىن بېرى ئوردىنىڭ ئىچى قان بىلەن تولدى ، شاھنىڭ چوڭ ئوغۇللىرى بىر بىرنى قىرغىن قىلىشىۋاتىدۇ .

ــ تەختنى تالىشىپ ؟

ــ شۇنداق ، مەنمۇ بۇ ئىشلارنى تازا چۈشىنىپ كەتمەيمەن ، تەرتىپ بويىچە « قۇياش شاھى» نىڭ چوڭ ئوغلى تەختتە ئولتۇرىشى كېرەك ئىكەن ، لېكىن مەن ساڭا ئېيتسام ، شاھنىڭ ئۇ چوڭ ئوغلى شۇنچىلىك زالىم ، قارانىيەت ، بۇزۇقچىلىقتا ئۇچىغا چىققان ، بەزىلەر « دادىسىنى ئۇنىڭ ئۆزى قەستلەپ ئۆلتۈرگەن بولىشى مۇمكىن » دەپ گۇمان قىلىشىدۇ . بۇزۇقچىلىقتا ئۇ شۇنچىلىك رەسۋاكى . ئۆزىنىڭ قانچە ئاياللىرى تۇرۇپ . يەنە قېرىنداشلىرىنىڭ ئاياللىرىغا كۆزىنى قىزارتىدۇ ، ھەتتا ئاتىسىنىڭ كىچىك خوتۇنلىرىغىمۇ چېقىلىدۇ ، مۇنداق شاھزادىنى شاھلىق ئورنىغا كۆتۈرۈشكە قالغان ئوغۇللار قوشۇلمىدى . شۇنىڭ بىلەن ئوردىدا قىرغىنچىلىق باشلاندى .

ــ يائاللا نىمە دەيدىغانسەن ؟ ــ دەپ ياققىسنى تۇتتى سوپۇرگە ــ مانا مەن بىر ئايدىن بېرى شۇ شەھەردە يۈرۈپتىمەن . ھېچكىمدىن مۇنداق ئەندىشىلىك گەپلەرنى ئاڭلىمىدىم .

ــ ھەممە ئىش ئوردىدا مەخپىي بولىۋاتىدۇ . مەن تۇرماق ئوردىنىڭ تاشقىرى ھويلىسىدىكىلەرمۇ ھازىرغىچە ھېچنىمىدىن خەۋەرسىز . ئىچكىرىكى ئوردىنىڭ دەرۋازىسى مەھكەم ئېتىۋېتىلگەن . بارلىق شاھ ئوردىلىرىنىڭ نىزامى مۇشۇنداقمىش . يېڭى شاھ بەلگىلىنىپ تەختتىن ئورۇن ئېلىپ بولمىغۇچە كونا شاھنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى سىرتقا ئۇختۇرۇلمايدىكەن . بولمىسا مەملىكەتتە ، ئېسيان كۆتۈرلۈپ ، تەخت تەۋرەپ كېتىدىكەن .

ــ چۈشەندىم ،ــ دېدى سوپۇرگە ــ ھەرقانداق پادىشاھنىڭ تەختى پارتلاشقا تەييار تۇرغان ۋولقاننىڭ ئۈستىدە بولىدۇ ....ئايال سوپۇرگىنىڭ چوڭقۇر مۇلاھىزىلىرىنى چۈشەنمەي ئۆز سۆزىنى داۋام قىلىۋەردى . :

ــ ساڭا مېنى قېتىپ بەرگەن خېنىم « قۇياش شاھى» نىڭ كىچىك خوتۇنلىرىنىڭ بىرى بولىدۇ ، بولىۋاتقان قىرغىنچىلىقلاردىن قورقۇپ ئۇ كىچىك شاھزادىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن مېنى ياردەمگە چاقىرغان . بىز

خېنىمنىڭ شاھنى قوبۇل قىلىدىغان خاس ھوجىرىسىدىكى مەخپىي ئىشىكتىن يەر ئاستى يول بىلەن قېچىپ چىقتۇق . ....

ئاياللىنىڭ كېيىنكى سۆزلىرى سۈپۈرگىنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى . ئۇ ئىشنىڭ تېگى تەكتىگە يېتىپ بولغانىدى . «دۇنيادا شاھ ئوردىلىرىدىنمۇ سىرلىق ئورۇن بولمىسا كېرەك ــ دەپ پىكىر قىلاتتى ئىشكى ئۇستىدە سۈپۈرگە ــ ئۇ يەردە ھەركۈنى ، ھەر سائەتتە ئاجايىپ ئۇيۇنلار ئوينىلىپ ، قىززىق ئىشلار سادىر بولۇپ تۇرىدۇ . كېيىن تارىخچىلار يۈز بەرگەن بۇ سىرلىق ۋەقەلەر توغرىسىدا تارىخ پۈتۈشىدۇ ، لېكىن ، بىزگىچە يېتىپ كەلگەن يازما خاتىرىلەرنىڭ زادى قانچىلىكى راست ؟ .... بۇنىڭغا بىر نىمە دېمەك تەس. قانلىق جەڭلەر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ، غەلبە قىلغۇچىلار ئالدى بىلەن يېزىلغان تارىخلارنى كۆزدىن كەچۈرىدۇ ، ئۆزىنى بىزەپ كۆرسىتىدىغان سەھىپىلىرىنى قالدۇرۇپ ياكى تۈللۈقلاپ يازدۇرۇپ ، جىنايەت ئىزلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆچۈرۈپ تاشلىشىدۇ ، تارىخنىڭ يېزىلغان قىسمىلىرىدىن يېزىلمىغان ياكى ئۆچۈرۈپ تاشلانغان قىسمىلىرى چىنراق بولىدۇ ....»

ئايدىڭ كېچە

سۈپۈرگە بىلەن ھېلىقى خېنىم قانداقتۇر بىر بۇغداي ، قوناق ، كۆكتاتلار تېرىلغان ئېتىزلار ، ئېگىز پەس دۆڭلۈكلەرنى ئارلاپ كەتكەن ئاياغ يوللار بىلەن بىر قانچە كۈن مېڭىشتى ، ناتونۇش مەھەللىلەر ، ياغاچلىرى چىرىپ قىيسىيىپ كەتكەن كۆۋرۈكلەردىن ئۆتۈپ ، چەت ياقىلاردىكى قونالغۇلاردا تۈنىدى . خېنىم ئۇستىدىكى يىپپىنچىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ خېلى ئازادىلىشىپ قالغانىدى . سۈپۈرگە ئۇنىڭ قاۋۇل ، ياش چوكان ئىكەنلىكىنى بايقىدى . ئۇ ھەققەتەنمۇ ئىشچان كۆرۈنەتتى . قونالغۇلاردا سۈپۈرگىنىڭ پۇت قولىنى يۇيۇشقا سۇ ھازىرلايتى . تاماق ئېتەتتى . يېتىشقا ئورۇن تەييارلايتى . چوكان قاشتېشىدەك سۇزۇك ، ئاپپاق بەدەن گۈزەللەردىن بولمىسىمۇ ، قاش كۆزى جايىدا ، تېرىسى قىزىل ئارلاش قارىغا مايىل ، قارقۇمچاق ئاياللاردىن ئىدى . ئۇ بەزىدە ئاپتاپتەك ئېچىلىپ ، سۈپۈرگىگە يېقىملىق جىلۋە قىلىپ ، ئۇنىڭ ھەرقانداق ھاجىتىگە تەييار ئىكەنلىكىدىن بىشارەت بەرگەندەك قىلاتتى ، بەزىدە بولسا جىمىپ ، خىيالچان بولۇپ قالاتتى . ئاياللىنىڭ بەدىنى چىڭ ، ئۆزى

بەستلىك بولغاچقىمۇ ، سۇپۇرگە ئۇنى ئېشككە مىندۇرىۋالغۇدەك بولسا ئېپىشەكنىڭ بىلى ئېگىلىپ كېتەتتى . مۇنداق چاغلاردا سۇپۇرگە ئېشەكنىڭ يېنىدا پىيادە ماڭاتتى . سۇر ئېشەك قولاقلىرىنى مىدىرلىتىپ ، ئۆزىنىڭ ئۈستىدە بالا تۇتۇپ ئولتۇرغان بۇ ناتونۇش مېھمانغا ھەيران

بولۇپ قاراپ قوياتتى . يول ئۈستىدە ئۇلار سايىداپ ئارام ئالغۇدەك بىرەر تۈپ دەرەخ ياكى سۇ ئېقىپ تۇردىغان ئۆستەڭ بويلىرىغا بارغاندا بىردەم توختاپ دەم ئالاتتى . مۇنداق چاغلاردا چوكان شاھزادىنىڭ لاتىلىرىنى قۇرۇقداپ ، ئۇنىڭغا ئەمچەك سالاتتى . ئايالنىڭ كۆكسىمۇ ئۆزىگە لايىق يوغان ۋە چىڭ ئىدى . بوۋاق ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشىۋېلىپ ئاچكۆزلۈك بىلەن ئېمەتتى. ئاپئاق سۈت ئۇنىڭ جاۋغايلىرىدىن كۆۋەجەپ چىقاتتى . نىمشقىدۇر ئايال بەزىدە شاھزادىنى ئېمىتكەندە ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ئۈنسىز كۆز يېشى قىلاتتى . ...

ئۇلار چەت ياقىلاردىكى ساراي ياكى دەڭلەرگە پەقەت كۆز باغلانغان چاغلاردىلا يېتىپ كىلەتتى . ــدە، بىر كېچە قونۇپ ، ئەتىگىنى يەنە سەھەردە كۆزدىن غايىپ بولۇشاتتى ، ئايال بالىنى كۆتۈرۈپ مېڭىش ئۆزى ئۈچۈن ھېچقانچە مۇشەققەت ئەمەستەك ئىتتىك ماڭاتتى . بەزىدە ئۇ سۇپۇرگىنىڭ ئېشىكىدىنمۇ ئۆتۈپ كېتىپ ، ئارقىغا قاراپ سۇپۇرگىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتەتتى .

ــ ياقۇدىرەت .ــ دەيتى سۇپۇرگە ئايالغا قاراپ ،ــ خۇدايىم ساڭا يېتەرلىك كۈچ قۇۋەت ئاتاقىلغانىكەن ، ئەكەل قولۇڭدىكى بالىنى مەن بىردەم ئالاي ، چارچىغانسەن ؟

ــ ئۆزۈم كۆتۈرەي .ــ دەيتتى ئايال ،ــ ئۇردا قائىدىسىدە شاھزادىنى باشقىلارغا بېرىشكە بولمايدۇ .

ــ ھازىر سەن ئوردىدا ئەمەس ، ئاللانىڭ ئاسمىنى كەڭ ئوچۇقچىلىقىدا كېتىپ بارىسەن . قارىغىنە، ئەتراپتىكى ھەممە نىمە قۇياشنىڭ نۇرىدا يېقىملىق تاۋلىنىپ يېتىپتۇ . ئەنە، يىراقتىكى دەرەخلەردە كاككۇك سايراپ تۇرۇپتۇ . تورغايلارنىڭ قانچىلىك خۇشخۇي چۇرقىرىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاۋاتامسەن ؟ بۇ يەردە سەنمۇ ، مەنمۇ ، ھەممە نىمە ئەركىن . مىنىڭ كىملىكىمنى بىلمەكچى بولساڭ ، مۇشۇ ئەركىنلىكنى قوغلىشىپ سەيياھ بولۇپ كەتكەن ئادەممەن . خاتىرجەم بول ، بۇ

يەردە ھېچكىم بىزگە كۆز قۇلاق بولۇپ تۇرغىنى يوق .

ــ بىلەمسەن ؟ ــ دېدى چوكان ،ــ بۇ شاھزادە كۆنلەرنىڭ بىرىدە چوقۇم پادىشاھ بولىدۇ .

ــ ئاللا نىسىپ قىلسا، ــ دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى تۈزەتتى سوپۇرگە .

ــ پادىشاھ بولغۇچىنى پەقەت بەلگىلەنگەن ئادەملا كۆتۈرۈشى شەرت .

ــ جاھاندا مەن نۇرغۇن ئىشلارنى كۆرگەن ، لېكىن مۇنداق لەشكىرى يوق ، ئىنىكئانىسىنى ئىمىپ كېتىۋاتقان پادىشاھنى كۆرمىگەنمەن ــ دەپ كۈلدى سوپۇرگە ــ

راست ئېيتسەن ، پادىشاھنى كۈتۈشنىڭ قائىدە نىزاملىرىدىن مېنىڭ قىلچە خەۋىرىم يوق . شاھزادىگە كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ ئەمچەك سىلىشمۇ ئوردىنىڭ قائىدىسىمۇ ؟ نېمە ئۈچۈن بەزىدە سەن ھۆرمەتلىك ، بولغۇسى پادىشاھىمىزنى ئىمىتكەندە يىغلايسەن . ؟

چوكان ئۇزاق جىمىپ كەتكەندىن كېيىن ئاخىر ئېغىز ئاچتى .

ــ بىلەمسەن ؟ مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا ياقا يۇرتلۇق ، مېنىڭ يۇرتۇم ئاۋۇ قارلىق تاغلارنىڭ ئارقىسىدىمۇ ياكى ئاۋۇ يېشىل دۆڭلەرنىڭ ئۇ تەرىپىدىمۇ ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن . ئىشقىلىپ مەن تۇغۇلغان يەرنىڭ ئايالىرى شۇنداق بەستلىك . كۆكسى چوڭ ، سۈتلۈك كېلىدىكەن ، شاھ ئوردىسىغا لازىم ئىنىكئانىلارنى ئەنە شۇ يۇرتلاردىن تاللاپ ئەكەلگۈزىدىكەن . مەن ئۆزۈمنىڭ قانچە ياشتا ئوردىغا كىرگىنىمنى ئەسلىيەلمەيمەن . بىر ئايالنىڭ بېشىمنى سىلاپ ، يىغلاپ تۇرۇپ خوشلاشقىنىنى ، ئەتراپى چۆمكەلگەن ھارۋىدا ئېرغاڭشىپ ئولتۇرۇپ ئۇزاق يول ماڭغىنىمنى خۇددى چۈشۈمدەك كۆز ئالدىمغا كەلتۈرىمەن . ئېھتىمال ، بالا ۋاقتىمدا ناھايىتى چىرايلىق بولسام كېرەك ، خاننىڭ ئادەملىرى مېنى تويتوغرىلا ئوردىغا يەتكۈزۈپ كېلىپ ، خاننىڭ خىزمىتىگە تۇتۇپ بەرگەن .

ــ ھېلىمۇ گۈزەل تۇرۇپسەن سىڭلىم .

سوپۇرگىنىڭ ماختىشىنى بىرىنجى قېتىم ئاڭلىغان چوكان جىلۋە بىلەن لاپ قىلىپ ئۇنىڭغا قارىدى ـ دە سۆزىنى داۋام قىلدى .

بەلكىم تاللىنىپ شاھ ھەرىمىگىمۇ كىرىشكە مۇيەسسەر بولالايتتىمكىن . بىراق مەندەك پۇقرالارنىڭ قىزلىرىنى تۆۋەن نەسەبتىن كېلىپ چىققان دەپ ، ھەرگىز شاھ ئوردىسىغا تاللاشمايدۇ . مەن پەقەت خىنىملارغا دېدەكلا بولالىدىم . ساڭا ئېيتسام ، ئوردىدا بىزدەك دېدەكلەرنىڭ ھالى شۇنچە خاراپ . مانا مېنى ئۇلار 11ـ12يېشىمدىلا ئاياغ ئاستى قىلىشقان .

ـ كىملەر؟

ـ كىملەر بولاتتى ؟ باشتا مەرتىۋىلىكرەك بىرى ئاياغ ئاستى قىلىدۇ . ئاندىن ئوردا خادىملىرى، قورۇقچىلار، هارۋىكەش، ئاشپەز ، چاكارلار، ھەتتا بەزىدە بالاغەتكە يېتىپ قالغان بەگۋاش شاھزادىلەرمۇ بىزگە چېقىلىۋېرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن بىز ئاتىسىز باللارنى تۇغىمىز . بالا تۇغۇلىشى بىلەنلا نازارەتچىلەر ئەچىقىپ كېتىپ بۇغۇپ تاشلىشىدۇ . مۇشۇ يوغان ئەمچەكلىرىمىزگە سۈت تولۇپ تۇرسۇن دەپ ئۇلار بىزنىڭ تۇغىشىمىزغا يول قويىشىدۇ . ئاندىن باللىرىمىزنى ئۆلتۈرۈپ ، بىزنى خېنىملارنىڭ باللىرىنى ئېمىتىشكە قويىدۇ . « قۇياش شاھى » نىڭ ئاررۇلۇق خوتۇنلىرى ھەتتا ئىنىكئانىلارنى سىغىپ سۈتىنى ئىچىدۇ . ئادەم سۈتىدە بەدەنلىرىنى سۈرتىشىدۇ . ...مەن بۇ شاھزادىنى ئىمىتىۋاتقاندا ئۆزەمنىڭ باللىرىنى ئويلاپ قالىمەن . .....

ـ نىمە دېدىڭ ؟ سۈپۈرگە ئېشىكى ئۈستىدە قىيسىيىپ ئولتۈرۈپ ئايالدىن سورىدى .ـ سېنىڭ ئۆز باللىرىڭمۇ بارمىدى ؟ بىز نىمشقا ئۇلارنىمۇ بىللە ئېلىپ ماڭمىدۇق ؟

مەن بىر ئوغۇل بىر قىز تۇغقان ، قانداق چىرايلىق باللار ئىدى دېگىن : ئۇلارنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرى ، كىچىككىنەكۆزلىرى ، ماڭا تەلپۈنگەن بۇدۇرۇق قوللىرى كۆز ئالدىمدىلا تۇرۇپتۇ . ھەر ئىككىسىدىن ئايرىلدىم .قولۇمدىن يۇلۇۋېلىشتى-دە، ئەكىتىپ يوق قىلدى . مەن نىمشقا يىغلىماي ، قارا، مېنىڭ كۆكسۈمدىن

ئېقىۋاتقان ئاپئاق سۈتلەر شۇ باللىرىمنىڭ رىزقى ئەمەسمىدى . ...؟

ئايال بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى . سۈپۈرگىنىڭ قەلبىنى بۇ ئايالغا بولغان ئېچىنىش ، ھېسداشلىق چۇلغىۋالغانىدى . ئۇلار ئىككىسى ئۇزاققىچە جىمىپ كەتتى . سۈپۈرگە ئىككىنچىلاپ ئايالدىن بۇھەقتە گەپ سورىمىدى .

كىچىك شاھزادىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان چوكان بىر كۈنى ناھايىتى خۇشخۇيلىشىپ كەتتى . ئۇلار سۈپسۈزۈك تاغ سۈيى يېيىلىپ ئېقىۋاتقان چىمەنلىككە يېتىپ كەلگەندە ، ئايال قائىدىنى بۇزۇپ شاھزادىنى سۈپۈرگىگە تۇتقۇزدى ، شاھزادە كۆزىنى يوغان ئېچىۋالغان بولۇپ ، ساقاللىق بۇ كىشىگە چەكچەيگىنىچە قاراپ قالغانىدى .

ـ ئۇھ ، بۇ يەر نىمە دېگەن چىرايلىق ، مەشەدە بىردەم ئارام ئالمايلىمۇ ؟ ـ دېدى ئايال .

ـ شۇنداق قىلايلى دېدى سۈپۈرگە . ئايال :

ـ ئۆتۈنۈپ قالاي ، سەن مەن تەرەپكە قارىما ، ـ دېدى دە ، سۇنىڭ ئاياغ تەرىپىگە قاراپ كەتتى .

ئېشەك ئەتراپتىكى چۆپلەرنى قېلىن كالپۇكلىرى بىلەن يالماپ ، ئىشتىها بىلەن ئوتلاشقا باشلىدى ، ئاز ئۆتمەي سۇپۇرگىنىڭ قۇلىقىغا سۇنىك شالاپشىغان ئاۋازى ئاڭلاندى ، ئايال نېراققا بېرىپ ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ يۇيۇنماقتا ئىدى . سۇپۇرگە قولىدىكى بوۋاققا قارىدى . كەلگۈسىدە پادىشاھ بولۇشقا تېگىشلىك بولغان بۇ بوۋاقنىڭ سۇپۇرگە ئۆز ئۆمرىدە ئۇچراتقان نارىسىدىلەردىن ھېچقانداق پەرقى يوق ئىدى .

خوش شاھزادەم ــ دېدى سۇپۇرگە بالىغا قاراپ ، شاھزادە يۆگىكىدە پۇتلىرىنى پىلتىڭلىتىپ تېپىرلاپ قويىدى .

ــ سېنىڭ ھېلىقى بارلىق تەخت ۋارىسلىرىنى يوقاتماقچى بولۇپ قۇترىغان چوڭ ئاكاڭ شۇ تاپتا ئوردا ئىچىدىن سېنى ئىزدەپ تاپالماي قانچىلىك غەزەپكە كېلىۋاتقاندۇر ، ھە؟ بەلكىم ئۇ قېلىچىنى يالاڭاچلاپ ئوردا ئىچىدىكى ئۇچىرىغانلا بوۋاقنى قانغا بوياۋاتقاندۇر؟ يا بولمىسا ئۇ ئەڭ ئاۋال سېنىڭ مېھرىبان ئاناڭنى دارغا ئاسقاندۇر . ؟ ... پادىشاھلىق ئەڭ ئالىي دۆلەت دېسە مەن ھەرگىز ئىشەنمەيمەن . زوراۋانلىق ، مۇستەبىتلىك بەدىلىگە ئۆرە تۇرغانلارنىڭ بىر كۈنمۇ كۆڭلىنىڭ ئارامى يوق . ئۇنىڭغا قارىغاندا ئېتىزدا سۆرەم سۆرىگەن دېھقان تاتلىقراق ئۇخلايدۇ ، دالىدا يالاڭئاياغ كېتىپ بارغان نامرات ئەركىنرەك نەپەس ئالىدۇ . ... خۇدانىڭ تەقدىرىنى قارا ، مىڭلاپ قوشۇن قوغداشقا تېگىشلىك سەندەك شاھزادىنى ئۆزىنىمۇ قوغدىيالمايدىغان مېنىڭدەك بىر ئاجىزنىڭ قۇچىقىغا تاشلاپتۇ . ...سەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە راستىنلا شاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ قالساڭ ، بىزنىڭ سېنى كۆتۈرۈپ يۈرگىنىمىزنى ، سەن ئۈچۈن بېشىمىز كېتىدىغان خەتەرگە تەۋەككۇل قىلغانلىقىمىزنى ئېسىڭگە ئالارسەنمۇ ؟

بوۋاق بۇدۇرۇق قوللىرىنى سۇنۇپ سۇپۇرگىنىڭ ساقىلىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشاتتى .

ــ ياق ــ دەپ ئۆز پىكرىنى رەت قىلدى سۇپۇرگە ، ــ شاھلاردىن شاپائەت كۈتۈش ئەخمەقنىڭ ئىشى ، ھۆكۈمرانلار ئۆز سىرىنى بىلگۈچىلەرنى ئەڭ بۇرۇن كۆزدىن يوقىتىدۇ . بەندىنىڭ ھەققىي شاپائەتچىسى رەھىملىك ئاللانىڭ ئۆزى ....

سۇپۇرگە تېخى بالا شاھ ئۇستىدىكى مۇلاھىزىلىرىنى ئاياغلاشتۇرماي تۇراتتى . يىراقتىن ئايال چىقىپ كەلدى . سۇپۇرگە ھەيران بولۇپ قاراپلا قالدى ، ئايال يۇيۇنۇپ ، تارىنىپ تولىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەنىدى . سۇپۇرگىنىڭ تەسەۋۇرىدا پورەكلەپ ئېچىلىۋاتقان قىزىل گۈل ، دەرەخلەر ئارقىسىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان تولۇن ئاي پەيدا بولغاندەك بولدى ......شۇ چاغدا سۇپۇرگە بالىنىڭ يۆگىكى ئاستىدا تۇرغان قولىغا ئىسسىق بىر نەملىكنىڭ تەگكەنلىكىنى

سەزگەندەك بولدى ـ دە، دەرھال ئىسگە كېلىپ ، بالىنى يەرگە قويۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

ـ ۋاي نىمە قىلىۋاتىسەن ؟ ـ دېگىنىچە يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى ئايال .

ـ نىمە بولدى ؟

ـ سەن شاھلارنى قانداق كۈتۈشنى بىلەمسەن ، مەن ساڭا ئېيتمىدىممۇ، نىمشقا شاھزادىنى يەرگە قويسەن ؟

ـ سەن ئۇنىڭ ئاستىنى قۇرۇقدا ، ـ دېدى سۈپۈرگە كۈلۈپ ـ ئۆمرۈمدە مەن مۇنداق ئورنىغا سىيىپ ، چىچىپ ياتىدىغان پادىشاھنى كۆرمىگەنىكەنمەن .

ئايالمۇ ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتى . نىمشقىدۇر ئۇ بۈگۈن خۇشخۇي بولۇپ قالغانىدى . سۈپۈرگىگە مۇلايىم مۇئامىلە قىلغۇسى ، ئۇنىڭغا سۆركىلىپ ئەركىلىگۇسى كېلىپ تۇراتتى . ئۇمۇ يەردە ياتقان شاھزادىنى دەرھال قولىغا ئېلىشنى ئۇنتۇپ سۈپۈرگىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى ـ دە:

ـ قارا شۇ تاپتا بىز مۇشۇ بالىنىڭ ئاتا ئانىسىغا ، بىر جۈپ ئەر ئايالغا ئوخشاپ قاپتىمىز ـ دېدى .

مۇشۇ بىر نەتچە كۈنلۈك سەپەر جەريانىدا سۈپۈرگىنىڭ مجەزى ئايالغا يېقىپ قالغانىدى . ئۇ بىر ئاز غەلىتە ، قوپال ، ساددا كۆرۈنىدىغان بۇ ئادەمنىڭ ھۇجۇدىدىكى ئەرلەرگە خاس ئاق كۆڭۈللۈك ۋە يوشۇرۇن ئەقلىنى كۆرۈپ يەتكەنىدى ، ئايالنىڭ قەلبىدە كۈندىن كۈنگە ھاۋائانام زامانىسىدىن قالغان شۇ ئەرنى ئىگىلەش ، قولغا كەلتۈرۈش ، ئۇنىڭ مۇھابىتىگە ئېرىشىش ئىستىكى يېتىلىۋاتاتتى . سۈپۈرگە ئايالنىڭ ئەر خوتۇن توغرىسىدىكى گەپلىرىنىڭ مەنىسىگە

چۈشەنمىدىمۇ ؟ ياكى چۈشەنسىمۇ چۈشەنمەسلىككە سالدىمۇ ، ئايالدىن كۆزلىرىنى قاچۇرۇپ ، قولىنى يۇيۇش ئۈچۈن سۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدى .

ئۇلار يەنە يولغا چىقتى . ئايال تۇرۇپ كۈلەتتى . دالا گۈللىرىنى ئۈزۈۋېلىپ قۇلىقىغا قىساتتى . بەزىدە غىڭشىپ ناخشا ئېيتاتتى .

بۇ بېشىمغا چۈشكەن كۈننى ھېچكىم بىلمەيدۇ ،

توۋا دەيمەن دەرت تارتقانغا كىشى ئۆلمەيدۇ .

ئوردىدىكى خېنىملارنى شاد خورام دىمەڭ ،

زىبۇ زىننەت يوك ئۇلارغا قەلبى كۆلمەيدۇ .

ئۇ ئۆز ناخشىسىدا ئوردىدىكى دەدەكلەرنىڭ كۆلپەتلىرى، ئېگىز تاملار ئىچىگە بەنت بولغان خانىشلارنىڭ ئىچ پۇشۇغى ، بالىسىدىن ئايرىلغان ئانىنىڭ ھەسرەتلىرىنى سۆزلەيتى .

شۇ كۈنى ئۇلار خالىي بىر قونالغۇغا كېلىپ چۈشتى . ئايال ئۆزىنىڭ قەلبىدە باش كۆتۈرۈۋاتقان ئىستەك ، ييڭىدىن يېتىلىۋاتقان مۇھاببەت ھېسسياتى توغرىسىدا كۈيلەيتى ، ئۇنىڭ كەيپىياتىغا جۆر بولۇپ قۇشلار خۇشخۇي چۈرۈرلىشىپ ، سۇلار قىرغاقلارغا ئۇرۇلۇپ شىلدىرلاپ ، يوپۇرماقلار يىنىك شىۋىرلىشىپ پۈتۈن تەبىئەت تەڭ ناخشا ئېيتىۋاتقاندەك قىلاتتى ....ئۇ سۇپۇرگىنى مەزلىك تاماقلارنى تەيارلاپ كۈتتى ، كېچىسى ئۇ سۇپۇرگىنى ئۆز قوينىغا چارقىردى .

ــ ماڭا قارا يولوچى ، ـدېدى ئايال ياستۇقىغا جەينەكلىنىپ تۇرۇپ ، سەن مېنى نىمىشقا ئەركىلىتىپمۇ قويمايسەن ؟

ــ ئەركىلىتىپ دەمسەن ؟ .... سېنىمۇ؟ ـ سۇپۇرگە كۈتۈلمىگەن سۇئالدىن ھەيران بولدى ،ـ سەن كىچىك بالا بولمىساڭ ؟

ــ لېكىن مەن ئايال كىشى ـ دە؟

ــ توغرا سەن ئايال كىشى .

ــ قوينۇمغا كىرىش خىيالىڭغىمۇ كىرمەمدۇ ؟ ياكى مەن ساڭا يارىمىدىممۇ ـ يە؟

جاھانكەزدى سۇپۇرگە تېڭىرقاپ تۇرۇپقالدى . كىچىك شاھزادە چوكاننىڭ ئۇتەرپىدە تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . تۈن يېرىملىشىپ قالغان بولۇپ ئاي نۇرى ئۇلار ياتقان ھۇجرىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى . ئايال بولسا كۆرپىنىڭ ئۈستىدە سۇپۇرگىگە قۇچاق ئېچىپ ياتاتتى . تەڭلىكتە قالغان سۇپۇرگە نىمە دېيىشىنى بىلمەي قالدى .

ــ ياق ، ياق ، سەن ....سەن ھار قانداق ئەرگە يارايدىغان چوكانسەن ،ـ دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ .

ــ ئۇنداق بولسا نېمىشقا قوينۇمغا كەلمەيسەن ؟ دەسلەپكى كۈنلەردە مەن سېنىڭ زورلۇق قىلىشىڭدىن ئېھتىيات قىلدىم ، كېيىنكى كۈنلەردە مەن سېنى كۈتتۇم . بەزى كۈنلىرى سەن يېتىپلا ئۇخلاپ كېتسەن . مەن

ئۈزاققىچە كۆز يۇممايمەن .... خوجايىن خېنىم مىنى ساڭا قوشۇپ يولغا سالغاندا «خالساڭ خوتۇن قىلارسەن » دېگىنىنى ئاڭلىغان بولغىيتىڭ ؟

ــ شۇنداق ئاڭلىغان .

ــ دىمەك بىزگە رۇخسەت قىلىنغان . سەن يەنە نېمىدىن ئېھتىيات قىلىسەن ؟

ــ .....

ــ ياكى سەن ئايالالارغا يېقىنلاشماسلىققا قەسەم قىلىۋەتكەنمۇ ؟ ياكى سېنىڭ دىنىڭدا ئۆيلىنىشكە بولمامدۇ ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا ، سەن ئۇنداق يارىماس دىندىن چىقىپ كەت . ئالالانىڭ ئۆزى ئەر بىلەن ئايالنى بىر بىرىگە ھاجەتلىك قىلىپ ياراتقان .

ــ ....

ــ نىمشقا ئۇنچىقمايسەن ؟ مىنى خوتۇنلۇققا ئالساڭ زىيان تارتمايسەن ، ئايىغىڭدا يۈرۈپ خىزمىتىڭنى قىلىمەن ، مەن شاھ ئوردىسىدا ئەڭ ئېسىل تاماقلارنى پىشۇرۇشنى ئۆگەنگەن ....

سۈپۈرگىنىڭ دىمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . ئۇ ئۆزىنى ئايالالارغا ھەۋەس قىلدىغان چاغلىرىم ئۆتۈپ كەتتى دەپ قارايتى . سۈپۈرگە بۇ ياش ھەم ساغلام نوتىغا ئۇرۇنۇپ ئۆزىنىڭ قەدىر قىممىتىنى تۆكۈشنى خالىمايتى . ئايال بولسا سۈپۈرگىنى ياخشى كۆرگەنلىكتىن ئەمەس ، ئۆزىدىكى غېرىپلىق ۋە يالغۇزلۇقنى بىردەملىككە بولسىمۇ يىراقلىتىش ياكى بولمىسا كېلىپ كېتىدىغان ئۆتكۈنچى تەشنالىقنى قاندۇرۇش زورۆرىيىتىدىن ئۇنى قوينىغا چاقىرماقچى ئىدى .

بىر چاغلاردا سۈپۈرگىنىڭمۇ يىگىتلىك مەزگىللىرى ئۆتكەنىدى . ئۇنىڭمۇ ئۆزىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن مەشۇقلىرى بولغان . ئۇ ۋاقىتلار قانچىلىك گۈزەل ۋە ئۇنتۇلماس ئىدى ـ ھە؟ ..يالغۇز ئاياغ يول ، كەڭ دالا ياكى شەھەرنىڭ قانداقتۇر بىر تار كوچىلىرىدا ئۇنى دېرىزىسىنى ئېچىپ شەرەتلىگەن جانانلار ، قايناق بازار ئىچىدە چۈمپەردىسىنى بىلىنەر بىلىنمەس قايرىپ قويۇپ كۈلۈمسىرىگەن گۈزەللەر ئۇنىڭ ئېسىدە ، شۇنداقلارنىڭ بەزىلىرى شەھلا كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكىگە ئوي يېقىپ ، ئۇنى ئەگەشتۇرۇپ كېتىپ قالاتتى . سۈپۈرگە مۇداق جىلۋە قىلغان جانانلارنىڭ ئۆيىدە بىر كېچە ، پەقەت بىر كېچىلا مېھمان بولۇپ ئۆتەتتى ، ـ دە ، ئىككىنچىلەپ ئاياغ

باسمايتى ، چۈنكى ، بىر نىشاننى ئۇزاق ئەگىپ يۈرۈشنىڭ خەتەرگە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى . ... چوكاننىڭ

جاننى قىينايدىغان ئوتلۇق تەلەپلىرى سۇپۇرگىنى ئەنە شۇنداق خىياللارغا ئەكەتتى .ئايال بولسا توختىماي سۆزلىمەكتە ئىدى .

ــ گەپ قىلساڭچۇ ؟ ــ دەپ ئالدىرىتاتتى چوكان ،ــ ياكى سىنىڭ كىشىگە ئېيتقىلى بولمايدىغان بىرەر ئەيىبىڭ بارمۇ ؟ ياكى بولمىسا....

ــ قوي سىڭلىم ، مىنىڭ يىشىم ساڭا مۇناسىپ ئەمەس .

ــ يىشىم دىدىڭما؟ ــ كۈلۈپ كەتتى چوكان

ــ هەئە ، مىنىڭ باللىرىم بولغان بولسىمۇ بەلكىم سىنىڭدىن چوڭراق بولغان بولاتتى .

ــ ئوردىدا بىرگە ئىككى پۈتى گۆرگە ساڭگىلىغان قىرىلارمۇ ئىسلىشىدۇ . خىجالەت بولما ، بۇ ئىشنى مانا مەن ئۆزەم تەلەپ قىلدىم . ...

چوكان شۇنداق دىدى ــ دە ، سۇپۇرگىنىڭ قوينىغا ئۆملەپ دىگۈدەك كىرىپ كەلدى .

ــ مۇنداق قىلما . مۇنداق قىلما. ــ دەپ يالۋۇراتتى سۇپۇرگە ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، ــ مەن سىنى خوتۇنلۇققا ئالسامۇ ئاۋال بىرەر كىشىنى گۇۋاھ قىلىپ تۇرۇپ نىكاھ ئوقۇتۇشىمىز كىرەك .....سەن مىنى گۇناھكار قىلىسەن ....

ئەمما چوكان سۇپۇرگىگە بارغانسىرى مەهكەم يىپىشىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يەشمەكتە ئىدى . ئۇ كۈچلۈك قوللىرى بىلەن سۇپۇرگىنى ئۆزىگە تارتاتتى .

ئۇلۇغ شاهزادە بولسا يىنىدىلا سادىر بولىۋاتقان مۇهاببەت پاجەسىدىن بىخەۋەر تاتلىق پۈشۈلدايتى ، ئاي بۇلۇتلار ئارىسىدا بىر كۆرۈنۈپ . بىر مۆكۈنەتتى .

ئايالنىڭ ئوتلۇق ۋە تەشنالىق ئىچىدە پىچىرلاشلىرى تەسىرىدە يۇلتۇزلار تىخىمۇ روشەن چاقناپ ، كۆزلىرىنى چىمچىقلىشاتتى .... سۇپۇرگىگە چوكاننىڭ مۇهاببىتىنى بۇگۈنگە . مەڭگۈگە ، ياكى بىر نەتچە مىنۇتقا بولسىمۇ قوبۇل قىلماقتىن باشقا چارە يوق ئىدى . .. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى يوقالغان ، ئۇنتۇلغان سىزىملار ئويغۇنۇشقا

باشلىدى ....

ياخشى قال ، يولۇچى

يەنە بىر يېڭى تاڭ ئاتتى . سۆيۈرگە ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپ يۇيۇندى . بامدات نامىزىنى ئوقۇپ خۇدادىن ئۆز گۇناھلىرىنى كەچۈرۈشنى تىلىدى . ئۇلار يەنە يولغا چىقىشتى . چوكان ئۆزىدىكى تەشنالىق ئوتىنى ئازىراق بولسىمۇ پەسەيتكەن بولۇپ ، بوگۈن نىمىشقىدۇر كەمسۆز بولۇپ قالغانىدى . ئۇ پات پات ئېشەك ئۈستىدە كېتىپ بارغان سۆيۈرگىگە يەر تېگىدىن قاراپ قوياتتى .

ئۇردىدىكى چاغدا چوكان ئۆزىنىڭ ئەنسىز كىشىنى بىزار قىلىدىغان خورلۇق تۇرمۇشىدىن جاق تويغانىدى . ئۇ قانچە قېتىم شۇنداق بىر كىشىنىڭ غايىپتىن پەيدا بولۇپ ، ئۆزىنى يىراق ، خاتىرجەم بىر ماكانغا ئەكېتىشىنى تىلىگەنىدى ، ئۆزىنى ئەكېتىدىغان ئۇ كىشىنىڭ چىرايىنىڭ قانداق بولىشى ، ياش قورامىنىڭ قانچىدە ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئۈچۈن بەرىبىر ئىدى . ئۇنىڭغا لازىمى پەقەت ئۆزىگە پاناھ بولالايدىغان بىرەر ئەر كىشى . شۇنداق ئادەم بولسا ، ئۇنى دۇنيانىڭ قانچىلىك يىراق يەرلىرىگە ئەكەتسىمۇ مەيلى ئىدى . ئۇ ئۇيەردە ئۇ ئېرىنىڭ ئاش تامقىنى ئېتەتتى ، ساغلام بۇدۇرۇق باللارنى تۇغاتتى ، ئۇنىڭ باللىرىنى ھېچكىم بوغۇپ قويمايتى . ئۇ ئۆز باللىرىغا قېنىپ ئەمچەك سالاتتى . باللار چوڭ بولۇپ ، ئۇنىڭ ئەتراپى ۋاڭ چۇڭغا تولاتتى . ... چوكان ئۆزىنىڭ ئوردا ئىچىدە ئەسلىگۈسىمۇ كەلمەيتى . ئۇردىدىكى دېدەكلەر ، ئىنىكئانىلار ، ئايال چاكارلار بىلەن ئوردا خىزمەتچىلىرىنىڭ ئوغۇرلۇقچە قىلىشىدىغان مۇناسىۋەتلىرى كىشىنى بىزار قىلاتتى . ئوردىدىكى ئېسىلزادىلەر كۆزى چۈشكەن ئايال خىزمەتكارلارنى خۇشى تۇتقاندا چاقىرىپ بىر كېچە قوينىغا ئالىدۇ ـ دە، بۇ ئىشنى بىرەرگە تىنىپ قويسىلا كالىلىسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، تەھتىپ سىيلىپ ئەتىسىلا ھەيدەپ چىقىرىدۇ . ئوردا خىزمەتكارلىرى بىلەن بولۇڭ پۇچقاقلاردا قورقۇپ ، تىترەپ تۇرۇپ قىلىشقان ئىشلارنىڭمۇ قىلچە لەززىتى بولمايدۇ . ئاھ ، شۇ ھەشەمەتلىك ئوردىدا ئاددى بىر دېھقاننىڭ خوتۇنى

بولۇشنى ئارزۇ قىلمايدىغان بىرەر كېنىزەك تېپىلارمۇ ؟ ....

ئورددىن مانا بۇ شاھزادىنى ئېلىپ قېچىش ئىشىغا شۇڭلاشقا بۇ چوكان ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوشۇلغانىدى . ئۇ خەۋپ ئىچىدە قالغان شاھزادىنى قۇتۇلدۇرماقچى، راستىنى ئېيتقاندا ، ئورددىن يىراق بىرەر جايدا ئۆزىنىڭمۇ خاتىرجەم تۇرمۇشىنى تىكلىمەكچىدى . ....چوكان خىيال ئىچىدە سۈپۈرگىگە قارايتى . بۇ ئادەمنىڭ يېشىنى ئانچە چوڭ دەپكەتكىلىمۇ بولمايتى . ئۇنىڭدا ئەركەكلەرگە خاس ھەممە خسلەت تېپىلاتتى ، ئەمما بۇ چوكانغا نىسپەتەن ئۇنىڭ

مۇناسىۋەتلىرى بىر ئەر بوغۇچىغا ئەمەس ، مېھرىبان قېرىنداشقا ئوخشاپ كېتەتتى . بۇ ئادەم يەر تېرىپ ، خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرىدىغان دېھقان ئەمەس ، تۆگىمەس سەرگەردانلىقنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلغان سەيياھ ، چۈشۈنۈپ بولمايدىغان غەلىتە ئادەمدەك قىلاتتى .

سۈپۈرگە بىلەن چوكان قانداقتۇر بىر تاشلىق ساي ، تاشلاندۇق يوللار بىلەن كەڭ ئېدىرلىقنى كېسىپ ئىلگىرلىمەكتە ئىدى . يىراقتا يېشىللىقلارغا پۈركەنگەن دۆمچەك دۆمچەك دۆڭلۈكلەر ، ئۇنىڭمۇ ئارقىسىدا قارلىق ئېگىز تاغلار كۆرۈنەتتى . ئاشۇ دۆڭلۈكلەر تەرەپكە ئەكتىدىغان يولغا قاراپ چوكاننىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى .

ــ بىلەمسەن ؟ - دېدى ئۇ سۈپۈرگىگەــ بۇ يەرلەر ماڭا تونۇشتەك بىلىنىدۇ . مېنى لەشكەرلەر ئوردىغا ئېلىپ ماڭغاندا ، ھارۋا بىلەن ئەن شۇنداق دۆڭلۈكلەرنى ئارلاپ ماڭغاندەك قىلغان . بىر ئۇزاق يول يۈرگەن ، ھارۋىدا يەنە قانداقتۇر يۈكلەرمۇ باردەك قىلاتتى ، مەن يوغان ساندۇقلارنىڭ ئوتتۇرسىدا چايقىلىپ ئولتۇرۇپ ، مەپە ملەڭزىسىنىڭ يوچۇقىدىن ئوغۇرلۇقچە سىرتقا قارىغانىدىم . بەلكىم ، ئاشۇ دۆڭلۈكلەردىن ھالقىپ چۈشسەكلا بىزنىڭ يۇرتقا بارارمىزمىكىن . ئۇلار مېنى ئوردىغا ئېلىپ ماڭغاندا مەن كىچىك ئىدىم ، كېيىن ئاڭلىسام ، ئاتا ئانام ھەسرەت چېكىپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ . ھازىر يۇرتۇمدا قانداق ئۇرۇق تۇققانلىرىمنىڭ بارلىقىنىمۇ بىلمەيمەن . ....

ــ سەن ئۇ تەرەپلەرنى ئۆزۈڭنىڭ يۇرتلىرىغا ئوخشىتىۋاتساڭ كېرەك ، ــ دەپ كۈلدى سۈپۈرگە ، ــ دۇنيادا بىر بىرىگە ئوخشايدىغان دۆڭلۈكلەر ئازمۇ ؟

ــ سىنىڭ دىگىنىڭ توغرىدۇر ، -دېدى چوكان ،- ئەمما ، شۇ ئەتراپ كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنىۋاتىدۇ . شۇ ئەتراپتىن بىر پارچە يەر سېتىۋېلىپ تېرىغان بولساق ، ساپانىنى مەن ئۆزۈم سۆرەيتىم .

ــ ئەتىدىن باشلاپ بىز ئۇ تاغ تەرەپكە ئەمەس ، مانا ماۋۇ چۆللۈكلەرگە قاراپ كەتكەن يول بىلەن

ماڭىمىز ، ــ دېدى سۇپۇرگە ، ــ ئالدىمىزدىكى بۇ يوللاردا ئەمدى بىزگە بەزىدە كۆنلەپ بىرەر كارۋان ، ياكى بىرەر يولوچى ھەتتا بىرەر قونالغۇمۇ ئۇچۇرمايدىغان ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ . ئۇ يوللاردا ئادەم شالاڭ ، شاھ ئايغاقچىلىرىنىڭ تۇتۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەشىڭمۇ ھاجىتى يوق ، مەن قۇملۇقلاردىكى ئەڭ يېقىن ، ئەڭ مەخپىي يوللارنى بىلىمەن .

« قۇياش شاھى » نىڭ تەۋەلىكىدىن چىقىپ كېتىدىغان ئاخىرقى كېچىسى يولوچىلار قونالغۇ تاپالماي ، ئېتىزلىقتىكى تاشلىنىپ تۇرغان بىر كونا كەپە ئىچىدىلا تۈنىدى ، كەپىنىڭ ئۈستىگە ياپقان ياغاچلار چىرىپ قاراداپكەتكەن . كەپىنىڭ بۇلۇڭ پۇچقاقلىرىنى قېلىن تور باسقان بولسىمۇ ، كەپىنىڭ ئاستىغا قۇرۇق ۋە يېڭى مەڭگەن يېيىتىلغانىدى . بۇ شۇ ئەتراپتىكى بىنەم يەرلەرنى تېرىيدىغان دېھقانلارنىڭ يىغىم تېرىم ۋاقتىدا پايدىلىنىدىغان تۇرالغۇسىدەك قىلاتتى . بىر

ئىككى كۈندىن بېرى ماڭغان ئۇڭغۇل دوڭغۇل تاشلىق يول سۇپۇرگىنى ئوبدانلا چارچاتقانىدى . ئۇ ئېشىكنى چۈشەپ قويۇپ ، كىرىپلا ئۇخلاپ كەتتى . چوكاننىڭ كۆزىگە بولسا زادى ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى .

« كۈندۈزى يول بويىدا كۆرۈنگەن دۆڭلۈكلەردىن ھالقىساقلا بىزنىڭ يۇرتقا يېتىپ باراتتۇق . » دەپ ئويلايتى چوكان . شۇ دۆڭلەرنىڭ ئارقىسىدا راستىنلا ئۇنىڭ يۇرتى بارمۇ ياكى بۇ بىر خىيالى تۇيغۇمۇ ؟ بۇنىسى نامەلۇم ئىدى . نىمىشقىدۇر چوكاننىڭ كاللىسىغا مۇشۇنداق بىر پەرەز ئورنىشۇۋالغانىدى . ئۇ يەردە يىراقتىكى ئاق باش تاغلاردىن ئېقىپ كېلىدىغان سۈپسۈزۈك تاغ سۈيى ، ئۇزۇنغا سوزۇلغان جىلغىلار بار . بىر قېتىم ئاتىسى چوكاننى شۇ يەرلەرگە باشلاپ بېرىپ سايدىن بېلىق تۇتقان . ئاياغ يوللار ، ئېتىزلار ، ياپيېشىل باراڭلار بىلەن پۈركەنگەن ئاددىي دېھقان ئۆيلىرى ، كۆكتاتلىقلار ھەممىسى ئۇنىڭ ئېسىدە تۇرۇپتۇ .

ئەگەر شۇ ئەتراپتىكى بىرەر ئىشلەمچىنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى . ھە؟ ... بۇ ناتونۇش ئادەم ئەمدى چۆل يوللىرى بىلەن ئۇنى قەيەرلەرگە ئەكىتەر ؟ ئېھتىمال ئۇ مۇشۇ كەتكىنىچە مەڭگۈ قايتىپ كېلەلمەس ....

تۈن يېرىمىدا ئايال ئاستا ئورنىدىن تۇردى ، سۇپۇرگە بىلەن كىچىك شاھزادە شېرىن ئۇيقۇدا ئىدى . چوكان تالاغا چىقتى . ئاي ئەتراپنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇراتتى . يىراق بىر يەردىن شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ بوغۇق ئاۋازى كېلەتتى . قەيەرلەردىندۇر ئىتلار ھاۋشىپ قوياتتى . دېمەك ، يېقىن ئەتراپتا بىرەر يېزا باردەك

قىلاتتى . چوكان ئىتلارنىڭ ئاۋازى كەلگەن تەرەپنى نىشان قىلىپ ماڭدى . باشتا ئالدى كەينىگە قاراپ ئاستا ماڭدى ، كەيىدىن يىراقلاشقاندىن كېيىن يۈگۈرۈشكە باشلىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ نىمىلەرگە دەسسەپ ، قايسى تەرەپكە قاراپ كېتىپ بارغىنىنىمۇ بىلمەيتى .

ئەگەر ئوردىدىن شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان لەشكەرلەر بۇ ئەتىراپتىن چوكاننى تېپىۋالىدىغان بولسا ، ئالدى بىلەن ئۇنۇڭدىن شاھزادىنى سۈرۈشتە قىلىدۇ .

ئۇ چاغدا ئۇ نىمە دەپ جاۋاب بېرىدۇ ؟ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئوردىغا نىمە كېرىگى ، ئۇلارغا لازىمى شاھزادە ، ئەگەر كۆنلەرنىڭ بىرىدە ، ئۇ شاھزادە پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ قالىدىغان بولسا ، بوۋاق چېغىدا ئۆزىنى تاشلاپ كەتكەن ئىنىكئانىسىنى ئەيىبلەپ كاللىسىنى ئالىدۇ . ئەگەر پادىشاھلىق باشقىلارنىڭ قولىدا بولغان تەقدىردىمۇ ، تەختنىڭ كەلگۈسى كۆشەندىسى بولغان شاھزادىنى تاپ دەپ ئۇنىڭغا توگىمەس زۇلۇم سالىدۇ . ئەگەر شاھزادىنى ھېلىقى يولوچى ئېلىپ يىراققا كېتىپ قالسا ، ئۇ چاغدا شاھزادىنى ئۇ ئودا ئادەملىرىگە قانداق تېپىپ بېرەلەيدۇ ؟.........

چوكاننىڭ كۆز ئالدىغا ئوردىدىكى سۇغا تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۇرۇش جازاسى ، ئەمچەكتىن ئېسىش ، گېلىنى بوغۇپ كۆزىنى چانقىدىن چىقىرىش ، قاپقا سولاپ دۇمبالاش ، ئالدى كەينىدىن قوزۇق قېقىش ،تىرىك تۇرغۇزۇپ يۈرىكىنى سۇغۇرىۋېلىش دېگەندەك ھەرخىل جازالار كەلدى . ئۇ بارغانسىرى دەككە دۈككىگە چۈشۈپ ، يۈگۈرۈشتىن توختاپ قالدى . بوۋاقنى ئويلىغانسىرى كۆكسى چىڭقىلىشقا باشلىدى . « ئاز ئۆتمەي شاھزادە ئويغىنىدۇ ، ــ دەپ ئويلىدى چوكان ، ــ ئۇ ئېمىشى كېرەك . يولوچى ئۇنى قانداق پەرۋىش قىلىدۇ ؟ ئۇنىڭ يىغىسىنى قانداق پەسلىتىدۇ ؟ شاھزادە ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن ....»

جاۋابكارلىق تۇيغۇسى ۋە ئانىلىق مېھرى چوكاننى ئارقىغا قايتۇردى ، ئۇ كەينىسگە يېقىنلىشىپ كەلدى . بالا بىلەن سۆيۈرگە يەنىلا تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . تىنىچ كېچىدە ئۇلارنىڭ چوڭقۇر تىنىقى سىرتقىمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى . چوكان پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كىرىپ بالىنى قولىغا ئالدى ـ دە، دېمىنىمۇ چىقارماستىن كەيىدىن يىراقلاشتى ، ئاندىن ئۇ شاھزادىنى مەھكەم قۇچاقلاپ شامالدەك ئىتتىك يۈگۈرۈپ كەتتى . ئايمۇ ئۇنۇڭغا ئەگىشىپ يۈگۈرىۋاتقاندەك

قىلاتتى ....

سۇپۇرگە سەھەردە ئويغىنىپ يېنىدا ھېلىقى چوكان بىلەن بالىنىڭ يوقلىقىنى كۆردى . ئۇ تالاغا چىقتى . ئەتراپقا قارىدى . ھەممە ياق جىمجىت ، كىچىككىنە تۈيۈپ ئۆتلىغان سۇر ئېشەك ھورۇنلۇق بىلەن توپىغا ئېغىناپ ياتاتتى . ئېشەك ئىگىسىنى كۆرۈپ ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ، كېرىلىپ سىلكىندى .

چوكاننىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . سۇپۇرگىنىڭ كۆڭلىدىن بىر گۇمان كەچكەندەك قىلدى . دە قايتىپ كىرىپ ئايال ياتقان ئورۇننى تۇتۇپ كۆردى ، ئورۇن ئاللىبۇرۇن مۇزلاپ كەتكەندى . ئۇ يەنە كەيپىدىن چىقتى . يىراق ئۇپۇق سىزىقى ئەتراپىدا شەپەق لاۋۇلداپ ، يېڭى بىر قۇياشنىڭ كۆتۈرلۈش ئالدىدا تۇرغانلىقىدىن خەۋەر بەرمەكتە ئىدى . ئەتراپتىكى سەھەرچى قۇشقاچلار چۇرۇقلىشاتتى . سەھەرنىڭ ساپ مۇزدەك ھاۋاسى كىشىنى ئەندىكتۈرەتتى . سۇپۇرگە كەپە ئىچىگە يەنە قايتىپ كىرىپ ، خۇرجۇننىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، شاھزادىنىڭ ئانىسى خىراجەت قىلىش ئۈچۈن بەرگەن تىللالار سېلىنغان خالتىنى ئىزدىدى، خالتا ئۆز جايىدا تۇراتتى . ئۇ قايتىپ چىقىپ ، كەپىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ خىيالغا پاتتى .

بۇ چوكان قا يەرگە كەتكەن بولىشى مۇمكىن ؟ توغرا ، ئۇ تۆتۆگۈن مۇشۇ يەردە بىزنىڭ يۇرت بار دىگەندەك قىلىۋىدى . دىمەك ، ئۇ ئۆز يۇرتىنى ئىزدەپ كېتىپ قالغان ئوخشايدۇ . ئۇنداقتا ئۇ شاھزادىنىڭ ئانىسى بەرگەن تىللالارنى نىمىشقا ئەكەتمىدى ؟ بەلكىم ئۇ مېنى خۇرجۇندىن تىللا سېلىنغان خالتىنى ئالغۇچە ئويغىنىپ كەتمىسۇن دىگەندۇر ياكى ئالدىراشچىلىقتا ئۇنىڭ ئېسىگە خالتىمۇ كەلمىگەندۇر؟ ھىچبولمىغاندا ئۇ تىللالارنى بولسىمۇ ئەكىتىشى كېرەك ئىدى . بۇ پۇللار ماڭا تەئەللۇق ئەمەس ، شاھزادىنىڭ راسخوتى ئۈچۈن بېرىلگەن دۇنيا ئەمەسمىدى ....ھەي كەم ئەقىل خوتۇن ، سەن بۇنچە ئالدىراپ قاچمىساڭمۇ ، ئۆزۈمنىڭ يۇرتىغا كېتەي دىسەڭ ، مەن سېنى توسۇپ قالامتىم ؟

تۇرۇپلا سۇپۇرگىگە غېرىپلىق ۋە يالغۇزلۇق يەتكەندەك بولۇپ قالدى . چوكان ئۆزىنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمۈشلىرىگە تولغان ئەندىشىلىك پاراڭلىرى بىلەن يول بويى سۇپۇرگىنى زېرىكتۈرمىگەندى . ھەر بىر ئۆتەك ، قونالغۇلاردا ئۇ سۇپۇرگىگە تاماق ئېتىپ بەرگەن ، ئۇنىڭ ھاجەتلىرىدىن چىققاندى . ھېلىقى شاھزادىچۇ ؟ بۇ دۇنيادا ئەڭ پاك ، ئەڭ ياۋاش ، تېخى ھىچبىر گۇناھ ئۆتكۈزۈشكە ، ھىچكىمگە زۇلۇم سېلىشقا ئۈلگۈرمىگەن

ھۆكۈمران دەپ مانا مۇشۇ

شۇمتەكنى دېسە بولىدۇ . بۇ نارسىدىمۇ ئىنىكئانىسىنىڭ كۆكسىنى مەھكەم قامالاپ ، ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئېمىپ ، ئۇلارنىڭ قېشىدا پۇشۇلداپ ئۇخلاپ ، ئوبدان ھەمراھ بولۇپ قالغانىدى .

سۇپۇرگە چوكاننىڭ قايتىپ كېلىشىنى ئۈمىد قىلىپ كۆن خېلىلا ئۆرلەپ كەتكۈچە كۈتتى . ئايال قايتىپ كەلمىدى . سۇپۇرگە ھەرخىل پەرەزلەرنى قىلاتتى . « مەن بۇ چوكاننى رەنجىتىپ قويغاندىمەنمۇ يە؟ - دەپ ئويلايتى ئۇ .- ياق ، مەن ئۇنى خاپا قىلغۇدەك ھېچ ئىش قىلمىدىم ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرمىدىم ، بەلكىم ئۇ كېچىسى بالىسىنى تالاغا ھاجەتكە ئاچىققان بولسا ، ئۇلارنى ھايۋانلار يەپ كەتكەندىمۇ ياكى جىن ئالۋاستىلار ئېلىپ قاچقاندىمۇ ؟ ياق ، چوكان ئالتۇن قاچىلانغان خالتىنى ئالمىغان بىلەن شاھزادىنىڭ يۈگەك ، پارچە پۇرات لاتىلىرى چىگىلگەن بوپىنى ئۇنتماي ئەكەتىپتۇ . دېمەك ئۇ ئەمدى قايتىپ كەلمەيدۇ .»

سۇپۇرگە نەرسە كېرەكلىرىنى ئېلىپ ، ئېشەكنىڭ يېنىغا كېلىپ يولغا چىقىشقا تەييارلىق قىلدى . نىمىشقىدۇر ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم ئىدى .

« خوش ئېشەكىم . ــ دېدى ئۇ ئېشەككە سەكرەپ مىنىپ ــ يولدا قوشۇلغان يولداش بولماپتۇ ، دېگەن مانا مۇشۇ . يەنە ئىككىمىز يالغۇز قاپتۇق . قېنى خەت ، ئالغا ، بىزنىڭ ھەقىقىي يولداشلىرىمىز تېخى ئالدىمىزدا . »

سۇپۇرگە شۇنداق دېدى -دە ، بىر نەتچە قەدەم ماڭمايلا ، تۇيۇقسىز بىر ئىش ئېسىگە كېلىپ ئېشەكنىڭ تىزگىنىنى تارتتى .

« توختا ، بەلكىم شۇ خوتۇننىڭ ئۆزى ئالۋاستىدۇر ، بولمىسا ئۇ بىر كېچىدىلا يېنىمىزدىن قانداق غايىپ بولۇپ كەتتى ؟ ئۇنىڭ قالدۇرغان ئىزلىرى قېنى ؟

ھېچبولمىغاندا سەن ئېشىكىم ئۇنىڭ قاياققا كېتىپ قالغانلىقىنى بىلىشىڭ كېرەك ئىدىغۇ ؟ ئۇ ئۇچقاندىمۇ ياكى ....خۇدا ، ئۆز پاناھىڭدا ساقلا . ئۇنداقتا بىز بۇ بىر قانچە كۈندىن بېرى بىر ئالۋاستى بىلەن ھەمسەپەر بولۇپ ماڭدۇقما؟»

سۇپۇرگە بايىلا ئۆزى خۇرجۇن چاقىلىرىنى كۆتۈرۈپ چىققان ئەسكى كەپىگە قورقۇنچ ئىچىدە قارىدى -دە، ئېشىكىنى قاتتىق دېۋىتتى .

« خىت،....تېز بول ئېشىكىم ، بۇ سىرلىق يەردىن دەرھال يىراقلىشايلى . كىم بىلىدۇ بەلكىم ، ھېلىقى نېمىدا؟ ھە، <قۇياش شاھى> دېيدىغان بەتچىغەرنىڭ شەھىرىدىن چىقىپلا يولۇققان خوتۇنلارنىڭ ھەر ئىككىسلا ئالۋاستىدۇر. بولمىسا نىمىشقا ئۇلار باش كۆزلىرىنى قاپقارا چۈمپەردىلەر بىلەن چۈمكىۋالغان ؟....

سەن ھېلىقى بالىسىنى بىزگە تاشلاپ بېرىپ كەتكەن ئايالنىڭ چىرايىنى كۆردىڭمۇ ؟ مەن غىلپال كۆرۈپ قالغاندەك بولدۇم . ساڭا ئۇنى قانداق تەسۋىرلەپ بەرسەم چۈشىنەرسەن ؟ قىسقىسى ئۇ بالا تۇغقان ئايالغا ئوخشىمايدۇ . سۈرەتتەك گۈزەل . ئالۋاستىلار ئېزىقتۇرۇش ئۈچۈن ئادەملەرنىڭ كۆزىگە ئەنە شۇنداق پەرىلەرنىڭ سىياقىدا كۆرۈنىدۇ ....ئۇنداقتا < قۇياش شاھى> نىڭ ئۆزىچۇ؟ ئۇ ئەلۋەتتە ئالۋاستىلارنىڭ ئەڭ كاتتىسى ـ ئىبلىس دىگەن گەپ . بولمىسا نىمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلىكى ئادەم قورقۇپ تىترەيدۇ؟ .... ھېلىقى بوۋاق شاھزادىچۇ؟ ئالۋاستى بىلەن ئىنسانىسى ئالۋاستى بولغاندىن كېيىن ، ئۇ ئەلۋەتتە كىچىك ئالۋاستى دېگەن سۆز . شۇنچە كۈن بىللە يۈرۈپمۇ ئۇنىڭ سەبى باللاردەك ۋىلىقلاپ كۈلگىنىنى ياكى قەغىش قىلىپ يىغلاپ باقىنىنى ئاڭلىماپتىمەن . ئاپئاق كۆكرەككە مەھكەم يېپىشىۋىلىپ ئىنىكئانىسىنى شورىغىنى شورىغان . ھېلىقى ئادەملەرنىڭ تاپىنىنى تېشىپ قېنىنى ئىچىدىغان ئالۋاستىلارنىڭ نەق ئۆزى . ئەڭ قورقۇنۇشلىقى ، مەن ھېلىقى ئايال ئالۋاستى بىلەن بىر كېچە قۇچاقلىشىپ يېتىپتىمەن . مەن ساڭا قەسەم قىلىپ بېرەي ، ئېشىكىم ، ئۇ ئىشقا مېنى ئايالنىڭ ئۆزى زورلىدى . مەن دەسلەپتە خالىمىغاندىم . »

سۇپۇرگىنىڭ پىكرى بارغانسىرى قالايمىقانلىشىپ كەتتى .

« ماڭا قارا ئېشىكىم ، ــ دەپ ئېشىكىگە مۇراجەت قىلاتتى ئۇ ، ـ نېمىشقا سەن تۆت پۇتلاپ ماڭىسەن ، مەن نېمىشقا ئىككى پۇتلاپ ئۆرە ماڭىمەن ؟

نىمىشقا ئىككى پۇتلۇق مەخلۇقلار ئالۋاستىغا ئايلىنىپ كېتەلەيدۇ ، سەن مەڭگۈ ئېشەك پېتىچە قېلىۋېرىسەن ؟ .....سەن دەپباققىنە، زادى ئالۋاستى بولغان ياخشىمۇ ، ئېشەك بولغان ياخشىمۇ ؟........نىمىشقا ئۈندىمەيسەن ؟ سەن مېنىڭ ئۆزۈڭدىنمۇ دۆتلۈكۈمگە ئىچىڭدە كۈلىۋاتقانسەن ھەقاچان ؟»

كېچىچە ھاردۇقىنى ئوبدان چىقارغان ئېشەك ئىنتىك مېڭىشىدا كېتىپ باراتتى . ئۇ ئىگىسىنىڭ مۇنداق توختىماي مۇلاھىزە قىلىپ ، نىملەر توغرىسىدىدۇر سۆزلەپ مېڭىشىغا كۆنۈپ قالغانىدى .

« بىر ئىش زادىلا ئېسىمدىن چىقمايدۇ ، - دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى سۇپۇرگە، - بۇ ئۇزاق يىللارنىڭ ئالدىدا بولغان ۋەقە ، ئۇ چاغدا سەن تېخى ئاناڭنىڭ قورسىقىدىمۇ تۆرەلمىگەن . مەن سېنىڭ داداڭنىڭ دادىسىنى مىنىپ يۈرگەن چاغلىرىم ئىدى . كەڭ ئوچۇقچىلىقتا كېتىپ باراتتۇق . قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالدى بىلمىدىم ، ئالدىمىزدىن تۇيۇقسىز توي تارتىپ كېلىۋاتقان بىر توپ چىقىپ قالدى . توينىڭ ئالدىدا كاناي سۇنايچىلار مېڭىپتۇ ، ئارقىدىكى هارۋىدا ناغرا دۇمباق چالغۇچىلار ئولتۇرۇپتۇ ، ئۇنىڭمۇ ئارقىسىدا تەختىراۋانغا سېلىپ قىزنى ئەكتىشىۋېتىپتۇ . ئايهاي ، مەن ئۆمرۈمدە مۇنداق كاتتا توينى كۆرمىگەنىكەنمەن ، ناغرا سونايلارنىڭ ئاۋازىدىن قۇلىقىم پاڭ بولۇپ قالاي دېدى . بىر چاغدا تەختىراۋاندا ئولتۇرغان كېلىن قىزغا قاراپ قېتىپ تۇرۇپلا قاپتىمەن . ئادەم بالىسىنىڭمۇ شۇنداق چىرايىق بولىدىغىنىغائەقلىم يەتمەيقالدى . تويچىلارنىڭ مېنى قىستاپ يولنىڭ چېتىگە ئەچىقىپ قويغىنىنىمۇ تۇيماي قاپتىمەن . تويچىلار ئۇزاپ ، تېخى يولنىڭ چېڭىمۇ بېسىلماي تۇراتتى ، بىرى مېنى <يگىت> دەپ چاقىرغاندەك قىلىپ قالدى . بۇرۇلۇپ قارىسام ، ئارقىمدا پۈركەنچىلىك بىر ئايال تۇرۇپتۇ .

ــ خېنىم ، مېنى چاقىردىڭىزمۇ ؟ ــ دېسەم ،

ــ ئۆيلىنەمدىلا ؟ ــ دېدى ئۇ .

بايىقى توينىڭ قىززىقچىلىقى كاللامدىن كەتمىگەن بولسا كېرەك .

ــ ئۆيلىنىدىغان ئىش بولسا ئاشۇ تەختىراۋاندا ئولتۇرۇپ ئۆتۈپ كەتكەن قىزدەك قىزغا ئۆيلەنسە، ــ دەپ سالپتىمەن .

ــ ئۆيلىنىدىغان نىيەتلىرى بولسا ماڭا ئەگىشىپ ماڭسىلا ، مەن سىلىگە ئاشۇ قىزنىڭ سىڭلىسىنى تونۇشتۇرۇپ قوياي ، سىڭلىسى هەدىسىدىنمۇ چىرايلىق ، - دېدى ئايال .

ئۇ چاغدا مېنىڭمۇ ياش تەلۋە ۋاقتىم . تولا ئويلىنىپ ئولتۇرمايلا هېلىقى پۈركەنچىلىك ئايالغا ئەگىشىپ ماڭدىم ، قانچىلىك يول باسقىنىمىزنى بىلمەيمەن ، بىر چاغدا چوڭ بىر كۆلنىڭ يېنىدىن چىقىپ قالدۇق . كۆل بويىدا كاتتا بىر ئىمارەت تۇرۇپتۇ . شۇنچىلىك چوڭ ئۆيدە بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيدۇ . پۈركەنجىلىك ئايال ئىگىلىپ :

ــ قېنى خوش ، ــ دەپ مېنى ئۆيگە باشلىدى .

ئىشەكنى ئىشىك ئالدىدا قالدۇرۇپ ، مۇشۇنداق ئەسكى چورۇقلىرىم بىلەنلا قىپقىزىل گىلەملەر سېلىنغان

ئۆيگە كىرىپ كەتتىم . پۈركەنچىلىك ئايال مېنى ئۇزۇن كەتكەن دەھلىزلەردىن ئۆتكۈزۈپ ، يۇقىرى تۆۋەن پەلەمپەيلەر بىلەن ئالاھىدە ياسالغان بىر خاس ھوجىرىغا باشلاپ كىردى . ھوجرا ئىچىدىكى قىممەت باھالىق نەرسە كېرەكلەرنىڭ قانچىلىك ئىسىللىكىنى ساڭا ئېيتىپ بەرسەممۇ سەن بەرىبىر چۈشەنمەيسەن .

ــ سىلى ئېيتقان ھېلىقى قىز مۇشۇ ئۆيدە تۇرامدۇ ؟ـ دەپ سورىدىم مەن .

ئايال مېنى قات قات كۆرپىلەر ئۈستىگە ئولتۇرغۇزدى ـ دە، ئۈستىدىكى چۈمپەردىلەرنى ئېلىۋەتتى . ھەيرانلىقتا ئاغزىمنى ئېچىپلا قاپتىمەن ، ئالدىمدا ھېلىقى مەن تەختىراۋاندا كۆرگەن كېلىنچەكمۇ چىرايلىق ۋە ياش بىر قىز تۇرۇپتۇ . ماڭا قۇياش بولۇتلار ئارىسىدىن تۇيۇقسىز چىقىپ چاقناپ كەتكەندەك ، ئاسماندىكى تولۇنئاي ئالدىمغا دومىلاپ چۈشكەندەك بىلىندى .

ــ سەن ئادەممۇ ، جىنمۇ ؟ ــ دەپ سورىدىم .

ــ نىمە دىسەڭ شۇ . ــ دەپ ئەركىلىگىنىچە ماڭا تاشلاندى .

شۇ كېچە قىز بىلەن شېرىن بىر كېچىنى ئۆتكەزدىم . ئۇ مېنى تاڭغا يېقىن ئۇزىتىپ قويدى . (پات پات كېلىپ تۇرۇڭ) دېدى . كەلگەندە ئېزىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۆيىنىڭ پەلەمپەيلىرىنى ساناپ چۈشتۈم . ئۆيىنىڭ ئادىدىكى چوڭ كۆلنى بەلگە قىلىپ ئەتراپىنى ئوبدان كۆرىۋالدىم . ئىشكىمنى مىنىپ خەيىر دەپ كەتتىم . ئارىدىن بىر كۈن ئۆتمەيلا جانانىنى سېغىندىم . ئېشكىمنىڭ بېشىنى ئارقىغا بۇراپ يېتىپ يېتىپ كەلسەم ، ھېلىقى مەن بەلگە قىلىۋالغان يەردە نەدىمۇ چوڭ كۆل ، كاتتا ئىمارەت بولسۇن ، كەڭ بىر ئوچۇۇقچىلىق ، تۇتاش كەتكەن چۆل سوزۇلۇپ يېتىپتۇ . ئارىدىن قانچە يىل ئۆتۈپمۇ ھېلىقى قىزنى مەن زادى ئۇنتىيالمىدىم . قانچە يىل ئىزدىدىم ، ئۆمرۈم بويتاقچىلىقتا ئۆتۈپ كەتتى . زادى تاپالمىدىم ....ئېھتىمال ، شۇ چاغدىمۇ مەن ھېچقانداق بىر قىزنى كۆرمىگەندىمەن ، بەلكىم ئۇ بىر چۈشتۇر . بىلەمسەن ، بۇ ھاياتنىڭ تېگىگە ، ئاللانىڭ ياراتقان مۆجىزىلىرىنىڭ چېكىگە يەتكىلى بولمايدۇ . بىز كۆرۈپ تۇرغان بۇ دۇنيا بەلكىم بىزنىڭ كۆزىمىزگە كۆرۈنگەندەكتۇر ياكى ئۇنداق ئەمەستۇر . ياكى ساڭا ئوخشاش ئېشەكلەرنىڭ كۆزىگە باشقىچە ، ھېلىقى « قۇياش شاھى» دەك ئىبلىسلارنىڭ كۆزىگە تېخىمۇ باشقىچە كۆرۈنىدىغاندۇر . ياكى ھەممىمىز شۇنداق بىر خىيالى دۇنيادا ، خاتا تۇيغۇ ئىچىدە ياشاۋاتقاندۇرمىز ، ياكى ئويغاق

تۇرۇپ چۈش كۆرىۋاتقاندۇرمىز ، كىم بىلىدۇ ، بەلكىم بىز ئۈچۈن ھەقىقىي چىن ھايات پەقەت ئاللانىڭ دەرگاھىغا بارغاندىلا باشلىنىدىغاندۇر. ....

ئۆز مۇلاھىزىلىرىنىڭ تەسىرىدە سۈپۈرگە بىر ھازا جىمىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئېشىكى قانداقتۇر بىر ئېتىز يوللىرىنى ئارقىغا تاشلاپ ، بىر خىل مېڭىشىدا ئىلگىرلىمەكتە ئىدى .

« بىز نىمە پاراڭلارغا چۈشۈپ كەتتۇق ؟......دېدى سۈپۈرگە ئۆز ئۆزىگە ، - ھېلىقى چوكان بالىسىنى ئېلىپ راستىنلا كېتىپ قالغاندىمۇ -ھە؟ ناۋادا ئالۋاستى بولماي ئادەم بولغان تەقدىردە ، ھېچبولمىغاندا مېنى ئويغىتىپ (خۇش قال، يولۇچى ، مەن كەتتىم .) دەپ قويغان بولاتتى . »

جەسەت

سۈپۈرگە خيال بىلەن ئۆزىنىڭ قانچىلىك يول باسقانلىقىنى بىلمەي قالدى . بۈگۈن ئۇنىڭ قورسىقىمۇ ئاچقاندەك قىلمايتى . بىرەر يەردە توختاپ ، ئېشىكىنى ئوتقا قويۇپ ئارام ئالغۇزۇش خيالىغىمۇ كەلمەيتى . ھارغان ، ئېچىرقىغان ئېشەك بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ھورۇنلۇق بىلەن قەدەم ئالاتتى . بەزىدە يول ئۈستىدە كۆكىرىپ تۇرغان تىكەنلىك ئوتلارنى كۆرگەندە توختاپ ، ئۇنى يالماپ ئېلىپ كۆشەيتى -دە، يەنە مېڭىپ كېتەتتى .

« ئەگەر ھېلىقى چوكان ئالۋاستى ياكى جىن شاياتۇن بولغان بولسا، - دەپ خياللىرىنى داۋام قىلاتتى سۈپۈرگە ، - ئۇنداقتا مەن نېمە بولىمەن؟ مەن ئۇ ئالۋاستى خوتۇن بىلەن قۇچاقلىشىپ ياتقان ئەمەسمىدىم ؟ بەلكىم مەن ئۆزۈممۇ شۇ كۈندىن باشلاپ يېرىمى ئادەم ، يېرىمى جىن بىر نىمىگە ئايلىنىپ بولغاندىمەن ؟......نىمىشقا مەنلا سۆزلەيمەن ، سەن ئېشەك گەپ قىلمايسەن ؟ دانالارنىڭ : كۆپ سۆزلىگەندىن ئاز سۆزلىگەن ياخشى ، سۆزلىگەن سۆزلىمىگەنگە

يەتمەيدۇ، دېگەن ھېكمەيلىك گەپلىرىنى ئاڭلىۋالغانمۇ سەن - يە؟ .... بەزى ھۆكۈمرانلارمۇ گەپنى ئاز قىلىدۇ . ئۇندىمەسلىك ئۇلارنىڭ دانالىقىدىن ئەمەس ، ھەيۋىسىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ . ئۇندىمەسلىك ئۇلارنىڭ بىلىمسىزلىكىنى ، ساۋاتسىزلىقىنى يوشۇرۇپ قالىدۇ . ئۆلۈك نىمىشقا سۈرلۈك ؟ چۈنكى ئۇ

سۆزلىمەيدۇ ....ئەگەر سەنمۇ يېرىمى ئادەم ، يېرىمى ئېشەك بولۇپ قالغان بولساڭ قانداق ياخشى بولاتتى ھە؟ ئۇ چاغدا مەن سېنى ھەم مىنۋالاتتىم ، ھەم ئىككىمىز قىززىق پاراڭلىشىپ ماڭاتتۇق ، ھازىر سەن پەقەتلا ئاڭلايسەن ، ئۇندىمەيسەن ، يېرىمى ئېشەك يېرىمى ئادەم بولغان بولساڭ سەنمۇ بېشىڭدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ، تۇغۇلغاندىن بېرى قانداق ئېغىللاردا قانداق ئېغىللاردايېتىپ ، قانداق ئېتىزلاردا قونغانلىرىڭنى ، كىملەر بىلەن مۇھاببەت باغلاشقىنىڭنى قىززىق قىلىپ سۆزلەپ بېرەتتىڭ ، ھېلىقى ئالۋاستى چوكاننىڭ كېچىدە قەيەرگە يوقالغانلىقىنى ئەلۋەتتە سەن بىلسەن ، بۇ سىرنىمۇ ماڭا ئېيتىپ بەرگەن بولاتتىڭ ....توختا، بىز يەنە بىر نېمىنى ئۇنتۇپتۇق . ھېلىقى خوتۇنلار ئالۋاستى بولغان تەقدىردە ، ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن تىللالىرى نېمە بولىدۇ ؟»سوپۇرگە ئېشەكنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپلا بىر تەرەپكە قىيسايدى ـ دە، ئاستىدىكى خورجۇننىڭ كۆزىدىن تىللا سېلىنغان خالتىنى سۇغۇرۇۋېلىپ ئاغزىنى ئاچتى . ساپ ئالتۇنلار قۇياش نۇرىدا ئۇنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرۇۋەتتى .

« پاھ.ـ دەۋەتتى سوپۇرگە .ـ بۇ تېخى قۇيۇلغاندىن بېرى بازار يۈزىنى كۆرمەي شاھنىڭ خەزىنىلىرىدىلا ساقلانغان ساپ تىللالاردىن ئىكەن . بۇ ئالتۇنلار ئىككىمىزنىڭ بىر ئۆمۈر يەپ يېتىشىمىزغا يېتىپ ئېشىپ قالغۇدەك . بۇنچىلىك دۇنيانى كۆتۈرۈپ يۇرتقا ساق سالامەت يېتىپ بارساق كىشىلەر نېمە دەر ؟

ئەلۋەتتە ئۇلار : (سوپۇرگە پادىشاھنىڭ خەزىنىسىگە ئوغۇرلۇققا چۈشۈپتۇ غۇ) دېمەيدۇ . ،لېكىن ئۇلار چوقۇم ؛< سوپۇرگىگە چۆللەردە بىرەر مەخپىي خەزىنە ئۇچراپ قاپتۇ < دېيدۇ . خەق نېمە دېسە دېمەمدۇ . بايلارغا ئوخشاش مەنمۇ باغلىق ھويلىلارنى قىلاي ، شەھەرمۇ شەھەر كېزىپ يۈرىيدىغان مۇنداق بىمەنە ئىشنى تاشلاي . سەن دەپ باققىنە ، خوتۇندىن بىرنى ئالسام بولارمۇ ياكى ئىككىنى ؟ ....سەندىن مەسلىھەت سورىسامغۇ ھەقاچان > چامىڭ يەتسە ئوننى ئال <دەيسەن .

مەن ئۇنداق ئۆزۈمگە ئوشۇقچە ئاۋارىچىلىق تاپىدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەس . ئەمما ۋاقتى سائىتىدا يەم بېرىپ ، ئېغىللىرىڭنى سۈپۈرۈپ تۇرىدىغان بىر ئىككى چاكار ياللىشىم مۇمكىن . يەنە ئاشپەز ، باغۋەن ، مەپىكەش دىگەندەك خىزمەتكارلارنىمۇ ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ . زېرىككەندە كۆڭلىمىزنى ئاچىدىغان ئەلنەغمىچىلەر بولمىسىمۇ بولمايدۇ . ئۇ چاغدا بىز يەپ ئىچىپ ، ئېغىناپ يېتىپ سەمرىپ كېتىشىمىز مۇمكىن . سەن بەلكىم بىكارچىلىقتىن

زىيرىكىپ

ئارغامچاڭنى ئۈزۈپ چىقىپ ، چىشى دوستلىرىڭنى ئىزدەپ ناشايان ئىشلارغا بېرىلىپ كېتەرسەن
ھەرقاچان ......شۇڭا دانالار : بىر ئادەمگە بىر ئېشەككە سىمىزلىك ياراشمايدۇ دەپ توغرا ئېيتقان . ئىنساپ بىلەن
ئېيتقاندا ، بۇ كىشىنىڭ ھەققى . ئۇنى بىھۇدە سەرىپ قىلىشقا ھەققىمىز يوق . ھېلىقى ئەقىلسىز چوكاننىڭ بۇ
ئالتۇننى بىزگە تاشلاپ كېتىپ ئوشۇقچە باش ئاغرىقى تېپىپ بەرگىنىنى قارىمامدىغان . ھاياتلا بولساق زېمىننىڭ
بىر يېرىدە ئۇلار بىلەن يەنە دوقۇرىشىپ قالارمىز ....قارا، بىز شۇ چوكاننىڭ ئىسمىنىمۇ سورىۋالماپتىمىز ، شۇنچە
كۆڭلەر بىللە يۈرۈپ ئۇمۇ مېنىڭ ئىسمىمنىڭ نىملىكىنى سوراپ قويماپتۇ . نىمدىگەن غەلىتە ئىش ھە
؟......تەقدىر ئۇلارنى يەنە بىز بىلەن ئۇچىراشتۇرغان چاغدا ، بەلكىم شاھزادە چوڭلا ئادەم بولۇپ كېتەر ، ئەمما
چوكاننى چوقۇم تونۇۋالالايمىز....»

ئېشەك تۇيۇقسىزلا ئىتتىك مېڭىپ كېتىۋىدى ، سۇپۇرگە ئارقىسىغائۇچۇپ كەتكىلى تاسلا قالدى .

« ھەي سەن ھارامدىن بولغان ،- دەپ خاپا بولۇپ كەتتى ئۇ ئېشەككە ،- مېنى يىقىلىپ ئۆلسۇن ، ئالتۇنلار
ئۆزۈمچىلا قالسۇن ، پۇلنى ئايىماي خەجلەپ يۈزلەپ خوتۇن ئالاي دىمەكچىمۇ سەن؟...»

سۇپۇرگە بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ سۆزىدىن توختاپ قالدى . يىراقتىن بىر يېزىنىڭ دەرەخلىرى كۆرۈنگەن
بولۇپ ، ئېشەك شۇ يەردە توختاپ ئارام ئېلىشقا ئالدىرىغانىدى . سۇپۇرگە ۋارقىراپ كەتتى .

« توختا.......سەن بۇگۈن نىمە بولدۇڭ ، توختا ، شۇ قىلغىنىڭغا مەن بۇگۈن ساڭا بىر ئوچۇمۇ يەم
بەرمەيمەن ، - دەپ ئېشەكنىڭ چۇلۇۋۇرىنى تارتتى ئۇ ، - قارا ئاۋۇ يەرگە نىمانچە كۆپ ئادەم يىغىلىۋالغان ؟ »

يېزىغا كىرىپ كېتىدىغان يول ئۇستىدىكى كۆۋرۈك يېنىغا بىر توپ ئادەم ئولىشىۋالغان بولۇپ ، ئۇلار
نىملەر توغرىسىدىدۇر غۇلغۇلا قىلىشماقتا ئىدى ، قىززىقچىلىق كۆرۈشكە خۇشتار سۇپۇرگە ئېشەكنىڭ بېشىنى شۇ
تەرەپكە بۇرىدى ، ئادەملەرگە يېقىنلاشقاندا ئېشەكتىن سەكرەپ چۈشۈپ ، توپنىڭ ئوتتۇرسىدىكى ھەممە ئادەم
ئېگىشىپ قاراۋاتقان يەرگە قىسلىپ ئۆتتى . « سۇبھانالللا .» سۇپۇرگە ئۇ يەردە يولنىڭ توپىسىغا مىلىنىپ ياتقان
بىر جەسەتنى

كۆردى . بۇ ھېلىقى بوۋاق شاھزادىنىڭ جەستى ئىدى ، جەسەتنىڭ بېشىنى كىمدۇر بىرى كېسىپ

ئەكەتكەندى .

– مەن سەھەردىلا ئۆيدىن چىقىپ ، سۇ ئىلىش ئۈچۈن بۇ كۆۋرۈك تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتىم ،- دەپ ئۆزىنىڭ كۆرگەنلىرىنى يېڭى كەلگەن ھەر بىر ئادەمگە ھېكايە قىلىپ بېرىۋاتاتتى بىر بوۋاي ،- قارىسام ، بىر خوتۇن قولىدا ئەنە ئاۋۇ بوۋاقنى كۆتۈرۈپ دۆڭلۈك تەرەپتىن چۈشۈپ كېلىۋېتىپتۇ . بىزنىڭ يېزىغا ئەتتىگەندە كېلىۋاتقان بۇ كىمدۇ ئۆزى ؟ دەپ قالدىم . شۇ چاغدا ، مانا يولنىڭ ئەگمىسىدىنلا بىر نەتچە ئاتلىقلار ئايالنى كۆرۈپ « ھەي خوتۇن ، توختا . نەگە

كېتىپ بارىسەن ، توختا. » دەپ ۋارقىرىدى . مەن بۇ گەپلەرنى ئېنىق ئاڭلاپ تۇردۇم . ھېلىقى ئايال قولىدىكى بالىسىنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ ، كۆۋرۈك تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى . ئاتلىقلار ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ كېلىپ بىردەمدىلا ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى . مانا مۇشۇ كۆۋرۈكنىڭ بېشىدا ئۇلار بىر بىرى بىلەن ئېلىشىپ كەتتى .

ياللا، ئۆمرۈمدە مەن مۇنداق قاۋۇل ئايالنى كۆرمىگەنىكەنمەن . ئۇ ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىپ بېشىغا قامچا سالغان لەشكەرنى بىر تارتىپلا ئاتنىڭ ئۈستىدىن سۆرەپ چۈشتى . قولىدىكى بالىسىنى تارتىۋالماقچى بولغان يەنە بىر لەشكەرنى بىر تېپىپ بىلەن ئارقىسغا ئۈچۈرىۋەتتى . بالا خىرقىراپ يىغلاپ كەتتى . لەشكەرلەر قىلىچلىرىنى سۇغۇرىۋېلىشتى . مەن قورققىنىمدىن ئەنە ئاۋۇ چاتقاللىقنىڭ ئاقسىغا دوملا چۈشۈپ مۆكىۋالدىم . ئاتلارنىڭ دۈپۈرلەشكىنىنى ، قىلىچلارنىڭ نىمىگىدۇر ئۇرۇلۇپ جاراڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇردۇم . بىر چاغدا پاتىپاراقچىلىق بېسىلغاندەك بولدى . بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ، لەشكەرلەر كىيىم كېچەكلىرىنى قېقىپ ، ئېتىنىڭ تۆشباغلىرىنى چىڭىتىۋېتىپتۇ . بىر لەشكەر يەردىن بىر نىمىنى ئېلىپ خالتىسىغا سېلىپ ، ئاتقا غانجۇغىلىغاندەك قىلىپ قالدى

. ئاندىن ئاتلىرىنى مىنىشىپ . ئارقىسىغا يېنىپ كېتىشتى . قورققىنىمدىن پۇت قولۇمدا جان قالماپتۇ ، ئۇلار كەتكەندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە ئورنۇمدىن تۇرالمايقالدىم .

– ئىشتانچۇ، ئىشتىنىڭغۇ ساقتۇر بوۋا؟– دەپ چاقچاق قىلدى كىمدۇر بىرى ئۇنۇڭغا .

– چاقچىقىڭنى قوي – دەپ تېرىكتى بوۋاي ، - شۇنىڭ بىلەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ كېلىپ قارىسام ، بۇيەردە بالىنىڭ جەستى يېتىپتۇ . كاللىسى يوق . ئەرۋاھىم ئۇركىدى . سۇنىمۇ ئالماي

مەھەللىگە يۈگۈردۈم ، مەھەللىدىكىلەرگە خەۋەر يەتكۈزۈپ ئادەم باشلاپ كەلدىم . مانا شۇ گەپ ....

ــ ئايالچۇ ؟ ــ دەپ ئالدىراپ سورىدى سۈپۈرگە بوۋاينىڭ گېپى ئاخىرلىششى بىلەن .

ــ شۇنىڭغا ئەقلىم ھەيران ، ئايالنىڭ نەگە يوقىلىپ كەتكىنىنى مەنمۇ بىلەلمەي قالدىم .

ــ بەلكى قورققىنىڭدىن ئۇبدانراق سەپسالمىغانسەن ، ئۇلار ئايالنى باغلاپ ئەكەتكەندۇر ؟

ــ ياق ، ياق ــ دەپ بېشىنى سىلكىپ رەت قىلدى بوۋاي ، ــ ئۆزۈم قېرى بولساممۇ ، كۆزۈم خېلى روشەن ، ئۇلار ھەر بىر ئاتنىڭ ئۈستىدە بىردىنلا لەشكەر ئولتۇرۇپ كېتىشتى . مەن ئېنىق كۆردۈم . ئۇلار يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىن ، بۇ يەرگە كېلىپ ئۇياق بۇ ياققا قاراپمۇ ھېلىقى ئايالنىڭ قارىسىنى كۆرمىدىم ياكى ئۇ قېچىپ جىنىنى دالدىغا ئالغاندۇر . ؟

ــ ئۇ قاچقان تەقدىردە ئاتلىق لەشكەرلەر بىردەمدىلا قوغلاپ يېتىدۇغۇ ؟.....

ــ ئۇچۇپ ئاسمانغا چىقىپ كەتتىمۇ يە ؟ ــ دەپ كۈلۈپ قويدى بوۋاي .

سۈپۈرگە خۇددى ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئايالنى كۆرگەندەك ئاسمانغا قاراپ قويدى . ئەتىراپتىكىلەر يەنە بۇ ۋەقە ھەققىدىكى غۇلغۇلىغا چۈشۈپ كەتتى .

شۈپۈرگىنىڭ يەردە ياتقان جەسەتكە قاراپ كۆڭلى بىر قىسما بولدى . قانداقلا بولسۇن ، ئۇ بۇ بالا شاھزادە بىلەن بىر قانچە كۈن بىللە ھەمسەپەر بولغانىدى . سۈپۈرگە توپنىڭ ئىچىدىن چىقىپ ئېشىكىگە مىندى ـدە، كۆپچىلىككە قاراپ ئۈنلۈك سۆزلىدى ؛

ــ ھاي خالايىق ، ماڭا قاراڭلار ، مەن يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يولوچىمەن ، كاللىسى ئېلىنغان بۇ بالىنىڭ كىملىكىنى سىلەرمۇ بىلمەيدىكەنسىلەر ، مەنمۇ بىلمەيمەن. مەيلى كىم بولسۇن ، ئۇنىڭ جەستى يول ئۈستىدە ، مۇشۇنداق ئوچۇقچىلىقتا تاشلىنىپ تۇرسا بولمايدۇ . دە‍ ـ قاراڭلار ، جەسەتكە چىۋىن ئولاشقىلى تۇرۇپتۇ . شۇ ئۆلگەن نارسىدە ئۈچۈن مەن ئازىراق پۇل سەدىقە قىلاي ، سىلەر ئۇنى كۆمۈۋېتىڭلار ...خوش ، ئاۋۇ توپىغا مىلىنىپ تۇرغان نىمە ئۇ ؟.....مارجانمۇ ، تۇمارمۇ ؟ ئېھتىمال بوۋاقنىڭ ياكى ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ بويىنىدىن چۈشۈپ قالغان نەرسە بولسا كېرەك . ئۇنى ماڭا ئېلىپ بېرىڭلار . بەرگەن پۇلۇمنىڭ ھەققى ئۈچۈن ئۇنى مەن خاتىرە قىلىپ ساقلاپ قوياي .

ـ كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا توپىغا كۆمۈلۈپ قالاي دېگەن قاپقارا نەرسىنى سوپۇرگىنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى ئېشەكنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپلا بايقىغانىدى . كىمدۇر بىرى ئۇنى ئىگىشىپ قولىغا ئالدى . ئىككىنجى ، ئۇچۇنجى كىشىمۇ ئۇنى قولىغا ئېلىپ قىززىقىپ قارىدى . بۇ ئۇچبۇرجەك شەكىلدىكى ، قارا مەخمەلگە ئوراپ ، قارا يىپەك بۇغقۇچقا باغلانغان ئاددىيلا تۇمار ئىدى . ئاخىرىدا ھېلىقى ھىكايىچى بوۋاي قولىغا ئالدى . ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ ئوبداق قارىدى ـ دە، سوپۇرگىگە بەردى . سوپۇرگە قويىدىن بىر نەتچە تىللانى ئېلىپ بوۋاينىڭ ئالقىنىغا تاشلىدى . ساپ ئالتۇن قۇياش نۇرىدا ۋاللىدە چاقناپ ، بوۋاينىڭ ئالقىنىغا جىرىڭلاپ چۈشتى .

ـ ئوھوي.ـ دەپ ھەيرانلىقتا يېنىك تىنىشتى ئەتراپتا تۇرغانلار .

ـ خۇدا ساڭا رەھمەت قىلسۇن ، سېخى يولۇچى .ـ دېدى بوۋاي .

سوپۇرگە خوشلىشىپ ، ئېشىكىنى دېۋتىپ ئىتتىك مېڭىپ كەتتى .

« دېمەك ـ دەيتى سوپۇرگە ئۆز ئۆزىگە ـ ئوردىنىڭ شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان لەشكەرلىرى ئۇنىڭ كاللىسىنى كېسىپ ئەكتىپتۇ . ئۇلارغا ئوردىدا بۇ قاچقۇن شاھزادىنىڭ كاللىسى ئۇچۇن نۇرغۇن مۇكاپات بېرىشىدۇ . سىرلىق يېرى ، ھېلىقى چوكان قەيەرگە غايىپ بولدى .؟» سوپۇرگە ئەمدى ئۇ چوكاننىڭ ئالۋاستى ئىكەنلىكىگە ھەققىي ئىشەندى . بولمىسا ئۇ ، بىر قانچە ئاتلىق لەشكەرلەرنىڭ قولىدىن چىقىپ قانداق غايىپ بولۇپ كېتەلەيدۇ .؟

« ھەممىدىن قىززىقى، ـ دەيتى ئۇ ئېشىكىگە قاراپ ـ شۇ ئالۋاستى ئايال بىلەن مەن قانچە كۈن بىر داستىخاندا تاماق يەپ ، ئۇنى قوينۇمغاسېلىپ يېتىپتىمەن . سەن ئۇنى بەزىدە ئۇستۈڭگە مىندۇرۇپ مېڭىپسەن .....ئەگەر چوكان كېچىدە كەپىدىن كېتىپ قالمىغان بولسا قانداق بولاتتىكىن ؟ ئۇ چاغدا پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى ئۇلارنى بايقىماي چوك يول بىلەن ئۆتۈپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى . ئەگەر ئۇلارنى كەپىنىڭ ئىچىدىن تېپىۋالغان بولسىچۇ ؟ ئۇ چاغدا

لەشكەرلەر شاھزادىگە قوشۇپ مېنىڭ كاللامنىمۇ ئالغان بولاتتى . قاتتىقراق ھاڭراپ كەتكەن بولساڭ سېنىڭ بېشىڭنىمۇ ساق قويماس ئىدى . چۈنكى بىز ئىككىمىز ھېلىقى چوكاندەك غايىپ بولۇپ كېتەلمەيمىز ـ دە؟ خۇدا ، بالا قازادىن ئۆزۈڭ بىر ساقلاپسەن ـ دەپ شۈركۈنۈپ كەتتى سوپۇرگە .ـ ئەمدى بۇ غەلىتە قىسمەت مۇشۇنىڭ بىلەن

ئاخىرلىشامدۇ ياكى داۋامى بارمۇ ؟ بىلگۈچى ئۆزۈڭ . قان تۆكۈلگەنىكەن، چوقۇم ئۇنىڭ قىساسى بولىدۇ . زورايغانلارنىڭ ئاجىزلىمايدىغىنى يوق ، سەلتەنەت ھېچكىم ئۇچۇن مەڭگۈلۈك ئەمەس ....ھەر ھالدا مەن بۇ تۇمارنى ساقلاپ قوياي ، قېنى قەدىمكىنى ئىلدامىلات ، ئېشىكىم ، خەتەر يۈز بەرگەن جايدىن يىراق بولماق دۇرۇس.»

سېپىلسىز شەھەر

شۇنىڭدىن كېيىنكى يوللىرنى سۇپۇرگە يالغۇز باستى . ئەمدى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا چەكسىز قۇملۇقلار، ئۇ ياخشى كۆرىدىغان توغراقلىق جاڭگاللار ، تونۇش يوللار يېيىلىپ ياتاتتى . بۇ يەردە بولسا ئادەم ئاز خىيال سۈرۈشكە ۋاقىت يېتەرلىك ئىدى ، ..تۇغۇلغان شەھىرىگە يېقىنلاشقانسېرى سۇپۇرگە ھېلىقى سىرلىق چوكان ۋە بالا شاھزادە توغرىسىدىكى ئىشلارنى ئۇنتۇپ قالدى . سۇپۇرگە ئۆزىنىڭ جاھانكەزدىلىك ئۆمرىدە نېمىلەرنى كۆرمىگەن دەيسىز؟ چوكان بىلەن بالا شاھزادە ۋەقەسى ئۇنىڭ كۆڭۈل دەپتىرىدە بىر نەتچە قۇرلا ئاددى خاتىرە بولۇپ يېزىلىپ قالدى ، خالاس. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىنى يۇرتىنى كۆرۈش ، يۇرتداشلىرى بىلەن دىدارلىشىش شادلىقى قاپلىغانىدى . ئۇ ئېشەكىنىڭ ئۇستىدە قىيپاش ئولتۇرۇپ ناخشا ئېيتاتتى . ئۆز ناخشىسىدا ئاددىي دېھقان قىزنىڭ ساپ مۇھاببىتىنى ، بىر

كۆنلۈك ئېغىر ئەمگەكتىن كېيىن ئۆيىگە ئالدىراۋاتقان ئىشلەمچىنى ، قويلىتىنى چۆپكە قويىۋېتىپ خىيالغا پاتقان چوپاننى ....تۇل خوتۇننىڭ يالغۇزلىقى ، يىراق بىر جاڭگالدىكى يالغۇز ئاياغ يول ، خىلۋەت بۇلاق بېشىدا ئېچىلغان ياۋا گۈللەر ، چەكسىز ئالەم ، قۇدرەتلىك بىلاھ ، شاھىنىڭ قەھرى ، ۋەزىرلەرنىڭ ئەخمەقلىقى ، ئامتى قاچقان قىمارۋازنىڭ نادامىتى ، ئۇ دۇنيا- بۇ دۇنيا........يەنە شۇنداق نۇرغۇن نەرسىلەر توغرىسىدا كۈيلەيتى .

سۇپۇرگە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەر باشقا ھېچبىر شەھەرگە ئوخشىمايتى . ئۇنىڭ نە ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان ئېگىز سېپىلى ، نە ئادەملىرىگە دەھشەت سېلىپ تۇرىدىغان پادىشاھى يوق ئىدى . تەكلىماكاننىڭ ئەتراپىدىكى بۇ قەدىمىي شەھەرنىڭ ئورنىنى ھازىرقى زاماننىڭ ھېچبىر خەرىتىلىرى كۆرسىتىپ بېرەلمەيدۇ . بەلكى ئۇ دەھشەتلىك بورانلار تەسىرىدە قۇم بارخانلىرىنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالغاندۇر ياكى باشقا بىرەر تەبىئىي ئاپەت ، ئۇرۇش-

جاڭجالللار سەۋەبىدىن ۋەيران بولۇپ يوقالغاندۇر ، ئەمما بىر زامانلاردا ئۇ ئۆزىنىڭ ئاۋاتلىقى ، ئادەملەرنىڭ مەرد ، خۇشخۇي ، مېھماندوستلىقى بىلەن نۇرغۇن ئەللەرنىڭ سودىگەرلىرىنى جەلپ قىلغانىدى .

كېچىلىرى شەھەر مەسچىتلىرىنىڭ ھەشەمەتلىك راۋاقلىرى ئۈستىدىكى ھىلال ئاي بەلگىلەر ئۈچلۇق ئۈچلىرى بىلەن يولتۇزلۇق كۆككە سانجىلىپ سۈس پارقىرايتى . تاش پەلەمپەيلەر، سودىگەرلەر ئايۋانلىرىنىڭ نەقىشلىك تۈۋرۈكلىرى غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا كىشىگە سىرلىق تۇس بېغىشلايتى . سەھەردە مەسچىتلەرنىڭ ئېگىز پەشتاقلىرى ئۈستىدىن كۆتۈرۈلگەن مۇڭلۇق ئەزان ئاۋازى بىلەن تەڭ شەھەر ئويغىنىپ ھەركەتكە كىلەتتى. قايسىبىر ئىشىكلەر غىچىرلاپ ئېچىلىپ ، بوۋايلار يۆتەلگىنىچە تەرەت چۆگۈنلىرىنى كۆتۈرۈپ تالاغا چىقاتتى . شەھەر مەدىكارلىرى پۈتۈن شەھەرنى چاڭغا كۆمۈپ كوچىلارنى سۈپۈرۈپ سۇ چېچىشاتتى . ..شەھەرنىڭ بىر چېتىدىكى ئېگىز يارلىق ئۈستىگە كەمبەغەللەر ئولتۇراقلاشقان بولۇپ ، بۇ يەردىكى ئاددىي تۇپا تام ئۆيلەر، شورلىشىپ پاكارلاپ كەتكەن كونا تاملار ، ئەگرى - بۈگرى تار كوچىلار ، ئۇششاق باللار تولا چىقىۋېلىپ مۈكچەيتىۋەتكەن قېرى ئۈژمە دەرەخلىرى يەنە ئۆزىگە خاس بىر مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى . تاڭ يورۇشى بىلەنلا ، يارلاردىن تۆۋەندىكى بۇلاقلارغا بارىدىغان ئاياغ يوللاردا قىزلارنىڭ ئالىيېشىل كۆڭلەكلىرى كۆزنى چاقنىتاتتى . قىزلار كوزىلىرىنى يار ئاستىدىن بولدۇقلاپ چىقىۋاتقان مۇزدەك بۇلاق سۈيىگە پاتتۇرۇپ ئېلىپ قەددىنى روسلىشاتتى ،-دە، كوزىلىرىنى كۆتۈرۈپ يەنە يۇقىرىلاپ كېتىشەتتى . ئادەملەر ئەتىگەنلىك نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپلا بازارغا ئالدىرايتى . بازار ئىچىدە ئاشپۇزۇلنىڭ مورىسىدىن چىققان قويۇق كۆكۈش ئىسلار تولغىنىپ يۇقۇرى كۆتۈرىلەتتى ، چايچىلارنىڭ ئوچاق بېشىدىكى چەينەكلىرى كۆڭۈللۈك شىڭىلدايتى . شەھەر كەمبەغەللىرى ئادەتتە مۇشۇنداق چايخانىلارنىڭ ئاددىي بورا تاشلانغان سۇپىلىرىدا ئولتۇرۇپ ، سەھەرنىڭ سالقىنىدىن ھوزۇرلىنىپ ناشتا قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى .

ئېگىز قۇم بارخانلىرىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، يىراقلاردىن بۇ شەھەرگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقان كارۋانلارنىڭ كۆزىگە ئالدى بىلەن ئېگىز سېپىللار ئەمەس ، چوڭ بىر يېشىل بوستانلىق كۆرۈنەتتى . مۇنداق چاغلاردا چۆل يوللىرىدا چاڭقاپ ھالسىزلانغان يولوچىلارنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپ ، تۆگىلەر ئىختىيارسىز قەدەملىرىنى ئىتتىكلىتەتتى . كارۋان كولدوملىرىنىڭ ئاۋازى يەنە باشقىچە ياڭرايتى . مۇنبەت ئېتىزلار ، سۇغا تولۇپ ئېقىۋاتقان ئۆستەڭلەر، خۇش پۇراق

مېۋىلىك باغلارنى ئارلاپ ئۆتكەندىن كېيىن ، شەھەرنىڭ ئۆي ئىمارەتلىرى كۆرۈنۈشكە باشلايتى . ئاز ئۆتمەي بۇ كارۋانلار تۆگە ، قېچىرلارنى ھەيدەپ ، سەھەرنىڭ كوچىلىرىنى قوڭغۇراق ۋە كولدۇرمىلارنىڭ ھەر خىل سادالىرى بىلەن جانلاندۇرۇپ كىرىپ كېلەتتى . تەجرىبىلىك سارايۋەنلەر ئۇزۇن چۆل يوللىرىنى بېسىپ كەلگەن بۇ ئادەملەرنىڭ كىيملىرىگە قونغان چاڭدىنلا قايسى يۇرتنىڭ ئادەملىرى ئىكەنلىكىنى پەملەپ بولاتتى .

جاھانكەزدى سۇپۇرگە نەق چۈش مەزگىلىدە ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كەلدى . شەھەر مەيدانىنى ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ قىزغىن چوقانلىرى بىلەن تەۋرەپ تۇراتتى .

سۇپۇرگە ئېشىگىنى يېتىلەپ ، كىشلەر توپىنى ئارلاپ ، بۇرادەرلىرى بىلەن قىزغىن ئامانلىشىپ ماڭدى .

ـ قاراڭلار ، بىزنىڭ جاھانكەزدى سۇپۇرگە قايتىپ كەپتۇ ، ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى بىر باققال ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، قاياقتىن كېلىشىڭ ؟

ـ هاي سۇپۇرگە ـ دەيتى يەنە بىر سودىگەر ـ دۇكانغا مەرھەمەت قىل ، ئۇستۇڭدىكى چاپان چارىلىرىڭ ئۆڭۈپ كېتىپتۇ ، رەختلىرىمدىن خالىغانچە يىرتىۋال ......ھېچبولمىغاندا ، نىمە قىززىقچىلىقلارنى كۆردۇڭ ، بىزنىمۇ خەۋەردار قىلىپ قوي، ـ سۇپۇرگە ئاخۇن ـ دەپ دۇكىنىنى شەرەتلەيتى قورساقلىق ئاشپەز، ـ ھارغانسەن ، دۇكىنىمدىن بەش مانتا يەپ كەت .

ـ سۇپۇرگىغۇ بۇ ؟ ـ دەپ قىزغىن تووۋلىۋەتتى تۇمۇرلىرى كۆپۈپ چىققان بىلەن بولقىسىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇرغان تۆمۈرچى ـ توختا ، ئېشىكىڭنىڭ تاقىسى ئۇپراپ تۈگىگەندۇر ؟ مەن ئەڭ ياخشى مىخلار بىلەن تاقا ئۇرۇپ بېرەي ....

سۇپۇرگە ھەممەيلەن بىلەن سالاملىشىپ ، ئۇلارغا ئۆز لايىقىدا ئۆزرىسىنى ئېيتىپ ئۆتەتتى . ئۇ خېرىدارلار بىلەن تولۇپ تۇرغان چايخانىلارنىڭ بىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . ئېشەكنى ئىشىك ئالدىدىكى موم ياغاچقا باغلىدى . ھاردۇق يەتكەن ئېشەك كىملەرنىڭدۇر ئۇلاغلىرىدىن ئېشىپ قالغان بىدە قالدۇقلىرىنى قېلىن كالپۇكلىرى بىلەن يىغىپ ئېرىنچەكلىك بىلەن يالمىغىلى تۇردى .

ـ جاھانكەزدى ، جاھانكەزدى سۇپۇرگە قايتىپ كەپتىغۇ ؟ ـ دېيىشىپ تەۋرەپ كەتتى چايخانىدىكىلەر .

سۇپۇرگە چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىدىكى چاڭلارنى قېقىپ ، سالام بىلەن چايخانىغا قەدەم قويدى .

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، شەھرىمىزنىڭ بىغەم پۇقرالىرى .

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، يۇقۇرى ئۆت سۈپۈرگە .

ــ ئادەملەر سىغدىلىپ سۈپۈرگىگە ئورۇن بوشاتتى . بۇ يۇرتتىكىلەر ئۈچۈن چايخانا چاي ئىچىپ ئارام ئېلىش ، مۇڭدىشىش سورۇنى ئىدى . سۆز ئارىسىدا يەنە بەزى سودا سېتىق ئىشلىرىمۇ پۈتۈپ تۇراتتى . شۇ تاپتا ھەممە جىمىپ ، چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىنى يىغىپ ، قىستىلىپ ئولتۇرۇۋاتقان سۈپۈرگىگە كۆز تىكىشتى .

ــ خوش ، سۈپۈرگە ، ئۇزۇن بولدى كۆرمىدۇقۇ ؟ سەپەر قاياقتىن ؟

ــ جاھان كەزدىم .

ــ شۇنداق ، ساڭا « جاھانكەزدى » دىگەن نام بىكار قويۇلمىغان ــ دە، نەلەردە بولدۇڭ . ؟

ــ ئاجايىپ شەھەرلەرنى ، خىلمۇ خىل خەلقلەرنى ئارلىدىم ، لېكىن دۇنيادا ئۆز يۇرتۇم بۇلاقلىرىنىڭ سۈيىدەك تاتلىق سۇنى تېتىپ باقمىدىم . سىلەردەك باياشات بىغەم ياشاۋاتقان ئەلنى كۆرمىدىم .

چايخانىدىكى ئادەملەر بۇ ماختاشتىن ھوزۇرلاندى ، چاققان چايچى سۈپۈرگىگە ئەڭ ياخشى دەملەنگەن چاي ، يېڭى قۇمۇرۇلغان گىردىلەرنى كەلتۈردى . ئادەملەر توختىماي سۈپۈرگىدىن سورىشاتتى .

ــ قېنى ئېيتقىنا ، بۇ قېتىمقى سەپىرىڭدە قانداق ئاجايىپ ۋەقەلەرگە يولۇقتۇڭ ؟

ــ قۇياشنىڭ ھەممە يەردە ئەتىگىنى مەشرىقتىن چىقىپ ، كەچتە مەغرىپكە پېتىۋاتقانلىقىنى كۆردۇم ــ دىدى سۈپۈرگە قولىدىكى نان ئۇۋاقلىرىنى كاپ ئېتىپ تۇرۇپ ــ قولى باغلانغان پالۋانلار دار ئالدىدا تۇرۇپتۇ ، ھېكمەت ئىگىلىرى زىندانلاردا چىرىۋېتىپتۇ . بىلىمسىز ، مەككارلار جاھان سوراۋېتىپتۇ ، بىر نانغا زار يوقسۇللارنى ، ئەركىنلىكنى يوقاتقان قۇللارنى كۆردۇم : ئېگىز تاملار بىلەن قورشالغان شاھ ئوردىلىرىدا مۇھاببەت ۋە قۇياشنۇرىغا تەشنا بولۇپ ياتقان نازىنىلارنىڭ ھەسرەتلىرىنى ئاڭلىدىم ...

ــ نىمە ، سىنى بىر پادىشاھنىڭ ھوزۇرىدا بوپتۇ، دىيدىغۇ؟ ــ دەپ سورىدى بىرەيلەن .

ــ ئېسىمدە يوق ، ــ دىدى سۈپۈرگە ئالدىدىكى قىزىق چاينى ئوتلاپ تۇرۇپ .

ــ بىر شۇنداق ئاڭلىدۇق ، سەن شا ھوزۇرىدا كاتتا ھۆرمەتكە ئېرىشىپتۇدەكسەن . پادىشاھ سىنى ئەمەلدار بولۇشقاتەكلىپ قىپتۇ ، ھەتتا ئۇنىڭ قىزىنى بەرمەكچىمۇ بولۇپتۇدەك .

ـ چاست شۇنداقمۇ بىر ئىش بولغان ، ـ دەپ ئېسىگە ئالدى سۈپۈرگە ـ يىراق بىر يەردە ، ئېگىز تاغلارنىڭ ئىچىگە جايلاشقان بىر يۇرتنى كەزدىم ، بۇ كىچىك پادىشاھلىقنى قارايدىغان يەرلەر ئىكەن ، شاھ مېنى ئۆز ھوزۇرىغاچاقىردى . ناھايىتى ئوبدان مېھمان قىلدى . ئۇ مېنى يىراق بىر ئەلدىن كەلگەن ئۇستا تېۋىپ ياكى بىر سېھىرگەر دەپ قالغان ئوخشايدۇ . ئاخىرىدا:« ئازاپ چېكىۋاتقان بىر قىزىم بار ئىدى ، كۆرۈپ باقساڭ »دېدى . مېھماندارچىلىقنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ماقۇل بولدۇم ، ئوردا ئىچىدىكى خاس بىر باغچىغا كىردۇق . قىز شۇ يەردە ، گۈللەرنىڭ ئىچىدىكى ھۇجرىسىدا تۇرىدىكەن . قىزنىڭ گۈزەللىكىگە ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالىدۇ . ئەمما ئەقلى جايىدا ئەمەس ئىكەن ، تاماق بەرسە يەيدىكەن ، بولمىسا بىر نوقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرىۋېرىدىكەن . ، ياراتقان ئىگەم بېكىتكەن تەقدىرگە مېنىڭ نىمە ئامالىم بار دەيسىلەر ؟ پادىشاھقا :« ئاللا ئەڭ يېقىن بەندىلىرىنىڭ بېشىغا ئەڭ مۈشكۈل كۈنلەرنى سېلىپ سىنايدۇ . ئۇنىڭ داۋاسىنى يەنە ياراتقان ئىگەم بىز ئويلىمىغان بىركۈنى ، خىلمۇ خىل سەۋەپلەر بىلەن يەتكۈزىدۇ . سەۋرى قىلسىلا شاھىم » دەپ تەسەللى بەردىم . شاھ :« گېپىڭ توغرا ، ئۇنى كۆرسەتمىگەن تېۋىپ ، قىلمىغان داۋايىم قالمىدى ، دوست دۈشمىنىم كۆپ ، قىزىمنىڭ ئەھۋالىنى بۇ يەردىكىلەرگە كۆرسىتىپ كۈلكىگە قېلىشنى خالىمايمەن ، خالىساڭ شۇ قىزىمنى سەن ئېلىپ كەتكىن ، ساڭا يېتەرلىك مال دۇنيا بېرەي ، قىزىمنى ئۆزۈڭ بىلەن بىللە يىراقلارغا ئەكەت » دېدى .

ـ سەن نىمە دېدىڭ ؟ـ دىدى بىرنەچچەيلەن تەڭلا .

ـ سەپەردىكى ئادەممەن ، دەپ ئوشۇقچە ئاۋارىچىلىقنى يۈكلىۋېلىشنى خالىمىدىم .

ـ ئەمدى سەييالىق تۇرمۇشۇڭنى قوي ، ـ دېدى يېشى سۈپۈرگە بىلەن دېمەتلىك بىرەيلەن ، ـ قارا ، سەن بىلەن تەڭتۇشلىرىمىزنىڭ ھازىر ئۈچ تۆتتىن بالىمىز بار ، ئۇلارنىڭ تويىنى قىلىپ نەۋرە كۆرگىلى تۇردۇق ، جاھاننىڭ خوتۇن ، بالا چاقىلار بىلەنمۇ بولىدىغان قىززىقنى كۆر . قىز چوكانلىرىمىز بىر بىرلەپ يېتىشىۋاتىدۇ ، ھېچ ئەلنىڭكىدىن قالغۇچىلىكى يوق .

ـ شۇنداق ـ دېدى يەنە بىرەيلەن ، ـ مانا خالىساڭ مەن ساڭا قىزىمنى بېرەي .

ـ ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت ، ـ دېدى سۈپۈرگە ، ـ مەن قىز بالىغا لايىق بولىدىغان ياشتىن ئۆتۈپ كەتتىم .

ـ توۋا ـ دېدى بىر بوۋاي ، ـ مانا بىزنىڭ سۈپۈرگە شۇنچە كۆپ جاھانلارنى كېزىپتۇ ، مەن بولسام شۇ ياشقا

كىرگۈچە يېقىن ئەتىراپتىكى سەھرالارغىمۇ بېرىپ باقماپتىمەن .

ــ بولمىسا سۈپۈرگە ئېيتقان ھېلىقى پادىشاھلىقىقا بىر بېرىپ ، شاھنىڭ قىزىنى ئېلىپلا كېلەمسەن ـيە، بوۋا؟ــ دەپ چاخچاق قىلدى بىرى .

ــ راست، ــ دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىدى بىر سودىگەر ،ــ سەن ئۇنى شاھ بەرگەن مال دۇنيا بىلەن ئەكىلىپ ئۆيۈڭگە تاشلاپ قوي ، بىر يەرگە تىكىلگىنىچە ئولتۇرسا ئوتتۇرىۋەرسۇن . سەنمۇ مال دۇنيانى بولۇشىغا خەجلەپ ئويۇنۇڭنى ئويناۋەر ، تاماق يېمەيدىغان خوتۇن بولسا تېخى ياخشىدە ،

شۇنىڭ بىلەن چايخانا ئىچىدە كۈلكە چاقچاق قايناپ كەتتى .

سۈپۈرگە يۇرتداشلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ چاي ئىچىپ ئولتۇرغان شۇ پەيتتە ، ياقا يۇرتتىن كەلگەن غەيرى ئۈچ تۆت ئادەم بازار مەيدانىنى ئارلاپ يۈرەتتى . بۇ شەھەرنىڭ بەگلىرى كىم ؟ بۇ شەھەر قايسى پادىشاھلىقىقا قارايدۇ ؟ دېگەن سۇئاللار ئۇلارنىڭ بېشىنى قاتتۇراتتى . ئۇلارنىڭ شەھەر چېتىدىكى بىر سارايغا چۈشۈپ ، ئات ئۇلاغلىرىنى سارايۋەنگە تاپشۇرۇپ قويۇپ ، بۇ شەھەرنى شۇنداق ئارلاپ يۈرگىنىگە ئىككى ئۈچ كۈن بولۇپ قالغانىدى .

ئۇلار بۇ يەردىكى ھەممە نېمىگە ھاڭۋاققىنىچە ھەيران بولۇپ قارايتى ، سېخىي قۇياش ئۆز نۇرىنى شەھەر ئۈستىگە تۆكۈشى بىلەن تەڭ بۇ شەھەرنىڭ رەستىلىرى ئادەملەرنىڭ ۋاڭ چۇڭىغا چۆمەتتى . كارۋان باشلىرى سارايلاردا ئېغىر تېڭىقلىرىنى يېشىشكە باشلايتى . بىردەمدىلا ئۇلار ئۆز ماللىرىنى شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كەڭ بازار مەيدانىغا ئاچىقىپ يېيىپ سودا سېتىقنى باشلىۋېتەتتى . بازار تۆت تەرەپتىن ئايىغى ئۈزۈلمەي كىرىۋاتقان كاسىپلار ، دېھقانلار ،

مەدىكارلارنىڭ ۋاڭ چۇڭى ، ئېلىپساتارلارنىڭ خېرىدار چاقىرىپ ۋارقىراشلىرى بىلەن جانلىنىپ كېتەتتى . بۇ يەردە يىراق شەرقنىڭ جانان چىنە قاچا، ئۈنچە مەرۋايىت ، تاۋار دۇردۇنلىرى كۆزنى قاماشتۇرسا ، ئۇ يەردە ھىندى ، تىبەت سودىگەرلىرىنىڭ ھەر خىل بوياق ، دورا دەرمانلىرىنىڭ خۇش پۇرىقى دىماغنى ياراتتى . بىر يەردە قەشقەر چەكمەنلىرى ، كۇچا ئەلتېرلىرى ، خوتەننىڭ گىلەم ، ئەتلەسلىرى قۇياش نۇرىدا ئوتتەك تاۋلىنىپ تۇرسا ، يەنە بىر يەردە كۇلالچىلار چىۋىق بىلەن كوزىلىرىنى جاڭلىدىتىپ ئۇرۇپ ماختايتى . : قايسىبىر ئۈستى يېپىق ، سالقىن رەستىلەردە ئاجايىپ گۈللەر كەشتىلەنگەن دوپپىلارنى كۆتۈرۈۋېلىشقان ئاياللار خېرىدارلىرى بەن قىزغىن

سودىلاشسا ، يەنە قانداقتۇر بىر كوچىلاردا بولسا مىسگەرچى ، تۆنىكىچىلەرنىڭ جاڭىلدىتىپ ئۇرغان بولقا ئاۋازلىرى قۇلاقنى زىڭىلدىتاتتى . ... بۇ بازاردا مېۋە چېۋىلەر دانلاپ ئەمەس ، سېۋەتلەپ سېتىلاتتى . نىپىز شاپاق سوپىپىسىنى قىرلىنۇۋالغان باققاللار ئۆننى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ : « يەۋال ئوغۇل باللار ،بىر تويۇشۇڭ مانچە پۇل » دەپ ۋارقىرىشاتتى . باققاللارنىڭ ئالدىدىكى يوغان ، شىرنىلىك شاپتۇللاردىن ھەرقانچە ئىنجىقلاپ ئولتۇرۇپمۇ ئون تالدىن ئوشۇق يەپكەتكىلى بولمايتى .

ھېلىقى ياقا يۇرتلۇقلار ئۆز ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم ئۇچراتقان بۇ غەلىتە شەھەر توغرىسىدىكى دەسلەپكى سوئاللىرىنى ئۆزلىرى چۈشكەن سارايىنىڭ خوجايىنىغا قويدى :

ــ سىلەرنىڭ بۇ شەھرىڭلارنىڭ نىمشقا سېپىلى يوق ؟ــ دەپ سورىدى ئۇلار سارايۋەندىن .

ــ نىمە؟ــ دېدى سارايۋەن ئۇلارنىڭ سوئاللىرىنى چۈشۈنەلمەي .

ــ سىلەرنىڭ بۇ شەھرىڭلار نىمشقا ئېگىز تاملار بىلەن قورشالمىغان ؟ــ دەپ قايتا چۈشەندۈردى ئۇلار .

ــ ھە ، سېپىل دەمسىلەر ؟ــ دېدى سارايۋەن ــ مەنمۇ بۇ شەھەردىن باشقا يەرگە بېرىپ باقمىغان ، باشقا يۇرتلارغا بېرىپ قايتقانلاردىن ئۇ يەردىكى شەھەرلەرنىڭ شۇنداق ئېگىز تاملىرى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانمەن.

ــ شۇنداق شەھەر دىگەننىڭ مۇستەھكەم سېپىللىرى ، يوغان دەرۋازلىرى بولىشى كېرەك ــ دە.

ــ ئۇنىڭ نىمە ھاجىتى ؟ــ دېدى ھەيران بولغان سارايۋەن ــ تام بىلەن قورشاپ دەرۋازا قويىدىغانغا شەھەر دىگەن بىر ئادەمنىڭ خۇسۇسىي قورو جايى ئەمەسـ دە.

ــ ئەگەر شەھرىڭلارغا دۈشمەن كەلگۈدەك بولسا قانداق قىلىسىلەر ؟

ــ دۈشمەن؟ ــ تېخىمۇ ھەيران بولدى سارايۋەن ، ــ نىمە دەپ دۈشمەن بېسىپ كەلگۈدەك ؟ خۇداغا شۈكرى شەھرىمىزنىڭ ئادەملىرى ھازىرغىچە ھېچكىم بىلەن ئازارلىشىپ باققان ئەمەس . نۇرغۇن ئەللەردىن شەھرىمىزگە ئادەملەر كېلىپ كېتىپ تۇرىدۇ . بىزنىڭ مېھماندوستلىقىمىزنى ، شەھرىمىزنىڭ ئاۋاتلىقىنى ماختىمايدىغىنى يوق .

ــ بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى كىم ؟

ــ پادىشاھ؟ ..ھازىرغىچە بىزنىڭ ئۇنداق ئادەمگە ھاجىتىمىز چۈشۈپ باقمىدى . شەھرىمىزنىڭ ئاقساقاللىرى ، مۆتىۋەرلىرى بار . پادىشاھسىزمۇ ئۇلار بىلەن ئىشلىرىمىز پۈتۈپ تۇرىدۇ .

ــ ھېچ بولمىغاندا ، بۇ شەھەرنىڭ بىرەر ئىگىسى بولسىمۇ باردۇر . ؟

ــ ئىگىسى دېدىڭلارمۇ ؟..ئىگىسى ئۆزىمىز . مۇشۇ شەھەرنىڭ خەلقلىرى ....

ھېلىقى ئادەملەر ھەيران بولۇپ بىر بىرگە قارىشىپ قويدى . سارايۋەننىڭ جاۋابلىرى ئۇلارنى تازا قانائەتلەندۈرەلمىگەندى . ئىككىنجى بىرى يەنە سۇئال سوراشقا باشلىدى . :

ــ مەسلەن سىلەر كىمگە سېلىق تۆلەيسىلەر؟

ــ سېلىق ؟ بىز نىمە دەپ سېلىق تۆلەيتۇق ؟ ......بىز ھېچكىمگە قەرىزدار ئەمەسمىز . نىمانداق بىر بىرىدىن غەلىتە سۇئاللارنى سورايدىغان ئادەملەر سىلەر؟ــ دەپ ئازىراق تېرىككەندەك بولدى سارايۋەن .

ــ بىزنىڭ دېگىنىمىز ، دەپ سەۋرىلىك بىلەن چۈشەندۈردى يەنە بىرەيلەن ــ مەسلەن ئالايلى ، جامائەت ئورتاق پايدىلىنىدىغان بىرەر يول ياكى بىرەر كۆۋرۈك بۇزۇلغان بولسا ئۇنى سىلەر قانداق قىلىسىلەر ؟

ــ ئېيتتىمغۇ ــ دېدى سارايۋەن ، بىزنىڭ ئۆز ئاقساقاللىرىمىز بار ، ئۇنداق چاغلاردا ئۇلار ئوتتۇرغا چىقىپ : ھاي خالايىق ، پالانى يول ياكى كۆۋرۈك بۇزۇلۇپتۇ . ياكى بولمىسا پالانى مەزلۇم بەش بالىسى بىلەن تۇل قاپتۇ ، ياكى پالانى ئۆستەڭنى يار ئېلىپ كېتىپتۇ ، قېنى خۇدا يولىدا ئاتىغىنىڭلارنى تاشلاڭلار ، دەيدۇ دە، ھەر قايسىمىز ئۆز قۇربىمىزغا لايىق تاپقىنىمىزنى بېرىمىز ، ئىش مانا مۇشۇنداق پۈتىدۇ .

سارايۋەننىڭ گەپلىرى ھېلىقىلارنىڭ بۇ شەھەرگە بولغان قىززىقىشىنى تېخىمۇ ئاشۇرىۋەتتى . دۇنيادا مۇشۇنداق نە پادىشاھى ، نە بىرەر ئىگە بولغۇچىسىنىڭمۇ تايىنى يوق شەھەرنىڭ بارلىقىغا ئۇلارنىڭ ئاقلى يەتمەيتى . ئۇلار شەھەر ئارلاپ سورىغان ئادملەرنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ سۇئالىغا سارايۋەننىڭكىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان جاۋاپ بېرىشتى . يىراق بىر ئەلدىن كېلىپ ، بۇ يەردە ماللىرىنى يېيىپ قويۇپ سودا قىلىۋاتقان سودىگەرلەردىن ئۇلار :

ــ سىلەر ئالغان پايداڭلاردىن بۇ شەھەرگە قانچىلىك ئولپان تاپشۇرىسىلەر ؟ــ دەپ سورىۋىدى ، ھېلىقى سودىگەر ئۇنىڭغا ئالىيىپ قارىدى ــ دە،

ــ سەنلەر نىمە ئادەم ، بۇ يەرگە قەيەردىن كېلىپ قىلىشتىڭ ؟... بۇ شەھەردە سودىگەرلەردىن ئولپان ئالىدىغان قانۇن يوق ،يوق ئىشلارنى ئۇلارنىڭ ئېسىگە سالماي ئاغىزىڭنى يۇمۇش ــ دەپ زەردە بىلەن سىلكىۋەتتى .

بۇ غەيرى ئادەملەر « قۇياش شاھى» پايتەختىدىن كەلگەنلەر ئىدى . « قۇياش شاھى» ئۆلگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى ئوردىدىكى بارلىق رەقىبلىرىنى قانلىق قىلىچ بىلەن بويسۇندۇرۇپ شاھلىق تەختىگە ئولتۇرغان ، ئەڭ كىچىك شاھزادىنىڭ ئوردا ئىچىدىن غايىپ بولغانلىقىنى سېزىپ ، تەرەپ تەرەپكە ئايغاقچىلارنى ئەۋەتىپ ، ئايغاقچىلارنىڭ قاچقان شاھزادىنى تاپماستىن ، ھېچ بولمىغاندا خەۋىرىنى ئالماستىن ئوردىغا قايتماسلىقىنى پەرمان قىلغانىدى .

كىمكى شاھزادىنى تىرىك تۇتۇپ ياكى كاللىسىنى ئېلىپ ئوردىغا يەتكۈزۈپ كەلسە، يۇقىرى مەنسەپ ۋە كۆپ ئىنئام بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغانىدى .

سۇپۇرگىنىڭ شەھرىدە ئايلىنىپ يۈرگەن بۇ غەيرى ئادەملەر شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان ئايغاقچىلارنىڭ بىر قىسمى ئىدى . ئۇلارنى ھەممىدىن ھەيران قالدۇرغىنى شەھەر سىرتىدا ھەر كۈنى ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدىغان بەزمىلەر بولدى .

ھەر كۈنى قۇياش شەرىبكە قىيسىيىپ سايىلەر ئۇزىراشقا باشلىغاندا ، شەھەرگە يىراق يېقىندىن سودا سېتىققا كەلگەن ئادەملەر ئالدىغىنىنى ئېلىپ ، ساتىدىغىنىنى سېتىپ بولۇپ ، شەھەر سىرتىدىكى ھاۋالىق جايلارغا ئارام ئېلىشقا يىغىلاتتى . بۇ يەردە ناخشا ئۇسسۇل ، نەغمىلەر ئەۋج ئالاتتى . كىشىلەر ئوتتۇرىغا كەڭ مەيدان قالدۇرۇپ ، دۈپدۈگىلەك دائىرە بولۇپ تاماشا كۆرۈشەتتى . نەغمىچىلەر داپ، ساتار ، تاش ، قوشۇق ، لېگەن ، تاۋاق ....ئىشقىلىپ قولىغا

چىققان ھەرقانداق نەرسىدىن رېتىملىق سادا چىقىرىپ بىر بىرىگە تەڭكەش قىلاتتى . كىملەردۇر سۇ تەڭشەلگەن چىنىلارنى چوكى بىلەن ئۇرۇپ ، زىل ئاۋاز چىقىرىپ جور بولاتتى . ناخشىچىلار خۇددى يوقاتقان ھالدا بېرىلىپ ناخشا ئېيتاتتى . ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرى گويا بورانىنىڭ گۈركىرىشى ، بۇقىلارنىڭ ھۆركىرىشى ، بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىشىغا ، بەزىدە بولسا قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى ، تاغ سۇلىرىنىڭ شىلدىرلاپ ئېقىشلىرىغا ئوخشاپ كېتەتتى . بۇ ناخشىلارنىڭ

تېكىستلىرىدە چۆللەردە ئۆسۈپ چوڭ بولغان شۇ ئادەملەرنىڭ ئۆتمۈشى ، بۈگۈنى ، كەلگۈسى ، مۇھاببەت نەپرىتى ، ئارزۇ ئارمان ، چۈش ۋە خىياللىرىنىڭ ھەممىسى سۆزلىنەتتى . نەغمە تازا ئەۋجىگە چىققاندا ، مەيدانغا ئەر

ئايال ئۇسۇلچىلار چۈشەتتى . قىران يىگىتلەر قوللىرىنى بۈركۈتنىڭ قانتىدەك كېرىپ ، تاغ تېكىلىرىدەك سەكرەپ پەرۋاز قىلىشاتتى . لىۋەن چوكانىلار قومۇلۇقتا تۈكۈلگەن توغراق ياپراقچىلىرىنى شامال ئۇچۇرغاندەك ، تىپتىنچ سۇ يۈزىدىن ئۇششاق دولقۇنلار جىمىرلاپ ئۆتكەندەك يىنىك قەدەم ئېلىشاتتى . سازەندىلەر گاھ ئىككى تەرەپكە ئىرغاڭلاپ ، گاھ ئۆزىنى ئالدى كەينىگە تاشلاپ پۈتۈن ھوجۇدى بىلەن نەغمە قىلاتتى . ناخشىچىلارنىڭ ئاۋازى كانىتىدىن ئەمەس ، نەق يۈرىكىنىڭ قات قېتىدىن ئۇرغۇپ چىقاتتى . ئۇسۇلچىلارنىڭ ھەممە ئۇگىلىرى ھەركەتكە كېلىپ گويا شۇ نەغمە ساداسى ئىچىدە ئۇلارنىڭ ئۇستىخانلىرى ئېرىپ يۇمشاپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . نەغمە تازا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەندە ئەتىراپتا تاماشا كۆرۈپ تۇرغانلارمۇ بىر بىرلەپ مەيدانغا چۈشۈپ قاينام ھاسىل قىلاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئاسماندىكى بۇلۇت ، ئەتىراپتىكى تاغ داۋان، چۆللۈكلەر ، ھەتتا پۈتۈن يەر شارىنىڭ ئۆزىمۇ شۇ ئادەملەر بىلەن بىللە پىرقىراۋاتقاندەك قىلاتتى . كىشىلەرنىڭ قېنى تومۇرلاردا پۇرۇقلاپ قاينايتتى. دۇنيادا ئۆلۈم ، جاھاندارچىلىق ، ئىش ئوقەت، ئۇيقۇ ، تاماق دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلۇپ ، پەقەت ئاشۇ سەبىي ھەركەتلا قالغاندەك قىلاتتى . .. بەزى كۈنلىرى مۇنداق بەزمىلەر قاراڭغۇ چۈشۈپ تاكى تاڭ يورىغىچە داۋام قىلاتتى .

بىر كۈنى ئەنە شۇنداق بەزمە مەيدانىنى ئارلاپ يۈرگەن ئايغاقچىلارنىڭ كۆزى سوپۇرگىگە چۈشۈپ قالدى . مەيداندىكى ھەممىلا ئادەم ئۇنىڭغا سالام سائەت قىلىپ ئۆتۈۋشىگە قارىغاندا ، بۇ ئادەمنىڭ مۇشۇ شەھەردىكى خېلىلا ھۆرمەتلىك ئادەم ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى .

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم سوپۇرگە ، قاياقتىن كېلىشىڭ ؟ــ دەپ سورايتى ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەنلەر .

ــ قانداق ئەللەرنى كەزدىڭ ؟

ــ نىمە يېڭىلىقلارنى ئۇچىراتتىڭ ؟

ــ ھەرقاچان شەھىرىمىزنىڭ بۇ كۆڭۈللۈك بەزمىلىرىنى سېغىنغانسەن .؟

ــ مەن ساڭا ئېيسام ، مۇنداق ئاجايىپ بەزمە شاھ ئوردىلىرىدىمۇ بولمايدۇ ....

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئايغاقچىلار بىر بىرىنى نوقۇشتى .

ــ ئاڭلاۋاتامسىلەر ، ئۇ يىراق ئەللەرنى كېزىپ كەلگەن ئادەم ئوخشايدۇ .

ــ ئۇنىڭ كىيىملىرىنىڭ رەڭگى ، يېتىلىۋالغان ئېشىكىگە قارا ، ئۇ سەپەردىن يېڭىلا قايتىپ كەلگەندەك

قىلدۇ .

ــ ئۇنىڭدىن شاھزادە ھەققىدە ئۇچۇر ئاڭلاشقا بولماسمىكىن ………

ئايغاقچىلار سۆپۈرگىنىڭ ئارقىسىدىن قالماي ئەگىشىپ مېڭىپ ، ئاخىر ئۇ بەزمە مەيدانىدىن يىراقلىشىپ ، شەھەرنىڭ تېرەكلىك ، خالىي كوچىسىغا قايرىلغاندا ۋارقىراپ توختىتىشتى .

ــ ھاي ھۆرمەتلىك ئادەم ، توختىغىنا .

ــ سۆپۈرگە بۇرۇلۇپ قاراپ ، ئارقىسىدىن پايپاسلاپ كېلىۋاتقان ناتونۇش ئادەملەرنى كۆرۈپ ھەيران قالدى .

ــ مېنى چاقىرىۋاتامسىلەر ؟

ــ ھە، سېنى ……ــ دېدى ئايغاقچىلار سۆپۈرگىگە ئەگىشىپ كېلىپ ــ قارا ھۆرمەتلىك ئادەم ، بىز سېنى ئاۋارە قىلىپ بىر ئىشنى سورىماقچى ، قارىغاندا سەن يىراق سەپەردىن كەلگەن ئوخشىمامسەن ؟

ــ شۇنداق ، مېنىڭ بۇ شەھەردىن چىقىپ كەتكىنىمگە بىر يىلچە ، بەلكىم ئۇنىڭدىن ئوشۇقراق بولغاندۇر .

ــ كۆپ يەرلەرنى ئارلىدىڭ ھە قاچان ؟

ــ شۇنداق ، ئۆزۈڭلار كىم بولسىلەر؟

ــ بىز يىراق بىر پادىشاھىقتىن كەلدۇق ، سەن « قۇياش شاھى » دەپ ئاڭلىغانمۇ ؟

ــ نىمشقا ئاڭلىمايدىكەنمەن ؟ مەن كۆپ ئەللەرنى ئارلىغانمەن ، شۇڭا ، بۇ شەھىرىمىدىكى يۇرتداشلىرىم مېنى « جاھانكەزدى سۆپۈرگە » دەپ ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىشىدۇ . مەن كۆرگەن پادىشاھلىقنىڭ ئىچىدە « قۇياش شاھى » ئەڭ بۈيۈك . سۆپۈرگىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇرغانلار ئۇنىڭ ماختاشلىرىدىن خوشال بولدى .

ــ بەلكىم سېنىڭ خەۋىرىڭ يوقتۇر .؟ــ دەپ سۆز باشلىدى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شالاڭ ساقال ، ياشتا چوڭراق بىرى ــ ئەنە شۇ ئۇلۇغ شاھىمىز « قۇياش شاھى» ئالەمدىن ئۆتتى .

ــ بۇ خەۋىرىڭنىڭ ھېچقانداق ئەجەبلىنەرلىك يېرى يوق ، ــ دېدى سۆپۈرگە ــ شاھمۇ ، گادايمۇ ، ھەممىمىز بەرىبىر بىر كۈنى ئۆلىمىز .

ــ شۇنداق ، ھەممىمىز ئۆلىمىز . ۋاپات بولغان شاھىمىزنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى تەختكە چىقتى . ئۇ ئۆزىنىڭ مۇبارەك نامىنى « قۇياشتىن ئۇلۇغ» قويدى . دېمەك ، ئىسمىدىنلا بىلسەك بولىدۇكى ، ئۇنىڭ پادىشاھلىقى

دادىسىنىڭكىدىنمۇ بۇيۈك ....بىز ئەنە شۇ يىگىت شاھمىرزىنىڭ پەرمانى بىلەن بۇ يۇرتلارغا كېلىپ قالدۇق . سەن بۇ تەرەپكە كېلىشۋاتقىنىڭدا شۇنداق ، بۇ تەرەپكە كېلىشۋاتقىنىڭدا ، سەپەر ئۈستىدە - بىرەر بازار ياكى قانداقتۇر خالىي بىر يەردە ، بالا كۆتۈرۈپ كېلىشۋاتقان بىرەر ئايالنى ئۇچراتمىدىڭمۇ ؟

– بالا كۆتۈرگەن ئايال ؟ ....دۇنيادا بالا كۆتۈرۈپ يۈرىيدىغان ئايالالار ئازمۇ ؟ سىلەر قايەردە ، قانداق بالا كۆتۈرۈپ يۈرگەن ئايالنى دەيسىلەر ؟ – دېدى سۈپۈرگە .

ئەمما ئۇ كۆڭلىدە ئۇلارنىڭ كىمنى سۈرۈشتە قىلىشۋاتقىنىنى بىلىپ بولدى . « ھە ، شاھزادە بىلەن ھېلىقى چوكانغا باغلىق ۋەقەرلەرنىڭ داۋامى تېخى تۈگىمىگەن ئوخشايدۇ . – دەپ ئويلىدى ئۇ كۆڭلىدە ، – شۇنداق ، بۇ ئالەمدىكى ئىشلار ئېقىن سۇدەك بىر بىرگە ئۇلىشىپ كەتكەن بولىدۇ . بىر ۋەقەنىڭ داۋامى ھامان ئىككىنچى بىر ۋەقەنىڭ بېشى بولۇپ چىقىدۇ . » – مەسلەن ، سەن – دەپ چۈشەندۈردى شالاڭ ساقال ئايغاقچى ، – مېڭىش تۈرىشى غەيرىرەك ، بەستلىك كەلگەن چىرايلىق بىر خېنىمنى كۆردۈڭمۇ ؟

– بۇ ئەتىراپتىكى يۇرتلاردا چىرايلىق خېنىملار ناھايىتى كۆپ ، ئەتىراپىڭغا قارا ، ئەنە ئاۋۇ كوزا كۆتۈرۈپ كېلىشۋاتقان خوتۇن نىمە دىگەن قاۋۇل -ھە ؟ يولنىڭ چېتى بىلەن يۈزىنى توراپ كېلىشۋاتقان مۇنۇ قىز قانداق چىرايلىق ....

– ئوبدانراق ئېسىڭگە ئال ، بەلكىم سەن ئالاقىزادىلىك ئىچىدە كېتىشۋاتقان بىرەر چوكاننىڭ مېڭىش تۈرىشىدىن بىرەر گۇمانغا كەلگەنسەن ؟

– سىلەر زادى نېمىنى ئۇقماقچى بولۇشۋاتقىنىڭلارنى نىمشقا ئوچۇق ئېيتمايسىلەر ؟ – دېدى سۈپۈرگە ، – بالا كۆتۈرگەن ئايالنىڭ يىگىت پادىشاھىڭلار بىلەن نىمە ئالاقىسى بار ۋە ئۇنى مۇنچە سۈرۈشتۈرۈپ كېتىشىڭلار سىلەرگە نېمىگە لازىمى بولۇپ قالدى . ؟

– ساڭا ئېيتمىساق بولمايدىغاندەك قىلىدۇ ، – دەپ سۈپۈرگىگە يېرىنراق سىلجىشتى ئايغاقچىلار ، – ئەنە شۇ مەرھەمەتلىك يىگىت شاھمىرزىنىڭ كىچىك ئىنىسىنى ئۇنىڭ ئانىسى ئوردىدىكى بىر ئايال خىزمەتكارغا قوشۇپ قاچۇرىۋېتىپتۇ . شاھمىرز بىزنى شۇ كىچىك شاھزادىنى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن چىقارغاندى . يول بوى قاتتىق ئات چاپتۇرۇپ ماڭدۇق ، كۆپ يەرلەرنى ئىزدىدۇق . دېرىكىنى ئالالمىدۇق . شاھزادىنىڭ خەۋرىنى

ئالمغۇچە شاھىمىزنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپمايدۇ .

ــ نىمىشقا ؟

ــ بىرىنچىدىن ، شاھزادە تېخى بوۋاق ، شاھىمىز ئۆز قېرىندىشىنىڭ ساق سالامەت قايتىپ كېلىشىنى تىلەيدۇ . ئىككىنچىدىن ، شاھزادىنىڭ ئوردا سىرتىدا تۇرۇشى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى ئەمەس ، كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭدىن يامان نىيەتلىك ئادەملەر پايدىلىنىپ ، شاھلىق تەختىگە خەۋپ سېلىشى مۇمكىن .

ــ چۈشەندىم ، ــ دېدى سۈپۈرگە ، ــ شۇ تاپتا ئېسىمگە بىر ئىش كېلىۋاتىدۇ ، بىر كۈنى مەن مانا بۇ ئېشىكىم بىلەن پاراڭلىشىپ بىر يېزىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتىم . مەن شۇ چاغدا ئېشىكىمدىن : ئەگەر ئاللا ساڭا شۇنداق ئامەت ئاتا قىلىپ ، بىرەر شەھەرگە پادىشاھ بولۇپ قالغۇدەك بولساڭ قانداق قىلاتتىڭ ؟ دەپ سورىغانىدىم . ئېشىكىم كۈلۈپ : ئەگەر راستىنلا ماڭا شۇنداق ئامەت كېلىپ پادىشاھ بولىدىغان بولسام . شەھەرلەرنى تۈزلەپ ئېشەكلەر ئېغىنايدىغان توپىلىق مەيدان ياساتاتتىم . ئېتىزلارنىڭ ھەممىسىگە بېدە بىلەن قوناق تېرىگۈزەتتىم دەپ تۇرىۋىدى ، شۇ چاغدا يېزا چېتىدىكى كۆۋرۈك بېشىغا ئولىشىۋالغان ئادەملەرنىڭ ۋاراڭ چۇرۇڭى بىزنىڭ سۆھبىتىمىزنى بۇزىۋەتتى . نىمە گەپكىن ، دەپ بېرىپ قارىساق ، بىر نارسىدە باللىنىڭ جەستى توپىغا مىلىنىپ يېتىپتۇ .

جەسەتنىڭ بېشىنى كىمدۇر بىرى كېسىپ ئەكىتىپتۇ . سىلەر ئىزدەپ يۈرگەن بوۋاق شۇ بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە ؟

ــ سەن ئۇنى قاچان ، قەيەردە كۆردۈڭ ؟ ــ دەپ ئايغاقچىلارنىڭ ھەممىسى كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە سۈپۈرگىنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .

ــ بىر قانچە ھەپتىنىڭ ئالدىدىمىكىن ، نەدە كۆرگەنلىكىم تازا ئېسىمدە يوق .

ــ ئەگەر سەن كۆرگەن جەسەت شاھزادىنىڭ جەستى بولغان تەقدىردە ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئايالمۇ بولىشى كېرەكتىغۇ ؟

ــ ئايال ؟ ــ دېدى سۈپۈرگە نېمىشقىدۇر ئەندىكىپ ــ توغرا ، شۇ جەسەتنىڭ ئەتراپىغا ئولاشقانلار ئايالنىڭمۇ گېپىنى قىلغاندەك قىلىشۋىدى .

ـ ئۇلار نىمە دېيىشكەن ؟

ـ ئۇلارنىڭ دېيىشىچە . بوۋاقنى بىر ئايال كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقانىكەن . دەل ھېلىقى كۆۋرۈكنىڭ بېشىغا يېتىپ كەلگەندە ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئاتلىق لەشكەرلەر يېتىشىپ كېلىپ قاپتۇ . كۆۋرۈك يېنىدا ئازىراق ئېلىشىشمۇ بولغان ئوخشايدۇ . ھېچكىم ئۇ يەرگە بېرىشقا پېتىنالماپتۇ . لەشكەرلەر كەتكەندىن كېيىن يېزىلىقلار بېرىپ قارىسا ، ئۇيەردە بوۋاقنىڭ كاللىسى يوق جەسىتى ياتقۇدەك ، ھېلىقى ئايالنىڭ نەگە يوقالغىنىنى ئۇلارمۇ ئاڭقىرالماي قاپتۇ . ...

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئايغاقچىلار بىر بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قىلىشتى . « دېمەك ، شاھزادىنىڭ كاللىسىنى باشقىلار كېسىپ ئەكتىپتۇ . مۇكاپاتتىن قۇرۇق قاپتۇق » دەپ ئويلاشتى ئۇلار . شۇنداق بولسىمۇ ، سۈپۈرگە يەتكۈزگەن خەۋەر ئايغاقچىلارنى ئازىراق خوشال قىلدى . چۈنكى ، ھېچبولمىغاندا ئۇلار ئوردىغا شاھزادىسىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئېلىپ بولسىمۇ قايتالايتى . ئۇلار سۈپۈرگىگە رەھمەت ئېيتىشنىمۇ ئۇنتۇپ ئالدىراپ ئارقىسىغا قايتىنشتى .

ئاجايىپ خەۋەر

جاھانكەزدى سۈپۈرگە بىلەن ئۇچراشقان ئايغاقچىلار ئوردىغا بالا شاھزادىنىڭ كاللىسىنى ئەكىلەلمىگەن بولسىمۇ ، يىراق چۆللۈكلەرنىڭ ئىچىدىكى ئاجايىپ باي ، ئاۋات ئەمما ھېچقانداق بىر پادىشاھلىققا تەۋە بولمىغان « بىغەملەر شەھىرى » توغرىسىدىكى ئاجايىپ خەۋەرنى يەتكۈزۈپ كەلدى . بۇ خەۋەر يېڭى پادىشاھ « قۇياشتىنمۇ ئۇلۇغ» نىمۇ قاتتىق ھاياجانغا سالدى . ئۇنىڭغا ئەمدى بالا شاھزادىنىڭ كاللىسى لازىم ئەمەس ئىدى . ئۇ شاھزادىنىڭ كاللىسىنى ئالدىبۇرۇن قولغا چۈشۈرۈپ خاتىرجەم بولغان ، قالغان بارلىق تەختنى ۋارىسلىرىنىمۇ بويسۇندۇرۇپ ئۆزىنىڭ شاھلىق ئورنىنى مۇقىملىۋالغانىدى . راستىنلا شۇنداق بايلىق بىلەن تىنىپ كەتكەن مۇداپىيىسىز بىر ئەل بولىدىغان بولسا ، ئۇنى قوشۇن تارتىپ بېرىپ بېسىۋالغاندا ، بۇنىڭ بىلەن يېڭى شاھ ئۆز شۆھرىتىنى ئاشۇرۇشى ، پۇقرالارنىڭ دىققىتىنى چالغىتىپ ، ئەتراپىتىكىلەرنىڭ ئۆزىگە بولغان نارازىلىقىنى پەسەيتىشى مۇمكىن ئىدى . شاھ ھېلىقى ئىگىسىز شەھەرگە بېرىپ قايتقان لەشكەرلەرنى ئالدىغا چاقىرتتى .

قاتمۇ قات ئوردا دەرۋازىلىرىدىكى قېتىپ تۇرغان قاراۋۇللار ، ئوردا ئىچىدىكى بىر بىرىدىن ھەشەمەتلىك قۇرۇلۇشلار ، شاھنىڭ خاس ھۇجرىسىغا ئېلىپ بارىدىغان ئەگرى بۈگرى مەخپىي يول ۋە بۇ يەردىكى جىمجىت ، سۈرلۈك كەيپىيات ئوردا خادىمىغا ئەگىشىپ كېتىپ بارغان لەشكەرلەرنى ھەم ھەيران قالدۇراتتى ، ھەم ئەندىشىگە سالاتتى . ھەر ھالدا ئۇلارنىڭ شاھ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە كۆڭلى تىنىدى . شاھنىڭ بۈگۈن كەيپى خوش ئىدى . ھەتتا ئۇ لەشكەرلەرنى ناشتىدا بىللە بولۇشقا تەكلىپ قىلدى .

داستىخان شۇنچىلىك مول راسلانغانىدىكى ، لەشكەرلەر بۇ يەرگە تىزىلغان نازۇ نىمەت ، تائاملارنىڭ ئىسمىنىمۇ دەپ بېرەلمەيتى . بۇ يەردە چۈمۈلە مۇراببا سىدىن تارتىپ يولۋاسنىڭ جان يېرىدىن قورۇلغان سەيلەرگىچە ھەممە نىمە تېپىلاتتى . شاھ بۇ ئاددي لەشكەرلەر بىلەن ناشتىدا بىللە بولۇپ ئۆزىنىڭ قانچىلىك كەمتەر ۋە خەلىقچىل ئىكەنلىكىنى نامايىش قىلماقچىدى . شاھ ئۆزى بىلەن بىرەر نۆۋەت ھەمداستىخان بولۇپ قالغان ئەخمەقلەرنىڭ سىرتقا چىققاندا ئوردىدىكى بايلىق ۋە ئاجايىپ تائاملار توغرىسىدا بىر ئۆمۈر ماختىنىپ سۆزلەپ يۈرۈيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى .

ـ مەن سىلەردىن بىر ئىشنى سوراپ بىلىپ باقماقچىمەن ؟ ـ دېدى شاھ تاماق ئۈستىدە .

ـ ئالىيلىرىغا جاۋاپ بېرىشكە تەييارمىز .ـ دەپ چۇرقىراشتى لەشكەرلەر .

ـ سىلەر كۆرگەن ھېلىقى شەھەر توغرىسىدىكى گەپلەر ھەقىيقەتمۇ ؟

ـ ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ ئالدىدا يالغان سۆزلەش ھەددىمىز ئەمەس . ـ دەپ تىز چۆكۈشتى لەشكەرلەر .

ـ بىر راستىنلا شۇنداق نە لەشكىرى ، نە پادىشاھى يوق ئاجايىپ بىر شەھەرنى كۆردۇق ، ـ دەپ چۈشەندۈردى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى شالاڭ ساقاللىقى . ئۇ شۇ ئايغاقچىلارنىڭ قۇر بېشى ئىدى . ـ ئۇلارنىڭ ئادەملىرى ناھايىتى قاۋۇل كېلىدىكەن ، ئەمما تولىمۇ بىلغەم ياشايدىكەن ، شەھىرىنىڭ سېپىلىمۇ يوق . ئۇ يەردىكى يۈرۈشۈپ تۇرغان سودا سېتىق ، قايناق بازارلىرىدىكى ئاجايىپ ماللار ، سودىگەرلەرنىڭ سارايلىرىدىكى ھېسابسىز دۇنيا ، راستىنى ئېيتساق ، جانابىي شاھ ، بىز تېخى مۇنداق ئاۋات بىر ئەلنى كۆرمىگەن .

ـ ئۇلارنىڭ قوغۇن تاۋۇز ، مىۋە چېۋىلىرىنىڭ شىرىنلىكلىكىچۇ ، ـ دەپ قوشۇمچە قىلدى ئىككىنچى لەشكەر ، ـ باھاسىمۇ شۇنچە ئەرزانكى ، بىكارغىلا بېرىدىكەن دىسىمۇ بولىدۇ .

ــ ئاھ ئۆيەردىكى نەغمە ناۋا ، ــ دەپ سۆز قاتتى ئۇچۇنچى لەشكەر ـــ ئۇ يەردىكى ئادەملەر شۇنچىلىك ئەركىنكى ، بىكار بولسىلا نەغمە ناۋا بىلەن ئۆيۈن تاماشا قىلىدىكەن ، يىراقتىن قارىغان كىشى ئۇلارنى ساراڭ بولۇشقان ئوخايدۇ ، دەپ قالىدىكەن . يېقىن بېرىپ تىڭشىغان ئادەمنىڭ ئۆزىمۇ سازنىڭ لەرزىدە ئىختىيارسىز ئۇسۇلغا چۈشۈپ كېتىدىكەن .

ــ ئۇلارنىڭ ئاياللىرىچۇ ؟ .....ئاياللار توغرىسىدا سىلەر جانابىي ئالىلىرىغا ھېچنىمە ئېيتمىدىڭلار ، ــ دەپ ئالدىراپ سۆز ئالدى تۆتىنچى لەشكەر لەۋلىرىنى تامشىتىپ ، ــ ئۇ يەرنىڭ قىز جۇۋانلىرى شۇنچىلىك گۈزەلكى ، ئاپپاق بەدەن ، ماڭسا بىلىقتەك تولغىنىپ كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ . ...

لەشكەرلەر كۆرگەن ئاڭلىغانلىرىنى شاھقا بەس بەستە بايان قىلىپ شاھنىڭ قىززىقىشىنى تېخىمۇ ئاشۇرىۋەتتى .

ــ سىلەر مۇنداق غەلىتە شەھەرنى چۈشۈڭلاردا كۆردۈڭلارمۇ ياكى ھېلىقىدەك مەست قىلىسىغان بىر نىمىلەرنى چېكىۋالغاندىمۇ ؟ ــ دەپ سىناق نەزىرىدە قارىدى

شاھ لەشكەرلەرگە .

ــ دېگەنلىرىمىزنىڭ ھەقلىقلىقى ئۈچۈن تەڭرى نامى بىلەن قەسەم ئىچىمىز .

ــ ئۇ شەھەرنىڭ ئىسمى نىمە ئىكەن ؟

ــ ئىسمى ؟ ــ لەشكەرلەر ھودۇقۇپ بىر بىرگە قارىشىپ قالدى .

ــ شەھەرنىڭ نامى « بىغەملەر شەھىرى » ئىكەن . ھۆرمەتلىك شاھىم ـــ دېدى شالاڭ ساقال تەۋەككۈلگىلا. چۈنكى ، شاھنىڭ ئالدىدا تىلىنى چايناپ تۇرۇش خەتەرلىك ئىدى . شۇ تاپتا « بىغەملەر شەھىرى » دىگەن گەپنى ئۇ ئۆزى ئويلاپ چىقاردىمۇ ياكى ئۇ شەھەرنىڭ نامى راستىنلا شۇنداقمىدۇر ؟ « بىغەملەر شەھىرى » دىگەن بۇ نام ئۇنىڭ كاللىسىغا قانداق كىرىپ قالدى ؟ بۇ تەرەپلىرىنى ئۇ ئۆزىمۇ جەزىم قىلالمايتى .

ــ نە سېپىلى ، نە تۆۋرۈكى يوق ، بايلىق تىنىپ كەتكەن قانداق شەھەركەن ئۇ ئۆزى ؟ ــ دەپ غودۇراپ كەتتى شاھ ، ــ بەلكىم ئۇ شەھەردىكى خەقلەرنىڭ ئۆزىنى قوغدايدىغان باشقا بىر ھۈنەرلىرى باردۇر ؟ سەن ھاڭۋاقتىلارغا ئۇنداق سىرلىرىنى بىلدۈرۈشمەيدۇ ـ دە ياكى بولمىسا ئۇلارنىڭ ھەممىسى سېھرىگەرلەردۇر .

ــ ئۇ تەرەپلىرىنى بىلمىدۇق ، شاھىم ــ دېدى شالاڭ ساقال ــ بىز پەقەت ئۇ شەھەردە بىر نەتچە كۈنلا تۇردۇق ئەمما ، نامدىنلا بىلىنىپ تۇرىدۇكى ، ئۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ناھايىتىمۇ بىغەم كۆرۈنىدۇ ، ئۇلارنىڭ شۇنچىلىك باياشات ياشاۋاتقىنىغا كىشىنىڭ زوقى كېلىدۇ ......

شۇنىڭدىن كېيىن ، شاھنىڭ ئارقا ئارقىدىن ئەۋەتكەن باشقا ئايغاقچىلىرىمۇ ئۆزىگە قوشنا يىراق بىر يەردە ھەققەتەنمۇ شۇنداق بىر ئېگىسىز شەھەرنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىلىشتى . ئۇلار ئۆز سۆزلىرىدە يەنە ئىلگىركىلەرنىڭ ئېيتقانلىرىنى تولۇقلاپ ،« بىغەملەر شەھىرى » دېگەن ئاجايىپ گۈزەللەر ، مول ھوسۇللۇق ئېتىزلار ، تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرغان مال دۇنيا ...يەنە شۇنداق نۇرغۇن نەرسىلەر توغرىسىدا ھېكايە قىلىشاتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە پايتەختتىن ئىلگىرى « بىغەملەر شەھىرى » گە بېرىپ سودا سېتىق قىلغان سودىگەرلەرمۇ تېپىلىپ قالدى . بۇ سودىگەر دېگەن شەيتاندەك غەلىتە خەق بولۇپ ، پايدا ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارمايدىغان يېرى ، كىرمەيدىغان تۆشۈگى بولمايتى . ئۇلارمۇ ئۆز سۆزلىرىدە يىراقتا شۇنداق بىر باي شەھەرنىڭ بارلىقىنى ئىسپات قىلىشتى . « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ » بۇ ئېگىسىز لوق گۆشنى قوشۇن ئەۋەتىپ يۇتىۋېلىپ ، ئەتىراپىقا ئۆز سەلتەنىتىنى جەۋلان قىلىش ، تەخت دۈشمەنلىرىگە ئۆز قۇدرىتىنى

بىر كۆرسىتىپ قويۇش قارارىغا كەلدى . كېڭىيش ئۈچۈن ئوردا يىغىلىشىنى چاقىردى .

شاھ چاقىرغان ئوردا يىغىلىشىغا قەلەم تۇتقان ، ئەلەم تۇتقان ئاتامانلارنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك قاتناشتى . «بىغەملەر شەھىرى » نىڭ خەۋىرىنى تۇنجى بولۇپ ئوردىغا مەلۇم قىلغانلىق ھۆرمىتىدىن بۇ يىغىلىشقا شالاڭ ساقالمۇ چاقىرتىلغانىدى . شاھ تېخى يىغىلىش ئورنىغا كىرمىگەن بولۇپ ، ئەمەلدارلار بۇ قېتىمقى پەۋقۇلادە كېڭەشنىڭ مەزمۇنى ھەققىدە پىچىرلاشماقتا ئىدى .

ــ ئۇرۇش قىلغۇدەكمىز ئۇرۇش ــ دېدى كۆز خالتىلىرى ساڭگىلاپ كەتكەن بىر ۋەزىر يېنىدىكى ئەمەلدارغا شىۋىرلاپ .

ــ يەنە نىمە ئۇرۇش ؟ ئوردا تېخى ئەمدىلا تىنىچلانغانتىغۇ ؟

ــ يىراقتا ناھايىتىمۇ باي بىر ئەل بارمىش ، بىز ئۇنىڭغا قارشى قوشۇن تەشكىللىگۈدەكمىز .

ــ ئۇلار بىز تەرەپكە بېسىپ كېلىۋېتىپتۇمۇ ياكى بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ بارغۇدەكمىزمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ بارغۇدەكمىز ....

شالاڭ ساقال گالۋاڭراق ، تۈزلا كەتكەن ئادەم ئىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ قۇر بېشلىق شۇ كىچىككىنە مەنسىپىگە مەككارلىقى ياكى خوشامەتكويلىقى بىلەن ئەمەس ، شاھ جەمەتىگە قانداقتۇر يىراق تۇغقانچىلىقى بولغانلىقى ئۈچۈن ئېرىشكەنىدى . شۇ تاپتا ئۇ « بىغەملەر شەھىرى» گە قوشۇن ئەۋەتىش نىمىشقا شۇنچە زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشىنەلمەي ئەتراپقا قارايتى .

ــ توۋا ، تېنىچ ياتقان خەلقىنىڭ ئۈستىگە ھە ؟.. ــ دەپ غودىرايتى ئۇ ئۆز ئۆزىگە .

ــ ئەخمەق ـــ دېدى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىر سەركەردە ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ . ــ قانداقتۇر بىر ئىگىسىز شەھەر توغرىسىدىكى گەپلەرنى ئۆزۈڭ كۆتۈرۈپ كېلىپ ، ھەممىنىڭ ئارامىنى بۇزدۇڭ . يەنە نىمە غوتۇلدايسەن ، شاھنىڭ غەزىپىدىن قورقماسەن ؟

ــ ئەمدى دەيمىنا ....بىز نىمىنى دەستەك قىلىپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قوشۇن تارتىپ بارغۇدەكمىز ؟

ــ دەستەك دېدىڭما ؟ ئۇرۇش دېگەنگە دەستەكنىڭ نىمە لازىمى ؟ ئاڭلاپ تۇر ، بىز ئاۋال ئۇ يەرنى كۈچ بىلەن بېسىۋالىمىز ، ئاندىن ئوردىدىكى نانقېپى قەلەمكەشلەر بۇ توغرىسىدا شۇنداق تارىخلارنى يېزىشقا باشلايدۇكى ، ھېلىقى سەن كۆرگەن شەھەرنىڭ ئېتى نىمىدا ؟

ــ بىغەملەر شەھىرى .

ــ ھە ، شۇ بىر نېمىلەر شەھىرى دېگىنىڭ خۇدا تېخى زىمىننى ئاپىرىدە قىلماستىن ئىلگىرىلا بىزگە تەۋە ئىكەنلىكىنى سۆزىسىز ئىسپاتلاپ چىقىشىدۇ . ئۇ چاغدا ، ئوردىدىكى شاھلىرىمىزنىڭ كۈچ قۇدرىتى ، ئادالەتپەرۋەرلىكى ، تاپىنىدا چۈمۈلىنىمۇ ئۆلتۈرمەيدىغان رەھىمدىللىكىنى ماختاپ يازغان قەسىدىلىرىنى ئوقۇپ ھەيران بولۇپ ياقاڭنى تۇتىسەن . ئۇلارنىڭ تىللىرى شۇنچىلىك شېرىنكى ، ۋاقتى كەلگەندە پوقنىمۇ ھالۋا قىلىپ كۆرسىتەلەيدۇ . ...

شالاڭ ساقال يەنە بىر نىملەرنى دەپ سەركەردىگە ئېتىراز بىلدۈرمەكچى بولۇپ تۇراتتى ، شاھنىڭ يېتىپ كەلگەنلىك خەۋىرى ئاڭلىنىشى بىلەن ھەممە گۈلدۈرلەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى . شاھ ئۆز ئورنىغا كېلىپ

ئورۇنلىشىپ ، ئولتۇرۇشقا ئىجازەت بەرگەندىن كېيىن ، ئەمەلدارلار چاپانلىرىنى يىنىك شىلدىرلىتىپ ، ئۈنسىز ئولتۇرۇشتى .

كېڭەش ناھايىتى قىسقىلا بولدى . شاھنىڭ غەربزىنى ئالىبۇرۇن چۈشىنىۋالغان بولغان ۋەزىر سەركەردىلەر « بىغەلەر شەھىرى» نى قوشۇن ئەۋەتىپ بېسىۋېلىشنى بىر ئېغىزدىن قوللاشتى .

ــ بىزگە قوشنا بولۇپ تۇرغان بىر يەردە قانداقتۇر بىر پادىشاھسىز شەھەرنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرىشى ياخشى ئىش ئەمەس ــ دەپ ھۆكۈم چىقاردى شاھ ئاخىرىدا ــ ئۇنىڭ قول ئاستىمىزدىكى شەھەرلەرگە يامان ئۈلگە بولۇپ قېلىشى چوقۇم . مۇنداق بولغاندا پۇقرالارنىڭ كاللىسىغا :« پادىشاھسىزمۇ بىر ئوبدان ياشاۋېرىشكە بولىدىكەنغۇ . دىگەن بىمەنە خىيال كېلىدۇ دە ، كۆڭلەرنىڭ بىردە بىزگە قارشى كۆتۈرۈلىدۇ . سەركەردىلەر ، ياراملىق قوشۇن تەييارلاڭلار .. بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ بېرىپ ، دۇنيادا ئىگىسىز نەرسىنىڭ مەۋجۇد ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىپ قويايلى .

يىغىن ئەھلى دۇررىدە ئورنىدىن تۇرۇپ :

ــ«قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ»ىمىز ياشىسۇن ، تۈمەن مىڭ يىللار ياشىسۇن .

ــ ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ جاسارىتىگە ئاپىرىن ــ دەپ چۇقان سېلىشتى .

شۇنىڭ بىلەن ئالدىراشلىق ئىچىدە قوشۇن تەشكىللەندى . « بىغەملەر شەھىرى»گە دەسلەپتە بېرىپ قايتقان شالاڭ ساقال قوشۇن باشلىقلىقىغا تەيىنلەندى .

مەككار سەركەردىلەر يىراق چۆللۈكتىكى تېخى سىرى مەلۇم بولمىغان بىر شەھەرگە يۈرۈش قىلىشقا تەۋەككۇل قىلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغانىدى . مەنسىپىنىڭ ئۆسكەنلىكىدىن خوشال بولۇپ تېرىسىگە پاتماي قالغان شالاڭ ساقال بۇ ئىشقا بولغان نارازىلىقلىرىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى . ئىلگىرى بىغەملەر شەھىرىگە بېرىپ قايتقان بىر قانچە سودىگەرلەردىن يول باشلىغۇچىلار تاللاندى . ئاتلىق لەشكەرلەر ، ئېغىر يۈكلەر ئارتىلغان ھارۋىلار پايتەختنىڭ كوچىلىرىنى چاڭغا كۆمۈپ ، شەھەر دەرۋازىسىدىن ھەيۋەت بىلەن چىقىپ ، يۈرۈشنى باشلىۋەتتى .

قوشۇن ناھايىتى جاپالىق ئۇزۇن يول بېسىپ ، مىڭ مۇشەققەتتە « بىغەملەر شەھىرى» ئەتراپىغا يېتىپ كېلەلىدى . چۆل يولىدا مۇنداق زور قوشۇننى قۇملۇقلارنىڭ بوران چاپقۇن ۋە دەھشەتلىك ئىسسىقلىرىدىن دالدىغا

ئالماق مۈشكۈل ئىدى . ئۇزۇنغا سوزۇلغان چۆل يوللىرىدا لەشكەرلەرنىڭ تولىسىنىڭ ئاتلىرى ئۆلۈپ پىيادە يۈرۈشكە مەجبۇر بولدى . ھارۋىلارنىڭ جۇلۇقى چىقىپ يول بويى تاشلىنىپ قالدى ، ئۇلار « بىغەملەر شەھىرى » ئەتراپىدىكى بىر ئوچۇقچىلىققا

كېلىپ چېدىر تىكىپ توختىغاندا ، قوشۇندىكى ئادەملەرنىڭ ئاران يېرىمى ھايات قالغانلىقى بىلىندى . ھايات قالغانلىرىمۇ چارچاپ ، ئۇرۇش قىلغۇدەك ھالى قالمىغانىدى . شالاڭ ساقال « بىغەملەر شەھىرى» دېيدىغان يىگانە يۇرتنىڭ يىراق چۆللۈك ئىچىدە نىمىشقا بۇگۈنگىچە ھېچبىر ھۇجۇمنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىماي خاتىرجەم ياشاپ كېلىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەنگەندەك بولدى . ئەمما ، ئەمدىلىكتە بىرەر نەتىجە قازانماي ئوردىغا قۇرۇق قول قايتىش

ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلۈمدىن دېرەك بېرەتتى . شالاڭ ساقال قوشۇننى توختىتىپ ، دەم ئېلىشقا بۇيرۇپ ، « بىغەملەر شەھىرى » نى چارلاپ كېلىشكە ئايغاقچىلارنى ئەۋەتتى .

«بىغەملەر شەھىرى»دە جەڭ

شۇنداق بىر قوشۇننىڭ باستۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ئاللىبۇرۇن «بىغەملەر شەھىرى»گە يېتىپ بولغانىدى . ئەلۋەتتە مۇنداق خەۋەرلەرنى ئالدى بىلەن ھېلىقى چۆلنىڭ ئوغرى يوللىرىدا شەيتاندەك ھەركەتلىنىپ يۈرىدىغان سودىگەرلەر يەتكۈزۈپ بولاتتى . شۇ تاپتا ئادەملەر شەھەر سىرتىغا توپلانغان بولۇپ ، بۇ كىشىلەرنى شەھەرنىڭ چوڭ ئاقساقىلى ــ يانتاق ئاقساقال تەشكىللەپ يۈرەتتى .

ــ ھاي كۆمۈرچىلەر ، سىلەر مانا ماۋۇ سەپكە ، باققاللار ، ئاۋۇ تەرەپكە ......ھەي سېلىم باپكار سەن قاياققا قاراپ تۇرىسەن ؟ جەڭ مانا ماۋۇ ئارقاڭدىكى مەيداندا بولماقچى ....خۇدايا تووا، ھوي خوتۇنلار ، سىلەرگە بۇ يەردە نىمە بار ؟ بۇ يەردە توي ئەمەس جەڭ بولماقچى ، جەڭ . قېنى ھېچبولمىغاندا ئارقىغىراق سىلجىڭلار ــدەپ ۋارقىرايتى ئاقساقال كىشىلەر ئارىسىدا تۇرۇپ .

ــ مانا بۇ تالپىلارنىچۇ ، ئۇلارنى قەيەرگە قويىمىز ؟ــ دەپ سورايتى ئالدىراشچىلىقتا بېشىدىكى سەللىسى بىر

تەرەپكە قىيسىيىپ كەتكەن خەلپەت .

ــ خەلپىتىم ، سىېنىڭ بۇ تالىپلىرىڭ نىمانداق ھاڭۋېقىپ قىز چوكانلار تەرەپكىلا قاراپ تۇرىدۇ ؟ ئۇلارنى ئاۋۇ مسىگەرلەرنىڭ قاتارىغا باشلا ....ھاي، ئۇياققا دېمىدىم ، مانا بۇياققا ....

بۇ ئادەملەرنىڭ چىرايى ، يورۇش تۇرۇشىدىن جەڭگە ئەمەس ، كۆڭۈللۈك بىر سەيلىگە چىقىشقاندەك كۆرۈنەتتى . ناغرا دۇمباق چالغۇچىلار ھەۋەس بىلەن چوكا ئۇراتتى . كارناي سونايچىلار قوۋزىنى بولۇشىغا كۆپتۈرۈپ قۇلاقنى يارغۇدەك قاتتىق ئاۋازدا چىرقىرىشاتتى . ئۇششاق باللار ھەر تەرەپكە قاراپ يۈگۈرشەتتى .

خۇددي بۇ يەردە بىرەر مەرىكە بولىۋاتقاندەك يىمەك ئىچمەك ، ئۇسسۇلۇق ساتقۇچىلارمۇ توپنىڭ بىر چېتىگە ئۆز يايمىلىرىنى يېيىپ ئۈلگۈرگەنىدى . بۇ ئالامانى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئۆزى بىر گەپ ئىدى . تۆمۈرچىنىڭ قولىدا بولقا ، دېھقاننىڭ قولىدا ئارا ، ياغاچچىنىڭ قولىدا توقماق ......ئىشقىلىپ ھەركىم قولىغا چىققان نەرسىنى كۆتۈرۈپ بۇ مەيدانغا كەلگەنىدى . ئۇلار ھە دەپ بىر بىرى بىلەن چاقچاقلىشاتتى .

ــھەي سەپەر بايۋەتچە ــدەپ ۋارقىرىدى ئويناقشىپ تۇرغان بىر ئارغىماقنى مىنىۋالغان سودىگەرگە قاراپ بىرى ــياخشى ئېتىڭنى مىنىپ چىققىنىڭغا قارىغاندا بۇ يەردە بەيگە بولىدۇ ،دەپ قالغان ئوخشىمامسەن ؟

ــ كۆرىسەن ــ دېدى سودىگەر ــ ھېلى جەڭ باشلانغاندا مەن ئېتىمنى چاپتۇرۇپ ھەممىڭنىڭ ئالدىدا بولىمەن .

ــ ھەيتاڭەي ــ دېدى يەنە بىرەيلەن ، ــ پايدىسىغا كىلىپ قالسا ئېتىڭنى دۈشمەنگە سېتىۋېتىپلا قايتامسەنكىن ....

ــ ھەي ساتىراش ئۇستام ــ دەپ چېقىشاتتى قاۋۇل بىر تۆمۈرچى ئۇستىرىسىنى تۇتۇپ كۈلكىلىك ھالەتتە تۇرغان ئورۇق ساتىراشقا قاراپ (ئۇ « بىغەملەر شەھىرىدىكى ئۇستا ساتىراشلارنىڭ بىرى ئىدى) ــ سەن بۇ ئۇستۇراڭ بىلەن بىزگە ھۇجۇم قىلىپ كەلگەنلەرنىڭ ساقال بۇرتىنى پاكىز ئېلىپ خىزمەت كۆرسەتمەكچىمۇ سەن ؟

ــ قارا ، سەن ئۇلارنى تۇتۇپ بىقتىسەن ــ دېدى ساتىراش ــ مەن يىقىلغانلارنىڭ پېيىنى بىر بىرلەپ كېسىپ تاشلايمەن . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككىنچىلەپ ئورنىدىن قوپالمايدۇ .

ــ يىقىتقان ئادەم ئۇنى ئۆزى ئورنىدىن قوپالماس قىلىۋېتەلمەمدىكەن ؟ ــ دەپ كۈلدى باشقىلار .

ــ ئۇنىڭغا قارىغاندا كاپىلغۇچۇڭ ياخشىراق ئىدى ــ دېدى ساتىراشقا يەنە بىرەيلەن ، ــ كاپىلغۇچۇڭ بىلەن ھەر قانداق دۈشمەننىڭ قۇلاق تۈۋىگە ئەپلەپ تۇرۇپ بىرنى سالىدىغان بولساڭ ، تىك چۈشمىسە مانا مەن .

شۇ ئارىدا بۇ يەرگە ساقال بۇرۇتلىرى ھەر خىل رەڭدە بويالغان بىر بوياقچى كېلىپ قالدى .

ــ ئەمدى بۇ نېمەڭ ؟ــ دەپ ھەيران بولۇپ سوراشتى كىشىلەر ئۇنىڭ قولىدىكى خالتىغا قاراپ .

ــ بۇنىڭ ئىچىدە ھىندىستاننىڭ تاش بويىقى بار ، ــ دېدى بوياقچى جىددىي ھالدا قولىدىكى خالتىنى شەرەتلەپ .

ــ نېمە ، سەن دۈشمەننىڭ ساقال بۇرۇتلىرىنىمۇ ئۆزۈڭنىڭكىگە ئوخشاش بوياپ چىقماقچىمۇ ؟

ــ بۇ بوياق ــ دەپ چۈشەندۈردى بوياقچى ، ــ ئىنتايىن زەھەرلىك ، مەن ئۇنى ھۇجۇم قىلىپ كەلگەنلەرنىڭ كۆزىگىلا چاچىمەن ، ئۇ كۆزنى ئاچالماي تېپىرلاپ قالىدۇ ــ دە ، قالغان ئىشنى سىلەر ئەپلەيسىلەر .

ــ ھەي ، مەن نېمىشقا ئۆزەمنىڭ يىلىملىرىنى ئۇنتۇپ قالدىم ــ ھە. ــ دەپ ئەپسۇسلاندى بىر يىلىمچى ، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىدىن ئاچچىق يىلىم پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى ، ــ ئەگەر ياسىغان يىلىملىرىمنى ئۇلارنىڭ يۈزىگە بىرلا سۈرتىۋېتىدىغان بولسام ، كۆزى تۇرماق ئاغزىنىمۇ ئاچالماي قالاتتى ....

ــ قاراڭلار ، قاراڭلار ، ئاۋۇ نېمە كارامەت ؟ ــ دەپ ۋارقىرىدى تاۋۇز تىلىدىغان يوغان قىڭرىقىنى كۆتۈرۈۋالغان باققال .

كىشىلەر ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراشتى . ئۇ يەردە بىر موزدوز ئامبۇر بولقىلىرىنى ئىككى قولدا تۇتۇپ ، ياغاچ قېلىپلىرىنى بوينىغا ئېسىپ چىقىپ كېلىۋاتاتتى . موزدوزنىڭ غەلىتە سىياقىغا قاراپ ھەممە قېتىپ كۈلۈشتى .

ــ ھاي موزدوز ئۇستام ، سەن ھەممە جابدۇقلىرىڭنى بوينۇڭغا ئېسىپ ، دۇكىنىڭنى كۆچۈرۈۋېلا چىقتىڭمۇ نېمە ؟ ......

يانتاق ئاقساقال كىشىلەر توپى ئىچىدىن جاھانكەزدى سۈپۈرگىنى تەستە ئىزدەپ تاپتى . ــ دە ، ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ :

ــ ھۆرمەتلىك سۈپۈرگە ، سەن جاھان كەزگەن ، كۆپنى كۆرگەن ئادەمسەن ، ئاڭلىسام لەشكەرلەر يېقىن ئارىغا يېتىپ كېلىپ چېدىر تىكىپ توختاپتۇ . سەن شەھەر خەلقى ئۈچۈن ئەلچى بولۇپ بېرىپ ، ئۇلارنىڭ ئاتامانى

بىلەن كۆرۈشۈپ ، زادى نىمە غەرەز بىلەن كەلگىنىنى ئۇقۇپ باقساڭ ، ــ دېدى .

سۇپۇرگە سۇر ئېشىگىنى مىنىپ ، كىشىلەر توپىدىن ئايرىلىپ ، لەشكەرلەر تەرەپكە قاراپ ماڭدى . ئارقىدىن خالايىقنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئاڭلاندى .

ــ هاي كۆپچىلىك قاراڭلار ، بىزنىڭ سۇپۇرگە يەنە سەپەرگە چىقتىمۇ قانداق ؟

ــ هاي سۇپۇرگە ئارقىڭغا قايت ، هازىر جاهان كىرىدىغان ۋاقىت ئەمەس .

ــ قاراڭلار ، بىزنىڭ سۇپۇرگە بىرىنجى بولۇپ هۇجۇمغا ئۆتكەن ئوخشايدۇ . ....

سۇپۇرگە چارلىغۇچى لەشكەرلەر بىلەن ئۇچىراشقانىدى . لەشكەرلەر ئۇنى قوشۇن بارگاھ تىككەن ئورۇنغا باشلاپ كەلدى . بۇ يەردە چاقى سۇنغان هارۋىلار ، ئېگەر جابدۇق ، يىرتىلغان توقۇملار چېچىلىپ ياتاتتى . چېدىرلار ئەتراپىغا قازان ئېسىلغان بولۇپ ، ئۇ يەر بۇ يەردە ئاشپەزلەر ئالدىراش هەركەتلەنمەكتە ئىدى .

چارچىغان ئاتلار ئېغىر پۇشۇلدايتى . لەشكەرلەر چېدىرلارنىڭ سايىسىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇگىدەيتى . ... سۇپۇرگىنى لەشكەرلەر شالاڭ ساقال لەشكەر بېشى ئولتۇرغان چېدىرنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ توختاتتى . چېدىر ئالدىدا تۇرغان قاراۋۇللار سۇپۇرگىنىڭ يانلىرىنى ئاختۇرۇپ ، ئۇنىڭدا ئادەم ئۆلتۈرىدىغان بىرەر قورالنىڭ يوقلىقىغا ئىشەنگەندىن كىيىن ، ئۇنىڭ چېدىر ئىچىگە كىرىشىگە رۇخسەت قىلدى . چېدىرنىڭ تۆرىدە يانپاشلاپ ياتقان شالاڭ ساقال بېشىنى كۆتۈرۈپ

سۇپۇرگىگە قارىدى . ئۇستىگە كونىرىغان يەكتەك ، پۇتىغا يىنىك كەشە كىيىپ ، بېلىنى پوتا بىلەن مەهكەم باغلىۋالغان سۇپۇرگە قارىماققا شۇ زامانىنىڭ قانداقتۇر بىر دەرۋىش ياكى سېھىرگەرلىرىگە ئوخشاپ كېتەتتى .

ــ نىمە ئادەمسەن ؟ ــ دەپ سورىدى شالاڭ ساقال .

ــ « بىغەملەر شەھرى»نىڭ ئەلچىسىمەن . ــ دېدى سۇپۇرگە

ــ ئەلچى ؟ ــ شالاڭ ساقال روسلىنىپ ئولتۇردى ، ــ ئەلچى بولساڭ مانا بۇ يەردە ئولتۇر .

سۇپۇرگە ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ چىرايىنى نەدىدۇر كۆرگەندەك قىلغانلىقىنى ئەسكە ئالدى .

ــ هۆرمەتلىك لەشكەر باشلىقى ، ــ دېدى سۇپۇرگە شالاڭ ساقال كۆرسەتكەن ئورۇنغا جايلىشىپ ئولتۇرۇپ ، ــ خاتا تونىمىغان بولسام ، ئىككىمىز ئىلگىرى بىر يەردە ئۇچىراشقانغۇ دەيمەن .؟

ــ قاچان ؟ ......قەيەردە ؟ ــ دەپ ھەيران بولدى شالاڭ ساقال .

ــ سەن بىر چاغلاردا بىزنىڭ شەھىرىمىزدە مېھمان بولغان ، بىر قانچە ئادەملىرىڭ بىلەن مېنى ۋارقىراپ توختىتىۋېلىپ ، قانداقتۇر بىر بالا كۆتۈرگەن ئايال ، بوۋاق شاھزادە توغرىسىدا سوئاللارنى سورىغان ئەمەسمىدىڭ ؟......ھۆرمەتلىك لەشكەر باشلىقى ، ئەمدى سەن شۇنچىۋالا قوشۇننى باشلاپ كېلىپ نىمە قىلماقچى ؟

شالاڭ ساقال ئالدىدىكى سۆيۈرگىنى ئېسىگە ئالدى ۋە بىر ئاز ئوڭايسىزلانغاندەك بولدى .

ــ ئۆزۈڭ بىلىسەن ، ــ دېدى شالاڭ ساقال ، ــ مەن بىر لەشكەرمەن ، شاھنىڭ ئەمرىنى ئىجراقىلماي ئىلاجىم يوق ، ...سىلەر تەرەپتە داقا دۇمباق چېلىنىپ نىمە ئالامەت بولىۋاتىدۇ. ؟

ــ شەھەرنىڭ پۇقرالىرى سېنىڭ قوشۇن باشلاپ كەلگەنلىكىڭدىن خەۋەر تېپىپ شەھەر سىرتىغا توپلاندى ، نىمە قىلماقچىسەن ، مەقسىدىڭنى ئوچۇق ئېيت ، ئۆزۈڭگە مەلۇم ، سېنىڭ ئالدىڭدا تۇرغىنى ئاجايىپ بىر شەھەر ، بۇ شەھەرنىڭ سېپىلىمۇ ، لەشكەرلىرىمۇ يوق ، ئۇ يەرگە دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن سودىگەرلەر كېلىپ چىقىشىپ ئۆتىدۇ . ئاق نىيەت بىلەن كەلگەنلەرگە داستىخىنىمىز يېيىقلىق ، ......مەن ئويلايمەنكى ، مۇنداق مۇداپىيىسىز شەھەرگە ھۇجۇم قىلىش ھېچقانداق بىر شاھقا شەرەپ كەلتۈرمەيدۇ . يولنى ئۆزۈڭ تاللا ، مېھمان بولۇپ كەلگەن بولساڭ ، شەھەر خەلقى كۈلۈپ قارشى ئالىدۇ . ئۇرۇشماقچى بولساڭ ، ئۆلۈپ تۈگىگىچە جان تىكىپ ئېلىشىدۇ .

سۆيۈرگىنىڭ سۆزلىرى شالاڭ ساقالنى ئويلاندۇرۇپ قويدى ، ئۇ سۆيۈرگىنى چىقىرىۋېتىپ ، يېنىدىكىلەر بىلەن مەسلىھەتلەشتى .

ــ بۇ شەھەرنى ئۇرۇشۇپ ئالغان تەقدىردىمۇ ــ دەپ مەسلىھەت كۆرسەتتى بىر مەسلىھەتچى ئۇنىڭغا ، ــ مۇنداق يىراقتىكى شەھەرنى لەشكەرلەقويۇپ ئۇزۇن يىل ساقلاپ قالالماقنىڭ ئۆزى بىر گەپ .

ــ شۇنداق ــ دېدى يەنە بىرى ، ــ ھازىر لەشكەرلەر ھاردى ، ھالسىزلاندى ، مۇبادا بۇ يەردىكى تاياق توخماق تۇتقان خەلق بىلەن ئۇرۇشۇپ يېڭىلىپ قالساق بۇنىڭدىن ئېغىر شەرمەندىچىلىك يوق . ياخشىسى ئىشنى چىرايلىق ھەل قىلغان تۈزۈك ....

ئۇلار ئۇزاق مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن ، سۆيۈرگىنى قايتا چارقىرىشتى .

ــ سەن شەھەرنىڭ مۆتىۋەرلىرىگە ئېيت ، ــ دېدى لەشكەر بېشى شالاڭ ساقاللىرىنى سىلاپ تۇرۇپ ، ــ

ئۇرۇشنى خالىمساڭلار بىزنىڭ شەرتىمىزمۇ ئېغىر ئەمەس ، شەھەر بىزنىڭ « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ»نىڭ هامىيلىقىغا ئۆتىدۇ . بىز ئۇنى ئۆز شەھىرىمىز قاتارىدا تىزىمغا ئالىمىز . شەھەرگە بىزدىن هاكىم قويۇلىدۇ .

ئاقساقاللار شۇ هاكىمنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلىدۇ . پۇقرالار ھەر يىلى پادىشاھلىققا ئولپان سېلىق تاپشۇرىدۇ . بۇ شەرتلەرگە كۆنمىسەڭلار قانلىق جەڭ بولىدۇ .

سوپۇرگىنىڭ ئەكەلگەن خەۋىرى شەھەر خەلقىنى غۇلغۇلىغا سېلىپ قويدى . ئۇرۇش دېگەننىڭ نىمىلىكىنى كۆرمىگەن ، ئۇرۇش توغرىسىدىكى ھېكايىلەرنى پەقەت جەڭنامىلەردىلا ئاڭلىغان كۆپچىلىكنىڭ مۇشۇ قىززىقچىلىقتا بىر ئۇرۇشۇپ باققىسى بار ئىدى . شەھەر ئاقساقاللىرى سەل ئويلىنىپراق ئىش قىلماقچى بولۇپ ، ھەر قايسى يۇرت مۆتىۋەرلىرى ۋە شەھەرنىڭ بايلىرىنى يىغىپ كېڭەش ئۆتكۈزدى . سودىگەرلەر بۇ ئىشنىڭ پايدا زىيىنى ئۈستىدە ھېساب قىلىشىپ ، ئۇرۇش قىلىشتىن پۈتۈنلەي يالتىيىشتى .

ــ ئەگەر بۇ يەردە قانلىق جەڭ بولسا،ــ دەپ مۇلاھىزە قىلاتتى بىر سودىگەر ،ــ شەھىرىمىزگە سودا ئۈچۈن ھەر تەرەپتىن كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان كارۋانلارمۇ توختايدۇ . تىجارىتىمىز ئۆلىدۇ .

ــ ئۇ چاغدا سېنىڭ شەھەر سىرتىغا يېڭىدىن سالغان ئۆي ئىمارەت ، قىلغان باغلىرىڭمۇ ۋەيران بولىدۇ ،ــ دېدى بىرى .

ــ سېنىڭ ئۈچىنچى خوتۇنۇڭنىڭ ئۈستىگە ئالماقچى بولىۋاتقان تۆتىنچى خوتۇنۇڭنىڭ ئىشىمۇ سۇغا چىلىشىدۇ . ؟ــ دېدى يەنە بىرەيلەن .

ــ لەشكەر يېتىپ كەلسە ئالدى بىلەن سېنىڭ چىرايلىق خوتۇنلىرىڭغا ، ھېلىقى ماختاپ ھالىڭ قالمايدىغان داڭلىق ئاتلىرىڭغا كۆزى چۈشۈشى تۇرغانلا گەپ . ...

ــ ھەي مېنىڭ سارايدىكى ماللىرىم نىمە بولۇپ كېتەر ؟ ــ دەپ ھەسرەت چەكتى بىرى ئېغىر پۇشۇلداپ .

كىملەردۇر بىرى بارماقلىرى بىلەن بولىدىغان زىياننى ھېسابلاپ ئاخىرىغا چىقىرالماي ئاۋارىچىلىكتە ئىدى .

يەنە بەزىلەر بولسا زادى قانداق قىلىش لازىملىقىغا ئەقلىنى يەتكۈزەلمەي هاڭۋاقىنىچە چەكچىيىپ ئولتۇراتتى .

ــ ياخشىسى ئۇرۇش قىلمايلى ــ دېيىشتى سودىگەرلەر ئاخىرىدا ، يانتاق ئاقساقالمۇ ئويلىنىپ ،

ــ نارسىدىلەر ، مەزلۇملارغا ئۇۋال بولمىسۇن ، شەھىرىمىزدە قان تۆكۈلمىسۇن ــدېدى .

ــ ئولپان سېلىق دېگىنى زادى نىمىسى ؟ــ دەپ سورىدى بىرى چۇشەنمەي .

ــ ئولپان سېلىق دېگىنى ئۇلارنىڭ پادىشاھىغا بىز ھەر يىلى قىلغان ئىش ئوقتىمىزدىن پۇل تاپشۇرغۇدەكمىز،

ــ خۇدايانتوۋا ، مۇنداقمۇ ئۇششۇقلۇق بولىدىكەن ھە.

ــ ئۇرۇش قىلمىز دېسەك زىيان تېخىمۇ چوڭ بولىدۇ ــ دە،

ــ ئۇرۇش قىلمايلى ، ــ دېيىشتى باشقا مۆتىۋەرلەرمۇ ــ ئۇلار شەھىرىمىزنى ئۆزىنىڭ شەھىرىگە قوشۇپ تىزىملىۋالسا تىزىملىۋالمامدۇ ، ئۇنىڭ كارى قانچىلىكتى .

ــ شۇنداق بولسۇن ــ دېيىشتى سودىگەرلەرمۇ ، ــ ئازغىنە ئولپان سېلىق بېرىپ ، شاھىنىڭ ئەۋەتكەن ھاكىمى بىلەن لەشكەرلىرىنىڭ قورسىقىنى باقساق باقارمىز . ئۇنىڭسىزمۇ شەھىرىمىزگە ھەر كۈنى كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان مۇساپىرلار ئازمىدى .....

شۇنىڭ بىلەن ، « بىغەملەر شەھىرى» ئاسمىنىدا پەيدا بولغان قارا بۇلۇت ھېچقانداق بوران چاپقۇن چىقارمايلا ئۆتۈپ كەتكەندەك بولدى . شەھەر ئاقساقاللىرى ھارغان لەشكەرلەرنى دوستانىلىك بىلەن شەھەرگە باشلاپ كىردى . شالاڭ ساقال قاتارلىق بىر قانچە لەشكەر باشلىقلىرى ئاقساقال يانتاقنىڭ ئۆيىدە زىياپەتتە ئولتۇردى . قالغان لەشكەرلەر شەھەرنىڭ ئادەتتە بازار بولىدىغان چوڭ مەيدانىدا ئۆي ئۆيلەردىن ئەكىلىنگەن كىگىز گىلەملەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تويۇپ تاماقلاندى .

شالاڭ ساقال يول بويى ئۆز لەشكەرلىرىگە « بىغەملەر شەھىرى» دىكى چېچىلىپ تۇرغان بايلىق ، ناخشىچى قىزلار ، ئۇسۇلچى نازىنلار توغرىسىدا سۆزلەپ ئۇلارنى روھلاندۇرۇپ كەلگەنىدى. لەشكەرلەر قورسىقى تويۇپ ، ھاردۇقى چىققاندىن كېيىن ، بايلىق ۋە ھېلىقى ۋەدە قىلغان گۈزەللەرنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيۋاتقانلىقىغا قاراپ ئىچى پۇشۇشقا باشلىدى . كۈن ئولتۇرۇپ ، بارغانسىرى قاراڭغۇ چۈشمەكتە ئىدى . ھەر بىر لەشكەرنىڭ كاللىسىدا :« ھەقاچان ،

لەشكەر باشلىقلىرى بىر يەردە چىرايلىق خېنىملار بىلەن پەيزى قىلىپ ، يانچۇقلىرىنى ئالتۇن كۇمۇشلەر

بىلەن يومپايتىۋاتىدۇ . ئەتىلا بىزنى بۇ يەردىن قوغلاپ قايتۇرۇپ ماڭىدۇ . ھەر كىم ئۆزىنىڭ غېمىنى ئۆزى قىلىشى كېرەك .....» دىگەن خىياللار ئەگىپ يۈرەتتى . ئۇزاق مەزگىل خوتۇن يۈزى كۆرمىگەن بۇ لەشكەرلەرنى ئاياللار بىلەن يېقىنلىششقا بولغان تەقەززالىق ھەممىدىنمۇ بەكرەك بىئارام قىلماقتا ئىدى .

لەشكەرلەرنىڭ ئىچىدىكى مەرتىۋىسى سەل چوڭراق ئىككىسى بىر بىرى بىلەن ئاستا پىچىرلىشىپ كۆز قىسىشتى – دە، ئەتراپ قاراڭغۇ بولىشى بىلەن ، ئاستا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، تار كوچىلارنىڭ بىرىگە كىرىپ كۆزدىن غايىپ بولۇشتى . بۇ ئىككى لەشكەرنىڭ ئۇزۇق كەلگەن بىرى پىشايۋانلىق بىر ھويلىغا تەۋەككۇل قىلىپ كىردى . پىشايۋان ئۈستىدىكى ياسىداق ئۆيلەرنىڭ بىرىدە چىراغ يورۇپ تۇراتتى . ئايالار لەشكەر ئىززەت بىلەن تۆرگە ئۆتكۈزۈپ ئاستىغا كۆرپە سالدى . شاراپ چىلىم كەلتۈردى . ئۇزۇق لەشكەر شارابنى يېتەرلىك ئىچىپ چىلىم تارتتى . چىلىمنىڭ سەيخانىسىدىن كۆتۈرۈلگەن ياپپېشىل ئىس تاملاردىكى گىلەملەر ۋە ئۆينىڭ گۈللۈك تورۇسلىرىدا قويۇق بۇلۇت ھاسىل قىلىپ ئەگىيتى . لەشكەر خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى بىر بىردىن چىرايلىق بۇ خوتۇنلاردىن ئۈزەلمەيتى .

ئايالارنىڭ بىرى ساز چالماقتا يەنە بىرى تولغۇنۇپ ئۇسۇل ئوينىماقتا ئىدى . ئۈچىنچىسى چىلىم راسلاپ ، شاراپ قۇيۇپ ئۇنى كۈتمەكتە ئىدى . لەشكەر ئورنىدىن تۇرۇپ ، خوتۇنلار بىلەن كۆڭۈل ئېچىشنى شۇنچە خالايتى . نىمشقىدۇر بارغانسىرى ئېغىرلىشىپ ، يەرگە چاپلىشىپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ ئورنىدىن تۇرالمايتى . لەشكەرنىڭ كۆز ئالدىغا يېشىل يوپۇرماقلار ، كېچىنى بىزەپ تۇرغان يۇلتۇز ، بۇلۇتلار ئارىسىدىن غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاي . توپىلىق يوللارغا چۈشكەن دەرەخ كۆلەڭگىلىرى كېلەتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يات شەھەرگە نىمشقا ، نىمە مەقسەتتە كېلىپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمىدى . بارا بارا كۆز ئالدىدىكى ھەممە نېمە خىرەلەشمەكتە ئىدى . ئاخىرىدا ئۇ بۇ دۇنيانى تاشلاپ ، قاندىقتۇر بىر غايىۋى ئالەم ، خىيالى تۇيغۇنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندەك بولدى ،– دە ، كۆزلىرى يۇمۇلدى . ئايالار بۇ لەشكەرنى زەھەرلەپ قويۇشقانىدى .

لەشكەرنىڭ ئىككىنچىسى سېمىزلىكتىن تىقلىپ ، قورساقلىق كۆپكىلا ئوخشاپ قالغان ئادەم ئىدى . ئۇ ئۆزى ھاسىراپ ھۆمىدەپ ئۇسۇپ كىرگەن ئۆيدىمۇ ئۇزۇق بۇرادىرىنىڭكىدەك قىزغىن كۈتىۋېلىنغانىدى . بۇ ئۆيدە

ئىككى ساھىبجامال چوكان بولۇپ ، ئۇلار سودا ئىشى بىلەن يىراققا كېتىپ قالغان سودىگەرنىڭ خوتۇنلىرى ئىدى . ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرغان خوتۇنلار لەشكەرلەرنى ئوبدان مېھمان قىلدى . مەست بولۇپ كۆزلىرى خۇمارلاشقان لەشكەر خوتۇنلارغا بىللە كۆڭۈل ئېچىش تەلىپىنى ئوتتۇرغا قويدى .

ــ ئىختىيارىڭ ــ دېدى خېنىملار ـــ سەن مېھمان ، ساھىبخانىنىڭ ۋەزىپىسى مېھماننى خوشال قىلىپ كۆڭلىنى ئېلىش . ئەمما بىر شەرتىمىز بار . ئاۋال بىز بىلەن چېلىشقا چۈشسەن . قايسىمىزنى يىقتىۋالساڭ ، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈڭنى خوش قىلساڭ بولىدۇ .

لەشكەرنىڭ سېمىز بەدىنى چېلىششقا ئانچە قولشىپ كەتمەيتى . لېكىن ئۇ : « ئايالللار بىلەن چېلىشقا چۈشۈش قانچىلىك ئىش ئىدى » دەپ ئويلىدى ــ دە:

ــ چېلىششام چېلىشاي ،ــ دەپ ئورنىدىن دەلدەڭشىپ تۇردى . قېلىچ ، كەمەرلىرىنى يېشىپ قويۇپ ئۆينىڭ ئوتتۇرسىغا كەلدى .

ئۇنىڭ بىلەن چېلىشقا چۈشمەكچى بولغان خېنىممۇ يېشىنىپ يېرىم يالاڭاچ ھالەتكە كەلدى . ئۇلار بەل ئېلىشىپ بىر بىرنى ئالدى كەينىگە ئىتتىرەتتى . ئايال سېمىز لەشكەرنىڭ بېلىگە قولىنى يەتكۈزەلمەي گاھ ئۇنىڭ بوينى . گاھ مۆرىسىدىن تۇتۇپ تارتاتتى . چوكانىنىڭ يۇمشاق كۆكرەكلىرى لەشكەرگە ئۇرۇلۇپ ، ئاپئاق يوتىلىرى ئۇنىڭغا چىرمىشىپ قالاتتى . لەشكەر ئايالنى بېلىدىن ئوبدان قامالاپ تۇتىۋالغان بولسىمۇ ، ھەر قانچە قىلىپ ئۇنى يەردىن كۆتۈرىۋالالمىدى .

ــ سەن پۇتۇڭغا تاش ئېسىۋالدىڭمۇ قانداق ياكى بىرەر ئەپسۇن ئوقۇۋاتامسەن ؟ ــ دەيتى لەشكەر ھاسىراپ .

ئاياللار قاقاقلاپ كۈلۈپ ئۇنى مەسخىرە قىلىشاتتى .ئاخىر لەشكەر ئايالنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ، ئېغىرلىقى بىلەن ئۇنى بېسىۋالدى . شۇ چاغدا ئىككىنچى ئايال لەشكەرنىڭ تاشلىنىپ تۇرغان قېلىچىنى غىلاپتىن سۇغۇرىۋالدى ــ دە، بىر ئۇرۇش بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ چۈشۈردى ....

ھېلىقى ئىككى لەشكەرنىڭ بىر كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىگىنىنى كۆرگەن باشقا لەشكەرلەرنىڭ تاقىتى تاق بولۇشقا باشلىدى . ئاخىرى ئۇلار بىر بىرلەپ شەھەر كوچىلىرىغا كىرىپ تارقىلىپ كېتىشتى . قېلىچلىرىنى يالاڭاچلاپ ، ئالدىغا ئۇچرىغان ئۆيلەرگە باستۇرۇپ كىرىپ ، بۇلاڭچىلىقنى باشلىۋەتتى . شەھەرنىڭ ئىتلىرى بەس

بەستە قاۋاپ شەھەرنى چوقانغا تولدۇردى . ھويلا ھويلا ، كوچىلاردىن خوتۇنلارنىڭ ئەنسىز قىيقاسلىرى كۆتۈرۈلدى . شەھەرنىڭ ئەركەكلىرى ئەمدى بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى نىمە بولاركىن ، دەپ لەشكەرلەرنى كۈزۈتۈپ تۇرغاندى . بىرىنچى ئۆيگە كىرگەن لەشكەرنىڭ بېشىنى تۆمۈرچى بازغىنى بىلەن يانچىپ .

ئۇنىڭ كۆزنى گۆرجەكنىڭ يۈزىدەك ياپلاق قىلىپ قويدى . ئىككىنچى ئۆيگە كىرگىنى پاختىچىنىڭ پاختا ئاتىدىغان توخمىقنى يەپ يىقىلدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەر ئىچىدە چاپ چاپ ، ئۇر ئۇر باشلىنىپ كەتتى . ئەتراپقا تارقىلىپ كەتكەن قوشۇن ئۆزىنىڭ جەڭگىۋارلىقنى ئالللقاچان يوقاتقانىدى . ئۇلار ھەر بىر دوقمۇش ، ھەر بىر كوچىدا ۋايداد سېلىپ يىقىلىشقا باشلىدى . قايسى بىر ئۆيلەردىن ئاياللار ئىشتىنىنىڭ بېغىنى ئېتىشكىمۇ ئۈلگۈرمىگەن لەشكەرلەرنى قوغلاپ چىقماقتا ئىدى . ئۇلار ئەسلى ئايالللارنىڭ ئاۋازى چىققان ئۆيگە ئالدىراپ كەتكەنلىكتىن ئىشتىنىنىڭ بېغىنى بوشىتىۋېتىپلا كىرىپ كېلىشكەنىدى ....

لەشكەرلەرنىڭ ھالاكىتى توغرىسىدىكى خەۋەر يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆيگە يېتىپ كېلىشى بىلەن ، لەشكەر باشلىقلىرىنىڭ چىرايىدا قان قالمىدى . ئۇلار ئالدىرىغىنىچە قالغان لەشكەرلەرنى يىغىپ ، يانتاق ئاقساقالنى ئۈچ ئوغلى بىلەن باغلاپ گۆرۈگە ئېلىپ قاچتى .

بەتتىيەتلەرگە ئىشلەك ئاچما

ئاز كۈن ئۆتمەيلا شەھەرنىڭ كۈندىلىك ھاياتى ئەسلىگە كەلدى ، بۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ھەققەتەنمۇ شۇنچىلىك بىغەم ئىدىكى ، ئۇلار ئۆز ئىش ئوقەتلىرى بىلەن بولۇپ كېتىپ تېخى يېقىندىلا بۇ يەردە بولغان مالىمانچىلىقنى ، يوقلىپ كەتكەن يانتاق ئاقساقالنىمۇ ئۇنتۇپ قېلىشتى . شەھەر مەيدانلىرى ئىلگىرىكىدەكلا سودا سېتىق بىلەن قىززىپ تۇراتتى . ھەر كۈنى يەنە بەزمىچىلەرنىڭ نەغمىلىرى ئۈزۈلمەي داۋام قىلاتتى . نەغمە ناۋالار ئىچىدە ئۇسۇلچىلار

ئۆزلىرىنى ھەر تەرەپكە تاشلىشاتتى . ھاپىزلار ئۆزىنى ئۇنتۇتقان ھالدا توگىمەس ناخشىلىرىنى توۋلايتى . كىشىنى مەست قىلىدىغان بۇ شاۋقۇن ئىچىدە دۈشمەن نىمە ، جەڭ نىمە ، ھايات نىمە ، مامات نىمە

؟.......ھەممىسى ئۇنتۇلاتتى .

« بىغەملەر شەھىرى» دىن قېچىپ چىققان لەشكەرلەر يانتاق ئاقساقالنى ئۈچ ئوغلى بىلەن قوشۇپ ، « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ»نىڭ پايتەختىگە يالاپ كېلىشتى .

شالاڭ ساقال لەشكەر بېشى يېتىپ كەلگەن كۈنىلا ئۆزىنى ئازىراق تۈزەشتۈرۈپ ئوردىغا باردى ۋە دەرھاللا شاھنىڭ قوبۇل قىلىشىغا ئېرىشتى . لەشكەر بېشى «بىغەملەر شەھىرى» دە بولغان ئىشلارنى شاھقا قايسى تەرىقىدە بايان قىلدى ، شاھ ئۇنىڭغا نىمە دېدى ، بۇ تەرىپى كىشىلەرگە قاراڭغۇ ، ئەمما ئوردىدا : خان لەشكەرلىرىنىڭ نۇرغۇن قۇربانلىقلارنى بېرىپ يىراقتىكى « بىغەملەر شەھىرى » دېيىدىغان ئاجايىپ بىر شەھەرنى قولغا كىرگۈزگەنلىكى ، شەھەر ئۆزىنىڭ

ئەتراپىدىكى كەڭ زېمىنى بىلەن پادىشاھلىقنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتكەنلىكى ، غەلبە نىشانى ئۈچۈن يېڭىلگەن شەھەرنىڭ چوڭ ئاقساقلى پايتەختكە يالاپ كېلىنگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرلەر تارقالدى .

ئىككىنچى يىلى « بىغەملەر شەھىرى» گە چىرايىدىن مۇغەمبەر كۆلكىسى كەتمەيدىغان ، ياۋاش يۈمشاق ھاكىمدىن بىرنى ئەۋەتتى . يېڭى ھاكىم بىر مۇنچە ياساۋۇل ۋە قوغدىغۇچىلىرىنى ئېلىپ ، ھېچقانداق داغدۇغىسىزلا شەھەرگە يېتىپ كېلىپ ، شەھەر چېتىدىكى بىر سارايغا ئورۇنلاشتى . يەنە بىر ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇ شەھەرنىڭ مۆتىۋەرلىرىنى يىغىپ ، ئۇلارغا ئۆزىنىڭ پادىشاھلىقدىن بەرگەن يارلىقنى كۆرسەتتى . بۇ يارلىقتا يانتاق ئاقساقالنىڭ بىر پارچە خېتىمۇ قوشۇمچە قىلىنغاندى ، ئاقساقال ئۆزىنىڭ بۇ شەخسىي مەكتۇپىدا پايتەختتە « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ» نىڭ ئىلتىپاتىغا مۇيەسسەر بولۇپ ناھايىتى ئوبدان تۇرىۋاتقانلىقىنى ، ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىنى نەزەرگە ئېلىپ ، شەھەرنى باشقۇرۇشقا يېڭى ھاكىم تەيىنلىگەنلىكى ۋە پۇقرالارنىڭ ئامانلىقىنى ساقلاش ئۈچۈن ياساۋۇللار ئەۋەتىلگەنلىكى ، شەھەر پۇقرالىرىنىڭ يېڭى ھاكىمغا بوي سۇنۇپ ، ئۇلارنىڭ خىراجىتى ئۈچۈن تەلەپ قىلىنغان ئولپان سېلىقلارنى ۋاقتىدا تاپشۇرۇشى لازىملىقى ھەققىدە يازغان ۋە خەتنىڭ ئاخىرسىغا ئۆزىنىڭ شەھەر مۆتىۋەرلىرىگە تونۇش مۆھۈرىنى باسقانىدى . بۇ خەتكە يانتاق ئاقساقالنىڭ مۆھىرى قانداق مەجبۇرلاشلار ئاستىدا بېسىلغانلىقى نامەلۇم ئىدى . شەھەر مۆتىۋەرلىرىنىڭ كۆڭلىدىن بىر گۇمان كەچكەن بولسىمۇ يانتاق ئاقساقالنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ، يېڭى ھاكىم ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىنى ۋاقتىلىق تۇرغان ئورنىدىن يۆتكەپ ،

شەھەر ئىچىدىكى بىر كاتتا قورۇغا ئورۇنلاشتۇردى .

شەھەر پۇقرالىرى يېڭى ھاكىم ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىگىمۇ خۇددى بۇ شەھەرگە ھەر كۈنى كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان ئۆتكۈنچىلەر ، ياقا يۇرتلاردىن كېلىپ پاناھلىنىۋاتقان مۇساپىرلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلاتتى . قىلىدىغان ئىشى بولمىغانلىقتىن لەشكەرلەر ھەر كۈنى بىكارچىلىقتىن بازار ئارلاپ ، قىززىقچىلىق كۆرۈپ يۈرىشەتتى . چۈنكى بۇ يەردە خەلقنى تەرتىپكە چاقىرىشنىڭمۇ ، ئۇلارنى بىرەر ئىشقا تەشكىللەشنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى . ئۇلار شۇنداق

لەشكەرسىز ، بەگلەرسىز ياشاپ ئۆگىنىپ كەتكەنىدى . ھەر كىم ئۆز ئىشىنى تېپىپ قىلىشىۋەتتى . بەزىلەر كوچىلاردا ئاندا ساندا ئۇچراپ تۇرىدىغان لەشكەرلەرنى شەرەتلەپ بىر بىرىدىن سورىشاتتى .:

ــ مۇنۇ بىكارلا لاغايلاپ يۈرگەنلەر كىملەر ئۆزى ؟

ــ كىم دېيدۇ ئەيتاۋۇر ، چوڭ بىر پادىشاھلىقنىڭ لەشكەرلىرىمىش ،

ــ ئۇلار بۇ يەردە نىمە ئىش قىلىدۇ ؟

ــ ئەپلەپ سەپلەپ كۈننى ئۆتكۈزۈپ ، قورساق باقىدۇ شۇ ..تىلەمچىلەر بىلەن ئوخشاش .

ــ تووۋا مەن ئۆمرۈمدە مۇنداق قېلىچ ئاسقان تىلەمچىلەرنى كۆرمىگەن ئىكەنمەن .

ھەر ھالدا بۇ لەشكەرنىڭ ئۆتكەن يىلى بۇ يەرگە كېلىپ شەھەرنى بۇلاڭ تالاڭ قىلماقچى بولۇشقان قارا نىيەتلەر بىلەن بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغانىدى . ئۇلار بۇ لەشكەرلەرگە يەنە ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن چاقچاق قىلاتتى .

ــ ھەي بۇرادەر ــ دەيتى تۆمۈرچى ئالدىغا ئۇچىرىغان لەشكەرنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ تۇرۇپ ــ سىلەرنىڭ ھېلىقى چاغدا كەلگەن لەشكەرلىرىڭلارنى قانداق باپلىغىنىمىزنى سەن بىلمەيسەن ھەقاچان ؟ ھاي ھاي ، ئۇ چاغدا ئاجايىپ قىززىقچىلىقلار بولغانىدى.

ــئۇ رەسۋاچىلىقنى سەن ئاڭلىغان بولساڭ بۇ يەرگە ئاياغ باسماس ئىدىڭ ــ دەيتى ماي كۈپلىرىنىڭ يېنىدا تۇرغان جۇۋازچى ــ لەشكەر باشلىقلىرىڭ ئىشتىنىنىڭ چۇشۇپ قېلىشىغا قارىماي قاچقان .....

ھاي مۇساپىر ــ دەپ چاقىراتتى يەنە بىرەيلەن ــسېنىڭ شاھىڭغا نىمە يېتىشمەي سەن بايقۇشلارنى شۇنچە

يىراقتىن بۇ يەرگە ئەۋەتىدۇ ؟ ھە قاچان ، ئۆز يۇرتۇڭدا بالا چاقا، ئۆي ماكانىڭ باردۇر ھە؟

يېڭى ھاكىمنى شەھەر بايلىرى ھۆرمەت يۈزىسىدىن پات پات مېھمانغا چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا سوۋغىلارنى بېرىپ تۇراتتى . بۇ يېڭى ھاكىم چىرايىدىن كۈلكە كەتمەيدىغان ، جاھاننىڭ رەپىدارىغا بېقىپ ئىش كۆرۈشنى بىلىدىغان ئادەم ئىدى ، ئۇ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئۆز شاھى ھۆكۈمرانلىقىدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ، بۇ يەردە بىر ئەمەلدار سۈپىتىدە تۇرۇپ بەرسىلا بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى . شۇڭلاشقا ئۇ باشقىلارغىمۇ ئوشۇقچە كاشلا قىلماي ،

ئۆزىگە پۇختا بولۇپ ، يانچۇقىنى دۇنياغا تولدۇرۇپ جېنىنى بېقىش يولىنى تاللىغانىدى . ئۇ پات پات ئۆز ئىشلىرىدىن پادىشاھقا مەلۇماتنامە يوللاپ تۇراتتى . « مەن بۇ شەھەرنى مەسچىت ، خانىقالار بىلەن تولدۇرۇپ ، شەھەرنىڭ ئەرزىمەس پۇقرالىرىنى ئۇلۇغ ۋە شەۋكەتلىك شاھىمىز بىلەن ئاللادىن باشقا ھېچكىمنى ياد ئەتمەيدىغان قىلدىم ــ دەپ يازاتتى ھاكىم پادىشاھقا يوللاپ تۇرىدىغان نۆۋەتتىكى مەكتۇپلىرىنىڭ بىرىدە ــ ئىماملار ھەر كۈنى نامازلىرىدا ئۆزلىرىگە يۇمشاق پوشكال يېپىش پۇرستى يارىتىپ بەرگەن < قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ> ىمىزنى كۆككە كۆتۈرۈپ ماختايدىغان بولدى ، ھازىر بۇيەردىكى خانىقا مازارلاردا زىكرى سۆھبەت ، تەنقىدلەر شۇنچىلىك قىززىپ كېتىۋاتىدۇكى ، ھەر جۈمە كۈنى قانچە ئاشىقلار ئېسىدىن كېتىپ ، ئۇدۇل جەھەننەمگىلا سەپەر قىلىدۇ ، مەسچىتلەردە جامائەت قۇرئاندىكى ھەقىقەتلەر ئۈستىدە بەس مۇنازىرە قىلىشىپ بىر بىرىنىڭ ياقىسىنى سىقىشىدۇ ، ئۇلارنىڭ پادىشاھلارنىڭ ئىشلىرىدىن قۇسۇر تېپىشقا ۋاقتىمۇ يوق . كۆڭلى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن تامامەن يىراق .....»

بۇ ھاكىم بىغەملەر شەھىرىدىن كېتىدىغان چاغدا ئون نەتچە ھارۋىنى ئالتۇن كۆمۈش ، قىممەت باھالىق سوۋغىلار بىلەن تولدۇرۇپ ئىززەتتى بىلەن كېتىۋالدى ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئالمىشىپ كەلگەن ئىككىنچى ھاكىم باشقىچىراق چىقىپ قالدى . ئۇ « بىغەملەر شەھىرى» دە ھۆكۈم سۈرىۋاتقان قائىدە نىزام ، باشباشتاقلىقلارغا زادى چىداپ تۇرالمىدى . « بۇ سودىسى ئېقىپ تۇرغان شۇنچىۋالا چوڭ شەھەر بولسۇنۇ ،پادىشاھلىققا ئولپان سېلىق تاپشۇرمىسۇن ، ئادەملىرى پادىشاھنى تونىمىسۇن ، بۇ قانداق غەلىتە ئىش ھە .....؟» دەپ ئازابلىناتتى .

ھاكىم شەھەر مۆتىۋەرلىرىنى ئالدىغا چاقىرتتى .

ــ بۇ شەھەر پادىشاھلىقىغا ۋاقتى قەرەلىدە ئۆلپان سېلىق تاپشۇرۇپ تۇرۇشى كېرەك ــ دېدى ھاكىم ــ يەنى مەسىلەن ، ھەر بىر دېھقان ئالغان مول ھوسۇلنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ، كاسىپلار ئۆز كىرىمىنىڭ نەق يېرىمىنى ....

ــ نىمە دېدىڭ ؟ ــ دېدى بىرەيلەن ، ــ كاسىپلار كىرگەن كىرىمىنىڭ يېرىمىنى ساتقا بەرسە ئۆزى نىمە يەيدۇ؟

ــ ئۆزى قالغان يېرىمىنى يەيدۇ ، باشقا شەھەرلەردە تېخى بۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك تاپشۇرىدۇ . .....سودىگەرلەر ھەركۈنلۈك سودىسىنىڭ يەتتىدىن تۆت قىسمىنى ــ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ھاكىم ، گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە ئولتۇرغان مۆتىۋەرلەرنىڭ ھەممىسى كوتۇلدىشىپ كەتتى . چۈنكى ئۇلار سودا تىجارىتى بىلەن ھەپىلىشىدىغانلار ئىدى .

ــ بۇ گەپچە سودىگەرلەر قىلغان كىرىمىنىڭ يېرىمىدىن كۆپىرەكىنى تاپشۇرىشى كېرەكمۇ ؟

ــ يەنە ئۇسۇلچى خېنىملار ، سازەندىلەر ، قىمارۋاز ، ئوغرى دىگەنلەرمۇ بار ، ئۇلار تاپقىنىنىڭ ھەممىسىنى بەرسە بولىدۇ ....

ــ ئىمام مەزىن ، تۇل خوتۇن يېتىم ئوغۇل ، دىۋانىلەر قالدىغۇ ؟ ــ دېدى بىرەيلەن مەسخىرە ئارلاش كۈلۈپ .

ــ بىكارچىلارچۇ ؟ ــ دېدى يەنە بىرى .

ــ شۇنداق ، پادىشاھلىق خەزىنىسىگە سېلىق تاپشۇرمايدىغان بىرمۇ ئادەم قالماسلىقى كېرەك ، ــ دېدى ھاكىم ــ سىلەرنىڭ بۇ ئۆلپان سېلىقلارنى بىزگە يىغىپ بېرىش مەجبۇرىيىتىڭلار بار.

شەھەر مۆتىۋەرلىرى ھەيران بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى . ئۇلار ھازىرغىچە ھېچكىمدىن بۇنداق بۇيرۇق تەلەپپۇزىدىكى سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدى .

ــ ھۆرمەتلىك ھاكىم ــ دېدى مۆتىۋەرلەر ــ بىزنىڭ ھەر بىرىمىزنىڭ ئۆز تىرىكچىلىكىمىز ، ئىش ئوقىتىمىز بار ، ئۆلپان سېلىق لازىم بولسا ئۆزۈڭ چىقىپ يىغىۋال .

شۇنداق دېدى دە، مۆتىۋەرلەر دۇررىدە ئورنىدىن تۇرۇشۇپ چىقىپ كېتىشتى . ھاكىم تېرىككىنىدىن ئۆزىنىڭ گۆشىنى ئۆزى يەپ ، ئۆيىنىڭ ئىچىدە پىرقىرىغىنىچە قالدى . ئاخىر ئۇ سېلىق يىغىشقا لەشكەرلەرنى چىقىرىشقا مەجبۇر بولدى . سېلىق يىغقىلى چىققان لەشكەرلەرنى بازاردا كىشىلەر ھەرخىل گەپلەر بىلەن ھەزىل

قىلاتتى .

ـ ئولپان سېلىق دېگىنىڭ نىمە ئۇ؟ـ دەپ سوراپتى بىرى .

ـ خوش سەن بۇ نەرسىلەرنى كىم ئۇچۈن يىغماقچى ؟ـ دەپ سوراپتى ئىككىنجىسى .

ـ پادىشاھ ئۈچۈن دەيتى لەشكەر .

ـ ئەجەپ ھە.ـ دەيتى ئۇلار،ـ ئۇ پادىشاھ بولسۇنۇ، يەنە بىزدەك ئاددىي سېتىقچىلاردىن بىر نەرسە يىغسۇن؟ شۇنىڭغا قارىغاندا پادىشاھىڭ ناھايىتى نامرات ئادەم ئوخشىمامدۇ ؟

ـ بالا چاقىسى كۆپمۇ يا؟

ـ ھەر قاچان ئۆزى بىرەر ئىش تېپىپ قىلالمايدىغان يالقاۋ دېگىنە ؟

ـ چىكەمدۇ يە؟

ـ ئەمىسە ئۇچىغا چىققان بىر قىمارۋاز ئوخشايدۇ ، ئۇنداق ئادەمگە پۇل يىغمەن دەپ ئاۋارە بولما ، يىغىپ ئاپارغىنىڭنى بىر كېچىدىلا ئۇتتۇرۇپ تۈگىتىدۇ دە، ئەتىسى يەنە سىلەرنى كوچىغا چىقىرىپ قويىدۇ..........

ـ بار پادىشاھىڭغا بېرىپ ئېيت ـ دەيتى بەزىلەر ـ ئۇنىڭغا بىر نەرسە كېرەك بولسا ئۆزى كەلسۇن .

لەشكەرلەر « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ» نىڭ شەنىگە تىڭشۋاتقان مۇنداق ھاقارەتلىك گەپلەرنى ئاڭلاپ قورققىنىدىن تىترىشىپ كېتەتتى .

ـ پادىشاھىمىز سانسىز سارايلىرى ، شۇ سارايلىرىدا تۇرىدىغان يۈزلەپ ساھىبجامال خوتۇنلىرى بار، شۇلارنىڭ ھەممىسنى بېقىش ئۈچۈن پۇل لازىمدە.ـ دەپ چۈشەندۈردى بىر كۈنى لەشكەر ، بۇ گەپ بازاردىكىلەرنىڭ تېخىمۇ كۈلكىسىنى قوزغىدى .

ـ پادىشاھىڭ كېچىسى شۇ سارايلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆزى قونۇپ چىقامدۇ ياكى ئەل ئاغىينىلىرى ھە ھۇ دىيىشەمدۇ ؟ ـ دېدى ئۈچۈنچىسى .

بازاردا قاتتىق كۈلكە چوقان كۆتۈرۈلدى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ شۇ يەردە تۇرغان لەشكەرلەرنىڭ ئۆزىمۇ قوشۇلۇپ كۈلۈپ كېتىشتى . لەشكەرلەرنىڭ بىچارە ھالىتىگە قاراپ سودىگەرلەرنىڭ كۆڭلى سەل ئېرىپ قالدى دە ، ؛

ـ ئال قېنى دۆكىنىمىزغا كىرىپ ماللىرىمىزدىن خالىغىنىڭنى ئال ، پادىشاھىڭغىمۇ ، ئۆزۈڭگىمۇ ئال .

پادىشاھىڭغا ئېيتىپ قوي ، ئەلۋەتتە بىزنىڭ بالا چاقىلىرىمىزنىڭ بۇ دۇنيالىقى ، ئاتا بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇ دۇنيالىقى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قويسۇن ......ھەيران بولۇپ قارايسەنغۇ ؟ بىزنىڭ بۇ يەردە بىكارغا بىز نېمە ئالغان ئادەم مال ئىگىسى ئۈچۈن جەزمەن دۇئا قىلىشى كېرەك ــ دېيىشتى .

ھاكىم لەشكەرلەر يىغىپ كەلگەن دۇنيانىڭ ناھايىتى ئاز بىر قىسمىنىلا پادىشاھقا ماڭغۇزۇپ ، قالغىنىنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي ھېسابىغا يازاتتى . شۇنداق بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئىچى ئەلەمدىن ئۆرتىنىپ ئازابلىناتتى . چۈنكى ئۇنى بۇيەردە ھېچكىممۇ كۆزگە ئىلىپ قويمايتى . كىشلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ كوچىغا چىقىپ سەدىقە يىغقۇچىلارنىڭ باشلىقلا ئىدى ، خالاس.

« ئېھ ھۆرمەتلىك شاھ ــ دەپ يازاتتى ئۇ پادىشاھقا يېزىپ تۇرىدىغان مەكتۇپلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ ــ ئۆمرۈمدە مەن بۇنداق ساراڭلار بىلەن تولغان شەھەرنى كۆرگەن ئەمەسمەن . بۇ يەرنىڭ پۇقرالىرى خۇددى ياۋايى ھايۋانلىنىڭ ئۆزى . بۇ شەھەردىكى توقچىلىق ، باياشاتچىلىق ئادەملەرنى شۇنچىلىك ئەركە قىلىۋەتكەنكى ، ئۇلار ئەدەپ قائىدە دېگەننى بىلمەيدۇ : نە پادىشاھ ، نە ھاكىمنى تونىمايدۇ ، ساراڭلارئىچىدە يۈرۈپ ئۆزۈممۇ ساراڭ بولاي دەپ قالدىم ، خۇددى

ھەممىسىنىڭ ئىچىگە شەيتان كىرىۋېلىپ غىدىقلاۋاتقاندەك ئۇچىراتقاننى مەسخىرە قىلىپ كۈلگىنى كۈلگەن . مەن ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى ئولپان سېلىقلارنى ھەسسىلەپ ئاشۇردۇم . يۈزلەپ جاسۇسلارنى ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قويۇۋەتتىم.»

« بىغەملەر شەھىرى» نىڭ يەنە بىر تەرىپىدە كەڭرى كەتكەن ئوچۇقچىلىق بار ئىدى . ئۇ ئوچۇقچىلىقنىڭ چېتىنى قىزغاقلىرىغىچە تولۇپ سۇ ئاقىدىغان بىر ئۆستەڭ كېسىپ ئۆتەتتى . لايقىپ ئاقىدىغان سۇ ياغاچ كۆۋرۈكلەر ئاستىدىن ئۆتكەندە قىسلىپ ، بوژغۇنلار چاچرىتىپ كۆپلۈك گۈرۈلدەيتى . ئۆستەڭ ياقىسىدىكى قايىسى بىر زامانلاردا كىملەر تەرىپىدىندۇر تىكىپ قويۇلغان قەدىمى سۆگەتلەر ، مەجنۇنتاللار ئۆز ئەتراپىغا قويۇق سايە تاشلايتى . كۆن

نامازدىگەردىن ئۆتكەندە بازارنىڭ ۋاڭ چۇڭلىرىدىن ، ئىسسىقتىن قاچقان ئادەملەر ھارغىنلىق بىلەن قەدەم ئېلىپ بۇ يەرگە قاراپ ئاقاتتى ــ دە، ئۆستەڭ بويىدىكى يۇمشاق قومغا كېلىپ ئۆزىنى تاشلايتى . خۇرجۇنلىرىنى

بېشىغا قويۇپ ، كۆزىنى يۇمۇپ هاردۇقىنى چىقىراتتى . سۆگەتلەرنىڭ سالقىن سايىسى ، ئۆستەڭ سۈيىدىن ئۆرۈلۈۋاتقان سالقىن شامال ئۇلارغا ئارام بەخش ئېتەتتى . بۇ يەرنىڭ قۇملىرى شۇنچىلىك يۇمشاق ۋە تازا ئىدىكى ، هېچكىمنىڭ كىيىم

كېچىكىدە داغ قالدۇرمايتى . ئۆستەڭگە قارىتىپ سېلىنغان ئاشخانىلارنىڭ ئوچاقلىرىدا لاۋۇلداپ ئوت كۆيەتتى . ئۇ يەردىن ئىسسىق نان ، قىزىرىپ پىشقان سامسا ، پەرمۇدە ، گۆشگىردىلەرنىڭ دورا دەرمانغا تويۇنغان ئۆتكۈر پۇرىقى كېلەتتى . دۇكانلار ئالدىغا سېلىنغان چىرايلىق قەپەسلەردە چىرايلىق قۇشلار سايرىشاتتى . كاۋاپ ۋە هەرخىل قورۇملارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئۆستەڭ بويىنىڭ سالقىن هاۋاسىغا سىڭىشىپ كىشىنىڭ ئىشتىهاسىنى غىدىقلايتى . تام تورۇسلىرىنى قاپقارا قورۇم باغلاپ كەتكەن ئاشخانىلاردا قىسىلىپ ، تەرلەپ ئولتۇرۇپ تاماقلانغان خېرىدارلار يەنە ئۆستەڭنىڭ بويىغا قايتىپ چىقىپ ، مۇزدەك سۇدا يۈزلىرىنى يۇيۇپ، پەشلىرىگە ئېيتاتتى . بەزى چاغلاردا قايسىبىر يوغان سۆگەتنىڭ سايىسىگە نۇرغۇن ئادەملەر توپلىشىپ قالغان بولاتتى . ئۆتكۈر تەر پۇراقلىرى چىقىپ تۇرغان

نۇرغۇن كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئالدىغا ئۆتكەن كىشى ئۇ يەردە نەغمىچىلەرنىڭ نەغمە قىلىشىۋاتقانلىقىنى ياكى بولمىسا ، قانداقتۇر بىر هېندى سېهرىگەرى ياكى شەرىق سېرىكچىلىرىنىڭ ئويۇن كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى . سېرىكچىلەر ئىنچىكە تانىلار ئۈستىدە ئالدى ئارقىسىغا ماڭاتتى . تىك خادىلارغا مايمۇندەك چاققانلىق بىلەن يامىشىپ چىقىپ ، هاۋادا موللاق ئېتىشاتتى . سېهرىگەرلەر ئاغزىدىن بىرىدە سۇ ، بىردە ئوت چىقىرىپ پۈركىشەتتى . ئادەمنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ پارچىلاپ قاپقا سېلىپ ، يەنە بىردەمدىلا تىرىلدۈرۈپ چىقىرىپ ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىنى ئالا چەكمەن قىلىۋېتەتتى .ئادەملەرنى هەممىدىن بەك جەلىپ قىلىدىغىنى مەدداهلار سورىنى ئىدى . شۇ زامانلاردا نۇرغۇن ئۆلىمالار چىقىپ ، ئىلىم پەن هەققىدە ئاجايىپ كىتاپلارنى يازغان بولسىمۇ ،ئۇنى ئوقۇپ چۈشىنىدىغان ئادەملەر ئاز بولغاچقا ، يەنىلا بۇ دۇنيانى ئەپسانىۋى تەسەۋۋۇرلار بىلەن رەڭ بېرىپ كۆرسىتىدىغان غەلىتە رىۋايەتلەر ، ئاجايىپ غارايىپ ۋەقەلەر

هەققىدىكى توقۇلمىلارنىڭ بازىرى ئەڭ ئىتتىك ئىدى . قانداقتۇر يەجۈج مەجۈج ، يەتتە باشلىق يالماۋۇز ، قىرىق خىلغا ئۆزگىرەلەيدىغان جادۇگەرلەر ، سىرلىق كۈهقاپ ، جىن شاياتۇنلار توغرىسىدىكى هېكايىلىرى بىلەن

مەدداھلار كىشلەرنىڭ ئەقلىنى ئوغۇرلاپ تاڭ قالدۇراتتى .

بۇگۈنمۇ مەيدان ئادەملەر بىلەن تولغانىدى . ئېشىكنى يېتىلىۋالغان جاھانكەزدى سوپۇرگە سىپېرىگەرلەر ، ئەلنەغمىچىلەر قاتارىدىن ئۆتۈپ بىر مەدداھ ئەتراپىغا ئولاشقان توپنىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپقالدى . مەدداھنىڭ سۆزلەۋاتقان ھېكايىسى ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتقانىدى . ئۇ ئاستا ئاستا مەدداھ يېنىغا يېقىنلاشتى .

« شۇنداق قىلىپ ، ھېلىقى پادىشاھ ئۆزىنىڭ قاچۇرۇپ قويغان قارچىغىسىنى قوغلا-قوغلا ، ئۆزى بىلەن بىللە ئوۋغا چىققان ھەمراھلىرىدىن يىراقلاپ كېتىپ قاپتۇ- دەپ ھېكايىسنى داۋام قىلماقتا ئىدى مەدداھ- ھاۋادا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قارچىغا بىر چاغدا ئاستا ئاستا تۆۋەنلەپ ، بىر باغنىڭ ئىچىدىكى ئېگىز ئۆسكەن ئامۇتنىڭ شېخىغا كېلىپ قونۇپتۇ . پادىشاھ ئۆمرىدە مۇنداق ھەشەمەتلىك چوڭ باغنى كۆرمىگەنىكەن ، < ئەتراپ كەتكەن قۇملۇق ، كۆز يەتمەس دەشتى چۆل ، بۇ باغ بۇ يەرگە قانداق بىنا بولۇپ قالدى ؟نىمىشقا مەن شۇ كۈنگىچە بۇ باغنى كۆرمىدىم ؟> دەپ ئويلاپ ھەيران بوپتۇ شاھ. بۇ باغنىڭ ھەتتا قوروق تاملىرىمۇ يوق ئىكەن . شاھ باغنى ئايلىنىپ ، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشۈپتۇ ۋە :

– ھاي بۇ باغنىڭ ئىگىسى كىم ؟-دەپ ۋارقىراپتۇ . شاھنىڭ ئالدىغا بىر ساھىبجامال قىز چىقىپتۇ .

– ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، خۇدا يەتكۈزگەن مېھمان ، نىمە ھاجىتىڭىز باركىن ؟-دەپ سوراپتۇ قىز .

شاھ ئۆزىنىڭ ئوردىسىدا ئونلاپ خوتۇن ، يۈزلەپ كېنىزەكلەرنى تۇتۇۋاتقان بولسىمۇ ، ئۆمرىدە بۇ قىزدەك گۈزەلنى كۆرۈپ باقمىغانىكەن . ئۇنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئېشىپتۇ .

– مەن چۆلگە ئوۋغا چىققان بىر ئوۋچى ئىدىم ، قارچىغىنى قاچۇرۇپ قويدۇم ، ئۇنى قوغلىشىپ مۇشۇ يەرگە كېلىپ قالدىم: قارچىغا ئەنە ئاۋۇ ئامۇت شېخىغا قونۇپ تۇرۇپتۇ . رۇخسەت قىلسىڭىز ، كىرىپ قارچىغامنى تۇتۇۋالسام ،-دەپتۇ شاھ .

– ئاتامدىن سوراپ باقاي ،- دەپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ قىز .

قىزنىڭ ئاتىسى كەلگەن مېھماننى ئۆيىنىڭ پەرىجىسىدىن كۆرۈپ تۇرغانىكەن . ئاپئاق ساقاللىق بۇ باغۋەن مېھماننىڭ كىيىم كېچەك ، مىنگەن ئېتىدىنلا ئۇنىڭ ئادەتتىكى ئادەم ئەمەسلىكىنى پەملەپتۇ -دە، مېھماننىڭ ئالدىغا چىقىپ سالاملىشىپتۇ .

قېنى قىزىم مېھماننى باغقا باشلا، قارچىغىسنى تۇتىۋالسۇن —دەپتۇ باغۋەن .

شاھ ئىگىز ئامۇتقا مىڭ بىر ھەلەكچىلىكتە يامىشىپ چىقىپ قارچىغىسنى تۇتۇپ چۈشۈپتۇ . مېھماننىڭ تەرگە چۆمۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن باغۋەن :

— قىزىم مېھمان چارچاپ كەتتى ، ئانار شەربىتى بېرىڭ —دەپتۇ .

قىز باغقا كىرىپ بىر تال ئانار ئۈزۈپ چىقىپ سىققانىكەن ، لىق بىر ئاپقۇر شەربەت چىقىپتۇ . شاھ شەربەتنى ئىچىپ تولىمۇ ھوزۇرلىنىپتۇ ۋە:< ئەجەپ شاھ تۇرۇپ مىنىڭ ئېلىكىمدە مۇنداق چوڭ باغ يوق ، باغلىرىمدىكى ئانارمۇ مۇنداق شەربەتلىك ئەمەس .> دىگەن ئويغا چۈشۈپ قاپتۇ .

شاھ ئوردىسىغا قايتىپ كېلىپمۇ بۇ ئىشنى ئويلاپ ھەسرەتتە ئۆرتىنىپتۇ . ئاخىر ، لەشكەرلىرىنى ئېلىپ باغقا كېلىپ ، ھېلىقى مويسىپىتنى ئالدىغا چاقىرىپتۇ . باغۋەن بوۋاي چىقىپ قارىسا ، ئۆتكەن قېتىم باغقا كىرىپ ئانار شەربىتى ئىچىپ كەتكەن ئۆۋچى پادىشاھلىق تاجىنى كىيىپ ئات ئۈستىدە ئولتۇرغۇدەك ، ئەلپازىمۇ ناھايىتى قورقۇنۇچلىق تۇرغۇدەك .

— خوش شاھىم ، مەندىن نىمە سەۋەنلىك ئۆتتىكىن ؟— دەپ تىز چۆكۈپتۇ باغۋەن .

— سىنىڭ پادىشاھلىق زىمىنلارنى خالىغانچە ئىگەللەپ ، مۇنداق كاتتا باغ قىلىشىڭ ئېغىر گۇناھ ، ھازىردىن باشلاپ بۇ باغ مىنىڭ ئېلىكىمگە ئۆتىدۇ .—دەپتۇ

شاھ . شۇنداق قىلىپ ، شاھ باغۋەن بوۋاينىڭ ئاتا بوۋىسىدىن تارتىپ ھالال ئەمگىكى بىلەن بىنا قىلغان بېغىنى تارتىۋاپتۇ . باغۋەننىڭ قىزىنى خوتۇنلۇققا ئېلىپ ، ئۆزىنى چاكارلار بىلەن باغقا قاراشقا قويۇپتۇ .

بىر كۈنى شاھ يەنە ئوۋغاچىقىپ ئەتراپىنى ئارلاپ ھېلىقى باغقا كېلىپ قاپتۇ . باغۋەن بوۋاينى چاقىرىپ ئانار شەربىتى چىقىرىشقا بۇيرۇپتۇ . بوۋاي ئوننەچچە ئانارنى ئۈزۈپ چىققانىكەن ، شەربىتى بىر ئاپقۇرنىمۇ تولدۇرالماپتۇ . پادىشاھ شەربەتنى ئىچىپ كۆرگەنىكەن ، تەمى ناھايىتى مەزىسىز تېتىپتۇ .

— ئەجەبا — ھەيران بوپتۇ شاھ— ئۆتكەندە بىر تال ئاناردىن لىق بىر ئاپقۇر شەربەت چىققان ، ئۇنىڭ تەممۇ ناھايىتى لەززەتلىك ئىدى . بۇ قېتىم نىمشقا ئون نەچچە تال ئاناردىن بىر ئاپقۇرمۇ شەربەت چىقمايدۇ ھەمدە بۇ شەربەتنىڭ تەمى نىمانچە قېرىق ؟

ــ ئۆتكەن قېتىمدا ،ــ دەپتۇ باغۋەن بوۋاي،ــ سېنىڭ نىيىتىڭ خالىس ئىدى ، شۇڭا ئانارىدىنمۇ كۆپ شەربەت چىققان ، ئەمما ئاغزىڭغا تېتىغان : شۇ قېتىمقى شەربەتنى ئىچىپلا نىيىتىڭ بۇزۇلدى . شۇڭا بۇ قېتىم شەربەتمۇ ئاز چىقتى ، ئەمما ئۆزۈڭنى رازى قىلالمىدى . ھەممە ئىش نىيەتكە بېقىپ بولىدۇ .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەزەپلەنگەن پادىشاھ :

ــ بۇ ئەدەپسىز قېرىنىڭ كاللىسىنى ئېلىڭلار .ــ دەپ ۋارقىراپتۇ .

جاللاتلار بوۋاينىڭ كاللىسىنى ئاپتۇ . قىپقىزىل قانلار قاچىدىن تۆكۈلگەن ئانار شەربىتىگە قېتىلىپ يەرگە سىڭىپتۇ ...»

مەدداھ سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، كىمدۇر بىرى ۋارقىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلىۋەتتى .

ــ ھاي نېمە ئادەمسەن ؟ گېپىڭنى توختات.

مەدداھنىڭ سۆزىنى بىرىلىپ تىڭشاۋاتقانلار ئىختىيارسىز بۇرۇلۇپ ئارقىغا قاراشتى . بۇ توپنىڭ ئارقىسىدا يېڭى ھاكىم غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ دىۋىيلەپ تۇراتتى . ئۇ لەشكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ، كىشلەر توپىنى يېرىپ ئۆتۈپ مەدداھنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى ــ دە، ئۇنى كانىيىدىن ئالدى .

ــ مەن سېنى نېمە ئادەمسەن دەۋاتىمەن ؟ــ دەپ سىلكىدى ئۇ مەدداھنى .

جۇغى كىچىك مەدداھ ھەيران بولغىنىچە ياردەم سورىغاندەك قىلىپ ئەتراپقا قارىدى .

ــ بۇرادەر ، بۇنىڭ كانىيىنى بوشاق قاتتىق سىقما،ــ دەپ ھاكىمنىڭ قولىنى تارتتى سۇپۈرگە ،ــ سەن ئۆزۈڭ كىم بولىسەن ؟

ــ ئۆزۈڭ كىم بولىسەن دېدىڭما؟ــ دېدى ھاكىم مەدداھنىڭ گېلىدىن قولىنى ئاجرىتىپ ، سۇپۈرگىگە گۆلەيگىنىچە قاراپ ،ــ مېنىڭ كىملىكىمنى تېخى بىلمەمسەن ؟ مەن ...مەن مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاھلىقتىن بەلگىلەنگەن ھاكىمى بولىمەن . سەن كىم بولىسەن ؟

ــ ئاتا بوۋامدىن تارتىپ مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان جاھانكەزدى سۇپۈرگە بولىمەن . خانابى ھاكىم ، سەن ھاكىم تۇرۇپ نېمىشقا بىراۋنىڭ گېلىنى بىھۇدە سىقىسەن ؟

ــ سەن ئۇنىڭ نېمە دەپ قۇترىتقۇلۇق قىلىۋاتقىنىنى ئاڭلىدىڭمۇ ؟

ــ قۇتىراتقۇلۇق ئەمەس جانابى ھاكىم ، ئۇ كىشلەرگە ئۇزاق ئۆتمۈشتە بولغان ئىشلارنى ھىكايە قىلىپ بېرىۋاتىدۇ . بىزنىڭ بۇ مەيداندا مۇنداق ئاجايىپ ھېكايىلەردىن ھەر كۈنى قانچىسى سۆزلىنىدۇ ..

ــ ھېكايە ؟ ــ دەپ ئاچچىق كۈلدى ھاكىم ــ ئۇنىڭ نىمە دىمەكچى بولىۋاتقىنىنى مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن؟

ــ مەن باشقىلارنىڭ زىتىغا تەگكۈدەك نىمە دىمەكچى بوپتۇمەن ؟ــ دېدى مەدداھ سۆز قىستۇرۇپ .

ــ سەن بۇ يەردە ئالللقانداق بىر ئەپسانىلارنى توقۇپ......

ــ ئەپسانە ئەمەس ، ھاكىم ، مانا ماۋۇ كۆپىنى كۆرگەن سۇپۇرگە ئېيتتىغۇ ، بۇ قەدىمىي ئىشلار سۆزلەنگەن بىر ھېكايە.

ــ خوش ، ئۇ ھىكايىمۇ بولسۇن ، شۇ ھىكايەڭنىڭ مەنىسى نىمە؟

ــ مەنىسى ؟...ــ نىمە دەپ چۈشەندۈرۈشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى مەدداھــ مەنىسى ، بەتنىيەتلەرگە ئالدىراپ ئىشك ئاچما .

ــ ھىم مانا ، نەق تىلىڭدىن تۇتۇلدۇڭ ، شۇ قاملاشقان ھېكايە ـچۆچەكلىرىڭ بىلەن سەن :« بىغەملەر شەھىرى » بىر تېمى يوق باغ ئىدى ، بۇ باغنى يات بىر پادىشاھلىق يۇتىۋالماقچى ، دېمەكچىمۇسەن . باغلاڭلار بۇ مەدداھنى ، ئاۋۇ جاھانكەزدى دېگەن ماكانى يوق سايىاقنىمۇ قوشۇپ باغلا.

غوۋغانى ئاڭلاپ بۇ مەيداندىكى پۈتۈن خالايىق بۇ يەرگە توپلاشقانىدى . لەشكەرلەر مەدداھ بىلەن سۇپۇرگىنى باغلىماقچى بولۇپ مېڭىشى خەلق تەۋرەپ كەتتى .

ــ ھاي قولۇڭنى تارتىش ......بىزنىڭ سۇپۇرگىنى نىمە دەپ باغلىغۇدەكسەن ؟......مەدداھتا نىمە گۇناھ؟...

ــ ئۇلار سىلەرنى ئازدۇرغۇچىلار ، سىلەرنى پادىشاھقا قارشى قۇتىراتماقچى ــ دېدى ھاكىم ــ تۇتۇپ باغلانسۇن ، مەدداھنىڭ خۇرجۇن چارىلىرىنى مۇسادىرە قىلىڭلار ، ئاۋۇنىڭ ئېشىكى ماڭا قالسۇن .

ــ ئۇرۇڭلار. ــ دېدى بىرنەتچەيلەن تەڭلا ــ بۇ خەق ئۆزى نەدىن كېلىپ قالغان ؟

ــ ھاكىم دېگىنىڭ كىم ئۆزى ؟

ــ ئۇر مۇناپىقلارنى ...

شۇنىڭ بىلەن دەھشەتلىك قالايمىقانچىلىق باشلىنىپ كەتتى . لەشكەرلەر قىلىچلىرىنى يالاڭاچلاپ بولغۇچە

چالما كېسەك ئاستىدا قالدى . ھەش پەش دېگۈچە ھاكىمنىڭ باش كۆزى يېرىلدى . ئەتراپتىكى ئاشخانىلاردىن ئاشپەزلەر ساپلىق ، چۆمۈچ ، گۆش توغرايدىغان قىڭراقلىرىنى كۆرۈرۈپ چىقىپ توپىقاراپ يۈگۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇششاق باللار قىززىقچىلىق كۆرۈش ئۈچۈن ئۆستەڭ بويىدىكى سۆگەتلەرگە يامشاتتى . ئەتراپقا باغلاپ قويۇلغان ئېشەكلەر

ھاڭىراپ ، تۆگىلەر پۇشقۇرۇپ ، مالمانچىلىق تېخىمۇ ئەۋج ئالدى . لەشكەرلەر ئادەملەرنىڭ ئايغى ئاستىدىن ئۆملىگىنىچە چىقىپ ، ئۇتتۇر كەلگەن تەرەپكە قاراپ قېچىشتى ......

قېنى، كىم پادىشاھ بولىدۇ ؟

يېڭى ھاكىمنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن خەلق ئارىسىدا بولغان توقۇنۇشنى ئاڭلاپ شەھەر خەلقى ئۆستەڭ بويىدىكى مەيدانغا تەرەپ تەرەپتىن كېلىشمەكتە ئىدى . پەنجىرىلىرىنىڭ ئۈستىدىن گۈللۈك بەلۋاغلارنى چىگىۋالغان سودىگەرلەر ، ھېلىلا تونۇر بېشىدىن چۆشكەچكە بەدىنىدىن تەر ۋە ئىسسىق ناننىڭ پۇرىقى كېلىپ تۇرغان ناۋايلار ، كىيىملىرى مايلىشىپ پارقىراپ كەتكەن قاسساپلار ، قوللىرى قارىگۈل ۋە سىراج يۇقى بولۇپ قارايغان موزدوزلار ، سودا سېتىق ئۈچۈن چىققان خوتۇنلار نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن بويۇنلىرىنى سوزۇپ توپنىڭ ئوتتۇرىسىغا قىستىلىشاتتى . ھاكىمنىڭ لەشكەرلىرى ئاللىبۇرۇنلا بۇ يەردىن قېچىپ جېنىنى دالدىغا ئالغان بولسىمۇ ، ئۇلار بىلەن تۇتۇشقانلارنىڭ تېخىچە قېنى قىززىپ تۇراتتى .

— ھاي خالايىق .—دېدى سۇپۇرگە كىمدۇر بىرى شۇ يەرگە چىقىرىپ قويغان ھارۋىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ،— بىرنى نېمە دەپ باشقىلار ئەۋەتكەن ۋاكىم باشقۇرغۇدەك ؟ بىزنىڭ ئۆز ئاقساقاللىرىمىز قېنى ؟

— راست ئېيتىسەن .— دەپ چۇرقىراشتى خەلق ،— يانتاق ئاقساقالنى ئۇلار قەيەرگە ئەكەتتى ؟ بىزنىڭ ئۆزىمىزنىڭ ئاقساقاللىرى باشقۇرسۇن .

— ئەلنىڭ بىر بېشى بولۇشى كېرەكتە— دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى سۇپۇرگە ،— بولمىسا ياتلار كېلىپ بۇگۈنكىدەك كانىيىمىزنى سىقىدىغان ئىش بولىدۇ . يانتاق ئاقساقال قايتىپ كەلگۈچە ئۇنىڭ ئورنىغا ئارىمىزدىن بىر

ئاقساقال كۆرستەيلى .

ــ بىزگە خەلقنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە قېچىپ كېتىدىغان ئۇنداق ئاقساقالنىڭ نىمە كېرىكى ؟ــ دەپ سۈپۈرگىنىڭ يېنىغا سەكرەپ چىقتى ئاۋازلىرى گۈرۈلدەپ چىقىدىغان بىر ياش يىگىت ،ــ بىزنىڭمۇ باشقىلارنىڭكىدەك ئۆز پادىشاھىمىز بولىشى كېرەك . مانا ، شەھەرنىڭ پۈتۈن جامائىتى مۇشۇ مەيداندا تۇرۇپتۇ . بىز نەق پادىشاھنىڭ ئۆزىنى سايلاپ چىقايلى .

ــ نىمە دەۋاتقاندۇر ماۋۇ خەق؟ــ دەپ ھەيران بولدى ھېلىقى ۋىجىك مەدداھ ، ئۇ تېخىچە بايا ھاكىم كېلىپ سىققان بويىنىنى سىلاپ تۇراتتى ،ــ مەن ئوقۇغان جەڭنامىلەردىن قارىغاندا پادىشاھلار دىگەننىڭ ئۆزىگە يارىشا ئوردا سارايلىرى بولىشى كېرەكتە .

ــ سەن ئاۋال كىمنىڭ پادىشاھ بولىدىغانلىقىنى كۆرسەڭ ، بىز ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭكىدىنمۇ كاتتا سارايلارنى سېلىپ بېرىمىز .... قېنى كىم پادىشاھ بولىدۇ ؟

ــ سۈپۈرگە بولسۇن .ــ دەپ ۋارقىرىدى بىرى ،ــ ئۇ جاھان ئارلاپ جىق ئىش كۆرگەن .

ــ بولمايدۇ ، بولمايدۇ .ــ دەپ دەرھال رەت قىلدى سۈپۈرگە ،ــ مەن ئەلنىڭ مۇنداق چوڭ ئىشىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن .

ــ ئۇ راس ئېيتتى ،ــ دېدى بىر مويسىپىت ،ــ سۈپۈرگىگە ئوردا ئىچىگە قامىلىپ تۇرۇشنىڭ ئۆزى بىر ئازاب. ئۇ بولغۇسى پادىشاھىمىزنىڭ قوشنا ئەللەرنى كېزىپ يۈرىدىغان ئەلچىسى بولسا بولىدۇ .

ــ ئاۋۇ تۇردى سەرراپ قانداق؟ــ دەپ ۋارقىرىدى توپ ئىچىدىن بىرى ،ــ ئۆزى شەھىرىمىزدىكى ئەڭ چوڭ بايلارنىڭ بىرى . قاراڭلار ئۇنىڭ شاپ بۇرتى ، كېلىشكەن بەستىمۇ پادىشاھقا لايىق .

ــ بولمايدۇ .ــ دەپ ماقۇل كۆرمىدى بىر نەتچەيلەن ،ــ ئۇ تۆتىنچى خوتۇنىنىڭ ئۈستىگە يېقىندا بەشىنجى خوتۇننى ئالماقچى ، شۇمۇ مۇسۇلمانچىلىق بوپتۇمۇ ؟

ــ سودا قىلىپ بارغان ھەر بىر يېرىدە ئېلىپ تاشلاپ قويغان مەخپىي خوتۇنلىرىچۇ تېخى ...

ــ ئىنساپ كېرەك-دە، ئەنە ئاۋۇ سۈپۈرگىنىڭ ھازىرغىچە بىرمۇ خوتۇنى يوق .

ئادەملەر ئارىسىدا كېرىلىپ تۇرغان تۇردى سەرراپ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ بېشىنى ئىچىگە تىقىپ كىچىكلەپ

كەتكەندەك بولدى ـ دە، كۆزدىن غايىپ بولدى .

ـ ھوي خالايىق ، مۇنۇ تاشئاخۇن تىۋىپچۇ؟. ... ھەر قانداق كىشىنىڭ كېسىلىنى تاپالايدۇ ....

ـ بىر بۇ يەردە شىپاخانا ئاچمايمىز ـ دە ـ دېدى زەردە بىلەن بىرى .

ـ لايىق ئەمەس ـ دەپ چۇرقىراشتى باشقىلارمۇ ـ ئۇنىڭ كىسەل كۆرمەن دەپ كىرىپ ، ئېرى يوق خوتۇنلارنىڭ ئۆيىدە نىمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگىنىنى كىم بىلمەيدۇ .

ـ ئىنساپ بىلەن سۆزلەڭلار ، مۇسۇلمانلار ، مېنى سايلىمىساڭلارمۇ سايلىماڭلار ، مېنىڭ شەنىمگە ئۇنداق نالايىق گەپلەرنى قىلماڭلار ـ دەپ غودۇراپ كەتتى تىۋىپ .

ـ ماۋۇ سادىق تامچىچۇ ؟

ـ ئۇمۇ بولمايدۇ ، ئۆتكەن يىلى قوشنىسىنى قولدىكى كېسەك چوققۇيدىغان كەكە بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغىلى تاسلا قالغان .

ـ ھەي ئىمىر قاساپ سەنچۇ ؟ بازاردا ۋار ۋار ۋارقىرايسەن ، پادىشاھ قىلىپ قويساق ئەپلەشتۈرەلەرسەنمۇ ؟

ـ قويۇڭلار ئۇ قاساپنى ، تارازىدا ئادىل ئەمەس ، قىپقىزىل ئوغرى .

ـ ماۋۇ تۇراق كەسكەكچۇ ؟

ـ شۇمۇ گەپمۇ ؟ ئادەم تېپىلمىغاندەك بىر كەسكەكچىنى پادىشاھ قىلۇۋالساق خەق نىمە دەر ؟

ـ نىمانچە ئاھانەتبۇ ؟ ... سىلەرگە مېنى پادىشاھ سايلاڭلار دېدىممۇ ؟......كەسكەكچىلىك يامان ئىشمىكەن ؟ مەن سۈننەتنى ئادا قىلىپ قويمىغان بولسام ھېلىقى بىر نىملىرىڭنى ....ـ دەپ تېرىككىنىدىن ئاغىزىدىن ئەپسانە گەپلەرنى چىقىرىۋېتىپ قالدى كەسكەكچى .

ـ بىز نىمە ئۈچۈن مۇنۇ توختى دوكارنى كۆرسەتمەيمىز ؟ـ دەپ ۋارقىرىدى بىرى تازىمۇ يوغان قورساق سالغان كىشىنى شەرەتلەپ تۇرۇپ ، ـ ماللىرىنى ئەرزىنىغلا توپ ساتىدىغان ، ناھايىتىمۇ ئاق كۆڭۈل ئادەم ، پادىشاھ بولۇشقا تازا باب كېلىدۇ .

ـ توختى دوكارغۇ ياخشى ئادەم ، بىراق، بىر قېتىم مەسچىلىكتە ئىشتىنى تىزىغىچە سىيرىلىپ چۈشۈپ كېتىپ جامائەت ئالدىدا رەسۋا بولغان .

مەيداندىكىلەر پاراقىدە كۈلۈشۈپ كەتتى . خەلق بارغانسىرى چۇرۇلدىشىپ تەرتىپ بۇزۇلۇشقا باشلىدى .

كىملەردۇر بىر بىرى بىلەن پادىشاھ نامزاتى ئۈستىدە گەپ تالىشاتتى . بەزىلەر كۈلۈپ بۇ ئىشنى چاقچاققا

ئايلاندۇراتتى . ئۈياتچانراق كىشلەر مىنىڭ ئىسمىم ئاتىلىپ قالمىسىكەن ، دەپ قورۇنۇپ ئۆزىنى دالدىغا ئالاتتى .

شاھلىقتىن تەمەسى بارلار خەقنىڭ كۆزىگە چۈشۈش ئۈچۈن ئەتەي ئاۋازىنى چىقىرىپ سۆزلەپ ، ھەدەپ ئەتىراپقا

قاراپ بويۇنداپتى . ئەگەر

ئۆزىنىڭ ئەمەس ، باشقىلارنىڭ نامى ئاتىلىپ قالغۇدەك بولسا ، دەرھاللا ئۇنىڭ ئۈستىدىن گەپ تېپىشاتتى .

دۇنيادا نۇخسانسىز كىم بار ؟ خۇدا« بىغەملەر شەھىرى»گە پادىشاھ بولۇشقا بىر پەرىشتىنى چۈشۈرۈپ بەرمەيدۇ ـ دە،

ـ ھاي خالايىق ، تىنچلىنىڭلار_ دەپ ۋارقىرىدى سۇپۇرگە ـ ئەيىبسىز ئادەمنى ئىزدەيدىغان بولساق ئەنە

ئاۋۇ چوكاننىڭ قولىدىكى باللىلا سايلىمايلىمۇ _ دېدى ئۇ توپنىڭ ئىچىدە تۇرغان بىر باللىنىڭ قولىدىكى بوۋاقنى

كۆرسىتىپ . باللىنىڭ ئانىسى گەپنىڭ كىم ئۈستىدە كېتىپ بارغانلىقىنى ئاڭقىرالماي كىم گەپ قىلسا شۇنىڭ

ئاغزىغا قاراپ تۇراتتى .

ـ پادىشاھلىققا دەمسەن؟....ئۇ تېخى بوۋاققۇ ؟_ دەپ ھەيران بولدى ئادەملەر.

ـ ھە شۇ بوۋاقنى دەيمەن ، قېنى كىم ئۆزىنى مەن ئاشۇ بوۋاقتىن پاكمەن دېيەلىسە ئوتتۇرغا چىقسۇن .

مەيداننى بىردىنلا جىمجىتلىق باستى . شۇ تاپتا ھەركىم ئۆزىنىڭ پەزىلىتى ئۈستىدە ئويلىنىپ قالدى .

پاكلىقتا ھېچكىممۇ ئۆزىنى تېخى ئانا سۈتىنى ئىمۋاتقان سەبىي باللىغا تەڭلەشتۈرەلمەيتى .

ـ توغرا ئېيتتىڭ ـ دەپ ۋارقىرىدى بىرى ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ ـ پادىشاھلىققا ئاشۇ نارسىدىدىن

ئارتۇق ئادەم يوق ....قېنى سىگلىم ، باللىنى ماڭا بەر.

ئانا ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغۇچە ئادەملەر ئۇنىڭ قولىدىن يۇگەكتىكى بوۋاقنى ئېلىشتى ـ دە، چوقان سۈرەن

ئىچىدە بېشىدا كۆتۈرۈپ كېتىشتى .

ـ ھاي توختاڭلار _ دەپ كىشلەرنىڭ ئارقىسىدىن يۈگرەيتى چوكان_ ئۇنى نىمە قىلماقچىسلەر؟نەگە

ئاپىرىسلەر؟ باللىنى يەنە مەن ئىمىتىپ بېقىشىم كېرەككۇ؟..تېخى دادىسى نىمە دەيدۇ؟......

سۈپۈرگە بولىۋاتقان ئىشلارغا ھەيران بولغۇنچە ھارۋا ئۈستىدە يالغۇز قالدى . ئۇ ئۆزىنىڭ تەنە بىلەن ئېيتقان : ئەگەر نۇقسانسىز ئادەمنى ئىزدەيدىغان بولساق ، ئاشۇ بوۋاقنى پادىشاھ قىلساق بولىدۇ شۇ، دىگەن مەنىدىكى سۆزىدىن بۇنداق نەتىجە كېلىپ چىقىدىغانلىقىنى زادى ئويلاپ باقمىغان ئىدى .

« نىمە گەپ بولۇپ كەتتى . ؟ ـ دەپ پىچىرلايتى ئۇ ئۆز ئۆزىگە ،ـ مەن نىمىشقا تۇرۇپ تۇرۇپ قىلىۋاتقان ئىشىمدىن ئازىدىغان بولۇپ قالدىم . بۇ قېرىلىقنىڭ ئالامىتىمۇ نىمە؟ ..نىمە دەپ شۇ بوۋاقنى پادىشاھ بولسۇن دېدىم ؟ بۇ بوۋاق كۆزۈمگە قانداق چۈشۈپ قالدى . ؟ بوۋاق كۆتۈرگەن چوكان توپنىڭ ئىچىگە نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى ؟... يائاللا ، بۇ ھېلىقى <قۇياش شاھى > نىڭ شەھىرىدىن چىقىپ كېلىۋاتقىنىمدا ماڭا ئۇچىرىغان ئالۋاستى چوكان ئەمەستۇر ـھە؟ ... توۋا ، شۇنچە ئەللەرنى كېزىپىمۇ بۇگۈنكىدەك غەلىتە سايلامنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن . ...»

قاغىلىق باغ

بۇ پادىشاھلىقتا ئەۋلادلىرىدىن قالغان بىر ئادەت بار ئىدى . ئۇلار ئۆزلىرىگە قارشى چىققان بەگلەرنىڭ بەگ ياكى ئاقساقال ، ئۇرۇق ـجەمەتلىرىنىڭ باللىرىنى پايتەختتىكە ئەكىلىپ گۆرۈگە تۇتۇپ تۇراتتى . پەيتى كەلگەندە ئۇلاردىن ئۆز مەقسىدى ئۈچۈن پايدىلىناتتى ياكى ئۇلارنى ئۇجۇقتۇرىۋىتەتتى . يانتاق ئاقساقال بىلەن ئۇنىڭ باللىرىمۇ شۇ مەقسەتتە گۆرۈگە ئېلىنىپ «قاغىلىق باغ»قا نەزەربەند قىلىنغانىدى .

« قاغىلىق باغ» شەھەرنىڭ چەت بىر بۇرجىكىدىكى تاشلاندۇق باغ ئىدى . بىر زامانلاردا قايسىبىر شاھ بۇ يەرنى ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان توقلى ئۈچۈن خاس باغچا قىلىپ بەرمەكچى بولۇپ بەرمەكچى بولۇپ ، بۇ يەرگە مېۋىلىك كۆچەتلەرنى تىكتۈرۈپ ، باغنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاملار بىلەن قورشىغان ۋە تاملارنىڭ ئىچى تېشىغا نۇرغۇن دەل دەرەخلەرنى قويدۇرغانىدى . لېكىن ، كىيىن باغ ئورنى دۆڭ بولغاچقا بۇ يەرگە سۇ راۋان چىقماي ، مېۋىلىك دەرەخلەر تازا ئاينىيالمىغانلىقتىن ، ئوردا بۇ يەرنى باغ قىلىش پىلانىنى تاشلاپ قويغانىدى . كىيىنكى چاغلاردا باغ ئىچىدىكى مېۋىلەرنىڭ قۇرىغىنى قۇرۇپ ، ئاينىغىنى ئىختىيارىچە ھەر تەرەپكە شاخ ئايرىپ باغ ئىچى جاڭگاللىشىپ كەتكەنىدى . پەقەت تامنى ئايلاندۇرۇپ قويغان دەل دەرەخلەر چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ ، يىللارنىڭ

ئۆتنىشى بىلەن قۇچاق يەتمەس بولۇپ يوغىناپ كەتكەنىدى . ھازىر باغ ئىچىدە بار بولغان مېۋىلەر ئۆز ۋاقتىدا باغۇەنلەر قويغان مېۋىلەرنىڭ ئۇرۇقلىرىدىن تۆرەلگەن ياكى شۇلارنىڭ يىلتىزلىرىدىن كۆكلەپ چىققان ياۋا مېۋىلەر بولۇپ ، ئۇلار سۇسىز مۇھىتقا ماسلىشىپ ، قەيسەرلىك بىلەن كۆكىرىپ تۇرۇشاتتى .

قىيان كەلگەن مەزگىللەردە ئېتىز ئېتىقلاردىن تاشقىنلاپ كەلگەن سۇلار باغنىڭ قاغجىراپ ياتقان ئېرىقلىرىنى تولدۇرىۋېتەتتى -دە ، باغ ئەنە شۇنداق تاساددىيى كەلگەن ئامەت بىلەن يىلىغا بىر ئىككى قېتىم سۇ ئىچىپ قالاتتى . شۇنىڭ بىلەن تۆكۈلگەن ئۇرۇقلاردىن يەنە يېڭى بىلخلار ھاسىل بولاتتى . مېۋىلەرنىڭ سولاشقان ياپراقلىرى كەڭ يېيىلىپ ، قۇياش نۇرىدا يايپېشىل بولۇپ پارقىراپ كېتەتتى . ياز كۈنلىرى كۈن ئۆلتۈرۈشى بىلەن بۇ باغنىڭ تېرەكلىرى ئۈستىگە يۇزلىگەن قاغىلار كېلىپ قونۇپ ، چاڭىلدىشىپ ئەتراپنى بېشىغا كىيەتتى . بۇ باغنىڭ ئەينى چاغلاردىكى مېۋىلىك كۆچەت قويغان باغۇەنلىرى ، ئىگىلىرى ئاللىقاچان ئۇنتۇلغان بولۇپ ، ھازىر بۇ باغ كىشىلەرگە « قاغىلىق باغ » دېگەن نام بىلەن تونۇش ئىدى . « قاغىلىق باغ » دا ئالۋاستى بار . دەپ كېچىلىرى بۇ ئەتراپقا ھېچكىم ئاياغ باسمايتى . كۈندۈزلىرى باغنىڭ ئەتراپىغا ئاندا ساندا مال باقىدىغان ئادەملەر كېلىپ قالاتتى . باغنىڭ قۇياش نۇرى ۋە يامغۇر يېشىنلاردا ئۆڭۈپ قاغجىرىغان يوغان دەرۋازىسى كىملەر تەرىپىدىندۇر مىخلاپ ، ئېچىلماس قىلىپ بېكىتىۋېتكەنىدى .

ئۇردا يانتاق ئاقساقالنى باللىرى بىلەن بىر يەرگە نەزەر بەنىد قىلىشنى ئويلاشقاندا ، قايسى بىر ئەمەلدارنىڭ ئېسىگە شەھەر ئاھالىسىنىڭ كۆزىدىن يىراق ئاشۇ تاشلاندۇق باغ كەلگەنىدى . ئۇردا خىزمەتچىلىرى باغنىڭ كونا دەرۋازىسى ئورنىغا مۇستەھكەم بىر يېڭى دەرۋازا ئورنىتىپ ، دەرۋازىنىڭ بىر تەرىپىدىن كىرەلەك بولغاندا كىرىپ چىقىش ئۈچۈن كىچىك ئىشىك قالدۇردى . تاملارنى ئېگىزلىتىپ ، ئۈستىگە توسۇقلارنى بېكىتتى . يانتاق ئاقساقالنى باللىرى بىلەن بۇ يەرگە ئەكىلىپ سولىدى . دەرۋازا ئالدى ۋە باغ ئەتراپىنى كۆزەت قىلىشقا قاراۋۇللارنى قويۇشتى . ئىچكىرىدىن ھېچكىمنىڭ چىقىشىغا ۋە ئوردىنىڭ رۇخسىتىسىز تاشقىرىدىن ھېچكىمنىڭ كىرىشىگىمۇ يول قويۇلمايتى . ئاقساقالنىڭ ئائىلىسىگە ھەر ئايدا بىر قېتىم ئامال قىلىپ كۈن ئۆتكۈزۈپ تۇرغىدەك ئۇزۇق تۈلۈك كىرگۈزۈپ بېرىلەتتى . ئاقساقالغا نەرسە كېرەكلەرنى ئەكىرىپ بېرىدىغان خىزمەتچى ھېچكىمگە قاپىقىنىمۇ ئاچمايتى . ھېچكىم بىلەنمۇ پاراڭلاشمايتى . ئۇ تۇغما كېكەچ ئىدى .

يانتاق ئاقساقال باغ ئىچىدىكى بىر تاشلاندۇق ھوجرىدا تۇراتتى . بۇ قاچاندۇر بىر چاغلاردا باغقا ئىشلىگەن باغۋەنلەرنىڭ ۋاقىتلىق تۇرىشى ئۈچۈن سېلىنغان ئىككى ئېغىزلىق ئۆي بولۇپ ، ھازىر بۇ ئۆيلەرنىڭ تام تورۇسلىرىنىڭ سۇۋاقلىرى چۈشۈپ ، بۇلۇڭلىرىنى تور بېسىپ كەتكەن ، ئىشىكلىرى قىيسىيىپ ئىلگىركى ئىسكەتىنى يوقاتقانىدى . ئۆينىڭ ئۆگزىسىدە باھار يامغۇرىنىڭ سۈيى بىلەن ھەر كۆلەمدە كۆپكۆك مايسىلار ئۈنۈپ كېتەتتى ـ دە ، يازغا بارمايلا قۇرۇپ قالاتتى .

ئاقساقالنىڭ يېنىدا تۇرىۋاتقان ئۈچ ئوغلىنىڭ ئالدىنقى ئىككىسى چوڭ خوتۇندىن بولغان بالا ئىدى . يانتاق ئاقساقالنىڭ چوڭ خوتنى ئۆزۈن يىللارنىڭ ئالدىدا ئۆلۈپ كەتكەن بولۇپ ، بالىلارنىڭ ھەممىسىنى كىچىك خوتۇن قانات ئاستىغا ئېلىپ چوڭ قىلغانىدى . ئاقساقال «بىغەملەر شەھىرى» دە قالغان كىچىك خوتۇننىڭ ھالىدىن ھازىر بىخەۋەر ئىدى .

يانتاق ئاقساقال دەسلەپتە «قاغىلىق باغ»دىكى تۇرمۇشقا زادىلا كۆنەلمىدى . ئۇ تىت تىت بولۇپ نىمە قىلىشنى بىلمەي باغنىڭ ئىچىدە توختىماي ئۇياق بۇ ياققا ماڭاتتى . ئۆتكەن نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلايتى . خۇدانىڭ ھەممە بەندىلىرىگە ئوخشاش ئۆمۈ نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى قىلغان ۋە نۇرغۇن خاتالىقلارغىمۇ يول قويغانىدى . نىمىشقىدۇر ، كېيىن ئۇنىڭ كۆزئالدىدىن جاھانكەزدى سوپۇرگە كەتمەيدىغان بولۇپ قالدى . سۇپۇرگە ھەر قېتىم يىراق يۇرتلارغا قىلغان سەپىرىدىن قايتىپ كېلىپ ، ئاقساقالنى يوقلايتى . ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ كۆرگەن بىلگەنلىرىنى ، دۇنيادىكى ئاجايىپ پادىشاھلىقلار ، ئېگىز سېپىللار بىلەن قورشالغان شەھەرلەر ، ئۇ يەردىكى قوراللانغان لەشكەر ۋە ھاكازىلار توغرىسىدىكى تۈگىمەس پاراڭلارنى قىلىپ بېرەتتى . يانتاق ئاقساقال ئۇ چاغدا جاھانكەزدى سۇپۇرگىنىڭ سۆزلىرىنى

ئاددىي بىر ھىكايىنى ئاڭلىغاندەكلا ئاڭلاپ قويغانىدى . «سۇپۇرگىنىڭ ئېيتقانلىرى چوڭقۇر مەنىگە ئىگە گەپلەر ئىكەن ،ـ دەيتى يانتاق ئاقساقال ئۆز ئۆزىگە ، ـ شۇ ئاجايىپ شەھەرلىرىمىزنىڭ ئەتراپىغا سېپىل سوقۇشنى ، ئادەملىرىمىزگە قورال ياراغ تۇتقۇزۇشنى ئويلاشمىغانىكەنمىز . ھوشۇللۇق ئېتىزلار ، يورۇشۇپ تۇرغان تىجارەت ، توق تۇرمۇش بىزنى بەكمۇ بىغەم ياشاشقا ئادەتلەندۇرۇپ قويغانىكەن ....» ۋاقىت ئۆتكەنسىرى يانتاق ئاقساقال ئۆز تەقدىرىگە شۈكرى قىلىدىغان بولۇپ قالدى . ئەلۋەتتە بۇ تاشلاندۇق باغ مەڭگۈ كۆن نۇرى چۈشمەيدىغان ،

ئادەملەرنىڭ ئىرادىسى ، جىسمانىي كۈچ قۇۋۋىتىنى تۈگەشتۈرىۋېتىدىغان ھېلىقى قاراڭغۇ ، زەي زىنداندىن مىڭ مەرتىۋە ياخشى ئىدى . بۇ يەرنىڭ تۆت ئەتراپىنى ئېگىز تاملار قورشاپ ، تام ئارقىسىدىن قاراۋۇللارنىڭ قەدەم تاۋۇشى ، قېلىچ نەيزىلىرىنىڭ بىر بىرىگە تېگىپ جاراڭلاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرسىمۇ ، قۇياش نۇرى يەنە ھەر كۈنى باغ ئۈستىگە كۆتۈرۈلۈپ ، ئۆزىنىڭ نۇرىنى سېخىيلىك بىلەن ئەتراپقا چاچاتتى . باھاردا ياۋا مېۋىلەر رەڭمۇ رەڭ چېچەك ئېچىپ ، ياپېيېشىل ئوتلار باش كۆتۈرەتتى . ئاقساقالنىڭ بالىلىرى بولسا ھەر كۈنى ئۇنىڭ بېشىدا پەرۋانە بولۇپ خىزمىتىنى قىلاتتى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ ئىككى چوڭ ئوغلى ھازىر بۇرتلىرى خەت تارتىپ ئۆيلىنىش قورامىغا يېتىپ قالغانىدى . چوڭ ئوغۇل ئۆمەر يۈزلىرى دۈگىلەك ، ئۆزىمۇ دوغلاق كەلگەن قاۋۇل يىگىت ئىدى . ئوتتۇرانجىسى بارات ئورۇق ، ئېگىز ، چىرايلىق يىگىت ئىدى . بۇ ئوغۇللار تۇغۇلغان چاغدا ئاقساقالنىڭ ئۆيى ئومۇمىي شادلىققا چۆمگەنىدى ، چۈنكى بۇ ئاقساقاللىق نەسەبىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالمايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان خوشاللىنارلىق ئىش ئىدى . ئەمما بۈگۈنگە كەلگەندە رەھىمسىز تەقدىر ئۇلارنىڭ ياشلىقىنى ئەنە شۇ تۆت تام ئىچىگە بەند قىلىپ قويىدى .

ئوغۇللار ئەتىدىن كەچ كىرگۈچە باغ ئىچىدە قەپەسكە سولانغان قۇشتەك تېپىرلاپ يۈگۈرۈپ يۈرۈشەتتى . بەزىدە ئۇلارغا باغنىڭ تېمى ئارقىسىدىن قىز جۇۋانلارنىڭ چاقىلداپ سۆزلەشكەن ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر بىلەن بارات قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى تاشلاپ قويۇپ ، باغ كەينىدىكى ئاۋازلارغا قېتىپ قۇلاق سېلىشاتتى . قىزلارنىڭ ئاۋازلىرى بىر دەمدىلا يىراقلاپ كېتەتتى ياكى قاراۋۇللارنىڭ « ھاي كىم سىلەر ؟ ئۇياق بىلەن مېڭىشقا بولمايدۇ !»

دەپ ۋارقىرىشى بىلەن ئۆچەتتى .

« تۇفى!ـ دەپ لەنەت قىلىشاتتى ئوغۇللار قاراۋۇللارغا ، ـ خۇدايىم ، ئۆزىڭنىڭمۇ ئۇنى مەڭگۈگە ئۆچەر!»

يىگىتلەرنىڭ كىشىدە يېقىملىق تۇيغۇ ، شېرىن ھىسسىياتلارنى پەيدا قىلىدىغان قىزلارنىڭ ھېلىقىدەك ئاۋازىنى يېقىندىن ۋە ئۇزاقراق ئاڭلىغۇسى بار ئىدى .

گەرچە بۇ باغ تۆت تام بىلەن قورشالغان بولسىمۇ ، تەبىئەت ئوغۇللارنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇھاببەت ، سېغىنىش دىگەنىدەك ئاجايىپ تۇيغۇلارنى ئوخشاشلا يېتىلدۈرمەكتە ئىدى . گۈللەر، گۈللەر ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ يۈرگەن

كېپىنەكلەر ، تىنىق كەڭ ئاسمان ۋە ھەر باھاردا مېھمان بولۇپ كېلىپ ، كەچ كۈزدە قايتىپ كېتىدىغان پەسىل قۇشلىرى ئۇلارنى غەلىتە خىياللارغا سالاتتى .

ــ بىزنىڭمۇ شۇنداق قاناتلىرىمىز بولغان بولسا-ھە! ـ دېيتى بارات بەزىدە ئاسماندا يىراقلاپ كېتىۋاتقان تۇرنىلارنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ .

ــ ھە ، قاناتلىرىمىز بولسا نىمە قىلماقچىدىڭ ؟ــ دەپ سورايتى ئۆمەر .

ــ بۇ لەنتى شەھەر ، جىن تەككەن ئەسكى تاملىقلارنى تاشلاپ ، يىراقلارغا كېتەتتۇق .

ــ ئاتامنىچۇ ، ئاتامنى تاشلاپ ؟

ــ نىمشقا تاشلايمىزكەن ، ھېلىقى ماختانچاق پاقا بىلەن ئەقىللىق غازلار توغرىسىدىكى چۆچەكلەرنى ئاڭلىمىغانمۇسەن ؟...شۇنداق بىر تال ياغاچنى تېپىپ ئىككى بېشىنى چىشلەيتۇق ، ئاتام ياغاچنىڭ ئوتتۇرسىنى تۇتاتتى . ئاندىن ھاۋاغا كۆرۈلۈپ خالىغان تەرەپكە قاراپ .....

ــ ئىنىمىز سەپەرنىچۇ ؟

ــ ھە ، سەپەرمۇ بار ـ ھە تېخى !

مۇنداق سۆھبەتلەردىن كېيىن ئۇلار ئۇزاققىچە جىمىپ قالاتتى . قانداقتۇر بىر يوغان تۈكلۈك ھەرە ئۇلارنىڭ بېشى ئۈستىدە ئەگىپ يەنە يىراقلاپ كېتەتتى . يىگىتلەر ئەگەر قارارغا كەلسە بىر ئامال قىلىپ بۇ باغدىن قېچىپ چىقىپمۇ كېتەر ئىدى . لىكىن ئۇلار كۈندىن كۈنگە خىيال بېسىپ كېسەلچان بولۇپ قېلىۋاتقان ئاتىسىنى تاشلاپ كېتەلمەيتى .

ــ مەن نىمىشقىمۇ ئاقساقاللار ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ قالغاندىمەن ؟ــ دېيتى بەزىدە چوڭ ئوغۇل ئۆمەر ، ــ مەن ساغلام ئېيتسام ، ئاددىي پۇقرا بولغانغا يەتمەيدىكەن .

ــ قېنى قانداقچە دېيسەن ؟ــدەپ سورايتى بارات .

ــ مەسلەن ، سەن بىر ئاددىي دېھقان بولساڭ ، ئازىراق جاپا تارتسەن ، ئەمما ئارتۇقچە غېمىڭمۇ بولمايدۇ . كۈندۈزى تىرىشىپ ئەمگىكىڭنى قىلىپ ، كېچىسى ئۆيۈڭدە خاتىرجەم ئۇخلايسەن ، ئۆزۈڭگە ئوخشاش بىر كەمبەغەلنىڭ چىرايلىق قىزىغا ئۆيلىنىپ ، خۇداغا شۈكرى ـ قانائەتىڭنى بىلدۈرۈپ نامىزىڭنى ئوقۇپ ، ئۆمرۈڭنى

بىر خىل ئۆتكۈزىسەن . بارات بولسا تۇرمۇش توغرىسىدا باشقىچە مۇلاھىزە قىلاتتى .

ـ نىمە دەپ كەمبەغەل بولۇپ ياشىماق كېرەككەن ؟ـدەيتى ئۇ ـ ، كەمبەغەلچىلىكنىڭ نىمىسى ياخشى ؟ بىر نانىنىڭ ھەلەكچىلىكىدە ئېشەكتەك ئىشلەپ كۈنۈڭ ئۆتىدۇ شۇ !... قارا ، مەن ئەگەر ئادەمنى زىرىكتۈرۈپ ساراڭ قىلىۋېتىدىغان قاماقتىن قۇتۇلۇپ چىقىپ كېتىدىغان بولسام ، بىر ئامال قىلىپ ، يەنە ئاتامدەك بىرەر يۇرتنىڭ ئاقساقىلى بولىمەن . ئېسىڭدىمۇ ؟ كىچىك ۋاقتىمىزدا ئۆيدە بىزنى چاكارلار قولىدىن چۈشۈرمەي كۆتۈرۈشۈپ يۈرەتتى . خىزمەتمىزگە ھەر دائىم ئادەم تەييار ئىدى . ئەگەر ئاتامنى پىشكەللىك باسمىغان بولسا ، بۇ چاغقىچە بىز شەھىرىمىزدىكى كاتتا بايلارنىڭ قىزىغا ئۆيلەنگەن بولاتتۇق...

شۇ چاغدا تامنىڭ ئۇ يېنىدىكى باغقا يېقىن يوللارنىڭ بىرىدىن يەنە چوكانلارنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولاتتى . ئاكا ئۇكا ئىككەيلەن سۆزلىرىنى توختىتىپ ، دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىشاتتى . بەزىدە ئۇلار باغ ئىچىدە ئېگىزرەك ئۆسكەن دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا يامىشىپ چىقىپ ، سىرتتىكى ئالامەتلەرنى كۆرمەكچى بولىشاتتى . بىراق ئۇلار بىكارغىلا ئاۋارە بولۇشاتتى . ھەر قانچە ئېگىزگە چىققىنى بىلەنمۇ پەقەت يىراقتىكى دەرەخلەرنىڭ ئۇچىلا كۆزگە چېلىقاتتى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلى سەپەر ئەمدىلا تەمتىلەپ مېڭىپ يۈرگەن بالا ئىدى . ئۇنىڭ ئۈچۈن مۇشۇ چوڭ باغنىڭ ئىچى بىر كەڭ دۇنيا بىلىنەتتى . قالايمىقان ئۆسۈپ جاڭگاللىشىپ كەتكەن مېۋىلەر ، دەرەخلىكلەرئارىسىدىن كەتكەن ئاياغ يوللار ، ئوت چۆپلەر ئۈستىدە ئۆملىشىپ يۈرىدىغان ھارماس چۈمۈلىلەر ، ئاجايىپ رەڭدار كېپىنەكلەر ، كېچە بىلەن كۈندۈز ئازغاشماي ئالمىشىپ تۇرىدىغان قۇياش بىلەن ئاي ... بۇلارنىڭ ھەممىسىلا ھازىرچە ئۇنىڭ باللىق تەسەۋۋۇر دۇنياسىنى تولدۇرۇشقا يېتىپ ئاشاتتى . بەزىدە ئاكىلىرى ئۇنى ھاپاش قىلىپ ئوينىتىپ باغنىڭ ئېگىز تاملىرى يېنىغا ئاپىرىپ قالاتتى . كىچىك سەپەرگە بۇ ئالەمنىڭ چېگرىسى نەق شۇ تاملار بولۇپ كۆرۈنەتتى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ كۈندىن كۈنگە سالامەتلىكى ئوساللاپ ، چوڭ ئوغۇللىرى نەلەردىندۇر كوناپەنلەرنى تېپىپ كېلىپ ئۆي ئالدىغا ياساپ بەرگەن كارۋاتتىن قوپالماس بولۇپ قالغانىدى . كۆپ چاغلاردا سەپەر ئۆزىنىڭ چاڭىلداق ئاۋازى بىلەن تۈگىمەس سۇئاللارنى سوراپ ئاقساقالنىڭ بېشىدىن نېرى كەتمەيتى .

ــ ئاتا ، سەن نىمشقا بۇ كارۋاتتىن چۈشمەي يېتىۋېرىسەن ؟

ــ قۇياش نەدىن چىقىدۇ ؟

ــ كۈندۈزى يۇلتۇزلار قەيەرگە كېتىدۇ؟

ــ كېپىنەكلەرمۇ نان يەمدۇ ؟

سەپەر ئۆزىنىڭ ئاشۇنداق باللارچە سۇئاللىرى ، تاتلىق قىلىقلىرى بىلەن ئاقساقالنىڭ زېرىكىشلىك كۈنلىرىنى بىلىندۇرمەيتى . يانتاق ئاقساقال كېچىلىرى شۇ كىچىك ئوغلىنى يېنىغا ئېلىپ ، دۈمبىسىنى سىلاپ ئۇخلىتاتتى . بالا ئۆزىنىڭ تاتلىق پۈشۈلداشلىرى ، يۇمران بەدەن ، ئىسسىق نەپسى بىلەن ئاتىسىنىڭ قوينىنى تولدۇرۇپ تۇراتتى . ئاقساقال ھەر كۈنلۈك نامىزىدا يىغلاپ تۇرۇپ خۇدادىن باللىرىنىڭ بەختىنى تىلەيتى . باللىرىنىڭ تەقدىرى ، كەلگۈسى ھەققىدە بەكمۇ قايغۇراتتى . مانا ئۇ چوڭ بىر شەھەرنىڭ ئاقساقىلى بولۇپ يۇرت سورىدى . شۇنچە نۇرغۇن يەر، سۇ ، مال دۇنياغا ئىگە بولىدىيۇ ، ئاخىرىدا بولسا يېنىدا باللىرىغا قالدۇرغىدەك سۇنۇق ياماقمۇ قالمىدى ......

يانتاق ئاقساقالنىڭ ھالى كۈندىن كۈنگە ئوساللاپ كېتىۋاتاتتى . بىر كۈنى تۈن يېرىمىدا ئۇ قۇلاق تۈۋىدە شىپىرلىغان ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى .

ــ كىم ؟ــ دەپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ، يوتقانىنى مەيدىسىگە تارتتى ئۇ .

ــمەن !ــ دىگەن جاۋاپ كەلدى قاراڭغۇلۇقتىن .

ــ مەن دىگەن كىم ؟

ــ سەن مېنى تونىمايسەن ، ئۇنۇڭنى پەس قىل ، مېنى بۇ شەھەردە « تامتېشەر » دەپ ئاتىشىدۇ . ئۆز ۋاقتىدا شاھ خەزىنىسىنىمۇ ئامان قويمىغان تام تېشەرمەن .

ــ ئەمسە بۇ يەرگە خاتا كىرىپ قاپسەن ــدېدى ئاقساقال ــ بۇ يەردە سەن ئاچىقىپ كەتكۈدەك بىر نەرسە يوق .

ــ ماڭا سېنىڭ بىرەر نەرسەڭ كېرەك ئەمەس ، مە ، بۇ ئامانىتىڭنى تاپشۇرىۋال .

«تام تېشەر» جاھانكەزدى سۇپۇرگە بەرگەن تېرە خالتىنى يانتاق ئاقساقالنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى .

ــ بۇ نېمە؟

ــ نىمىلىكىنى مەنمۇ بىلمەيمەن ، بەلكىم تىللادۇر ، جاھانكەزدى سوپۇرگە دىگەن بىر بۇرادىرىڭ كىرگۈزدى . ئۇ ساڭا سالام ئېيتتى .

ــ سوپۇرگە !ــ دەپ روسلىنىپ ئولتۇردى ئاقساقال ، ــ ئۇ ھازىر قەيەردە؟...يەنە نىمە دىدى؟

ــ ئۇ : « <بىغەملەر شەھىرى » ئېغىر كۈندە قالدى ، خەلىققە بىر باشلامچى كېرەك . ئاقساقال بىر ئامال قىلىپ قېچىپ چىقسۇن>»دېدى . قاچماقچى بولساڭ ،

باغنىڭ غەربىي تەرىپىدىكى يوغان ياڭاقنىڭ يېنىدىكى تامدىن بىر تۆشۈك تېشىپ قويدۇم ، تەييارلىقىڭنى قىلىپ شۇ يەردىن قېچىپ چىقىپ كەت .

يانتاق ئاقساقال ئاچچىق كۈلدى .

ــ مەندە ھازىر قېچىپ يۇرتۇمغا يېتىپ بارغۇدەك ماغدۇر نىمە قىلسۇن !ــدېدى ئۇ ، ــ مانا ئىككى يىلدىن بېرى مۇشۇ ئورۇندىن قوپالماي يېتىپتىمەن . ھەي ئەپسۇس ، بىز خەلىققە ئۇۋال قىلدۇق . ئادەملىرىمىزنى تولىمۇ بىخۇدۇ ئۆگەتكەن ئىكەنمىز . شۇ شەھەرگە ئاقساقال بولۇپ تۇرغان چاغلىرىمنى ئويلىسام كۆپ ئىشلارنى خاتا قىلغانىكەنمەن ....

« تامتېشەر» ئاقساقالنىڭ سۆزلىرىگە كۈلۈپ قويدى .

ــ بۇ بارلىق ئەمەل تۇتقانلارنىڭ ئورتاق ھەسرىتى ، ــ دېدى ئۇ ، ــ بىر چاغدا مەن بىر ئالىم كىشى بىلەن بىللە زىنداندا ياتقانىدىم . ئۇ ماڭا : ئەمەل نازلىق خوتۇنغا ئوخشايدۇ ، ئۇ گۈزەل ۋە ۋاپاسىز كېلىدۇ . ئۇ ھېچكىمگە ، ھەتتا شاھلارغىمۇ مەڭگۈ باقمەندە ئەمەس . ئۇ قولغا كېلىدۇ ، يەنە قولدىن كېتىدۇ . ئەمەل تۇتقۇچى بۇ ھەققەتنى تەختىنىڭ ئىگىز پەلەمپەيلىرىدىن دومىلاپ چۈشكەندىلا ئاندىن چۈشىنىپ ، نۇرغۇن ئىشلارنى خاتا قىلغانلىقىغا ھەسرەت چېكىدۇ . ئۇ چاغدا ئۇ كېچىككەن بولىدۇ . دېگەنىدى . خەيىر مەن كەتتىم .

ــ توختا !ـ دەپ «تامتېشەر»نى توختىتىۋالدى ئاقساقال ـــ سەن بۇ خالتىنى كارۋات يېنىدىكى جىگدە تۈۋىگە ئۆز قولۇڭ بىلەن كۆمۈپ قويۇپ چىقىپ كەت . شۇ چاغدا سەن ماڭا ھېچنىمە بەرمىگەن بولىسەن ، مەنمۇ

سەندىن ھېچنىمە ئالمىغان بولىمەن . بۇ نەرسىلەر بەلكىم ئوغۇللىرىمغا لازىم بولۇپ قالار . مەندىن سۈپۈرگىگە سالام ئېيت !

ــ سۈپۈرگە!... سۈپۈرگە دۇنيادا يا بار ، يا يوق ...

يانتاق ئاقساقال «تامتېشەر» گەپلىرىنىڭ مەنىسىنى ئاڭقىرالماي قالدى ...« تامتېشەر» شۇ گەپلەرنى قىلىپ بولۇپلا غايىپ بولغانىدى .

ئەتىسى سەھەرلىكى يانتاق ئاقساقال ئىككى چوڭ ئوغلىنى يېنىغا چاقىردى .

ــ ھەي ئۆمەر، بارات ، قېنى سىلەر؟ بۇ ياققا كېلىڭلار.

ئاقساقالنىڭ ئىككى ئوغلى كۆزلىرىنى يىرتىپ ئېچىپ ئاتىسىنىڭ يېنىدا ھازىر بولدى . كىچىك سەپەر بولسا ھېچنىمىدىن خەۋەرسىز تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى .

ــ خوش ئاتا ، نىمە تاپشۇرۇقلىرى باركىن ؟ ــ دېيىشتى ئوغۇللار.

ــ مېنىڭ ئاللانىڭ دەرگاھىغا قايتىدىغان ۋاقتىم ئاز قالغاندەك قىلىدۇ . گېپىمنى تىڭشاڭلار . بۇ ئۈستى ئوچۇق زىنداندا سىلەر مەن بىلەن تەڭ كۈلپەت تارتتىڭلار . خىزمىتىمدە بولدۇڭلار . مەن سىلەردىن ئىككىلا دۇنيا رازىمەن . لېكىن سىلەرنىڭ ئاغزىڭلارغا يېتەرلىك ئىلىم سالالمىدىم ، ئۆيلۈك ئوچاقلىق قىلالمىدىم . بۇ مېنىڭ ئۆز مەيلىمدىن ئەمەس ، ئامالسىزلىقىمدىن بولدى . مەندىن رازى بولۇڭلار .

ئوغۇللار ئاتىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ كۆز يېشى قىلدى .

ــ ئاتا ، بىز سىزدىن مىڭ مەرتىۋە رازى ، بالىلىرىم ، تىنىچلىنىڭلار ، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭلار ، مەن ئۆلۈپ تارتىپ قالسام ، مېنى دەپنە قىلىپ بولۇپ ، ئاۋۇ جىگدە تۈۋىنى كولاڭلار ، ئۇ يەردە سىلەرنىڭ كەلگۈسىڭلار ئۈچۈن قالدۇرۇپ قويۇلغان ئازغىنە بىرنەرسە تۇرۇپتۇ . ئۇنى ئېلىڭلار-دە، بىر ئامال قىلىپ بۇ يەردىن قېچىڭلار .... ماۋۇ ئۇخلاۋاتقان سەپەر سىلەرنىڭ قېرىندىشىڭلار ، ئۇ تېخى كىچىك ، مەندىن كېيىن قالغاندا ئۇنى تاشلىۋەتمەڭلار ، جىگدە تۈۋىگە كۆمۈلگەن نەرسىدە ئۇنىڭمۇ بىر ئۈلۈش ھەققى بار . ئۇنىڭغا مېنىڭ ئورنۇمدا ئاتىدارچىلىق قىلىشنى سىلەرگە تاپشۇردۇم ــ ئاقساقال قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئوغۇللارغا دۇئا بەردى .

ــ بۇ يەردىن بىز قانداق قېچىپ چىقىپ كېتەلەيمىز؟ ــ دەپ ئاتىسى بىلەن ئىنىسىگە قارىدى ئۆمەر.

ــ بىر ياخشى نىيەتلىك ئادەم باغنىڭ غەربىدىكى چوڭ ياغاچ دەرىخنىڭ يېنىدىكى تامدىن بىر تۆشۈك تېشىپ ، ئوت چۆپلەر بىلەن يېپىپ قويۇپتۇ . ئىسكىلاردا بولسۇن .....

ــ قېچىپ قەيەرگە بارىمىز ؟ــ دېدى بارات .

ــ ئەلۋەتتە ئۆز يۇرتۇڭلارغا ـ « بىغەملەر شەھىرى»گە بارىسلەر ، ــ دېدى يانتاق ئاقساقال ،ــ ئۇ يەردە ئەل سىلەرنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ ، سىلەر....

يانتاق ئاقساقال بالىلىرىغا دېيدىغان ئاخىرقى مۇھىم ۋەسىيەتلىرىنى ئېيتىپ بولالمايلا تىنىقتىن قالدى.

« قاغىلىق باغ»دىن كۆتۈرۈلگەن يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ دەرۋازا ئالدىدىكى قاراۋۇللار تېڭىرقاپ قېلىشتى .

ــ هوي ، ئاڭلاۋاتامسىلەر؟ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى بۇ ئاۋازنى دەسلەپتە ئاڭلىغان قاراۋۇل .

ــ نېمىنى ؟

ــ يىغا ئاۋازى ، باغ ئىچىدىن ئاڭلىنىۋاتىدۇ .

لەشكەرلەر باغ ئىچىدە بىرەر هادىسىنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى پەملەشتى ـدە، ئاقساقالغا نەرسە كېرەك ئەكىرىپ بېرىدىغان كېكەچنى چاقىرىشتى . كېچىك ئىشىكنى شاراقشىتىپ ئېچىپ ، ئۇنى نىمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىپ چىقىش ئۈچۈن باغ ئىچىگە كىرگۈزۈشتى . كېكەچ هايال بولمايلا قايتىپ چىقتى ـ دە ، چىرايلىرىنى قايغۇلۇق تۈسكە كىرگۈزۈپ بىر نىمىلەرنى دەپ شەرەتلەپ ، لەشكەرلەرگە ئاقساقالنىڭ ۋاپات بولغانلىقىنى ئۇقتۇردى . شەهەرنىڭ چېتىدىكى بۇ تاشلاندۇق باغنى كۆزەت قىلىش جېنىغا تەگكەن لەشكەرلەر جانلىنىپ كېتىشتى . بىر نەتىجىسى بۇ خەۋەرنى ئوردىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئالدىراپ ئات سېلىشتى . لېكىن ئۇلار ئوردىدىن جاۋاپ ئالالماي ، ئوردا دەرۋازىسى ئالدىدا يېرىم كۈن ساقلاشتى .

ئوردا دەرۋازىسى ئالدىغا قاتمۇ قات قاراۋۇللار قويۇلغانىدى . ئوردا ئىچى پاتپاراق كۆرۈنەتتى . ئۇ يەردىن دۈپۈرلەپ ئاتلىقلار چىقىپ قاياقلارغىدۇر غايىپ بولۇشاتتى . يەنە قەيەرلەردىندۇر ئات سېلىپ يېتىپ كەلگەن ئەمەلدارلار ئالدىراپ ئوردا ئىچىگە قاراپ مېڭىشاتتى . ئوردا قەتلىئام قىلىنغان شاهنىڭ ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش ئىدى . ئوردا ئىچىدە زادى نىمە ۋەقە بولغانلىقىدىن سىرتتىكىلەر خەۋەرسىز ئىدى . چۈشتىن كېيىن بولغاندا ، ئوردىدىن بىر ئەمەلدار چىقىپ « قاغىلىق باغ»دىن كەلگەن لەشكەرلەرگە:

ــ ئاقساقال ئۆلگەن بولسا ئۆلگەن بويىچە تۇرۇپ تۇرسۇن ، ئۆلۈم ئىشلىرى كېيىن بىجىرىلىدۇ ــدەپ جاۋاپ بەردى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ ئوغۇللىرى ئاتىسىنىڭ جەسىتىنى باغ ئىچىگە دەپنە قىلىشتى . كۆز باغلىنىپ قالغانىدى . ئۆمەر بىلەن بارات قىسقىلا خەتمقۇرئان ئوقۇپ دۇئا قىلىشقاندىن كېيىن ، ھېلىقى جىگدە تۈۋىدىن دادىسى ئېيتقان نەرسىنى ئىزدەشكە باشلىدى . كۆپ كولىمايلا ئۆمەرنىڭ قولىغا بىر تېرە خالتا چىقتى .

ــ ئاتام بۇ خالتىنى تېخى يېقىندىلا كۆمگەن بولسا كېرەك ــ دېدى ئۆمەر .

ــ قانداق بىلدىڭ ؟ــ دېدى ئاكىسىنىڭ بېشىدا ئۆرە تۇرۇپ قاراپ تۇرغان بارات .

ــ قارىمامسەن ، بۇ يەردىكى توپا تېخى بوشلا تۇرىدۇ .

ــ خالتىمۇ نىمە ئۇ ؟

ــ ھە تېرە خالتا .

ــ ئىچىدە نىمە بار ئىكەن ؟

ــ ھازىر كۆرسەن .

كىچىك سەپەر نىمە ئىشلارنىڭ بولىۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي ئاكىلىرىنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراپ يۈرەتتى . ئۆمەر بىلەن بارات خىرە كۆيۈپ تۇرغان چىراغنىڭ يېنىغا كېلىپ خالتىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى . ئۇنىڭ ئىچىدىكى پارقىراپ تۇرغان ئالتۇنلارنى كۆردى ـ دە ، خالتىنىڭ ئاغزىنى دەرھال ئېتىشتى .

ــ ئەمدى بۇ لەنىتى باغدىن دەرھال يوقىلىش كېرەك ــدېدى بارات .

ــ سەل ئۆپكەڭنى بېسىۋالغىنە !ــ دېدى ئۆمەر ــ ئاتام بىز قېچىپ چىقىپ كېتىدىغان يەرنىڭ گېپىنى قىلىۋىدىغۇ ؟

ــ مەن ئۇ يەرنى كۈندۈزى كۆرۈپ قويغان .

شۇ كېچە لەشكەرلەر باغنىڭ ئەتراپىنى كۆزەت قىلىشنى قويۇپ چوڭ دەرۋازا ئالدىغا يىغىلىۋېلىشقانىدى . باغنىڭ ئىچىدىكى چوڭ جىنايەتچى ئۆلدى ، ئەمدى ئۆلگەن ئادەمنىڭ قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق ـ دە، ! ... ئۇنىڭ ئۇستىگە قاراۋۇللار باشلىقى ئوردىدىن دەپنە ئىشىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى

ئوبدانراق ئۇۇقۇپ بېقىشنى باھانە قىلىپ كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىگەنىدى . قاراۋۇللار ئەمدى ئۆزىنىڭ پارىڭىغا چۈشۈپ كېتىشتى . ئۇزۇن ۋاقىت بۇ لەنەت تەگكەن جىنىدىخانىنى <قاراۋۇللار «قاغىلىق باغ» شۇنداق ئاتىشاتتى .> كۆزەت قىلىپ زېرىككەن لەشكەرلەر ئەمدى بۇ ئىشتىن ئازاد بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ خوشال ئىدى .

چۈنكى بۇ يەردە ۋاقىت ئۆتكۈزگەندە ئۇلار ئۈچۈن قىلچە پايدا يوق ئىدى . شەھەرنىڭ باشقىراق بىر ئەپلىك جايىدا بولغاندا ئۇلار ئاللىقانداق بىر باھانىلەرنى تېپىپ چىقىپ ، يولدىن ئۆتكەن دېھقانلار ، كاسىپلار ، سودىگەرلەردىن خېلىلا بىر نىمە ئۈندۈرۈۋالالايتى . شەھەر ئىچىدە يەنە كۆڭۈل ئاچىدىغان سورۇنلار بولۇپ تۇراتتى . ئۇ يەردە خالىغانچە ئىچ پۇشۇقىنى چىقارغىلى بولاتتى . بۇ لەنەت تەگكەن جىن ئۇۋىسىنىڭ ئەتراپىدا بولسا كېچىچە قاغىلارنىڭ قاقىلداشلىرى ، ھۇقۇشلارنىڭ ۋەھىمىلىك ھۇۋلاشلىرىدىن باشقا ھېچنىمىنى ئاڭلىغىلى بولمايتى . بۇ يەردە ئۇزۇن ۋاقىت كۆزەتتە تۇرۇپ ، زېرىكىپ ساراڭ بولايلا دېگەن قاراۋۇللار شۇ تاپتا ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ قەيەرلەردە ۋەزىپە ئۆتەيدىغانلىقى توغرىسىدا قىزغىن پەرەزلىرىگە چۈشۈپ كەتتى .

— ھەي ، ھەي ، ئاۋۇ يىللىرى مەن شەھەر كوچىلىرىنى كېچىدە كۆزەت قىلىشقا چىقىپ ئوبدانلا تىرىلىپ قالغانىدىم . — دېدى بىر لەشكەر .

— ئۇنىڭدا قانداق تاپاۋەت قىلغىلى بولىدۇ ؟ — دەپ سورىدى ياشراق بىرلەشكەر .

— قانداق دېسەڭلار ، كېچىدە ماڭغان ھەر قانداق ئادەمنى توسۇپ ، « نىمە دەپ كوچىدا يول يۈرىسەن؟شاھىمىزنىڭ يېڭى پەرماندىن خەۋىرىڭ يوقمۇ ؟ » دەپ بىر ئىككى پوپوزا قىلسەن -دە، يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ قۇرۇقداپ قويسەن .

— ئەڭ ياخشى ئوقەت شۇ ! — دەپ تەستىقلىدى ئىككىنجى لەشكەر ، — كوچىلارنى ئارلاپ يۈرۈپ ، بەزىدە قىمار بولىۋاتقان سورۇنلارنىڭ تۆپىسىگىلا چۈشسەن ، قىمارۋازلار ئىشتىنىنىڭ چۈشۈپ قالغىنىغا قارىماي قاچىدۇ . تاۋكادىكى پۇلنىڭ ھەممىسى سېنىڭ بولىدۇ .

— ئۇنىمۇ دېيسىلەر ، بۇنىمۇ دېيسىلەر ، — دېدى يەنەبىرى — مەن سىلەرگە ئېيتسام ، ئىشنىڭ ھوزۇرى نەق پادىشاھنىڭ ئوردىسى ئىچىدە قاراۋۇللۇق قىلىشمىكىن دەيمەن .

— شاھنىڭ ئوردىسىدا قاراۋۇللۇقتا تۇرۇپ قىلىشتىن خۇدا ئۆزى ساقلىسۇن ! — دېدى قېرى بىر لەشكەر ، —

دوۋزاخنىڭ نەق ئۆزى ، ئۇ يەردە ساڭا تىرناقچىلىكمۇ ئەركىنلىكمۇ بولمايدۇ . ياغاچتەك قېتىپ تۇرماقتىن باشقا گەپ يوق شۇ .

ــ سەن نىمىنى بىلىسەن ؟ــ دەپ قارشى چىقتى قېرىنىڭ سۆزىگە ھېلىقى لەشكەر ــ مانا ، مەن ئۇ يەردە تۇرۇپ كۆرگەن . قىززىقچىلىقنىڭ ھەممىسى شۇ يەردە ، ھاي ھاي ، بىر قېتىم ، بىر شاھزادە زىياپەت بولىۋاتقان ئۆيلەرنىڭ بىردىن مەست دەلدەڭشىپ چىقىپ كەلدى دىمەمسىلەر ، تۈن يېرىمىدىن ئاشقان ۋاقىت ئىدى .

شاھزادە مېنى چاقىرىپ :

« مېنى ئاۋۇ تەرەپكە يەتكۈزۈپ قوي !» دەپ شاھنىڭ كېنىزەكلىرى تۇرىدىغان باغ تەرەپنى كۆرسەتتى . قورقۇپ كەتتىم . شاھنىڭ كېنىزەكلىرى تۇرىدىغان باغقا قالايمقان يېقىنلىششقا بولمايتى .

« شاھزادە ، سىلى مەست بولۇپ قاپتۇلا ، ھوجۇرىلىرىغا يەتكۈزۈپ قوياي » دېدىم .

« جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ قانداق؟!» دەپ بىر ئالىيىۋىدى ، ئىلاجسىز ئۇنى يۆلەپ ماڭدىم .

باغنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرغان ئىككى قاراۋۇل بىزنى ئۇندىمەي ئۆتكۈزىۋەتتى . ئىشىكنى ئاچقان يەنە بىر لەشكەر بىزنى باشلاپ ماڭدى . بايا ئۇ شاھزادىنىڭ قايسى كېنىزەك بىلەن باردى كەلدىسى بارلىقنى بىلىدىكەن . بىر كۆلنى ئايلىنىپ ئۆتتۇق . بىر تاش پەلەمپەيدىن چۈشتۇق . بىزنى باشلاپ كېتىۋاتقان لەشكەر :

« ئەنە ئاۋۇ ئۆيگە ئەكىر » دېدى ـ دە، ئارقىسىغا يېنىپ كەتتى .

قارىسام ، ئالدىمىدىكى گۈللۈك ئىچىدە بىر ئىمارەت تۇرۇپتۇ . ئىشىكنى بىر كېنىزەك ئاچتى . ھېلىقى كېنىزەكنىڭ چىرايلىقلىقنى دىمەمسىلەر ، ئۇزۇن بىر ئارا ئۆيگە كىرىپ قالدۇق ، ئارا ئۆينىڭ ئىككى تەرىپىدىكى خاس ھوجىرىلارنىڭ ئىشىكلىرى مەھكەم يېپىقلىق تۇرۇپتۇ . كېنىزەك بىزنى ئەڭ چېتىدىكى ئۆيگە باشلىدى . بۇ ئۆيدىكى جابدۇقلارنىڭ ئېسىللىقنى ئېيتايمۇ ، ئىچكىرىدىكى ئۆيدىن يەنە بىر كېنىزەك چىقىپ شاھزادىنى قولۇمدىن ئالدى ، شاھزادىنىڭ كۆڭۈل ئاچىدىغان كېنىزىكى شۇ ئوخشايدۇ .

ــ ئۇ تېخىمۇ چىرايلىق بولسا كېرەك ؟ ــ دەپ گەپ ئارلىدى ھېلىقى لەشكەر .

ــ راستىنى ئېيتسام ، ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمىدىم. ئۇنىڭدىن كېلىۋاتقان خۇش پۇراق ، يىنىك شىپىرلاپ مېڭىشلىرىغا قاراپلا ھوشۇمنى يوقىتىپ قوياي دېدىم . تېخىمۇ قىززىق ئىش ئۇ يەردىن قايتىپ

چىقىۋاتقىنىمدا بولدى . شاھزادىنى شۇ يەرگە قويۇپ قايتىپ چىقتۇق . ھېلىقى بىزگە دەسلەپتە ئىشىك ئېچىپ بەرگەن كېنىزەك مېنى ئۇزىتىپ قويماقچى بولۇپ يەنە ئارا ئۆي بىلەن ماڭدى ، تاشقىرقى ئىشىككە يېقىنلىغان ۋاقتىمىزدا ئۇ مېنى بىرلا تارتىپ ياندىكى

بىر ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى . نىمە بولغانلىقىنى بىلمەي قالدىم . ئىشىكنى گۈپپىدە ياپتى ـ دە ، ئۇستىدىكى كىيىملىرىنى شارت شۇرتلا قىلىپ سېلىپ يالاڭاچ بولدى .

« ھەي سەن نىمە قىلىۋاتىسەن ؟» دەپ قورققىنىمدىن جالاقلاپ تىترەپ كەتتىم .

« كەل ، بىر كۆڭۈل ئېچىۋال » دەپ مېنى كارۋات تەرەپكە تارتتى ئۇ . چىملداق تارتىلغان كارۋاتتا چۇشەكلەر تەييار سېلىقلىق تۇرۇپتۇ . بايا ئۇ مۇشۇ يەردىن قوپۇپ چىقىپ بىزگە ئىشىك ئېچىپ بەرگەن ئوخشايدۇ .

« قوي ئۇنداق قىلما ، بېشىم كېتىدۇ » دەپ يالۋۇردۇم ، ھېلىقى يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ ئۆلەي دىگەن كېنىزەك ئوخشايدۇ ، گېپىمنى ئاڭلايدىغاندەك ئەمەس .

« گېپىمگە كىرمىسەڭ <ماڭا چېقىلدى > دەپلا تۆھمەت قىلىمەن ، بالاغا شۇ چاغدا قالىسەن . بول ، ئىشنى چاققانراق پۈتتۈرۈپ يولۇڭغا ماڭ !» دېدى .

ئىلاجىم يوق ، جالاقلاپ تىترەپ تۇرۇپ ئۇنىڭ يېنىدا بىر دەم ياتتىم ــ دە ، قايتىپ چىقتىم .

ــ تازا مەززە قىلىپسەن‌دە ؟ــ دەپ سورىدى لەشكەرلەر قىززىقىپ .

ــ قورققىنىمدىن نېمە لەززەت بولغىنىنىمۇ بىلمەپتىمەن ، ھازىر ئويلىسام ھوزۇرلىنىپ كېتىمەن .

ــ ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ــ دېدى بىر لەشكەر،ــ « بىغەملەر شەھىرى» دىگەن بىر يەرگە بارغان لەشكەرلەر ناھايىتى بېيىپ كېتىپتۇدەكقۇ ؟ ....ئۇ يەردىمۇ چىرايلىق خوتۇنلار شۇنچە كۆپ دەيدۇ .

ــ بىز مۇشۇ باغدا ساقلاپ ياتقان جىنايەتچى ئەسلىي شۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىمىش .

ــ بۇ گەپچە ، ھېلىقى پادىشاھنى بىز بۇ يەردە كۆزەت قىلىپ يېتىپتىمىز ، پايدىسىنى باشقا غوجاملار ئاپتۇ ـ دە!

ــ ئۇردىغا ئۇ يەردىن ئولجا ئېلىنغان ماللارنى ئارتقان كارۋانلارنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەي كېلىۋاتىدۇ دەيدۇ .

ـ ئۇردىدىكى ئەمەلدارلارنىڭمۇ ئەمىلىنى ئۆستۈرگۈدەك ...

ــ ھە راست ، سىلەرگە ئېيتىمەن دەپ ئۇنتۇپتىمەن ،ـ دېدى ئەتىگەن يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇردىغا

خەۋەر قىلىش ئۈچۈن بارغان قاراۋۇللارنىڭ بىرى ،.

ئورنىدا بىرەر ئەھۋال بولدىمۇ قانداق؟ ئوردا ئىچى ناھايىتى پاتپاراق كۆرۈنىدۇ .

- ئۇ ئىشلارغا سەن بېشىڭنى قاتتۇرما! دېدى ھېلىقى قېرى قاراۋۇل ،. ئوردا دېگەنىدە ھەر كۈنى خىلمۇ خىل ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ ، ئۆزەمىزنىڭ پارىڭىنى قىلىشايلى ....

بىر ھەپتىدىن كېيىن يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆلۈم ئىشىنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن ئوردىدىن بىر ئەمەلدار چىقتى . دەرۋازىنى ئېچىپ باغقا كىرىپ ھەممە ھەيران بولۇشتى . باغنىڭ ئىچى جىمجىت بولۇپ ، ئوچاقلارنىڭ كۆلى ئاللىبۇرۇن سوۋۇپ كەتكەنىدى . باغ ئىچىدە نە ئاقساقالنىڭ ، نە ئۇنىڭ باللىرىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . قاراۋۇللارنىڭ ۋارقىراشلىرىغا ھوپپۇنىڭ سايراشلىرى ، قۇرۇغان شاخ ئۈستىدە ئولتۇرغان پاختەكنىڭ گۇگۇلداشلىرى جاۋاپ بولدى . قاراۋۇللار تۆت تەرەپكە تارقىلىپ ، بۇلۇڭ - پۇچقاقلارغىچە قويماي ئىزدەپ باغنىڭ ئىچىنى ئاستىن ئۈستۈن قىلىۋەتتى . ئاقساقال ۋە ئۇنىڭ باللىرى قانات ياساپ ئۇچۇپ چىقىپ كەتكەندەكلا غايىپ بولغانىدى .

ــ بۇ نىمە گەپ ؟ - دېدى ياڭاق دەرىخى يېنىدىكى تام تۆشۈكىنى كۆرگەن ئەمەلدار.

ــ بۇ ، بۇ ...ــ دەپ دۇدۇقلىدى نەتچە كۈندىن بېرى تامنىڭ شۇ تەرىپىنى كۆزەت قىلغان قاراۋۇل ــ مەن بۇ يەردىن نەتچە ئۆتكەن ، بۇ تۆشۈكنى تېخى باغقا سۇ كىرىدىغان سۇگگۈچمىكىن دەپتىكەنمەن .

قارىس قىلىپ تەگكەن بىر كاچات بىلەن ھېلىقى قاراۋۇل ئارقىسىغا ئۇچۇپ چۈشتى .

ــ ھوي نان يېمەسلەر، سەنلەر بۇ يەردە ئۇخلاپ يېتىشىپسەن ، ئۇلار تامنى تېشىپ قېچىپتۇ ... قېچىپتۇ ؟ ــ دەپ ئۆز ئۆزىگە سوئال قويۇپ ئويلىنىپ قالدى ئەمەلدار ــ باشقىلارغۇ تام تېشىپ قېچىپ كەتسۇن ، ئاقساقالنىڭ ئۆلۈكىمۇ بىللە قېچىپ چىقىپ كېتەمدۇ ؟...سىلەر ئاقساقالنى ئۆلدى دەپ مەلۇم قىلغان ئەمەسمىدىڭلار؟!

ــ توغرا ، ئۇ ئۆلگەنىدى .

ــ ئۆلگەن بولسا ئۇنىڭ ئۆلۈكى قېنى ؟...زادى ئۇنىڭ ئۆلگىنىنى كىم كۆرگەن ؟ سەن كۆرگەنمۇ ؟

ئەمەلدارلار قاراۋۇللار باشلىقىغا تىكىلدى .

ــ بىزدە باغقا كىرىش ھوقوقى يوق ئىدى ــ دەپ ئېتىراز بىلدۈردى قاراۋۇللار باشلىقى ،. شۇ كۈنى ئەتىگەندە باغ ئىچىدە يىغا زار قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى . بىز نىمە ۋەقەبولغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن خاس

خادىمنى كىرگۈزدۇق . ئارىمىزدا شۇنىڭغىلا باغقا كىرىش چىقىش ھوقوقى بېرىلگەن . ئۇ بىزگە ئاقساقالنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئېيتتى . بىز بۇ خەۋەرنى قائىدە بويىچە دەرھال ئوردىغا يەتكۈزدۇق .

بۇ گەپ بىلەن ھېلىقى بىچارە كېكەچ بالاغا قالدى . ئەمەلدار كېكەچنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ سىلكىشتۈرۈپ تۇرۇپ سورىدى ؛

ـ ئېيتە سەن زادى ئاقساقالنىڭ ئۆلگىنىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرگەنمۇ ؟ ئۇ نىمە بولۇپ ئۆلگەنىكەن ؟ قانداق ئۆلۈپتۇ ؟ سەن كىرگەندە ئۇنىڭ بالىلىرى نىمە قىلىشۋاتقانىكەن ؟

كېكەچ كانىيىدىن چۈشىنىكسىز تاۋۇشلارنى چىقىرىپ قوللىرىنى شەرەتلەپ تىپىرلاپ كەتتى .

ـ بۇ نىمە دەيدۇ ؟ ـ دەپ ئەتراپىغا قارىدى ھېچنىمىنى چۈشەنمىگەن ئەمەلدار.

ـئۇنىڭ ئۆلگىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنمەن ، دەيدۇ .

ـ بەلكىم ئۇ شۇچاغدا يالغاندىن ئۆلگەن بولۇپ يېتىۋالغاندۇر. ئۇلارنى قەيەردىن بولسۇن ئىزدەپ تېپىڭلار !

شۇنىڭ بىلەن شەھەر دەرۋازىسى ، شەھەر ئەتراپى ، شەھەر كوچىلىرىدا جىددىي ئاختۇرۇش باشلىنىپ كەتتى . قاراۋۇللار ، پۇقراچە ياسانغان جاسوسلار قانداقتۇر بىر چايخانا ، ئاشخانىلارنىڭ ئوتۇن ياغاچ قويىدىغان ئۆيلىرى ، سودىگەرلەرنىڭ ئامبارلىرىغا ئۇسۇپلا كىرىشەتتى . يولدىن ئۆتكەن گۇمانلىق ئادەملەرنى توختىتىۋېلىپ ئۇلارنىڭ چىرايلىرىغا سەپ سېلىشاتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى يانتاق ئاقساقال ۋە ئۇنىڭ باللىرىنىڭ چىرايىنى كۆرۈشمىگەنىدى . ئۆلۈپ كەتكەن يانتاق ئاقساقال ئۇلارنىڭ ئالدىغا دوقۇرۇپ قالغان تەقدىردىمۇ ھېچقايسىسى تونىمىغان بولاتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇلار قارغۇلارچە ئاختۇرىشاتتى . ئالدىراشلىق ئىچىدە ھەر تەرەپكە چاپاتتى ....

بۇ چاغدا يانتاق ئاقساقالنىڭ ئوغۇللىرى يىراقتىكى بىر يولدا ئالدىراش كېتىپ بارماقتا ئىدى .

توقسان توققۇز تىللا

يانتاق ئاقساقالنىڭ باللىرى «قاغىلىق باغ»دىن قېچىپ چىققان كۈنى كېچىسى شەھەرنىڭ بىر بۇلۇڭىدا

دەككە دۈككە ئىچىدە تاڭ ئاتقۇزدى . تاڭ يورۇپ ،شەھەر دەرۋازىسى ئېچىلىشى بىلەنلا ئۇلار قانداقتۇر بىر كارۋانلار توپىغا قېتىلىپ شەھەر دەرۋازىسىدىن ئامان ئېسەن چىقىۋالدى . يېنىك تىنىشىپ ، ئارقا كەينىگە قارىماي جىددى يول باستى . شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدىكى ئۇلارنىڭ ھاياتىغا خەۋپ سالىدىغان ياساۋۇللار ئېغىر ئايپالتا ، قېلىچ ، گۈرزىلىرىنى تۇتقىنىچە

بارغانسىرى يىراقتا قالماقتا ئىدى . شەھەر دەرۋازىسىدىن باشلاپ ھەر تەرەپكە قاراپ سوزۇلۇپ كەتكەن چوڭ يول ئۇلارغا ئەركىنلىك ۋەدە قىلىپ يېيىلىپ ياتاتتى .

سەھەرنىڭ سالقىنىدا قۇشلار كۆڭۈللۈك چۇرقىرىشاتتى . شەھەردىن چىققان يولوچىلار شۇ يوللار بىلەن دېھقانلار ، كاسىپلار ، ئوتۇنچىلار شەھەرگە قاراپ ئالدىراپ ئېقىشاتتى .

ھازىرچە ئاكا ئۇكىلار تېخى ئەركىنلىكنىڭ ئۆزلىرىگە تولۇق قايتىپ كەلگىنىگە جەزىم قىلىشالمايتى . ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ چىققان لەشكەرلەر ھېلىلا ئۇلارنى تۇتۇپ كېتىشى ، ئەڭ قاتتىق جازالار بىلەن جازالاپ ، قاراڭغۇ زىندانلارغا بەند قىلىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى . شۇڭا ئۇلار دەسلەپكى بىر قانچە كۈن ئىچىدە توختىماي ، كېچە كۈندۈز دېگۈدەك ئالدىراش يول بېسىشتى . يىگىتلەرنىڭ بىرى سەپەرنى ھاپاش قىلىۋالغانىدى . يەنە بىرى قوينىغا تىللا قاچىلانغان خالتىنى سېلىپ ، مۆرىسىگە ئوزۇق تۈلۈك سېلىنغان تۈگۈنچەكنى ئارتىپ كېتىپ باراتتى . ئۇلار ئاچا يوللارغا كەلگەندە ئەڭ خلۋەت يوللارنى تاللايتى . زىرائەت مايسىلىرى يەلپۈنۈپ تۇرغان ئېتىزلىقلار ئارىسىدىن كەتكەن ئاياغ يوللار بىلەن مېڭىپ قانداقتۇر بىر يېزىلار ياكى سۈپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرغان ئۆستەڭلەرنىڭ يېنىدىن چىقىپ قالاتتى . يېيىلىپ ئاققان سۇ ئاستىدا رەڭمۇ رەڭ تاشلار پارقىراپ تۇراتتى . تاشلارنىڭ يالتىراشلىرى كىشىگە ئېقىۋاتقان سۇنىڭ سۈزۈك ۋە تازىلىقىدىن خەۋەر بېرىۋاتقاندەك قىلاتتى . بەزىدە ئۇلار سۇ بويىدا توختاپ ، بوغچىلىرىدىكى ناننى سوغوق سۇغاچىلاپ مەزە قىلىپ يەيتى ـدە ، ھەش پەش دېگۈچە يەنە كۆزدىن غايىپ بولۇشاتتى . كېچىلىرى ئۇلار ئوچۇق دالا ياكى قانداقتۇر بىر تاشلاندۇق ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىلىرىدە ئۈگدەپ بىر ئاز كۆزنىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىپلا يەنە يولىنى داۋام قىلىشاتتى . ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا قىلىشقان گەپلىرىمۇ ناھايىتى قىسقا ئىدى . جىمجىت يول بېسىپ ، كۆپىنچە ئۆز خىياللىرى بىلەن بەند بولاتتى .

« خىلۋەت بىر جايىنى تېپىپ خالتىدىكى تىللالارنى ساناپ كۆرىمىز. دەپ خىيال قىلاتتى چوڭ ئوغۇل ئۆمەر

،- ئەلۋەتتە مەن چوڭ بولغاندىن كېيىن تىللالاردىن كۆپرەك ئىشلىشقا ھەقلىقمەن ، چوڭنىڭ ئۈلۈشى ئەلۋەتتە چوڭ بولىدۇ،-دە. ئاندىن يۇرتقا بىرنەچچە بىر باغلىق قورو سېتىۋالىمەن . بازار ئىچىدە گەزمال دۇكىنى ئاچىمەن ...ھەر قانچە تەكلىپ قىلىشسىمۇ ياكى ئامەت كېلىپ قالسىمۇ شەھەرگە ئاقساقال بولمايمەن ....»

ئاتىسىنىڭ ئېچىنىشلىق ھاياتى ئۆمەردە ئەنە شۇنداق تەسىرقالدۇرغانىدى . ئۇ يوقىرا بولۇپ ياشاشنى ، پۇقرابولغاندىمۇ قانداقتۇر ئىسسىق ئوچاق ياكى ھور بىلەن بىخىسىپ كەتكەن ئاشخانىدا كۈن ئۆتكۈزىدىغان ئاشپەز ، ئۆمرى كورىسىدا مۈكچىيىپ ئۆتىدىغان موزدوز ۋە ياكى پىرىغرىم ئىسسىقتا قىززىق تۆمۈرگە بازغان ئۇرىدىغان تۆمۈرچى ئەمەس ، بەلكى قورساقنى توقلاپ چىقىپ ، سالقىن دۇكىنىدا بۇرنىنى تولغاپ چېيىنى ئىچىپ خاتىرجەم ئولتۇرۇپ سودىسىنى قىلىدىغان سودىگەر بولۇشنى خالايتى .

«تىللالارنى ئاكام ئىككىمىز باباراۋەر بۆلۈشۋالىمىز ياكى مەن كىچىك بولغاندىن كېيىن تىللالاردىن كۆپرەك ئېلىشقا ھەقلىقمەن ،- دەپ ئويلىناتتى

ئىككىنجى ئوغۇل بارات ،- مەن يۇرتقا بىرنەچچە كاتتا باينىڭ قىزىغا ئۆيلىنىمەن ، باينىڭ قىزى چىرايلىق بولمىسىمۇ مەيلى ، دادىسىنىڭ پۇلى جىقراق بولسا بولدى . كېيىن قېيناتامدىن كۆپلەپ مىراس ئالىمەن ، سەت قىزنى خوتۇن قىلغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە مىراسنى بولسىمۇ كۆپرەك بېرىدۇ -دە ، ... ئاندىن پۇللىرىمنىڭ ھەممىسنى قوشۇپ دوملىتىپ ، بىرنى ئون ، ئوننى يۈز قىلىمەن . خوتۇندىن يەنە ئىككىنى ، ئۈچنى ، ئوننى ئالىمەن ، ئەلۋەتتە كېيىنكى خوتۇنلىرىمنى تاللاپ ، شەھەرنىڭ ئەڭ چىرايلىق قىزلىرىدىن ئالىمەن ، ھەر بىر خوتۇنۇمغا ئايرىم باغلىق ھويلىلارنى قىلىپ بېرىمەن . ھەر كېچىسى ئۇلارنىڭ قېشىدا نۆۋەت بىلەن قونۇپ چىقىمەن...»

ـ ئاكا ، بىز نەگە بارىمىز ؟ مېنى نەگە ئاپىرىسلەر؟ـ دېگەندەك سۇئاللار بىلەن ئۆز ئاكىلىرىنىڭ خىياللىرىنى پات پات بۆلۈپ قوياتتى سەيپەر .

ـ ھە ، سېنىما؟....سېنى ئۆز شەھىرىمىزگە ئەكىتىۋاتىمىز .

ـ ئوينىتىپ كېلەمسىلەر؟

ـ ئۇ دىگەن ئۆزىمىزنىڭ يۇرتى ، سەنمۇ ئەمدى شۇ يەردە چوڭ بولىسەن .

ــ ئۇ يەر يىراقمۇ ؟

ــ يىراق ، بىز سىزنى كۆتۈرۈپ ئاپىرىمىز .

ــ ئاتام قېنى ؟

ــ ئاتام ھېلىقى باغدا قالدى .

ــئۇ كەلمەمدۇ؟

ــ ئارقىمىزدىن كېلىدۇ ....

سەپەر ھەممىدىن خوشال ئىدى . شۇ كۈنگىچە ئۇنى ھېچكىممۇ مۇنداق ئۇزاق كۆتۈرۈپ ئوينىتىپ باقمىغان . ئۇ جاھاننىڭ ھېلىقى تۆت تام بىلەن قورشالغان باغقا قارىغاندا شۇنچە كەڭلىكىگە ، يىراقلاردىكى ئۇپۇق سىزىقىغا ، قۇياشنىڭ ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى لاۋۇلداپ چوغ بولۇپ ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ ، يەنە شۇنداق قىپقىزىل شەپەق ئىچىدە غايىپ بولىدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتى . ئۇ ئىسسىق قوللىرى بىلەن ئاكىلىرىنىڭ بوينىنى چىڭ قۇچاقلاپ ، ھەممىسىگە شادلىق ئىچىدە نەزەر سالاتتى .

بارا بارا ئاندا ساندا ئۇچراپ تۇرىدىغان مەھەللىلەرمۇ تۈگەپ ، كۆز يەتكۈسىز چۆل يوللىرى باشلاندى . بىر كۈنى ئۇلار يىراقتىن بىر ئۆينىڭ قارىسىنى كۆرۈپ ، شۇ تەرەپكە قاراپ مېڭىشتى . ئەسلىدە ئۇلارنىڭ كۆرگىنى ئۆي ئەمەس ، تاشلىنىپ قالغان كوناتۇگمەن ئىدى . ئاكا ئۇكىلار تۈگمەنگە يېقىنلاپ ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ كۆرۈشتى . تۈگمەننىڭ ئۆيلىرى قىيسىيىپ پاكارلاپ كەتكەن ، تۈگمەن ئىچىنى قېلىن تور قاپلاپ ، تورۇسلارنىڭ چىرىگەن ياغاچلىرى قارداپ ساڭگىلاپ قالغانىدى . بۇ يەر كىشىگە ھېلىقى قەدىمكى چۆچەكلەردىكى كېچىلىرى جىنلار ئۇسۇلغا چۈشۈپ ، كارۋانلارنى يولدىن ئازدۇرىدىغان تۈگمەنلەرنى ئەسلىتەتتى . تۈگمەن ئارقىسىدىكى كونا ئۆستەڭنىڭ بويىدا ئۆسۈپ تۇرغان يوغان بىر تۈپ ئۈجمە شاخلىرىنى كەڭ يېيىپ ، ئەتراپقا سايە تاشلاپ تۇراتتى . ئۈجمە شېخىدا

قارىغۇجا ، قۇشقاچلار چۇرۇقلىشىپ ئۈجمە يېيىشمەكتە ئىدى . يەرگە چۈشكەن يوغان ئاق ئۈجمىلەر پاكىز قۇم ئۈستىدە پارقىراپ تۇراتتى . بۇ ھەيۋەتلىك ئۈجمە دەرىخىنىڭ يىلتىزلىرى ئېھتىمال يەرنىڭ قات قاتلىرىغا تارقىلىپ ، ناھايىتىمۇ چوڭقۇردىن سۇ ئىچىدىغاندۇر . شۇڭا ئۇ بۇ يەردىكى قۇرغاقچىلىق ، بوران چاپقۇنلارغا پەرۋا قىلماي

قەيسەرلىك بىلەن ياشناپ تۇرغانىدى . ئۇ بۇ يەردىكى نۇرغۇن ئىشلارنىڭ گۇۋاھچىسى ئىدى . بۇ ئەتراپ قايسى زامانلاردا ئاۋات بولغان .

بۇ تۈگمەنلەرنى كىملەر ياساتقان ، بۇ يەرلەر قاچاندىن باشلاپ قۇملىشىپ كەتكەن ، بۇ ئەسكى تۈگمەن قانچە جىن شەيتان ، ئوغرى قاراقچى ، مۇساپىرلار ئۈچۈن قونالغۇ بولغان ؟ ــ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بۇ ئۈجمە ئۆندىمەي ئېسىدە ساقلايتى . بۈگۈن ئۇ يەنە يېڭى بىر ۋەقەنىڭ شاھىتى بولۇپ قالدى .

ــ بۇ يەردە بىردەم ئارام ئالايلى ، ماڭ ، سەپەر ، سەن بىرىپ ئۈجمە تېرىپ يە ! - دېدى سەپەرنىڭ ئاكىلىرى .

سەپەر يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ئۈجمە تېرىپ يېيىشكە باشلىدى . سەپەرنىڭ ئاكىلىرى بوغچىلىرىنى يېنىغا قويۇپ ، پۇت قوللىرىنى سۇنۇپ ئەتراپقا قاراشتى . تۆت ئەتراپ ئادەمسىز چەكسىز چۆل ئىدى . بۇ تۈگمەننىڭمۇ تاشلىنىپ كەتكىنىگە ئۇزۇن يىللار بولغان بولسا كېرەك ، تۈگمەنگە كېلىدىغان سۇ ئورنىنىڭ ئىزنىمۇ پەرىق ئەتكىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەنىدى .

ــ قېنى خالتىنى تۆك ، ئۇنىڭدا قانچىلىك دۇنيا باركىن ،- دېدى بارات ئاكىسىغا .

ئۆمەر ئالدىدىكى يەرنى پۈۋدىۋېتىپ ، تىرە خالتىنىڭ ئاغزىنى دۈم قىلدى . تىللالار كۆزنى چاقنىتىپ ، يېنىك جاراڭلاش بىلەن يەرگە تۆكۈلدى .

ــ ئوھۇي!- دەۋەتتى بارات ، - قارا ، ئۇ ئاجايىپ ساپ ئالتۇندىن قۇيۇلغانىكەن .

ــ ئەلۋەتتە ئاتام بىزگە ناچار نەرسىنى ساقلىمايدۇ -دە! - دەپ تەستىقلىدى ئۆمەر .

ئاكىلىرىنىڭ ئاجايىپ پارقىراق بىر نەرسىلەرنى يەرگە تۆككەنلىكىنى كۆرگەن سەپەر ھەيران بولۇپ يۈگۈرگىنىچە يېتىپ كەلدى . ئۇنىڭ كۆزىگە بۇ دۈپىدۈگىلەك نەرسىلەر دومىلىتىپ ئويناشقا ئەپلىك ئويۇنچۇقتەك كۆرۈندى -دە ، قولىنى سۇندى :

ــ ھەي ، بىزنى ئېلەشتۈرمە ! ــ دەپ سەپەر قولىغا ئالغان بىر تال تىللانى تارتىۋالدى بارات ، - قېنى ساناپ باقايلى ، ھەممىسى بولۇپ قانچىكىن ؟

ئۆمەر تىللالارنى ساناشقا باشلىدى . بارات پۈتۈن دىھقىتى بىلەن ئاكىسىنىڭ قولىغا قاراپ ئۇمۇ ئىچىدە ساناۋاتاتتى .

ــ بىر ، ئىككى ، ئۈچ ، يىگىرمە ، قىرىق ، ئەللىك ... توقسان توققۇز !

ئاكا ئۇكا بىر بىرىگە ئۈندىمەي قاراپ قويۇشتى ــ دە ، تىللالارنى يەنە ھەر قايسىسى ئۆز ئالدىغا ساناپ بېقىشتى ، تىللا جەمئىي توقسان توققۇز دانە ئىدى .

ــ نىمىشقا توقسان توققۇز بولىدۇ ـ دەپ ھەيران بولدى بارات .

ــ ئۇ نىمە دېگىنىڭ ؟

ــ نىمە دېگىنىم بولاتتى ، نىمىشقا توقسان توققۇز بولۇپ قالىدۇ ؟ دەۋاتىمەن .

ــ توقسان توققۇز بولغاندىن كېيىن توقسان توققۇز بولمامدۇ !

ــ ياق !ــ دەپ بېشىنى چايقىدى بارات .

ــ ئەمىسە ، سېنىڭچە قانچە بولسا بولاتتى ؟

ــ ئەلۋەتتە يۈز بولىشى كېرەك ـ دە!

ئۇلار تىللا سالغان خالتىنى ئۇرۇپ قېقىپ ، ئىچىنى ئۆرۈپ قاراپ بېقىشتى . بىرەر تال تىللا ئەتىراپقا دومىلاپ كېتىپ قالدىمىكىن دەپ تۆت تەرەپكە تەڭ قاراشتى

. ئاخىرىدا تىللالارنى يەنە باشقىدىن ساناشتى . تىللا توقسان توققۇز ئىدى .

ــ دېمىدىممۇ ئەنە ، تىللا توقسان توققۇز تۇرمامدۇ .

ــ ياق ، يۈز بولىشى كېرەك ، ـ دەيتى بارات ئۆز سۆزىنى تەكرارلاپ .

ــ نىمىشقا ؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەر تېرىكىپ .

ــبىزگە ئاتام ھەرگىزمۇ بىر كەم يۈز تىللانى مىراس قىلىپ قالدۇرمايدۇ ، توقسان توققۇزنى ساقلىغان ئادەم جەزمەن يەنە بىر تىللانى قېتىپ يۈز تىللا قىلىپ قويىدۇ .

ــ مەن ساڭا نىمىشقا دەۋاتىمەن ؟

ــ نىمىشقا بولاتتى ، شۇنداق بولغاندا بۇ تىللالارنى ئىككىمىز تويتوغرا ئەللىك دانىدىن تەڭ بۆلۈشىۋالالايمىز ..ـدە!

ــ بەلكىم ئاتام مېنى چوڭ بولغاندىن كېيىن ئەللىكىنى ، سېنى كىچىك بولغاندىن كېيىن قىرىق توققۇزىنى

ئالسۇن دەپ ئويلىغاندۇر ــ دېدى ئۆمەر .

ــ مىراس ھەققى دېگەن چوڭ كىچىككە ئوخشاش ...

ئۇلار تىللالارنى خۇددى شۇنداق قىلسا كۆپىيىپ قالىدىغاندەك قايتا ئارلاشتۇرۇۋېتىپ يەنە باشقىدىن ساناپ چىقىشتى ، بارات ئۆرە تۇرۇپ سانىسا ئۆمەر ئولتۇرۇپ ساناپ باقتى . مەيلى ئۇلار قانداقسىگە سانىسۇن تىللا يەنىلا توقسان توققۇز ئىدى .

ــ بەلكىم ئاتام مېنى كىچىك بولغاندىن كېيىن ئەللىكنى ، سېنى چوڭ بولغاندىن كېيىن قىرىق توققۇزنى ياكى بولمىسا مېنى ئاتمىشنى سېنى ئوتتۇز توققۇزنى ئالسۇن دېگەن بولسا كېرەك ــ دېدى بارات .

ــ راست دېيسەن ، ئاتام سېنى تىللالارنىڭ ھەممىسىنى ، مېنى قۇرۇق خالتىنى ئالسۇن ، دېگەن بولىشىمۇ مۇمكىن !ــ دەپ ئاچچىق تەنە قىلدى ئۆمەر .

تىللالارنى زادى قانداق بۆلۈشۈش توغرىسىدا ئىككى ئوغۇل ئۇزاق دەتالاش قىلدى . لېكىن ، زادىلا كېلىشەلمىدى . ئاكىلىرىنىڭ نىمشقا شۇنچىلىك قىزىرىشىپ ، بىر بىرى بىلەن ۋارقىرىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلەلمىگەن سەپەر سالقىن شامال ئۇرۇپ تۇرغان ئۇجمە سايىسىدە ئولتۇرۇپ ئۇگىدەپ قالدى . ئۇنىڭ سەبىي چېھرىدە قۇياشنىڭ ئۇجمە يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن ئۆتكەن ئۇششاق نۇرلىرى جىمىرلايتى . سەپەرنىڭ ئاكىلىرى ئاشۇ تىللالاردا سەپەرنىڭمۇ ھەققى بارلىقىنى ، توقسان توققۇز تىللانى ئۇچكە بۆلگەندە توپتوغرا ئوتتۇز ئۈچ تىللادىن بولىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرمەسلىككە تىرىشاتتى . ھەر ئىككىسى كۆڭلىدە بۇ ھەقتە ئويلانغان بولسىمۇ ، بۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا پېتىنالماي ، ھە دەپ ئۆزلىرىنىڭ تالاش تارتىشىغا چۈشۈپ كېتەتتى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە سەپەر ئۆز ھەققىگە ئىگە بولۇشقا تېگىشلىك بولمىغان گۆدەك ئىدى . شۇنداق بولسىمۇ ، ئاخىرىدا چوڭ ئوغۇل ئۆمەر قىينىلىپ تۇرۇپ سەپەر ھەققىدە ئەسكەرتتى .

ــ راست ، سەپەرچۇ ؟ ...ئۇنىڭمۇ ئاز تولا ھەققىنى بۆلۈپ قويىشىمىز كېرەككۇ ؟

ــ ئۇ تېخى كىچىك تۇرسا، تىللانى نىمە قىلىدۇ ؟

ــ كىچىك بولسا چوڭ بولمامدۇ ؟

ــ ئۇنى كىم بېقىپ چوڭ قىلىدۇ ؟

ــ ئەلۋەتتە ئىككىمىز .

ــ ھەببەللى ، ئىككىمىز بىقىپ چوڭ قىلىدىغان بولغاندىن كېيىن ، تىللانى ئىككىمىز تەڭ بۆلىشىۋالساق بولىدۇغۇ.

ــ بولمايدۇ . ئۇنىڭ ئۆلىشىنى ئايرىپ قويۇپ ، سەپەر چوڭ بولۇپ ئەقلىنى تاپقاندا ، مانا ماۋۇ ئاتاڭدىن ساڭا تەگكەن مىراس ، دەپ چىرايلىق قولىغا تاپشۇرغىنىمىز دۇرۇس .

ــ ئۇنداق بولسا ــدېدى بارات ــ سەپەرنىڭ ئۈلىشىنىمۇ ماڭ قېتىۋەت ، سەپەرنى ئۆزۈم بېقىپ چوڭ قىلىمەن .

ــ بۇ گەپچە سەن ئاتمىش ئالتە تىللا ئالسەن ، مەن ئاران ئوتتۇز ئۈچ تىللا ئالامدىمەن ؟

ــ شۇنداق بولىدۇ.ـدە!

ــ بولمايدۇ ، سەن ئۇنىڭ ھەققىنى خەجلەپ قويىسەن . چوڭ بولغاندىن كېيىن ئۇنى ئۆزۈم بېقىپ تەربىيلەي .

ــ شۇنداق قىل ، ئۇكىمىزنى بېقىپ ئالىدىغان ساۋاپنى ساڭا ئۆتۈنۈي ، ئەمما ، ئالتۇننى تەڭ بۆلۈشىۋالىمىز .

ــ پاھ ، نىمىدىگەن ئۇستاتلىق بۇ ــھە! سەن باقساڭ ئۆلۈشىنى ئۆزۈڭگە قېتىۋېلىپ باققۇدەكسەن ، مەن باقسام ھېچنىمە ئالمىغۇدەكمەن ، ئۇنداقتا سەپەرنىڭ ھەققى نەگە كېتىدۇ ؟...

مەن ئاتمىش ئالتە تىللا ئالىمەن ، ساڭا ئوتتۇز ئۈچى قالىدۇ .

ــ پاھ ، سەنچۇ ؟...سەن ئۇنى باقمەن دەپ قويۇپ ئۇنىڭ ھەققىنى خەجلىۋالماسەنكەن ؟

ـ ئۇنداق بولسىچۇ مۇنداق قىلايلى ، تىللالارنى تەڭ ئۈچكە بۆلۈپ ، سەپەرنىڭ ھەققىنى ئايرىپ قويايلى ، يۇرتقا يېتىپ بارغاندا تىللالارنى خالىس بىر مويسپىتنىڭ قولىغا تۇتقۇزايلى . سەپەر چوڭ بولغاندا شۇ كىشىنىڭ قولىدىن ئۆز ھەققىنى تاپشۇرىۋالسۇن . ئەمدىغۇ باشقا گېپىڭ يوقتۇر ؟

ئاكا ئۇكا ھەر ئىككىلىسى جىمىپ كەتتى . سەپەر ھېچنىمىدىن بىخەۋەر تاتلىق ئۇخلىماقتا ئىدى . ئەگەر بۇ كىچىككىنە بالىغىمۇ ئالتۇنلارنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى بېرىۋېتىدىغان ئىش بولسا ، ئۆمەرنىڭ ئاچماقچى بولغان گەزمال دۇكانلىرىغا تەسىر يېتەتتى . باراتنىڭ ئالماقچى بولغان خوتۇنلىرىنىڭمۇ سانى كەم بولاتتى .

- بىز بىمە دەپ سەپەرگىمۇ بىر ئۆلۈش بەرگۈدەكمىز ؟ئۇ دېگەن باشقا بىر خوتۇننىڭ بالىسى تۇرسا؟ــ دېدى باړات .

ــ باشقا خوتۇندىن بولغان بولسىمۇ ، يەنىلا ئاتامنىڭ پۇشتى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەپەرنىڭ ئانىسى بىزنىمۇ جاپايىمىزنى تارتىپ چوڭ قىلغان ....

ــ بىز ئۇنى يەلكىمىزگە مىندۈرۈپ «قاغىلىق باغ»دىن قوتۇلدۇرۇپ چىقتۇق . چوڭ بولغاندا ئۇ بىزگە رەھمەت ئېيتسا بولىدۇ . شۇنىڭ ئۆزىمۇ يېتەرلىك !ــدەپ ئاكىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى باړات .

ئۇلار يەنە ئۇزاققىچە جىمىپ قېلىشتى . سەپەر توغرىسىدىكى خىياللار بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۇلار توقسان توققۇز تىللانىڭ جىبدىلىنى بىردەملىككە ئۇنتۇدى . توقسان توققۇز تىللانىڭ بىر كەم بولۇشى ئانچە چوڭ گەپ ئەمەس ، قەدىمىي ھېكايىلەردە ئېيتىلغاندەك ، توقسان توققۇزنى بەرگەن خۇدايىم ئەلۋەتتە يەنە بىرىنىمۇ بېرىدۇ . ئەمما ، مۇنۇ ئۇخلاۋاتقان سەپەرنىڭ تىللالارنىڭ نەق ئۇچتىن بىرىنى ئەكىتىشى چوڭ خەۋپ ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار بۇ كىچىك بالىنى قاچانغىچە يەلكىسىگە مىندۈرۈپ كۆتۈرۈپ يۈرىدۇ ؟ ....ئۆمەر بىلەن باړات ئويلىغانسىرى سەپەرنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئوشۇقچە يۈك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى .

ئالتۇن دېگەن بۇ سېرىق نىجىس ئۆز يالتىراشلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەقلىنى بۇلغاپ ، ھىجدانىنى خىرەلەشتۈرمەكتە ئىدى ....

ــ ھەي ، بىز نىمىشقا ئۇنى شۇ «قاغىلىق باغ»قىلا تاشلاپ كەلمىگەن بولغىيتۇق ؟ــدېدى باړات .

ــ ياخشىسى ئۇ تۇغۇلمىغان بولسا بوپتىكەن ــدېدى ئۆمەر .

- ھېلىمۇ بولسا ئۇنى تاشلاپ قاچايلى ، - دېدى باړات ئىچى قارىلىق بىلەن .

ــ مۇشۇ چۆل جەزىرىگىمۇ ؟

ــ شۇنداق ، مۇشۇ يەرگىلا قويۇپ كېتەيلى ، قارا ، ئۇ ھېچنىمىنى تۇيماي تاتلىق ئۇخلاۋاتىدۇ .

ــ بۇ گېپىڭمۇ توغرىدەك قىلىدۇ ، ــ دەپ قوشۇلدى ئۆمەر ، ــ ئەگەر خۇدا ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلغان بولسا ، مۇشۇ يەردىمۇ بىر سەۋەپ بىلەن ئۆسۈپ چوڭ بولۇۋېرىدۇ .

مۇباداُ ئۇنىڭ ئۆمرى قىسقا يارالغان بولسا ، بىز كۆرۈپ يۈرگىنىمىز بىلەنمۇ بەرىبىر ئۆلۈپ قالىدۇ .

ئۇلار قىلماقچى بولغان جىنايىتى ئۈچۈن ئۆز ۋىجدانىنى ئالدايدىغان ئاشۇنداق بىر پەتىۋانى توقۇپ چىقىشتى -دە ، چېچىلىپ ياتقان تىللالارنى يىغىپ تېرە خالتىغا قايتا سېلىپ ، ئۇچمە تۈۋىدىن پۈتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ يىراقلاپ كېتىشتى .

خۇدا بەرگەن ھەمراھ

سەپەر ئويغىنىپ كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ئەتراپىغا قارىدى. ئىگىزدە كۆك ئاسمان ، ئۇنىڭ ئاستىدا ئۇچمە يوپۇرماقلىرى كۆرۈندى . ھەممە ياق جىمىپ كەتكەن بولۇپ ، ئاكىلىرىنىڭ ۋاڭ چۇڭى ئاڭلانمايتى . سەپەر ھەيران بولۇپ ئورنىدىن تۇردى . ئاكىلىرىنى ئىزدەپ ئۇ ياق بۇ ياققا يۈگۈردى . ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . سەپەرنى يالغۇزلۇق ۋەھىمىسى ۋە قورقۇنچ باستى -دە، ۋارقىراپ يىغلىۋەتتى .

« ئاكا ، ئاكا!»

ئۇنىڭ كۈچەپ ۋارقىراشلىرىغا ھېچ تەرەپتىن جاۋاپ بولمىدى . ئەتراپتىن چۈشىنىڭ تىنچىقى كەتمىگەن بولۇپ ، ئىسسىقتىن پايانسىز چۆل ھۆۋۇلداپ تۇراتتى ، بالا ئۇياق بۇياققا يۈگۈرۈپ ، يەنە بۇ ئەتراپقا بىردىنبىر سايە تاشلاپ تۇرغان ئۇژمىنىڭ ئاستىغا قايتىپ كېلەتتى . بەزىدە ئۇ ئۆزىنىڭ ئاكىلىرىنى ، يالغۇزلۇقنى ئۇنتۇپ قېلىپ ، سەكرەپ يۈرگەن چېكەتكىلەر ، تىرىشىپ ئوزۇق ئىزدەۋاتقان چۈمۈلىلەرگە قاراپ تۇرۇپ قالاتتى . ئۇچمە تېرىپ يەيتى . بىلەيدەك سىلىق دۈمبىلىرىنى پارقىرىتىپ غىل پال ئۆتۈپ كېتىدىغان كەسلەنچۈكلەرنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتەتتى -دە ، يەنە يىغلاشقا باشلايتى .

« ئاكا ، ئاكا !...»

بارغانسىرى ئۇچمە سايىسى ئۆزىراپ ، كۈن غەرىپكە قىيسىشقا باشلىدى . سەپەرنىڭ «ئاكا ، ئاكا !» دەپ ۋارقىرىغان ئېچىنىشلىق ئاۋازى كەڭ بوشلۇقتا يىيىلىپ ، قۇملۇقلارغا سىڭىپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى . سەپەرنىڭ يىغلاۋېرىپ ياشلىرى قۇرىدى . شۇ چاغدا يىراقتىن بىر ئېشەكلىك كىشىنىڭ قارىسى كۆرۈندى . ساقاللىق كەلگەن بۇ ئادەم ئېشىكىنى دىۋىتىپ ، قانداقتۇر بىر ناخشىغا غىڭشىپ كېلەتتى . ئۇنىڭ ئېشكى خوجايىنىنىڭ پەيزىنى

بۇزماسلىققا تىرىشقانىدەك ئۇششاق چامداپ ، سىلىق يورغىلايتى . ئېشەكنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن ئاپئاق چاڭ تۇتۇندەك يېيىلىپ ئارقىدا قالاتتى . ... ئىشەك تۇيۇقسىز توختاپ بوۋاينىڭ ناخشىسىنى ئۈزۈپ قويدى . ئۇ ھەيران بولۇپ ئېشىكىگە قارىدى . ئېشەك قانداقتۇر بىر چاغلاردا بۇ يولدىن ئۆتكەن چىشى بۇرادىرىنىڭ تىزىكىنى پۇراپ ئۈنىڭدىن

قالغان لەززەتنى پۈتۈن بەدىنىگە سىڭدۈرمەكچى بولۇپ تۇمشۇقىنى ئاسمانغا كۆتۈرمەكتە ئىدى . بوۋاينىڭ نىملەرنىدۇر دەپ غودۇڭشىپ ،ئېشەكنى ئۇرماقچى بولۇپ كۆتۈرۈلگەن قوللىرى ھاۋادا ئېسىلىپ قالدى . ئۇنىڭ قۇلىقىغا يىراقتىن كىمدۇر بىرىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلغانىدى. ئېشەكمۇ قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلغىنىچە ئالدىغا تىكىلىپ تۇراتتى .

« ئاكا !...ئاكا!...»

ئەمدى بوۋاي ئاۋازنى ئېنىق ئاڭلىغانىدەك قىلدى . « بۇ چۆلدە ، كونا تۆگمەننىڭ قېشىدا كىمنىڭ ئاۋازى بۇ ؟ خۇداغا ئامانەت ، بۇ يەر ئەزەلدىن تەكشى جاي بولمايدىغان ، بىزنى ئىنس جىن چاقىرىۋاتمايدىغاندۇر؟...» دەپ پىچىرلىدى بوۋاي ئۆز ئۆزىگە .

« ئاكا !...ئاكا !....»

« ياق ، بۇ بىر كىچىك بالىنىڭ يىغا ئاۋازىغا ئوخشامدۇ قانداق ؟» دېدى بوۋاي . ئۇ قولىنى سايىۋەن قىلىپ تۇرۇپ تۆت ئەتراپقا قارىدى . كونا تۆگمەن تەرەپتە بىرىنىڭ يۈگۈرۈپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى ، « بۇ كۆپكۆندۈزدە نەنىڭ جىنى ، ئادەم بولسا كېرەك .» دېدى ـ دە، ئېشەكنىڭ بېشىنى بۇرىدى .

«ئاكا !..ئاكا!...»

بوۋاي كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىنى ئېنىق پەرىق ئەتتى ـ دە، ئېشىكىنى تېقىمداپ ئىتتىكلەتتى .

سەپەر يىراقتا پەيدا بولغان قارا نەرسىنى كۆرۈپ تۇرۇپ قالدى . ئۇ ھەم قورقاتتى ، ھەم يېنىدا كىم بولسۇن بىر كىمنىڭ پەيدا بولۇشىنى ئىزدەيتى . ئۇ بېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئېشەكلىك ئادەمنى كۆرۈپ يىغىسىنى توختاتتى . ئۈمىد بىلەن ئالدىغا تىكىلدى . ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى يۈز كۆزىنى ھۆللىگەن ، ۋارقىراۋېرىپ ئۈنى پۈتۈپ ھالىدىن كېتەي دەپ قالغانىدى . ئاق يۇزلۇك كەلگەن ، ئۇزۇن كىرپىكلىرى ئارىسىدا ياش تامچىلىرى يالتىراپ تۇرغان بۇ بالا

شۇنچىلىك چىرايلىق ۋە ئوماق ئىدى . بوۋاي ئوچۇق دالىدا - كۆز ئالدىدا پەيدا بولغان بۇ مۆجىزىگە ھەيران بولدى .

« بۇ ئادەمسىز دەشتتە ، كونا تۆگمەن يېنىدا ، نىمە قىلىپ يۈرگەن بالا بۇ؟...»

بوۋاي ئېشەكتىن ئىرغىپ چۈشۈپ بالىغا قۇچاق ئاچتى . سەپەر بىر دەسسەپ ، ئىككى دەسسەپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .

- يىغلىما ، ئوغلۇم ، كىمنىڭ بالىسسەن ؟ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭ ؟

بالا بوۋاينىڭ سۇئاللىرىغا چۈشىنىكسىز جاۋاپ بەردى . ئۇ قانداقتۇر بۇ يەرگە ئۆزىنى ئويناتقىلى كەلگەن ئاكىلىرى ، ئۇلارنىڭ بۇ يەردە دۈگىلەك بىر نەرسىنى ساناشقانلىرى ، ئۆزىنىڭ ئۇجمە يىگەنلىكى ، كېيىن ئۇخلاپ قالغانلىقى ھەققىدە سۆزلەيتى .

ـ سىېنىڭ ئاكىلىرىڭ قېنى ؟ ھە، سەن ئۇخلاپ قاپسەنمۇ ؟ سەن ئۇجمە يەۋاتقاندا ئۇلار نىمىنى تالاشقان ؟ ... توختا ، ئۇلار سېرىق ، مانا مۇنداق دۈگىلەك نەرسىلەرنى ساناشتىمۇ ؟...توققۇز ، توققۇز ، توققۇز ،دەپ ۋارقىراشتىمۇ ؟...

بوۋاي بالىدىن شۇنداق سۇئاللارنى سوراپ ، ئۇنىڭ بىر بىرىگە ئۇلاشمايدىغان گەپلىرىدىن بىر مەزمۇن چىقارغاندەك بولدى ، بالا ئىسسىق ۋە يۇمشاق قورساقلىرىنى بوۋاينىڭ تىزىغا تەككۈزۈپ ، بۇدرۇق قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ساقىلىنى ئويناپتى . ئۇ ئەمدى ئۆزىنىڭ قورقۇنچىنى ئۇنتىغانىدى . ئالدىدا پەيدا بولغان بۇ ئادەم ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ساقاللىرى بىلەن ، ئۇ «قاغىلىق باغ» دا چېغىدا ھەر كۈنى قوينىغا كىرىپ ياتىدىغان ئاتىسىنى ئەسلەتتى .

ـ ئېھتىمال سىېنىڭ ئاكىلىرىڭنىڭ بۇ چۆلدە كېتىۋېتىپ ... بەلكىم ، دەل مۇشۇ ئەسكى تۆگمەننىڭ ئىچىدىن ياكى بۇ قېرى ئۇجمە ئاستىدىن نۇرغۇن ئالتۇنلارنى تېپىۋالغان بولسا كېرەك . ئالتۇن ئۇ شۇنداق ئىنسانىنىڭ ئەقلىنى ئىلەشتۈرۈپ ، كۆزىنى قارغۇ قىلىپ ، ئېسىنى خىرەلەشتۈرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن خوشاللىقىدا ئۇلار سېنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىپ قالغاندۇر ، ـ دەپ مۇلاھىزىسىنى داۋام قىلاتتى بوۋاي چاپىنىنىڭ پېشى بىلەن بالىنىڭ ياش يۇقى يۈزىنى سۈرتۈپ

تۇرۇپ ، ـ سەن قانداق قىلىپ ئۇخلاپ قالغانىدىڭ ؟ ئۆزۈڭ ئۇخلاپ قالدىڭمۇ ياكى ئاكىلىرىڭ پەپىلەپ ئۇخلىتىپ قويدىمۇ ؟ ياكى بولمىسا سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنى بىرەرى ئەپسۇن ئوقۇپ ئۇخلىتىپ قويۇپ ،

ئاكىلىرىڭىزنىڭ تېپىۋالغان نەرسىسىنى ئەكەتتىمۇ ؟...ئۇنداقتا ، ئاكىلىرىڭىزمۇ مۇشۇ ئەتىراپتا بولۇشى كېرەكتىغۇ ؟ يۈرۈ بىز قاراپ باقايلى .

بوۋاي بالىنى ئەگەشتۇرۇپ كونا تۈگمەننىڭ ئەتىراپىنى تۈللۇق بىر ئايلىنىپ چىقتى . يىراق يېقىندا ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . بالا توختىماي ئاكىلىرىنىڭ گېپىنى قىلاتتى . ئۇلارنىڭ بىر نېمىنى توققۇز ، توققۇز دەپ سانىغىنىنى ئېيتاتتى . تۇرۇپلا ئېسەدەپ كېتەتتى .

ــ كۆڭلۈڭنى بۇزما ، ئوغلۇم ، مانا مەن سېنىڭ يېنىڭدا تۇرۇپتىمەنغۇ ، - دەيتى بوۋاي ــ سېنىڭ توققۇز ، توققۇزلا دىگىنىڭگە قارىغاندا ، ئاكىلىرىڭ تېپىۋالغان نەرسىلەر بەلكى توققۇز تىللا ياكى ئىككى توققۇز ــ ئون سەككىز تىللادۇر . ياكى بولمىسا توققۇزيۈز ، توققۇز مىڭ تىللادۇر ... سەن بىلمەيسەن ، بۇ توققۇز تولىمۇ ئۇلۇغ سان ، قارا ھەممىمىز ئانىمىزنىڭ قورسىقىدىن توققۇز ئاي توققۇز كۈن مۇددەتنى توشقۇزۇپ ، ئاندىن يورۇق دۇنياغا چۈشىمىز .

ھەرقانچە ئۇلۇغ شاھلارغىمۇ ، پەقەت توققۇز تازىملا قىلىمىز . ھەممە نېمىسى تەل كىشلەرنى «توققۇزى تەل» دەيمىز . ئۇنىڭ تەل بولىشى پەقەت ئۇلۇغ تەڭرىگىلا خاس ... بەلكىم ، سېنىڭ قورسىقىڭ ئاچقاندۇر.

ــ سۇ !ــدەپ قۇرىغان لەۋلىرىنى يالىدى سەپەر .

ــ ئېسىم قۇرىسۇن !ــ دەپ ئېشىكى تەرەپكە بۇرۇلدى بوۋاي .

بوۋاي خۇرجۇندىن ياغاچ چۆچەكنى ئېلىپ ، ئېشەك ئۈستىدىكى تۇلۇمدىن سۇ قۇيدى ۋە بالىنىڭ قولىغا يەنە بىر پارچە نان تۇتقۇزدى . بالا ئىللىپ قالغان سۇنى تەشنالىق بىلەن سۇمۇردى . ئاندىن قولىدىكى ناننى ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدى . ئۇ تولىمۇ يېقىملىق ، كىشىنىڭ مەستلىكى كەلگۈدەك ئوغۇل ئىدى .

« كىم بىلىدۇ ،ــدەپ ئويلىدى بوۋاي ،ــ بۇ بالا خۇدا مېنىڭ يالغۇزلۇقۇمنى نەزەرگە ئېلىپ ئاسمانىنىڭ ئۆزىدىن ئالدىمغا تاشلاپ بەرگەن بىر ھەمراھدۇر . مەن ئۇنى ئەكىتىشىم لازىم . ھېلىلا كۈن ئولتۇرۇپ ، قاراڭغۇ چۈشىدۇ . بۇ يەردە بالىنىڭ قورقۇپ يۈرىكى يېرىلىشى ياكى ئۇنى چۆلنىڭ بۆرە قاپلانلىرى يەپ قويىشى مۇمكىن ...»

-قانداق ئوغلۇم ، مېنىڭ بىلەن كېتەمسەن ؟ ئاكىلىرىڭ ئىسگە كەلسە ، ئۆزلىرى كېلىپ ئىزدەپ تاپار ،

بولمىسا سەن مېنىڭ ئوغلۇم بولسەن بولامدۇ ؟ ....يۇرۇ!

بالا بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى ــ دە ، ئېشەكنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى . بوۋاي ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئۇچلۇقنى باشقىدىن تۈزەپ ، ئاۋال بالىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ مىنگۈزدى ، ئارقىسىغا ئۆزى مىندى . سەپەر شۇ تاپتا ھەممىنى ئېسىدىن چىقارغان بولۇپ ، ئېشەككە مىنگەنگە خوشال ئىدى . بۇ ئاجايىپ ھايۋاننىڭ ئۇششاق قەدەم ئېلىپ كىشىنى تەكشى تەۋرىتىپ مېڭىشى ، تۇرۇپ تۇرۇپ ئۇزۇن قۇلاقلىرىنىڭ بىرنى ئىگىز بىرنى پەس قىلىپ مىدىرلىتىپ قويۇشلىرى ئۇنىڭغا تولىمۇ قىزىزىق تۇيۇلاتتى . ئۇلارنىڭ ئالدىدا يىراققا سوزۇلغان چۆل يولى سوزۇلۇپ ياتاتتى . كونا تۈگمەن ۋە قېرى ئۈجمە بولسا بارغانسىرى يىراقتا قالماقتا ئىدى .

بوۋاينىڭ كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىنى ئاۋازىنى ئاڭلىمىغىنىغا ئۇزۇن يىللار بولغانىدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىدە ئىللىق بىر ئېقىم داۋالغۇيتى. ئۇ ئاغزى بېسىلماي بالىغا پاراڭ قىلىپ ماڭماقتا ئىدى .

ــ خۇدا قارغۇنى كۆزىدىن ئايرىسىمۇ ھاسىسىدىن ئايرىماپتۇ دېگەن مانا شۇ . مەن قېرىپ ، ساڭا ئوخشاش بىر ھەمراھقا تەشنا بولۇپ يۈرگىنىمگە ئۇزۇن يىللاربولدى . ھەر نامىزىمدا خۇدادىن تىلەيتىم . ياراتقان ئىگەم تەلەپكارلارنى نائۈمىد قويمايدۇ . مانا بۈگۈن تەلىپىم ئىجاۋەت بوپتۇ ...راست ، سېنىڭ ئىسمىڭ نىمىدا ؟

بالا بوۋاينىڭ سۇئاللىرىغا جاۋاب بەرمىدى . ئېشەكنىڭ بىر خىل تەۋرىنىپ مېڭىشى بىلەن ئۇنىڭغا ھارغىنلىق يېتىپ ، بوۋاينىڭ قورسىقىغا بېشىنى تىرىگىنىچە ئۇخلاپ قالغانىدى .

ــبوپتۇــدەيتى بوۋاي سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ــ بولمىسا سېنىڭ ئىسمىڭنى «چۆل ئوغلى » دەپ قويايلى . چۈنكى سەن ماڭا مۇشۇ چۆلدە ئۇچرىدىڭ ... بىزنىڭ بۇ چۆل مۆجىزىلەرگە باي ، بەلكىم سېنىڭ ئاكىلىرىڭ بۇ چۆلدە قانداقتۇر بىر غايىبانە خەزىنىلەرگە يولۇقۇپ ئەقلىنى يوقاتقاندۇر؟ ئۇ بايلىق شۇنچە كۆپ بولۇپ ، ئۇلار « توققۇز ، توققۇز » دەپ ساناپمۇ تۈگىتەلمەي قېلىشقاندۇر ؟ ئادەملەر مۇنداق تاسادىبەن بايلىققا يولۇققاندا بەزىدە خۇدانىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ .

... ياكى سېنىڭ ئاكىلىرىڭ ياشراق بولسا چىرايلىق بىرەر چوكاننىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كېتىپ قالدىمۇ يە؟ خوتۇنلارنىڭ ئۆزىمۇ بىر ئېزىتقۇ .... بۇنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ تەقدىرى بىلەن بىلەن بولۇۋاتقان ئىشلار دېگىنە . تەقدىر بىر سەۋەبلەرنى قىلىپ سېنى ئاكىلىرىڭدىن ئايرىدى ، يەنە بىر سەۋەبلەر بىلەن ئىككىمىزنى بىر

بىرىمىزگە ئۇچراشتۇردى . بولمىسا نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئېشىكىم دەل كونا تۈگمەننىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپ قالدۇ ۋە مەن قانداق قىلىپ شۇنچە يىراقتىن سېنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىڭنى ئاڭلاپ قالىمەن ....

شۇنداق قىلىپ ، ئېشەكلىك بوۋاي سەپەرنىڭ ئىسمىنى « چۆل ئوغلى » قويدى . بوۋاي ياش ۋاقتىلىرىدىن تارتىپ مۇشۇ چۆللەردە ئوۋچىلىق قىلىپ، بازارغا ئوتۇن ئەكىرىپ سېتىپ تىرىكچىلىك قىلغانىدى . مۇشۇ ئەتراپتا چۆل يوللىرى كېسىشىدىغان بىر يەردە ھازىر ئۇنىڭ چايخانىسى بار ئىدى . چايخانا ناھايىتىمۇ ھەيۋەتلىك يوغىنىغان ئۈچ تۈپ توغراق يېنىغا ئورۇنلاشقان بولۇپ ، كىشلەر ئۇ يەرنى «ئۈچ توغراق » دەپ ئاتىشاتتى . توغراقلارنىڭ يوپۇرماقلىرى بوۋاينىڭ چايخانىسى ئەتراپىغا قويۇق سايە تاشلاپ تۇراتتى . ئوتۇنچىلار ، چۆل يوللىرىدىن ئاندا ساندا ئۆتۈپ تۇرىدىغان يولۇچىلار بۇ يەردە توختاپ ، ئۇلاغلىرىنىڭ تۆشۋاغلىرىنى بوشىتىپ ئوتقا قويۇپ ، ئۆزى چاي ئىچىپ ئۆتۈپ كېتەتتى .

بۇ ئەتراپتىكى شالاڭ ئۆسكەن توغراقلار بىر زامانلاردا بۇ جايدا شارقىراپ ئېقىپ تۇرغان ئېقىن سۇلارنىڭ بولغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ تۇراتتى . ھازىر بولسا ئەتراپ پايانسىز قۇملۇققا ئايلانغانىدى . جىرا ـ قاپتاللاردا يەنە قۇمۇش ، جىغان ، تىۋىلغا ، يۇلغۇن ، قوڭغۇراقتىكەنلەر ئۇچراپ قالاتتى . بوۋاينىڭ چايخانىسى يېنىدىكى باراقسان ئۆسكەن بىر تۈپ يۇلغۇننىڭ تۈۋىدە مۆجىزىدەك بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدىغان بىر بۇلاق بار ئىدى . بولاقنىڭ سۈيى ئەتراپتىكى قۇمغا سىڭىپ كېتەتتى . بۇلاق ئەتراپىدىكى نەملەشكەن يەرلەردىن كۆلەپ چىققان ياش توغراق نوتىلىرى ، ئۇششاق يۇلغۇن شاخلىرى بۇلاق سۈيىنى توراپ ، ئۇنى توپا چاڭ ۋە يات كۆزلەردىن ساقلاپ قالاتتى . تۇمۇز كۈنلىرى بۇ بۇلاقنىڭ سۈيى شۇنچىلىك مۇزدەك ۋە تەملىك ئىدى . بوۋاينىڭ ئاشۇ بۇلاق سۈيىدە قايناتقان چېيىنى ئىچكەن يولۇچى بىر ئولتۇرۇشىدا بىر قانچە چەينەكنى بىكار قىلىپ ، تەرلىرىنى ئېرتىپ ، بۆكلۈككە تاشلانغان كېگىزدە بىردەم يانپاشلاپ كۆز يۇماتتى ـ دە ، كۆزىنى ئاچقاندا ئىكزىنىڭ ھاردۇقى چىقىپ پەيدەك يېپيېڭىلىك بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلاتتى . بەزى كۈنلىرى كەچ قالغان يولۇچىلار بوۋاينىڭ چايخانىسىدا قونۇپمۇ قالاتتى .

ھېلىلا چاي ئىچىپ ماڭغان يولۇچىلارنىڭ قاچا ـقۇچىلىرىنى يىغىشتۇرۇۋاتقان موماي يىراقتىن ئېشەكلىك كېلىۋاتقان بوۋىينى كۆرۈپ يول ئۈستىگە چىقتى .

بوۋاي يېقىنلاشقاندا ، ئۇنىڭ ئېشكى ئالدىدا ئولتۇرغان بالىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ ، ئىختىيارسىز قورۇق باسقان يۈزلىرىگە كۆلكە يۈگۈرى . بىر زامانلاردا بوۋاي - موماينىڭمۇ بىر قىز ، بىر ئوغلى بولغانىدى . ئۇلارنىڭ ئوغلىنى چېچەك ئەكەتتى . قىزى بويىغا يەتكەندە بىر كەمبەغەل يىگىتكە ياتلىق بولدى . قىزى بىلەن كۈيئوغلى دەسلەپتە پات پات يوقلاپ كېلىپ تۇراتتى . كېيىن كۈيئوغلى دەسلەپتە ئۇلارنى پات پات يوقلاپ كېلىپ تۇراتتى . كېيىن كۈيئوغلى تىرىكچىلىك ئىزدەپ ئائىلىسىنى ئېلىپ يىراقلارغا كېتىپ قالدى . مانا شۇنىڭدىن بېرى ئۇلار يالغۇز ئىدى .

– ۋاي خۇدايىمەي ! – دەپ بوۋاينىڭ ئالدىغا يۈگۈردى موماي ،– بۇ كىمنىڭ بالىسى ، نىمانچە تاتلىق ؟ توختاتسىلا ، ئاۋايلىسىلا ، بالىنى مەن ئالاي .

موماي سەپەرنى قۇچاقلاپ ئېلىپ يەرگە قويدى . سەپەر قاپقارا ، نەمخۇش كۆزلىرى بىلەن بۇ مېھرىبان ئادەملەرگە ھېيىقماي قارايتتى .

– بۇ كىمنىڭ بالىسى ؟ – دەپ سورىدى موماي بالىنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ .

– خۇدايىم بەرگەن ، خۇدايىم بەرگەن ، خوتۇن ، قېنى چېيىڭنى تەييارلا ، تەقشتۇرۇپ قويغان تاتلىقلىرىڭنى ، مېغىز قاقلىرىڭنى چىقار .

– چاي تەييار ، خۇدايىم توۋا ، زادى نېمە دەيدىغانلا ، بۇ زادى كىمنىڭ بالىسى ؟

- خۇدايىم بەرگەن دېدىمغۇ !– دېدى بوۋاي سەپەرنى كۆتۈرۈپ كېلىپ كىگىزگە ئولتۇرغۇزۇپ تۇرۇپ ، – خۇدايىم بەرگەندىن كېيىن بىزنىڭ بالىمىز بولىدۇ-دە!

– خۇدايىم بەرگەن ، خۇدايىم بەرگەنلا دەيدىغۇ ماۋۇ ئادەم ، ھېلىمۇ خۇدايىم قانداق بەردى ئۇقتۇرۇپراق دېمەملا .

– يولدا شۇنداق كېلىۋېتىپ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم . يېقىنلاپ بېرىپ قارىسام ، كونا تۆگمەننىڭ يېنىدىكى ئۈجمە سايىسىدە مۇشۇ ئوغۇل تۇرۇپتۇ .

خۇدايىم بەردى دېگەن شۇ .

– ۋاي خۇدايىمەي ، ماۋۇ ئادەم خەقنىڭ بالىسىنى كۆتۈرۈپلا كەلگەن ئوخشىمامدۇ ، بالىنىڭ ئانىسى شۇ تاپتا

قانچىلىك سەكپارە بولۇپ كېتىۋاتقاندۇر ؟!

ــ نېمىدەپ ۋايسايدىغاندۇر، ماۋۇ خوتۇن ، مېنىڭ سىڭىنچىلىك ئەقلىم يوقمىدى ؟...

ــ ئەمىسە سىلىگە بىكاردىن - بىكارغىلا ئۇچراپ قالىدىغان بالا نەدە تۇرۇپتىكەن ؟

ــ دەۋەتىمەنغۇ ، كونا تۈگمەننىڭ يېنىدا يىغلاپ تۇرۇپتىكەن . ئۇ ئەتىراپتا نەدىمۇ ئادەم بولسۇن ، بەلكى بىرەر كارۋاندىن ئېزىپ چۈشۈپ قالغاندۇر ياكى بىرەرى تاشلاپ كەتكەندۇر : مەيلى ئەمەسمۇ ، ئىگىسى چىقىپ قالسا سالامەت تاپشۇرۇپ بېرىمىز ، بولمىسا ئوغۇل بىزنىڭ .

ــ بوپتۇ ، خاپا بولمىسىلا ، ــ دېدى موماي ئۆزىنىڭ چېچەكتە ئۆلۈپ كەتكەن ئوغلىنى ئەسلىگىنىچە بالىغا مەستلىكى كېلىپ قاراپ ، ــ بۇ ئوغۇل بىزنىڭ رەھمەتلىك تۆمۈرخانغا شۇنداق ئوخشايدىكەن ، بالىنىڭ ئىسمى نېمە ئىكەن ؟

ــ ئىسمىنى بىلمىدىم ، بايا مەن يولدا كېلىۋېتىپ ئۇنىڭغا « چۆل ئوغلى » دەپ ئىسىم قويۇپ قويدۇم .

- قويسىلا ، شۇمۇ ئىسىم بوپتۇمۇ ، ــ دېدى موماي ، ــ ئۇنىڭ ئىسمىنى ھەمراھ قويايلى .

ــ « چۆل ئوغلى » دېگىنىمنىڭ سەۋەبى ــ دەپ چۈشەندۈردى بوۋاي مومىيغا ، ــ ماڭا ئۇ چۆلدە ئۇچرىدى ، ئۇ يەنە مۇشۇ چۆلدە ئۆسۈپ چوڭ بولىدۇ ....

چايخانىنىڭ بىر بولۇڭىغا قويۇلغان كونا ساندۇقتىن مېغىز - قاقلارنى ئېلىپ داستىخانغا تۆكۈۋاتقان موماي « چۆل ئوغلى » دېگەن ئىسمىغا زادىلا رازى بولمىدى .

ــ ھەمراھ بولسۇن !ــ دېيتى ئۇ ، ــ خۇدايىم بۇيرۇپ ، بۇ بالىنىڭ ئىگىسى چىقماي قالسىلا قېرىغاندا ئۇ بىزگە ھەمراھ بولىدۇ .

ــ قوي بولدى، « چۆل ئوغلى » دېدىممۇ ، « چۆل ئوغلى !» ــ دېدى بوۋاي تەرسالىق بىلەن .

بۇ تالاش تارتىش بىلەن بوۋاي بىلەن موماي يەنە قىزىرىشىپ قالغىلى تاسلا قالدى . سەپەر بولسا موماي تۆككەن تاتلىقلارغا بەھوزۇر ئېغىز تېگىشكە باشلىغانىدى .

ناتونۇش شەھەر

سەپەر ئوتتۇنچى بوۋاينىڭ ئۆيىدە تاتلىقلار بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا ، ئۇنىڭ ئاكىلىرى يول ئۈستىدە كېتىپ باراتتى . ئىلگىركى كۈنلەردىكىدەك جىدەللەپ ئەمەس ، بىر توختاپ ، بىر مېڭىپ ، بىر -بىرىگە قول سىلكىپ قىزىرىشىپ ئىلگىرلىمەكتە ئىدى . ئۇلار ئەمدى شاھنىڭ لەشكەرلىرى ئارقىمىزدىن يېتىشىپ كېلىپ تۇتۇپ كېتەرمىكىن ، دىگەن ئەندىشىنى ئۇنتۇشقانىدى . كىم بىر تىللانى ئوشۇق ئېلىش كېرەك دىگەن مەسىلە ئۈستىدە توختىماي تالاش تارتىش قىلىشاتتى . سەپەرنى تاشلاپ يولغا چىقىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا « تىللا سېلىنغان خالتىنى كىم كۆتۈرىدۇ » دىگەن جىدەل باشلاندى .

ــ ئەكەل ، خالتىنى مەن كۆتۈرىمەن ، ــدېدى بارات .

ــ بولدى ئۆزۈم كۆتۈرىۋېرەي ــ دېدى ئۆمەر .

ــ مەن كۆتۈرسەم نىمە بولغۇدەك ؟

ــ مەن دېگەن سېنىڭ ئاكاڭ ، خالتىنى « قاغىلىق باغ»دىكى كۆمۈكلۈك جايدىن دەسلەپتە ئۆزۈم كولىۋالغان ، شۇ يەردىن باشلاپ ئۆزۈم كۆتۈرۈپ كېلىۋاتىمەن .

-سەن خالتىنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندا مەنمۇ سەپەرنى يۈدۈپ ماڭغانىتىمغۇ ؟ ئەكەل ، ئەمدى خالتىنى مەنمۇ بىردەم كۆتۈرۈپ ماڭاي .

ئەسكى تۈگمەن يېنىغا تاشلاپ كەتكەن ئىنىسىنىڭ نامى تىلغا ئېلىنىشى بىلەن ئۆمەر جىمىپ كەتتى . چۆل جەزىرىدە يالغۇز قالغان سەبىي بالىنى ئەسكە ئېلىش قانداقلا بولسۇن ئۇلارنىڭ ۋىجدانىنى ئازابلايتى .

- بولدىلا ، يوقلاڭ ئىشنى تالىشىۋەرمىگىنە ،- دېدى ئۇ ، - بۇ خالتىنىڭ ھېچقانچە ئېغىرى يوق ، ئۆزۈم كۆتۈرىۋېرەي .

ــ مەن ساڭا ئىشەنمەيمەن !ــدېدى بارات .

ــ نىمىشقا ئىشەنمىگۈدەكسەن ؟ تىللالارنى ساناپ قويدۇققۇ؟بىرى كەم بولسا مانا مەن جاۋاپكار .

ــسېنىڭ قولۇڭدا تۇرۇپ تىللالارنىڭ توقسان توققۇز بولۇپ قالغىنىغا تېخىچە ئەقلىم يەتمەيۋاتىدۇ ، يەنە بىر مەنزىلگە بارغۇچە قانچىسى كېمىيىپ كېتىدۇ .....

ــ ئەمسە ، قانچە بولماقچىدى ، قانچە ؟ ئېيتىپ باققىنە ؟

ــئېيتتىمغۇ ، يۈز بولسا توغرا بولاتتى .

ــھەي ، ئىمانداق غەرەز ئۇقمايدىغان نېمسەن؟ ئۆزى توقسان توققۇز تۇرسا ، قانداق قىلىپ يۈز بولىدۇ ؟ تىللالىرىڭ مېنىڭ قوينۇمدا تۇرۇپ تۇغامدۇ يە؟ ــ دەپ تېرىكتى ئۆمەر .

ــ ئەسلىدە بىز تىللالارنى يەردىن كولۇۋالغاندىلا ساناپ قويساق بولغانىكەن . سەن ئۇنى ئالمان تالمانلا قوينۇڭغا سالدىڭ .

ــ ھەي جېنىم ئۇكام ، ئۇ چاغدا ھەممىمىز جاننى پاتىراق قۇتۇلدۇرۇشنىڭ كويىدا ئىدۇق ، خالتىنىڭ ئىچىدىكىنى ساناپ ئولتۇرۇش كىمنىڭ ئېسىگە كېلىپتۇ دەيسەن ، راست ئېيتتىڭ ، ساناپ قويغان بولساق توغرا بولغانىكەن .

ــ سانىمايلا قوينۇڭغا سالغىنىڭدا بىر غەرەز بار ـ دە!

ئۆمەر ئاچچىقىدا يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى .

ــكەل تىللالارنى ھېلىمۇ بولسا يەنە باشقىدىن ساناپ قويايلى تۆھمەت قىلىدىغان ئوخشايسەن ، ــ دېدى ئۆمەر .

ــ ساندۇققۇ ، توقسان توققۇز ، ــ دېدى بارات ، ــ بەلكىم بىرەر تىللانى باشقا بىر يېرىڭگە تىقىۋالغانسەن .

ــ قىپقىزىل تۆھمەت ! ــ دەپ قوينىدىن خالتىنى ئېلىپ غەزەپ بىلەن يەرگە ئاتتى ئۆمەر ــ كەل مېنى ئاختۇرىۋال ! يېنىمدىن سۇنۇق يارماقمۇ تاپالمساڭ قانداق قىلىسەن ؟

ــ ئۇنى تېپىۋالىدىغان يەرگە تىقمايسەنىدە !ــدېدى بارات خاتىرجەم ھالدا .

ــ كىم بىلىدۇ ، ــدېدى ئۆمەر يەردىكى خالتىنى ئېڭىشىپ ئېلىپ تۇرۇپ ، ــ ئۇ بىر تىللانى بەلكىم ئۆزۈڭ تىقىۋالغانسەن .

ــ قۇدرىتى ئۇلۇغ خۇدا !ـ دەپ نالە قىلدى بارات ــ مانا قىززىق گەپ . بۇ خالتىنى سەن ماڭا بۇرجىكىنىمۇ تۇتقۇزماي كۆتۈرۈپ يۈرسەڭ ، مەن ئەپسۇن ئوقۇپ ئۇنىڭ ئىچىدىن بىرتال تىللانى ئايرىپ يانچۇقۇمغا سېلىۋالىمەنمۇ ؟ ...ئەگەر شۇنداق ئەپسۇن ئوقۇش قولۇمدىن كېلىدىغان بولسا ، خالتاڭنى قۇرۇقداپلا قويغان

بولمايتىممۇ ؟

ــ مانا ، مانا !ــ دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئۆمەر ، ــ ھەي نىيىتى يامان پەس ، ئەزەلدىن سىنىڭ كۆڭلۈڭ قارا ، راست ، قولۇڭدىن كەلگەن بولسا خالتىنى قۇرۇقداپ ھەممىنى ئۆزۈڭنىڭ قىلىۋالغان بولاتتىڭ .

ــئەمسە ، ئۆزۈڭ دەپ باققىنە ، مەن قانداق قىلىپ بىرتىللانى ئېلىۋالالايتىم ؟

ـدېسەم دېمىسەم ، ھېلىقى ئەسكى تۆگمەن يېنىدا ، تىللالارنى خالتىدىن تۆكۈپ ساناۋاتقان چېغىمىزدىلا بىر تىللانى جايلاشقا ئۈلگۈرگەنسەن ؟

ــ ئەمسە مېنى ئاختۇر ! ــدەپ قوللىرىنى كەڭ يېيىپ ، ئاكىسىنىڭ ئالدىنى توسۇدى باۋات .

ــئاختۇرمايمەن !ــدەپ ئىنىسىنىڭ مەيدىسىنى ئىتتەردى ئۆمەر ــ بەلكىم سەن ئۇتىللانى ئاللىبۇرۇن يۇتىۋالغانسەن ، خالىي بىر جايغا بارغاندا ئۇنى نجاسەت بىلەن بىللە چىقىرىپ ، ياغاچ بىلەن مالتىلاپ ئېلىپ يانچۇقۇڭغا سالارسەن....

ــتۇفى !ــ دەپ يەرگە تۈكۈردى باۋات كۆڭلى ئېلىشىپ ، ــ بولدى توختا ، تىللالارنى ھازىرلا بۆلۈشۈپلىپ ، ھەر ئىككىمىز ئۆز تېگىشلىكىمىزنى ئۆزىمىز كۆتۈرىمىز .

ــ كەل ، مەنمۇ سەن بىلەن ئىتتەك تالىشىپ يۈرۈشتىن جاق تويدۇم !

لېكىن ئۇلار ھەر قانچە قىلىپمۇ توقسان توققۇز تىللانى تەڭ ئىككىگە بۆلەلمەيتى ۋە بىرەرىنىڭ بىر تال تىللانى ئوشۇق ئېلىۋېلىشىغىمۇ يول قويمايتى . ئۇلار تالاش تارتىش ئىچىدە يولنى داۋام قىلاتتى . يىراقتىن بىرەر يولۇچىنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك بولسا جىمىپ قېلىشاتتى ـ دە ، يولۇچى كەتكەندىن كېيىن ، ئەنسىرەپ ئارقا كەينىگە قارىۋېتىپ ، يەنە جېدەلنى قىلىشاتتى .

ئۇلار شۇ ھالەتتە ئۇزاق يول بېسىشتى . كۆن ئۆلتۈرۈپ ، غەربكە تويلانغان بۇلۇتلار ئۈستىدە قۇياشنىڭ قىپقىزىل نۇرلىرى قېتىپ قالدى . ئەتىراپقا كەچكى گۇگۇم ئۆز پەردىسىنى يېيىپ جاھان قاراڭغۇلاشماقتا ئىدى . شۇ چاغدا ئۇلارغا ناتونۇش بىر شەھەرنىڭ ئېگىز سېپىللىرى كۆرۈندى . ئۇلار يېتىپ كەلگۈچە ئوبدانلا قاراڭغۇ چۈشۈپ ، گۈمبۈرلىگەن توپ ئاۋازى ئاڭلاندى . بۇ شەھەر دەرۋازىلىرىنىڭ تاقالغانلىقىنىڭ بەلگىسى ئىدى . ئاكا ــ ئۇكا يول ئۈستىدە قېتىپ

تۇرۇپ قېلىشتى .

ـمانا !ـ دېدى بارات .

ـ نېمە بولدى ؟

ـ شەھەر دەرۋازىسى تاقالدى ، توپ ئاۋازىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ ؟

ـ ھەممىنى قىلغان سەن ،ـ دېدى ئۆمەر ، ـ يولدا جېدەللەشكەننىڭ ئورنىدا ئىتتىكرەك ماڭغان بولساق ، بۇ ئايدالادا قالماس ئىدۇق .

ـھەممىنى قىلغان ئۆزۈڭ ، شۇ بىر تىللانى تىقىۋالمىغان بولساڭ ....

ـ توختا!ـ دەپ ئۇكىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى ئۆمەر ، ـ بىز يولدىن ئېزىپ كەتتۇقمۇ قانداق ؟

ـ مەن نەدىن بىلەي ، مەن ساڭا ئەگىشىپ ماڭدىم .

ـ سەن تىللانىڭ جېدىلىنى قىلىپ كۆزۈمگە كىرىۋېلىپ قايسى يوللارغا ئەگىپ كېتىپ قالغىنىمىزنى بىلمەي قالغان ئوخشايمەن . « بىغەملەر شەھىرى»گە بارىدىغان يولدا مۇنداق شەھەر بولماسلىقى كېرەك ئىدى .

ـ ئاۋال تىللالارنى ساق سالامەت بىر بۆلۈشۋالايلى ، ـ دېدى بارات ، ـ يانچۇقتا پۇل بولسا يۇرتنى يەنە ئىزدەپ سوراپ تېپىۋالىمىز .

بۇ شەھەرنىڭ دەرۋازىسى سىرتىدا كەچ قالغان يولۇچىلار ئۈچۈن سېلىنغان ساراي ، ئاشخانىلار بار ئىدى . ئاكا ئۇكا يېنىدىكى تىللالىرىدىن ئەنسىرەپ ئادەم كۆپ يەرگە بېرىشقا پېتىنالمىدى . ئۇلار مۇشۇ ئوچۇقچىلىقتا تۈنەپ ، ئەتە سەھەردە ، شەھەر دەرۋازىسى ئېچىلىشى بىلەنلا شەھەرگە كىرىۋېلىشنى ئويلاشتى . ئۇلار يەنە شەھەرگە كىرىشنىڭ ئالدىدا تىللالار ئۈستىدىكى ماجىرالىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ، ھەر قايسىسى ئۆزىگە تېگىشلىك بولغان ئالتۇنلارنى ئۆز بەلۋاغلىرىغا تۈگۈپ مېڭىشى كېرەك ئىدى .

ئۇلار يولدىن چىقىپ ، قانداقتۇر بىر چاتقاللىقلار ئىچىگە ئۆزىگە ئورۇن ھازىرلاشتى . ھەر ئىككىلىسى ئۇخلاپ قېلىشتىن قورقاتتى . ئۇلار قانداقتۇر بىر ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ كېلىپ ئۆزلىرىنى بۇلاپ كېتىشىدىن ئەمەس ، بىر بىرىدىن ئەنسىرىشىپ قالغانىدى . يول ھاردۇقى بىلەن قورساقنىڭ ئاچلىقى قوشۇلۇپ ھەر ئىككىلىسىنى قىيناشقا باشلىدى . ئۇلارنى ھېلىدىن ھېلىغا مۈگدەك باساتتى . بارات ئاكىسىنىڭ ئۆزىنى ئۇخلىتىپ

قويۇپ خالتىنى ئېلىپ قېچىشىدىن قورقۇپ ، ئۇ ياق بۇ ياققا ئۆرۈلۈپ ، بېسىپ كېلىۋاتقان مۈگدەكنى قاچۇرۇشقا تىرىشاتتى . ئۆمەرمۇ ئۇخلىيالمىغانىدى .

- ئەتە مەن ساڭا قىرىق توققۇز تىللانى ساناپ بېرىمەن ــدېدى ئۆمەر ئىنىسىگە .

ــ ئۆزۈڭ ئەللىكىنى ئالىسەن ؟!

ــ گېپىمنى ئاخىرغىچە ئاڭلىمامسەن ، بەتنىيەت ! مەنمۇ قىرىق توققۇز تىللانى ئالىمەن ، يەنە بىر تىللانى ئىككىمىز شەھەرگە كىرىپ ، پارچە پۇلغا ئالماشتۇرۇپ بۆلۈشىۋالىمىز ، ئىككىمىزنىڭ قېرىنداشلىقى شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشقان بولىدۇ . سەن مېنى ئىككىنجى ئاكام دەپ ئاغزىڭغا ئالغۇچى بولما .

- سەن مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپ قاچىسەن .

ــ ئادەم ئەمەس ئىت!ــ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ئۆمەر ، ــكەل ئىشەنمىسەڭ بۇ خالتىنى ھەر ئىككىمىز تەڭ تۇتۇپ ياتايلى .

ئۇلار تىللا سېلىنغان تېرە خالتىنى بەلۋاغلىرىنىڭ ئۇچىغا تەڭ باغلاپ ، ھەر بىرى يەنە ئۇ خالتىنى ئۈستىدىن قوللىرى بىلەن مەھكەم بېسىپ يېتىپ ئۇيقۇغا كېتىشتى .

تاڭ سەھەردە ، شەھەر سېپىلىنىڭ ئۈستىدىكى توپلار گۈمبۈرلەپ ئېتىلىشى بىلەن تەڭ ئۆمەربىلەن بارات كۆزلىرىنى ئېچىشتى ــ دە، چاچىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى .

ھەر ئىككىسىنىڭ بەلۋاغلىرىنىڭ ئۇچى كېسىلگەن ، ھېلىقى تېرە خالتا تىللالار بىلەن نەگىدۇر غايىپ بولغانىدى . ئۆمەر بىلەن بارات ئالاقزادە بولۇپ ئۇ ياق بۇياققا يۈگۈرۈپ ، يەنە ئۆز ئورنىغا قايتىپ كېلىشتى . يېقىن ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . ئۇلار ياتقان يەرنىڭ ئەتراپىدا بىرەر گۇمانلىق ئىزمۇ يوق ئىدى . سەھەرنىڭ سالقىنىدا پۈتۈن ئەتراپ جىمجىت سۈكۈتتە ياتاتتى .

ــخالتا قېنى ؟ مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ئۇنى نەگە يوقاتتىڭ ؟ــ دەپ ۋارقىرىدى ئۆمەر .

ــ تىللالارنى سەن «قاغىلىق باغ» دىن چىققاندىن بېرى باغرىڭغا مەھكەم بېسىپ كېلىۋاتاتتىڭغۇ ؟ يەنە ئىزا تارتماي مەندىن بۇرۇن گۈركىرەيسەنغۇ ؟ ...ئۇنى نەگە يوقاتتىڭ ؟ــ دەپ ئاكىسىدىنمۇ قاتتىقراق ۋارقىرىدى بارات .

ــ مەن ئۇنى قوينۇمدا بىر ئوبدان ساقلاپ ، مۇشۇ يەرگىچە سالامەت يەتكۈزۈپ كەلگەنىدىم ، كېچە

سىېنىڭ :«ساڭا ئىشەنمەيمەن ، خالتىنى ئىككىمىز تەڭ تۇتۇپ ياتىمىز » دېگىنىڭدە باشقا گەپ بار ئىكەن ــ دە!

ــ نىمە دېدىڭ ؟

بارات ئېتىلىپ كەلگىنىچە ئاكىسىنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى . ئىككەيلەن تەڭ ياقىلىشىپ كەتتى . بارات ئاكىسىنىڭ گاھ بېقىنىغا ، گاھ قورسىقىغا مۇشت ئاتاتتى .

ئۆمەر باراتتىن پاكارراق بولغان بىلەن ئۇنىڭغا قارىغاندا كۆپ قاۋۇل ئىدى . ئاچچىقىدا ئۇ ئىنىسىنى بىر نەتچە قېتىم بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە ئاتتى . بىر چاغدا ئۇلار نەپىسى بوغۇلۇپ ، ھېرىپ ئولتۇرۇپ قېلىشتى . نېرىراقتىكى يولدا ھېلىلا شەھەر دەرۋازىسىدىن چىققان بىر توپ كارۋانلار يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى .

تۆگىلەر سالماقلىق قەدەم ئېلىپ ، ئەتراپقا كولدۇرمىنىڭ ئاۋازىنى قالدۇرۇپ ئۆتۈپ كەتتى ... ئاكا ئۇكىنىڭ ئوتتۇرسىنى ئېغىر جىمجىتلىق باسقاندى . ھەر ئىككىلىسى ئويلىنىپ ، تىللالارنى ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدە بىرەرىنىڭ ئالمىغانلىقىنى جەزىم قىلىشتى . چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىم بولسۇن بىرەرى تىللالارنى ئالغان بولسا ، ئۆزىمۇ بۇ يەردىن ئالللىبۇرۇن كېتىپ قالغان بولاتتى ... ئۇنداق بولسا خالتا قەيەرگە غايىپ بولدى؟ئۇنى ئىنىس جىن ئەكەتتىمۇ ؟ ئادەممۇ ؟ ...

ھەممىگە سەۋەپ بولغان ئۆيقۇ ، غەپلەت ئۇيقۇسى !

ــ نىمشقا ئاتام ھايات ۋاقتىدىلا بۇ تىللالارنى ئۆز قولى بىلەن بۆلۈپ بېرىۋەتمىگەن بولغىيتى ــ دەپ ئاردىكى جىمجىتلىقنى بۇزدى بارات ، ــئۇ چاغدا بىز ھەرقايسىمىز ئۆزىمىزگە تىگىشلىكنى قوينىمىزغا سېلىپ مەھكەم ساقلىغان بولاتتۇق ، قېرىنداشلارمۇ ئازارلاشمايتۇق .

ــ ئاتامنى گۇناھقا شېرىك قىلما !ــدېدى ئۆمەر ــ ھەممە ئەيىپ ئۆزىمىزدە ، شۇ ئالتۇنلاردا كىچىك سەپەرنىڭمۇ ھەققى بار ئىدى . بىز ئالا كۆڭۈللۈك قىلىپ ، نارسىدىنى چۆلگە تاشلىۋەتتۇق ، خۇدا بىزنى جازالىدى ...

ئاكا ئۇكا ئىككىسىنىڭ روھى چۈشۈپ كەتتى . ئورنىدىن قايتا قوپۇشۇپ ئەتراپنى يەنە ئىزدەشتۈردى . ئۇلارنىڭ قورساقلىرى ئېچىپ بېقىنلىرىغا چاپلىشىپ كەتكەنىدى . ئەمدى قانچە ھەسرەت چەككەن بىلەنمۇ ئىش ئورنىغا كەلمەيتى . يىراقتا شاۋقۇنلۇق ، ناتونۇش بىر شەھەر ئۇلارنى قوينىغا چاقىرماقتا ئىدى .

ــ سەنمۇ ئەجەپ قىلىپ كەتتىڭ ، ــ دېدى ئۆمەر ــ بىر تىللانى كەم ئالغىنىڭغا نىمە بولاتتى ، بىز كېچىلا

بۇ پۇللارنى بۆلۈشۈپلا ، شەھەر دەرۋازىسى يېنىدىكى بىر سارايغا چۈشۈپ ياتقان بولساق بولاتتى ، مانا ئەمدى ھەممىدىن قۇرۇق قالدۇق .

- شۇنداق قىلىش لازىملىقىنى بىلگەن ئادەم نېمىشقا ئۆزۈڭ بىر تىللانى كەم ئالمىدىڭ ؟_ دەپ ئۆكتە قوپتى باران .

_ بولدى ، بولدى ، ئەمدى يوق نەرسىنى تالاشمايلى ، _دېدى ئۆمەر .

ئاغىزىدا شۇنداق دېيىشسىمۇ ، ئۇرۇنسىز تالاش تارتىش بىلەن تىللالارنى ئوغرىغا بېرىپ قويغىنىغا ھەر ئىككىلىسىنىڭ ئىچى ئېچىشاتتى . « بىر تىللا كەم ئالغىنىمغا نىمە بولاتتى .ھە، دەپ ئۆكۈنەتتى ئۆمەر ـ ناھايىتى مەن ئاچقان دۇكىنىمغا بىر تىللالىق مالنى كەمرەك سالغان بولاتتىم ...»:

« بىر تىللا ئۇچۇن ئەجەبمۇ پەسلىك قىلىپ كېتىپتىمەن ، _ دەپ خىيال قىلاتتى باران ، بىر تىللا كەم بولسا قانچىلىك ئىش ئىدى . ناھايىتى مەن ئالىدىغان تۆت خوتۇننىڭ ئورنىغا ئۇچنى ، ئىككىنى ياكى دەسلەپتە بىرنى ئېلىپ تۇرغان بولاتتىم...» ئۇلارنىڭ بارلىق شېرىن خىياللىرى توزغاقتەك ئۇچۇپ كەتتى .

ئەمدى ھەرقايسىمىز ئۆز يولىمىزغا ماڭايلى ، بىز چىقىشالمىغۇدەكمىز ! دەپ چاپاننىڭ پېشىدىكى توپىلارنى ئەتەي ئاكىسغا يەتكۈدەك قىلىپ قاتتىق قاقتى باران .

- مەنمۇ سېنىڭ بىلەن بىللە يۇرۇشكە خۇشتار ئەمەس ، _دېدى ئۆمەر ، - قېنى سېنىڭ شەھەردە بىرەر يېرىڭگە تىقىشتۇرۇۋالغان پۇللىرىڭنى خەجلەپ باققىنىڭنى كۆرۈپ باقاي .

_ كۆرىمىز ـ دېدى باران ، _ تېخى تىللالار ئۆزۈڭنىڭ يانچۇقىدىن چىقىپ قالامدۇ تېخى !...

ھەر ئىككىلىسى بىر بىرىگە باتنىغىنىچە مېڭىپ چوڭ يولغا چىقتى . ئالدىدىكى ئاچا يولغا كەلگەندە ئىككى تەرەپكە ئايرىلىپ كېتىشتى . بۇ ئىككى يول شەھەرنىڭ ئالدى ئارقا دەرۋازىلىرىغا تۇتىشىدىغان ـ يەنىلا بىر شەھەرگە كىرىدىغان يول ئىدى .

قورسىقىم ئاچ ئىدى

ئاكا ئۇكىلار بىر بىرىگە قىيداپ ئالدى ئارقا دەرۋازىدىن كىرىپ كەلگەن بۇ شەھەر چۆللۈكتىكى يەنە بىر ئاۋات شەھەرلەردىن ئىدى . شەھەر ئەتراپى مۇنبەت ئېتىزلار ، باغلار ، قشلاقلارغا ئەكتىدىغان يوللار بىلەن قورشالغانىدى . هارۋىلار مېڭىۋېرىپ كاتاڭلاشتۇرىۋەتكەن يوللاردىن پۇرقراپ توپا كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى .

يول ياقىسىدا ئۆسكەن چىغىرتماق ، ياۋا كەندىر ۋە يوغان يوپۇرماقلىق تىكەنلىك ئوتلارنى يىل بويى قېلىن چاڭ بېسىپ تۇراتتى . شەھەر بازىرىنىڭ ھەر بىر كوچىسى - ناۋايلار كوچىسى ، ئاشپەزلەر كوچىسى ، موزدوز، ياغاچچى ، جوۋازچى ...دېگەندەك خىلمۇ خىل كاسىپلارنىڭ رەستىلىرىگە بۆلۈنگەنىدى . بۇ كوچىلاردىن ئۆتكەندە ئىسسىق نان ، كاۋاپ ، زاسۋي ، ئاشمانتا ، ئوخشىغان پولۇلارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئاچ قورساقلارنى غولدۇرلىتىۋېتەتتى .

ئۆمەر شەھەرگە كىرىپ ، شەھەر كوچىلىرىدا تەمتىرەپ يۈرگەن سانسىز مۇساپىرلارنىڭ قاتارىغا قېتىلىپ كەتتى . بۇ شەھەرنىڭ بايلىرى باي ، كەمبەغەللىرى تولىمۇ نامرات ئىدى . ئۆمەر بىر ۋاخلىق قورسىقىنى تويغۇزۇش ئۈچۈن ھەر قانداق خىزمەتنى قىلىشتىن باش تارتمىدى . ھەر نىمە بولسا خۇدا ئۇنى كۈچلۈك ۋە چىداملىق قىلىپ ياراتقانىدى . بەزىدە ئاشپەزنىڭ ئوتۇننى يېرىپ بېرىپ ، ئوچىقىغا ئوت قالىدى . قايسىبىر سودىگەرنىڭ ئالغان ماللىرىنى ئۆيىنىسگە ئارتىپ ، ئادەملەر مىغىلداپ يۈرگەن شەھەر كوچىلىرىدا كىشلەرگە ئۈرۈلۈپ سوقۇلۇپ يۈرۈپ ئۇ چۈشكەن سارايلارغا يەتكۈزۈپ بەردى . بەزىدە قايسىبىر يەر ئېگىسىنىڭ ئىشلىرىغا قارىشىپ بېرەتتى . ئىشقىلىپ ئۇ ھەرقانداق ئېغىر يىنىك ئىشلارنى قىلىشتىن قاچمايتى . ئەمما ئىش ھەممە ۋاقىت تېپىلىپ تۇرمايتى . بەزىدە كۈنلەپ ئاچمۇ قالاتتى .

– پۇل تاپقان كۈنلىرى كەچلىكلىرى ئۆمەر چايخانىلارنىڭ يۇمشاق كېگىز تاشلانغان سۇپىلىرىدا سوزۇلۇپ يېتىپ ، ئۆزىگە ئوخشاش مۇساپىرلارنىڭ قىززىق پاراڭلىرىغا قۇلاق سالغىنىچە ئۇخلاپ قالاتتى . بەزىدە ئۇنىڭغا گۈلەخلەردە ، مازاردىكى گۈمبەزلەر ئىچىدە ياكى قانداقتۇر بىر ئوچۇقچىلىقلاردا تۈنەشكە توغرا كېلەتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۇ كۆپىنچە ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمايتى . قەيەردىندۇر بىر يەردىكى ئىسلىق چايخانىلاردا تۈتەپ كۆيۈپ تۇرغان چىراغلار پاراسلاپ ئۇچقۇن چاچاتتى . ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر ، مەسچىتلەرنىڭ كۆكە سوزۇلغان پەشتاقلىرى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا قېتىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . ئۆمەرنىڭ بېشى ئۈستىدە بولسا سانسىز يۇلتۇزلار ئاجىز نۇر

چاچاتتى . ئۆمەر ئۇياق بۇيېقىغا ئۆرۈلۈپ ھېلىقى ئۇستى ئوچۇق زىنداق - «قاغىلىق باغ»دا ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنى ئەسلەيتى . ئۇ يەردە گەرچە ئەركىنلىك بولمىسىمۇ ، ھەر ھالدا ھەر كۈنى ئۈچ ۋاخ يەيدىغانغا بىر نەرسە بار ئىدى . ھازىر بولسا ئۆمەردە ئەركىنلىك بار ، يەيدىغان نان يوق ئىدى ... بەزىدە ئۆمەر ئاتىسىنى ، كىچىك ئىنىسى سەپەرنى چۈشەپ قالاتتى -دە، چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتەتتى . مىجەزى ئوسال ئىنىسى باراتمۇ كۆز ئالدىغا كېلەتتى . باراتنى ئويلىسىلا جۇدۇنى ئۆرلەيتى . «سەپەرنى تاشلاپ كېتىش توغرىسىدا ئېغىز ئاچقانمۇ شۇ -دەيتى ئۇ ئۆز ئىچىدە ،- بىچارە بالىنى چۆلگىلا تاشلاپ قويدۇق ، مانا ، خۇدا بىزنىڭ جاجىمىزنىمۇ بەردى ،» يەنە بەزى كۈنلىرى ئۆمەر كونا تۆگمەنگە قايتىپ بېرىپ ، سەپەرنى ئىزدەپ بېقىشنى خىيالىغا كەلتۈرەتتى . لېكىن ئۇنىڭدا ئارقىسىغا قايتقۇدەك مادار يوق ئىدى ....

بۈگۈنمۇ ئۆمەر ئىش ئىزدەپ ئادەملەر توپى ئىچىدە چايقىلىپ يۈرەتتى . قورساقنىڭ ئاچلىقىدا ئۇ ئاشخانىلاردىن كېلىۋاتقان مەزىلىك پۇراق ، ئادەملارنىڭ بەدىنىدىن كۆتۈرۈلىۋاتقان ئاچچىق تەر ھىدى ، توپا چاڭلارنى تۆكۈرۈكىگە ئارلاشتۇرۇپ ئىچىگە يۇتاتتى . بازار بولسا ئۆزىنىڭ ۋاڭ چۇڭى بىلەن ئېغىر گۈرۈلدەيتى . ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ ۋارقىراشلىرى قۇلاق مىڭىنى يەپ ، ئۆمەرنىڭ بېشىنى ئايلاندۇراتتى . مىس يارماقلار ، كۈمۈش تەڭگىلەر ، ساپ ئالتۇن

تىلالار قولدىن قولغا ئۆتۈپ جىرىڭلايتى . ئۆمەرنىڭ يانچۇقى بولسا قۇپقۇرۇق ئىدى . ئۇ قوينىغا سېلىپ ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ئەكەلگەن تىللالارنىڭ نەق مۇشۇ قارغىش تەگكۈر شەھەرنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە غايىپ بولغىنى ئۇنىڭغا تولىمۇ ئەلەم قىلاتتى .

« ئادەم ئەمەس جوھوت!_ دەپ تىللايتى ئۇ ئىچىدە ئىنىسى باراتنى ، _ بىر تىللانى كەم ئالغىنىڭغا ئۆلەتتىڭمۇ ؟...بىر تىللانى تالىشىپ توقسان توققۇز تىللادىن قۇرۇق قالدۇق . بەلكىم ، سەنمۇ بىر يەردە ماڭا ئوخشاش ئىتنىڭ كۈنىنى كۆرۈۋاتقاندۇرسەن ...»

ئۆمەر شۇنداق خىياللار بىلەن ئايلىنىپ بازار چېتىدىكى بىر ئوچۇقچىلىققا چىقىپ قالدى . نېرىراقتا دۈپدۈگىلەك دائىرە بولۇپ ئولىشىۋالغان ئىدەملەر بىر نېمىلەرنى دەپ ۋارقىرىشىۋاتاتتى . ئارقىدا تۇرغانلار بولۇنلىرىنى سوزۇپ دائىرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قارىشاتتى . ئۇ يەردە بىرەر قىززىقچىلىق بولىۋاتسا كېرەك ، ئۆمەر قىستىلىپ يۈرۈپ

ئادەملەر توپىنىڭ ئالدىغا ئۆتتى . مەيداننىڭ ئوتتۇرسىدا بويۇنلىرى بوقىنىڭ بويىندەك تۈرۈلۈپ كەتكەن يوغان بىر ئادەم توپىلىق يەردە ئولتۇرۇشلىپ ، «قېنى ، يەنە قايسىڭ چىقسەن؟» دەپ ۋارقىراپ ، ئالدىدىكى توپىنى ھەدەپ ئاسمانغا سورۇيتى .

ــ بۇ ئادەم نىمە قىلىۋاتىدۇ ؟ــ دەپ ھەيران بولدى ئۆمەر . لېكىن ، ئۇنىڭ سوئالىغا ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى . ئەتراپىدىكى ھەممە ئادەم چۇۋۇلدىشىپ :

ــ قېنى كىم بار ؟

ــ قېنى كىم چىقىدۇ ؟ــدەپ ۋارقىرىشاتتى . ھاياجاندىن كۆپۈپ قىزىرىشاتتى .

ــ ئۇ نېمە ئادەم؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەر يېنىدا تۇرغان بىرەيلەننى نوقۇپ تۇرۇپ ، ھېلىقى كىشى ئۆمەرگە ئەجەبلىنىپ قارىدى ــدە:

- سەن ئۇنى تونۇمامسەن ؟ ــ دېدى .

ــ تونۇمايدىكەنمەن ــدېدى ئۆمەر ــ مەن بۇ شەھەرلىك ئەمەسمەن .

-قادىر قاۋان دىگەن پالۋان شۇ بولىدۇ .

ــ ئۇ نېمشقا توپا سورۇپ ئولتۇرىدۇ ؟

ــ نېمشقا توپا سورۇپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغان چېلىشچى چىقمىدى -دە، -دېدى ھېلىقى كىشى مەغرۇرلىنىپ -، باياتىن بىرى ئۇ ئارقا - ئارقىدىن ئۈچنى يىقتتى .

ــ ئۈچنى يىقتىسا توپا سورۇيدىغان گەپمۇ؟

ــ بۇ يەرنىڭ قائىدىسى شۇ ، مەيداندا قالغان چېلىشچى « يەنە قايسىڭ بار » دەپ توپا سورۇيدۇ ، قانچە باتۇر بولسا توپىنى شۇنچە ئېگىز ئاتىدۇ .

نېرىراقتىكى سايۋەن ئاستىدا شەھەرنىڭ بايلىرى ئاچچىق دەملەنگەن چاينى ئىچىپ ، تاماشا كۆرۈپ ئولتۇراتتى . سايۋەننىڭ ئالدىدا بىر كىشى ئۆرە تۇرۇشلىپ كۈچىنىڭ بارىچە ۋارقىرىماقتا ئىدى .

- قېنى ، قادىرغا تەڭ كېلەلەيدىغان يەنە كىم بار؟ كىم يەڭسە ئون تىللا تارتۇق ئالىدۇ ، ئون تىللا !... ئون بەش تىللا !... كىم چىقىدۇ ، مانا يىگىرمە تىللا ! كىم قادىرنىڭ يېنىنى يەرگە تەككۈزەلىسە ، بىكارغىلا يىگىرمە

تىللاغا ئىگە بولدۇ !...

ئۆمەرنىڭ قورسىقى ئاچلىقتىن غولدۇرلايتى . « يىگىرمە تىللا-ھە!ــ دەپ ئويلايتى ئۆمەر ، ــ يىگىرمە تىللا بىلەن نەتچە ئاي تويغۇچە تاماق يەپ ، يۇرتقىمۇ بېرىۋالغىلى بولاتتى . نېمىلا بولسا بولسۇن ، غەيرەت قىلىپ بىر تۇتۇۋشۇپ باقايمۇ -يە!» ئۆمەر بالا ۋاقتىدىن تاتىپ چېلىشىپ ئۆگەنگەنىدى . تەكتۇۋشلىرى ئىچىدە ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلىدىغىنى يوق ئىدى . مۇنۇ باش كۆزىگە توپا چېچىپ ئولتۇرغان قاۋاننىڭ خېلى بىگىسى باردۇر ھەرقاچان ، بولمىسا تويىنى مۇنچە ئېگىز ئاتماس ئىدى ...زادى قانچىلىك كارامىتى باردۇر ئۇنىڭ ...خەپ ، قورساقنىڭ ئاچلىقچۇ تېخى !....

ھېلىقى دەيدەيچى ئادەملەرنى چېلىشىشقا چۇشۇشكە قىززىقتۇرۇپ بېرىلىدىغان مۇكاپاتنىڭ سانىنى ئاشۇرماقتا ئىدى .

ــ قېنى ھەي خالايىق ، شۇنچىۋالا ئادەمنىڭ ئىچىدىن تۇرۋكرەك ئوغۇل بالا چىقمامدۇ ؟...مانا ئوتتۇزبەش تىللا !قىرىق تىللا ! ھەي ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار خالايىق ، قىرىق تىللا ...قادىر پالۋانمۇ ئادەمغۇ ! ئاراڭلاردىن تەۋەككۇل قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن تۇتۇۋشقىدەك يەنە بىر ئەزىمەت چىقمامدۇ ؟...قۇلىقىڭنى مەن تەرەپكە تۇتۇپ ئاڭلا خالايىق ، مانا قىرىق بەش تىللاغا قول يەتكۈزسەڭ دۇنيانىڭ ھەممە مەينەتچىلىكىدىن قۇتۇلۇپ بەگلەردەك ھوزۇر سۈرىسەن !...قىرىق بەش تىللا ، قولىقىڭلار پاڭ بولۇپ قالدىمۇ ، قىرىق بەش ...!

دەيدەيچى قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىپ قولىدىكى بىر ئوچۇم تىللانى شاراقلىتىپ ئۇ قولىدىن بۇ قولغا تۆكەتتى . قادىر قاۋاننىڭ ئاتقان تويىسى بارغانسىرى ئېگىز ئۆرلەيتى .

ــ مانا ، ھۆرمەتلىك بايلىرىمىز ئالقىنىنى تېخىمۇ كەڭ ئاچتى ! ــ دەپ ۋارقىرىدى دەيدەيچى ، تولا ۋارقىراۋېرىپ ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ خىرقىراپ قالغانىدى ،ــ كىم يەڭسە ، نىزامباي نەق مەيداندىلا قولغا ئەللىك تىللا ساناپ بەرمەكچى ، ئەللىك تىللا !...

« ئەللىك تىللا !ــ دەپ ھاياجاندىن چوڭقۇر نەپەس ئالدى ئۆمەر ، ــ ئەللىك تىللا دېگەن ھېلىقى ئاتامدىن قالغان تىللالارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ئەمەسمۇ ؟

بارات ئىككىمىز قىرىق توققۇز تىللاغا رازى بولماي ئەللىكنى ئالمەن ، دەپ ھەممە تىللادىن قۇرۇق

قالمىغانمىدۇق ــ ھە!...قولدىن كەتكەن ئەللىك تىللانى خۇدايىم مۇشۇيەردىلا قايتۇرۇپ بېرىۋەتسىمۇ ئەجەپ ئەمەس ... يېڭىلىپ قالسام ناھايىتى مەيداندىن شەرمەندە بولۇپ چىقىپ كېتەرمەن . بۇ يەردە مېنى كىم تونۇيتى ... يىقىلغان پۇل تۆلەيدىغانمۇ ئىش بارمۇ ـ يە ؟»

ئۆمەر يېنىدىكى كىشىدىن سوراپ كۆردى .

ــ مەيدانغا چۈشكەن ئادەم يېڭىلىپ قالسا قانداق بولىدۇ ؟

ــ قانداق بولاتتى ، يېڭىلىپ قالساڭ مەيداندىن سۆڭگۈچىڭنى سۆرەپ قايتىپ چىقىسەن ، ئۆلۈك تىرىكڭگە ئۆزۈڭ ئىگە بولىسەن .

ــ ئۇتتۇرغان ئادەم پۇل تۆلەيدىغان ئىش يوقتۇر ؟

ــ ئاڭلاۋاتقانسەن پۇلنى نىزامباي تۆلەيدۇ ، ئۇ بۇ شەھىرىمىزدىكى كاتتا بايلارنىڭ بىرى . ئەللىك تىللا دىگەن ئۇنىڭ ئۈچۈن نىمىتى ...ــ سۆزلەۋاتقان ئادەم تۈيۈقسىز بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك بولۇپ ئۆمەرگە بېشىدىن ئايىغىچە قارىدى ـ دە، ــ خېلى قاۋۇل يىگىت كۆرۈنىسەن ، بىر تەلەي سىناپ باقامسەن ـ يە؟

ئاڭلاۋاتقانسەن ، ئۇتساڭ ئەللىك تىللا بىر دەمدىلا جىرىڭلاپ يانچۇقۇڭغا چۈشىدۇ ــ دېدى .

ــ بىر تۇتۇشۇپ باقاي دەيمەن ، ــ دېدى ئۆمەر ، ــسەل قورقۇۋاتىمەن .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۆمەرنىڭ ئەتراپىدىكىلەر ئۇنىڭغا تەڭلا قاراشتى . قىززىقچىلىق كۆرۈشكە تەشنا بولۇپ تۇرغان ئادەملەر ئۇنى :

ــ قېنى ، بىر تەلەي سىناپ باقامسەن !

ــ قورقما ، يىقىلساڭ يەر كۆتۈرىدۇ .

ــ ئۇتقانغا ئەللىك تىللا ـ ھە !...، دەپ دەيدەيگە سالغىلى تۇردى . شۇ ئارىدا كىمدۇر بىرى ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ :

ــ مانا ، بۇيەردە بىر يىگىت مەيدانغا چۈشمەكچى !ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى .

ــ ھە مانا ! خۇداغا شۈكرى ، ــدەپ تۇۋلىدى ئوتتۇردىكى دەيدەيچى ، ـ ئەللىك تىللا نىزامباينىڭ يانچۇقىغا قايتىپ چۈشۈپ كېتەرمىكىن دەپ بەك ئەنسىرەشكە قىلغانىدىم . ئەللىك تىللانىڭ ئىگىسى چىقتى ؛ قېنى يىگىت ،

مەيدانغا كەل !

ئارقا ئارقىدىن ئۈچ ئادەمنى يەرگە ئۇرغان قادىر قاۋان بىلەن ئېلىشىشقا تەۋەككۇل قىلغان قايسى نوچىدۇر ، دەپ سايىۋەن ئاستىدا ئولتۇرغان بايلارمۇ ئورنىدىن تۇرۇشۇپ كەتتى . ئەمدى مەيدانغا چۈشمەيمۇ بولمايتى . ھەممىنىڭ كۆزى ئۆمەرگە تىكىلگەنىدى . كىمدۇر بىرى ئۇنىڭغا مەدەت بېرىپ ئارقىسىدىن ئىتتىرىۋىدى ، دېگەندەك ئۇ ئوتتۇرغا چىقىپ قالدى .

ـ قېنى ، ھە ئوغۇل بالا ، قورقما !

ـ مەدەتنى ئىگەمدىن تىلە !

كىشىلەرنىڭ شۇنداق قىيقاس چۇقانلىرى ئىچىدە ئۆمەر بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ توپا سورۇپ ئولتۇرغان پالۋاننىڭ ئالدىغا بېرىپ قالدى . پۈتۈن مەيدان جىمجىت سۈكۈتكە چۆكتى . قادىر قاۋان ئالدىدا تۇرغان چېلىشچىنىڭ لەۋلىرىنىڭ ئۈستىگە ئەمدىلا تۈك چىققان بىر خام سويما ئىكەنلىكىنى كۆردى . ئەمما ، مۇنداقلارنى سەل چاغلاشقىمۇ بولمايتى . مۇنداق ياشلىق قۇرامىغا يەتكەن بەدەندە قاراكۈچ بولىدۇ . قادىر ئورنىدىن قوپماي تۇرۇپ ھەيۋە قىلدى .

ـ ئۆزۈڭ كىم بولسەن ؟

ـ بۇ شەھەرگە مۇساپىرمەن .

ـ خوتۇنۇڭ بىلەن خوشلۇشۇپ كەلدىڭمۇ ؟

ـ مېنىڭ خوتۇنۇم يوق .

ـ ھە ، تېخى بالا ئىكەنسەن ، ماڭ بېرىپ ئاناڭدىن رازىلىق ئېلىپ كەل .

ـ ئانامىمۇ يوق .

ـ جاندىن تويغان بىر يالاڭتۆشمەن دېگىنە !

ـ تولا توغان سۆزلىمەي ئورنۇڭدىن قوپمامسەن !

قادىر قاۋان چاچراپ ئورنىدىن تۇردى . ئۇنىڭ باش كۆزىدىن توپا قۇيۇلۇپ تۇراتتى . قادىر سۇدىن چىققان ئىتتەك ئۆزىنى بىر سىلكىشتۈردى ـ دە ، ئېتىلىپ بېرىپ ئۆمەر بىلەن بەل تۇتۇشتى . ئەتراپتىكىلەرنىڭ قىيقاس

چوقانى باشلاندى .

ــ تاشلا !

ــ يەرگە ئات !

ــ هاي يىگىت ، بوش كەلمە !

ئۇلار خىلغىچە مۇرىلىرى بىلەن بىر بىرنى ئالدى كەينىگە ئىتتىرىشىپ ، توپىلىق يەردە پىرقىراشقا باشلىدى . قادىر قاۋان ئۆمەرنىڭ بىلىدىن قورۇپ ئالدىغا تارتىپ ، تۇيۇقسىز بىشىغا كۆتۈردى ـدە، يەرگە ئاتتى . ئۆمەر يەرگە ئۆرە پېتى تىككىدە چۈشتى .

ھەممىنىڭ ئاغزىدىن تەڭ چىققان «ئوھوي!» دىگەن ئېغىر تىنىق گۇرۇلدەشكە ئايلىنىپ توختاپ قالدى . قاۋان ئېتىلىپ كېلىپ ، ئۆمەرنى ئىككىنچى قېتىم بېشى ئۈستىگە ئالدى ـدە، يەنە ئاتتى . بۇ قېتىممۇ ئۆمەر يەرگە تىككىدە چۈشۈپ ئۆرە تۇرۇپ قالدى . ئۈچىنچى قېتىم تۇتۇشقاندا ئۆمەر قاۋاننى بىلىدىن ئەپلىك تۇتىۋالدى . قاۋان بولسا ئۆز كۈچىنى خىلىلا خورىتىپ ھاسىراپ قالغانىدى . ئۆمەر بار غەيرىتىنى يىغىپ ، «ياپىرىم!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە قاۋاننى يەردىن يۇلىۋالدى .

ــ ئاپىرىن يىگىت !ـ دەپ چوقان سېلىشتى ئەتراپتىكىلەر .

ــ قاراڭلار ، قاراڭلار ، ئەنە ئۇ بەلدىن ئېلىپ باشقا كۆتۈردى .

ــ كىم كىمنى كۆتۈردى ؟ــ دەپ سورايتى ئارقىدا تۇرۇپ قالغانلار پۇتىنىڭ ئۇچىدا بويىۇنداپ .

ـ ھېلىقى يىگىت قاۋاننى كۆرۈردى .

ــ بېشىچە قوي !

ــ ئاتاڭغا رەھمەت ، يىگىت!

ئۆمەر قاۋاننى بېشىدا پىرقىراتماقتا ئىدى . لېكىن ئۇنىڭ بۇ يوغان مەخلۇقنى يەرگە ئېتىشقا مادارى يەتمەيتى .

ــ ئوغۇل بالا بولساڭ ئاتامامسەن ؟ ــ دەيتى قاۋان ئۆمەرنىڭ بېشى ئۈستىدە تۇرۇپ ، ــ يائاللا سەن چېلىشچى ئەمەس خوجايىنىڭنىڭ بالىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆگەنگەن مەدىكار ئوخشايسەن ...

ئۆمەرنىڭ شۇ يوغان گەۋدىنى يەردىن كۆتۈرۈۋېلىشىنىڭ ئۆزى چوڭ جاسارەت ئىدى . ئۇنى يەرگە ئېتىشقا ماغدۇرى يەتمەيۋاتاتتى . قاۋان بولسا ئىككى قولى بىلەن ئۆمەرنىڭ بېشىنى چىڭ قامالىلىۋالغانىدى . بارغانسىرى ئۆمەرنىڭ تىزلىرى ئىگىلىپ ، بېلى پۈكلۈنۈپ كەتتى . قادىر قاۋان ئۇنى بېسىپ ئۈستىگە يىقىلدى .

ــ يارايسەن ، يارايسەن!ــ دېدى قادىر قاۋان ئاستىدا قالغان ئۆمەرنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ ، دولىسىغا ئۇرۇپ ،ــ خېلى غەيرىتىڭ بار ئىكەن .

ئۆمەر ئاززۇ قىلغان ئەللىك تىللا يەنىلا خەقنىڭ يانچۇقىغا چۈشۈپ كەتتى . ئۆمەر دەلدەڭشىپ ماڭغىنىچە چەتكە چىقىپ ، تامغا يۆلەنگىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى .

شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئولتۇرغان ئورنىدىن قوپقىدەكمۇ ماغدۇرى قالمىغان ئىدى . مەيداندىكى ئادەملەر بىر بىرلەپ تارقىشىۋاتاتتى . .. تۇيۇقسىز ئۇنى بىرى چاقىرىپ قالدى .

ــ هاي نىمە ئادەمسەن ؟

ئۆمەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئات ئۈستىدە تۇرغان سۆلەتلىك بىر ئادەمنى كۆردى . ئۇنىڭ ئاستىدىكى ئويناقلاپ تۇرغان قۇمۇش قۇلاق ئارغىماق ، خىلمۇ خىل كۆزلەر قۇيۇلغان قىممەت باھالىق ئىگەر جابدۇق ، مەخمەل يوپۇق ، نەقىش ساپلىق چىرايلىق ئۆرۈلگەن قامچا ۋە كۈمۈش ئۈزەڭگىلەر بۇ ئادەمنىڭ ناھايىتى باي كىشى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى .

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!ــ دەپ تامنى تىرەپ ئورنىدىن تۇردى ئۆمەر .

باي ئۇنى تونۇپ قالدى .

ــ سەن هازىر چېلىشقا چۈشكەن يىگىت ئەمەسمۇ ؟

ــ شۇنداق باي ئاكا .

ــ ئەجەپ ئۇنى يەرگە ئاتالمىدىڭا ؟

ــ قورسىقىم ئاچ ئىدى .

ــ قورسىقى ئاچ تۇرۇپمۇ چېلىشقا چۈشكەن بارمۇ؟

ــ ئامىتىم كېلىپ قالسا ئازىراق پۇللۇق بولۇپ قالارمەنمىكىن ،دېگەنىدىم .

ــ ئامەت !ــ دەپ كۈلدى باي ــ ئامەت قوغلاشقاندىن قاچىدۇ .

ــ شۇنداق ، باي ئاكا .

ــ ئۆزۈڭ نىمە ئىش قىلىدىغان ئادەمسەن؟

ــ ئىشلەمچىمەن ، باي ئاكا ، قىلغۇزغۇدەك ئىش پىشلىرىڭىز يوقمىدى ؟

ــ ئۆزۈڭ قەيەرلىكسەن ؟

ــ بۇ شەھەرگە مۇساپىرمەن .

ــ ئوغۇرلۇق قىلمايدىغانسەن ئ

ــ يوقسۇ ، سىلىدەك ئۇلۇغلارنىڭ ئىشىغا هارام نىيەت بىلەن قول سېلىشتىن خۇدا ئۆزى نېرى قىلسۇن . !

ــ ئەگەر شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ مەندىن ياخشىلىق كۆرمەيسەن ، مېنى تونۇمسەن ؟

ــ تونىمايدىكەنمەن .

ــ بۇ شەھەردە مېنى نىزامباي دېسە تونۇمايدىغان ئادەم يوق ، بىلىپ قوي!

ــ مۇشۇ سۆلەتلىرىدىنلا سىلىنىڭ كاتتا دۆلەتمەن ئادەم ئىكەنلىكلىرىنى پەملەپ بولدۇم . بىر ئاتىدارچىلىق قىلسىلا ، هېچنىمەم يوق يېتىممەن .

ــبولىدۇ ، كۈچۈڭ باردەك قىلىدۇ ، ياخشى ئىشلىسەڭ مېنىڭدە دائىملىق ئىشلەپ قالىسەن . ئاۋال كۈنلۈك ئىشلەپ باق ، قېنى ھەققىڭگە قانچە تەلەپ قىلىسەن ئ

ــ قورسىقىمغا ئۈچ ۋاخ يېگۈدەك بىر نەرسە بەرسىلە ، يېتىپ قوپىدىغان ئورنۇملا بولسا بولىدۇ ، ئارتۇق نەرسە تەلەپ قىلمايمەن .

ــ ياخشى گەپ ، قېنى ئارقىمدىن ماڭ !

ئۆمەر ، باينىڭ ئارغىمىقىنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭلار ئىچىدە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ شەھەرنىڭ ئەگرى بۈگرى كوچىلىرى بىلەن كەتتى .

ئايىم

نىزامباينىڭ شەھەر سىرتىدا كاتتا بىر بېغى بار ئىدى . بۇ باغدا ئالما ، ئانار ، نەشپۈت ، شاپتۇل ، ئەنجۈر ، ئۈزۈم دىگەندەك ، مۇشۇ يۇرتتا ئۆسەلەيدىغان مېۋىلەرنىڭ ھەممە خىلى تېپىلاتتى . بۇ باغدا نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى ئايىم تۇراتتى . باغنىڭ بىر تەرىپىدە چوڭ خوتۇن ئۈچۈن سېلىنغان پىشايۋانلىق ئايۋان بار ئىدى . بۇ ھەشەمەتلىك قۇرلۇشنىڭ ئەتراپىنى گۈللۈكلەر ئوراپ تۇراتتى . ھەممە نەرسە شۇنچىلىك پاكىز ۋە رەتلىك ئىدى . باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۈۋرۈكلەرگە نەقىشلەر چېكىلگەن چىرايلىق بىر شىپاڭ ، شىپاڭ تېنىدا چوڭ بىر كۆل بار ئىدى . بۇ يەردىكى سالقىنلىق ۋە تازا ھاۋا ، كۆل بويىدىكى ئېگىز ئۆسكەن دەرەخلەر يېشىل ئوتلاربىلەن قاپلانغان كۆل سۈيىنى سۈزۈك ۋە مۇزدەك ساقلايتى . باغنىڭ مېۋىلىرى سېۋەتلەرگە قاچىلىنىپ ھەپتىدە بىر قېتىم شەھەر ئىچىدىكى

نىزامباينىڭ باشقا ئۆيلىرىگە ، ئېشىپ قالغانلىرى باققاللارنىڭ دۇكانلىرىغا توشۇلاتتى . باغقا قارايدىغان ئىشچان باغۋەن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۈچتىن قالغان بولۇپ ، ئەمدى ئۇ باغ يوللىرىدىكى ئوتلارنى يۇلۇش ، مېۋىلەرنى ئۈلاش ، چاتاش ، ۋاقتى ۋاقتىدا سۇ قويۇش ، گۈللەرنى پەرۋىش قىلىش ، ئۇششاق باللار تولا يامشىپ شور قىلىۋەتكەن تاملارنىڭ شورلىرىنى ئېتىش ، چۈشكەن مېۋىلەرنى يىغىش دىگەندەك تۈگىمەس ئىشلارغا ئۈلگۈرەلمەي قالغاندى . نىزامباي ئۆمەرنى ئەنە شۇ ئىشلارغا ياردەملىشىشكە ئەكەلگەندى .

ئۆمەر بۇ يەردە كۆڭۈلدىكىدەك تۇرمۇشقا ئېرىشتى . قېرى باغۋەن ۋە ئۇنىڭ ئايالى مېھرىبان ئادەملەردىن ئىدى . باغۋەن باغنىڭ بىر بۇرجىكىگە سېلىنغان ئاددىي ئۆيدە تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ تامىقى ئۇلار بىلەن بىللە بولدى . باغۋەن بوۋاي ئۆز ئۆيىنىڭ يېنىدىكى ، گۈرجەك ، كوناسېۋەت ، ئۈزۈم نوتىلىرىنى باغلايدىغان چىگىلەر ، پالتا ، قايچا دىگەندەك نەرسىلەر قويۇلغان ئۆينى بىكارلاپ ، ئۆمەرگە ياتاق ئۆي قىلىپ بەردى . باغۋەننىڭ ئۆمۈر بويى تىنىم تاپماي ئىشلەپ مۈكچىيىپ كەتكەن ئايالى ئۆمەر تۇرىدىغان ئۆينى سۈپۈرۈپ تازىلاپ ، قۇراق سېلىپ تىككەن پاكىز يوتقان كۆرپىلەرنى تەييارلىدى . ئۇلار بۇ ياش يىگىتنىڭ پەيدا بولغانلىقىدىن ناھايىتى خۇرسەن ئىدى . ئۆمەر ئۇلارنى باغدىكى نۇرغۇن ئېغىر يىنىك ئىشلاردىن ئازاد قىلاتتى .

ئۆمەر ئاتىسى ھايات ۋاقتىدا ، ئۇنىڭ ھەيدەكچىلىكى بىلەن ئوقۇپ تۇرىدىغان بەش ۋاخ نامىزىنى يەنە

باشلىۋالدى . ئۇ ھەر كۈنى سەھەر قوپۇپ ، تەرەت ئېلىپ بامدات نامىزىنى ئۆتەپ ، چاي ۋاقتىغىچە يەنە باغدا قىلىشقا تېگىشلىك بولغان نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بولاتتى . ھەر جۈمە كۈنى قېرى باغۋەنگە ئەگىشىپ بېرىپ مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدىكى چوڭ مەسچىتتە جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ كېلەتتى . بۇ ئادەتلىرى بىلەن ئۇ باغۋەننىڭ ئائىلىسىگە ۋە نىزامبايغا يېقىپ قالدى . باي ئۇنى يىللىقچى قىلىپ ياللىۋالدى . ئۇنىڭغا تامىقىنى بېرىشتىن سىرت ھەر يىلى يازلىق ـ قىشلىق ئىككى قۇر كىيىم ، ئازىراق ئىش ھەققىمۇ بېرىشكە توختام تۈزۈلدى .

ئۆز تۇرمۇشىنىڭ يولىغا چۈشۈپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۆمەر خۇداغا شۈكرى ئېيتاتتى . ئۈستى ئوچۇق زىنداندىكى ۋە بۇ شەھەردە ئىش تاپالماي ئاش توق يۈرگەن چاغلىرىدىكىگە قارىغاندا ، بۇ يەردە ئۇ ئۆزىنى جەننەتتە ياشاۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى . بەزىدە بۇ باغ ئۆزىنىڭ سالقىنلىقى ، قۇشلارنىڭ سايراشلىرى ، گۈللەرنى ئايلىنىپ يۈرگەن ھەرىلەرنىڭ غۇڭۇلداشلىرى ، كېپىنەكلەرنىڭ پەرۋاز قىلىشلىرىغا چۆمۈلۈپ شۇنچىلىك گۈزەل بولۇپ كېتەتتىكى ، بۇ باغنى بىنا قىلىش ئۈچۈن پۇل خەجلىگەن نىزامباينىڭ ئۆزىمۇ بۇ گۈزەللىكلەردىن بەھرە ئېلىش پۇرسىتىدىن مەھرۇم ئىدى . باي باغقا كەمدىن كەم كېلەتتى . ئۇ قەيەرلەردىندۇر ئۆزىنىڭ سودا ئىشى بىلەن پالاقلاپ ، تېرە ، يۇڭ ، گەزماللىرى بىلەن ئاۋارە ئىدى ، خوتۇنلىرى ئارىسىدىكى تۈگىمەس ماجىرالار ، سودىدىكى پايدا زىيان ئىشلىرى بىلەن ئازاپ چېكىپ يۈرەتتى . ئەگەر باينى ھوزۇرلىنىدۇ دېسە ، ئۇ پەقەت بۇ كاتتا باغنىڭ ئۆز نامىدا ئىكەنلىكىدىنلا ھوزۇرلىناتتى .

تۇرمۇشتا شۇنداق ئىشلارمۇ بولىدۇكى ، بەزى ئادەملەر كۆركەم سارايلارنى ياسىتىپ ، ئۇنى ئېسىل گىلەم ، ئۆز جاپدۇقلىرى بىلەن تولدۇرۇپ قويۇپ ، بۇ سارايلارنى پاسكىنا بولۇپ كەتمىسۇن دەپ تۆۋەنگە يەنە ئاشخانا ئۆيلەرنى ياسىتىدۇ ۋە ئۆمرىنىڭ تولىسىنى ئەنە شۇ سارايلارغا يانداپ سېلىنغان ئاددىي ئۆيلەردە ئۆتكۈزىدۇ . بايلار نام شۆھرەت ئۈچۈن سالدۇرغان ئاجايىپ بىنالارنىڭ ئۆمرى ھامان ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆمرىدىن ئۇزۇن بولىدۇ . شۇ كاتتا سارايلارنىڭ تارىخى ئۈستىدە ئىزدىنىپ كۆرسىڭىز ، ھەقىقىي ھوزۇرىنى ئالغانلار شۇ ئۆيلەرنى ياساتقۇچىلار ئەمەس ، باشقا بىرلىرى بولۇپ چىقىدۇ. ..ھەشەمەتلىك مېھمانخانىلارنى سالدۇرغان پادىشاھ ۋە ئەمەلدارلارنىڭ ھالى ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر . ئۇنىڭغا شۇ مېھمانخانىلاردا يېتىش پۇرستى يىلىغا بىر نەتچە قېتىملا بولىدۇ ياكى مەڭگۈ بولمايدۇ . ئۇ يەرنىڭ ھەر كۈندىكى قەنتىنى باشقىلار چاقىدۇ .

ئۆمەر باغدا ئىشلەپ يۈرۈپ باغنىڭ ھوزۇرىنى سۈرەتتى . پىشىپ يېتىلگەن ئەڭ شېرىن مېۋىلەرگە بىرىنجى بولۇپ ئېغىز تېگەتتى . قۇشلارنىڭ ئاۋازى ، گۈللەرنىڭ پۇرىقى ئۇنىڭ كۆڭلىنى تېخىمۇ ئاۋۇتاتتى .

ئاستا ئاستا ئۇنىڭ سارغايغان چىرايىغا قان يۈگۈرۈشكە باشلىدى . ئۇنىڭ ھوجۇدىدىكى قورساق بېقىش ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۇنتۇلغان ھېسسىياتلار ، ياشلىق سېزىملىرى قايتا يېتىلىشكە باشلىغانىدى .

بەزىدە ئۆمەرگە باغقا سۇ باشلاپ كېلىش ئۈچۈن باغدىن چىقىپ ، تار كوچىلاردىن ئۆتۈپ ، يىراقتىكى شارقىراپ ئېقىۋاتقان ئۆستەڭ بويىغىچە بېرىشقا توغراكېلەتتى . دەرۋازىسى قىيا ئوچۇق تۇرغان ھويلىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭ كۆزىگە ئۈزۈم باراڭلىرى ئاستىدىكى سۇپىلاردا ئولتۇرۇپ ، چىننىڭ كۆتىكىدىكى ئوسما سۈيىگە پەلكۈچلىرىنى چىلاپ ئوسما قويىۋاتقان قىزلار چېلىقىپ قالاتتى . بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ يۈرىكى ئىختىيارسىز دۈپۈلدەپ كېتەتتى .

بەزىدە يول ئۈستىدە ئۇنىڭغا پۈركەنچىلىك چوكانلار ئۇچرايتى . ئۇلارنىڭ جامالى چۈمبەل بىلەن يېپىلغان بولسىمۇ ، يەنە ئۇلارنىڭ تولغىنىپ مېڭىشلىرى ، پۈركەنجىنىڭ بىر بۇرجىكىنى نازاكەت بىلەن چىمدىپ تۇتقان خېنە قويۇلغان نازۇك بارماقلىرى ئۆمەردە تاتلىق سېزىملارنى قالدۇراتتى . ئۆسەڭدىن قاپاقلارغا سۇ ئېلىپ كېلىۋاتقان قىزلارنى كۆرگەندە ، ئۆمەرگە بۇ گۈزەل قىزلارنىڭ كۈندە قارايغان ئاياغلىرىدا سانسىز قۇڭغۇزلار جاراڭلاۋاتقاندەك ، ئۇلار بېسىپ ئۆتكەن توپىلىق يوللارغا گۈللەر تۆكۈلۈپ ، ئەتراپقا كىشىنى مەست قىلىدىغان خۇش پۇراق تارقىلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى . بەزىدە ئۇ قېرى باغۋەننىڭ ئىشكى ئالدىدىكى باراڭ ئاستىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا ، باغنىڭ تېمى ئارقىسىدىكى كوچا تەرەپتىن قىزلارنىڭ كۈلكىلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر يەۋاتقان تامىقىنى ئۇنتۇپ ، ئىختىيارسىز تام ئارقىسىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ قالاتتى . موماي بىلەن بوۋاي بولسا بىر بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ كۈلۈمسىرىشەتتى .

ــ ھە ئالدىرما ئوغلۇم ،ــ دەيتى باغۋەن ، ــ ئوبدان ئىشلەپ ، تاپقان پۇللىرىڭنى زايە قىلماي ، يىغقىن ، مۇشۇ ئەتراپتا ئوبدان ئادەملەرنىڭ چىرايلىق قىزلىرى بار ھەر قانداق كىشى سېنىڭدەك يالغۇز يىگىتنى كۈيئوغۇل قىلىشقا جان دەپ ماقۇل بولىدۇ ...

ئۆمەر مۇنداق چاغلاردا ۋىللىدە قىزىراتتى ـ دە، باغۋەننىڭ ياخشى تىلىكىگە كۆڭلىدە خوش بولۇپ ،

كەتمىننى ئېلىپ باغقا قاراپ كېتىپ قالاتتى . باغ ئىچى ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . قۇياش نۇرىدا يوپۇرماقلار تېخىمۇ يېشىل ، ئاسمان تېخىمۇ كۆپكۆك ، گۈللەر تېخىمۇ رەڭدار جۇلالىنىۋاتقاندەك ، هايات ئۇنىڭغا تېخىمۇ كەڭ قۇچاق ئېچىۋاتقاندەك بىلىنەتتى .

نىزامباينىڭ بۇ چوڭ بېغىدا تۇرىدىغان ئايالنى هەممە هۆرمەتلەپ «ئايىم » دېيىشەتتى . ئايىم تولۇق قامەتلىك ، گەپ سۆزى جايىدا ، ئاپئاق ، سۈزۈك مەڭزىلىرىدىن قىزىللىقى كەتمىگەن كېلىشىملىك خوتۇن ئىدى . ئۇ ، باينىڭ تېخى نىزامباي بولۇپ ئاتىلىپ شەھەرگە تونۇلمىغان ۋاقتىدا ئالغان تۇنجى ئايالى بولۇپ ، ئايىمنىڭ ئاتىسى شەھەردىكى پۇلدارلاردىن ئىدى . نىزامباي كېيىن ، تېرە ، يۇڭ سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بۇ قېيىنئاتىسىنىڭ يۆلىشى بىلەن تېزلا بېيىپ كەتتى . ئۇنىڭ شۇ ئەتراپتىكى يېزا قىشلاقلاردىن تېرە يۇڭ يىغىدىغان مەخسۇس ئادەملىرى ، بىر قانچە يەردە خۇرۇم ، شاۋرۇن ئىشلەيدىغان ئىشخانىلىرى بار ئىدى . هازى نىزامباينىڭ سودا سېتىق دائىرىسى يۇڭ تېرىلەردىن هالقىپ ، ماتا ـ چەكمەن ، گەزمال ، ئالتۇن كۆمۈش سودىلىرىغىچە بېرىپ يەتكەنىدى .

نىزامباي ئۆزىنىڭ سودا ئىشلىرى بىلەن دائىملا ئالدىراش يۈرەتتى ، پايدا چىقىدىغان بىرەر پۇرسەت ، بىرەر يوچۇقنىمۇ قولدىن بەرمەيتى . نىزامباي ئۆزى بىر ئاز ئەيمىنىپ هۆرمەت قىلىدىغان قېيىنئاتىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ، ئايىمنىڭ ئۈستىگە ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈچ خوتۇن ئالدى . خوتۇنلىرى ئۈچۈن شەهەرنىڭ هەر قايسى جايلىرىدا ئايرىم ئايرىم جايلارنى سالدۇردى . ئايىمنى بولسا پىشايۋانلىق ئايۋانلارنى ياسىتىپ مۇشۇ باغقا كۆچۈرۈپ قويدى . ئىككى چاكار ئايال بۇ يەردە ئايىمنىڭ خىزمىتىدە بولۇپ، ئاش تامقىنى ئېتىپ ، هالىدىن خەۋەر ئالاتتى . باي ئايىمنى خىراجەتتىن قىسمايتى . چوڭ باغ ئايىمنىڭ هەر قانچە يايراپ ، ئەركىن يۈرىشىگە يېتەتتى . لېكىن ، ئايال كىشى ئۈچۈن پەقەت مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ئۆزىلا كۇپايە قىلمايدۇ ـ دە! ئايىم نىزامبايدىن يەنە مۇھاببەت تەلەپ قىلاتتى . باي بولسا ئۇنىڭغا ئېشىنالماس بولۇپ قالغانىدى .

دەسلەپكى چاغلاردا نىزامباي باغقا ئايدا بىر ئىككى قېتىم كېلىپ قونۇپ كېتىپ يۈردى . كېيىن كېيىن ئاياغ باسماس بولدى . ئۇ هەر دائىم ئۆزىنىڭ تۈگىمەس سودا سېتىق ئىشلىرى ، قايسىبىر سودىگەرنىڭ ۋەدە قىلغان چەكمەنلىرىنى ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ كەلمىگەنلىكى ، خۇرۇم ئىشلىگۈچى ئۇستىلارنى ئوبدانراق رازى قىلىش ئۈچۈن خۇرۇملارنى يىراققا توشۇپ ياخشى پۇل قىلىش لازىملىقى ، شەهەر بايلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىلەر ، بەگلەرگە

تاپشۇرىدىغان سوۋغا سالام ۋە يەنە قانداقتۇر بىر دەۋا ئىشلىرى توغرىسىدا ئايىمغا ئەسكەرتىپ ، ئۆزىنىڭ ئالدىراشلىقىنى ئېيتاتتى . ئەمما ، ئايىمنىڭ نەزىرىدە بولسا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇق بىر باھانە ئىدى . ئۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسنى كۆندۈزى پۈتتۈرسە بولىدىغانلىقىنى ئايىم ئوبدان بىلەتتى . نىزامباينىڭ كېچىلىك ۋاقىتلىرى ياش خوتۇنلىرى بىلەن ئۆتەتتى .بۇلارنى ئويلىسا ئايىمنىڭ ئىچى ئېچىشاتتى .

يالغۇزلۇقتا ئۇزۇن كېچىلەرنى تاڭغائۇلىماق ناھايتى قىيىن ئىدى ، ئايىم قىلىن كۆرپىلەر ئۈستىدە يېتىپ نىزامباينىڭ ئۆزىنى ئەركىلەتكەن چاغلىرىنى ، دائىما ئۇنىڭ قېشىدا بولغان كۈنلىرىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزەتتى . ئۇ چاغلاردا ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئانچە باياشات بولمىسىمۇ ، ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئۆتكەنىدى . نىزامباي ئايىمنى ئەتىگىنى خاپا قىلىپ قويۇپ كەتسە ، كەچلىكى كېلىپ كۆڭلىنى ئالاتتى . بۇ باغدا ھازىر مېۋە چېۋىلەر تۆكۈلۈپ تۇرسىمۇ ، نىزامباي ئۆز قولى بىلەن

ئەكىلىپ سۇنىدىغان بىر تال ئالمىغا يەتمەيتى : ئاشپەز خوتۇنلار ھەر خىل تاماقلارنى ئېتىپ ئالدىغا قويسىمۇ ، يەنە نىزامباي ياغلىقىغا تۈگۈپ بازاردىن ئەكىلىدىغان بىر قانچە دانە سامسىنىڭ لەززىتى باشقىچە ئىدى . ...

ئايىم خېلى ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە ئالتۇن جابدۇقلىرىنى يېپەك ياغلىققا تۈگۈپ ، ئىسسىقۇ ـسوۋۇتقۇ ئوقۇيدىغانلارنىڭ ئالدىغا قاتراپ يۈردى . نىزامباي تاسادىبى ئۇنىڭ يېنىدا بولۇپ قالىدىغان كۈنلەردەئۇ ئىسسىقۇ ئوقۇغان ناۋاتلارنى سېلىپ ئۇنىڭغا چاي دەملەيتى . باي پەي ياستۇقلارغا بېشىنى قويۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن كۆزىنى يۇمغىدەك بولسا ئايىم قاراڭغۇ باغدىكى ساراڭ باخشى ، يار كوچىسىدىكى ئاقساق خوتۇن ئۆگىتىپ قويغان ئەپسۇنلارنى ئوقۇپ

ئۇنىڭغا ھۈرەتتى . مۇشۇنداق بىھۇدە ئاۋارىچىلىكلەر بىلەن ئايىمنىڭ نۇرغۇن ئالتۇن جابدۇق ۋە تەڭگە تىللالىرى قانداقتۇر رەمماللار ، ئىسسىقۇ قىلىدىغان خوتۇنلار ، ئەپسۇن ئوقۇپ ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قۇشلارنى يۈكۈزلانغان پېتى يەرگە چۈشۈرىۋېتەلەيدۇ ، دەپ داڭقى چىققان سېھىرگەرلەرنىڭ چۆنتىكىگە چۈشۈپ كەتتى . لېكىن بۇ پالاقلاشلارنىڭ نەتىجىسى ئەكسىچە بولۇپ ، نىزامباينىڭ قەدىمى بارغانسىرى ئايىم تەرەپكە يەتمەس بولۇپ قالدى . « ھەي جادۇگەرلەر !ـ دەپ قارغايتى ئايىم ئىچىدە نىزامباينىڭ باشقا خوتۇنلىرىنى ، ـ سىلەرنىڭ ھىيلە مىكىرىڭلار مېنىڭكىدىن ئېشىپ كېتىۋاتسا كېرەك . ئوقۇغان ئەپسۇنلىرىك ئۆزۈڭگە يېنىپ ئۆلۈشەرسەن !..» بەزىدە

ئايىم : نىمىشقىمۇ بىرەر نامرات كاسىپ ياكى دېھقاننىڭ ئايالى بولۇپ قالمىغان بولغىيتىم ، دەپمۇ ھەسرەت چېكەتتى .

باغنىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى قىيسىق ئۆيلەردە ئولتۇرىۋاتقان باغۋەننىڭ مومىيىغا ھەۋىسى كېلەتتى . چۈنكى ئۇلار نامرات بولسىمۇ تەڭ قېرىپ ، تۇرمۇشتىكى خوشاللىق ۋە ئېغىرچىلىقلارنى تەڭ تارتىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى .

بارا بارا ئايىم ئۆز تەقدىرىگە تەن بېرىدىغان بولۇپ قالدى . تۆت خوتۇن ئالغانلار يالغۇز نىزامبايىمىدى ، چامى يەتكەن ھەر قانداق مۇسۇلمان تۆت خوتۇن ئالىدۇ .

ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايىم نىزامبايىغا پەرزەنتمۇ تۇغۇپ بېرەلمىدى . باينىڭ باشقا خوتۇنلىرى ياش جەزبىدار بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىدىن نىزامباينىڭ بىر ئىككىدىن پەرزەنتى بار ئىدى . ئايىم ئەمدى كۆڭلىنى خۇداغا شۈكرى قانائەتنى بىلدۈرۈپ ، بەش ۋاخ ناماز بىلەن جايىنامازدا ئۆتكۈزەتتى . بالىسى بولمىغانلىقتىن ياخشى كۆڭلىنىڭ يامىنى بولۇپ بايدىن كېيىن قالسام لازىمى بولىدۇ ، دەپ ئالتۇن كۈمۈش يىغاتتى . ئايىمغا ئاتىسىدىن تەككەن مىراس دۇنيالارمۇ ئۇنىڭ بىر ئۆمۈر يېتىپ يېيىشىگە يېتىپ ئاشاتتى . روزا رامزانلاردا ئايىم يېتىم يېسىر ، غېرىپلارغا سەدىقە بېرەتتى . مەسچىتلەرگە پۇل ئىنئام قىلاتتى . باغدىكى ئىشلەمچى ئاياللار بىلەن پىشايۋاندا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ قالغان چاغلىرىدا ئۇلارغا مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچى ، ئۇ دۇنيا بۇدۇنيالىقتىكى ئىشلار ، ئازاپ ۋە راھەتلەر ھەققىدە كىتاپخانلىق قىلىپ بېرەتتى . شۇڭا ئىشلەمچى ئاياللارنىڭ نەزىرىدە ئايىم پاكلىق ۋە ئۇلۇغلۇقنىڭ نەمۇنىسى ئىدى . ئاشۇنداق ۋەزخانلىقلارنى قىلىۋېتىپ ئايىم تېخى ئەمدىلا قىرىق ياشلارغا كەلگىنىگە قارىماي ، ئۆزىنى قېرىپ خېلى ياشلارغا بېرىپ قالغان ئاياللاردەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالغاندى.

ئەتراپتىكى ئاياللار شۇ خىسلەتلىرى ئۈچۈن ئۇنى «گۆھەر بانۇم»دېگەن ئىسمى بىلەن چاقىرماي ، ھۆرمەت بىلەن «ئايىم » دېيىشەتتى .

بۇ باغدا ياش ئىشلەمچى ئۆمەرپەيدا بولىشى بىلەن ، ئايىمنىڭ كۆڭلىدىكى سەۋىر تاقەت تۇزانلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان ھېسسىياتلىرى قايتا باش كۆتۈرۈپ پاراكەندىچىلىك سېلىشقا باشلىدى . بۇ خۇددى ئۆچۈپ قېلىشقا ھازىر بولۇپ تۇتەپ تۇرغان ئوتنى تۇيۇقسىز كەلگەن بىر شامال قايتا يالقۇنجىتىۋەتكەندەك بىر ئىش بولدى .

جەھەننەم قوزام

ئۆمەر ھەر ئەتىگەنلىكى ئايىمنىڭ ئاشخانىسىدىكى يوغان تۈڭنى كۆلنىڭ سۈزۈك ۋە مۇزدەك سۈيى بىلەن تولدۇراتتى ، ئاندىن يەر ئاغدۇراتتى ، مېۋىلەرنى تېرەتتى . ئىشلەۋېتىپ غىڭشىپ ناخشىمۇ ئېيتىپ قوياتتى . ھارغاندا يېشىل چۆپلەر ئۈستىدە ئالقىنىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ ئاسمانغا قارىغىنىچە خىيالغا كېتەتتى . ئۇ خىيالىدا كىچىكىدە ئويناپ چوڭ بولغان كوچىلارنى ، ئاتىسىنى ، ئالەمنىڭ قايسىبىر چېتىدە قالغان «قاغىلىق باغ»نى ، ئىنىلىرى بارات بىلەن

سەپەرنى كۆرەتتى . بەزىدە ئىشتىنىنىڭ پۇچقىقىنى يوغان يوتىسىغىچە تۈرىۋېتىپ ، ئېچىقلارنى ئېچىپ ، ئېرىقلارغا سۇ باشلايتى . نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى ئايىم تۇرىدىغان ئايۋاننىڭ ئەتراپىدىكى گۈللۈكلەرگە ، ئانار ، ئۈزۈملەرگە سۇ تۇتاتتى . ئۆمەرنىڭ دائىم شۇنداق كەتمەننى مۈرىسىگە سېلىپ ، باغنىڭ يوپۇرماقلار سايە تاشلاپ تۇرغان قاراڭغۇلۇقلىرى ۋە ياكى قۇياش نۇرى چۈشۈپ تۇرغان ئوچۇقچىلىقلاردا يۈرگىنىنى كۆرگىلى بولاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ يىرتىقلىرى ياكى ئوچۇق قالغان مەيدىلىرىدىن بۆرتۈپ چىققان بولجۇڭ گۆشلىرى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . مۇنداق چاغلاردا پىشايۋانغا چىقىپ قالغان ئايىم بۇ ئىشلەمچىگە ئىختىيارسىز قاراپ تۇرۇپ قالاتتى ـ دە، تەسۋى سىيرىۋاتقان قوللىرى توختاپ ، ئوقۇۋاتقان ئايەتلىرىدىن ئېزىپ كېتەتتى . ئۇ يەنە دەرھال ئېسىنى يىغىپ ، تەسۋىسىنى ئىتتىك ئىتتىك سىيرىپ :«خۇدا،شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن !»دەپ پىچىرلىغىنىچە ئۆيگە كىرىپ كېتەتتى .

ئۆمەر ئايىمنى كۆرگەندە ۋىللىدە قىزىرىپ ، بېشىنى يەردىن ئىگىز كۆتۈرمەي سالام بېرىپ ئۆتۈپ كېتەتتى . بۇ دوغلاق يىگىتنىڭ تومپىيىپ چىققان مۇسكۇللىرى ، كەڭ مەيدىسىدە كۆرۈنۈپ تۇرغان مەيدە تۈكلەر ، ئۇنىڭ مەزمۇت دەسسەپ گۈرسۈلدەپ مېڭىشلىرى يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ياشلىق ۋە كۈچ قۇۋۋەتنى نامايىش قىلىپ تۇراتتى . يىگىت بارا ـ بارا ئۆز سىياقى بىلەن ئايىمنىڭ كۆز ئالدىدىن كېچە كۈندۈز كەتمەي ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلىدىغان بولۇپ

قالدى . بۇ بىئاراملىق ئايىم ئۈچۈن ناھايىتى يېقىملىق بىلىنەتتى . ئۇنىڭ ئۇخلاپ قالغان سېزىملىرىنى

غىدىقلاپ ، ئۇنى قانداقتۇر بىر گۇناھنى سادىر قىلىشقا قۇترىتاتتى . «تووۋا!-دەيتتى ئايىم ئۆز ئۆزىگە ،-مەن نىمە بولىۋاتىمەن ئۆزى ؟...بۇنىڭ ھەممىسى شەيتاننىڭ ئىشى ...!» ئايىم شەيتاننى ئۆزىدىن قاچۇرۇشقا تىرىشىسمۇ ، ئۇنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن نېرى بولالمايتتى . ئايىم ئەنە شۇنداق ئۆزىنى پاك تۇتۇش ئازابى بىلەن گۇناھ ئۆتكۈزۈشنى خالاس تىلىكى ئوتتۇرسىدىكى ئېلىشىشتا ھالسىزلىنىپ كەتتى . ئۇ بەزى كېچىلىرىنى كىرپىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزىۋېتىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ ماموق چۈشەك ئۈستىدە قىپيالاڭاچ يېتىپ بەدەنلىرىنى سىلايتتى . ئۇنىڭ بەدىنى قاشتېشىدەك سۈزۈك، بالا تۇغمىغان ۋە تۇرمۇشنىڭ جاپالىرىغا چېلىقمىغان بولغاچقا تېخى ساغلام ۋە چىڭ ئىدى . نىزامباينىڭ ئۆزىنى ناھايىتىمۇ ئەتىگەن تاشلىۋەتكىنىگە ئىچ-ئىچىدىن ئاغرىناتتى . ئەمدى ئايىم ئايۋان ئالدىدىن ئادىراش ئۆتۈپ قالىدىغان ئىشلەمچى يىگىتنى چاقىرىۋېلىپ ، پات پات گەپكە سالىدىغان بولۇپ قالدى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر ھۆرمەت بىلەن قول قوشتۇرۇپ يىراقتا تۇرۇپلا :

ــ لەببەي ، ئايىم ئاچا ،ــدەيتى .

ــ بېرى كەل ، يىگىت ، مەن سەندىن گەپ سورايمەن ،ــ دەيتى ئايىم .

ئۆمەر قورۇنغان ھالدا پىشايۋانغا يېقىنلاپ ، يەردىن باش كۆتۈرمەي ئايىمنىڭ ئىش بۇيرۇشىنى كۈتۈپ تۇراتتى . لېكىن ، ئايىم ئۇنى زادىلا ئىشقا بۇيرىمايتى .

ئۇنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى ھەققىدىكى گەپلەرنى سورايتى .

- قەيەرلىكسەن ؟

ــ مەن بۇ شەھەرگە يىراقتىن كەلدىم ، مۇساپىرمەن .

ــ ئاتا ئاناڭ كىم ؟ ئۇلار قەيەردە ؟

ــ ئاتا ئانام ئۆلۈپ كەتكەن ، يېتىممەن .

ئۆمەر گەپنى ئۇزارتماي ، ئىتتىكرەك ئىشقا بېرىش ئۈچۈن سوئاللارغا شۇنداق كالتىلا جاۋاب بېرەتتى . ئايىم بولسا گەپنى سوزۇپ ، ئۇنى ئۇزۇنراق تۇتۇپ قېلىشقا تىرىشاتتى . بەزىدە ئۆمەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ئايىمغا قارىغان چاغلىرىدا بۇ ئايالنىڭ كۆزىدە يېنىپ تۇرغان ئوتنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتەتتى ۋە ھەيران بولاتتى . ئايىمنىڭ كۆزلىرىدە لاۋۇلداپ يېنىۋاتقان يالقۇننىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئۇ چۈشەنمەيتى .

ــ يېتىممەن دېگىن ، ۋاي بىچارە !ــ دەپ ئىچ ئاغرىتتى ئايىم ، ــ ئۇرۇق تۇغقىنىڭمۇ يوقمۇ ؟

ــ ھېچنىمەم يوق ،ــدەيتى ئۆمەر . ئۇ ئىنىلىرى سەپەر بىلەن باراتنى ئېسىگە ئالغان بولسىمۇ ، ئۇلارنىڭ نامىنى ئېغىزدىن چىقىرىشقا كۆڭلى تارتمايتى .

ــ ئۆيلەنمىگەنمۇسەن؟

ئۆمەر قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى .

ــ كەمبەغەلمەن ، ئۆيلىنىشكە نەدە پۇل !ــ دەپ يەرگە قارىدى ئۇ .

ــ ۋاي بايقۇشەي ، ماڭا قارا، مەن ئۆزۈڭنىڭ ئاچىسى ئورنىدىكى قېرىندىشىڭ ، بىرەر نەرسە كېرەك بولسا تارتىنماي يېنىمغا كىر .!

ــ رەھمەت ئايىم ئاچا ، ھېچنىمە كېرەك ئەمەس . باغدا باياشات ئوبدان تۇرىۋاتىمەن ، قورسىقىم توق ...

ـ ھەي ئەخمەق ، ئادەم دېگەننىڭ قورسىقى تويسىلا ھېسابمۇ؟ ساڭا باشقا لازىملىق بىر نېمىلەرنى سېتىۋېلىشقا پۇل لازىم بولىدىغاندۇر ؟ قارا ، ئۈستۈڭدىكى كىيىملىرىڭ كونىراپ چىرىپ كېتىپتۇ . كېرەك بولسا تارتىنماي ، ئۇدۇللا ئالدىمغا كىرىپ ئېيتقىن...

ئايىمنىڭ تۆت بەش يىلدىن بېرى قول تەگمىگەن پەرداز قۇتىلىرىنىڭ ئەمدى پات ئاغزى ئېچىلىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ قاشلىرىنى تېرىپ قاپاقلىرىنىڭ ئاستىغا سۇرمە تارتىپ ، بىلىنەر ـبىلىنمەس گىرىم قىلاتتى . ياش ۋاقتىدا ياقتۇرۇپ كىيىدىغان كۆڭلەكلىرىنى كىيىپ ، تىكلىمە ئەينەك ئالدىدا ئۇياق ـبۇ ياققا ئۆرۈلەتتى . كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدا پەيدا بولغان ئۇششاق قورۇقلارنى ئۇزاق ئۇۋىلايتى . لېكىن ، ئىشلەمچى يىگىت نەرسە كېرەك بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىشكە جۈرئەت قىلالمايتى . ئۇ تولىمۇ تارتىنچاق ، يۈرەكسىز ئىدى . ئايىم كۈتۈپ كۈتۈپ ، ئىشلەمچى يىگىت كىرمىگەندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ قىلىپ يۈرگەن ساراڭدەك قىلىقلىرىغا ئۆزى ئاچچىق كۈلەتتى . يەنە تۇۋا قىلىپ ، نامىزىنى ئوقۇپ ، تەسۋىسىنى سىيراتتى ...ئارىدىن بىر قانچە كۈن ئۆتمەيلا ئايىمنىڭ يۈرىكىدىكى ئىستەكلەر يەنە ياڭقۇنجاپ ئۇنى ئارامسىزلاندۇرۇشقا باشلايتى . ئايىمنىڭ تارتىنچاق ، قىزىرىپ يەرگە قاراپ تۇرىدىغان ئاشۇ يىگىتنى باغرىغا باسقۇسى ، ئانىلارچە مۇھاببەت بىلەن قۇچاقلاپ باش كۆزىنى سىلىغۇسى كېلەتتى .

بىر كۈنى ئايىم ئۆمەرنى ئاشپەز خوتۇن ئارقىلىق ئالدىغا چاقىرتتى . بۇ تومۇزنىڭ پېشىن نامىزىدىن كېيىن بولىدىغان تازا تىنجىق ۋاقتى ئىدى . مۇنداق ۋاقىتتا باغنىڭ ئىگىز دەرەخلەر سايە تاشلاپ تۇرغان كۆل سۈيىدىن باشقا ھەممىلا يېرى تىككىدە چۈشۈپ قىزىتىپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا كۆيۈپ تۇراتتى . قۇشلار يوپۇرماقلار ئارىسىغا مۆكۈنۈپ ، ھەلقەملەرنى لىپىلدىتىپ دەم ئېلىشاتتى . باغدىكى چاكارلار بىردەم بولسىمۇ ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئۆيلىرىنى قاراڭغۇ قىلىپ كىرىپ كېتىشەتتى . ئۆمەر كۆل بويىدىكى شىپاڭدا ، بورا ئۈستىدە يېتىپ ھاردۇق ئالاتتى . ئاشپەز خوتۇن ئۆمەرنى ئەنە شۇ كۆل بويىدىن ئىزدەپ تاپتى . ئۆمەرنى ئىگىز ئايۋاننىڭ پەلەمپەيلىرى ئالدىغىچە باشلاپ كېلىپ :

ــ ئىچكىرىگە ، ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى ساراي ئۆيگە كىرگىن ، ئايىم شۇ يەردە ــ دېدى ـ دە كېتىپ قالدى .

ئۆمەر پۈتىدىكى چورۇقنى تۆۋەنگە سېلىپ قويۇپ ، پەلەمپەيدىن پىشايۋانغا كۆتۈرۈلدى . ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇزۇن دالان ئۆي پەيدا بولدى . پاياندار تاشلانغان دالان ئۆينىڭ ئىككى تەرىپىدە كىچىك ئىشىكلەر بولۇپ ، ئەڭ ئاخىردىكى بىر ئىشىكنىڭ قاناتلىرى ئوچۇق تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ بۇ باغدا ئىشلەۋاتقىنىغا خېلى ئۇزۇن بولغان بولسىمۇ ، قاپقاپلىق دېرىزە ، نەقىشلىق تۈۋرۈكلەر بىلەن زىننەتلەنگەن بۇ ئايۋانغا قەدەم بېسىشى بىرىنچى قېتىم ئىدى . بۇ ئۆي ئۆز ھەيۋىتى بىلەن كىشىگە ئوردا سارايلىرىنى ئەسلىتەتتى .

ئۆمەر ئىشىكنىڭ ئالدىغا تاشلانغان ھۆل پالاسقا پۇتىنى پاكىز سۈرتۈپ ، يۇمشاق پاياندار ئۈستىدە مېڭىپ كەتتى ، ئوچۇق تۇرغان ئىشىك ئالدىدا توختاپ ، ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكىدىن بىشارەت بېرىپ يۆتىلىپ قويدى . بۇ ئۆينىڭ كەڭ دېرىزىلىرى ، يېرىم چۈشۈرۈلگەن دۇخاۋا پەردىلەر ، تامغا تارتىلغان رەڭلىك گىلەملەر كىرمەكچى بولغان كىشىنى ئەيمەندۈرەتتى .

ــ ئىچكىرىگە كىر !ــ دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى . شۇ چاغدا ئۆمەر ئۆينىڭ ئىچىدە ئىشىكى قىيا ئېچىقلىق تۇرغان بىر خاس ھوجۇرىنىڭ بارلىقىنى بايقىدى . ئايىمنىڭ ئاۋازى ئەنە شۇ تەرەپتىن چىققانىدى . ئۆمەر يەرگە تاشلانغان قىلىن گىلەملەرنى ئەيمىنىپ دەسسەپ ئۆتۈپ ، خاس ھوجۇرىنىڭ بوسۇغىسىدىلا تۇرۇپ قالدى . بۇ ئۆينىڭ تولۇق چۈشۈرۈۋېتىلگەن يىپەك پەردىلىرى ئۆي ئىچىنى سىرلىق گۈگۈگالىقا چۈمدۈرگەنىدى . ئەنبەر ۋە گۈل مېيىنىڭ خۇش پۇرىقى دىماغقا ئۇرۇپ تۇراتتى . ئۆينىڭ تۆرىدە قات قات سېلىنغان قېلىن كۆرپىلەر ئۈستىدە ئايىم نېپىز ئىچ

كۆڭلەك بىلەنلا ياتاتتى .

ـ كەل !ــ دېدى ئايىم ماموق ياستۇقلاردىن بىشىنى كۆتۈرۈپ ، نىمشقىدۇر ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقاتتى .

ـ نىمە خىزمەتلىرى بار ئىدى ، ئايىم ئاچا؟ــ دەپ يەرگە قارىدى ئۆمەر .

ـ مانا ، ئىككى كۈن بولدى ساقلىقىم يوق ، كىرىپ يوقلاپ قويايمۇ دېمىدىڭ .

ـ مەن ... مەن خەۋەرسىز ئىكەنمەن.

ئايىمنىڭ كۆڭلىدە شۇتاپتىمۇ ، شۇ گۇناھلىق ئىشنى قىلىش كېرەكمۇ ، قىلماسلىق كېرەكمۇ ؟ دېگەن خىيال كۈرەش قىلاتتى . قورقۇشتىنمۇ ياكى ھاياجاندىنمۇ ، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى ئۇششاق تىترەك باسقانىدى .

ـ كەل ...، قېشىمغا يېقىنراق كەل...، قورۇنما ...،پۈت ـقوللىرىم سىرقىراپ ئاغرىپ تۇرىدۇ ، بىر تۇتۇپ قويغىن .

ئۆمەر ئايىمنىڭ ئايغى يېنىغا كېلىپ يۈكۈندى ـدە، ئۇنىڭ يالاڭاچ تۇرغان ئاپئاق پۇتىغا ئۆزىنىڭ قاداقلاشقان قوللىرىنى ئۇزاتتى . يىگىتنىڭ قولى بەدىنىگە تېگىشى بىلەن ئايىم ئۆزىدىكى بارلىق ئىككىلىنىشلەرنى يوقاتتى . ئۆمەرنى كاپىلا قىلىپ تۇتۇپ ، ئۇنى قۇچاقلاپ ئۆزىگە تارتتى .

ـ ئايىم ئاچا ، ئۇنداق قىلمىسىلا ...ياماں بولىدۇ ، ئۇنداق قىلمىسىلا !...

ـ جېنىم قوزام!...

ئۆمەر ئايىمنىڭ كۈچلۈك قۇچاقلاشلىرى بىلەن ئوتلۇق سۆيۈشلىرى ئىچىدە نەپەس ئالالماي بوششىپ كەتتى...

خاس ھوجۇرىدا ئايىم بىلەن بولغان غەلىتە مۇناسىۋەت تۇنجى قېتىم سادىر بولغاندا ئۆمەر ناھايىتى قورقۇپ كەتتى . ئۇزۇنغىچە ئۆزىنىڭ ئەندىشىسىنى باسالمىدى . چېلىش مەيدانىدىن چىقىپ تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرغاندا نىزامباينىڭ :«ئوغرى ئەمەستۇرسەن ؟ بىرەر سەۋەنلىك ئۆتكۈزىدىغان بولساڭ بوينۇڭنى ئۈزۈپ تاشلايمەن !» دەپ ئاگاھلاندۇرۇشلىرى ئۇنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە قايتا جاراڭلىغاندەك بولاتتى . ئۇنىڭ قىلغىنى ئوغرىلىقتىنمۇ ئېغىر خىيانەت ئىدى . ئۇ بىر قانچە كۈنگىچە باغدىكى ئىشلەمچى ئاياللارغا ، باغۋەن ئائىلىسىدىكى بوۋاي بىلەن مومايغا خۇدۇكسىنىپ تىكىلىپ قارىيالمىدى . كۆڭلىدە ئىككىنجى مۇنداق غەيرى ئىشنى قىلماسلىققا ۋەدە بەردى .

لېكىن ئەتراپتىكى ھەممە نېمە ئىلگىرىكىدەكلا بولۇپ ، قورققۇدەك ھېچنېمە يوق ئىدى . يەنە قۇشلار سايراپ تۇراتتى . ئايۋان ئالدىدىكى گۈللۈكلەردە رەڭمۇرەڭ گۈللەر قۇياشقا يۈزلىنىپ ئېچىلىشاتتى . چېچەكلەرنى كېپىنەكلەر ئەگىشەتتى . باغ ئىچىدىكى ئاياغ يوللارنى توغرا كېسىپ چۈمۈلىلەر ئالدىراش ئۆتۈشەتتى . پىشقان مېۋىلەر ئىلگىرىكىدەكلا توكۇلداپ تۆۋەنگە چۈشۈشەتتى . تەبىئەت ـ قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ تۇرغان جىمى نەرسە ئۆز پېتىچە بولۇپ ، ھېچنېمە ئۆزگەرمىگەنىدى . پەقەت ئۆمەرنىڭ ئىچكى دۇنياسىلا كۆتۈلمىگەن دولقۇنىنىڭ تەسىرىدە ئەنسىز داۋالغۇپ تۇراتتى ...باغۋەن بىلەن ئۇنىڭ ئايالى ئۆمەرگە بۇرۇنقىدەكلا سەمىمىي مۇئامىلە قىلىپ ، ھەر قېتىملىق چاي ئۈستىدە ئۇنى بىرەر كەمبەغەلنىڭ چىرايلىق قىزىغا ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدىكى ئارزۇلىرىنى ئېيتىشاتتى . ئايىمغا خىزمەت قىلىدىغان چاكارلارمۇ گۇماندىن نېرى ئىدى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئايىم ئۆز تەقۋادارلىقى ، سېخىيلىقى ، ۋاقتى ۋاقتىدا قىلىپ بېرىدىغان كىتاپخانلىقى بىلەن ناھايىتىمۇ يۈكسەك ئورۇندا تۇراتتى .

ئىككىنجى قېتىم ئايىم ئۆمەرنى چاقىرىشقا ئاشپەز خوتۇننى ئەۋەتمەي ئۆزى باردى . ئۆمەر مېۋىلىرىنى كۆتۈرەلمەي ئېگىلىپ كەتكەن بىر ئالما شېخىغا تىرەك قويىۋۇاتقانىدى . ئۇ ئايىمنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ قىزاردى . ئايىم ئۇنىڭغا بوگۈن كېچە قېشىغا كىرىشنى تاپىلاپ كېتىپ قالدى . ئۆمەر ئايىمنىڭ سۆزىگە قارشى ھېچنېمە دېيەلمىدى . شۇ كۈنى ئۇ كۈن بويى دەككە دۈككىدە يۈردى .«ئەڭ ياخشىسى بارمىغىنىم تۈزۈك» دەپ ئويلايتى ئۇ . پۈتۈن ئەتراپ قاراڭغۇلىشىپ ،

ھەممە ئۇيقىغا كەتكەندە ئۇ تېخى كۆز يۇممىغان ئىدى . ئاخىر ئورنىدىن تۇردى ـ دە، شەپە چىقارماي مېڭىپ ، ئايىمنىڭ ئۆگەتكىنىچە ئايۋاننىڭ ئارقا دېرىزىسى تەرەپكە ئۆتتى . ئۇ يەردە ئىچكىرىكى خاس ھوجرىنىڭ باغقا قارىغان دېرىزىسى قىيا ئېچىپ قويۇلغان بولۇپ ، ئۆي ئىچىدىن مىس شامدانلاردا تۈتەپ كۆيۈپ تۇرغان شاملارنىڭ يورۇقى سۇس كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ يۈرىكى دۈپىلدەپ ئۇراتتى . ئۇ قاپقاق يېنىغا يېقىنلىششى بىلەنلا دېرىزە تۇللۇق ئېچىلدى .

يۇقىرىدىن ئايىمنىڭ ئۇنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن سۇنغان ئاپئاق بىلەكلىرى كۆرۈندى ...

شۇنداق چاقىرىشلار پات ـ پات تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالدى . ئايىم باشقىلارنىڭ گۇمانىنى قوزغاپ

قويماسلىق ئۈچۈن ئىلاجى بار خاھىشىنى تىزگىنلەيتتى . بولالمىغان چاغلىرىدىلا ئۆمەرنى چاقىراتتى . ۋەدىلەشكەن كېچە ئۆمەرنى ئايىم دېرىزەتۈۋىدە ئويغاق ئولتۇرۇپ كۈتەتتى . ئۇنى قىزغىن سۆيۈشلەر بىلەن قوينىغا ئالاتتى . ئۇنىڭغا مۇھاببەت بىلەن بېرىلەتتى . نازاكەتلىك ئەركىلەش ، ناله قىلىش ، مېھرىبانلارچە باش كۆزلىرىنى سىلاشلار بىلەن يىگىتنى ئۆزىگە جەلىپ قىلاتتى . سەھەرگە يېقىن ئايىم يەنە ھېلىقى دېرىزىدىن ئۆمەرنى چىقىرۋېتىپ ، يۈيۈنۈپ جايناماز‌دا ئولتۇرۇپ ، يىغلاپ تۇرۇپ خۇدادىن گۇناھىنى تىلەيتتى . « خۇدا ماڭا بۇ ئوتنى ئۆزۈڭ سالدىڭ ، ئۆزۈڭ كەچۈرگەيسەن ، بەندىلىرىڭنىڭ ئالدىدا رەسۋا قىلمىغىن !» دەپ يېلىناتتى . ئايىم ئاللاھنىڭ ئۇ دۇنيادىكى ئازابلىرىنى ئۇنتۇپ قالغاندەك قىلاتتى ، خۇدايىمدىن بۇ دۇنيادا بەندىلەر ئالدىدا رەسۋا قىلماسلىقنىلا تىلەيتتى . ئۆزىنىڭ يىگىتكە بولغان مۇھاببىتى ئۈچۈن ئۇ دۇنياغا بارغاندا مەڭگۈ ئازاپ چەكسىمۇ رازىدەك قىلاتتى . جايناماز‌دىن تۇرغاندا ئۇ دائىم ئۆزىنى پاكلىنىپ يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى .

ئۆمەر بارا بارا ئايىمغا ئۆگىنىپ قالدى . ئۇ ئايىمنىڭ ئۆيىدە تۈنەپ چىققان كۈنلىرى سەھەردە مېۋە تەرگەن ، گۈللەرگە سۇ تۇتقان قىياپەتتە ئايۋاننىڭ ئارقىسىدىكى دېرىزە ئەتراپىغا كېلىپ ، ئۇ يەردە سۇنغان ، دەسسەلگەن ئوت چۆپلەرنى تۈزەشتۈرەتتى . ئايىم بىلەن ئۆتكەن دەككە دۈككىلىك ، ئەمما تولىمۇ شېرىن كېچىنى ئۇزاققىچە ئۇنتىمايتتى . بەزى چاغلاردا ئايىمنىڭ تېزرەك چاقىرىشىنى كۆڭلى تارتىپ قالاتتى . چۈنكى ، ئۇ كۈچ قۇۋۋەتكە تولۇپ ، ۋايىغا يەتكەن

بىر ئەر ئىدى-دە ، شۇ ياشقا كېلىپ ئۇنىڭ ئاياللار دۇنياسىدا كۆرگىنى ئايىمنىڭ ئاشۇ ئىللىق قوينى ئىدى . گەرچە ئۇ ، سۇ باشلاپ كېلىش ئۈچۈن ئېچىق بېشىغا قاراپ ماڭغاندا ، باغنىڭ شورلىرىنى ئېتىش ئۈچۈن تام تۆپىسىگە چىققاندا ، باغۋەن بىلەن جۈمە نامىزىغا كېتىپ بارغان چاغلىرىدا يوللاردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ياش قىز -چوكانلارنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى تېخى قول يەتمەس ئېگىزلىكتىكى ئاچچىق ئۈزۈملەر ئىدى . باغنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى غېرىپ خانىدا يالغۇز تۈگۈلۈپ ياتقانغا قارىغاندا ئايىمنىڭ يېنىدا -پەي چۈشەكلەر ئۈستىدە ئېغىناپ يېتىش ئاجايىپ راھەت ۋە ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى. ئايىم ئۇنى مېھرى بىلەن پەپىلەپ قوينىغا سالاتتى ، كۆڭۈل قويۇپ يۇيۇپ ، ئېغىر ئەمگەكتىن قالغان تۇپا چاڭلىرىنى تازلايتتى .

ئايىمنىڭ كۆڭلى كۆتۈرلۈپ تېتىكلىشىپ كەتتى . ئۇ چاكارلارغا ئىلگىركىدىنمۇ سېخىيلىق بىلەن پۇل

بېرەتتى . ئاياللارنى يىغىپ كىتاپخانلىق قىلغاندا ، گەپ ئارىسىغا ئانچە مۇنچە چاقچاقلارنىمۇ قىستۇرۇپ قويىدىغان بولۇپ قالدى . ئۆمەر بولسا ئىلگىرىكىدەك ئۇنچىقماسلىق بىلەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى نىزامباينىڭ ۋە باغۋەننىڭ كۆتكىنىدىن ئارتۇق بەجا كەلتۈرەتتى . ھەممىدىن ھەيران قالارلىقى ، نىزامباينىڭ ئۆمەرگە بولغان مۇئامىلىسىمۇ ئىلگىرىكىدىن

مۇلايىملىشىپ قالدى . نىزامباي باغدا پەيدا بولۇپ قالغان چاغلاردا ئايىم ئىشلەمچى يىگىتنىڭ ئىشچانلىقى ، ياۋاشلىقى ، يۈزىنىڭ تۆۋەنلىكى توغرىسىدىكى ماختاشلارنى توپتوغرىلا ئېيتاتتى . ئايىمنىڭ بۇ سۆزلىرى نىزامباينىڭ كۆڭلىدە ھېچقانداق بىر شەك تۇغدۇرمايتى . چۈنكى يېڭى ئىشلەمچىنىڭ تەرىپىنى باغۋەننىڭ ، باشقا چاكارلارنىڭمۇ ئاغىزىدىن ئاڭلايتى . ئايىم يەنە بايغا يېڭى ئىشلەمچىگە بېرىدىغان ھەقنى كۆپەيتىشنىڭ لازىملىقىنى چۈشەندۈرەتتى .

ئۆمەرنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئايىمنىڭ پۇل خەجلىگىنىگە قارىغاندا نىزامباينىڭ پۇل خەجلىگىنى ياخشىراق ئىدى . باي بولسا ئايىمنى ھۆرمەتلەيتى . ئۆزىنىڭ شۇنچە كاتتا باي بولۇشىدا شۇ چوڭ خوتۇننىڭ كۆپ ئەجرى بارلىقىنى ئۇنتىمىغاچقا ، ئايىمنىڭ گېپىنى يېرمايتى .

ـ بولدۇ !ـ دېدى نىزامباي بىر كۈنى ئايىمنىڭ داستىخاندا ئاچچىق دەملەنگەن چاينى ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، ـ مەن ئۇنىڭغا بېرىدىغان ھەقنى كۆپەيتەي ، يەنە بىر قۇر يېڭى كىيىم كېچەك قىلىپ بېرەيلى ...، يەنە بىر گەپ ، بۇ ئوغۇلنى ئۆيلۈك ئوچاقلىق قىلىپ قويۇش زۆرۈر ئىدى . چوپچوڭلا بولۇپ قالغان يىگىتنىڭ بويتاق يۈرىشى دۇرۇس ئەمەس ـدە! ...مانا مەن شۇ ئىشلار ھەققىدە باش قاتتۇرىۋاتىمەن ـ دېدى باي ئايىمنىڭ ئۆزىنى بەزىدە « بېخىل»دەپ ئەيىبلەيدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ ـ شۇڭا ، دەماللىققا ئۇنىڭغا ئارتۇقچە ياردەم قىلمىغانىدىم . باغۋەن قېرىپ قالدى ، شۇ يىگىتنى ئۆيلەپ ، مۇشۇ باغدا دائىملىق ئىشلەشكە ئېلىپ قالايمىكىن دەۋاتىمەن .

مۇنداق گەپلەر ئايىمنى خوشال قىلاتتى ۋە نىمىشقىدۇر يەنە خىيالغا سېلىپ قوياتتى .

سودىگەرنىڭ خوتۇنى

ئۆمەرنىڭ ئىنىسى بارات ماڭغان يول يولۇچىلارنى شەھەرنىڭ ئىككىنجى دەرۋازىسى ئالدىغا ئېلىپ باراتتى . بارات دەرۋازىغا يېتىپ بارمايلا يولدا ئۇنۇڭغا شەھەر تەرەپتىن كېلىۋاتقان بىر ئادەم ئۇچراشتى . ھېلىقى ئادەمنىڭ بىر قولىدا ئىتلاردىن قوغدىنىش ئۈچۈن ئېلىۋالغان تاياق تۇراتتى . يەنە بىر قولى بىلەن سۆمبىسىگە يۆدىۋالغان تاغارنىڭ ئاغزىنى مەھكەم تۇتىۋالغانىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە كىيىۋالغان ئۇزۇن يەكتىكىنى مەھكەم ئوراپ چىگىۋالغان بەلۋېغىدا قانداقتۇر

بىر ھايۋاننىڭ قارا مۆڭگۈزى ، يوغان قۇلۇلە قېپى ، چەت چۆرىلىرى تىتىلىپ كەتكەن كونا پالنامە كىتاپ دىگەندەك نەرسىلەر قىستۇرۇقلۇق تۇراتتى . ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ مۇكەممەل بىر كەسپى دىۋانە ئىكەنلىكى تۇرقىدىنلا مەلۇم ئىدى . بۇ دىۋانە ئۈستىدىكى يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن قولىدىكى ياغاچنى ھاساقىلىپ تايىنىپ ، ھاسىراپ ، ئارانلا قەدەم ئېلىپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇ يولدا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەر بىر يولۇچىنى ۋارقىراپ توختىتىپ ، ئۇلارغا تاغار ئىچىدىكى شەھەردىن

تىلەپ يىغقان ئەسكى تۈسكىلەرنى ساتماقچى بولاتتى . دىۋانە باراتنى يىراقتىنلا كۆرۈپ ، يول بويىدىكى قارىياغاچنىڭ سايىسىگە كېلىپ توختىدى . مۈرىسىدىكى تاغارنى يەرگە قويدى ـدە، بېلىنى روسلاپ ، باراتنى چاقىردى :

ــ ھوي بالاموي، نىمە ئادەمسەن؟

ــ يولۇچىمەن ،ــدېدى بارات .

ــ قېنى بۇياققا ، بۇياققا بىر كېلىپ كەت !

ــ رەنجىمە تاغا ، مەندە ساڭا سەدىقە قىلغۇدەك پۇچۇق يارماقمۇ يوق .

ــ مەن سەندىن سەدىقە سوراۋاتقىنىم يوققۇ، بىلىپ قوي مەن پەيشەنبە كۈندىن باشقا ۋاقىتتا سەدىقە تىلىمەيمەن .

ــ ئەمسە نېمە گېپىڭ بار؟ ــ دېدى بارات ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ .

ــكىيىملىرىڭ نىمانچە كونا ؟ بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىسىدىن ئەمەستۇرسەن ياكى ئۇ يەردىكى بىرەر دىۋانىنىڭ ئۇرۇق تۇغقانلىرىنىڭ بىر نېمىسىنىڭ بىر نېمىسى بولامسەن؟

ــ يوقسۇ تاغا ، مەن يىراقتىن كېلىۋاتقان مۇساپىرمەن .

ــ شەھەرگە نىمىگە كېتىۋاتىسەن ؟

ــ ئىش ئىزدەپ.

ــ قارا ، ئۆزۈڭ ياپياشلا تۇرىسەنۇ ، ئۇستۇڭدىكى كىيىملىرىڭ يىرتىلىپ قارىغۇسىز بولۇپ كېتىپتۇ . بىرەرى بىلەن تارتىشماق ئويىندىڭمۇ قانداق ؟.. ئورۇقلىقىڭدىن مەڭزىڭنىڭ ئۇستىخانلىرى تېشىغا تېپىپ چىقاي دەپ قاپتۇ . چىرايىڭچۇ ، چىرايىڭ نىمانچە سېرىق ؟ ياكى سەنمۇ بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىسىنىڭ دىۋانىلىرىگە ئوخشاش يۈزۈڭگە ئەتەي ئەسكى تامنىڭ تويىسىنى سۈرتىۋالدىڭمۇ ؟...مۇشۇ ئەپتىڭ بىلەن شەھەرگە كىرسەڭ كىم ساڭا ئىش بېرىدۇ

؟ سىنى تىلەمچى ياكى ئوغرى دەپ گۇمان قىلىشى ، ياكى ياش تۇرۇپلا مۇنداق ئەسكى كىيىملەردە يۈرگىنىڭگە قاراپ ئۇچىغا چىققان هورۇن ئوخشايدۇ دەپ قېلىشى چوقۇم . تېخى ئەقلىڭنىڭ جايىدا ئەمەس ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قېلىشى تۇرغان گەپ . . .

دىۋانە ئاغىزى بېسقماي ۋاتىلداپ كەتتى .

ــ تاغا !ــ دەپ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى بارات ،ــ نىمە گېپىڭ بار ئىدى ، چاپسانراق ئېيت ، ئالدىرايمەن .

ــ ئالدىراش شەيتاننىڭ ئىشى . يېقىنراق كەلمەمسەن ، ئەتىگەندە ماڭا يولۇققىنىڭنى خىزىرغا يولۇقتۇم دەپ چۈشىنىۋەر .

دىۋانە تاغارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئۇنىڭ ئىچىدىن ئاپقۇتلىرى ئاجراپ كېگۈدەك هالى قالمىغان ئەسكى ئاياغلار ، گىرۋەكلىرى تىتىلىپ كەتكەن كونادوپپا ، قاپقارا كىرىنىڭ دەستىدىن ئەسلى رەڭگىنىڭ قانداقلىقىنى ئايرىغىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەن كىيىم كېچەك ، پۇرلەشكەن سەللە ، يەنە قانداقتۇربىر ئەسكى تۇسكىلەرنى سۇغۇرىۋېلىپ ئەتراپقا يايغىلى تۇردى .

ــ بۇ ئەسكى تۇسكىلىرىڭنى بۇ يەرگە يايما قىلىپ يېيىپ نىمە قىلىسەن ؟ــ دېدى بارات هەيران بولۇپ .

ــ ساتىمەن .

ــ كىمگە ؟

ــ ئەلۋەتتە ساڭا ــ دە ، ھازىر ئالدىمدا سېنىڭدىن باشقا كىم بار ...

ــ بولدى ، ئاۋارە بولما ، تاغا ــ دەپ مېڭىشقا تەمشەلدى بارات ، ــ ساڭا ئېيتتىمغۇ ، مەندە پۇل يوق .

ـتوختا ، ــ دېدى دىۋانە ــ ھېچبولمىغاندا سەن مۇنۇ چاپان ئىشتاننى بولسىمۇ ئېلىپ قالغىن ، تىقىشتۇرۇپ قويغان پۇلۇڭنى قورقماي چىقار ، بۇلاڭچىدىن قورقۇپ ئەسكى كىيىملەرگە ئورۇنىۋالغان ھارامزادىلەرنى كۆپ كۆرگەنمەن . بىزنىڭ دىۋانىلەر مەھەللىسىدىكى دىۋانىلەرنى كۆرسەڭ كىيىملىرى سېنىڭدىنمۇ جۇل جۇل ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى شۇنداق بېيىپ كەتتىكى ، يىغقان پۇللىرىنىڭ سانىنى ئۆزلىرى ئۇقمايدۇ ، مانا، غوجەڭ دىۋانىنىڭ ئۈچ يەردە قورو جايى بار ، ئۈستى ئۈستىگە خوتۇن ئالدى . مېنىڭ تېخى ئىككىلا يەردە قورو جايىم ، ئۈچلا خوتۇنۇم بار ...، نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟

قولۇڭغا ئېلىپ كۆرۈپ باق ، ساڭا ئوخشاش ئېگىز بوي ئادەمگە لايىق تېخى يېڭىلا تۇرغىنىنى كۆرۈۋاتقانسەن ؟ ئۇنى ماڭا تونۇگۈن بىر سودىگەرنىڭ تۇل قالغان خوتۇنى سەدىقە قىلدى . مەن ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىنىڭ روھىغا ئاتاپ ئەڭ ئۇلۇغ ئايەتلەرنى ئوقۇپ دۇئا قىلدىم .

ــ دېدىمغۇ ، مېنىڭ پۇلۇم يوق ، ھەر قاچان سەن بۇ نېمىلىرىڭنى بىكارغا بەرمەسسەن ؟

ــ راست پۇلۇڭ يوقمۇ ؟ــ دەپ باراتقا باشتىن ئاياغ بىر قارىۋالدى دىۋانە ــ بوپتۇ بىكارغا بولسىمۇ ئال، يۇكۇم ئازىراق بولسىمۇ يېنىكلىسۇن ...، ئەمما ، مېنى ئۇنتۇپ قالما . شۇ تاپتا سېنىڭ كۆزلىرىڭدىن كەلگۈسىنى قىياس قىلىپ تۇرۇۋېتىمەن . سەن ياشسەن ، خۇدا ئامىتىڭنى بېرىپ قالسا تېخى بېيىپمۇ كېتىسەن . شۇ چاغدا ، خۇدا بۇيرىسا بىز يەنە ئۇچىرىشىپمۇ قالىمىز . مېنى ئۇنتۇپ قالما ، چاپان ، ئۆتۈكلەرنىڭ پۇلىنى سەندىن شۇچاغدا ئۇندۇرىۋالىمەن . ئۇچاغدا ئىنساپىڭغا بېقىپ كۆپرەك بېرەرسەن ...

دىۋانە شۇنداق دەپ ئاغزى بېسىلماي ۋاتىلداپ تۇرۇپ باراتقا ھېلىقى ئۆلۈپ كەتكەن سودىگەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ دۇئالار بەدىلىگە كەلگەن كىيىملىرىنى كىگۈزدى .

بارات دىۋانىنىڭ ئەسكى تۇسكىلىرى ئارىسىدىن يەنە يېڭىراق بىر دوپپا ، سودىگەرلەر باغلايدىغان بىر رەڭلىك بەلباغنى تاللىۋالدى . بۇ كىيىملەر باراتنى راستىنلا خېلى ئىسكەتكە كىرگۈزدى . شۇ تۇرقىدا ئۇ سودىسى تازا يۈرۈشۈپ كەتمىگەن بىر ئېلىپ ساتارغا ياكى بولمىسا ، سودىگەرلەرنىڭ يوگۇر يېتىم ئىشلىرىنى بىجىرىدىغان

چاپارمەنلەرگە ئوخشاپ قالدى .

ــ ئال ، خالىغىنىڭنى تاللىۋال ، ــ دەپ توختىماي سۆزلەيتى دىۋانە ، ــ ماڭا بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆيگە يەركۈزۈشنىڭ ھاجىتى يوق ، ئۇ يەردە مۇنداق كونا يېڭى نەرسىلەر تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرۇپتۇ .

ــ ساڭا رەھمەت تاغا !ــ دېدى بارات.

دىۋانە باراتنىڭ باش ئايغىغا يەنە بىر قاراپ رازى بولغاندەك بولدى ـ دە:

ــ ئەمدى يولۇڭغا ماڭساڭمۇ بولىدۇ ــ دېدى ئۇ قالغان نەرسىلەرنى تاغىرىغا نىقداپ تۇرۇپ ، ــ مانا ئەمدى ھەقىقىي بايۋەتچىلەرگە ئوخشىدىڭ ، بايۋەتچىلەرنىڭ ئىچىدىمۇ يىگەن ئىچكىنى چىرايىغا چىقمايدىغان ساڭا ئوخشاش توپا چىرىلىرى ئۇچىراپ تۇرىدۇ ....

بارات مۇنداق بىكارغا نەرسە بېرىدىغان دىۋانىگە ئۇچراشتۇرغىنى ئۈچۈن خۇداغا شۈكرى ئېيتىپ شەھەر تەرەپكە قاراپ يولنى داۋاملاشتۇردى .

شەھەرنىڭ بارات كىرگەن دەرۋازىسى ئەتراپىدا مەيزاپخانىلار ، قىممار سورۇنلىرى ، چوڭ تاماكا چېكىپ نەغمە ناۋا قىلىشىدىغان مەيدانلار جايلاشقانىدى . قاتار كەتكەن ئاشخانىلاردىن ھەر خىل تاماقلارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى كېلەتتى . ئوچاقلاردا چاراسلاپ ئوت كۆيۈپ ، يوغان داش قازانلاردا پورۇقلاپ گۆش قايناتتى . شورپا سورۇپ ئولتۇرغان سېمىز ئاشپەزئۇستىدە ماي دانچىلىرى ۋىلىلداپ تۇرغان شورپىلارنى ئاپقۇر چىنىلەرگە ئۇسۇيتى . باراتنىڭ ئاشۇ شورپىغا بىرەر پارچە قاتتىق ناننى بولسىمۇ بىر چىلاپ يەۋالغۇسى بار ئىدى . ئەپسۇس ، ئۇنىڭ ھەممە يانچۇقى قۇرۇق ئىدى . ئۇ ئاشخانىلارنىڭ نەملەشكەن تورۇسلىرىنى ئەگىپ چىقىۋاتقان قويۇق بۇسنى ئىچىگە يۇتقىنىچە ئادەملەرگە ئۇرۇلۇپ سوقۇلۇپ بازار مەيدانىنى كېسىپ ئۆتتى . ئاندىن مەقسەتسىزلا بىر كوچىغا بۇرۇلدى .

« كۈنمۇ كەچ كىرەي دەپ قالدى ــ دەپ ئويلايتى ئۇ ــ مانا ، بىر كۈن بازار چۆگىلەپتىمەن . مۇنداق بىكاردىن بىكار يول ماڭغاننىڭ نىمە پايدىسى ؟... ئەگەر يەنە بىر كۈن مۇشۇنداق قورساقتا ھېچنىمە يېمەي پىرقىراپ يۈرىدىغان بولسام چوقۇم يىقىلىپ قالىمەن .... رەھمەتلىك دادام بىزنى مۇشۇنداق ئېغىر كۈنلەرگە قالمىسۇن دەپ ھېلىقى تىللالارنى مىراس قالدۇرغان بولغىيتى . ئۇ نىمە ئۈچۈن يۈز تىللانى ساق قالدۇرماي بىرى كەم يۈز تىللا ساقلاپ قويغاندۇر ؟... ياق ، بىر تىللانى چوقۇم ھېلىقى ئۆمەر دىگەن كاززاپ تىقىۋالدى ....، بوپتۇ ،

تىللا توقسان توققۇزمۇ بولسۇن دەيلى ، ئۇ ئاكام بولغاندىن كېيىن ماڭا ئەللىك تىللانى بېرىشى كېرەك-دە! ...
ئەللىك تىللا يانچۇقتا بولغان بولسا ئاۋال ھېلىقى شورپاسورۇپ ئولتۇرغان ئاشپەزنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ بىر كاللەك پىششىق گۆش بىلەن

بىر چىنە شورپا سېتىۋالاتتىم . يۇمشاق ناننى شورپىغا تەككۈزۈپ يەپ ، ئاندىن گۆشنى تىتىپ ....»

شۇ چاغدا ئارقا تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ :

ــ ھەي ئادەم ، ھەي ئادەم !ــ دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى باراتنىڭ قۇلىقىغا كىرگەندەك قىلدى .

« مېنى بىرى چاقىرىۋاتامدۇ ، نېمە؟ــ دېدى بارات ئىچىدە ، ئۇئۆزىنىڭ شېرىن خىيالىنى بۆلۈپ ئارقىغا قاراشقا ئېرىندى ، ــ ياقلا ، مېنى بۇ شەھەردە كىم تونۇيتى . باشقا بىرەرىنى چاقىرىۋاتسا كېرەك ...، شورپىغا نان چىلاپ يەۋېلىپ ، ئاندىن گۆشكە تۇتۇش قىلسام تويۇپ قالغان قورساققا گۆش تازا مەزىلىك تېتىمايدۇغۇ دەيمەن؟ ئاۋال گۆشنى تازا مەزە قىلىپ يەپ ، ئاندىن چالا قالغان يېرىگە شورپا بىلەن نان يېسەم بولغۇدەك ....»

ــ ھوي ئادەم ، مەن سىلىنى چاقىرىۋاتىمەن ــ دېگەن ئايالنىڭ ئاۋازى باراتنىڭ قۇلىقىنىڭ تۈۋىدىلا ئاڭلاندى .

« يانچۇقىدا ئەللىك تىللا شاراقشىپ تۇرغان ئادەم شورپىغا نان چىلاپ يەپ ئولتۇرسا كۆلكىلىك ئىش بولمامدۇ ــ دەپ خىيالىنى داۋام قىلاتتى بارات ، ــ ئەڭ ياخشىسى مەيزاپىلارنىڭ بىرەرىگە كىرىپ ، گۆش باستۇرۇپ پولۇ بۇيرۇتۇپ ، شاراپ بىلەن مەززە قىلغان تۇزۇك ، ئاندىن كۈرپىدە يانپاشلاپ يېتىپ ، سازەندىلەرنىڭ نەغمىسىنى ئاڭلاپ ، ئۇسۇلچى خېنىملارنىڭ بەللىرىنى تولغاپ ناينىاقشىغانلىرىنى كۆرىدىغان گەپ »

ــ ھوي ئادەم!

كىمدۇر بىرى ئارقىسىدىن كېلىپ باراتنىڭ مۈرىسىگە شاپىلاقلىدى . بارات چۆچۈپ ئارقىسىغا قاراپ ، ئالدىدا تۇرغان پۈركەنچىلىك بىرئايالنى كۆردى . ئايال يۈزىگىمۇ قېلىن چۈمبەل ئارتىۋالغانىدى .

ــۋاي خۇدايىمەي !ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئايال باراتقا قاراپ ، ــ ياپپاشلا بىر يىگىت ئىكەنلىغۇ ، ئارقىلىرىدىن قاراپ ، ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىمگە ئوخشىتىپ ، ئىسمىنى بىلمەي يوگۇرۇپتىمەن . ئۇستىلىرىدىكى كىيىم كېچەك ، مۇنۇ بەلۋاغ، دوپپىلىرىچۇ . تووا خۇدايىم ، ئادەمگىمۇ ئادەم شۇنداق ئوخشايدىكىنا !....

« ئالجىپ قالغان خوتۇنمۇ نېمە ؟ــ دەپ ئويلاپ قالدى بارات- ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئېرى كوچىدا نىمە ئىش قىلىدۇ ؟...راست ، ئېرىنىڭ كىيىملىرىنى ئەڭ ئۇلۇغ دۇئالارغا تىگىشىۋەتكەن تۇل خوتۇن مۇشۇمۇ ـيە؟ » دەپ ئۇستىدىكى كىيىم كېچەكلەرنى ھېلىقى دىۋانىنىڭ بەرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى بارات .

ــ توۋا ، قول سېلىپ مېڭىشلىرىنىڭ ئوخشاپ كەتكىنىنى ئېيتايمۇ ، ــ دېدى ئايال سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ،ــ ئالدىراش بولمىسىلا ئۆيۈمگە بېرىپ بىر چىنە چېيىمنى ئىچىپ كەتسىلە ، رەھمەتلىك ئېرىمگە چاي سۇنغاندەك بولۇپ كۆڭلۈم خوش بولۇپ قالسۇن .

قورسىقى ئېچىپ ئۈچەيلىرى بېقىنغا چاپلىشىپ كەتكەن بارات ئايالنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئىچىدە خوشال بولدى . « كىم بىلىدۇ ــ دەپ ئويلايتى ئۇ ــ ياراتقان ئىگەمدىن ماڭا كېلىدىغان ئامەت بەلكىم مۇشۇ خوتۇننىڭ ئۆيىدىن باشلىنار ... سودىگەرنىڭ خوتۇنى بولغاندىن كېيىن ھەر قاچان بۇ بىر ساھىبجامال خوتۇندۇر . كونىلار < تۇل خوتۇن ، پۇل خوتۇن > دەپ بىكار ئېيتمىغان-دە. ئېيى كېلىپ قالسا بولۇنلا ئۇنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىپ ئىندەككە كەلتۈرمەن . ئاندىن

سودىگەردىن قالغان ھەممە بايلىق مېنىڭ بولىدۇ ، دىگەن گەپ ...»

ــ خىيال سۈرۈپ كەتتىلىغۇ ؟ــ دېدى ئايال.ــ يۈرسىلە ، ئۆيىمۇ يىراق ئەمەس .

ــ مەن سىلىنى تونىمىسام ــ دېدى بارات ئالدىراپلا ماڭسام بۇ خوتۇن باشقىچە ئويلاپ قالمىسۇن دىگەن خىيالدا .

ــ تونىمىسىلا تونۇشىمىز .

ــ يات ئەرنى ئۆيلىرىگە باشلاپ بارسىلا خەق نېمە دەر ؟

ــ ئوھوش ، مەن دىگەن يالغۇز ، تۇل خوتۇن ، خەق نىمە دەيتى ، يۈرسىلە ، تارتىنمىسىلا .

بارات ئايالغا ئەگىشىپ شەھەرنىڭ ئەگرى بۈگرى كوچىلىرى بىلەن ئۇزاق ماڭدى . ئايال باراتنى ئايرىلىپ قالمىسۇن دەپ ئەنسىرەپ يات يات ئارقىسىغا قاراپ قويياتتى . يولنىڭ ئاخىرى ئۇلارنى بىر كۆرلىنىڭ بويىغا ئاچىقتى . كۆلنىڭ ئەتراپى دەل دەرەخلەر بىلەن ئورالغانىدى . كۆلدىن سۇ ئالىدىغان تەرەپتە يوغان دەرۋازىلىق بىر ھويلا تۇراتتى . ھويلىنىڭ ئارقىسىدا دېھقانلارنىڭ كۆكتات تېرىيدىغان ئېتىزلىرى سوزۇلۇپ ياتاتتى . يىراقتا قوياش

ئۆزىنىڭ ئاخىرقى قىزغۇچ

نۇرلىرىنى بۇلۇتلار ئۈستىدە قالدۇرۇپ ئاستا ئاستا پېتىپ كېتىۋاتاتتى . ياپپېشىل لەش باسقان كۆل سۈيى

دەرەخلەر كۆلەڭگىسىدە جىمجىت ئۈگىدەيتى .

ــ مانا كەلدۇق !ــ دېدى ئايال كۆل بويىدىكى قورۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ توختاپ . ئۇ

پۈركەنجىسىنىڭ ئىچىگە قولىنى تىقىپ ، ئۇزاق ئاختۇرۇپ بىر تىزىق ئاچقۇچنى ئالدى-دە، قۇلۇپقا سالدى . دەرۋازا

ھەسرەتلىك غىچىلداپ قىيا ئېچىلدى . ئايال باراتنى ھويلىغا باشلاپ ، دەرۋازىنى مەھكەم ياپتى -دە، ئىچىدىن

يەنەقۇلۇپنى بېسىۋەتتى .

ھويلىنىڭ ئىچى ھېچنىمە يوق ئاپئاقچىلىقلا ئىدى . نېرىدا قاتار قىلىپ سېلىنغان بىر نەتچە ئېغىز ئۆي

تۇراتتى . ئۆيلەر ئۆز ۋاقتىدىكى ئىسكەتىنى يوقىتىپ كونىرىغان ، ئۈستىگە سالغان ياغاچلىرى چىرىپ قارىداپ،

ئۆگزىنىڭ تۈپىسنى كۆتۈرەلمەي بىر تەرەپكە قىيسىيىپ كەتكەنىدى .

ــ ئەر كىشى يوق ئۆي نىمە بولماقچىدى دەيدىلا؟ــ دەپ چۈشەندۈردى ئايال ، ــ ئېرىم بار چاغلاردا بۇ ئۆيلەر

شەھەردىكى ئەڭ چىرايلىق ئۆيلەردىن ئىدى . مېھمان بولۇپ كېلىپ كېتىۋاتقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتى .

رەھمەتلىك تولىمۇ سېخىي ئادەم ئىدى . ھەر پەيشەنبە كۈنى كۆل بويىغا قازان ئېسىپ يۇرتقا نەزىر

بېرەتتى ...ئىككى قىزىم بار ئىدى . ئۇلارمۇ ئەرگە تېگىپ كېتىپ قىلىشتى . ئۇزۇن يىلدىن بېرى ئۆزۈم يالغۇز ، ھېچ

ئىشقا ئۇلگۇرەلمەيمەن . . .

ئايال سۆزلىگىنىچە قۇلۇپلارنى ئېچىپ ، باراتنى ئۆيگە باشلىدى ، ئۆي ئىچىدىكى قەدىمىي چىنە ، قاچا،

گىلەملەر، قىلىن يېكەنداز، يوتقان كۆرپىلەر ھەققەتەنمۇ ئۆي ئىگىلىرىنىڭ ئىلگىرى دۆلەتمەن ئىكەنلىكىگە گۇۋاھ

بولۇپ تۇراتتى .

« ھەر قاچان بۇ خوتۇننىڭ ئېرىدىن قالغان خېلى كۆپ ئالتۇن كۈمۈشلىرى بار-ـ دەپ ئويلىدى بارات ، -

بولمىسا ئۇ نىمىگە تايىنىپ كۈن كەچۈرىدۇ ، ھويلىنىڭ ئەتراپىدىكى كۆكتاتلىق ئېتىزلار ، ھېلىقى چوڭ كۆلمۇ

مۇشۇ خوتۇنغا تەۋە بولسا كېرەك ...ئۇنىڭ دەرۋازىنى ئىچىدىن قۇلۇپلىغىنىغا قارىغاندا مېنى قوندۇرۇپ قېلىش

نىيىتى باردەك قىلىدۇ . بىر كېچىلا قونۇپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتىۋالسام خەزىنىنىڭ ئاغزى ماڭا ئېچىلدى دىگەن

سۆز ...»

بارات خيالىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالماي ، ئۈستىدىن پۈركەنجىسى بىلەن چۈمبىلىنى ئېلىپ تاشلىغان ئايالغا قاراپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يېشى ئاتمىش بىلەن يەتمىشنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر قېرى خوتۇن تۇراتتى . باراتنىڭ بەدىنى تىكەنلىشىپ كەتتى . بۇ خوتۇننىڭ قىشقا قويغان دەمدەك ئوسمىسى ، يۈزىگە سۈركەلگەن ئۇپا ئەڭلىكلىرى كىشىنىڭ ئىچىنى قۇسقىسىنى كەلتۈرەتتى .

ـ نېمىگە ھاڭۋېقىپ قالدىڭ؟ـ دېدى خوتۇن باراتنى سەنلەپ ـ قېنى يۇقۇرغا ئۆت.

ئايال باراتنىڭ ئاستىغا قوشلاپ كۆرپە تاشلىدى . ئالدىغا داستىخان سېلىپ ، ساقلانغىنىغا كەم دېگەندە ئون يىل بولاي دېگەن ھەسەل ، كۆكىرىپ كەتكەن ماي ، قۇرتلىغان جىگدە-قاق ، قېتىپ داراڭلاپ كەتكەن توقاچلارنى ئاچىقتى . ئاندىن بەللىرىنى تولغاپ ئۇياق بۇياققا مېڭىپ چاي تەييارلاشقا تۇتۇش قىلدى . بارات ئۆزىنىڭ بىر قاغىدالما دەللىگە ئۇچراپ قالغانلىقىنى چۈشەندى . بۇ خوتۇنغا قارىغانسىرى ئۇنىڭ ئىچىگە قورقۇنچ چۈشەتتى . « مېنى نىمە قارا بېسىپ بۇ

خوتۇننى ئەگىشىپ بۇ ئۆيگە كېلىپ قالغاندىمەن ـ دەيتى بارات ئىچىدە ، ـ بۇ دەللىنىڭ دەرۋازىنى قۇلۇپلىۋالغىنىنى قارىمامدىغان . ئۇ مېنى كېچىچە نىمە قىلار ...»

ـ نىمىگە خوتۇن كىشىدەك نازلىنىپ ئولتۇرىسەن ؟ـ دېدى ئايال چاينى تەييارلاپ ، باراتقا سۈركىلىپ دېگۈدەك يېقىن ئولتۇرۇپ ، ـ قاتتىق ناننى چايغا چىلا ، يۇمشايدۇ . ھەسەل ، مايلاردىن ئېلىپ قورسىقىڭنى تويغۇز .

شۇ تاپتا بارات ھېچنىمە يىمەيلا غىققىدە بولۇپ قالغانىدى .

ـمەن كېتىۋالايمىكىن ؟ـ دېدى ئۇ .

ـ نەگە كېتەتتىڭ ؟ـ دېدى ئايال ـ قورقما ، مەن ئادەم يېمەيمەن . بارىدىغان يېرىڭ يوق ، مۇساپىرلىقىڭ چىرايىڭدىن چىقىپ تۇرۇپتۇ . قاراڭغۇ چۈشۈپ قالدى . ئىسسىق ئورۇندا يېتىپ كۆڭلىڭنى ئېچىپ كەت .

ـ ئىككىمىز كۆڭۈل ئېچىشساق توغرا بولماس ؟

ـ توغرا بولمايدىغان نەرى بار ئىكەن ؟...تۇل خوتۇننىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ قويساڭ ساۋاپ بولىدۇ . مېنى قېرى كۆرۈۋاتامسەن -يە؟ ۋاي -ي، نېمىسىنى ئېيتاي ، ئەردىن ئايرىلغىنىمغا ئوتتۇز يىل بوپتۇ ، بىر چاغلاردا مەنمۇ

قالتىس چوكان ئىدىم . ئىشىك ئالدىمدىن ئەر خەق ئەگىپ كەتمەيتى . سىېنىڭ ياش چوكانلىرىڭمۇ بىر كۈنى قېرىپ مېنىڭدىن بەتتەر بولۇپ كېتىدۇ ...يالغۇزلۇقتا زېرىككەن ، ئېرىمنى سېغىنىمەن ، گۇناھلىرىمنى خۇدا ئۆزى كەچۈرەر ، ساڭا ئۇشۇق تەلپىم يوق . بىر كېچىلا قونۇپ كەت .

قېرى خوتۇن باراتقا سۈركىشىپ يېلىناتتى ، نازلىناتتى . تالاغا ئۇبدانلا قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى . باراتقا بۇ ئۆيدە قونۇپ قالماقتىن باشقا ئىلاجمۇ يوق ئىدى . خوتۇن ئالدىراپ داستىخاننى يىغىشتۇرۇپ ، ئورۇن سالدى ۔دە، باراتنى يوتقانغا تارتىپ سالجىدەك يېپىشتى . قېرى خوتۇننىڭ يوتقان ئىچىدىكى ئۆز يېشىغا مۇناسىپ بولمىغان قىلىقلىرى ، غەلىتە ئىڭراپ پۇشۇلداشلىرى باراتنىڭ تېخىمۇ غىدىقىنى كەلتۈرەتتى . ئۇ يىرگىنىچلىك بىر كېچىنى ئۆتكۈزۈپ ، تاڭ

يورۇشى بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىنىشكە باشلىدى .

ــ نەگە؟ ــ دېدى خوتۇن يوتقاننىڭ ئىچىدىن بېشىنى چىقىرىپ . ئۇنىڭ يالغان چىچى سىيرىلىپ ياستۇقنىڭ چېتىگە چۈشۈپ كەتكەن بولۇپ ، تاقىر بېشى ئېچىلىپ قالغان ، چىرايى تېخىمۇ سەتلىشىپ چۆچەكلەردىكى يالماۋۇز مومايغىلا ئوخشاپ قالغانىدى . ــ مەن قايتاي ــ دېدى بارات .

ــ توختا !ــ دېدى خوتۇن ، ــ ئۇستۇڭدىكى كىيىملەرنى سېلىپ قويۇپ كەت .

ــ بۇ نىمە دېگىنىڭ ؟!

ــ ئۇ كىيىملەرنىڭ ماڭا لازىمى بار . رەھمەتلىك ئېرىمنىڭ بۇ كىيىملىرىنى يەنە ھېلىقى دىۋانىگە سەدىقە قىلىمەن . ئۇ ئېرىمگە ئاتاپ دۇئا قىلىدۇ . خۇدادىن گۇناھلىرىمغا ئەپۇ سورايدۇ . ئاندىن كىيىملىرىمنى ئاپىرىپ ساڭا ئوخشاش يەنە بىر غېرىپ مۇساپىرغا بېرىدۇ ...

ــ ئاندىن سەن ئۇ كىيىملەرنى كىيگەن مۇساپىرنى بازاردا تونۇۋېلىپ « رەھمەتلىك ئېرىمگە ئەجەپ ئوخشايدىكەنلا» دەپ ئۆيۈڭگە باشلاپ كېلىسەن ــ دەپ

خوتۇننىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى بارات .

ــ ھەببەللى ــ دېدى خوتۇن ــ خېلى ئەقىللىق يىگىت كۆرۈنىسەن . قېرىغاندا كۆڭلۈم مانا شۇنىڭغا قالدى .

ــ گۇناھقا پېتىپ قېلىشتىن قورقمامسەن؟

ــ بىر ئاخۇنۇم مېنىڭدىن ئون تىللا ئېلىپ :«تۇل خوتۇن ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىنىڭ كىيىمنى ئۇستىگە ساپقان ئەر بىلەن زىنا قىلسا ھالال بولىدۇ » دەپ پەتىۋاپىچىپ بەرگەن . گۇناھىم بولسا شۇنىڭغا ھېساپ .

ــ مەن بۇ كىيىملەرنى ساتقا سېلىپ بېرىۋەتسەم تالاغا يالاڭاچ چىقىپ كېتەمدىمەن ؟!ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى بارات ئاچچىقىدا .

ــ يالاڭاچ چىقىپ كېتىشتىن قورقساڭ تالاغا چىقما . مېنىڭ سېنى ئۆلگۈچە باققۇچىلىكىم بار .

بارات ئۆيدىن ئېتىلغىنىچە قېچىپ چىقىپ ھويلىدا بىر دەققە تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى . دەرۋازىدا يوغان قارا قۇلۇپ ئېسىقلىق تۇراتتى . ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ تامغا ئېسىلىپ ئارقىغا ئۇچۇپ چۈشتى . قېرى خوتۇننىڭ ئىشك ئالدىغا چىقىپ :

ــ ۋاي ئوغرى ، رەھمەتلىك ئېرىمنىڭ كىيىملىرىنى قويۇپ كەت، كىيىملىرىنى .....ــ دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

بارات ئىككىنجى قېتىم كەينىگە داجىپ جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈرۈپ بېرىپ تامغا ئېسىلدى ـ دە، ھويلىنىڭ ئۇتەرىپىگە گۈپپىدە چۈشتى . ئورنىدىن ئالدىراپ تۇرۇپ ، كىيىملىرىنىڭ توپىسىنمۇ قاقماي قاچتى .

سىرلىق ھويلا

بارات شۇ قاچقانچە كۆل بويىدىكى ھويلىدىن يىراقلاپ بىر ئۆستەڭنىڭ بويىغا كېلىپ توختىدى . مۇزدەك سۇدا يۈز كۆزلىرىنى يۇيۇپ ، كىيىملىرىدىكى توپا تۇماننى قاقتى . « رەھمەتلىك سودىگەرنىڭ بۇ لەنىتى كىيىملىرى ماڭا يەنە بىر پىشكەللىك تېپىپ بېرەرمۇ ؟ــدەپ ئويلايتتى ئۇ، ــ ياق ، ئەمدى ئۇ قېرى دەللە ماڭ بىرەر يەردە ئېسىلدىغان بولسا يۈزىگە تۈكۈرۈپ ، ئۆزىنى رەسۋا قىلىمەن . ئىشقىلىپ ، ئادەم كۆپرەك يەردە يۈرگىنىم ياخشى . »

باراتنىڭ پۇت قولىدا جان يوق ئىدى . قېرى خوتۇن ئۇنى كېچىچە ئاۋارە قىلغاچقا ، خالىيراق بىر جاينى تېپىپ تازا بىر ئۇخلىۋالغۇسى كېلەتتى . ئۇ يەنە ئەگرى بوگرى كوچىلار بىلەن مېڭىپ بازار ئىچىگە يېتىپ كەلدى . ھۈنەرۋەنلەر ، سودا سېتىقچىلار دۇكانلىرىنىڭ ئالدىنى سۈپۈرۈپ ، سۇ چېچىپ ،دۇكان ئېچىشنىڭ

تەييارلىقىنى قىلىۋاتاتتى . بارات ماڭغىنىچە كەڭ بىر كوچىغا كىرىپ قالدى . بۇ كوچىغا چوڭ كىچىك سارايلار ئورۇنلاشقانىدى . سارايلار ئىچىدە ئاددىي

هوجىرىلار ، بايلار چۈشىدىغان ئالاھىدە ئۆيلەر ، مال چۈشۈرىدىغان كەڭ لاپاسلار بار ئىدى . سارايىنىڭ ئارقىسىدىكى ئات ئۇلاغ تۇرىدىغان ھويلىلارغا بولسا ئۇزۇن ئوقۇرلار سېلىنغانىدى . بۇ يەردىكى موم ياغاچلارنى خىلمۇ خىل يۇرتلاردىن تولا مال باغلاۋېرىپ سىلىقلىشىۋەتكەنىدى . بارات چەتتىرەك جايلاشقان بىر دەڭگە كىرىپ كەلدى . بۇ دەڭ كوچىنىڭ ئاياغ تەرىپىدە بولغاچقا خېرىدارى كەمرەك دەڭلەردىن ئىدى . شۇنداقىغا لايىق هوجىرىلاردىكى يوتقان كۆرپىلەرمۇ ئاددىيراق ، باھاسىمۇ ئەرزان ئىدى . بارات بىر ئامال قىلىپ مۇشۇ دەڭدىن بىر هوجرا ئىجارىلىنىشنى قىلماقچى بولدى .

بارات دەڭجاڭغا ئۆزىنى بىر سودىگەرنىڭ مۇشۇ شەھەردە تۇرۇپ مال ئالماقچى بولغان خىزمەتكارى دەپ تونۇشتۇردى . تاماق ۋە ياتاق پۇللىرىنى خوجايىنى ماللىرى بىلەن يېتىپ كەلگەندە بىراقلا ۋە بەلكىم ئوشۇقى بىلەن تۆلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى . ئۇنىڭسىزمۇ نۇرغۇن هوجىرىلار بوش تۇرغاچقا ؛ دەڭجاڭ ماقۇل بولدى ۋە ئۇنىڭغا قاتاردىكى ئۆيلەرنىڭ بىرىنى ئېچىپ بەردى . باراتنىڭ ئۇستىدىكى كىيىملىرى ، يۈرۈش تۇرۇشى ، گەپ سۆزلىرى ئۇنىڭدا گۇمانغا ئورۇن قويمىغانىدى .

بارات هەر كۈنى ئەتىگىنى ئورنىدىن تۇرۇپلا ناشتا قىلىپ ، دەڭدىن خۇددى ئۆز سودىگەرلىرىگە كېرەكلىك ماللارنى كۆرۈپ ، سۆزلىشىپ قويماقچى بولغان ئادەمدەك مېڭىپ چىقىپ كېتەتتى . كۈن بويى شەھەرنى ئارلايتى . چۆلدىكى بۇ چوڭ شەھەر هەر كۈنى ئەتىگەنلىكى ئۆزىنىڭ غەربىي بىلەن شەرقىقە قارىغان دەرۋازىلىرىنى ئېچىپ سانسىزلىغان كارۋانلار ، سەھرادىن ئۇلاغلىق ۋە پىيادە كېلىۋاتقان دېھقانلار ، ئوتۇنچىلار ، مەدىكارلارنى قوبۇل قىلاتتى . بۇ ئادەملەر

شەھەر ئىچىدىكى ئوقەتچىلەر بىلەن توشۇپ بازار رەستىدە سەلدەك ئاقاتتى . ئادەملەرنىڭ شاۋقۇنىدىن شەھەر كۈن بويى ئېغىر گۈرۈلدەيتى . كەچكە يېقىن شەھەر دەرۋازىلىرىدىن يەنە يېڭى تېڭىقلارنى ئارتقان كارۋانلار ، نەرسە كېرەكلەرنى سېتىپ يېنىكلىگەن دېھقانلار ، ئوتۇنچىلار ئالدىراپ چىقىپ كېتىشەتتى .

بارات قانچە قېدىرىپمۇ ، شەھەر ئىچىدىن تەر ئاققۇزماي پۇل تاپقىلى بولىدىغان بىرەر يوچۇقنى كۆرمىدى .

ئۇ ھەر كۈنى دەڭگە ھەر خىل يالغانلارنى توقۇپ قايتاتتى .«بۇ شەھەرنىڭ كوزىلىرى ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن»ـدەيتى ئۇ دەڭجاغا ـ پالانى كوچىدىكى كوزىچىلارغا ئىككى يۈز جۈپ گۈل قاچا ، ھېجىر تاۋاق ، كۈپلەرنى بۇيرۇتۇپ قويدۇم . ئەلۋەتتە كۈپلەرنى قۇرۇق ئەكەتمەيمىز . ئۇنىڭ ئىچىگە ئانار شەربىتى ياكى ئەنجۈر مۇراببَاسى...» ،«بۇ يەرنىڭ پاختىلىرىمۇ ئەرزاندەك تۇرىدۇ»ـ دەيتى ئىككىنجى كۈنى ئۇ ، ـ بولسا يىگىرمە ـئوتتۇز تاي پاختا ئېلىپ ماڭساقمۇ بولغۇدەك ....»

ساددا دەڭجاڭغا باراتنىڭ بۇ شەھەرنى ماختاپ قىلغان سۆزلىرى ياقاتتى . باراتقا بۇ شەھەردىن چىقىدىغان مەھسۇلاتلارنىڭ تۈرىنى ، سۈپىتىنى ، قايسى ماللارنىڭ مەشھۇرلىقىنى سۆزلەپ بېرەتتى . بارات ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن شەھەر ھەققىدىكى كۆپ نەرسىلەرنى بىلىۋېلىپ ، ئەتىسى دەڭجانىڭ ئۆزىگە سۆزلەپ بېرەتتى . « بۇ شەھەرنىڭ قۇرۇق مېۋىلىرىمۇ بولىدىغاندەك تۇرىدۇ ،ـ دەيتى ئۇ ،ـ خوجايىنىنىڭ قانچىلىك ئۇلاغ بىلەن كېلىشىگە قارايمەن . ئەگەر بوش ئۇلاغ بولسا يەنە بىر قانچە تاغار گۈلە ، چىلان ، ياڭاق ئالساقمۇ بولىدۇ ...»

بىر كۈنى بارات ئۆزى چۈشكەن دەڭگە ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردىكى قىمار مەيدانىنى بايقاپ قالدى . بۇ شەھەرنىڭ بىكارچىلىرى ، قىمارۋاز ، چىكەرمەنلىرى بۇ يەردىكى چوڭ مەيدانغا يىغىلىشاتتى . چايچىلار ، چىلىمچىلەر تۆت ئوشۇق ، شىشخال ئويناۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدا يۈگۈرۈپ يۈرۈپ خىزمەت قىلاتتى . دو مەيدانىغا قەغەز پۇللار ، كۈمۈش تەڭگىلەر ۋە بەزىدە نەق ئالتۇن تىللالار جىرىڭلاپ تۆكۈلۈپ ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزلىرىنى ئالا چەكمەن

قىلىۋېتەتتى ـدە، يەنە بىر دەمدىلا قايسى بىر ئامەتلىك قىمارۋازنىڭ قولىغا ئۆتۈپ غايىپ بولاتتى . بەزى كۈنلىرى بۇ يەردىن قانچە بايۋەتچىلەر ھەممە ۋەسلىدىن ئايرىلىپ ساراڭدەك دەلدەڭشىپ چىقىپ كېتەتتى . ئامتى كەلگەن قايسى بىر يالاڭتۆش بىر دەمدىلا يېڭى بايۋەتچىگە ئايلىنىپ قالاتتى . بۇ ئەتىراپتا يەنە قىمارۋازلارنىڭ تەر تۆكمەي تاپقان پۇللىرىنى يىغىۋېلىش ئۈچۈن ئېچىپ قويۇلغان ئەيش ئىشرەت سورۇنلىرى ، مەيخانا ، مەيخانىلارنىڭ ئارقىسىدا يەنە قاندىقتۇر مەخپىي ھوجرىلار بار ئىدى . بۇ ئەتىراپنى ئوغرى ، قاراقچى ، قىمارۋاز ، چىكەرمەنلەر ئۆز جەننىتى ھېسابلىشاتتى . كېچىلىرى مەيخانىلارنىڭ ئارقىسىدىكى ھۇجرىلارنىڭ پەنجىرىلىرىدىن ئۇسۇلچى خېنىملارنىڭ چىراق يورۇقىدا ئەلەڭشىگەن كۆلەڭگىلىرى كۆزگە تاشلىناتتى . ئۇ يەردىن ئاڭلىنىۋاتقان

نەغمە ناۋا ، داپ ، ساتار ، غېجەكلەرنىڭ ھەسرەتلىك ناللىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن ناخشا ئاۋازلىرى تاڭ يورىغىچە بېسىلمايتتى .

بارات بۇ مەيداندىكى قولدىن قولغا ئۆتۈپ كىمەلرنىڭدۇر قويۇنلىرىغا كىرىپ كېتىۋاتقان پۇللارغا قاراپ ھەيران بولاتتى . بەزىدە ئۇنىڭغىمۇ قانداقتۇر بىر تەلىيى كەلگەن مەرد قىمارۋاز ئۆلەستۇرگەن چوتاردىن ئازىراق تېگىپ قالاتتى . مۇنداق كۈنلىرى بارات بازاردىن مېۋە چېۋە ، سامسا ، پەرمۇدىلەرنى ياغلىقىغا تۈگۈپ ھۇجىرىسىغا قايتاتتى ۋە دەڭجانى ئۆز داستىخىنىغا چاقىرىپ مېھمان قىلاتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ دەڭنىڭ غورىگىل تامىقىغىلا قاراپ قالماي ،

بازاردىنمۇ يېتەرلىك تاماقلىنىپ تۇرىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ قوياتتى . « بۈگۈن يۈز پارچە گىلەمنى سۆزلىشىپ دۇكاننىڭ ئايرىم بىر يېرىگە باسقۇزۇپ قويدۇم ، – دەيتتى ئۇ ھېچقانداق خىجىل بولمايلا ، – سودىگەر يېتىپ كەلسە ، شۇ گىلەملەرنىلا ئېلىپ ماڭساقمۇ ئوبداق پايدا قالىدۇ ...» قانداقتۇر يۈز پارچە گىلەم ، نەچچە يۈز جۈپ كوزا ، تاي تاي پاختىلار ئۈستىدە گەپ بولىۋاتقاندا ، دەڭجا ئەرزىمەس تاماق پۇلى بىلەن ھۇجراھەققىدىن ئەنسىرەشنى ئۆزىگە ئوشۇقچە بىلەتتى . بارات بولسا خۇدانىڭ ئۇلۇغ قىسمىتىنىڭ نۇرى بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئۆزىنىڭ بېشىغىمۇ چۈشىدىغانلىقىغا ، بىر كۈنى بىرەر تاسادىپىلىق يۈز بېرىپ تۈگىمەس دۇنيانىڭ ئىگىسى بولۇپ قالىدىغانلىقىغا قاتتىق ئىشىنەتتى . ئۇنىڭ تۇيغۇسى مۇشۇنداق بىر ئېھتىماللىقنىڭ چىنلىقىغا ئايلىنىدىغانلىقىدىن بىشارەت بەرگەندەك قىلاتتى .

بىر كۈنى بارات مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تازا قىززىۋاتقان قىمارغا قاراپ تۇراتتى . پۇللار بىر ھەمياندىن يەنە بىر ھەميانغا ئۇچۇپ چۈشمەكتە ئىدى . تازا ئامەتى كېلىۋاتقان بىر قىمارۋازنىڭ پۇللىرى يانچۇق ، ھەميانلىرىدىن تېشىپ ، ئالدىغا دۆۋىلەنمەكتە ئىدى . تۆت ئوشۇق ئۇنۇڭغا ئارقا ئارقىدىن ئون نەتچە رەت كەلگەنىدى . ئەتىراپتا تۇرغانلارنىڭ جىددىيلەشكەنلىكتىن نەپىسى قىسىلىپ ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كېتىشىۋاتاتتى . ئوتتۇرىۋاتقانلار ئوتتۇرغانسىرى تېخىمۇ

قىززىپ ، قوللىرىنى ئىشتانلىرىنىڭ ئالدىقانداق بىر يەرلىرىگە تىقىپ ، ئېھتىيات ئۈچۈن ئايرىپ قويغان پۇللىرىنىمۇ چىقارماقتا ئىدى .

ــ يائاللا!ــ دەۋەتتى ئۇلاشقان كىشلەرنىڭ دۇمبىسىدىن بويىنىنى سوزۇپ قاراپ تۇرغان بارات ــ بۇ خەق مۇنچىۋالا پۇلنى نەدىن تېپىشىدىغاندۇر ؟!

ــ سەن تېخى ئۇقماسەن ؟ــ دەپ ئۇنىڭ سۇئالىغا سۇئال قويىدى يېنىدا تۇرغان بىرەيلەن .

ــ ئۇقمايدىكەنمەن .

ــ ئوغۇرلايدۇ .

ــ ئوغىرلايدۇ؟

ــ هە ، ئوغىرلايدۇ .

ــ نەدىن ئوغۇرلايدۇ ، شۇنچىۋالا پۇلنى ئوغۇرلىغۇچە پۇلنىڭ ئىگىسى نىمە ئىش قىلىدۇ ؟ بۇ شەھەرنى كۈزەت قىلىدىغان ساقچى ، ساقچىلارنى نازارەت قىلىدىغان هاكىم يوقمۇ ؟

ــ سەن ياقا يۇرتلۇق ئوخشىماسەن ؟ــ دېدى هېلىقى كىشى ، ــ پاھ بىزنىڭ هاكىمنىڭ ئاچچىقىنى بىر دېمە ، ئوغرى تۇتۇلۇپ قالسا بىرىنجى قېتىمدا سول قولى ، ئىككىنجى قېتىمدا ئوڭ قولى ، ئۈچىنجى قېتىمدا كاللىسى كېسىلىدۇ . ئوغرىنى مال ئىگىسى ئۆزى تۇتىۋالسا ئۇرۇپ ئۆلتۈرىۋەتسىمۇ سورىقى بولمايدۇ .

لېكىن ، ئاغىنە ، ئوغرىلىق قىلغان ئادەم ئۇلارغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئوغرىلمايدۇ-دە!

ــ يا قۇدرەت !ــ دەۋەتتى بارات ــ قانداق قىلىپ شۇنچىۋالا دۇنيانى بىر كېچىدىلا تۇيدۇرماي ئوغرىلىۋالغىلى بولىدىغاندۇر ؟

ــ ئاۋۇ كۆزلىرى يوغان قىمارۋازنىڭ ئىشتانبېغىغا چىگىۋالغان ئىنچىكە ، ياپلاق تۆمۈرنى كۆردۈڭمۇ؟ــ دەپ چۈشەندۈردى هېلىقى كىشى ــ پاھ ، ئۇ ئاجايىپ بىر خاسيەتلىك ئاچقۇچ ، كېرەك بولغاندا ئۇ هەرقانداق مەهكەم قۇلۇپنى شالاققىدە ئېچىۋېتەلەيدۇ ...، قارا، قارا، ئۇنىڭ ئاتقان ئوشۇقى يەنە ئالچۇ چۈشتى . ئۇ قىماردىمۇ ئامەتلىك ، لېكىن بىلىپ قوي ، ئامەت دىگەندە ئىشەنچ يوق ، ئوغرىلىقنى ئۇ ئامەتتى قاچقان چاغلاردا قىلىدۇ . شەھەردىكى هەممە بايلار هەر ۋاخلىق نامىزىدا ئۇنىڭغا قىماردا ئامەتلىك بولۇشنى تىلەپ دۇئا قىلىدۇ . بولمىسا ئۇلارنىڭ هالىغا ۋاي .

ــ ئاۋۇ كىشگە قارا ، بىچارە نۇرغۇن پۇل ئۇتتۇرىۋەتتى ــ دېدى بارات.

ـ مۇنۇ ئارقا ئارقىدىن ئۈتتۈرۈۋاتقان باي قۇشنى دەمسەن ؟ توغرا ئېيتتىڭ ، بوگۈن ئۇنىڭدىن ئامەت قېچىپتۇ . ئۆتكەن ھەپتە ئۇ تازا ئۇتقانىدى . كۆردۈڭمۇ ، ئۇنىڭ پاچاقلىرى سېنىڭكىدىنمۇ ئۇزۇن ، ئۇ ئاشۇ ئۇزۇن پۇتلىرى بىلەن ھەرقانداق تامدىن ئارتىلىپ ، خالىغان ھويلىغا چۈشەلەيدۇ . بايقىدىڭمۇ ، ئۇ ئوشۇقنى سول قولىدا ئېتىۋاتىدۇ.

ئۇنىڭ ئوڭ قولى بىزنىڭ ئادىل ھاكىمىمىز تەرىپىدىن كېسىپ تاشلانغان . ئۇنىڭ دەستىدىن بايلار ئۆيىنىڭ تېمى ئۈستىگە ھەر يىلى يېڭىدىن كومىلاچا قويۇپ ئېگىزلىتىشكە مەجبۇر...

ـ ئاۋۇ ئارلىقتا قىسىلىپ ئولتۇرغان ۋىجىككىنە ئاغىنىچۇ ، ئۇنى مەن مۇشۇ قىمار مەيدانىدا دائىم كۆرىمەن . ئۇ مۇشۇ ئاكىلىرىنىڭ چاپىنىنى كۆتۈرۈپ جان باقسا كېرەك ؟ـ دەپ سورىدى بارات .

ـ نىمە دېدىڭ ؟ ئۇ مۇشۇ شەھەردىكى ئەڭ مەشھۇر يانچۇقچى ، قارا ، ئۇنىڭ تەقى تۇرقى ئاياللارنىڭكىدەك زىلۋا ، ئىڭەكلىرىدە ساقال بۇرۇت دىگەننىڭ دىدارىمۇ يوق ، توغما كۇسا . سەن بازاردىكى ئادەملەرنىڭ يانچۇقىدىكى پۇللارنى ئۇنىڭ پۇللىرى دەپ ھېسابلاۋەر . پۇل لازىم بولغاندا ئۇ پۈركەنجىدىن بىرنى ئارتىپ ، يۈزىگە چۈمبەل تارتىپ ، ئاۋازىنى ئىنچىكە چىقىرىپ بازاردا پەيدا بولىدۇ . بازاردىكى يۈزلىگەن خوتۇنلارنىڭ ئىچىدىن قېنى سەن ئۇنى قانداق پەرىق

قىلالايسەنكىن ؟...ئۇ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا قىستىلىپ يۈرۈپ ، ھەممىسىنىڭ يانچۇقىن بىردەمدىلا قۇرۇۇقداپ بولىدۇ . ئەگەر ئۇ ساغرىلىرىنى ئوينىتىپ ، نازلىنىپ ماڭىدىغان بولسا ، مەنمەن دىگەن بايۋەچچىمۇ ئېسىنى يوقىتىپ ئەگىشىپ ماڭىدۇ . خالىيراق يەرگە بارغاندا ئۇ ناز قىلىپ بايۋەچچىگە سۈركەلگىلى تۇرىدۇ . ئىنچىكە ، ئۇزۇن بارماقلىچى بىردەمدىلا بايۋەچچىنىڭ ھەممە يانچۇقىغا قاتراپ ئۈلگۈرىدۇ ...، مانا ، مۇنۇ تاۋكاغا كۆمۈش تەڭگىلەرنى شاراقشىتىپ تۆكۈۋاتقان شاپ بۇرۇتنى كۆرۈپ قوي. ئۇنى ھەقىقىي قاراقچى دىسەڭ بولىدۇ ، چۆل يوللىرىدا كارۋانلارنى توسۇپ بۇلايدۇ . ئۇخلاپ قالغان ، غەپلەت باسقانلارنىڭ كالىلىسىنى كېسىپ ماللىرىنى ئېلىپ قاچىدۇ ...

« يارەببىم!ـ دەۋەتتى ئىچىدە بارات،ـ بايا بىزنىڭ ئالتۇنلىرىمىزنىمۇ يولدا ئەنە شۇنداق قاراقچىلار بابلىغان ئىكەن‐دە! شۇ چاغدا ئاكا ‐ئۇكا بىرەرىمىز ئويغىنىپ مىدىرلاپلا قالغان بولساق كاللىمىزدىنمۇ ئايرىلىدىغان چېغىمىز ...،كىم بىلىدۇ، مۇشۇ تاۋكانى قىززىتىۋاتقان پۇللار ئىچىدە بىزنىڭ تىللالىرىمىزمۇ باردۇر بەلكىم؟...»

تۇيۇقسىز باراتنىڭ كاللىسىدا :«باشقىلار مېنىڭكىنى ئوغۇرلىسا بولىدىكەنۇ ، مەن باشقىلارنىڭكىنى ئوغىرلىسام نېمىشقا بولمىغۇدەك ــ دىگەن خىيال يالت قىلىپ چاقنىدى-دە، كۆزلىرى ئويناپ كەتتى ، ــ مېنىڭ پۈتۈم ئاۋۇ ئوغرىنىڭكىدىن قىسقىراق بولسا نېمە بوپتۇ ، ناھايىتى مەن سەل پاكارراق تاملاردىن ئارتىلىپ ، ئازىراق نەرسە يۈدۈپ چىقارمەن ، ئىشقىلىپ ئاچ يۈرگەندىن ياخشىراق !...» ئەتىسىدىن باشلاپ بارات بازار تارقىلىشى بىلەنلا بازار مەيدانىنى ، بوش قالغان رەستىلەرنى ئايلاندى . كوچىلاردا ئىتلار قاتىراپ ، ئاشخانىلارنىڭ ئالدىدىكى سۆڭەك ۋە باشقا تاشلاندۇق نەرسىلەرنى تالىشىپ بىر بىرىگە خىرىس قىلىشاتتى . دۇكانلارنىڭ قېلىن تاختاي ئىشىكلىرى مەھكەم ئېتىلگەن بولۇپ ، ئۈستىدىن پولات قۇلۇپلار سېلىنغانىدى . بەزى ئىشىكلەردە يەنە قانداقتۇر تاقاقلار ، ئالماپ باغلىۋېتىلگەن تۆمۈر زەنجىرلەر ئېسىلىپ تۇراتتى . بۇ يەردىكى بارلىق قۇلۇپلارنى شاراقشىتىپ ئېچىۋېتىدىغان خاسىيەتلىك ئاچقۇچ بولسا باراتتا يوق ئىدى . قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەنلا رەستىلەر بېشىغا قاراۋۇللارنىڭ گۈلخانلىرى يېقىلاتتى . ئۇلار ۋاقتى ۋاقتىدا كالتەكلىرىنى تاقىلدىتىپ دۇكانلار ئالدىدىن ئۆتۈپ تۇراتتى ، كۆزەتچىلەرنىڭ ئايىغى تاكى تاڭ يورۇپ ، كوچىلاردا يولۇچىلار پەيدا بولغۇچە بېسىلمايتى . مۇنداق ئەھۋالدا تەۋەككۈلچىلىك قىلىش ئوغرىلارنىڭ پۈت قولىنى كېسىدىغان شەھەر بېگىنىڭ ئالدىغا ئۆز ئايىغى بىلەن بارغانغا باراۋەر ئىدى .

يەنە بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ، بارات بازار ئەتراپىدىكى مەھەللىلەرنى ئارلاشقا باشلىدى . پاكار پاكار تاملار بىلەن قورشالغان كەمبەغەللەر مەھەللىلىرىدىن بارات ئىتتىكلا ئۆتۈپ كېتەتتى . بۇ يەردىكى ئۆيلەر شۇنچىلىك كۆرۈمسىز ، ھويلا ئاراملارنىڭ تاملىرى پاكار، دەرۋازىلىرى قاغجىراپ قىيسايغان ، بەزى ھويلىلارنىڭ دەرۋازا تاملىرىمۇ يوق ئىدى . ھويلىلاردا يالىڭاچ باللار يۈگۈرۈپ يۈرىشەتتى . ھويلىنىڭ كۆلەڭگە چۈشىدىغان يېرىدە ئولتۇرغان ھالسىز مومايلار

چاق ئىگىرىشەتتى . ئورۇق بوۋاقلار ئانىسىنىڭ سۈتى يوق كۆكسىنى كۆچەپ شورايتى . بۇ ئۆيلەرگە كىرگەن ئادەملەر بىر نەرسە ئېلىپ ئەمەس، بىر نەرسە بېرىپ چىقسا بولاتتى .

بايلار ، سودىگەرلەر تۇرۇشلۇق مەھەللىلەرنىڭ ھويلا تاملىرى بىر بىرىدىن ئېگىز بولۇپ ، ئۇ ئېگىز تاملارنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئۈستىگە بېخىل بايلار يەنە تىكەنلەرنى سانجىپ قويۇشنىمۇ ئۇنتۇمىغانىدى . ئېگىز تاملار

ئوتتۇرسىدىكى كۆن چۈشمەس كوچىلار دائىم جىمجىت تۇراتتى . ئۇ يەردە كېتىپ بارغان كىشىگە پەقەت ئاسماننىڭ كىچىككىنە بىر پارچىسى ياكى بىرەر پارچە ئاق بۇلۇتلا كۆرۈنەتتى . مۇستەھكەم دەرۋازىلاردا بولسا ئېغىر تۆمۈر ھالقىلار ئېسىلىپ تۇراتتى .

گۇمان تۇغدۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، بارات مۇنداق كوچىلاردا ھېچنىمىگە قارىمىغان بولۇپ ، ئەمەلىيەتتە بولسا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ھەممىگە ئىنچىكە سەپسېلىپ ئۆتەتتى . « ئاشۇ دائىما مەھكەم يېپىقلىق تۇرىدىغان ھەيۋەتلىك دەرۋازىلارنىڭ ئىچىدە نىمە ئالامەتلەر باردۇر؟ــ دەپ خىيال قىلاتتى بارات ،ــ ئۇ يەردە بەلكىم ھېسابسىز دۇنيالار چېچىلىپ ياتقاندۇر. شۇنىڭ بىلەن بىللە مەككار بايلار يەنە ئۇ يەرگە ئاچچىقى يامان كۆزەتچىلەر بىلەن ئېيىقتەك يوغان ئىتلارنىمۇ باغلاپ قويغاندۇر؟...ياق ، ئەھۋالنى بىلمەي تۇرۇپ ھەرگىز تەۋەككۈل قىلىشقا بولمايدۇ ...»

« ئەلۋەتتە ، تېشىدىن قۇلۇپ سېلىنغان ھويلىلارغا ئارتىلىپ چۈشۈش كېرەك !ــ دىگەن بىر پىكىر كەلدى باراتنىڭ كاللىسىغا بىر كۈنى ،ــ تېشىدىن قۇلۇپ سېلىندىمۇ ، ھويلا ئىچىدە ئادەم يوق دىگەن گەپ . تامدىن ئارتىلىپ ، ئىچىگە ئامان ئېسەن چۈشۈۋالساڭلا ، ئۇ يەردە بەھۇزۇر ساياھەت قىلىپ يۈرىۋېرىسەن !»

كىشىنى تەقەززا قىلىپ ھارغۇزىۋېتىدىغان ئۇزاق كۆزىتىشلەردىن كېيىن ، بارات ئەنە شۇنداق دائىم قۇلۇپلاقلىق تۇرىدىغان بىر ئۆينى بايقاپ قالدى . بۇ ھويلىنىڭ ئېگىز تاملىرى ئۈستىگە ئەتىگىنى ـئاخشىمى قىزغۇچ كۈن نۇرى چۈشەتتى . ھويلا ئالدىدىكى تار كوچىغا بولسا كۈن تىكلەشكەندىلا بىردەم كۈن نۇرى چۈشەتتى ـدە، ئاندىن ئۇ يەردە يەنە دائىملىق تىنچىق كۆلەڭگە ھۆكۈم سۈرەتتى . بارات نىشان قىلغان قورۇنىڭ ياغاچ ياغىچىدىن نەقىشلەپ ئىشلىگەن يوغان دەرۋازىسى بار ئىدى . تام ئۈستىگە كەپتەرلەر قونۇپ گۇگۇلدىشاتتى . كوچا تەرەپتە ئۆسكەن يوغان بىر تۈپ قاپاق تېرەك شاخلىرىنى تام ئۈستىگە ئارتىپ ھويلا تەرەپكە ئۇچ تارتىلغانىدى . بۇ تېرەك ۋە ئۇنىڭ قويۇق شاخلىرى باراتنىڭ تامدىن ئارتىلىشىغا ياردەم قىلىشقا ، كوچىدا تۇيۇقسىز ئادەم پەيدا بولغۇدەك بولسا ئۇنى قويۇق يوپۇرماقلىرى ئارىسىدا يوشۇرۇپ قېلىشقا ۋەدە قىلىپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى .

ھېلىقى ھويلىدىن ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى چار ساقال ، چىرايى سۆرۈن ، ئاقساپ ماڭىدىغان بىر ئادەم چىقاتتى ـدە، دەرۋازىنىڭ تۆمۈر ھالقىرىغا يوغان شادىقۇلۇپنى بېسىپ ، ئۇنى مەھكەم ئېتىلدىمۇ يوق ؟دەپ يەنە بىر

نەتچە سىلكىپ قويۇپ ، بازارغا قاراپ ماڭاتتى . يول يۈرگەندە ئۇ ئۆزىنىڭ ئاقساقلىقىنى بىلىندۈرمەسلىككە شۇنچە تىرىشسىمۇ ، ئۇستىدىكى قىممەت باھالىق ئۇزۇن تون ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئەيىبىنى يېپىپ قالالمايتى . بازارنىڭ تازا قايناق يېرىدە بۇ

ئادەمنىڭ گەزمال دۇكىنى بار ئىدى . چۈشتە باشقا دۇكاننىڭ خوجايىنلىرى چايخانىلاردىن قىززىق چاي ئالدۇرۇپ ، پەتنۇستىكى پىستە ، بادام ، مېغىزلار بىلەن تاماقلانسا ، بۇ ئادەم ئۆيدىن ئېلىپ بارغان قاتتىق ناننى غاجىلاپ سودىسىنى قىلىۋېرەتتى . بازار تارقىغاندا بەزى سودىگەرلەر پەيتۇنغا ئولتۇرۇپ مەشرەپ ئولتۇرۇشلارغا قاراپ ماڭاتتى . بەزىلىرى ھېلىلا دۇكىنىدا سىرلىق پىچىرلىشىپ بىر مۇنچە مالنى پۇل ئالماي كۆتۈرتۈپ قويغان سەتەڭنىڭ ئۆيىگە راۋان بولاتتى .

ھېلىقى كىشى بولسا دۇكىنىنى ئالدىرماي تاقاپ ، يەنە قۇلۇپلارنى بىر نەچچە قېتىم تارتىپ كۆرۈپ ، پۇتىنى سۆرەپ ئاقساقلاپ ماڭغىنىچە كوكتات ، مېۋە چېۋە بازىرىغا كىرەتتى . ئۇ يەردە ئۇزۇندىن ئۇزۇن سودىلىشىپ ، كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ خالتىسىغا تىققاندىن كېيىن ئۇدۇل ئۆيىگە قايتىپ كېلەتتى .

دەرۋازىدىكى مىس قۇلۇپنى ئۇزاق ھەپىلىشىپ ئاچاتتى ـدە، دەرۋازىنى گۈپپىدە يېپىپ كىرىپ كېتىپ ، تاكى ئەتىسى ئەتىگەنگىچە كۆرۈنمەيتى .

« ئەجەپ ئىش ـھە! ـ دەپ ھەيران بولاتتى بارات ـ بۇ ئادەم شۇنچە يوغان قورۇدا ئۆزى يالغۇز تۇرامدىغاندۇر؟ نېمىشقا ھويلا ئىچىدىن باشقا بىرەر جاننىڭ ئاۋازى چىقمايدۇ؟ ئۇنىڭ بالا چاقىلىرى يوقمىدۇر؟ بۇ ئادەم شۇنداق يىگانىلا بولىدىغان بولسا ، ئۇنىڭ ئۆيلىرى مال دۇنيا بىلەن تىنىپ كەتكەندۇر ؟ بەلكىم ئۇ ئۆزىدىكى جىسمانىي ئەيىپلەر تۈپەيلى ئايال جىنسىغا يېقىن يولىماسلىققا قەسەم قىلغان ئادەمدۇر ...،ئەگەر ئۇ ھويلىدا يالغۇز بولسا ، بازاردىن ھەر كۈنى ئەكىلىدىغان شۇنچە كۆپ يېمەكلىكلەرنى نىمە قىلىدۇ ؟...»

ئويلىغانسىرى بۇ ھويلا باراتقا شۇنچە سىرلىق ۋە ئاجايىپ بىلىنىدىغان بولۇپ قالدى . سىرلىق نەرسە قانچە سىرلىق بولغانسىرى كىشىنى شۇنچە جەلپ قىلىدۇ . بارات كۈندۈزى ـسودىگەر بازاردا تازا قىززىق سودا قىلىۋاتقان پەيتتە بۇ ھويلىغا چۈشۈپ كۆرۈش قارارىغا كەلدى .

سۈيۈملۈك قاراقچى

بارات ئاقساق سودىگەرنىڭ ھەركەتلىرىنى بىر نەچچە كۈن كۆزەتتى ، بۇگۈنمۇ سودىگەرنىڭ دۇكىنى ئەتىراپىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى . كۈن ئۆرلىگەنسىرى بازاردا خېرىدارلار كۆپىيىپ ، دۇكانلارنىڭ سودىسى قىزىماقتا ئىدى . ئاقساق سودىگەر پوكەي ئارقىسىدا تۇرۇپ دۇكانغا كىرگەن ھەر بىر خېرىدارىغا ماللىرىنى ئېلىپ كۆرسىتەتتى . پۈركەنچىلىك خېنىملارغا گۈللۈك چىلتلار دىن گەزلەيتى . يەنە كىملەر بىلەندۇر ماتا چەكمەنلەرنىڭ باھاسى ئۈستىدە ئۇزاق قىزىشىپ سودىلىشاتتى . كۈن پېشىنگە يېقىنلاشتى . ئەمدى ئۇنىڭ بۇ ياقىدىكى ئىشلىرى باراتقا بەش قولدەك ئايان ئىدى . بىردەمدىن كېيىن بۇ سودىگەر ئۆيدىن ئەكەلگەن قاتتىق نانلىرىنى قاچىغا چىلاپ قويىدۇ . نان ئېۋىپ سەل يۇمشىغاندىن كېيىن ئۇنى ئالدىراش ھالدا قوشۇقلاپ ـ قوشۇقلاپ ئاغزىغا سېلىپ بىر پەستىلا تۈگىتىدۇ . كىرگەن خېنىملارغا مال سېتىشنىمۇ ئۇنتۇمايدۇ . شۇ تەرىقىدە سودىسىنى يەنە تاكى بازار تارقىلىپ ، خېرىدارلارنىڭ ئايىغى بېسىلغىچە داۋاملاشتۇرىدۇ . ئاندىن پۇللىرىنى ساناپ قويىنىغا سېلىپ ، دۇكانىنى مەھكەم قۇلۇپلاپ ، بېرىپ كۆكتات بازىرىدىن نەرسە كېرەكلەرنى ئالىدۇ . ھازىردىن باشلاپ ھېسابلىغاندا ، سودىگەرنىڭ ئۆيىگە قايتىشىغا تېخى يېرىم كۈندىن ئوشۇق ۋاقىت بار . بۇ ۋاقىت باراتنىڭ ھېلىقى سىرلىق ھويلىغا چۈشۈپ زىيارەت قىلىپ چىقىشىغا تولۇق يېتىدۇ .

بارات بازاردىن سودىگەرنىڭ ھويلىسى جايلاشقان كوچىغا ئۇچقاندەك قايتىپ كەلدى . ئېگىز تاملار ئارىسىغا قىستىلىپ قالغان تار كوچىدىن تېخى ئەتىگەننىڭ سالقىنى كەتمىگەن بولۇپ ، جىمجىت ۋە تىنىچ ئىدى . بارات ئۇ ياق بۇ يېقىغا بىر قارىۋەتتى ـ دە، سودىگەرنىڭ تېمى يېنىدىكى قاپاق تېرەككە مايمۇندەك يامىشىپ چىقىپ كەتتى . تېرەكنىڭ ھويلا تەرەپكە سوزۇلغان چوڭ شېخىنى ئاۋايلاپ دەسسەپ تام ئۈستىگە چۈشتى . توۋەندە ـ ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قۇتىدەك چىرايلىق بىر ھويلا تۇراتتى . بارات ھەيران بولدى . ھويلىدىكى ھەممە نەرسە شۇنچىلىك پاكىز ۋە رەتلىك سەرەمجانلاشتۇرۇپ قويۇلغانىدى . ئوڭ تەرەپكە كۈنگەيگە قارىتىپ ئېگىز پىشايۋانلىق ئۆيلەر سېلىنغانىدى . ئۆينىڭ ئىشىك ـ دېرىزە، تۈۋرۈكلىرىگە ئەڭ ماھىر ئۇستىلارغا نەقىش چەككۈزگەنىدى .. كەڭ پىششىق خىشلار يېيىتىلغان ھويلىدىكى تەشتەكلەردە قىپقىزىل گۈللەر تاۋلىنىپ تۇراتتى . پىشايۋانلىق ئۆيلەرنىڭ قارشى تەرىپىدە

ئۈزۈن كەتكەن لاپاس بولۇپ ، لاپاس ئاستىغا چوڭ كىچىك كۆپلەر ، تاي ـتاي ماللار رەتلىك قويۇلغانىدى . بارات هويلىنىڭ مۇنداق پاكىز سەرەمجانلاشتۇرۇلغىنىغا قاراپ ، ئۆيدە چوقۇم بىرەر ئايال كىشى ياكى خىزمەتچى بولسا كېرەك دەپ جەزىم قىلدى . ئەگەر ئۇ هويلىغا چۈشۈۋالسىلا ، ئۇيەردە بىرەر ئادەمنىڭ بولۇشىنىڭ كارى چاغلىق ئىدى .

بارات هويلىغا لاپاسنىڭ تۆۋرۈكىگە يامىشىپ سىيرىلىپ چۈشمەكچى بولۇپ ، مۈشۈكتەك ئۆملەپ لاپاس تەرەپكە ئۆتتى ...

ئاقساق سودىگەرنىڭ ئىسمى نىياز ئىدى . بۇ هەشەمەتلىك ئۆيلەردە ئۇنىڭ ئايالى ئايجامال تۇراتتى . ئايجامال ئىسمى ـجىسمىغا لايىق ئايدەك جامالى بار گۈزەللەردىن ئىدى . ئاقساق سودىگەر بۇ شەهەرگە ئۆزىنىڭ بايلىقى ۋە بېخىللىقى بىلەن ئەمەس ، ئايالالارغا بولغان قاتتىق قوللۇقى بىلەن مەشهۇر ئىدى .

ئايجامال نىيازنىڭ ئۈچىنچى ئايالى ئىدى . نىيازنىڭ ئالدىنقى ئىككى ئايالىنىڭ بىرى نىيازنىڭ بېخىللىقى ۋە هەددىدىن ئاشقان گۇمانخور ، كۆنلەمچىلىكىنىڭ دەردىنى هارغۇچە تارتىپ ئۆلۈپ كەتكەن ، ئىككىنچىسى بولسا قېچىپلا قۇتۇلغانىدى . نىياز ئۇلارنىڭ هېچقايسىدىن بالا يۈزى كۆرمىدى .

ئايجامال بۇ شەهەردىكى بىر ئۆلىمانىڭ قىزى بولۇپ ، نىياز بۇ گۈزەلنى ئۆزىنىڭ مال دۇنياسىنىڭ كۈچى بىلەن قولغا كىرگۈزىۋالغانىدى . نىياز بۇ ياش خوتۇننى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۇنىڭغا كىشىنىڭ كۆڭلى ئېلىشقۇدەك خوشامەت قىلاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا تىرىشىپ هەر كۈنى بازاردىن نازۇ نېمەت ، مېۋە چېۋىلەرنى توشۇيتتى ، قوشلاپ كىيىم كېچەكلەرنى تىكتۈرۈپ بېرەتتى ۋە پات پات ئالتۇن جابدۇق ، زىبۇ زىننەتلەرنى سوۋغا قىلىپ تۇراتتى . ئەمما ، ئۇنىڭ بۇ خوتۇنغا بولغان گۇمانخورلىقى ئىلگىركىدىنمۇ ئېشىپ كەتكەنىدى . چۈنكى ئايجامال ياش ۋە گۈزەل ، ئۇ بولسا هەر كۈنى هەرخىل قۇۋەت دورىلىرىنى كاپ ئېتىپ تۇرسىمۇ كۆندىن كۈنگە قېرىپ ، جىسمانىي ئەيىپلىرى بارغانسىرى ئاشكارلىنىپ ، كۆرۈمسىزلىشىپ كېتىۋاتاتتى . نىياز خوتۇننى مەستۇرە هالەتتە تۇتاتتى . ئايجامالنىڭ يات ئەرلەرگە قاراپ قويىشىغىمۇ ، ئەر خەقلەرنىڭ ئايجامالغا كۆز سېلىشىغىمۇ يول قويمايتتى . بازاردا ماڭغاندا ئۇ دەرۋازىنى تېشىدىن قۇلۇپلاپ قويۇشنى زادىلا ئۇنتۇپ قالمايتى . ئايجامالنىڭ ئاتا ئانىسى نىيازنىڭ ئۆز قىزىنى شۇنداق قاتتىق تۇتىشىنى هەقلىق دەپ قارايتتى .

ئايجامال بۇ ياسىداق ھويلىدا خۇددى ئالتۇن قەپەس ئىچىدىكى بىچارە قۇشتەك ياشايتتى . قەپەس ھەر قانچە كۆركەم بولسىمۇ ، قۇش ئۇچۈن ئۇنىڭ ھېچقانچە قىممىتى يوق. قۇشنىڭ قەپەس ئىچىدە توختىماي پىرقىراپ ، بىتاقەت بولۇپ چۆرۈقلىغىنى خوشال بولۇپ سايرىغىنى ئەمەس ، ئادەملەرنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن شۇنچە كەڭ جاھاننى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭدا پەرۋاز قىلىش ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم بولغانلىقىدىن خۇداغا قىلغان نالىسى....

ئايجامالنىڭ ئۆيىدىن چىقسا ھەر كۈنى كۆرىدىغىنى ئېگىز تام ، ئالقاندەك بىر پارچە ئاسمان ، شۇ تاملارغا شېخىنى ئارتىپ تۇرغان قاپاق تېرەك ئىدى . ئايجامالغا باھارنىڭ كېلىپ كېتىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ، پەسىللەرنىڭ ئالمىششىنى شۇ تېرەكنىڭ ياپراقلىرى خەۋەر قىلاتتى . ھەر باھاردا ئۇ پوتلا چىقىراتتى . بۇ پوتىلار تۆكۈلۈپ ئۇ يەردە سۇس يېشىل تەڭگىلەر پەيدا بولاتتى . ئاندىن يۇپۇرماقلار بارغانسىرى يېيىلىپ ئەتراپقا قويۇق كۆلەڭگە تاشلايتتى . بىر كۈنلەرگە بارغاندا يەنە بۇ يۇپۇرماقلار ئالتۇندەك سارغىيىپ ، ھويلىغا غازاڭ بولۇپ تۆكۈلەتتى ، سېپىلدەك ئېگىز تاملار بىلەن قورشالغان بۇ ھويلىدا تۇرغان ئادەمگە قۇياش ناھايىتى كېچىكىپ چىقىپ ، بالدۇرلا ئولتۇرۇپ كەتكەندەك بىلىنەتتى . بەتبەشرە قېرىنىڭ قويىندا ئەسىر بولۇپ ياتىدىغان كېچە بولسا تولىمۇ ئۇزۇنغا سوزۇلاتتى .

نىياز ئايجامالنى تام تۆپىسىگە قونغان قۇشلار ، گۇللەرنى ئەگىپ يۈرگەن كېپىنەكلەردىنمۇ كۈنلەشكە تەييار ئىدى . « خۇش ، سەن بۇ قۇشلارنىڭ ياكى ئاۋۇ يارىماس كېپىنەكلەرنىڭ جۈپلىشىپ يۈرگىنىگە نىمانچە قاراپ كېتىسەن؟_ دەيتى نىياز ھەسەتخورلۇق بىلەن ئايجامالغا _ ئايال كىشى ئۈچۈن ئۇنداق نەرسىلەرگە نەزەر سېلىش ئېغىر گۇناھ ، ئۇ سېنىڭ كۆڭلۈڭگە يامان خىياللارنى سالىدۇ . !» نىياز ھەرگىزمۇ ئۆيىگە مېھمان چاقىرمايتتى ۋە مېھمانغىمۇ بارمايتتى . پەقەت ھېيت ـئايەم، ھارپا كۈنلىرىدىلا خوتۇنىنىڭ قاتتىق تۇرۇپ تەلەپ قىلىشى بىلەن ئاندىن ئۇنى ئاتا ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باراتتى . مۇنداق چاغلاردا نىياز ئايجامالنى قېلىن چۈمپەردىلەرگە يۆركەيتتى . ئاندىن ئۇنى دېرىزىلەرگە پەردە تارتىلغان مەپىگە چىقىرىپ ، ئۆزى يېنىدا مەھكەم ئولتۇرۇپ باراتتى .

ئايجامالنىڭ ئاتىسى خېلى كۆپ ئوقۇمۇشلۇق ئادەم بولۇپ ، قىزىنىڭ خەت ساۋادىنى ئۆزى چىقارغانىدى . بۇ كىشى ئالەمدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭدىن بىر دۆۋە كىتاپلاردىن باشقا ھېچقانچە دۇنيا قالمىدى . ئايجامالنىڭ ئانىسى ئېرىدىن قالغان كىتاپلارنى يادنامە سۈپىتىدە ناھايىتى پاكىز ساقلايتتى . ئايجامال ھەر قېتىم ئۇ ئۆيگە بارغاندا

ئاتىسىنىڭ كىتاپلىرى ئىچىدىن ئۆزىگە كىرەكلىكلىرىنى تاللاپ ئەكىلەتتى . ئۇنىڭ ئەكەلگەن كىتاپلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئىران ، ئىراق ، شام ، ھىندىستان ۋە يەنە قانداقتۇر يىراق مەملىكەتلەردە يۈز بەرگەن ئاجايىپ غارايىپ ئىشلار ، مۇھاببەت ۋەقەلىكلىرى توغرىسىدا ھېكايە ھېكايە قىلاتتى . ئايجامال يەنە بىر قېتىم ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئايەملەپ كەلگۈچە ئۇنىڭغا ئەنە شۇ كىتاپلار ھەمراھ بولاتتى . ئۇ ئەنە شۇ كىتاپلار بىلەن مۇڭدىشاتتى ، شۇ كىتاپلارغا ئۆز ھالىنى ئېيتاتتى . شۇ كىتاپلاردىن ئۆزىگە تەسەللىي تاپاتتى . نىياز ساۋاتسىز ئادەم بولغاچقا ، ئەرەپ يېزىقىدىكى كىتاپلارنىڭ ھەممىسىنىلا مۇقەددەس دەپ تونۇيتى .

ئۇلارنى ئوقۇپ تۇرۇشنى ساۋابلىق ئىش دەپ بىلگەچكە ، ئايالىنىڭ مۇنداق كىتابلارنى قولدىن چۈشۈرمەي ئوقۇۋۇغانلىقىغا خۇش بولاتتى . پەقەت بەزى چاغلاردىلا ئۇ ئايالىغا : شۇ ئىشىڭغا ھەيرانمەن ، سەن بەزىدە بۇ ئۇلۇغ كىتابلارنى بىتەرەت تۇتۇپ قويىسەن ، بۇنداقتا...،دەپ بىر تالاي ۋايسايتى . ئايجامال بولسا ساۋاتسىز سودىگەرنىڭ بۇ ئەخمەقلىقىگە ئىچىدە كۈلەتتى .

كېيىنكى كۈنلەردە ئايجامال ئاشىق ـ مەشۇقلار توغرىسىدىكى كىتاپلارغا شۇنچىلىك بېرىلىپ كەتتىكى ، ئەمدى ئۇنىڭغا ئىلگىرى دوزاخ بىلىنگەن بۇ ھويلىمۇ ئانچە زېرىكىشلىك تۇيۇلمايدىغان بولۇپ قالغانىدى . ئۇ پۈتۈنلەي باشقا دۇنيادا ، ئۆزى كىتابلاردا ئوقۇپ ، خىيالى تەسەۋۋۇرىغا ئورۇنلاشتۇرۇۋالغان يېڭى ۋە ئاجايىپ ۋەقەلەر ئىلكىدە تۇراتتى : قېرى ، زەئىپ ئېرىنىڭ قوينىدا يېتىپمۇ ئۆز خىيالىدىكى ئالەمدە ياشايتى .

ئايجامال بەزىدە كىتاپ كۆرۈپ ئولتۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ بالىلىق ھاياتى ئۆتكەن مەھەللىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى . تام تۈۋىدە چېچەكلەپ خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان جىگدىلەر ، كۈمۈشتەك يالتىراپ تۇرىدىغان يوپۇرماقلار خىيالىدىن ئۆتەتتى . ئۇلارنىڭ ھويلىسىنىڭ ئارقىسىدىلا كىچىككىنە ئانارلىق باغچىسى بولۇپ ، باغنىڭ پاكار تاملىرىدىن يىراقتىكى ئېتىزلار ، لايقىپ ئاقىدىغان ئۆستەڭ ، قىرغاقلىرىدا ماكاپ گۈللىرى ئېچىلىپ كېتىدىغان ئېرىقلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى . باغ ئىچى بولسا يۇمشاق چىم بىلەن قاپلانغانىدى . ئايجامال تام تۈۋىدە جىگدە دەرىخىگە يۆلىنىپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ تۇرغان كەڭ تەبىئەتكە ھاياجاندا قارايتى . ئېتىز يوللىرىدا كېتىپ بارغان بۇرۇتلىرى خەت تارتقان سۇباتلىق يىگىتلەرنى ئېنىق كۆرەتتى . ئۆي تەرەپتىن بىرەرى چىقىپ قالغۇدەك بولسا ، ئۆزىنى جىگدە يىلىمى يىغىۋاتقان قىياپەتكە سېلىۋالاتتى . يىراقتىن كەتمەن كۆتۈرۈپ ئۆتىدىغان

شۇ كىشلەر ئارىسىدا ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغان يىگىتىمۇ بار ئىدى . ...ئەمما ، بۇ يىگىت ئاخىرىدا ناھايىتى يۈرەكسىزلىك قىلىدى . ئايجامالنى ئانىسى ئۆزىدىن نەتچە ئون ياش چوڭ بىر ئاقساق قېرىغا بەرمەكچى بولغاندا ، قىز شۇ ئانارلىق باغىنىڭ تېمى يېنىدا ئۆز يىگىتىگە يالۋۇرۇپ تۇرۇپ تاشلانغان ۋە يىگىتتىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىشنى ، يىراقلارغا باشلاپ كېتىشنى تەلەپ قىلغانىدى .

يىگىت قىز ئېلىپ قاچقانلار ئۈستىدە بولىدىغان ئېغىر جازالارنى ئويلاپ تىترەپ كەتتى ـ دە، ئىككىنجىلەپ كەلمىدى . قىزنىڭ يىگىتتىن كۆڭلى قالدى . بۇ ئالەمنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ۋاپاسىز ئىكەنلىكىگە ئىشەندى ـ دە، تەقدىرىگە تەن بەردى . .. ئۇ ئوقۇغان كىتابلاردا بولسا ئاجايىپ پالۋانلار ، ئۆز مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈن ھاياتىدىن كېچىدىغان قايتماس مەردلەر ، قورقۇمسىز قاراقچىلار ، ئۆز مەشۇقىنىڭ دىدارىنى ئىزدەپ ئالەمنى كېزىپ يۈرگەن ئاشىقلار تەسۋىرلىنەتتى .

ئايجامال ئۆز خىيالىدا قاچانلا بولسۇن ، شۇنداق يۈرەكلىك بىر يىگىتنىڭ مۇشۇ ھويلىنىڭ تاملىرىدىن ھالقىپ چۈشۈپ ، ئۆزىنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . شۇڭا ،ئايجامال ھەر كۈنى كۆڭۈل قويۇپ ياسىناتتى . قاشلىرىغا ئوسما ، تىرناقلىرىغا خېنە قوياتتى . يۈزلىرىگە ئەڭلىك سۈركەيتى . يارىشىملىق كىيىملەرنى كىيىپ ، زىبۇ زىننەتلەرنى تاقايتى . ئۈستىگە خۇش پۇراق گۈل مېيى چاچاتتى . بۇلارنىڭ ھەممىسنى ئۇ ئاقساق قېرى ئېرىگە ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئەمەس ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئاجايىپ بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ ، ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېلىدىغان غايىبانە يىگىتنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن قىلاتتى . نىياز ئۇنىڭ مۇنچە چىرايلىق ياسىنىۋالغانلىقىغا قاراپ بەزىدە ۋايساپمۇ كېتەتتى .

ـ سەن نېمىشقا ئۆزۈڭنى مۇنچە ئوشۇقچە پەردازلىۋالدىڭ ؟ـ دەپ يۈرىكىنى ئېچىشتۇرۇپ تۇرغان دەھشەتلىك گۇمان بىلەن ئايالىغا تىكىلەتتى نىياز ،ـ بەلكىم سەن چۈشۈڭدە بىرەر يىگىتنى كۆرۈپ يۈرىيدىغانسەن ياكى خىيالىڭدا بولسىمۇ بىرەر ناپاك بىلەن بىللە بولىدىغانسەن ؟...ياكى بولمىسا ، شوتىنى قويۇپ ئۆگزلەرگە يامىشىپ ، كوچا ـ كويلارغا كۆز سېلىپ يۈرىدىغانسەن ؟

ـ ۋاي ـ ۋۇي نەدىكى بولمىغۇر گەپلەرنى قىلىپ يۈرۈيدىغانلا!ـ دەپ ئەركىلەيتى ئايجامال نىيازغا ،ـ شوتىغا بىر بالداق چىقسامۇ بېشىپ قايىدۇ .بۇنىڭ ھەممىسى سىلى ئۈچۈن ، سىلىنى بازاردىكى خوتۇنلار ئازدۇرۇپ

كەتمىسۇن ، دەپ كۆڭۈللىرىنى ئىزدەپ.....

ــ ئوشۇقچە ، ئوشۇقچە ئاۋارىچىلىك !ــ دەپ غودۇڭشىيتى نىياز ــ خۇداغا شۈكرى ، مەن كوچىدىكى ئۇنداق كەلسە كەلمەس خوتۇنلارنىڭ ئارقىسىدىن پالاقلاپ يۈرىيدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەس ، زىبۇ زىننەتلەرسىزمۇ سەن ماڭا سۆيۈملۈكسەن . ئوسما خېنىلەرنى بىكار زايە قىلىپسەن . ئۇيا ئەڭلىكنى بۇنچە كۆپ ئىشلەتمە ، ھازىر بۇ نەرسلەرنىڭ باھاسى ئېشىپ كېتىۋاتىدۇ .

شۇنداق كوتۇلداشلار بىلەن نىياز يۇشۇلداپ ئولتۇرۇپ شۇ كۈندىكى سودىدىن چۈشكەن پۇللارنى سانايتى ، ساپ ئالتۇنلارنى ئايرىم كومزەكلەرگە سېلىپ قەيەرگىدۇر كۆمەتتى .

بارات سودىگەرنىڭ ھويلىسىغا چۈشۈش ئۈچۈن بىرەر ئەپلىكرەك جاينى ئىزدەپ يۈرگەندە ، ئايجامال ئۆيدە ئىدى . ئۇ يۇمشاق گېلەم ئۈستىدە ماموق ياستۇقلارغا تايىنىپ يېتىپ ئاشىق مەشۇقلارتوغرىسىدىكى يەنە بىر كىتاپنى بېرىلىپ ئوقۇۋاتاتتى . كىتابتا قانداقتۇر بىر قاراقچى ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان كېنىزىكىنى ئوغۇرلاپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ، شاھ ئوردىسىنى پاراكەندىچىلىككە سالماقتا ئىدى . ئايجامالنىڭ نەزىرىدە مانا بۇ قاراقچى ھەقىقىي ئەر ئىدى . ئۇ شاھنىڭ ھەرىمگە يېتىپ بارىدىغان يولدىكى قاراۋۇللارنى بىر بىرلەپ يىقىتىپ ، ئۆزىنىڭ مەشۇقى قامالغان ھۇجىرىغا شىپقاپ كەلمەكتە ئىدى . ...

شۇ چاغدا ھويلىغا گۈپ قىلىپ بىر نەرسە چۈشكەندەك بولدى . ئايجامال چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى ، ھويلىدا بىرىنىڭ قارىسى كۆرۈنگەندەك بولدى .

بارات لاپاسنىڭ تۈۋرۈكىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ ، ھويلىغا ئوگۇشلۇق سىيرىلىپ چۈشۈۋالغانىدى . ئەمدى ئۇ ھويلىنىڭ ئېگىز تاملىرىدىن ھالقىپ چىقىپ كېتىش توغرىسىدا غەم قىلمىسىمۇ بولاتتى ، لاپاس ئاستىغا ئۇزۇن بىر شوتا ياتقۇزۇپ قويۇلغانىدى . لېكىن ، بارات شوتىدىن كۆزىنى ئۈزۈپ ، پىشايۋانلىق ئۆي تەرەپكە قارايلا قېتىپ تۇرۇپ قالدى . ئۆينىڭ قوش قاناتلىق ئىشىكى ئالدىدا بىر ساھىپجامال قىز ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراپ تۇراتتى .

باراتنىڭ پىكرى چىگلىشىپ كەتتى . « بۇ ئايال نىمانچە چىرايلىق ؟..ئۇ سىرتى قۇلۇپلاقلىق ئۆيدە نىمە ئىش قىلىدۇ ؟ بۇ ھېلىقى ئاقساق سودىگەرنىڭ ئايالىمىدۇر ، قىزىمىدۇر ؟... ھويلىغا ئوغرى چۈشكەندە ئۇ قورقۇپ ھارقىراپ كەتمەي نىمىشقا كۈلۈپ تۇرىدۇ ؟.. ياكى بۇمۇ ھېلىقى رەھمەتلىك ئىبرىنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنى دەسمايە

قىلىپ بوزۇقچىلىق قىلىپ يۈرگەن ياش چوكاننىڭ قىياپىتىگە كىرىۋالغان ھېلىگەر خوتۇنمىدۇر ؟..ياق ، ئۇ راستىنلا ياش ۋە چىرايلىق كۆرۈنىدۇ . قارىغاندا ئۇ مېنى مۇشۇ تۆۋرۈكتىن پات پات سىيرىلىپ چۈشۈپ تۇرىدىغان ئۆزىنىڭ قانداقتۇر بىر ئويناشلىرىغا ئوخشىتىۋاتسا كېرەك ...ئەگەر بۇ ھويلىدا مۇشۇ ئايالدىن باشقا بىرەر جان بولمىسا ، بىر خوتۇن كىشىنى ئۇجۇقتۇرىۋەتمەك تەس ئەمەس !...» شۇ خىياللار بىلەن بارات قورقۇنچىسىنى بېسىۋالدى ، ھەممە ئوغرىلار شۇنداق بولىدۇ . ئۇلار ئۆيگە بېرىۋالغۇچە ناھايىتى قورقۇشىدۇ ، كىرىۋالغاندىن كېيىن ئۆيىنىڭ ئىگىسى شۇ بولىدۇ .

شۇ تاپتا ھويلىدا پەيدا بولۇپ قالغان ئېگىز بوي ، قارا قاشلىرى ئاستىدا قوي كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان بۇ يىگىتنى ئايجامال ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى ئۆزى تەشنالىق بىلەن كۈتكەن باتۇرنىڭ ئۆزى دەپ بىلدى . ئايجامالنىڭ نەزىرىدە يىگىت تۈۋرۈكتىن سىيرىلىپ چۈشمىدى . بۇلۇتلاردىن ھالقىپ يېتىپ كەلدى . ئۆز نىگارىغا يېتىش ئۈچۈن تالاي مۈشكۈللەرنى يېڭىپ ، قانلىق جەڭلەرنى قىلدى . بولمىسا ئۇ شۇنچە چوڭ شەھەردىكى ئايجامال تۇرغان بۇ كىچىككىنە ھويلىنى قانداق تېپىپ كېلەلەيدۇ . بۇ ئېگىز تاملاردىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداقچە پەيدا بولۇپ قالىدۇ ؟بۇنىڭ نېمە ھەيران قالغۇچىلىكى بار . بەزى تۇرمۇشتىكى ئىشلار كىتابلارغا يېزىلىدۇ . بەزىدە كىتاپتىكى ئىشلار تۇرمۇشتىمۇ يۈز بېرىدۇ ...ئايجامال خىيالىدىكى شۇ يىگىتنى كېچىلا چۈشىدە كۆرگەن ،ئۇنىڭ بۈگۈن كۆز ئالدىدا پەيدا بولۇپ قېلىشى كۆڭلىگە ئايان بولغان . شۇڭا ئۇ ئەتىگەنلا ئەڭ چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيگەن ، قويۇق بوستان چاچلىرىنى چۈۋۈپ ئارقىغا تاشلاپ ئەينەك ئالدىدا ئۇزاق پەردازلانغانىدى . ئۇ نىمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇپ قالغان يىگىتكە ئېغىز ئاچتى :

ـ قېنى قىممەتلىك مېھمان ، ئۆيگە كىر ! ...مېنى تونۇمايۋاتامسەن ؟ سەن ئىزدەپ يۈرگەن ئاشىقىڭنىڭ ئۆزىمەن . مەن سېنى مۇشۇ يەردە ئۇزۇندىن بېرى كۈتۈپ تۇرغان ، سەن كېچىكتىڭ ...

« يائاللا !» بارات بۇ چوكاننىڭ ئەقلىنىڭ جايىدا ئىكەنلىكىگە سەل گۇمانلىنىپ قالدى . تەۋەككۈل قىلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى . بارات پىشايۋان ئۈستىگە چىقىشى بىلەن ، ئايجامال ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئۇلۇغ ئېچىپ ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى . بۇ پۈتۈنلەي گىلەم ۋە ئېسىل جابدۇقلار بىلەن بېزەلگەن ئازادە ۋە سالقىن ئۆي ئىدى . ئايجامال بۇسۇغىدىلا باراتنى ئۆزىگە تارتتى . ئاپئاق بىلەكلىرىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە تاشلاپ ، پۈتنىنىڭ ئۇچىدا

كۆتۈرۈلۈپ ئۇنى قىزغىن سۆيۈشكە باشلىدى .

ـ سەن ئۆزۈڭ كىمسەن ؟ جىنمۇسەن ، ئادەممۇسەن ؟ـ دەيتى بارات ئايالىنىڭ چوكۇلدىتىپ سۆيۈشلىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ .

ـ مەن ئادەممەن . سودىگەر نىيازنىڭ خوتۇنىمەن !ـ دەپ پىچىرلايتى ئايجامال ھاياجاندا .

ـ سەن مېنى ئۆزۈڭنىڭ بىرەر ئويناشلىرىڭغا ئوخشىتىپ قالدىڭغۇ دېيمەن ؟ بىلەمسەن ، مەن ئوغرىمەن !

ـ بىلىمەن ، ھەممىنى بىلىمەن ، ـ دەيتى ئايجامال تىترەك ئارلاش ، سەن ئوغرىسەن ، مەن كۆتكەن سۆيۈملۈك قاراقچىسەن !

ـ سېنىڭ ئەقلىڭ جايىدىدۇر ؟

ـ خۇداغا شۈكرى ، بۇ تۆت تامنىڭ ئىچىگە سولىنىپ ئولتۇرۇپ تېخى ئەقلىمدىن ئازغۇدەك بولمىدىم . خۇداغا نالەم يەتتى . بىركۈنى بولمىسا بىر كۈنى ساڭا ئوخشاش يۈرەكلىك يىگىتنىڭ تاملاردىن ئارتىلىپ چۈشۈپ مۇھاببىتىمنى قوبۇل قىلىشىنى تىلەيتىم . مانا بۈگۈن خۇدا ئۆزى سېنى ماڭا يەتكۈزى .

ئايجامال پىچىرلاپ تۇرۇپ ، ئوتلۇق قۇچاقلاشلار بىلەن ئۆزىنىڭ لېۋىنى باراتنىڭ لېۋىگە باساتتى . بۇ ھېسسىياتقا تولغان سۆيۈشلەر باراتنى تېز چۆكتۈردى . ئۇ بۇ ئايالنىڭ ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولۇپ ، زېرىكىپ ياتقان بىر ئىنسان ئىكەنلىكىنى پەملىدى ئۇنىڭ سۆيۈشلىرىگە سۆيۈش بىلەن جاۋاپ قايتۇردى ...

ئايجامال باراتنى ئىچكىرى ئۆيگە ئەكىردى . قاتمۇقات يېكەندازلار ئۈستىدە ئولتۇرغۇزدى . ئالدىغا نازى نېمەتلەرنى تىزدى . بارات بىر تەرەپتىن ھەسەل ، مۇراببالارغا يۇمشاق ناننى پاتۇرۇپ ، قىززىق چاي بىلەن يۇتاتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ئۆي ئىچىگە سەپسالاتتى . يوغان تۆگە ساندۇقلار ، ئىشكاپلارغا تىزىلغان جانان چىنىلەر ، ئۇيۇقلارغا قويۇلغان قەدىمكى زاماننىڭ لوڭقىلىرى ، كۈمۈش قاچا ـقومۇچلار ، مىس ئاپتۇۋىلار قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان ئۆي ئىچىدە سۇس پارقىرايتتى .

ئۇستۇڭدىكى كىيىملىرىڭ نىمانچە ئۆكۈپ كەتكەن ؟ـ باراتنىڭ ئۇچىلىرىنى سىلايتى ئايجامال ـ سەن شاھزادىلەردەك كىيىنىپ يۈرۈشۈڭ كېرەك ...

ـ چۈشىنىۋاتامسەن ؟ مەن شاھزادىمۇ ، يەنە باشقا بىر نېمىمۇ ئەمەس ، ئوغرىمەن ، سېنى بۇغۇپلا قويغان

بولاتتىم ، لېكىن سەن مېنى مېھماندوستلۇق بىلەن كۈتىۋالدىڭ . ئۆيگە چۈشكەن ئوغرى بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرىدىغان خوجايىننى مەن بۈگۈن كۆردۈم . ئالتۇن كۆمۈشلىرىڭنى چىرايلىقچە ئالدىمغا تۆت ، مەن بۇ يەردىن تېزرەك كېتىۋالاي !

ــ ئوغرى بولساڭ مېنىمۇ ئوغۇرلاپ كەت ، قانچە يىراقتىنا ئەكەتسەڭ شۇنچە ياخشى .

ــ مەن ئادەم ئوغۇرلىمايمەن ماڭا جىرىڭلاپ تۇرىدىغان تەڭگىلەر لازىم .

ــ ئېرىمنىڭ دۇنيالىرىنى سەن كەچ كىرگىچىمۇ ئىزدەپ تاپالمايسەن ، ئوھوي ، ئۇ شۇندا ھېيلىگەر ، شۇنداق بېخىلكى ، قويۇۋەر . ئالتۇن كۈمۈش سالغان كومزەكلىرىنى ئۇ مەن ئۇخلاپ قالغاندا نەلەرگىدۇر كۆمىدۇ . ئەمما ، مەن سېنى ئۆز دۇنيارىم بىلەن رازى قىلىمەن ...

باغلاقتا تۇرغان ئىت تېخىمۇ غالجىرلىشىپ كېتىدۇ ، قەپەستە تۇرغان قۇش ئەركىنلىككە ھەممىدىن بەك تەشنا بولىدۇ ...، ئايجامال باراتقا تاشلاندى . ئۇنىڭ تەلپىي شۇنچىلىك كۈچلۈك ، قۇچىقى ھوزۇر ۋە ئىسسىق ، قۇچاقلاشلىرى مەھكەم ئىدى . ئۇنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشلىرى باراتنى قايتا ئىسكەنجىگە ئېلىپ بوشاشتۇرىۋەتتى .

ــ مەن قايتىپ كېتەي ــ دېدى بارات بىر چاغدا ھالسىز ئاۋازدا ــ ئېرىڭ كېلىپ قېلىشى مۇمكىنغۇ !؟ ماڭ بېرىدىغىنىڭنى بەر ياخشىلىقىڭنى ئۇنتۇمايمەن .

ــ مانا بۇنى ئال ! ــ دەپ ئايجامال باراتقا ھەميانىنى سۇندى ، ــ ئانچە كۆپ بەرمىدىم ، كېرەك بولغاندا يەنە بۈگۈنكىدەك تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ئوغۇرلاپ كەت . پات پات شۇنداق ئوغۇرلۇققا چۈشۈپ تۇرۇشۇڭنى خالايمەن .

ئۇلار ئارقا تامغا شوتا قويۇشتى . ئايجامال شوتا يېنىدا يەنە ئۆز خىيالىدىكى شاھزادىسى بىلەن سۆيۈپ خوشلاشتى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى كۈچلۈك تەشنالىقنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرغان ئوتلار تېخى ئۆچمىگەنىدى . ئايالنىڭ بەدەنلىرىدىكى ئىللىقلىق ، ئىسسىق نەپەس ئۆزاقىچە باراتنىڭ ۋۇجۇدىدىن تارقىمىدى .

بارات ئايجامالنىڭ بەرگەن پۇلىنى خەجلەپ ئۆزىگە بىر قۇر يارىشىملىق كىيىم كېچەك سېتىۋالدى . دەڭجاننىڭ بارلىق ھەقلىرىنى تۆلەپ تۈگەتتى .

ــ كارۋانىمىز بۇ يەرگە ھازىرچە كېلەلمەيدىغان بوپتۇ ، ــ دەپ چۈشەندۈردى بارات دەڭجاغا ئەھۋالنى ، ــ

خوجايىن ماڭا خىراجەت ئەۋەتىپتۇ . يەنە بىر ئىككى ئايدىن كېيىن ، ئۆزىمۇ كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ . بۇ سودىگەر

دېگەن خەقنىڭ قارارى يوق . نەدە پايدا كۆپ بولسا شۇ يەرگە يۈگرەيدۇ . مەن يەنە كۈتىدىغان بولدۇم .

ـ مەيلى ئەمەسمۇ ـ دەيتى دەڭجا ، ـ خوجايىنىڭىز كەلگۈچە كۈتۈڭ ، بۇ يەرنى ئۆز ئۆيىڭىز دەپ بىلىڭۋېرىڭ .

دەڭجا ئۈچۈن ئۆز ماللىرى بىلەن ئاللىقاياقلاردا ئايلىنىپ يۈرگەن خوجايىنىنىڭ قايتىپ كېلىش كەلمەسلىكى

ئانچە مۇھىم ئەمەس ئىدى . ئۇ پەقەت باراتتىن ياتاق ۋە تاماق پۇللىرىنى تولۇق ئېلىپ تۇرسىلا رازى ئىدى .

ئاز ئۆتمەيلا باراتنىڭ يانچۇقى قۇرۇقدىلىپ ئۇنىڭ ئاچ توق يۈرۈيدىغان كۈنلىرى يەنە باشلاندى . دەڭنىڭ

داق بۇگلۇكىدە يېتىپ ، قورسىقى ئاچلىقتىن غولدۇرلىغانسىرى ئۇ ئايجامالنىڭ داستىخىنىدا ئىسراپ بولۇپ ئېشىپ

قالغان نازۇ نېمەتلەرنى ، ئايالنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشلىرىنى ، قىزغىن قۇچاقلاشلىرىنى سېغىناتتى . ئاخىر ئۇ : نىمە

ئۈچۈن ئۇ بىچارە چوكان ئۇ يەردە سۇلۇنۇپ يېتىپ ئاھ ئۇرىدىكەن ، مەن بۇيەردە پۇلغا زار بولۇپ ئاچ يۈرىمەنكەن ،

دەپ ئويلىدى.

دە ، ئايجامالنىڭ قېشىغا يەنە بېرىشقا قارار قىلدى .

ئىككىنجى قېتىممۇ ئايجامال باراتنى خوش تەبەسسۇم بىلەن كۈتىۋالدى . ياخشى تاماقلار بىلەن مېھمان

قىلدى . نىيازنىڭ تىقىپ قويغان شاراپلىرىنى تېپىپ ئىچىشتى . مەستچىلىكتە ئايجامال قىپيالاڭاچ بولۇپ

ئۇسۇللارنى ئويناپ باراتتا ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرلەرنى قالدۇردى . خوشلىشىش ۋاقتىدا ئايجامال باراتقا يەنە بىر ھەپتە

يەتكۈدەك خىراجەت بەردى .

ـ كۆپ بەرمىدىم ، كەلمەي قالسەن ـ دەيتى ئايجامال نازلىق كۈلۈمسىرەش بىلەن ، ـ پۇلۇڭ تۈگىگەندە يەنە

كېلىپ ئوغۇرلاپ كەت ! ئىلاھىم ، سېنىڭ ماڭا مەڭگۈ ھاجىتىڭ چۈشۈپ تۇرسۇن !...

راست دېگەندەك ، ئايجامالنىڭ بەرگەن پۇلى باراتقا بىرھەپتىگە ئارانلا يېتەتتى . ئاندىن بارات ئاقساق

سودىگەرنىڭ ھويلىسى يېنىدىكى قاپاق تېرەككە يامىشىشقا يەنە مەجبۇر بولاتتى . ۋەدىلەشكەن كۈنى ئايجامال

ھويلىنىڭ ئىچىگە شوتا قويۇپ قوياتتى . بارا بارا بارات ئايجامالغا ئۆگىنىپ قالدى . بەزىدە ئۇ پۇل ئۈچۈنلا ئەمەس ،

ئۆزىگە تەشنا بولۇپ تەلمۈرۈپ تۇرغان چوكاننى سېغىنىپمۇ قاپاق تېرەككە يامشاتتى ....

ـ مەن ئەمدى بۇ يەرگە كېلەلمەيمەن !ـ دېدى بىر كۈنى بارات ئايجامالنىڭ چۈشىكىدە يېتىپ .

ــ نېمىشقا ؟ــ دەپ چۆچۈپ كەتتى ئايجامال ھالسىز قوللىرى بىلەن باراتقا ئېسىلىپ تۇرۇپ .

ــ بىلەمسەن ؟ــ مەن ھەر قېتىم بۇ ھويلىغا چۈشىدىغان چاغدا ، دەككە دۈككىچىلىكتە كۆرمىگەننى كۆرىمەن . ئاۋال بازارغا بېرىپ نىيازنىڭ دۇكىنىنى ئاچقان ئاچمىغانلىقىغا قارايمەن ، نىيازنىڭ سودا قىلىپ تۇرغىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەندىن كېيىن بۇ ياققا قاراپ يۈگىرىمەن . بۇ كوچىنىڭ ئىككى بېشىدا ئالاقزادە بولۇپ بىر ھازا مېڭىپ ، تېرەككە يامىشىدىغان ئەپلىك پەيتنى كۈتىمەن . تۇفى ، شۇمۇ كۈن بوپتۇمۇ ، قايتىدىغان ۋاقتىمدا ئىشىم تېخىمۇ تەس ، تام تۆپىسىگە چىقىپ بولغان چاغدا ، كوچىدا تاسادىبى بىرەر ئادەم كېتىپ بارغان بولسا قاپاق تېرەكنىڭ ئۇستىدە ، يوپۇرماقلارنىڭ دالدىسىدا ھۇۋقۇشتەك تۈگۈلۈپ ئولتۇرىمەن ...، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ، مېنى بۇ ئەتراپتىكى قۇلۇم قوشنىلار كۆرۈپ قېلىشى ياكى بولمىسا سېنىڭ ئېرىڭ قانداقتۇر بىر ئىش بىلەن كۈندۈزدىلا ئۆيگە قايتىپ ، نەق ئۈستىمىزدىن چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىنغۇ؟! ...ئەگەر شۇنداق بىرەر پالاكەت يۈز بېرىدىغان بولسا مېنىڭ پۈت قولۇمنى چاناپ تاشلىشىدۇ ، سېنىڭ يۈزۈڭگە قازان كۈيىسىنى سۈركەپ ، ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىپ ، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ ! ...

ئايجامال ئويلىنىپ قالدى . مۇنداق ئوغۇرلۇقچە مۇھاببەتلىششىنىڭ خەۋپىنى ئۇ ئۆزىمۇ ھېس قىلغانىدى . نىياز بەزىدە بىر نەرسىدىن گۇمانلانغاندەك قىلىپ :«نېمىشقا سەن بۇگۈن شۇنچە خوشال ؟...بۇ ئۆيدىكى مېۋە چېۋە ، مۇراببالار نېمانچە تېز تۈگەۋاتىدۇ ؟ سەن شۇنچە ئىشتىھالىق بولۇپ كېتىۋاتامسەن-ھە؟» دېگەندەك سوئاللارنى سورايتى . ئايجامال بۇ سوئاللارغا خىيالىغا كەلگەن بىر نېمىلەرنى دەپ جاۋاپ بېرىپ ئۆتكۈزۈۋېتەتتى . ئەمما ، ئۇ ھېلىگەر ئاقساقنى بىر ئۆمۈر ئالداپ ئۆتۈش مۇمكىنمۇ ؟

ــ مەن ئۇنى ئۆلتۈرىۋېتىمەن !ــ دېدى ئايجامال .

ــ نېمە دەۋاتىسەن ؟ــ دەپ چۆچۈپ كەتتى بارات .

ــ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن .

ــ كىمنى ؟

ــ نىياز دېگەن قېرىنى .

ــ ئەگەر ئېرىڭنى ئۆلتۈرۈشكە رازى بولساڭ ، ئۇنى سەن ئەمەس ، مەن ئۆلتۈرسەم بولىدۇ . مانا ، بۇگۈنلا مېنى

بىر يەرگە مۆكتۈرۈپ قويىسەن . كەچتە نىياز كېلىپ دەرۋازىنى قۇلۇپلاپ ئۆيگە كىرىشى بىلەنلا مەن ئۇنى بوغۇپ قويىمەن .

ــ مۇنداق ئۆلتۈرۈش خەتەرلىك !ــ دېدى ئايجامال ،ــ ئەگەر ئۇ شۇنداق تېزلا ئۆلۈپ قالسا قولۇم قوشنىلاردا گۇمان پەيدا بولىدۇ .

ــ ئەمىسە قانداق قىلساق بولىدۇ ؟

ــ سەن ماڭا بازاردىكى دورىپۇرۇشلاردىن ئاستىراق تەسىر قىلىدىغان زەھەر تېپىپ ئەكىلىپ بەر ، مەن ئۇنى نىيازنىڭ تاماقىغا قوشۇپ بېرىمەن ، ئۇ ئاستا ئاستا ھالسىزلىنىپ ئۆلسۇن . قېرى ئادەم مۇشۇنداق ئۆلۈپ كەتسە ھېچكىم گۇمان قىلمايدۇ . بۇ چىرايلىق ھويلا ، مال مۈلۈك ۋە مەن ھەممىمىز ساڭا تەئەللۇق بولىمىز . نىيازنىڭ نەزىر چىراغلىرى ئۆتۈپ بولغاندا ، سەن ماڭا ئادەم كىرگۈزىسەن ، بىز ئەل جامائەت ئالدىدا ئوچۇق ئاشكارە نىكاھلىنىمىز . نىياز كۆمگەن دۇنيالار بىزگە ئۆلۈپ كەتكۈچە يېتىپ ئاشىدۇ .

ــ ئەقلىڭگە ئاپىرىن ! ــ دېدى بارات ، ــ بىراق بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن خېلىلا ۋاقىت كېتىدىغاندەك تۇرىدۇ .

ئايجامال ئۆزى تاپقان ئەقلىگە ئۆزى خۇش بولۇپ كۆزلىرى ئويناپ كەتتى .

ــ سەۋرى قىل ، يىگىتىم !ــ دەپ باراتقا ئەركىلەپ سۈركەلدى ئۇ ، ــ سەۋرى قاچىسىنىڭ تېگى ھالاۋەت . كىتابلارغا شۇنداق يېزىلغان . سەن زەھەرنى تېپىپ كەل ، قالغان ئىشلارنى ماڭا قويۇپ بەر !...ئەمما ، بىر شەرت ، بىز توي قىلغاندىن كېيىن سەن مېنى مەڭگۈ تاشلاپ كەتمەسلىككە قەسەم بېرىسەن .

ــ قەسەم بېرىمەن ! ــ دېدى بارات .

ئۈچىنچى قىسىم
چۆل ئوغلى

ئۈچ تۈپ توغراق

ئاردىن خېلى يىللار ئۆتۈپ كەتتى . زادى قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى ھېچكىم ئېنىقكە ھېسابلاپمۇ كۆرمىدى . ۋاقىت ئۇ شۇنداق نەرسە ، ھېچكىم ھېسابلاپ ئۇنىڭ چېكىگە يېتەلمەيدۇ : ھېسابلىمىساڭمۇ كۆزۈڭگە كۆرۈنمەي ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ . لېكىن ، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە ، ھەر بىر تۈپ گىياھ ، تاغۇ تاش ، چوڭ كىچىك ھاياتلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ۋاقىتنىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن ئىزنالىرىنى كۆرگىلى بولىدۇ ... چۆل ئوغلى ئەمدى بۇرۇتلىرى خەت تارتىپ ، چوڭلا يىگىت بولۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ ئاتىسى ئەزان چىللاپ قويغان «سەپەر»دېگەن ئىسمى ھېچكىمنىڭمۇ ئېسىدە قالمىغانىدى ، ھەممە ئۇنى «چۆل ئوغلى » دەپ چاقىرىشاتتى .

بۇ ئۇزۇن يىللار ئىچىدە باھار قۇشلىرى چۆل ئاسمىنىدىن قانچە قانچە رەت ئۇچۇپ ئۆتتى . چۆل يوللىرىدا قانچە كارۋانلارنىڭ قوڭغۇراق ئاۋازى ياڭراپ ، تالاي يولۇچىلار يىراقلارغا ئۇزاپ كېتىشتى . قۇملۇقلار ئۈستىدىن سانسىز بورانلار ئۇچۇپ ئۆتۈپ ، قۇم بارخانلىرى قانچە قېتىملاپ ئۆز ئورنىنى يۆتكەشتى . كىملەردۇر يىغلاپ ، كىملەردۇر كۈلۈپ ، كىملەردۇر تۇغۇلۇپ ، كىملەردۇر ئالەمدىن ئۆتتى . كۆك ئاسماندىن قانچە يۇلتۇزلار ئېقىپ چۈشتى . لېكىن ، ئوتۇنچى بوۋاينىڭ چايخانىسى ئالدىدىكى ئۈچ تۈپ توغراق ئىلگىرىكىدەكلا ئەتراپىغا سالقىن سايە تاشلاپ ، يەنە ئۆز ئورنىدا مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . بۇ يىللاردا ئەتراپنى قۇم بېسىپ ، كارۋان يوللىرى يىراققا سۈرۈلۈپ كەتكەچكە ، چايخانا ئىلگىرىكىدىن چۆللىشىپ قالغانىدى . پەقەت شۇ ئەتراپتىكى جاڭگاللاردىن ئوتۇن ئاچىقىدىغان ئوتۇنچىلار ، يولدىن ئازغان يولۇچىلار ، قارچىغىلىرىنى بىلەكلىرىگە قوندۇرۇپ ئارلاپ پەيدا بولۇپ قالىدىغان ئوۋچىلار ، قانداقتۇر بىرەر دىۋانە ، ئاشىق ياكى كەچ قالغان جاھانكەزدىلەر بۇ يەرگە چۈشۈپ ، ئۇلاغلىرىنى دەم ئالدۇرۇپ ، قونۇپ ، چاي ئىچىپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى .

ئوتۇنچى بوۋاي ئوسمان بىر قانچە يىلنىڭ ئالدىدا مومىينى ئاشۇ قۇملۇقلارنىڭ ئىچىگە ـ ئوغلىنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلدى . ھازىر ئۇنىڭغا ئوبدانلا قېرىلىق يەتكەن ، بەللىرى مۈكچەيگەنىدى . يىراق يېقىننىڭ ئىشنى چۆل ئوغلى بېجىرەتتى . بوۋاي تاڭ سەھەردە قوپۇپ ئوچاق ئەتراپىدا ئاۋارە بولاتتى ، چەينەكتىكى تۈنۈگۈندىن ئېشىپ قالغان چايلارنى تۆكۈپ ، شامىلارنى تازىلايتى . قاراپ كەتكەن يوغان مىس چۆگۈننى ئوتقا قوياتتى . ئۇ شەھەرنىڭ چايچىلىرىدەك چاينى ھەرگىزمۇ ئالدىن دەملەپ قويمايتى . پەقەت يىراقتىن يولۇچىلارنىڭ قارىسى

كۆرۈنۈپ ، ئۇلاغلىرىنىڭ بېشىنى بۇ تەرەپكە بۇرىغاندىلا چەينەكلىرىگە يېڭى چاي سېلىپ ، قايناق سۇ بىلەن لىقلاپ ، ئوتقا يېقىنلاشتۇراتتى . ئۇنىڭ ساندۇقلىرىدا بولسا ئەڭ پۇراقلىق چايلار ساقلىناتتى . ئۇنىڭ دەملىگەن چېيى ئىلگىرىكىدەكلا لەززەتلىك بولۇپ ، ئىچكەن ئادەمنى تەرلىتىپ ، يۈزلىرىگە قان يۈگۈرتۈپ ھاردۇقنى چىقىراتتى .

چۆل ئوغلى يېتىلىپ ئوبدانلا بوي تارتقان بولۇپ ، ئۇنىڭ يۇمران ، ئاپئاق تېرىلىرى چۆل ئاپتىپىدا كۆيۈپ مىس رەڭگە كىرگەنىدى . ئۇ ھەر كۈنى سەھەر تۇرۇپ ، بۇلاقتىن سۇ ئەكىلىپ كۈپلەرنى تولدۇراتتى . ئاندىن ئارغامچا ، پالتىلىرىنى ئېشەككە ئارتىپ ، ئوتۇن ئەكىلىش ئۈچۈن چۆلنىڭ ئىچىگە قاراپ ماڭاتتى . چايخانىنىڭ ئارقىسىدا ئۇ توشۇپ كەلگەن ئوتۇنلار دۆۋىلىنىپ تۇراتتى . بوۋاي بۇ ئوتۇنلارنى چاي قاينىتىشقا ئىشلىتىپ ، ئاشقىنىنى ئوتۇنچىلارغا ئەرزان باھادىلا بېرىۋېتەتتى . ئاتا بالىنىڭ تىرىكچىلىكى ئەنە شۇنداق داۋام قىلاتتى .

ئوتۇنغا ماڭغان چۆل ئوغلى يول بويى ناخشا ئېيتاتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەتراپتىكى ھەممە نېمە تونۇش ۋە يېقىملىق ئىدى . ياشلىق ئۇنىڭ قەلبىدە يېڭى ئىستەك ، يېڭى تۇيغۇ ، يېڭى تەلپۈنۈشلەرنى ئۆستۈرەتتى . ئادەمسىز بۇ چۆلدە تەبىئەتنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىدا يېتىلدۈرىۋاتقان بۇ ئۆزگىرىشلىرىنىڭ زادى نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئۇ تېخى چۈشىنىپ يېتەلمەيتى . چۆل ئوغلى ئۆ يولدا ئۇچراشقان ھەر بىر تۈپ گىياھ ، جان جانىۋارلار غايىبانە پاراڭلىشىپ ئۆتەتتى . چۆل ئۇنىڭ ئانىسى ، ۋەتىنى ، كۆڭۈل خۇشى ئىدى .

چۆلنىڭ گۈزەللىكىنى پەقەت چۆل پەرزەنتىلا بىلىدۇ . ياراتقان ئىگەم ئالەمنىڭ ھەممە يېرىگە ئۆزىگە خاش كۆركەملىك بەخش ئەتكەن ، بۇ تونۇردەك كۆيۈپ تۇرغان قۇملۇقلاردىمۇ يەنە قىزىق قۇم تەكتىگە قەيسەرلىك بىلەن يىلتىز تارتىپ باراقسان بولۇپ تۇرغان ياپيېشىل توغراقلار ئۇچراپ تۇرىدۇ . خۇرجۇننى مۆرىسىگە ئارتىپ يىراقلاردىن كېلىۋاتقان يولۇچى توغراقلىقتا سايىداپ ئولتۇرغاندا ، قەيەردىندۇر سالقىن چۆل شامىلى پەيدا بولۇپ ئۇنى يەلپۈپ ئۆتىدۇ ـ دە ، يولۇچى جەننەتنىڭ ھوزۇرىنى سۈرىدۇ ...، بۇ يەردە يەنە قىپقىزىل گۈللەپ تۇرغان يۇلغۇنلار ، تىكەنلىك ياۋا ئوتلار ، چېچەكلەپ تۇرغان دالا گۈللىرى ، پۆپۈكلىرىنى يىنىك ئىرغاڭلىتىپ تۇرغان قومۇشلار ئۇچرايدۇ . چۆل ئوتلىرىنىڭ ئۆمرى بەكمۇ قىسقا ، ئۇلار ئانچە مۇنچە تامشىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان چۆل يامغۇرىدىن سۇ ئىچىپ بىخلىنىپ ، قاقاس چۆلگە بىر مەزگىل بولسىمۇ يېشىللىق بەخش ئېتىدۇ ـ دە، ئاندىن ئالدىراشلىق بىلەن چېچەكلەپ ، ئۇرۇق تۈتۈپ ، ئۆز ئۇرۇقلىرىنى يەنە قۇملار ئارىسىغا چېچىۋېتىپ ھاياتىنى

ئاخىرلاشتۇرىدۇ . بۇ ئۈرۈقلارنى چۆل شاماللىرى بەزىدا يىراقلارغا ئەكېتىدۇ . كۆزگە كۆرۈنمەس ئۈرۈقلار چۈشكەن يېرىدە خۇددى ئاشقىنىڭ يۈرىكىدىكى مۇھاببەت ئوتىدەك ، قىزنىڭ قەلبىدىكى مەخپى سىردەك ، بىخلىنىدىغان يەنە بىر پۈرسەتنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈپ ياتىدۇ .... چۆل ئادەملىرىنىڭ مىجەزىمۇ سۇسىز جەزىرىلەردە كۆكلەپ تۇرغان ئاشۇ تىكەنلىك ئوتلارنىڭ تەبىئىتىگە ئوخشاپ كېتىدۇ . راھەتلىك باغلار ، شەھەرنىڭ سالقىن سارايلىرىدا يىللاپ ئاپتاپ كۆرمىگەن لەشتەك ئاق چىرايلارنى بۇ يەردە ئۇچىراتقىلى بولمايدۇ . چۆل ئادەملىرىنىڭ چىرايى قۇياشتا چاقناپ مىستەك پارقىراپ تۇرىدۇ . ئۇلارنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنىڭ رەڭگىمۇ ئۆڭۈپ ئاشۇ قۇملارنىڭ رەڭگىگە ئوخشاپ قالغان : قۇياشنىڭ ئوتتەك قىززىق تەپتى ، ئۇزۇلمەي چىقىپ تۇرىدىغان چۆل شامالىرى جاھىللىق ، قوپاللىق ، مەردانىلىك ، ساددىلىقتەك خىسلەتلەرنى ئۇلارنىڭ قان قېنىغا سىڭدۇرۇۋەتكەن ...شۇنداق ، بۇ يەردە تەبىئەت ھېچبىر ھاياتلىقنى پەپىلىمەيدۇ ؛ھەممە نېمە ئۆزىنىڭ قايتماس ، ئېگىلمەس روھىغا تايىنىپلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدۇ !...

چۆل ئوغلى بەزىدە خىيالغا چۈشۈپ ئولتۇرۇپ قالاتتى . ئۇنىڭ ئىسىگە ياۋا مېۋىلەر بىلەن جاڭگاللىشىپ كەتكەن بىر تاشلاندۇق باغ ، كارۋاتتا ياتقان بوۋاي ، ئۇنى كۈتۈرۈپ ماڭغان ئاكىلىرى كەلگەندەك بولاتتىيۇ ، يەنە بۇ ئەسلىمە چۈشتەك خىرەلىشىپ كېتەتتى .

ـ ئوغلۇم ، ئەمدى ساڭا مۇلايىم بىر قىز لازىم ئىدى ـ دەيتتى ئوسمان بوۋاي قۇرامىغا يېتىپ قالغان چۆل ئوغلىغا زوقلىنىپ قاراپ ـ مەن سېنىڭدىن كىچىك ۋاقتىمدىن باشلاپ ئوتۇنچىلىق قىلغان ، شۇڭا مېنى بىلگەنلەر ھازىرغىچە ئوتۇنچى ئوسمان دېيىشىدۇ . كېيىن ، ياخشى نىيەتلىك بىر كىشى ئۆز قىزىنى ماڭ نىكاھلاپ قويىدى ۋە مۇشۇ بۇلاقنىڭ يېنىغا ، ئۈچ تۈپ توغراقنىڭ ئاستىغا بىر چايخانا ئېچىشنى مەسلەھەت بەردى . شۇنداق قىلىپ بۇ يەرگە چايخانا ئاچتىم ، ئايالىم جاپايىمنى ئەللىك يىلدىن ئوشۇق تارتتى . ئاخىرىدا ئۆز قولۇمدا جان ئۈزدى . ئوغلۇم بىلەن مومىيىمنى مۇشۇ ئەتراپتىكى توغراقلىقتا كۆمدۈم ، شۇڭلاشقا ، مۇشۇ چۆللۈكتىن ، كونا چايخانىدىن نېرى كەتكۈم كەلمەيدۇ . ئاللاھنىڭ رەھمىتى چەكسىز ، قارا ، ئاخىرىدا خۇدايىم ئىككىمىزنى بىر بىرىمىزگە ھەمراھ قىلدى . ئاللا ـ ئاجىزلار ئۈچۈن پاسىبان ، كەچ قالغانلار ئۈچۈن پاناھ ! ھەر نامىزىمدا ئاللاغا شۈكرى ئېيتىمەن . بىراق ، بۇ ئەتراپتا بىز ئىشىك قېقىپ كىرگۈدەك قىزلىق ئۆيلەر يوق . باشقا يۇرتنىڭ قىزلىرى بۇ چۆلنىڭ جاپاسىغا

چىدىمايدۇ . خۇدا بىر يەردىن بەختىڭنى ئېيتار !....

بوۋاينىڭ مۇنداق سۆزلىرىنى چۆل ئوغلى قىزارغان هالدا ، شېرىن تۇيغۇغا چۆمۈپ ئاڭلايتى .

چۆل ئوغلىنى ھەممىدىنمۇ چايخانىدا قونۇپ قالىدىغان يولۇچىلارنىڭ گەپ سۆزلىرى ناھايىتى قىززىقتۇراتتى . يىراقتىن كەلگەن ياكى يىراقلارغا سەپەر قىلىپ كېتىۋاتقان بۇ ئاجايىپ كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسىرى دۇنيا ئۇنىڭغا تولىمۇ چەكسىز ۋە سىرلىق بىلىنەتتى . بۇ يەردە قونغان ئوتۇنچىلار جان باقماقنىڭ كۈندىن كۈنگە تەسلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ، شەھەردە ئوتۇننىڭ باھاسى چۈشۈپ ، سودىگەرلەرنىڭ ماللىرىنىڭ قىممەتلەپ كېتىۋاتقانلىقى ئۈستىدە دەرد تۆكۈشەتتى . بەزىدە بۇ يەردە ساپايى ، خۇرجۇنلىرىنى كۆتۈرگەن دىۋانىلەر ، ئاشىقلار ، داپ ۋە خەنجەرلەرنى تاغارغا سېلىپ يۈدىۋالغان باخشى ، رەمباللار كېلىپ تۈنەپ قالاتتى . ئۇلار قەيەردىندۇر بىر يەردە ئىككى باشلىق بىر ئەجدىھانىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە پۈتۈن بىر شەھەرنىڭ ئادەملىرىنى تىرىكلا يۇتۇپ كەتكەنلىكىنى ، كىمدۇر بىرىنىڭ جاڭگالدىكى يوغان بىر قارا تاشنى ئۆز ئورنىدىن يۆتكەپ قويۇش بىلەن قارا بولران پەيدا بولۇپ ، شۇ ئەتراپتىكى خەلقنىڭ ئۆي ـ ماكان ، تەرگەن زىرائەتلىرىنى ئاسمانغا ئۇچۇرتۇپ كەتكەنلىكى ، ۋە ھاكازىلار توغرىسىدا سۆزلىشەتتى .

چۆل يوللىرىدا پات پات پەيدا بولۇپ قالدىغان تەۋەككۈلچىلەر ، جاھانكەزدىنىڭ گەپلىرى تولىمۇ قىززىقارلىق ئىدى . ئۇلار مۇشۇ پايانسىز قۇملۇقلارنىڭ قەيەردىدۇر بىر يېرىدە ـ قوۋم دۆۋىلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان قەدىمي شەھەرلەر ، تۈگىمەس بايلىق بىلەن تولغان خەزىنىلەر ھەققىدە قىزىشىپ سۆزلىشەتتى .

ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئەنە شۇنداق سىرلىق خەزىنىلەرنى ئىزدەپ چۆلگە ئىچكىرلەپ كىرىپ كەتكىنىچە قايتىپ چىقالمايتى ـ دە، دېرەكسىز غايىپ بولۇشاتتى . يەنە بۇ كونا چايخانىدا بەزىدە كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ تۇرىدىغان ئۈنچىقماس كىشىلەر قونۇپ ئۆتەتتى ، ئۇلار قايسى بىر يۇرتنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا قارشى باش كۆتۈرگەن ئېسيانكارلىرى ، بەگلەرگە بوي بەرمەي قېچىپ يۈرگەن تېنىمسىز پالۋانلار ئىدى . كۆپىنچە ئۇلار قاراڭغۇ چۈشكەندە پەيدا بولۇشاتتى ـ دە، ئەتىسى تاڭ يورۇماستىنلا ئاتلىرىنى ئىگەرلەپ ئۇزاپ كېتىشەتتى . چايخانا ئالدىدىكى ئۈچ تۈپ توغراق ئۆتكەن كەچكەنلەر ئۈچۈن بەلگە ئىدى . چايخانىدا يەنە يېڭى مېھمانلار كېلىپ چاي ئىچىشەتتى ۋە يېڭى يېڭى ۋەقەلەر ھەققىدە ھېكايىلەر باشلىناتتى . مۇنداق ھېكايىلەر ئەسلىدە راست بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەردىن

باشلانغان بولسىمۇ ، ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈش بىلەن ئۇنىڭغاسۆزلىگۈچىلەرنىڭ مۇبالىغىلەشكەن خىياللىرى ئارىلىشىپ ، ئاخىرىدا بەكمۇ قىززىقارلىق ئەپسانىلەرگە ئايلىنىپ كېتەتتى .

«بىغەملەر شەھىرى»ھەققىدە

يېڭى رىۋايەتلەر

ھەممىدىنمۇ چۆل ئوغلىنى «بىغەملەر شەھىرى»توغرىسىدىكى پاراڭلار بەك قىززىقتۇراتتى . كىشىلەر مۇشۇ چۆلنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئىلگىرى «بىغەملەر شەھىرى»دەپ نام ئالغان ئاۋات بىر شەھەرنىڭ بولغانلىقىنى ھېكايە قىلىشاتتى . ئېيتىشلارغا قارىغاندا : ئۇ شەھەرنىڭ سېپىللىرىمۇ ، ھەتتا ھويلا ـئاراملىرىنىڭ تاملىرىمۇ بولمىغانىكەن . ئۇ يەرنىڭ كىشىلىرى قۇۋلۇق ـشۇملۇقنى ، ئوغۇرلۇق قىلىشنى بىلمەيدىكەن . خان ـپادىشاھ ، لەشكەر دىگەنلەرنىمۇ تونىمايدىكەن .

يەيدىغان ـئىچىدىغانىنىڭ باياشاتلىقىدىن ئۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ئويناپ كۈلۈپ ناھايىتىمۇ بىغەم ياشىغانىكەن . كېيىن بۇ شەھەرنى ياۋلار بېسىپ كىرىپ ۋەيران قىلىپتۇ . ئۇ شەھەردىكى مال ـ دۇنيانىڭ كۆپلۈكىنى ئاڭلاپ مىڭلاپ دىۋانىلەر، ئاچ يالاڭاچ قالغان ئادەملەر ئېقىپ كىرىپ بۇلاڭ تالاڭ قىلغىلى تۇرۇپتۇ . ئاخىردا شەھەر چۆللىشىپ ، ئېتىز ئېرىقلارنى قۇم بېسىپ ، ئادەملەرنىڭ ھەممىسى جىن ئالۋاستى ، ئېزىتقۇلارغا ئايلىنىپ كېتىپتۇمىش ...

« بىغەملەر شەھىرى» ھەققىدە گەپ بولۇنسىلا يولۇچىلار ئىختىيارسىز قىززىق پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشەتتى .

«شۇ ‹بىغەملەر شەھىرى›گە يېقىن بىر جايدا كېتىۋاتسام ــ دەپ ھېكايە قىلاتتى يولۇچىلارنىڭ بىرى ــ كۆزۈمگە چىراغلىرى يېنىپ تۇرغان بىر شەھەر كۆرۈندى . يائاللا ، ھېلىقى ‹بىغەملەر شەھىرى›دىگىنى شۇ بولمىسۇن ، دەپ شەھەرنى يانداپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدۇم . قارىسام ، چەتتە بىر يەردىن پەنجىرىلىرىدىن چىراغ يورۇقى چۈشۈپ تۇرغان ئۆي كۆرۈندى . ئۇلاغلىرىمنىڭ بېشىنى شۇ تەرەپكە بۇرۇدۇم . ئۆينىڭ ئەتراپى بۈكىكىدە دەرەخلىك ئىكەن . مۇشۇ يەردە دەم ئېلىپ كېتەي دەپ ئۇلاغلىرىمنى ئوتقا قويۇۋېتىپ تۇراتتىم ، ئۆي ئىچىدىن ئاياللارنىڭ گۇدۇڭلاشقان ئاۋازى ئاڭلاندى ، پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ بېرىپ پەنجىرىدىن قارىسام ، ئۆينىڭ ئىچى

شۇنچە چىرايلىق بېزىلىپتۇ ، تاملاردا گىلەم ، ئۈچ خوتۇن قىلىن يېكەنداز كۆرپىلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشۈپ كېتىپتۇ .

ــ بۇ سودىگەر دىگەن خەققە پۇل بولسىلا بولدى ــ دەپ گېپىنى داۋام قىلدى بىر خوتۇن ، ــ مانا، مېنىڭ ئېرىم سودا بىلەن چىقىپ كەتكىلى بىر ئايدىن ئاشتى .

ھەر كۈنى يولىغا قارايمەن ، شۇمۇ كۈن بوپتۇمۇ؟!..

ــ سىنىڭكىگە ئاي بوپتۇ ، ــ دېدى ئىككىنچىسى ــ مېنىڭكى ئۆيدىن يوقالغىنىغا يىل بولاي دەپ قالدى . تايىنلىق ئۇ خەق خىيالىغا كەلگەن بىر يەردە ، ئۇچرىغان بىر پاسكىنا بىلەن قۇچاقلىشىپ ياتقاندۇر ، بىز بولساق بۇ يەردە ئۇ خەقنىڭ يولىغا تەشنا ...

بۇ گەپلەرنى مەن پەنجىرە يېنىدا ئاڭلاپ تۇرىمەن .

ــ ئوھوش ، يوق ئەرلىرىڭلارنىڭ ئارزۇسىنى قىلىپ ئاغزىڭلارنى تاتلىق ئەتمەڭلار !... شۇ تاپتا خۇدايىم ئالدىمىزغا غايىپتىن بىرەر ئەر كىشىنى ئەۋەتسىمىغۇ !ــ دېدى ئۈچىنچىسى .

ــ قارغۇ ، جىرتاق بولسىمۇ مەيلىتى ، ــ دەپ قوشۇلدى بىرى.

ــ ئەگەر راستىنلا شۇنداق بىر مېھمان كېلىپ قالسا ئاۋال كىمنىڭ ئۆيدە قونىدۇ ؟ــ دەپ سوراپ قالدى يەنە بىرى .

ــ ئەلۋەتتە مېنىڭكىدە ياتىدۇ ، ئۆتكەندە بىرى كېلىپ سىنىڭكىگە چۈشمىگەنمىتى !؟ــ دېدى ئىككىنچىسى .

ــ ئەمدى نۆۋەت مېنىڭ بولىدۇ ، سەنلەردە ئىنساپ دىگەن بارمۇ !؟ ــ دەپ چاچراپ قوپتى ئۈچىنچىسى .

شۇنىڭ بىلەن بىر چىرايلىق پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان خوتۇنلار بىر بىرى بىلەن چاچلىشىپ كەتتى .

ــ ھاي بولدى قىلىڭلار !ــ دەپ ئىشىكتىن ئېتىلىپ كىرىپ ، ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويدۇم . خوتۇنلار مېنىڭ بېشىمدىن ئايىغىمغىچە قارىشىپ ھەيران بولدى .

ــ ئۆزۈڭ كىم بولىسەن ؟ بۇ يەرگە نەدىن كېلىپ قالدىڭ ؟ــ دەپ سوراشتى .

ــ مەن يولۇچىمەن ، بىرەر قونالغۇ ئىزدەپ بۇ تەرەپكە بۇرۇلغانىتىم ، ۋاراڭ چۇرۇڭنى ئاڭلاپ نىمە گەپكىن دەپ كىرىشىم ــدىدىم .

ــ ئوبدان بوپتۇ ، بىزمۇ يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ ئولتۇراتتۇق . قېنى يۇقۇرغا ئۆت ، بىللە كۆڭۈل ئېچىشىپ بۇ زېرىكىشلىك تۈننى تاڭغا ئۇلايلى . ئاندىن سەنمۇ ئۆز يولۇڭغا راۋان بول ــ دېدى خوتۇنلار .

ئۇلار مېنى تۆردىكى يەكەنداز ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇپ ، بېلىمگە پەي ياستۇقلارنى قويدى . ئالدىمغا داستىخان سېلىپ ، نازۇ نېمەت دېگەننى تىزىۋەتتى .

بىردەمدىن كېيىن شاراپ ئىچتۇق ، شاراپ كەيىپ قىلغانسىرى كۆزۈمگە بۇ خوتۇنلار بىر بىرىدىن گۈزەل كۆرۈنگىلى تۇردى .

ــ مەن بىر يولۇچىمەن ، بۇ كېچە سىلەر بىلەن داستىخاندا بىللە بولۇشنى تەقدىر نېسىپ قىپتۇ . بۇ چۆللەردە يۈرۈپ ئايال زاتىنى كۆرمىگىنىمگىمۇ ئۇزۇن بولغانىكەن . ئەيىپ كۆرمىسەڭلار ، ئاراڭلاردىكى بىرەرىڭلار بىلەن خالىيدا بىللە بولسام ، سودىگەر خەق دېگەن نەدە كۈن كەچ كىرسە ئۆيى شۇ . تەلپىمنى يەردە قويمىساڭلار !ــ دەپ ئۆتۈندۈم . خوتۇنلار كۈلۈشتى . ئارىدىن بىرى :

ــ بۇ ئۈچىمىز بىر بىرىمىزگە كۈندەش ، قېنى ئۆزۈڭ ئېيىت كىمنى كۆڭلۈڭ تارتىدۇ ؟ــ دېدى .

قارىسام بۇ خوتۇنلار بىر بىردىن چىرايلىق . بىرىنىڭ بەدىنى قاشتېشىدەك سۈزۈك ، يەنە بىرى قاراقۇمچاق ، مېھرى ئىسسىق ، ھەممىدىن ياش بىرىنىڭ بولسا نېپىز شايى كۆڭلەكتە چىرايلىق يوتىلىرى ، كېلىشكەن بەدەنلىرى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپلا تۇرۇپتۇ . قايسىسنى تاللىشىمنى بىلمەي تېڭىرقاپ قالدىم .

ــ بولمىسا بىز چېلىشايلى ــ دېدى يەنە بىرى ، ــ سەن كىمنى يىقىتۋالساڭ شۇ سېنىڭ بولسۇن !

ــ ئەگەر ئۈچۈڭلارنى يىقىتۋالسامچۇ ؟ــ دېدىم .

ــ ھە ، ئۈچىلىمىزنى يىقىتۋالساڭ ، بۈگۈن كېچە نۆۋەت بىلەن خىزمىتىڭدە بولايلى ، ــدېدى .

چېلىششقا چۈشتۇق ، دەسلەپتە ھېلىقى شايى كۆڭلەك بىلەن تۇتۇشتۇم . جانىۋارنىڭ بەدەنلىرى شۇنداق يۇمشاق ، بىلىمگە چىرماشقان قوللىرى ئۇزۇم تېلىدەك ئەۋرىشىم . خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن ئايىغى چۆيۈن ئېيسۋالغاندەك ئېغىر . يەردىن زادىلا يۇلۇۋالالمىدىم . بىر چاغدا ئۇ مېنى يانپىشىغا ئېلىپ يەرگە ئاتتى . ئىككىنجىسگىمۇ تەڭ كېلەلمىدىم . ئۈچۈنچىسى تۇتۇشا ـتۇتۇشمايلا بېشىدىن ئارتىلدۇرۇپ تاشلىۋەتتى . خوتۇنلار قاقاقلاپ كۈلۈشىدۇ . يىقىلغان يېرىمدىن ئۆمىلەپ قوپۇپ :

ــ كېلىڭلار ، بولمىدى ، باشقىدىن !ــ دېيمەن . يەنە تۇتۇشىمەن . يەنە يېقىلىمەن . ناھايىتى ئۇسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم .

شۇنداق قىلىپ ھېلىقى خوتۇنلار بىلەن تاڭ ئاتقۇچە چېلىشىپ ھالىمدىن كېتىپتىمەن . بىر چاغدا كۆزۈمنى ئاچسام ، تاڭ يورۇپ كېتىپتۇ . ھېلىقى يەردە نە شەھەر ، نە ئۆي بولسۇن ؟ ئەتراپ چەكسىز قۇملۇق . ئاخشام قورسۇقۇمغا بىر نەرسە يېگەندەكمۇ ئەمەسمەن . ئۇلارغىلارنىڭ قورساقلىرىمۇ ئېچىپ بېغىنلىرىغا چاپلىشىپ كېتىپتۇ . قورقىنىمدىن چاچراپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، ئۇلارغىلارنى ھەيدەپ قاچتىم .»

« مەن سىلەرگە كىچىككىنە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي ــ دەپ گەپ باشلايتى ئىككىنچى بىر مېھمان ــ سەن ئۈچ خوتۇننى ئۇچراتقان شۇ ئەتراپ راستىنلا تەكشى ئەمەس ئوخشايدۇ . بىر كۈنى كەچكە يېقىن ، ماڭمۇ نەق شۇ يەردىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىپ قالدى . سەل ئەيمىنىپ كېتىپ باراتتىم ، بىرىنىڭ < ھەي تاش!> دەپ ۋارقىرىغىنى ئاڭلانغاندەك قىلدى . مېنى بىرى چاقىرىۋاتامدۇ ، نېمە ؟ دەپ ھەيران بولۇپ ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتىمەن . < تاش ، تاش!> دېگەن ئاۋاز قايتا ، قايتا ئاڭلاندى . ماڭە ماڭە بىر ئەسكى تۈگمەننىڭ ئالدىدىن چىقىپ قالدىم . قارىسام ، تۈگمەننىڭ ئالدىدا بىر سەتەڭ چوكان ئولتۇرۇپتۇ . ئۆمرۈمدە مۇنداق كېلىشكەن خوتۇننى كۆرمىگەن ئىكەنمەن .

ــ مېنى سىلى چاقىردىلىمۇ ؟ــ دەپ سورىدىم

ــ ھە ، مەن چاقىرغان ــ دەپ تاتلىق كۈلدى .

ــ نېمە گەپتى ؟ ــ دېسەم .

ــ ماۋۇ تۈگمەنگە ئۆگۈت ئەكېلىۋىدىم ، تۈگمەندە ئادەم يوق ئىكەن . قاراڭغۇ چۈشكەنسىرى قورقىۋاتىمەن ، ماڭا بىر كېچە ھەمراھ بولغان بولسىلا ــ دېدى .

ــ ھەمراھ بولسام بولاي !ــ دېدىم .

ھېلىقى چوكان مېنى تۈگمەنگە باشلاپ كىردى . ئاندىن قاش كۆزلىرىنى ئويىنىتىپ ، ئەتراپىمدا پىرقىراپ قاقاقلاپ كۈلگىلى تۇردى ، نېمە بولغىنىمنى ئۇقمايمەن . ئۇنىڭ چىرايىغا مەپتۇن بولۇپ ، كېچىچە تۈگمەن تېشىنى چۆرۈپ چىقىپتىمەن . ھېرىپ زادىلا ھالىم قالمىدى . بىر چاغدا ھېلىقى چوكانغا :

ــ خېنىم ، تاڭمۇ ئاتاي دەپ قالدى ، بىردەم ياتمايلىمۇ ؟ــ دېدىم . چوكان :

ــ بوپتۇ ، ياتساق ياتايلى ،ــ دېدى .

شۇنداق كۆڭۈللۈك قۇچاقلىشىپ ياتتۇق . سەھەردە ئويغىنىپ قارىسام ، بىر بەتبەشىرە قېرىنى قۇچاقلاپ يېتىپتىمەن . چاچراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنە بىر قارىسام ، يېنىمدا ياتقىنى بىر ساھىبجامال ئايال ئىكەن . ئۇ ھېچنېمىنى تۇيماي يېنىك نەپەس ئېلىپ ئۇخلاپ يېتىپتۇ .

ئېڭىشىپ قارىسام كۆزۈمگە يەنە شۇنداق بىر ئالۋاستى خوتۇن كۆرۈندى . <يائاللا ، بۇ نېمە كارامەت ، كۆزۈم تورلىشىپ بىر قانداق بولۇپ قالدىمۇ نېمە ؟> دەپ كۆزۈمنى ئۇۋۇلىدىم . ھېلىقى چوكاننىڭ ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆتۈپ تازا زەن سالدىم . بايا بۇ چوكاننىڭ ئىككى يۈزى بار ئىكەن . بىر تەرەپتىن قارىساڭ تولۇن ئاينىڭ ئۆزى ، يەنە بىر تەرىپىگە ئۆتۈپ قارىساڭ بەتبەشىرىلىكىدىن كىشىنىڭ كۆڭلى ئېلىشىدۇ . شۇ قاچقىنىمچە چوڭ يولغا چىقىپ توختىماي يۈگۈرۈپتىمەن ...،ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ئىككى يۈزلۈك ئالۋاستى دېگىنى شۇ ئوخشايدۇ .»

« بىر كۈنى شۇ چۆلدە ئېشەكلىك كېتىپ بېرىپ مۈگدەپ قاپتىمەن ، ــ دەپ ھېكايىسىنى باشلايتى يەنە بىرەيلەن ، ــ بىر چاغدا كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ، ئالدىمدا بىر ئادەم كېتىپ بېرىپتۇ . ياندىشىپ بېرىپ قارىسام ، بىر كۆزى ئالغاي ، يۈزى چوقۇر ، تازىمۇ كۆرۈمسىز بىر نېمە ئىكەن . تېنىم شۈركۈنگەندەك بولدى . ئېشىكىمنى دېۋىتىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتسام :

ــ ھوي ، ئاداشوي ، ئېشىكىڭ سۆڭەك غاجىلامدۇ ؟ــ دەيدۇ ، نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ ئالىجوقا دەپ:

ــ مېنىڭ ئېشىكىم سۆڭەك غاجىلايدىغان ئىتمىدى ؟ ئۆزەڭ نېمە ئادەمسەن ؟نېمانداق كېلىش ـپەخش گەپ قىلىسەن ؟ــ دەپ قايناپ كېتىپتىمەن . ھېلىقى چوقۇر گەپلىرىمنى قاپتىلىغىمۇ ئېلىپ قويماي :

ــ ئەمىسە ئۆزۈڭ تاش يەمسەن ؟ــ دەيدۇ .

بىر ساراڭغا ئۇچرىغان ئوخشايمەن ،دەپ گەپمۇ قىلماي مېڭىۋەردىم . قارىسام ، ئېشىكىم ھەر قانچە قامچىلىسامما قەدىمى ئاستىلاپ ، چىلىق ـچىلىق تەرگە چۆمۈپ كېتىۋاتىدۇ . نېمە ئالامەتتۇر بۇ ؟ دەپ ئارقامغا قارىسام ، ھېلىقى چوقۇر يول ئۈستىدە كۆرۈنمەيدۇ . ئېشىكىمنىڭ قۇيرۇقىدا يوغان بىر تاش چىگىكلىك تۇرىدۇ . ئاچچىقىم نەدىن كەلدى ، ئېشەكتىن ئىرغىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ قۇيرۇقىدىكى تاشنى ئېلىپ يىراققا ئاتتىم . تاش

يەرگە پاققىدە چۈشۈشى بىلەن ، ئېشەك مېنىمۇ تاشلاپ تىكراڭشىپ چېپىپ كەتتى . شۇنداق قارىسام ، ئېشەكنىڭ ئۈستىگە ھېلىقى چوقۇر بىر ئۇبدان مىنىۋاپتۇ ، ئارقىسىغا قاراپ ـقاراپ قويۇپ ، سەت ھىجىيىپ كېتىپ بارىدۇ .

ـ توختا ھەي نائىنساپ ! قانداق نېمىسەن ؟ بىراۋنىڭ ئېشىكىنى نەگە ئېلىپ بارماقچىدىڭ ؟ــ دەپ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ ، يېتىشىپ بېرىپ چاپىنىنىڭ ئارقا پېشىدىن تۇتۇپ بىر تارتىپتىكەنمەن ، گۈپپىدە قىلىپ ئۈڭدىسىغا ئالدىمغىلا چۈشتى . ئېشەكمۇ جايىدا توختاپ قالدى . قارىسام ھېلىقى چوقۇر خارتىلداپ توپىدا ياتىدۇ . بىردەمدىلا ، ئاسماندىن چۈشكەندەك يېنىمدا بىر ئازازۇل خوتۇن پەيدا بولدى ، كەلگۈچە ياقامغا ئېسىلىپ :

ـ ۋاي خۇدايىم جاجاڭنى بېرەر ، ئوغرى !سەن مېنىڭ دوستۇمنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپسەنغۇ ؟!...ۋاي ۋاپادار دوستۇم ، ۋاي چىرايلىق دوستۇم ، ساڭا كۆز تەگدىغۇ ، دوستۇم ، ئەمدى مەن بۇ يالغۇزچىلىقنىڭ دەردىنى قانداق تارتارمەن ، دوستۇم !ــ دەپ يىغىنى سالدى .

نېمە بالاغا قالغاندىمەن ، دەپ ھېلىقى خوتۇنغا بولغان ئەھۋالنى چۈشەندۈرگىلى تۇردۇم . ھېلىقى بىشەم خوتۇن :

ـ بۇ ئادەمغۇ ئۆلۈپتۇ ، ئەمدى مەن بۇ چۆل جەزىرىلەردە كىم بىلەن مۈڭدىشىپ كۈننى كەچ قىلىمەن ، ئۇزاق كېچىلەرنى قانداق قىلىپ تاڭغا ئۇلاشتۇرىمەن ؟

ئەمدى سەن ماڭا خوتۇن بول !ــ دەيدۇ .

نېمە دەيدىغاندۇر ماۋۇ ساراڭ خوتۇن ؟ــ دەپ قاراپلا قالدىم .

ـ نىمە دەۋاتىسەن ؟..سەن ماڭا خوتۇن بول دەۋاتامسەن ، ئەر بول دەۋاتامسەن ؟ــ دېسەن .

ـ خوتۇن بول !ــ دەيدۇ .

قارىسام ھېلىقى مېنىڭدەك ئىككى ئەرنىڭ بەستى بار ، تازىمۇ يوغان خوتۇن ئىكەن . قورققىنىمدىن پۇت قولۇمدا جان قالمىدى .

ـ تۈزۈك گەپ قىلسىلا ، خېنىم ، خوتۇن كىشى خوتۇن ئالغاننى نەدە كۆرگەن ؟!ــ دېدىم . ھېلىقى خوتۇن ئەيمەنمەي :

ـ ماۋۇ ئادەمگە ئون نەتچە يىل خوتۇن بولغانتىم ، ئەمدى سېنى بىر نەتچە يىل بولسىمۇ خوتۇن قىلىپ باقاي

دەيمىنا !ــ دېدى .

ــ يوقلاڭ گەپنى قىلمىسلا ، قانچە پۇل دېسىلە بېرەي ، مېنى يولدىن قويمىسلا ، ئىشىم ئالدىراش ــ دېدىم . يانچۇقلىرىمنى ئۆرۈپ قېقىپ ، بار پۇلۇمنى ئۇنىڭغا بەردىم .

ــ ئەمىسە ، ئېشەكىنىمۇ تاشلاپ كەت !ــ دېدى .

ئېشەكنىمۇ تاشلاپلا ، قۇتۇلغىنىمغا خوشال بولۇپ يۈگۈردۈم ، بىر يەرگە بېرىپ قارىسام ھېلىقى ئەر خوتۇن ئىككىسى سەت ھىجىيىپ ئېشەكىنىڭ ئۈستىگە مىنىشىۋاپتۇ . بىچارە ئېشىكىمنىڭ بېلى يەرگە تىگەي دەپ قاپتۇ ...»

« ئېشەكنىڭ گېپىنى قىلساڭلار بىر ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى ــ دەپ سۆزلەپ كەتتى يەنە بىرەيلەن ــ بىر كۈنى ، ھېلىقى سىلەر پارىڭىنى قىلىۋاتقان چۆلنىڭ ئەتراپىدا پىيادە كېتىۋاتاتتىم . بىر ئېشەككە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى . ئۆمرۈمدە مۇنداق چىرايلىق ئېشەكنى كۆرۈپ باقمىغانىكەنمەن . ھېچكىم يوق چۆلدە تېزەك پۇراپ كېتىۋېتىپتۇ . ئۆزۈممۇ پىيادە مېڭىپ ، ھېرىپ ئۆلەي دىگەنتىم ، بىرەرىنىڭ كارۋىنىدىن ئايرىلىپ قالغان ئېشەك ئوخشايدۇ ، ئىگىسى ئۇچراپ قالسا بېرىۋېتەرمەن ، بۇ چۆلدە ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلۈپ قالمىسۇن ، دەپ مىنىۋالدىم . شۇنچىلىك سىلىق مېڭىشى بار ئېشەك ئىكەن دېمەمسىلەر، خۇددى شامال ئۇچۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك ھوزۇرلاندىم . ئازىراق مېڭىپلا كۆزۈم ئۇيقۇغا كەتكەندەك بولدى . بىر چاغدا :

ــ چۈشمەمسەن ، ئۆيگە كەلدۇق !ــ دېگەن ئاۋازدىن ئويغۇنۇپ كەتتىم . پوزۇر ياسالغان بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇق . ھېلى ماڭا گەپ قىلغان كىمكىن؟دەپ ئەتراپىمغا قارىسام ، ھېچكىم كۆرۈنمەيدۇ .

ــسېنى دەۋاتىمەن ، چۈشمەمسەن!ــ دېگەن ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى . قارىسام ، ئاستىمدىكى ئېشەك گەپ قىلىۋاتقانىكەن . قورققىنىمدىن ئېشەكنىڭ ئۈستىدىن ئۆزۈمنى يەرگە ئاتتىم . ئۆيدىن بىر چىرايلىق خوتۇن يۈگۈرۈپ چىقىپ :

ــ ۋاي ، مېھمان كېلىپ قاپتىكەنغۇ!ــ دەپ مېنى يۆلەپ تۇرغۇزدى ، ــ بىر يەرلىرى ئاغرىمىغاندۇر؟ــ دەپ كىيىملىرىمنى قېقىپ ئۆيگە باشلىدى .

بىر ئېشەككە ، بىر ھېلىقى خوتۇنغا قاراپ ، ئىتتىكلا ئۆيگە كىرىۋالدىم . خوتۇن ئالدىمغا تۈرلۈك تائاملارنى

تىزىۋەتتى . < بابا راستىنلا ئاستىمدىكى ئىشەك گەپ قىلغانمىدۇرياكى ماڭا شۇنداق ئىشەك گەپ قىلغاندەك تۇيۇلغانمىدۇر؟...> دىگەن خىيال كاللامدىن كەتمەي ئولتۇرۇپ كەتتىم . سەل ئېسىمنى يىغىپ :

ــ ئەجەپ مېھماندوست ئايال ئىكەنلا ، كىمنىڭ مەزلۇمى سىلى؟ــ دەپ سورىدىم . ھېلىقى خوتۇن :

ــ ھېلىقى ئۆزلىرى مىنىپ كەلگەن ئىشەكۋاينىڭ خوتۇنى بولىمەن !ــ دىمەمسىما ، يەۋاتقان نەرسەم گېلىمدىلا توختاپ قالدى . چاچراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ :

ــ مەن قايتاي ! ــدېدىم . ھېلىقى خوتۇن ئايىغىمغا ئۆزىنى تاشلاپ :

ــ بۇ چۆلدە ماڭا ئادەم دىدارىنى كۆرۈش يىلدا بىر ـ ئىككى قېتىملا نىسىپ بولىدۇ. ماڭا ئىچلىرى ئاغرىسۇن ، قونۇپ قالسىلا!ــ دەپ يىغلىغىلى تۇردى .

تالاغا قارىسام ئىشەكۋاي ئىشىكنىڭ ئالدىدىلا تۇرۇپتۇ . ئىلاجىسىز قونۇپ قالدىم . ئۇقسام : ھېلىقى ئىشەك ئەسلىدە ناھايىتى ئۇستا باخشى ئىكەن . جىنلار بىلەن ھەپىلىشىۋىرىپ ئاخىر ئۆزى ئىشەككە ئايلىنىپ كېتىپتىكەن . ئۇنىڭ بىچارە خوتۇنى ئىشەكنىڭ دىدارىغا قاراپ ئولتۇرىۋىرىشتىن بىزار بولۇپ ، ئىنسانىي تەلەپ قىلىپ يىغلىغاندا ، ئىشەكۋاي يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئادەملەردىن بىرىنى باشلاپ كېلىپ ، خوتۇننىڭ تەلپىنى قاندۇرىدىكەن . شۇ كېچە ھېلىقى خوتۇن خوشاللىقىدا قىلىدىغان قىلىق تاپالماي قالدى . كېچىچە كۆز يۇماي خىزمىتىدە بولدى . ئەتىسى ئىشەكۋاي يەنە مىنى دۈمبىسىگە ئېلىپ يولغا ئاتچىقىپ قويدى . نەچچە يىللاردىن كېيىن ، يەنە ھېلىقى يەردىن ئۆتۈپ قالدىم . بىچارە خوتۇن ئېسىمگە كېلىپ ، ئىشەكۋاينىڭ ئۆيى تەرەپكە باردىم . شۇنچە ئىزدەپمۇ ھېلىقى ئۆينى تاپالمىدىم ، ھەممە يەرنى قۇم بېسىپ كېتىپتۇ ...»

« <بىغەملەر شەھىرى> گە كېتىدىغان يول ئۈستىدىكى يوغان قارىياغاچنىڭ تۈۋىدە جۇۋاز چۆرگەن توختى قىززىقنى بىلەمسىلەر ؟ــ دىدى بىر يولۇچى بىر كۈنى ــ ۋاھ ، رەھمەتلىك ماي دىگەننى شۇنداق سۈزۈك تارتاتتىكى ، خام ئىچسەڭمۇ بولۇۋېرەتتى . شۇڭا دىھقانلار جۇۋاز چەت يەردە بولسىمۇ ، قىچا زىغىرلىرىنى ئېرىنمەي شۇ يەرگە ئاپىرىپ تارتىپ كېلەتتى . رەھمەتلىك قىززىق گەپلەرگە ئەجەپ ئۇستا ئىدى . ماي تارتقۇزغىلى بارغانلارنى كۈلدۈرۈپ ئۈچىيىنى ئۈزۈۋېتەتتى .

بىر كۈنى كېچىسى شۇ جۇۋازخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قاپتىمەن . توختى قىززىق رەھمەتلىك ئۆلۈپ كېتىپ

، بۇ جۇۋازخانا قىيسىيىپ ، ۋەيران بولۇپ ، جىندىخانىغا ئوخشاپ قالغانىكەن . قۇلاق سالسام ، جۇۋازخانىدىن قىيقاس چۇقان ، كىملەرنىڭدۇر قاقاقلاپ كۈلۈشكەن ، ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى . ئىشىكنىڭ يوچۇقلىرىدىن چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ . بۇ نېمە كارامەتتۇر ؟ دەپ ھەيران بولۇپ ، ئاستا بېرىپ ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن قارىسام ، ۋاھ ، نېمىنى كۆردۈڭ دېمەمسىلەر ؟ جۇۋازخانىنىڭ ئىچى قىپيالاڭاچ ئادەملەر بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ ، توختى قىزىق ئۇلارنىڭ بىر قانچىسىنى جۇۋازغا قېتىۋاپتۇ ...، داۋاتىمەنغۇ ، ھەممىسلا ئانىدىن تۇغما ھالدا ...، ھېلىقى ماتانى كەم گەزلەپ بېرىدىغان ئىبراھىم ماتا ، ئانىسىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرىۋەتكەن روزى خۇمپەر ، ئوتتۇز ئىككى قېتىپ ئەرگە تېگىپ چىققان پاتەم يانغاق ، نىياز سۇتخور ، يەنە قانداقتۇر مەن تونۇيدىغان تونمايدىغان ئەرلەر ، ئاياللار ...، بەزىلىرى جۇۋازخانىنىڭ تېمىغا يۆلىنىپ ئولتۇرىشىپتۇ . كۈلۈۋاتقانلارمۇ ، يىغلاۋاتقانلىرىمۇ بار ، تۇۋا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەن ئادەملەر ئەمەسمىدى ؟ دەپ ياقامنى تۇتتۇم ؛ سەپسالسام ، جۇۋازنىڭ ئاستىدىكى چىلەككە ماي ئەمەس ، قىپقىزىل قان ساقىپ چۈشۈۋېتىپتۇ . ئوتتۇردا يۈگۈرۈپ يۈرگەن بىر نەچچەيلەن :

ــ مانا بۇ پالانى باينىڭ خوتۇنى ئىززەتخان ، ئېرى يوق چاغدا ئۆيىگە مالىيىنى ئەكىرىۋېلىپ نېمە ئەسكىلىكلەرنى قىلمىغان ...

ــ ماۋۇ ئىككى ئەر خەقنىڭ ئۆز ئارا قىلىشقان بەتقىلىقلىرىچۇ ...ــ دېيىشىپ ، بىر خوتۇن ئىككى ئەرنى قىپيالاڭاچ پېتى جۇۋازغا كۆتۈرۈپ باستى .

جۇۋازنىڭ ئوق ياغىچىنىڭ غىچىرلاپ چۆرگىلەپ ، ھېلىقىلارنىڭ ئۇستىخانلىرىنىڭ قاراسلاپ سۇنغىنىنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم ، پۈتۈن بەدىنىم تىكەنلىشىپ كەتتى .

ــ ماۋۇ كىشىنى قانداق قىلىمىز ؟ــ دېدى بىرى .

قارىسام ، بىر نەچچىسى مەھەللىمىزنىڭ ئىلگىركى سۆلەتلىك ئىمامى رەھمەتلىك سادىق ھەزرەتنى تۇتۇپ تۇرۇشقانىكەن .

ــھە، ئۇنىمۇ سالايلى ؟ ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ ئۆيىگە خەتمقۇرئان قىلىپ قويىمەن دەپ بېرىپ ، تۇل قالغان خوتۇنلار بىلەن نىمە ئىشلارنى قىلىشمىغان ، ھە-ھۇ!ــ دېيىشىپ سادىق ھەزرەتنى كۆتۈرمەكچى بولۇشتى ، سادىق ھەزرەت :

ــ شۇنداق ، شۇنداق !... بولدى ، ئۆزۈملا چۈشەي ــ دەپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ، ياللاچ پېتى جۇۋازنىڭ ئىچىگە چۈشتى .

ئەتراپتىكىلەر ھەدەپ چۇقان سېلىشىۋاتىدۇ ، توختى قىزىق كۈلۈپ ، خوشال ۋارقىراپ :

ــ مانا ، ئۇ دۇنياغا بېرىپ ، دوزاختا كۆيۈپ ئازاپ تارتقىنىڭلاردىن مېنىڭ جۇۋازخانامدىلا پاكلىنىپ كەتكىنىڭلار جاھان ئىش بولدى !ــ دەۋاتىدۇ .

يۈگۈرگىنىمچە مەھەللىگە كىلىپ ، كۆرگەنلىرىمنى مەھەللىنىڭ يېشى ئىمامغا سۆزلەپ بەردىم :

ــ تەقسىر ، خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن رەھمەتلىك سادىق ھەزرىتىنىمۇ شۇ يەردە كۆردۈم . بەندىچىلىكتە گۇناھتىن خالىي بولالمايدىكەنمىز . ھېچكىم چوڭ سۆزلىمىسە بولىدىكەن . بۇ دۇنيادا قىلغان ئەتكەنلىرىمىزنىڭ سورىقى دەل توختى قىززىقنىڭ جۇۋازخانىسىدىلا بولۇۋېتىپتۇ ــ دېدىم . يېشى ئىمام :

ــ دەن سادىق ھەزرەتكە تىل تەككۈزگۈچى بولدۇڭمۇ ؟ يوقال كۆزۈمدىن !ــ دەپ قوغلاپ چىقاردى .

ــ ئىشەنمىسىلە ، ئۆزلىرى بېرىپ قاراپ باقسىلا !ــ دەپ غودۇڭشىپ قايتىپ چىقتىم . يېشى ئىمام :

ــ خەپ ، ئەتە بامدات نامىزىدا دەررىگە بېسىپ كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسەتمىسەم !ــ دەپ ۋارقىراپ قالدى .

يا قۇدرەت ! ئەتىسى يېشى ئىمام ئۆزى قانداق بولدى ، دېمەمسىلەر ، سەھەردىلا يېشى ئىمام بىر كۆزنەگە لاتا باغلاپ كوچىدا پىرقىراپ يۈرىدۇ . ئۇقساق ، بۇ ئىمام مېنى تىللاپ چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن ، بۇ بەچچىغەر راست ئېيتامدۇ ، يالغان ئېيتامدۇ ؟ دەپ گۇمان بىلەن ئاستا جۇۋازخانىغا بېرىپ مارىلاپتۇ . قارىسا راست، جۇۋازخانىنىڭ ئىچى قىززىپ كەتكەن ، سادىق ھەزرەت ئېغىچە جۇۋازنىڭ ئىچىدە چۆرگىلەۋاتقۇدەك . ئىمام ئۇلۇغ ئايەتلەرنى ئوقۇپ ھەدەپ سۈپكۈچلەپتۇ . ئايەت كۈچىنى كۆرسەتتى بولغاي ئېھتىمالىم ، جۇۋاز ئېغىرلىشىپ ، جۇۋاز چۆرىۋاتقانلار پۈتىنى ئالالماي قاپتۇ .

ئەتراپتىكى ياللاچلار :>نىمە گەپ بۇ !< دەپ ھەيران بولۇشۇپتۇ . توختى قىززىق :

ــ بىزنىڭ ئىشىمىزنى كۆزىتىۋاتقان يات كۆز بارمۇ ، قانداق ؟ چىقىپ قاراپ بېقىڭلارچۇ!ــ دەپتۇ .

ھېلىقى ياللاچلار ئىشكىنى ئېچىپلا ئىمامنى تۇتۇپتۇ . ئاللا ـتوۋا ! دىگىنىگە ئۇنىماي سۆرەپ كىرىپ جۇۋازغا قېتىپ ، جۇۋاز چۆرۈتۈپتۇ ، ئىمام كېچىچە جۇۋاز چۆرۈپ ، ھېچ ھالى قالماي يىقىلىپ قاپتۇ . سەھەردە ھوشىغا

كېلىپ كۆزنى ئاچسا ، ئەتراپىدا ھېچكىم يوق ، توختى قىززىقنىڭ كونا جۇۋازخانىسىدا ئۆزى يالغۇز ياتقۇدەك . شۇنىڭدىن بېرى بىچارە ئىمام بىر كۆزنگە ياغلىق تېڭىۋېلىپ بىكار تۇرماي پىرقىرايدىغان بولۇپ قالدى ...»

« <بىغەملەر شەھىرى> توغرىسىدىكى يېڭى گەپلەرنى ئاڭلامسىلەر؟ــ دېدى بىر كۈنى بىر سودىگەر سۆپەت ئادەم چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، ــ يىراق بىر يەردىن مال ئېلىپ كېلىۋاتاتتىم . <بىغەملەر شەھىرى>ئەتراپىدىكى بىر چۆلدىن يالغۇز ئۆتۈشكە توغرا كېلىپ قالدى . كېتىۋاتىمەن ، كېتىۋاتىمەن ، بۇ ئۇزۇن چۆلنىڭ ئايغى كۆرۈنمەي دېمەيدۇ . بىر چاغدا قارىسام ، ئالدىمدا بىر ئايال يولنىڭ چېتىدە بوپىا تۇتۇپ ئولتۇرۇپتۇ ، چاچلىرى قۇڭۇر ، ئاق سېرىق كەلگەن ، ناھايىتى كېلىشىملىك چوكان ئىكەن . مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ سالام بەردى . كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ :

ــ چۆلدە يالغۇز مېڭىشتىن ئەيمەندىم ، ئۇلاغلىرىنىڭ بىرەرىگە مىندۈرىۋالسىلا ، سىلىگە ھەمراھ بولسام ، ــ دېدى.

چۆل دىگەندە ھەمراھ بولۇپ ماڭايلى ، دىگەن ئادەمگە <ياق>دېگىلى بولمايدۇ .

ــ بولىدۇ !ــ دېدىم . يۈكى يېنىكرەك بىر ئۇلاغقا مىندۈرۈپ قويدۇم .

ھېلىقى ئايال يول بويى شېرىن گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلۈمنى كۆتۈردى . بىر چاغدا كۈلكە بىلەن ، ئۇلاغنىڭ ئۈستىدىن ماڭا قىيا بېقىپ :

ــ باي ئاكا ، ئۆيلىرىدىن ئايرىلغانلىرىغىمۇ ئۇزۇن جاھان بولغاندۇر ؟ مانا ، بۇ چۆلدە ئىككىمىز يالغۇز كېتىۋېتىپتىمىز ، ئاۋۇ چولاق توغراقنىڭ سايىسىدە توختاپ بىردەم كۆڭۈل ئاچساق ـــ دېدى .

ــ مەن خوتۇن ، بالا چاقىلىرىم بار ئادەم ، ئەھلى مۇسۇلمانمەن ، مېنى مۇنداق گۇناھلىق ئىشلارغا باشلىما ، يەنە مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلساڭ يولدا تاشلاپ كېتىمەن !ــ دېدىم .

قارىسام ، بۇ ئايالنىڭ تەلمۈرۈپ قاراشلىرى جاننى ئالىدۇ . كۈلكىسى شۇنچە مۇلايىم ، چىرايىمۇ ئاجايىپ يېقىشلىق . بىر تۇرۇپ : بۇ ئادەم سىياقىغا كىرىۋالغان شەيتاننىڭ ئۆزىمۇ قانداق ؟...نىمىشقىمۇ ئۇنى ئۇلاغقا مىندۈرىۋالغاندىمەن ، دەپ قالدىم .

چوكان جىمىپ كەتتى . يەنە ئازىراق ماڭغاندىن كېيىن :

ـ ئۇنداق بولسا ، مېنى ئالدىمىزدىكى <ئالدى ـقويدى > بازىرىغا ئاپىرىپ سېتىۋەتسىلىمغۇ ـ دېدى .

ـ <ئالدى قويدى >دېگىنىڭ قانداق بازار ئۇ؟ـ دەپ ھەيران بولدۇم .

ـ ۋاي ، سىلى سودىگەر تۇرۇپ تېخىچە <ئالدى قويدى >بازىرىنى ئۇقمامدىلا ؟ـ دەپ مەندىن بەتتەر ھەيران بولدى ھېلىقى چوكان ، ـ بىزنىڭ بۇ يەردە شۇنداق بىر بازار بار ، بازار كۈنى ئۇ يەرگە ئەرگە تېگىدىغان تۇل خوتۇن ، خوتۇن ئالىدىغان بويتاق ، ئاجىرىشىدىغان ئەر ئاياللارنىڭ ھەممىسى يىغىلىدۇ . بەزىلىرى خوتۇن ئالىدۇ ، خوتۇن قويىدۇ . يەنە بەزىلىرى ئەردىن چىقىدۇ ، ئەرگە تېگىدۇ . مانا بۈگۈن شەنبە ، تازا بازار بولىدىغان كۈن ، بەزى ماللىرىنى شۇ يەردىمۇ

پايدىسىغىمۇ سېتىپ قالارلا . ئۆتۈنۈپ قالاي ، مېنى شۇ بازارغا ئاپىرىپ سېتىۋەتسىلە ! ـ دەپ يالۋۇرغىلى تۇردى .

نېمە دەپ ئالجىۋاتقاندۇر ماۋۇ خوتۇن ، دەپ ھەيران بولدۇم . ئاچچىقىمدا :

ـ مەن ئاپىرىپ سېتىۋەتمىسەممۇ ، ئەرگە تەككۈڭ بولسا ، ئۆزۈڭ بېرىپ بىرىگە تېگىۋەرمەمسەن !ـ دېدىم .

ـ سىلى ئۇقمايدىلا ، ئۇ يەردە ئېرى يوق سالتاڭ خوتۇنلارنى ئانچە پۇلغا ئالمايدۇ ، ئالسىمۇ ئۆيگە ئاپىرىپ خورلاپ ، ناھايىتى ئېغىر ئىشلارغا سالىدۇ . قانچە چوڭ مۆتىۋەر ، باي سودىگەرلەرنىڭ خوتۇنى بولسا شۇنچە قىممەتكە سېتىۋالىدۇ . ماڭا بىر ياخشىلىق قىلسىلا ، ساتقان پۇل يەنە ئۆزلىرىدە نەق قالسۇن !ـ دېدى ئۇ .

بىلسىلەر ، بىز سودىگەر خەق دېگەن پايدا تېگىدىغان ئىش بولسا ھېچنېمىدىن قايتمايمىز . ئىچىمدە : بۇمۇ بولىدىغان گەپ ئىكەن . خۇددى يولدا تېپىۋالغان نەرسىنى سېتىپ ، پۇلنى يانچۇققا سالغاندەكلا بىر ئىشقۇ بۇ ! ...

بوپتۇ ، <ئالدى قويدى > دېگەن بازارنى بولسىمۇ بىر كۆرۈپ باقاي ،دېدىم . چوڭ يولدىن بۇرۇلۇپ ، ھېلىقى چوكان باشلىغان بازار تەرەپكە ماڭدۇق . ئۇزاق ماڭمايلا كەڭ بىر كۆلنىڭ بويىدىن چىقىپ قالدۇق . كۆل بويى ئەتراپى دەرەخلىك چوڭ بازار مەيدانى ئىكەن . ئۇ يەردە مۇسۇلمانلار ، بۇددىستلار، ئاتەشپەرەسلەر دەمسىلەر ، قارا تەنلىك ، قۇڭۇر تەنلىك دەمسىلەر ئەيتاۋۇر ، ھەممە تەبىقە ، ھەر خىل رەڭدىكى ئادەملەر مىغىلدىشىپ يۈرۈپتۇ . خېنىملار ، يىگىتلەر ، ئاجىرىشىدىغانلار ، توي قىلىدىغانلار شۇ يەردىلا گەپنى پىشۇرۇشۇپ پۈتۈشىدىغان گەپ ئىكەن .

ھەممە ئادەم تويىنى ئارلاپ ، يىگىتلەر خوتۇنلارنىڭ ساغرىسىغا ، خوتۇنلار يىگىتلەرنىڭ بوي تۇرقىغا قاراپ

يۈرىدىكەن . بۇ ئالىيجانابلىقىنى قىيامەتنى كۆتۈپ كۆزلىرىم ئالاچەكمەن بولۇپ كەتتى . ئۆمرۈمدە بۇ چۆللۈكتىن قانچە قېتىم ئۆتۈپ ، بۇ بۇلۇڭ پۇچقاقتا مۇشۇنداق بىر غەلىتە بازارنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىكەنمەن .

ئۇلاغلارنى بىر چەتكە باغلاپ قويۇپ ، ئەمدىلا كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ تۇرىشىدۇق ، بىرەيلەن يېنىمغا قىستاپ كېلىپ :

ــ بۇ خوتۇننى ساتماقچىمۇ ؟ــ دېدى .

ــ ساتىمەن !ــ دېدىم .

ــ ئۇنداق بولسا ، مانا بۇياققا !ــ دەپ بازارنىڭ بىر تەرىپىگە باشلىدى . ئۇ يەردە قۇمۇش قەلەملىرىنى تۇتۇپ تۇرغان ئىككى كاتىپمۇ بار . ھېلىقى بىزنى باشلاپ بارغان ئادەم چوكاننى بىر ئېگىز سۇپىنىڭ ئۇستىگە چىقىرىپ قويۇپ ، ۋارقىراپ خېرىدار يىغقىلى تۇردى .

ــ ھاي خالايىق ، مانا بۇ يىراقتىن كەلگەن كاتتا بىر سودىگەر، مۇسۇلمانىنىڭ خوتۇنى . مۇسۇلمان ئاياللىرىنىڭ پاكىزلىقىنى ئېيتمىسامۇ بىلىسىلەر ، سودىگەر سەپەر ئۇستىدە قىينىلىپ قاپتۇ . بۇ گۈزەلنى مۇشۇ يۇرتلاردا قالدۇرۇپ كېتىشكە ئۆزى رازى ، قېنى كىم ئالىدۇ ؟يۈز تەڭگە !ــ دەپ ۋارقىرىدى .

ئەتراپقا بىردەمدىلا ئادەم ئولاشتى . ئارىدىن بىرى :

ــ يۈز ئەللىك !ــ دېدى

ــ ئىككى يۈز !ــ دېدى ساقاللىق بىرى .

ئارىدىن بىر يىگىت چىقىپ ، چوكاننىڭ ئەتراپىنى بىر ئايلىنىپ كۆردى ـ دە:

ــ ئۈچ يۈز !ــ دېدى .

كۆڭلۈمدە بۇ چوكاننى شۇ يىگىتكە لايىق كۆرۈپ تۇراتتىم . ھەش ـ پەش دىگۈچە ئۇنىڭ باھاسى يەنە تۆت يۈز تەڭگىگە ئۆرلەپ كەتتى . ئارىدىن بىرى <بەش يۈز!> دەپ ۋارقىرىدى . شۇنداق قىلىپ ھېلىقى چوكاننىڭ باھاسى بەش يۈز تەڭگىگە پۈتتى .

ــ يۈز تەڭگە بازار ھەققى ، ئەللىك تەڭگە ئاقساقالغا قالدى ، يەنە ئەللىك تەڭگە قەغەز قەلەم ئاللىنېمىلەرنىڭ ھەققى . مانا ساڭا تېگىشلىك پۇل ....ــ دەپ قولۇمغا ئۈچ يۈز كۈمۈشنى ساناپ بەردى ھېلىقى

بىزنى باشلاپ كەلگەن ئادەم .

قارىسام چوكاننى بەش يۈز تەڭگىگە سېتىۋالغان دىۋىدەك يوغان مەخلۇق ئىكەن . ئايال ماڭا قىيمىغاندەك قىلىپ قاراپ قويۇۋىدى ، ئىچىم ئاغرىپ قالدى .

<نىمىشقىمۇ يۇرتقا ئەكەتتىپ ، نىكاھ ئوقۇتۇپ ئەمرىمگە ئالمىغان بولغىيتىم >دەپ قالدىم . ئايال مەن تەرەپكە تەلپۈنۈپ :

— كەل ، ھېچبولمىغاندا مەن سېنى بىرنى سۆيۈپ قوياي !— دېدى

مەن ئۇنىڭغا مەڭزىمنى تۇتۇپ بەردىم . ساقاللىرىمغا يېپىشىپ تۇرۇپ قاتتىق بىرنى سۆيدى . خوشلاشقىنىمىز شۇ بولۇپ قالدى . نېمە ئىشكىن بىلمەيمەن ، ئۇ سۆيگەن مانا بۇ يەر تا بۈگۈنگىچە كۆيۈپ ئاغرىپ تۇرىدۇ ...»

«ئالۋاستى»

چۆل ئوغلى بۈگۈن ئېشىكنى ھەيدەپ چۆل ئىچىگە قاراپ ماڭدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا يىراقلاپ قېلىۋاتقان ئۈچ تۈپ توغراق بارغانسىرى كىچىكلەپ ، ئاخىر قۇم دۆۋىلىرى كەينىدە كۆرۈنمەي قالدى . كېچە چىققان قاتتىق بوراندىن كېيىن چۆل ئاسمىنى يەنە كۆپكۆك ئېچىلىپ كەتكەنىدى . چۆلگە ئىچكىرلەپ كىرگەنسىرى ئېگىز قۇم بارخانلىرى ، جاڭگاللىشىپ كەتكەن قەدىمي توغراقلار كۆپ ئۇچرايتى . چۆل ئوغلى ئېشىكى ئۈستىدە چۆل مەنزىرىلىرىگە قاراپ كېتىۋېتىپ ، چايخانىدا قونغان يولۇچىلارنىڭ چۆل يوللىرىدا ئۇچرايدىغان جىن شاياتۇنلار ھەققىدىكى ھېكايىلىرىنى ئەسكە ئالاتتى . بۇ ئاجايىپ غارايىپ رىۋايەتلەر يىگىتنىڭ چۆلگە بولغان مۇھاببىتىنى تېخىمۇ ئاشۇراتتى . ۋز ئالدىدا چەكسىز تاشلىنىپ ياتقان قۇملۇقلار ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدا تېخىمۇ ھەيۋەت ، تېخىمۇ سىرلىق تۇس ئالاتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئالەمنىڭ ئۆزى مۇشۇ قۇملۇق ئىدى ... بەزىدە ئۇنىڭغا ئىش بىلەن يىراقتىكى شەھەرگە بېرىپ كېلىشكە توغرا كېلىپ قالغاندا ئادەملەر بىلەن تولغان شاۋقۇنلۇق شەھەر ئۇنى ھەيرەتتە قالدۇراتتى . ئادەملەرنىڭ رەڭدار جۇلالىنىپ ياتقان چەكسىز تەبىئەت قوينىنى ، ئوچۇقچىلىقنى ، كەڭرى جاھاننى تاشلاپ ، سېپىللار بىلەن قورشالغان قىستاڭچىلىققا بېكىنىۋېلىشقىنىنى چۈشەنمەيتى . شۇنداق بولسىمۇ ، شەھەر

كوچىلىرىدا چۆۋۈلدىشىپ ، بىر بىرىگە سوقۇلۇپ ئالدىراش كېتىۋاتقان ئادەملەر ،جۇۋانلارنىڭ ئۆيلەرنىڭ ئوچۇق قالغان پەنجىرىلىرىدىن غىل پال كۆرۈنۈپ قالىدىغان تەبەسسۇملۇق چىرايلىرى ، باغلارنىڭ تېمى يېنىدىكى جىگدىلەردىن يىلىم يىغىۋاتقان ئۇششاق ئۆرۈمە چاچلىق قىزلار ئۇزاققىچە چۆل ئوغلىنىڭ ئېسىدە ساقلىنىپ قالاتتى .

« شەھەر دىگەن يەنە باشقىچە بىر دۇنيا بولسا كېرەك ــ دەپ ئويلايتى چۆل ئوغلى ، ــ ئادەملەر گېپىنى قىلىدىغان <بىغەملەر شەھىرى > قانداق شەھەر بولغىيتى ؟ نە سىپىلى ، نە پادىشاھى بولمىغان بۇ ئاجايىپ شەھەرنىڭ ئورنى قەيەردىدۇر ؟ ئۇنى ۋايران قىلغان كىملەردۇر؟ .. نىمىشقا ئادەملەر جىن شەيتانغا ئايلىنىپ كېتىدۇ ، شەيتانلار يەنە ئادەم قىياپىتىگە كىرىۋالالايدۇ ؟...قۇم زادى نىمە؟ ئاشۇ ئەرزىمەس كىچىككىنە قۇم دانچىلىرى قانداق قىلىپ ھەيۋەت شەھەرلەرنى يۇتۇپ كېتەلەيدىغاندۇ؟....»

چۆل ئوغلى ئېشەكنى توغراقلىق ئارىسىدىكى بىر ئوچۇقچىلىقتا توختاتتى . ئەتراپتا بىر بىرىگە گىرەلىشىپ ئۆسكەن توغراقلار ، قۇرۇپ يىقىلغان توغراق شاخلىرى تولۇپ ياتاتتى . بۇ ئادەتتىكى ئوتۇنچىلارنىڭ قەدىمى ئاز تەگىدىغان بىر جاڭگال ئىدى . چۆل ئوغلى تۇۋۇرغىسىنى ئېلىپ ئېشەكنىڭ بېشىغا كىيدۈرۈپ قويدى . <شۇنداق بولغاندا ئېشەكنى باغلاشنىڭ زۆرۈرىيىتى بولمايتى . ئېشەك خالتىسىدىكى يېمىنى يەپ بىر جايىدا تۇرىۋېرەتتى >. چۆل ئوغلى بېلىگە قىستۇرىۋالغان پالتىسىنى سۇغۇرۇۋېلىپ ئوتۇن كەسلەشكە باشلىدى . ئۇنىڭ قولىدىكى پالتا قىسقا ساپلىق ، بىسلىرى چاقناپ تۇرىدىغان ، ئەپچىل ئوتۇنچىلار پالتىسىدىن ئىدى . بىلەكتەك توغراق شاخلىرىنى بىر ئۇرۇۋشتىلا كېسىپ چۇشۇرەتتى .

بىر دەمدىلا ئېشەكنىڭ ئەتراپىغا قۇرىغان ئوتۇن شاخلىرى ، يۇلغۇن يىلتىزلىرى دۆۋىلىنىپ كەتتى . چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ بېشىدىكى يەم خالتىسىنى ئېلىۋېتىپ ، ئارغامچىلارنى يەشتى . ئوتۇنلارنى ئېشەككە ئارتىپ ، مەھكەم باغلىدى . ئەمدى ئۇ ناخشا ئېيتىپ ، ئۆز خىياللىرىنى سۈرۈپ ئۆيگە قايتسىلا بولاتتى .

ئۇ قۇم ئۈستىدە تۇرغان يەم خالتىسىنى ئېلىش ئۈچۈن ئېڭىشتى ـ دە ، نىمىشقىدۇر بەدىنى شۈركۈنگەندەك بولدى . بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاڭۋاققىنىچە تۇرۇپلا قالدى . ئۇنىڭ ئالدىدىكى توغراقلىقتا ياندىشىپ تۇرغان ئېگىز قۇم دۆۋى ئۈستىدە ئاجايىپ بىر مەخلۇق تويتوغرا ئۇ تۇرغان تۆۋەنلىككە قاراپ تۇراتتى . دۆڭدە تۇرغان بۇ نەرسە ئايال

كىشىدەك قىلاتتى . ئۇنىڭ چۈۋۈلغان چاچلىرىنى چۆل شاملى ھەر تەرەپكە ئۇچۇرماقتا ئىدى . ئۇ پۈتۈنلەي يالاڭاچ ھالەتتە بولۇپ ، يانغا سوزۇلغان ئۇزۇن سايىسى بىلەن قوشۇلۇپ كىشىگە ناھايىتىمۇ سۈرلۈك كۆرۈنەتتى .

«ئالۋاستى !» دەپ ۋارقىرىۋەتتى چۆل ئوغلى .

ئوتتۇن ئارتىلغان ئېشەك بولسا ، دۆڭدە پەيدا بولغان غەلىتە نەرسىدىن ئۈركۈپ ، ئاللىبۇرۇنلا قۇلاقلىرىنى دىك قىلىۋالغانىدى . چۆل ئوغلى قاتتىق ۋارقىرىشى بىلەنلا قۇيرىقىنى ئېگىز قىلىپ ، خۇددى بۇيرۇق ئالغان لەشكەردەك ، ئۆي تەرەپكە قاراپ جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈردى . قاتتىق سىلكىنگەنلىكتىن ئېشەكنىڭ ئارغامچىلىرى بوشىشىپ ، ئوتۇنلار يول بويى چېچىلىپ باراتتى . بۇ ئۇزۇن قۇلاق ھارامزادە ئۈستىدىكى يۈكلەرنىڭ ھەممىسىنى تاشلاپ بىردەمدە يېيىنىكلا بولۇپ قالدى ـ دە، تېخىمۇ ئىتتىك يۈگۈرۈپ كەتتى . چۆل ئوغلى ھەر قانچە تىرىشسىمۇ ئېشىكىگە يېتىشۋالالمىدى . قۇم دۆۋىسى ئۈستىدىن سىيرىلىپ چۈشكەن ئالۋاستى يىگىتنىڭ ئارقىسىدىن قالماي قوغلاپ كەلمەكتە ئىدى . چۆل ئوغلى ئۇنىڭ «پالتا پالتا » دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى . بۇ ئېنىق ئادەم ئاۋازىغا

ئوخشايتتى . چۆل ئوغلىنىڭ پۇتلىرى تاش ئاسقاندەك ئېغىرلىشىپ توختاپ قالدى . ئۇ ئارقىسىغا قاراپ ئالۋاستىنىڭمۇ ئۆزىدىن نەچچە ئون قەدەم نېرىدىلا توختىغانلىقىنى كۆردى . يىگىتنىڭ ئالدىدا گۆزەل بىر قىز ، ياق ، ئاندىن توغىما ھالەتتىكى يالىڭاچ بىر ئالۋاستى تۇراتتى . ئۇ پەقەت بەدىنىنىڭ ئۇياتلىق يېرىنىلا قولى بىلەن توسۇۋالغانىدى . ئۇ « پالتا،پالتا» دەپ ۋارقىراپ ، يىگىتنىڭ بېلىدىكى پالتىنى شەرەت قىللاتتى . پالتىنى بەرمىگۈچە ئۇ قايتىپ كەتمەيدىغاندەك كۆرۈنەتتى . چۆل ئوغلى بېلىدىكى پالتىنى سۇغۇرىۋالدى ـ دە، كۈچ بىلەن يىراققا ئاتتى . پالتا قۇياش نۇرىدا ۋاللىدە بىر چاقناپ بېرىپ يىراقتىكى قۇم ئۇستىگە تىككىدە پېتىپ قالدى . ئاۋاستى پالتىنى ئېلىش ئۈچۈن يۈرۈلىشى بىلەنلا چۆل ئوغلى يەنە قاچتى .

چۆل ئوغلى بوۋايدىن ئۆگەنگەن ئايەتلىرىنى ئوقۇپ ئەتراپىغا قارىغىنىچە يۈگرەيتى . ئۇنىڭغا ئاۋاستى ئاۋاستى ھازىرلا ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىپ ، ئۇنى ئۆزىنىڭ پالتىسدا پارە پارە قىلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى . چۆل ئوغلى چايخانىغا يېقىنلاشتى . يول ئۈستىگە چىقىپ قاراپ تۇرغان بولۋاينى يىراقتىنلا كۆردى ـ دە،

يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى . ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىدى . كەينىدە ئىنسى جىن كۆرۈنمەيتى .

ــ نېمە بولدى ؟ ــ دېدى بوۋاي ھەيران بولۇپ ــ ئېشەك ئارغامچىلىرىنى سۆرەپ ، ئۈستىدە بىر تالمۇ ئوتۇن يوق چېپىپ كەلگىنىچە ئېغىلغا كىرىپ كەتتى .

ئارقىسىدىن كىرسەم ، قارا تەرگە چۆمۈپ تىترەپ تۇرۇپتۇ . مانا ئارقىسىدىن سەن يۈگرەپ كېلىۋاتىسەن ؟

ــ ئاۋاستى !ــ دېدى يىگىت ھاسىرىغىنىچە بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ .

ــ نىمە ئالۋاستى !؟

ــ چۆلدە جىلغىدىن ئۆتكەن يەردىكى توغراقلىقتىن ئوتۇن ئېلىۋېدىم ، ئوتۇنلارنى ئەمدىلا ئېشەككە باغلاپ ماڭاي دەپ تۇرسام ، ئۇدۇلۇمدىكى قۇم دۆڭى ئۈستىدە قاپقارا بىر نەرسە كۆرۈندى ، ئېشەك قورققىنىدىن قۇيرۇقىنى خادا قىلىپ ھەممە نېمىنى تاشلاپ قاچتى ، ئارقىدىن مەن يۈگۈردۈم .

ــ نېمە ئىكەن ئۇ ؟

ــ دېدىمغۇ، ئالۋاستى !

ــ ئالۋاستى ؟... كۆپكۆندۈزدىلا ـھە!؟....بەلكىم سېنىڭ كۆزۈڭگە شۇنداق كۆرۈنگەندۇ ؟

ــ ياق بوۋا ، مەن ئۇنى ئېنىق كۆردۈم . چۇۋۇق چاچلىرى مۆرىسىدىن ئېشىپ چوشۇپ تۇرۇپتۇ . كۆزلىرىدىن ئوت ياندۇ . قىپ يالاڭاچ ، نەق ئالۋاستىنىڭ ئۆزى .

ئۇ مېنى ئارقامدىن خېلى يەرگىچە قالماي قوغلاپ كەلدى . قولاق سالسام ، « پالتا ، پالتا!» دەپ ۋارقىراۋېتىپتۇ . بېلىمدىكى پالتىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ بەردىم .

شۇنىڭ بىلەن قۇتۇلۇپ قالدىم .

ــ ئۇ پالتىنى نېمە قىلىدىكەن ؟

ــ بىلمىدىم .

بوۋاي ئويلىنىپ قالدى ـدە ، :

ــ چۆل مۆجىزىلەرگە باي بولىدۇ ــ دېدى چۆل ئوغلىنى تىنچلاندۇرۇپ ، بۇ چۆلنىڭ پۈچقاقلىرىدا تۈرلۈك مەشخۇلات بىلەن تىرىكچىلىك قىلىدىغان ئادەملەر بار ، ئېھتىمال ساڭا شۇنداق غەيرى ئادەملەرنىڭ بىرەرى ئۇچراپ قالغاندۇر. قىززىق ئىش . ئۇنىڭغا سېنىڭ پالتاڭ نېمىگە لازىم بولۇپ قالدىكىنە ؟ قورقما چۆل ئادەملىرى

بىزگە چېقىلمايدۇ !

چوڭ ئوغلى ئېغىلغا كىرىدى . ئېشەك ئەمدى باياقى قورقۇنۇچلۇق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇپ ، يۇمشاق ئوتقا تىگىش قىلغانىدى . چوڭ ئوغلى بولسا كۆڭلىدىكى ئەندىشىسىنى ئۇزاققىچە باسالمىدى . ئۇ قانداقتۇر بىر كۆتۈلمىگەن ۋەقەنىڭ قايتا يۈز بېرىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ، پات پات يول ئۇستىگە چىقىپ ، جاڭگال تەرەپكە قاراپ قوياتتى .

شۇ كۈنى چايخانىدا بىر ئوۋچى قونۇپ قالدى . مىھمان بىلەن ئوسمان بوۋاي بوگۇن بولغان ۋەقە ئۇستىدە ئۇزاق پاراڭلاشتى .

ــ مەن قېرىدىم ــ دېدى بوۋاي ــ چوڭ ئىچىگە كىرىپ باقمىغىنىمغا خېلى ئۇزۇن بولۇپ قاپتۇ ، ئاڭلىسام ، يېقىندىن بېرى ئۇيەردە بىر ئالۋاستى پەيدا بولۇپ قاپتۇدەك . مانا بوگۇن بىزنىڭ چوڭ ئوغلى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپتۇ . ئالۋاستى چوڭ ئوغلىنى قوغلاپ « پالتا ، پالتا !» دەپ ۋارقىراپ ئۇنىڭ پالتىسىنى سوراپ ئېلىپ قاپتۇ .

ــ ئەجەپ ئىش ــ ھە ! ــ دەپ ھەيران بولدى ئوۋچى ، يېقىندىن بېرى چوڭدە مۇشۇنداق بىر نەرسىنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىدىن مېنىڭمۇ خەۋىرىم بار … بىر كۈنى ، ئوۋ قوغلىشىپ يىراقلاپ كېتىپ قاپتىمەن . بىر چاغدا قېلىن بىر توغراقلىق يېنىدىن چىقىپ قالدىم . توغراقلىقنىڭ ئىچىدە يېڭىلا يېنىپ ئۆچكەن بىر گۈلخاننىڭ ئىزىنى بايقىدىم . نېرىدا يەنە بىر كەپە تۇرۇپتۇ ، بۇ يەردە كىم تۇرغاندۇ ؟ ئوتۇنچىمۇ ، ياكى مالچىمۇ؟ ئوتۇنچى بولسا ئۇنىڭ ئۇلاغلىرى قېنى ؟

مالچى بولسا بۇ ئەتراپتا ئۇنىڭ ئوتلاپ يۈرگەن ماللىرى بولۇشى كېرەك ئىدىغۇ ؟ــ دەپ ھەيران بولدۇم . بىر بېسىپ ئىككى بېسىپ كەپىگە يېقىنلاشتىم . كەپە ئىشىكىگە ئەمدىلا قەدەم قويۇشۇمغا « چاڭ » قىلىپ تەگكەن بىر تەستەك بىلەن ئارقىمغا ئۇچۇپ كەتتىم . يېنىمدىن ئادەممۇ ، ئالۋاستىمۇ ، ئىشقىلىپ شامالدەك بىر نەرسە ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىپ قالدى …. جاڭگالدىن قايتىپ چىقىپ ، شۇ ئەتراپتىكى مالچىلاردىن سۈرۈشتە قىلسام بۇ يەردە مۇشۇنداق بىر ئالۋاستىنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىغا خېلى يىل بولۇپ قاپتۇدەك . ئۇ گۈزەل بىر قىز سىياقىدا يۈرەر ئىمىش . يۈگۈرسە ھەر قانداق ئۇچار كىيىكلەردىنمۇ ئۆزۈپ كېتىدىكەن . ئوۋ قىلغان گۆشلىرىنى گۈلخان يېقىپ پىشۇرۇپ يەپ ئېشىپ قالغانلىرىنى مالچىلارنىڭ ئىشىكىگە ئېسىپ قويۇپ كېتىدىكەن …

ــ بۇ گەپچە ئۇ ئالۋاستى ئەمەس ئادەم ،ــ ھۆكۈم قىلىدى بوۋاي ــ چۆل ئىچىدە « چۆل كىشىلىرى » دەپ ئاتىلىدىغان بىر قوۋم بار ، ئۇلار سىنىڭ بىلەن ماڭا ئوخشاشلا ئادەم ، ئۇلارنىڭ نېمە سەۋەپتىن چۆلدە تەمتىرەپ يۈرىدىغىنىنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ .

چۆل ئوغلى چۆلدە ئۇچىراشقان ئالۋاستىنى خىيالىدىن زادى نېرى قىلالمىدى . چۆلگە ئوتۇنغا بېرىشتىنمۇ قورقۇپ قالدى . نامەلۇم بىر دەككە دۈككىچىلىك ئۇنى تەشۋىشكە سالدى . كېچىلىرى ھېلىقى ئالۋاستى چاچلىرى چۇۋۇق ، ناھايىتىمۇ بەتبەشرە ھالەتتە ، بەزىدە بولسا چاچلىرى يەلپۈنۈپ تۇرغان گۈزەل بىر قىز سۈرئىتىدە ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلەتتى . ئېھتىمال ئۇ ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ھەرخىل قىياپەتلەرگە كىرىۋالالايدىغان ، ئادەملەرنى تۇرۇپسىز ئېسىپ قويۇپ ، تاپىنىنى تېشىپ قېنىنى شورايدىغان يالماۋۇزدۇر ، ۋە ياكى بىر پاك پەرىزاتتۇر ...

بۈگۈن چايخانىدا بىر نەچچە يولۇچى چاي ئىچىپ ئۆتۈپ كەتتى . كەچتە چايخانىدا قونۇپ قالىدىغان خېرىدارلارمۇ بولمىدى . بوۋاينىڭ بىر قانچە كۈندىن بېرى ساقلىقى يوق ئىدى . ئۇ چايخانا ئىچىدىكى بۇلۇڭدىكى ئۇستىگىلا ئورۇن سېلىپ يېتىپ قالدى . تىنچىق ياز كېچىسى ئىدى . چۆل ئوغلى ئۆگزىگە ئورۇن سالدى ـ دە، نېپىز چەكمەن چاپانىنى ئۈستىگە تاشلاپ ياتتى . ئۇيۇقىنىڭ يىراق بىر سىزىقىدىن ئاستا ئاستا ئاي كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى . تۆۋەندە بوۋاينىڭ پات پات يۆتەلگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالاتتى ... چۆل ئوغلى ھەر كۈندىكىدەك ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى . سارغۇچ چۆل تىنىچ نەپەس ئېلىپ يېيىلىپ ياتاتتى . قەيەرلەردىندۇر يىراق بىرچۆل يولىدىن كەچ قالغان كارۋاننىڭ كولدۇرمىلىرىنىڭ ئاۋازى كېلەتتى .

چۆل ئوغلى قايسى ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى . بىر چاغدا ئۇ يېنىك شىپىرلىغان ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كۆزىنى ئاچتى . ئاي ئاللىبۇرۇن تىكلىشىپ كەتكەن بولۇپ ئەتراپنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇراتتى . ئۇ بېشىدا پەيدا بولغان سىرلىق بىر كۆلەڭگىنى بايقىدى ـ دە، قورقىنىدىن تۈگۈلۈپ قالدى ، بەدىنى سوغوق تەرگە چۆمدى ، ۋارقىراشقا ھالى يەتمەيتى ،«ئېھتىمال ماڭا قورقۇنچىلىقتا شۇنداق كۆرۈنۈۋاتسا كېرەك »دەپ ، غەيرەت قىلىپ ئىككىنجى قېتىم كۆزىنى ئېچىپ ، بېشىنى كۆتۈردى . دەل ئۇنىڭ ئالدىدا چۇۋۇق چاچلىرىنى ئارقىغا تاشلىغان گۈزەل بىر قىز يالاڭاچ ھالەتتە تۇراتتى . ئۇ ھەتتا ئۇياتلىق يەرلىرىنىمۇ يېپىۋالمىغانىدى . ئاي نۇرى ئۇنىڭ چىرايلىق مۆرىلىرى ، چاچلىرى ئۈستىدە ئېنىق سىزىقچە ھاسىل قىلغانىدى .

ــ قورقما !ــ دەپ پىچىرلايتى قىز ، ــ سەن نېمىشقا ئوتتۇنغا بارمىدىڭ؟...مەن ساڭا نۇرغۇن ئوتتۇنلارنى يىغىپ قويدۇم ، چۆلگە بار ...

قىز شۇنداق دېدى ـ دە ، يىراقلاپ ، كۆزدىن غايىپ بولدى .

چۆل ئوغلى ئەتىسمۇ ، ئۆگۈنىمۇ يەنە جاڭگالغا بېرىشقا جۈرئەت قىلالمىدى .ئۈچىنچى كۈنى تۈن يېرىمىدا قىز يەنە ئۇنىڭ بېشىدا پەيدا بولدى .

ــ سەن كىمسەن ؟ــ دېدى چۆچۈپ ئويغانغان چۆل ئوغلى ،ــسەن ئادەممۇ ، جىنمۇ ؟ نېمىشقا مېنىڭ ئارقامغا كىرىۋېلىپ ، ئارامىمنى قويمايسەن ؟

ــ مەن ئادەممەن ، سېنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم . ئىشەنمەمسەن ؟مانا ، مەن سېنى سۆيۈپ قويدۇم .

قىز ئېڭىشىپ چۆل ئوغلىنىڭ لەۋلىرىگە سۆيدى . بۇ سۆيۈش يىگىتنى تىنچلاندۇردى . قىزنىڭ لەۋلىرى شۇنچىلىك قىززىق ، تىنىقى خۇش پۇراق ئىدى . چۆل ئوغلى بىر نېمە دېمەكچىدى ، تىلى گەپكە كەلمەي قالدى . بۇ قېتىم قىزنىڭ سىيماسى ئۇنىڭ ئالدىدا ناھايىتى روشەن نامايەن بولغانىدى . بۇ گۈزەل بەدەن ، تىككىدە قامەت ، ئايدەك قىيىلىپ چۈشكەن قاشلار ، ئۇنىڭ قۇياش تەپتىدە كۆيگەن مۈرىلىرىدە تۆكۈلۈپ تۇرغان سارغۇچ چاچلار يىگىتنىڭ خاتىرىسىگە مەھكەم ئورنىشىپ قالدى .

ــ نېمىشقا ئورنۇڭدىن تۇرمايسەن ؟ نېمىشقا ماڭا ئەگىشىپ ماڭمايسەن ؟ــ دەيتى قىز .

ــ نەگە ؟ــ دەپ غەيرەت قىلىپ سورىدى چۆل ئوغلى .

ــ قارا ، چۆلنىڭ كېچىلىك مەنزىرىسى نېمە دېگەن گۈزەل . مۇنداق ئايدىڭ كېچىدە ئاشىقلارنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كېلەمدۇ ؟

ــ مەن ئاشىق ئەمەس ـ دە !

ــتوغرا ، سەن ئاشىق ئەمەس ، سېنىڭ قەلبىڭدە تېخى بىر پارچىمۇ ئوت يالقۇنجىغىنى يوق ..بوپتۇ ، مەن كەتتىم . پالتاڭ ماڭا يادنامە بولۇپ قالسۇن ، ئۇنى ئەكىتىمەن .

ــ نېمىشقا ؟

ــ نېمىشقا دەمسەن ؟...سۆزلەپ كەلسەم بۇ بەك ئۇزۇن ھېكايە ، سەن «بىغەملەر شەھىرى»توغرىسىدا

ئاڭلىغانمۇ ؟

ــ ئاڭلىغان ، ئۇ شۇنداق بىر سىرلىق شەھەرمىش ، سەن شۇ شەھەرنىڭ ئادىمىمۇسەن؟

ــ ياق ، ئۇزۇن يىللارنىڭ ئالدىدا ئانام رەھمەتلىك سەپەر ئۈستىدە بىر كىشى بىلەن تونۇشۇپ قالغانىكەن . ئۇلار ئۇزۇن يوللارنى بىللە بېسىپ ئايرىلىپ كېتىپتۇ .

كېيىن ، مەن مۇشۇ قۇملۇقلاردا تۇغۇلدۇم . شۇ چۆللەردە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ چوڭ بولدۇم . ئانام ھېلىقى ئۆزىگە يولدا سەپەرداش بولغان ئادەمنىڭ مېنىڭ ئاتام ئىكەنلىكىنى ، ئۇ كىشىنىڭ «بىغەملەر شەھىرى»دىگەن بىر يۇرتنىڭ ئادىمى ئىكەنلىكىنى ئېيتاتتى . ئانامنى مەن يەنە مۇشۇ قۇملۇقلارغا كۆمدۈم . ئىنسان ئۆزىنىڭ كىملىكىنى ، تەكتى ـ يىلتىزىنى بىلىشى كېرەك ـ دە؟! ئەمدى «بىغەملەر شەھىرى»نى ئىزدەپ كېتىۋاتىمەن . ماڭدىم ، ماڭدىم . ساڭا يولۇقتۇم . قىز بالىغا ئەڭ خەۋپلىكى يالغۇزلۇق ، مەن باتۇر بىر يىگىتنىڭ ئۆزۈمگە ھەمراھ بولۇشنى خالايتىم . سەن بەك يۈرەكسىز ئىكەنسەن ، پالتاڭ بولسىمۇ ماڭا ھەمراھ بولۇپ قالسۇن !

شۇنداق دىدى ـ دە، قىز يەنە غايىپ بولدى . نىمىشقىدۇر چۆل ئوغلى ئۆزىنى بۇ ئۆگىزىدە ناھايىتىمۇ يالغۇز ۋە غېرىپ ھېس قىلىپ قالدى . سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ يىراقلارغىچە قارىدى . سارغىيىپ ياتقان قۇملۇقلار ، يىراقتىكى جاڭگاللار ـ ھەممە نېمە جىمجىت سۈكۈتكە چۆمگەنىدى . قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتى .

چۆل ئوغلى ئەتىسى ئەتىگەندە ئېشىكىنى ھەيدەپ جاڭگالغا قاراپ ماڭدى . نىمىشقىدۇر ، ئۇنىڭدىن ئەمدى قورقۇنچ كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنىدى . ئۇ ھاياجانلىناتتى .

چۆلدە ھېلىقى قىزنى يەنە بىر قېتىم ئۇچرىشىپ قېلىشنى ئىزدەيتى . چۆل ئوغلى قىزنى بىرىنچى قېتىم ئۇچراتقان قېلىن توغراقلىق يېنىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يېتىپ بىرىپ ھەيران قالدى . كىمدۇر بىرى بۇ يەرگە ناھايىتى نۇرغۇن ئوتۇنلارنى كەسلەپ دۆۋىلىۋەتكەنىدى . بۇ ئوتۇنلارنى ئىككى ئۈچ كۈن ، نەچچە ئون كۈن توشۇپمۇ تۈگەتكىلى بولمايتى . ئۇ ئوتۇنلارنى ئۈنچىقماي توشىدى . ھەر قېتىم ئوتۇنغا كەلگەندە ھېلىقى قىز كۆرۈنگەن قۇم دۆڭگە چىقىپ يىراقلارغا قارايتى . ئۇ ياقتىمۇ يەنە كۆز يەتكۈسىز قۇملۇق ، يەنە شۇنداق دۆڭلەر ، توغراقلىقلار كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى . ھېلىقى قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتى .

نەچچە كۈندىن بېرى ساقىسىزلىقتىن ئەلەڭ ـ سەلەڭ بولۇپ يۈرگەن بوۋاي چۆل ئوغلىنىڭ چايخانىنىڭ

ئارقىسىغا دۈۋىلىنىۋەتكەن ئوتتۇنلىرىنى كۆرۈپ ھەيران بولدى .

ـ سەن بۇ ئوتتۇنلارنى نەدىن ئەكىلىۋاتىسەن ؟ـ دەپ سورىدى بوۋاي .

ـ جاڭگالدىن .

ـ سەن پالتاڭنى ئالۋاستىغا چۆرۈپ بېرىۋەتكەن ئەمەسمىدىڭ ؟ بۇلارنى نېمىدە كەسلەپ كېلىۋاتىسەن ؟

ـ ئۇ ئالۋاستى ئەمەس ، گۈزەل بىر قىز ئىكەن ـ دېدى چۆل ئوغلى ، ـ ئۇ بىز ئۇچۇن نۇرغۇن ئوتتۇنلارنى كەسلەپ قويۇپتۇ . بوۋا ،...ئۇ مېنىڭ پالتامنى يادنامىلىققا سوراپ ئەكەتتى .

ـ نەگە ئەكەتتى ؟

ـ بىلمەيمەن .

بوۋاي چوپچوڭلا يىگىت بولۇپ قالغان بۇ ئوغلىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى . يېقىندىن بېرى ئۇ چۆل ئوغلىدا پەيدا بولغان ئۆزگىرىشلەرنى بايقاپ يۈرەتتى . دەسلەپتە ئۇ چۆلدىن قورقۇپ قېچىپ چىققانتى ، ئەمدى ئۇ چۆلگە تەلپۈنىدىغان بولۇپ قالغاندى.

ـ بەلكىم ـ دېدى بوۋاي ـ ئوغلۇم ، ساڭا بىرەر پەرىشتىنىڭ نەزىرى چۈشكەندۇر ، ياخشى كۆرۈپ قالغان بولساڭ ئىزدە ، مېنىڭدىن غەم يېمە . خۇدايا شۈكرى ، ھازىرغىچە ئۆز ئىشلىرىمغا ئۆزۈم ئۈلگۈرۈپ تۇرۇپتىمەن . خېلى كۈنلەرگە يەتكۈدەك ئوتتۇنلارنى ئەكىلىپ دۈۋىلىۋەتتىڭ . ئېشەككە مىنىپ ـ دە، شەھەرمۇ شەھەر كېزىپ ، سەھرالارنى بىر ئارلاپ كەل . شۇنداق بىر بەختىڭنى ئىزدەيدىغان قورامىڭغا يېتىپ قالدىڭ . بەلكى ، شەھەرنىڭ قايسى بىر كوچىلىرىدا ياكى دېھقان كەپىلىرىنىڭ بىرىدە ، سېنىڭ پېشانەڭگە يېزىلغان قىز تەقدىرىنىڭ ئۆزىنى سەن بىلەن ئۇچراشتۇرۇشنى كۈتۈپ تۇرىدىغاندۇر ....

لېكىن ، چۆل ئوغلى بوۋاينى يالغۇز تاشلاپ كېتەلمەيتى .

بىر كۈنلەرگە كەلگەندە ، بوۋاي قاتتىق ئاغرىپ يېتىپ قالدى .

ـ مېنىڭ ھاياتىمنىڭ نېمىشقا مۇشۇ چۆلگە باغلىنىپ قالغانلىقىنى بىلەمسەن ، ئوغلۇم ؟ـ دەپ سورىدى بوۋاي ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ ئولتۇرغان چۆل ئوغلىدىن .

ـ بىلمىدىم ـ دېدى يىگىت .

ـ بالا ۋاقتىمدا ، ـ دەپ ھېكايە قىلدى بوۋاي ، ـ مەن شەھەردىكى بىر باينىڭ قولىدا ئىشلەيتتىم . باينىڭ سۆيىنى توشۇيتتىم ، ھويلا ئاراملىرىنى سۈپۈرەتتىم ، ھەپتىدە بىر ئىككى قېتىم جاڭگالغا كىرىپ ئوتۇن ئەچىقاتتىم . بىر كۈنى ، خىيال بىلەن ئىشەكنى ھەيدەپ چۆلگە قانچىلىك ئىچكىرىلەپ كەتكىنىمنى ئوقماپتىمەن . بىر توغراقلىقتا كېلىپ توختىدىم . قۇرۇپ يىقىلغان بىر توغراق كۆتىكىنى كولاپ چىقارماقچى بولۇپ ئۇزاق ھەپىلەشتىم . بىر چاغدا توغراقنىڭ كاۋىكىدا پارقىراپ تۇرغان بىر نەرسىلەر كۆزۈمگە كۆرۈنگەندەك بولدى . ھەيران بولۇپ قولۇمنى سېلىۋىدىم . ئالقىنىمغا ساپسېرىق بىرنەچچە تىللا چىقتى . توغراق كاۋىكىدا مۇنداق تىللالار يەنە تولۇپ تۇراتتى . ئالقىنىمدىكى تىللالارنى جايىغا تاشلاپ ، كولىغان يېرىمنى ئاستا كۆمۈپ قويدۇم، قايتىپ كېلىپ كۆرگەنلىرىمنى بايغا ئېيتىۋىدىم . ئۇ گېپىمگە بىر ئىشىنىپ ، بىر ئىشەنمەي ، ئەتىسى ئات ـ ئۇلاغلىرىنى ئېلىپ ، مېنى ئالدىغا سېلىپ چۆلگە چىقتى . لېكىن مەن يىغا ھېلىقى توغراق كۆتىكىنى كولىغان يېرىمنى زادى كۆرسىتىپ بېرەلمىدىم . كېچىچە شامال چىقىپ قۇم بېسىپ كەتتىمۇ قانداق بولدى ، شۇنچە ئىزدىدۇق تاپالمىدۇق . باي : «مېنى ئالدىدىڭ!» دەپ جىلە بولۇپ ، مېنى ئۇرۇپ قوغلىۋەتتى . بايغا يالغان ئېيتمىغانلىقىم ئۆزۈمگە ئايان ئىدى . شۇنىڭدىن كېيىن چۆلنى ئەگىپ كېتەلمەي قالدىم . ئوتۇنچىلىق كەسپىم بولۇپ قالدى . ھېلىقى ئالتۇنلار كۆمۈلگەن جاينى ئۇزۇن يىللار ئىزدىدىم تاپالمىدىم . شۇنىڭ بىلەن مۇشۇ چۆلدە ئۆيلىنىپ ، مۇشۇ چۆلدە تۇرمۇش كەچۈرۈپ ، پۈتۈن ئۆمرۈم چۆلدە ئۆتۈپ كەتتى ....شۇنداق ، ئوغلۇم ،بۇ تىمتاس چۆل تولىمۇ سىرلىق ، چۆلدە ھەر قانداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىغا ھېچكىم ئىشەنمىسە ، مانا مەن ئىشىنىمەن ...ھېلىقى پالتاڭنى ئەكەتكەن قىز پەرىزاتمۇ ، ئادەممۇ بەلكىم ئۆزۈڭگىلا مەلۇم ...بوپتۇ . سىر ساقلاشنى بىل ، چۆل ئۇنچىقماس ئادەملەرنى ياخشى كۆرىدۇ . سىر ساقلاشنى بىلمىگەن يىگىتنى قىزمۇ قوينىغا ئالمايدۇ ....

بۇ بوۋاينىڭ چۆل ئوغلىغا قىلغان ئاخىرقى سۆزلىرى بولۇپ قالدى . ئەتىسى بۇ مېھرىبان ئادەم ئالەمدىن ئۆتتى .

بىر تال تىللا

چۆلنىڭ گۈزەللىكى يەنە ئۆزگىچە بولىدۇ . بۇ يەردە ئۇيۇق سىزىقى شۇنچە ئېنىق كۆرۈنىدۇ . بۇ يەرنىڭ قۇملىرى شۇنچىلىك يۇمشاق ۋە تازا . چەكسىز يېيىلىپ ياتقان قۇملۇقلار كېچىلىرى سىياھدەك قارا كۆرۈنىدۇ . سەھەردە ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا قىزغۇچ تاۋلىنىدۇ . كۈن تىكلەشكەندە بولسا قاردەك ياللىرايدۇ . ئۇنتۇماڭكى ، قۇملۇق بىلەن دېڭىز ئەسلى بىر تۇغقان . چۆل شاماللىرى قۇم يۈزىدە ئۇششاق دولقۇن ئىزىنى قالدۇرىدۇ . يىراقتىن قاتارلىشىپ

كېلىۋاتقان كارۋانلار كىشىگە يەلكەنلىك كېمىلەرنى ئەسلىتىدۇ . قۇملۇقلار بىر زامانلاردا پايانسىز دېڭىز ئىدى ، دېڭىزلارنىڭ ئاستىدىمۇ چەكسىز قۇملۇق ....، بۇ يەردە قۇياش كۈندۈزلىرى جاننى ئالغۇدەك قىززىتىپ تۇرسىمۇ ،كۈن ئولتۇرۇشى بىلەن يەنە سالقىن كېچىلەر باشلىنىدۇ . قايسىبىر يوللاردىن ئوتۇنچىلارنىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى ئاڭلىنىدۇ ۋە بۇ ناخشىلار كىشىنىڭ ئېسىگە ئۇنتۇلغان ئۆتمۈشنى ، ئەستىن چىققان خاتىرىلەرنى سالىدۇ .

دۇنيادىكى نۇرغۇن تاغ سۇلىرى قارلىق چوققىلاردىن باشلىنىپ ، جىلغىلاردىن ئېقىپ چىقىپ ، ياپپېشىل داللارنى كېسىپ ئۆتۈپ دېڭىزگە قۇيۇلىدۇ . ئەمما ، تەكلىماكاندىن ئېقىپ ئۆتىدىغان دەريالار بولسا ، ئاق باش تاغلاردىن باشلىنىپ ، قۇملۇققا كېلىپ سىڭىپ كېتىدۇ . بۇ شۇنچىلىك سىرلىق ۋە شۇنچىلىك غەلىتە ماكان ...قۇملۇقتىكى يوللارنى پەقەت چۆل ئادەملىرىلا پەرىق ئېتەلەيدۇ . ئاندا ساندا ئۇچرايدىغان ئۇلاغ ئىزەكلىرى ۋە قاچاندۇر بىر چاغلاردا خەۋپكە ئۇچراپ ئىسسىق جېنىدىن جۇدا بولغان ئادەم ، ئۇلاغلارنىڭ ئاقارغان ئۇستىخانلىرى قەدىمي يوللارنىڭ بەلگىسىدۇر . دولقۇنلۇق سۇدەك داۋالغۇپ تۇرغان قۇم ئېقىنى ھېلىدىن ھېلىغا يوللارنى كۆمۈپ يولۇچىلارنى ئازغاشتۇرۇپ تۇرىدۇ . بۇ چۆل يوللىرىغا تالاي سەيياھلارنىڭ ئۇستىخانلىرى كۆمۈلگەن . ھەر خىل دىن ، ھەر

خىل رەڭ ، ھەرخىل ئوي پىكىردىكى تالاي تەۋەككۈلچىلەرنىڭ كەچۈرمىشلىرى يېزىلغان ، ئەمما ، بۇ يېزىقنى ئوقۇماق ناھايىتىمۇ تەس !...

بۇ چۆل جەزىرىدىكى بۇلاقلارنىڭ سۈيى شۇنچىلىك تەملىك ، چۈنكى سىز يىراقلاردىن چاڭقاپ كېلىسىز : بۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك سالقىن ، چۈنكى ، قىزىق چۆل ئاپتىپى سىزنى ئۇنىڭغا ئاشىقتەك تەشنا قىلىدۇ . بۇ يەردە ھەمسەپەرنىڭ قىممىتى شۇنچىلىك يۇقۇرى ، چۈنكى سىزگە بەزىدە كۈنلەپمۇ ئادەم

ئۈچىرىمايدۇ . ...

شۇ تاپتا چۆل يولى بىلەن چۆل ئوغلى كەلمەكتە ئىدى . ئىككى يىلدىن بېرى بۇ يوللاردا ئۇ تىنىم تاپماي ماڭاتتى . قانداقتۇر بازارلار ، مەھەللىلەر ، قايناق شەھەرلەردىن ئۆتەتتى . ياش يىگىتكە قايسىبىر كوچا ، ئىشىك ئالدى ، بۇلاق باشلىرىدا ئۇچرىغان قىزلار تەشنالىق بىلەن نەزەر تاشلايتى . چۆل ئوغلى بولسا توختىماي ئىلگىرلەيتى . ئۆزى توغراقلىقتا ئۇچراتقان ۋە كېيىن يوقىتىپ قويغان پەرىشتىسىنى ئىزدەيتى . ئۇنىڭ قۇملۇقلاردا مېڭىشۇرگەچكە ، رەڭگى ئۆڭۈپ ئاقىرىپ تۇمشۇقى يۇقۇرى قاراپ قالغان ئۆتۈكىنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئىشكىمۇ بىللە كېلەتتى . ئىشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇندا يېپ -يېڭنە ، چاي -تۇز ۋە ئاياللارغا لازىملىق ئۇششاق چۈششەكلەر بار ئىدى . يول ئۈستىدىكى مەھەللىلەردە ھەپتىلىك بازارلار ئۇچراپ تۇراتتى . ھەپتىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى ، قانداقتۇر بىر يېزىنىڭ ئەتراپىدىكى ئوچۇقچىلىقتا تەرەپ تەرەپتىن ئادەملەر يىغىلاتتى . ئاشپەزلەر چېدىرلىرىنى تىكىپ ، ئوچاقلىرىغا ئوت ياقاتتى . سودىگەرلەر تازا قۇم ئۈستىگىلا ماللىرىنى يېيىشاتتى . بىردەمدە تاغارلاپ ئاشلىق ، مېۋە چىۋە ، ماتا چەكمەن ، ئۆتۈك ، دوپپا ...ھەممە نېمىنىڭ سودىسى قىززىپ كېتەتتى . ئەتىسىلا قارىسىڭىز ، بۇ يەردە تاشلىنىپ قالغان سۆڭەكلەر ، مال تېزەكلىرى ، چېدىرلارنىڭ قۇرۇق ياغاچلىرىلا چوقچىيىپ قالاتتى -دە، ئىككىنچى بىر يەردە بازار قاينايتى . چۆل ئوغلى شۇنداق بازارلارنىڭ بىرىدە ماللىرىنى ساتاتتى-دە، يەنە قايسىدۇر بىر بازارلاردىن مال ئېلىپ سەپىرىنى داۋام قىلاتتى . ياشانغانلارغا بۇ يىگىت بىر زامانلاردا بۇ چۆل يوللىرىنى ئايلىنىپ يۈرگەن جاھانكەزدى سۆيۈرگىنى ئەسلىتەتتى .

« قېنى غەيرەت قىل ئىشكىم ، ــ دەيتى چۆل ئوغلى ــ ئەنە ئاۋۇ قۇم دۆۋىسىدىن ھالقىپ كەتسەكلا بۇككىدە توغراقلىققا يېتىمىز ، ئۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك ھوزۇركى ، قۇيۇۋەر . ئۇ يەردىكى ساپ ھاۋا ، سالقىن شامالنى دېمەمسەن ، شاھلارنىڭ خوتۇنلىرى تۇرىدىغان سارايلارمۇ ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ . ئۇ خوتۇنلارنىڭ ھوجرىلىرى ئۇيپا -ئەڭلىكنىڭ بۇسى بىلەن بىخسىپ كەتكەن . ئۇنىڭدىن سېنىڭ چىللە پۇراپ تۇرىدىغان ئىغىللىڭ ياخشىراق ...» چۆل ئوغلى ئادەمسىز بۇ يوللاردا ، زېرىككىنىدىن ئىشكى بىلەن ئەنە شۇنداق پاراڭلىشىپ كېلەتتى . ئىشككە نېملەر توغرىسىدىدۇر مۇراجەت قىلاتتى . ئىشەك بولسا ئىگىسىگە قارىغاندا ئېغىر بېسىق كۆرۈنەتتى . بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، بىر خىل يۈرۈش بىلەن خۇددى كەلگۈسىدىكى بولغۇسى بىر چوك جەڭ

ئۇستىدە خىيال سۈرۈپ كېلىۋاتقان لەشكەر باشلىقىدەك قەدەم باساتتى .

«هېلىقى بىر چاغدا تۇغراقلىقتا ئىككىمىزنىڭ قانداق قورقۇپ كەتكىنىمىز ئېسىڭدە باردۇر ؟_ دەپ سۆزىنى داۋام قىلاتتى يىگىت _ ياللا ، سەن شۇ چاغدا ئۆلەر تىرىلىشىڭگە قارىماي شۈنچىلىك يۈگۈردۈڭكى ...ياق ، ئۇچتۇڭمىكىن دەيمەن . چۈنكى مەن قوم ئۇستىدە تۇياقلىرىڭنىڭ ئىزلىرىنىمۇ كۆرمەي قالدىم . مېنىڭ قانچىلىك قورققىنىمنى سورىمايلا قوي . هازىر ئويلىسام شۈنچىلىك كۈلكىلىك ، مانا شۇ جانان ئەمدى بىز بىلەن قايتا بىر ئۇچراشسا ئىدى . بىز ئۇنىڭ بىلەن باشقىچە پاراڭلىشاتتۇق . ئۇ چاغدا مەن تېخى گۆدەك ئىكەنمەن ،هە، سەنمۇ شۇنداق ، ...غەيرەت قىل . ئالدىمىزدىكى تۇغراقلىقتا يەتكەندە مەن ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناق بېرىمەن ... ، ئۇنچىقمايسەنغۇ ؟ بىلىمەن ، بىلىمەن . شۇ تاپتا ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناقتىن كۆرە ، بىر يۇتۇم سۇ قىممەتلىكرەك . ئامال قانچە ، مېنىڭ گاللىرىممۇ قۇرۇپ كەتتى . چۆلنىڭ ئادەملىرى ناهايىتى قۇۋ ، سۇ چىقىدىغان بۇلاقلارنى يۇشۇرۇپ قويىشىدۇ . ئادەملەرنى تاپمىغۇچە سۈيىنى تاپقىلى بولمايدۇ . ئوهۇي ، ئۇلارنىڭ كۆپلىرىدىكى سۇنىڭ قانچىلىك مۇزدەك ۋە شېرىنلىكىنى دېمەمسەن ...، غەيرەت قىل ، غەيرەتلىك بولغانلارغا مەنزىل يىراق ئەمەس .

بوۋام ئەن شۇنداق دېگەن ...» دېگەندەك ، ئۇلار ئېگىز بىر قوم بارخىنىدىن هالقىپ ئۆتۈش بىلەنلا ، تۆۋەندە يېيىلىپ ياتقان قەدىمى تۇغراقلىقنى كۆردى . ئېشەك بايىقى سالاپەتلىك مېڭىشىنى تاشلاپ قەدىمىنى ئىلداملاتتى . چۆل ئوغلى قوم دۆۋىسىنىڭ ئۇستىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ تۇغراقلىقتا ئۇلاشتى . بۇ يەرە قۇچاق يەتمەيدىغان قۇۋەتلىك تۇغراقلار بىلەن قۇرۇپ يىقىلغان تۇغراقلاردىن كۆكلەپ چىققان ياش نوتىلار بىر بىرىگە چىرمىشىپ ئاجايىپ بىر مەنزىرە هاسىل قىلغانىدى .

« گېپىم راستمىكەن ؟_ دەپ ئېشىكىگە سۇئال قويدى چۆل ئوغلى ، ئاندىن ئۇ ئېشىكنى باراقسان بولۇپ شاخ يايغان بىر تۈپ تۇغراقنىڭ سايىسىگە تارتىپ قويدى ، _ ئادەملەر مېنى بىكارغا جاهانكەزدى سۆپۈرگىگە ئوخشاتمايدۇ ، مەن بۇ تۇغراقلىقنىڭ پۈرىقىنى يىىرىم كۈنلۈك نېرىدا تۇرۇپلا سەزگەن ...راست ، شۇ جاهانكەزدى سۆپۈرگە دېگىنى قانداق ئادەم بولغىيتى ؟ سەن ئاڭلىدىڭمۇ ؟ئۇ ئاجايىپ بىر سەييياهمش . ياشانغان مويسىپىتلەر مېنى شۇ كىشىگە ، سېنى شۇ كىشىنىڭ ئېشىكىگە ئوخشىتىدىكەن . ... ئەمدى ساڭا يەنە بىر ھەقىقەتنى ئېيتاي ، تۇغراقلىق بولغانىكەن ، يېقىن ئەتراپتا چوقۇم ئادەممۇ بولىدۇ . قېنى ، ئاۋال سەن گېلىڭغا ئازىراق بىر نىمە يەۋال ،

مەنمۇ پۈت ـ قولۇمنى سوزۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋالاي ، بىزگە ئۇچرايدىغان ئادەمنىڭ چىراي شەكلى ، خۇي پەيلى قانداق ؟

بۇنى بىز تېخى بىلمەيمىز ، ئىشىنىمەنكى ، ئۇ بىزگە كۆپىدىكى ھېلىقى مۇزدەك سۈيىنى ئايىمايدۇ . »

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ ئالدىغان ۋەدە قىلغان ئىككى ئوچۇم قونىقىنى تۆكتى . ئاندىن چاپىنىنى توغراق سايىسىگە سېلىپ ، ئۆتۈكىنىمۇ يېشىپ تاشلاپ ، سوزۇلۇپ ياتتى . كۆپ ئۆتمەي ۋاقتىدىن قايرىلغان بولسىمۇ قۇياش قۇملۇقلارنى يەنىلا قىزدۇرۇپ تۇراتتى . توغراقلىقنىڭ ئىچى بولسا سالقىن ۋە جىمجىت ئىدى .

«شۇ تاپتا قۇشلارمۇ ئۇۋىلىرىدا ئۇخلاپ ئولتۇرسا كېرەك » دەپ ئويلىدى چۆل ئوغلى . راھەتلىك بىر شامالنىڭ پەپىلىشىدە ئۇ قاتتىق ئۇيقۇغا كەتتى .

چۆل ئوغلى ئويغانغاندا ۋاقىت نامازدىگەردىن ئۆتۈپ ، قۇم بارخانلىرىنىڭ سايىسى خېلىلا ئۇزىراپ قالغانىدى . چۆل ئوغلى كۆزىنى ئېچىپ ، بېشى ئۈستىدىكى توغراق يوپۇرماقلىرىغا كۆز تىكتى . نېپىز بىر قەۋەت قۇم توزانلىرى بىلەن خىرەلىشىپ تۇرغان قۇيۇق ياپراقلار ئارىسىدىن ئۆتكەن قۇياش نۇرى ھەر تەرەپكە مەشۇتتەك ئۈچ تارتىپ ، رەڭمۇ رەڭ جۇلالىناتتى . «ھېلىقى ئېگىز سېپىللارنىڭ ئىچىدە ، يۈزلىگەن لەشكەرلەرنىڭ مۇھاپىزىتىدە ياتقان شاھلار ، ــ دەپ مۇلاھىزە قىلىشقا باشلىدى چۆل ئوغلى ، ــ مانا مۇشۇنداق چىرايلىق نۇرلارنى كۆرۈشتىن مەھرۇم ، ئۇنىڭغا قارىغاندا مەن بايراق ۋە بەختلىكرەك بولسام كېرەك . ئېگىز تاملار قورشاپ تۇرغان شاھ ئوردىلىرى ...» چۆل ئوغلى مۇلاھىزىسىنى داۋاملاشتۇرالماي توختاپ قالدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزى ئېشىكىگە چۈشكەنىدى ، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى كۆزى مال بىلەن تولغان خۇرجۇن ئالللىقەيەرلەرگىدۇر غايىپ بولغانىدى . «ئوغرى !ــ دەپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى چۆل ئوغلى ، ــ ھەي ئېشەك ، يەنىلا سەن ئېشەكلىكىڭنى قىلىپسەن ـدە! بىھۇدە ۋاقىتتا ھاڭراپ جاھاننى بېشىڭغا كىيىدىغان ھېلىقى قارغىش تەككۈر ئاۋازىڭدىن ئوندىن بىرىنى بولسىمۇ ئىشلىتىپ ماڭا ھايت دەپ قويساڭ بولماسمىدى ؟...»

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئۇنىڭ ھالىنى كۆرۈپ تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتى . شۇ تاپتا ئېشەك چىلىق ـچىلىق قارا تەرگە چۆمگەن بولۇپ ، قۇمغا سانجىلىپ تۇرغان ئىنچىكە پۇتلىرى دىرىلداپ تىترەپ تۇراتتى .

« ئېيتقىنا ، سەن نېمىنى كۆردۈڭ ؟ نېمىدىن شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭ ؟...شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئۈستۈڭدىن

خۇرجۇننى يۇلىۋالغان ئوغرى ئادەتتىكى بىر ئادەم بولمىسا كېرەك ، ئەمىسە ئۇ نېمە ؟ جىنمۇ ، شەيتانمۇ؟...ياكى سەن ھېلىقى ئالۋاستى قىزنى كۆردۈڭمۇ؟» چۆل ئوغلىنىڭ ئېشكى ھەر قانچە ئەقىللىق بولسىمۇ ، ئىنسانغا ئوخشاش سۆزلەشكە ئاجىز ئىدى . پەقەت ئۈتېخى قورقۇنچ كەتمىگەن سارغۇچ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ، قۇلاقلىرىنى مىدىرلىتىپ قويدى . ئەجەبلىنەرلىكى ، ئېشەكنىڭ ئەتراپىدا ھېچقانداق غەيرى نەرسىنىڭ ئىزى كۆرۈنمەيتى .

« ئەجەپ ـ ھە!سېنىڭ ئۈستۈڭدىكى خۇرجۇن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتكەن بولسا ، ــ دەيتى چۆل ئوغلى ، ـ ئۇنداق بولسا خۇدايىم ئاشۇ ئەرزىمەس خۇرجۇنغا بەرگەن قاناتلارنى نىمشقا بىزگىمۇ بەرمەيدۇ ...»

چۆل ئوغلى توغراقلىقنىڭ ئەتراپىدىكى قۇم دۆۋىلىرى ئۈستىگە ئۆمىلەپ چىقىپ ئەتراپقا قارىدى . ھەممە يەر چەكسىز قۇملۇق ، ھېچبىر يەردە ئىنس جىننىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . «سۇ !»دەپ ۋارقىرىدى چۆل ئوغلى ۋە قۇم دۆۋىسى ئۈستىدىن دوملاپ دىگۈدەك چۈشۈپ ،ئېشەكنىڭ يېنىغا ئوقتەك يۈگۈرۈپ كەلدى خۇداغا شۈكرى ، ئېشەكنىڭ ساغرىسىغا ئېسىپ قويغان تۇلۇم ئۆز ئورنىدا تۇراتتى . تۇلۇمدا ئۇنىڭ ئېغىر ۋاقىتلارغا ساقلاپ قويغان ئەڭ ئاخىرقى بىر نەچچە ئوچۇم سۈيى بار ئىدى . چۆل ئوغلى تۇلۇمغا ئېغىزىنى تۇتۇپ ، ئېلىپ قالغان سۇدىن قانغۇنچە بىرئىچتى ـ دە ، ئاشقىنىنى دوپپىسىغا تۆكۈپ ئېشىكىگە سۇندى . ئېشەك سۇنى قېلىن كالپۇكلىرى بىلەن بىرسۇمۇرۇپلا دوپپىنى قۇرۇقداپ قويدى .

« ھېلىقى ئوغرى مەيلى ئادەم بولسۇن ، مەيلى ئىنس جىن بولسۇن ، يەنىلا ئىنساپلىق ئىكەن ــ دېدى چۆل ئوغلى ــ شۇ تاپتا ئىككىمىزگە شۇ بىر نەچچە خۇرجۇن مالدىنمۇ قىممەتلىك ئىدى . جېنىمىز ئامانلا بولسا مال دىگەننى يەنە تاپىمىز ...توۋا دەيمەن ، ئۈستۈڭدىكى ئاشۇ ئەرزىمەس نەرسلەر ئاسماندىكى پەرىشتىلەرگە ياراپ قالدىمۇ ـ يە؟ ئوغرى ئۇچۇپ كەلمىگەن بولسا ، نىمشقا بۇ ئەتراپتا ئۇنىڭ ئىزى يوق ؟...ئەمدى ئېشىكىم ، مېنىڭدىن رەنجىمە .

بىخۇدلىقىڭدىن ئۈستۈڭدىكى خۇرجۇننى ئوغرىغا بېرىپسەن . شۇ گۇناھىڭ ئۈچۈن مەن ساڭا مىنىۋېلىشىم كېرەك . بىز بىرەر بازارغا ياكى مەھەللىگە يېتىپ بېرىپ قىلدىغان ئىش تاپىمىز . ئۈستۈڭگە بولۇشىغا يۈك ئارتىپ كىرا قىلىپ پۇل تاپمىساق بولمايدۇ ـ دە! تېخى قورسىقىمىزنى تويغۇزىشىمىز لازىم . ئاندىن مەن يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، ئۇنىڭ ئىككى كۆزىنى يەنە مالغا تولدۇرىمەن . شۇنىڭ بىلەن بىز سەپىرىمىزنى يەنە داۋاملاشتۇرىمىز .

كېلەر قېتىم مەن خۇرجۇننى بېقىنلىرىڭغا مىخلاپ قويسام بولامدىكىن ياكى ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭ قولى تېگىپ كەتسىلا جىرىڭلاپ كېتىدىغان ئۇششاق قوڭغىراقلارنى ئېسىپ قويايمۇ يە؟...

زادى ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ ، قانداق قىلىپ مېنىڭ خۇرجۇنۇم ئۇستىۈڭدىن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتتى -ھە! ئەگەر خۇرجۇنۇمنىڭ مۇنداق ئۇچىدىغان كارامىتىنى بىلگەن بولسام ، ئۇنىڭ بىركۆزىگە ئۆزۈم چۈشىۋالماسمىدىم . ..ئەگەرچەندە سىنىڭ ئىككى بىقىنىڭغا تاسادىپەن شۇنداق قاناتلار ئۆسۈپ چىققان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى -ھە! ئۇ چاغدا بىز بۇ ئايغى چىقماس چۆل يوللىرىدىن ئۇچۇپلا ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتۇق . ھەممە خالايىق ، ھەتتا پادىشاھلارنىڭ ئۆزىمۇ ساراي ئۆيلىرىدىن چىقىپ ، قوللىرىنى سايىۋەن قىلىپ بىزگە قاراپ ھەۋەس قىلغان بولاتتى . شۇنداق بولغاندا سەن <بىغەملەرشەھىرى>دىگەن يەرگە قانچە كۈندە ئۇچۇپ بارالايتىڭ ؟...»   ئىگىسىنىڭ بۇ تۆگىمەس ۋاتىلداشلىرىغا ئىچى پۇشقان ئېشەك تاقەتسىزلىنىپ ئالدىغا بىر ئىككى قەدەم تاشلىدى .

« كېتىشكە ئالدىراۋاتامسەن ؟ توختاپتۇر ، مەن تېخى ئۇستىڭگە مىنىۋالمىدىمغۇ ، شۇ تاپتا كېتىشكە مەن سەندىن بەكرەك ئالدىراۋاتىمەن . بۇ نەس باسقان يەردە يەنە بىردەم تۇرىدىغان بولساق ئۆزىمىزنىمۇ ئوغۇرلىتىپ قويىغىدىغان ئوخشايمىز .»

چۆل ئوغلى ئېشەككە سەكرەپ مىندى . بىراقتا ئۇنىڭ ئېشەكنى دىۋىتىش ئۈچۈن كېرىلگەن پۇتلىرى ئېشەكنىڭ بىقىنىغا تەگمەيلا توختاپ قالدى . ئۇ بايىلا ئۆزى ياتقان يەردە تۇرغان بىر ياغاچ چۆچەكنى كۆرگەنىدى . چۆچەكنىڭ ئىچىدە بولسا ساپسېرىق بىر تال مىتال كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇراتتى .

« توختا ، ئېشىكىم !ــ دېدى ئۇ ئىختىيارسىز ، ــ بۇ يەردە يۈز بېرىدىغان كارامەتلەر تېخى ئاخىرلاشمىغان ئوخشايدۇ . رەھمەتلىك بوۋام :چۆلدە ھەرقانداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن ، دىگەن ...ئاۋۇ ياغاچ چۆچەك نەدىن كېلىپ قالدى .؟ ھېلىلا مەن ئۆزۈم شۇ يەردە سوزۇلۇپ ياتمىغانمىدىم ؟

چۆچەكنىڭ ئىچىدە پارقىراپ تۇرغىنى نېمە ئۇ ؟»

چۆل ئوغلى ئېشىكىدىن ئاستا چۈشۈپ ، ئاۋايلاپ دەسسەپ ، چۆچەكنىڭ يېنىغا يېقىنلاشتى . چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىر دانە تىللا ياتاتتى . يىگىت تىللانى قولىغا ئالدى . تىللانىڭ ئېغىر سالمىقى ئۇنىڭ ئالقىنىنى باستى .

تىللانىڭ ئىككى يۈزىدىكى قايسىبىر زاماندا ، قايسىبىر پادىشاھلىقنىڭ باسقان خەتلىرى ، غەلتە سىزىقچىلار چۆل ئوغلىغا ناتونۇش ئىدى . بۇ بازارلاردا قاسساپلار ، ئاشپەزلەر ، سودىگەرلەر ۋە قانداقتۇر بىر خېنىملارنىڭ مايلاشقان ، تەرلىگەن قوللىرىدىن قولغا ئۆتۈپ يۈرگەن تىللالاردىن بولمىغاچقا ، پارقىراقلىقى كۆزنى قاماشتۇراتتى .

« مانا كارامەت !ــ دېدى چۆل ئوغلى . ئۇنىڭ ئەمدى كىمگە مۇراجەت قىلىشۋاتقانلىقى ئېنىق ئەمەس ئىدى ،ــ خۇرجۇن ئوغرىسى بىز ئويلىغاندەك ئۇنچىۋالا قارا كۆڭۈل بولمىسا كېرەك . ئۇنىڭدا بەلكىم مۇنداق يىپپېڭى يىللار بولسىمۇ ، يىپ -يىڭنە ، چاي تۇز يوقتۇر ، تىللا قانچە قىممەتلىك بولسىمۇ ، ئۇنىڭ قايىنتىپ ئىچكىلى بولمايدۇ-دە! ...بىراق ، ئۇ مېنىڭ ھەققىمنى بۇنچە مەخپىي يوللار بىلەن بەرمەي ، تويتوغرا ئالدىمغا كېلىپ ، شۇ تىللانى تەڭلىگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭغا خۇرجۇنۇمدىكى بارلىق ماللىرىمنى ئۆز رازىلىقىم بىلەن بەرمەيتتىمۇ ۋە بەلكىم مەن ئېشىكىم بىلەن شۇ ماللارنى نەق ئۇنىڭ ئىشكى ئالدىغىلا يەتكۈزۈپ بەرگەن بولاتتىم ... ئېھتىمال ئۇ ، جامالنى كۆرسەتمەيدىغان بىرساھىپجامالدۇر ياكى نىمە سەۋەبلەر بىلەندۇر چۆللەردە يوشۇرنۇپ يۈرگەن بىر مۇساپىردۇر ...»

چۆل ئوغلى ھەر قانچە ئويلاپمۇ بۇ ئىشنىڭ تېگىگە يېتەلمىدى . تىللانى قوينىغا سېلىپ ، ئۈستىدىن تۈتۈپ قويدى .

« ئەمدى ، بۇ كارامەت يۈز بەرگەن ئورۇنغا بەلگە سېلىپ قويماق لازىم !ــ دېدى چۆل ئوغلى ئېشىكىگە قاراپ ــ سەن رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغانمۇ ؟ بالا ۋاقتىدا ئۇ ئالتۇنلار تولۇپ تۇرغان بىر توغراق كۆتىكىگە يولۇقۇپ ، شۇ يەرگە بەلگە سىپىپ قويمىغاچقا ، قايتا كېلىپ ئۇنى ئىزدەپ تاپالمىغان ۋە شۇ ئالتۇنلارنى ئىزدەپ پۈتۈن ئۆمرىنى جاڭگالدا ئۆتكۈزگەن ...» يىگىت پىچىقىنى سۇغۇرۇۋالدى -دە، ئالدىدا تۇرغان يوغان توغراقنىڭ غولىغا چەمبىرەك ئويۇپ قويدى .

« يۈر ، ئېشىكىم ، ئەمدى بىزنىڭ بۇ يەردىن يىراقلىشىش ۋاقتىمىز يەتتى ، ــ دېدى ئۇ ئېشىكىگە قايتا مىنىپ ، ــ كىمكى كارامەت يۈز بەرگەن جايدا ئۇشۇقچە ھايال بولىدىكەن ، ئۇنى پالاكەت باسىدۇ ! بۇ سۆزنى بىزنىڭ چايخانىدا قونۇپ ئۆتكەن بىر سەيياھ ئېيتقانىدى . بىز تېگىشلىك ھەققىمىزنى ئالدۇق . بۇ تىللاغا بىز يەنە بىر قانچە خۇرجۇن مال سېتىۋالالايمىز . ئەمدى سېنىڭ ئۈستۈڭگە قاتتىق ئوتۇن ياكى قانداقتۇر بىر بېخىل سودىگەرنىڭ ئېغىر ماللىرىنى ئارتمايدىغان بولدۇم . مەن ياخشى تاماق يەيمەن . سېنىڭ ئالدىڭغا ئەڭ مەزىلىك يەملەرنى

تۆكمەن . قېنى ، مېنى سەن يېقىن ئەتىراپتىكى ئەڭ چوڭ شەھەرلەرنىڭ بىرىگە يەتكۈز . سەھرانىڭ كىچىك بازارلىرىدىن بىز بۇ قىممەتلىك ئالتۇنلىرىمىزنى ئۆز باھاسىغا سېتىۋالالايدىغان سەراپىنى تاپالمايمىز .» ئېشەك ، ئىگىسىنىڭ ھەممە گەپلىرىنى چۈشىنىۋاتقاندەك ، ئۈششاق قەدەم ئېلىپ ، سىلىق يورغىلاپ كەتتى

بەختنىڭ ئىزدەيسەن

چۆل ئوغلى يولدا بىر قونۇپ ، ئىككىنچى كۈنى چۈشكە يېقىن بىر شەھەرنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ قالدى . كاسىپلار ، ئالارمەن ـ ساتارمەنلەرنىڭ چۇقانلىرى بىلەن قىزىپ تۇرغان بازار مەيدانىدىن ئۆتۈپ ، ئىزدەپ سوراپ ، زەرگەرلەر كوچىسىنى تېپىپ كەلدى . بۇ يەردىكى دۇكانلارنىڭ دېرىزىلىرىگە ھەر خىل قىممەتلىك كۆزلەر قويۇلغان ھالقىلار ، ئۈزۈكلەر ، ئالتۇن قاداق ، زىرە ، بىلەزۈكلەر تىزىۋېتىلگەنىدى . كىچىككىنە ئوچاق ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ئۇستىلار قولىدىكى ئىنچىكە نەيچە بىلەن ياغاچ كۆمۈرنى پۈۋلەپ چوغلاندۇرۇپ ، ئالتۇنلارنى ئېرىتىشاتتى . قىپقىزىل چوغ ئۈستىدە ھاسىل بولغان كۆكۈچ رەڭ يالقۇن ئالتۇن سېلىنغان بوتا ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى سۇدەك ئېرىتىپ يالتىرىتاتتى . قايسىبىر دۇكانلاردا بولسا شاگىرت باللار قېلىپتىن چىققان ئالتۇن ئەسۋاپلارنى ئىككەكدەپ ، تېرىلەرگە سۈركەپ پەردازلىشاتتى . يىپەك پۈركەنجىلەرنى ئارتىپ ، قىلدىن توقۇلغان چۈمپەردىلەرنى تارتقان خېنىملار ئۇ ياق ـ بۇ ياققا يورغىلىشىپ ، تونۇش دۇكانلىرىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا غايىپ بولۇشاتتى . قايسىبىر دۇكانلارنىڭ ئىچىدە بولسا چۈمپەردىلەرنى بىلىنەر بىلىنمەس قايرىپ ، ئاپئاق بارماقلىرى بىلەن ئالتۇن ئەسۋاپلارنى چىمدىپ تۇتۇپ كۆرىۋاتقان پۇلدار سەتەڭلەر كۆزگە چېلىقاتتى . زەرگەرلەر بولسا بۇ ساھىپجامالىلارنىڭ ئالدىدا خوشامەتكويلۇق بىلەن ئېگىلىپ ، ماللىرىنى ماختاپ پۇل قىلىشاتتى .

چۆل ئوغلى كوچىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى بىر خالىي دۇكاننىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېشىكىدىن چۈشتى . ئېشەكنى ئىشىك ئالدىغا قالدۇرۇپ ، سالام بىلەن دۇكانغا كىرىپ كەلدى .

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام !ــ دېدى ئاپئاق ساقاللىق قېرى ئۇستا ئوچاقنىڭ قىپقىزىل چوغى ۋە پارقىراپ ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرگە قاراۋېرىپ خىرەلىشىپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن چۆل ئوغلىغا قاراپ . ئۇستىنىڭ تۇرقىدىن ئۆز

كەسپىگە پىششىق زەرگەرلەردىن ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى ـــ خوش ، ئوغلۇم ، بىر نەرسە لازىممۇ ياكى ساتىدىغان ئالتۇن جابدۇقلىرىڭ بارمۇ؟

ـ مەن نامرات ئادەممەن ، بىساتىمدا مۇشۇ بىر تىللا بار . ياخشىراق باهادا پۇل تۆلەپ ئېلىپ قالارسەن .

چۆل ئوغلى قوينىدىن تىللانى ئېلىپ ، ئۇستىنىڭ ئالدىدىكى كىچىك بولقا ، ئامبۇر ۋە نازۇك تارازىلار تۇرغان شىرەنىڭ ئۇستىگە قويدى ئۇستا قوللىرىنى سۈرتىۋېتىپ ، تىللانى قولىغا ئېلىپ ئۇياق ـ بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قارىدى . ئاندىن تارازىغا سېلىپ تارتىپ كۆردى . تىللا ئۇنىڭ مۆلچەرلىگىنىدىنمۇ ئېغىرراق چىقتى . ئۇستا تىللانى ئالقىنىغا ئاغدۇرۇپ ، يەنە ئۇزاق سالماقلاپ كۆردى ـ دە ، چۆل ئوغلىنىڭ باش ـ ئايىقىغا قارىدى . ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇستىۋېشىنى قېلىن چاڭ باسقان ئاددىي بىر يىگىت تۇراتتى .

ـ نېمىشقا ئۆرە تۇرىسەن ؟ قېنى ئولتۇر !ـ دېدى ئۇستا ۋە ئىنجىقلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ ، چۆل ئوغلىنىڭ ئاستىغا بىر پارچە ياغاچ تېرىنى تاشلىدى ـــ ماڭا ئىشەنسەڭ ، شۇ يېشىمغا كەلگۈچە زەرگەرلىك قىلىپتىمەن ، بۇ خىلدىكى تىللانى ئۇچراتمىغانىكەنمەن . قارا ئۇنىڭ ساپ ۋە پارقىراقلىقىنى ...بۇ قايسى زاماندا ، كىملەر قۇيغان تىللا بولغىيتى ؟...توغرا ، سەنمۇ بىلمەيسەن . بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن . كېسىپ ئېيتىمەنكى ، بۇ قۇيۇلغاندىن بېرى خەزىنىدىن چىقىپ باقمىغان تىللادەك قىلىدۇ . سەن نېمىشقا ئۇنىڭدىن پەقەت بىر تاللا ئەكەلدىڭ ؟ بۇ تىللا ساقلانغان يەردە يەنە تاغارلاپ ئالتۇن بولۇشى مۇمكىنغۇ؟!

چۆل ئوغلى ئۇستىنىڭ گەپلىرىنى ئۇندىمەي ئاڭلىدى . قېرى ئۇستا ئۇنىڭغا نېمە دەرىكىن دەپ چەكچىيىپ تۇراتتى .

ـ راستىنى ئېيتسام ، ـ دېدى چۆل ئوغلى ، ـ سىزنى ئەجەبلەندۈرىۋاتقان سوئاللار مېنىمۇ هەيران قالدۇرىۋاتىدۇ . مەن بۇ تىللانى تېپىۋالغان .

ـ تېپىۋالغان ؟!...قانداق قىلىپ ؟ نەدىن تېپىۋالدىڭ ؟...ئۇنى كىم چۈشۈرۈپ قويۇپتىكەن ؟

ـ ساڭا نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولىدۇ ، ئۇستا ـــ دېدى چۆل ئوغلى ـــمېنىڭ ئىسمىم چۆل ئوغلى بولىدۇ ...

ـ غەلىتە ئىسىم ئىكەن !ـ دەپ غودۇڭشىدى ئۇستا .

ـ مەن چۆلدە تۇغۇلغان ، چۆلدە چوڭ بولغان .

ــ چىرايىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ .

ــ ئەنە ئاۋۇ دېرىزىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قاپقارا ، سىلىق نەرسىنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئۇ مېنىڭ ئېشىكىمنىڭ تۇمشۇقى . بۇ ئېشەك مېنىڭ سەپەردىكى ھەمراھىم . ئۇنىڭ بىلەن چۆل يوللىرىنى كېزىپ ماڭىمەن ـ ماڭىمەن ، ئۆزۈمنىڭ نېمىشقا مېڭىۋاتقانلىقىمنى ، نەگە بارىدىغانلىقىمنىمۇ بىلمەيمەن ...ئالدىنقى كۈنى ، كۈن تازا قىززىپ تۇرغان مەزگىلدە ، ئېشىكىم بىلەن قۇملۇقتىكى بىر توغراقلىق ئىچىدە توختاپ ئارام ئالدىم . يېتىپ كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ . بىر چاغدا ئويغىنىپ ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ قارىسام ، دەل مەن ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ . چۆچەكنىڭ ئىچىدە مانا مۇشۇ تىللا يالتىراپ يېتىپتۇ . ئۇنى ياراتقان ئىگەمنىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيىسى دەپ بىلدىم ـ دە ، ئېلىپ قوينۇمغا سالدىم . مانا شۇ تىللا بۈگۈن سېنىڭ ئالقىنىڭدا تۇرۇپتۇ . بۇ تىللا توغرىسىدا ئۆزۈمنىڭمۇ بىلىدىغانلىرىم شۇنچىلىكلا .

ــ ھېلىقى چۆچەكنىچۇ ؟ چۆچەكنىمۇ نېمىشقا قوشۇپ ئالمىدىڭ !؟ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇستا .

ــ ئەگەر بىرەرى ساڭا پەتنۇستا ساڭا ھەدىيە سۇنسا ، سەن پەتنۇسنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قوينۇڭغا سالامتىڭ ؟ــ دەپ ھەيران بولدى چۆل ئوغلى .

ــ لېكىن ئۇ پەتنۇس ئەمەس ، چۆچەك ـ دە ، ...ئېيتقىنا ، سەن كۆرگەن ئۇ چۆچەك قانداق رەڭدە ، قانچىلىك چوڭلۇقتا ؟

ــ ۋاي چوڭ دادا !ــ دېدى چۆل ئوغلى ــ ئالتۇننى كۆرگەندە ھەممىمىزنىڭ كۆزى تورلىشىپ قالىدىغانلىقىنى بىلىسەنغۇ ؟...مەن چۆچەك ئىچىدىكى تىللانىلا كۆرۈپتىمەن ، چۆچەكنىڭ قانداقلىقىغا سەپمۇ سالماپتىمەن .

ــ ھەي ئىسست ، بىر كالتە پەملىك قىلىپسەن ـ دە!ــ دەپ ئىچ ئىچىدىن ئۇھ تارتىپ ئەپسۇسلاندى ئۇستا ــ كىم بىلىدۇ ، بەلكىم ئۇ تىللا تۇغىدىغان ئاجايىپ بىر چۆچەك بولغىيتى . !

ــ تىللا تۇغىدىغان !؟...ئېلىشىپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ، چۆچەكمۇ تىللا تۇغامدۇ ؟

ــ ئېچىلىك داستىخىنىم توغرىسىدىكى رىۋايەتلەرنى ئاڭلىمىغانمۇسەن ؟ دۇنيادا شۇنداق داستىخانلار بولغان . ئۇ خالىغان ۋاقتىدا ئېچىلىپ ، ئالدىڭنى نازۇ نېمەتلەر بىلەن تولدۇرىۋېتىدۇ ...سەن ئۇ چۆچەكنى چۆلدە ، بىر توغراقنىڭ ئاستىدا ئۇچراتتىم ، دېدىڭما ؟ چۆل دېگەندە توغراق دېگەن جىق نېمىغۇ . سەن شۇ چۆچەك

ئۇچىراشقان يەرگە بىرەر بەلگە قىلىپ قويمىدىڭمۇ ؟

ــ شۇ يەردىكى توغراقنىڭ غولىغا پىچىقىم بىلەن بىر چەمبەر سىزىپ قويدۇم .

ــەھببەللى ، بۇ ئىشقا كەلگەندە ئەقلىڭنى بىر ئىشلىتىسەن . خوش ئەمدى بۇ بىر تال تىللانى نېمە قىلاي دەيسەن ؟ ھالقا ، ئۈزۈك ياكى بولمىسا ....

ــ دېدىمغۇ ، چوڭ دادا ، ماڭا ھېچقانداق زىننەت بۇيۇمىنىڭ لازىمى يوق ، ئۆيۈمدە ئۇنىڭغا ھاجەتلىك ئايال كىشىمۇ يوق . ماڭا ھالال باھادا پۇل بەرسەڭ كۇپايە .

ــ بوپتۇ ، مەن بۇ تىللايىڭغا ئوبدان باھادا پۇل تۆلەي . سەن قايتىپ بېرىپ ھېلىقى سىرلىق چۆچەكنى يەنە ئىزدىگىن . ئۇچىراپ قالسا چۆچەكنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قوينۇڭغا سال . قەسەم قىلىمەنكى ، بايلىققا كۆمۈلۈپ كېتىسەن . تاپقان تىللالىرىڭنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل ، سېنى ئوبدان رازى قىلىمەن . سەن ئاجايىپ چىرايلىق باغلارنى ، پىشايۋانلىق ئايۋانلارنى سېتىۋېلىپ سەرگەردانلىق تۇرمۇشۇڭنى ئاخىرلاشتۇرىسەن ...ئۆيلەنمىگەنمەن دېدىڭما ؟ پۇلۇڭ بولسا ئەلۋەتتە ئۆيلىنىسەن . مۇسۇلمانلارغا تۆت خوتۇن ئېلىش ھەقلىق . سەن باش ئاغرىقىدىن قورقساڭ بوپتۇ ئۈچنى ياكى ئىككىنى ئال . خالىساڭ مەن ساڭا تونۇشتۇرۇپمۇ قويىمەن . مۇشۇ كوچىدىكى دۇكانلارغا كىلىپ كېتىپ تۇرىدىغان ئاجايىپ خېنىملار بار ، چىرايىنى كۆرۈپلا ئەقلىڭدىن ئازىسەن .

دىيارىم تورىغا يوللىغان yarken غا تەشەككۈر

لېكىن چۆل ئوغلى ئەقلىدىن ئېزىشنى خالىمايتى . ئۇ زەرگەر ئۇستام سۇنغان پۇللارنى ئېلىپ قوينىغا سالدى ـ دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭدى . قېرى ئۇستا ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى .

ــ شۇنداق قىل ئوغلۇم ــ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇراتتى ئۇستا ، ــ چۆچەكنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي يوشۇرۇپ قويساڭمۇ مەيلى ، ئەمما تىللالارنى بولسا مېنىڭ ئالدىمغىلا ئەكەل ، ساڭا ئاق يول تىلەيمەن !

ــ خاتىرجەم بول ، چوڭ دادا ، ــ دېدى چۆل ئوغلى ئېشىككە مىنىپ يولغا چۈشۈپ ، ــ ھېلىقى سىرلىق

چۆچەك يەنە ئۈچراپ قالغۇدەك بولسا مەن ئۇنى ئېلىۋالىمەن . تىللالارنى پەقەت ساڭىلا ئەكېلىپ كۆرسىتىمەن !

چۆل ئوغلىنىڭ قارىسى ئادەملەر ئارىسىدا غايىپ بولدى .

چۆل ئوغلى ئېشىكىنى دىۋىتىپ ، ئادەملەر بىلەن تولغان بازارغا كىرىپ كەلدى . بۇ يەردە ئادەملەر بىر بىرىنى ئىتتىرەتتى . بىر بىرى بىلەن باھا نەرخ تالىشاتتى . ئالارمەن بىلەن ساتارمەننى كېلىشتۈرمەكچى بولغان دەللاللار «بابەرىكە » دەپ ۋارقىراپ ، كىملەرنىڭدۇر قوللىرىغا پاققىدە ئۇرۇشاتتى . داس چېلەك ، چاپان ، كۆڭلەك ، يەل يېمىش ، بوغداي قوناق ...، بۇ بازاردا سودا بولمايدىغان نەرسە كەم ئىدى . بۇ قىيقاس چوقان ئىچىدە ئېغىر گۈرۈلدەپ تۇرغان بازارغا كىرىشى بىلەنلا چۆل ئوغلى ھېلىقى ئالتۇن تۇغىدىغان چۆچەك توغرىسىدىكى گەپلەرنى تامامەن ئۇنتۇپ قالدى . ئۇنىڭغا قىرى زەرگەر ئېيتقاندەك ئاياۋان سارايىنىڭمۇ ، باشنى ئاغرىتىدىغان بىر قانچە خوتۇنىنىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى . ئۇ ئۆمۈر بويى مال دۇنيا ، ئالتۇن كۈمۈش يىغىپ ، شۇ بايلىقنىڭ سادىق كۆزەتچىسىدەك ، يېمەي ئىچمەي ساقلاپ ئۆتۈپ كېتىشنى خالىمايتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ يانچۇقىدا تەقدىر يەتكۈزگەن بىر مۇنچە پۇل تۇرۇپتۇ . ئەمدى ، ئۆزىنىڭ ۋە ئېشىكىنىڭ قورسىقىنى ئوبدان بىر تويغۇزسا ، ئاندىن بۇ تىنجىق ۋە ئۇشۇقچە شاۋقۇنلۇق قىستاڭ شەھەر بىلەن خوشلىشىپ ، يېڭى سەپىرىنى باشلىسا بولدى . ئوچۇق دالىدا قېنىپ نەپەس ئالغىلى بولىدۇ . ئۇ يەردە زىرائەتلەر يەلپۈنۈپ تۇرىدۇ . قىرغاقلىرى يېشىل ئوتلار بىلەن قاپلانغان ئېرىقلاردا شىلدىرلاپ سۇ ئاقىدۇ . يىراق توغراقلاردىن كاككۇك ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ . يەنىمۇ يىراقلاردىن بولسا ئۇ ياخشى كۆرىدىغان چۆلنىڭ ئىسسىق شاملى كېلىدۇ ...

چۆل ئوغلى بازار يېنىدىكى دەڭلەرنىڭ بىرىگە كېلىپ ئېشىكىنى باغلىدى . ئېشەكنىڭ قورسىقىنى ياخشى تويغۇزۇپ ، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى دەڭچاغا تاپشۇردى . ئاندىن ئۇستىۋېشىدىكى چاڭلارنى ئوبدان قېقىپ ، ئۆزىنى ئوبدان تۈزەشتۈرۈپ ، بازارنىڭ ئاشپۇزۇللار جايلاشقان تەرىپىگە قاراپ ماڭدى . بۇ يەردە تەۋەڭلەردىكى گۆشگىردە ، سامسىلار ، گۈل چېكىپ پىشۇرغان شىرمەنانىلار كۆزنى ئويناتاتتى . قورۇما قورۇۋاتقان ئاشپەز ئۇستاملار ساپلىقنى قازان گىرۋىكىگە ئۇرۇپ نەغمە قىلىۋاتقاندەك رىتىملىق تاراڭلىتاتتى . ئاشخانا خوجايىنلىرى بەس بەستە ۋارقىرىشىپ مېھمان چارقىراتتى . چۆل ئوغلىنىڭ قورسىقى غولدۇرلاپ بۇ نەغمىگە تەڭكەش قىلغىلى تۇردى . ئۇ قاسقانلىرىدىن پۇرقىراپ ھور چىقىۋاتقان مانتىخانىلارنىڭ بىرىگە بۇرۇلدى . بۇ يەرنىڭ بەش مانتىسىنى بىر

ئادەمنىڭ يەپ بولمىقى بىر گەپ ئىدى . چۆل ئوغلىنىڭ قورسىقى بولسا ئون - ئونبەش مانتىنى تەلەپ قىلىپ ناغرا چالماقتا ئىدى . چۆل ئوغلى بىر نانغا ئون مانتا بۇيرۇپ ، خېرىدارلار ئارىسىغا كىرىپ قىستىلىپ ئولتۇردى . يۇمشاق نان ئۈستىگە قويۇلغان نېپىز جىلتىلىق مانتىنىڭ ئۈستىگە قارمۇچ سېپىپ ، جىلتىسىنى تىتىپ يېيىشكە باشلىدى . ئۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ مانتىنى ھەر بىر چىشلىگەندە ، مانتانىڭ شورپىسى نان ئۈستىگە ئېقىپ چۈشەتتى . ئۇ ئاخىرىدا قىيما گۆشكە ناننى يۆگەپ يەپ ، قېنىپ چاي ئىچىپ ، ئارانلا ئورنىدىن تۇردى .

« ئىلتىپاتىڭغا شۈكرى!-دېدى چۆل ئوغلى بەلۋېغىنىڭ ئۈچىغا تەرلىرىنى ئېرتىپ مانتىخانىدىن چىقىۋېتىپ ، ــ بۈگۈن مەن بۇ شەھەرنىڭ بازارلىرىنى قانغۇچە ئايلىنىپ ، دەڭدە قونۇپ ، ئەتە يولغا چىقسامىمۇ بولىدۇ . تېخى يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىنى مالغا تولدۇرىدىغان ئىشىمۇ بار . شۇنداق قىلاي ، بۈگۈن بىچارە ئېشەكىمۇ ئوبدانراق بىر دەم ئېلىۋالسۇن !»

چۆل ئوغلى بازارلارنى ئارلاپ بىر ئۆستەڭنىڭ بويىدىن چىقىپ قالدى . ياغاچ كۆۋرۈك يېنىدىكى قېرىپ بېقىنلىرى كاۋاكشىپ كەتكەن يوغان سۆگەتنىڭ سايىسىدە ، يۈزىنى قۇيۇق ساقال باسقان بىر رەمچى ئۇزۇن يەكتەكنىڭ پەشلىرىنى ئاستىغا باستۇرۇپ يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى . ئۆستەڭ سۈيى كۆۋرۈك ئاستىدىن قىستىلىپ ، گۈرۈلدەپ ئاۋاز چىقىرىپ ئۆتۈپ ، دۈپدۈگىلەك قايناملارنى ھاسىل قىلىپ ئاقماقتا ئىدى . رەمچىنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغان بولۇپ ، مۇگىدەۋاتقانلىقى ياكى خىيال سۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى . ئۇنىڭ ئالدىدىكى بىر پارچە پالاس ئۈستىدە رەڭدار رەم تاشلىرى چېچىلىپ ياتاتتى .

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم چوڭ دادا!ــ دەپ سالام بەردى چۆل ئوغلى . رەمچى :

ــ كەل ! -دېدى-دە، بېشىنىمۇ كۆتۈرۈپ قاراپ قويمىدى .

- ماڭا ئاتاپ بىر رەم سېلىپ باقساڭ ،

ــ قەيەرلىكسەن ؟

ــ مەن يىراق چۆلدىن كەلدىم .

ــ ئىسمىڭ نېمە ؟

ــ ئىسمىم چۆل ئوغلى !

– رەمچى بوۋاي لاپپىدە كۆزىنى ئېچىپ چوڭ ئوغلىغا قارىدى .

– چوڭ ئوغلى !؟ ... چوڭلىنىڭ چېكى بولمايدۇ ـ دەپ غودۇڭشىدى بوۋاي .

– شۇنداق مەن شۇ چەكسىز چوڭلۇقتە تۇغۇلۇپ شۇ يەردە چوڭ بولغان .

– ئاتاڭ كىم ؟

– ئاتامنى بىلمەيمەن ، مېنى بىر ئوتۇنچى بوۋاي بېقىپ چوڭ قىلغان . ئۇنىڭ دېيىشىچە : ئوتۇنچى بولۋامغا مەن خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا شۇ چوڭدە ئۇچراپتىكەنمەن . ئۇمۇ مېنىڭدىن : «كىمنىڭ بالىسسەن؟» دەپ سورىغاندا ، قانداقتۇر ئىككى ئاكامنىڭ مېنى كۆتۈرۈپ ماڭغىنىنى ، ئۆزۈمنىڭ ئۇخلاپ قالغىنىمنى ، شۇنىڭغا ئوخشاش باش ئايىغى يوق گەپلەرنىلا قىلغان ئىكەنمەن . ...رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە يىلدىن ئاشتى . مانا مەن ئېشىكىمنىڭ ئۈستىگە ئازغىنە ماللىرىمنى ئارتىپ ، چارشەنبە بازاردىن پەيشەنبە بازارغا ، پەيشەنبە بازاردىن شەنبە بازارغا ئۆتۈپ ، بۇ چوڭلەرنى توختىماي كېزىمەن . ئۆزۈمنىڭ نىمشقا شۇنداق ئايلىنىپ يۈرىدىغىنىمنى ، نەگە بېرىپ ، نەدە توختايدىغىنىمنىمۇ بىلمەيمەن .

– ۋاھ ، خىسلەتلىك دۇنيا !ـ دەۋەتتى رەمچى بوۋاي ، ـ بىر زامانلاردا مۇشۇ چوڭلەرنى جاھانكەزدى سۇپۈرگە دەيدىغان بىر سەيياھنىڭمۇ شۇنداق ئايلىنىپ يۈرگەنلىكىنى بىلەمسەن؟

– بىلىمەن !

– سەن قانداق بىلىسەن ؟ـ دەپ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى بوۋاينىڭ ،

– ئاڭلىغان ـ دېدى چوڭ ئوغلى .

– مانا شۇ جاھانكەزدىنى « ئۇ ھازىر قېرىدى ، شۇ تاپتا سىنىڭ ئالدىڭدا ئولتۇرۇپتۇ » دېسەم ئىشىنەمسەن؟

– چاقچاق قىلما ، چوڭ دادا ، ـ دېدى چوڭ ئوغلى ، ـ مەن ئاڭلىغان ھېكايىلەردە جاھانكەزدى سۇپۈرگە ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ئېشىكىگە مىنىپ ، « بىغەملەر شەھىرى» نى ۋەيران قىلغان ياۋلارنىڭ پايتەختىگە يېتىپ بېرىپ ، تۈپتۈغرا شاھنىڭ ئوردىسىغىلا كىرگەنمىش ۋە شاھنى تەختىدىن سۆرەپ چۈشۈپ ، خەنجىرى بىلەن ئۇنىڭ قارنىنى يېرىپ تاشلىغان دېيىشىدۇ . سۇپۈرگىنىڭ ئۆزىمۇ شۇ يەردە قۇربان بولغانىكەن .

– ئۇنىڭ قۇربان بولغىنىنى كىم كۆرۈپتۇ ؟

ــ ئەمىسە ، بىر شاھنى بۇغۇزلىغۇتكەن ئادەم ئوردىدىن تىكەندەك يالغۇز جېنىنى ئېلىپ قانداق سالامەت قايتىپ چىقماقچىدى ؟!

ــ يارانتقان ئىگەم مۆجىزە كۆرسەتكۈسى كەلسە پاختىنىڭ ئىچىدىمۇ ئوتنى ساقلىغىلى بولىدۇ . . خوش بوپتۇ ، ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى . سەن تېخى ماڭا نېمە توغرىسىدا رەم ئاچقۇزىدىغانلىقىڭنى ئېيتمىدىڭ ؟

ــ مېنىڭ كەلگۈسۈم ...تەقدىرىم ھەققىدە .

ــ بىلگۈچى خۇدا ، ــ دېدى رەمچى بوۋاي ، ــ مەن پەقەت قىياسلا قىلالايمەن ...قېنى ، بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم . !

رەمچى پالاس ئۈستىدىكى تاشلارنى يىغىپ قايتا چاچتى .

ــ ياق !ــ دەپ بېشىنى لىڭشىتتى رەمچى چېچىلغان تاشلارغا قاراپ تۇرۇپ ، ــ سەن چۆللەرنى مەقسەتسىزلا كېزىپ يۈرمەيسەن . سەن ئۆزۈڭنىڭ يوقىتىۋېتكەن بەختىڭنى ئىزدەپ يۈرۈيسەن .

ــ ئېيتقىنا ، مەن بەختىمنى تاپالامدىم ؟

ــ تاپىسەن ، چوقۇم تاپىسەن ! قېنى قوللىرىڭنى ماڭا سۇنغىنە .

چۆل ئوغلى قولىنى رەمچىگە سۇندى .

ــ يا قۇدرەت !ــ دېدى رەمچى بوۋاي يىگىتنىڭ ئالقىنىغا قاراپ ، ــ سېنىڭ ئالقىنىڭدىكى نىمىدېگەن ئاجايىپ سىزىقچىلار بۇ !...سەن ئادەتتىكى ئادەم ئەمەسسەن . سەن كۈچلۈك يولباشچى بولۇشقا لايىق يىگىتسەن . خۇدا شۇ قىسمەتنى ساڭا يولۇقتۇرسا ....

تېخى رەمچىنىڭ سۆزى تۈگىمىگەن ۋە چۆل ئوغلىمۇ ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنىسىنى ھەزىم قىلىپ ئۈلگۈرمىگەنىدى . دۈپۈرلىگەن ئىككى ئاتلىق ئۇلارنىڭ يېنىدا توختىدى ـ دە ، ئاتلىقلار ئاتتىن چۈشكىنىچە كېلىپ چۆل ئوغلىنىڭ بېشىغا بىر تاغارنى كىيدۈردى . ھەش پەش دېگۈچە ئۇنى ماتاپ باغلاپ ، ئات ئۈستىگە ئارتىشتى ۋە ئاتلىرىنى ئۇقتەك چاپتۇرۇپ كەتتى . چۆل ئوغلى ئات ئۈستىدە تىپىرلايتى . ۋارقىرايتى .

ــ مېنى قويىۋەت !...نىمە ئادەملەرسىلەر ؟ مېنى نەگە ئېلىپ بارماقچى ؟...

ھېچكىم ئۇنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ قىلمايتى . ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا ئات تۇياقلىرىدىن چىققان دۈپۈرلەشلەرلا

ئاڭلىناتتى . ئۇ خۇددى بوشلۇقتا ئۇچقاندەك كېتىپ باراتتى .

— خۇدادىن ئۇچۇشنى تىلىگىنىم راست ، — دېدى چۆل ئوغلى ، - لېكىن ، مەن مۇنداق بېشىمغا تاغار كىيىپ ئۇچسام بولمايدۇ -دە! شۇمۇ ئۇچۇش بوپتىمۇ ، مەن ئەتراپىمدىكى نەرسىلەرنى كۆرۈشۈم ، ئەركىن قانات قېقىپ ئۇچۇشۇم كېرەك ئىدى ...ھەي قاراقچىلار ئاڭلىشىۋاتامسەن ؟ مېنى قويىۋەت !

چۆل ئوغلى كۆزىنى ئېچىپ ، ئۆزىنى قېلىن بىر توغراقلىق ئىچىدە كۆردى . ئۈستىدە توغراق يوپۇرماقلىرى ، ئۇنىڭمۇ ئۈستىدە كۆپكۆك چۆل ئاسمىنى ئېسىلىپ تۇراتتى . نېرىدا بىر كەپە بار ئىدى . ئۇنىڭ كۆزى كەپە ئىشىكىنىڭ يان ياغىچىغا سانجىپ قويۇلغان پالتىغا چۈشتى -دە ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى . بۇ كالتا ساپلىق بىسلىرى پارقىراپ تۇرغان پالتا ئۆزىنىڭ پالتىسى ئىدى .

چۆل ئوغلى كەپە ئالدىغا كېلىپ توختاپ قالدى . بۇ چۈشۈممىدۇر ، ئوڭۈممىدۇر ؟ ... كەپە ئىچىدە ، يۇمشاق قۇمنىڭ ئۈستىدە ، چاچلىرىنى ئەتراپىغا يېيىپ ، ھېلىقى جاڭگالدا ئۇچراشقان ، ئۆگىزىدە ئۇنىڭغا تۇنجى سۆيۈشنى ھەدىيە قىلغان قىز ياتاتتى . ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا قىپيالاڭاچ ئىدى . يىگىتكە كۈلۈمسىرەپ ، تەلمۈرگىنىچە قاراپ تۇراتتى . بۇ يەردە ئېغىز ئېچىپ گەپ قىلىشنىڭ ئۆزى ئوشۇقچە ئىدى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرى بىر بىرى بىلەن سۆزلىشەتتى .

— ياخشىمۇسەن ، يۈرەكسىز يىگىت ، — دىمەكچى بولاتتى قىزنىڭ كۆزلىرى ، — مەن سېنى يەنە تېپىۋالدىم !

— مېنى كەچۈر ، — دېدى يىگىتنىڭ كۆزى ،— مەن ئۇ چاغلاردا گۆدەك ئىكەنمەن . سېنى ئۇنتىيالمىدىم . ..

چۆل ئوغلى ئۈنچىقماي ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ قىزغا يېقىنلاشتى . قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپ تىز چۆكتى . ئۇنىڭ قۇياش نۇرىدا مەستەك تاۋلانغان بەدەنلىرىنى سىلىدى . قىزمۇ يىگىتنى ئۆزىگە تارتىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى بىر بىرلەپ سېلىپ تاشلىدى ....، ئۇلار ئۈنچىقماي مەھكەم قۇچاقلاشتى . ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدىن كۆپكۆك ئاسمان ، سارغۇچ قۇملۇق ، يېشىل ياپراق ، ياخشىلىق ، يامانلىق ، بايلىق ، گادايلىق ۋە شۇ قىيسىق كەپە ...، ھەممە نېمە غايىپ بولۇپ ، ئالەم ئۆزىنىڭ ئەڭ ئىپتىدائىي كۆرۈنۈشىگە كۆچتى .....

ئۆمەرباي ۋە باراتباي

چۆل ئوغلىنىڭ تىللاسىنى سېتىۋالغان قېرى زەرگەرنىڭ ئىسمى نۇردۇن ھاجى ئىدى . ھاجىم يىگىتنى ئۆزىتىپ قويۇپ ، ئالدىراپ دۇكىنىغا كىردى ـ دە ، تىللانى يەنە قولىغا ئالدى . « بۇ ئاجايىپ ئالتۇندا نېمە ياشاش كېرەك ، سىرغىمۇ ، ئۈزۈكمۇ ؟...ـ دەپ ئويلىنىپ قالدى ئۇ ، ـ بۇ تىللانىڭ شۇ تاپتا ئوتقا چۈشۈپ سىماپتەك ئېرىپ ھەرقانداق زىننەت ئەسۋابىغا ئايلىنىشى چوقۇم . لېكىن بۇ ساپ تىللانى ئېرىتىۋېتىش ئېچىنىشلىق ئىشتەك قىلىدۇ ...، ھەيبەللى ! ـ دەپ ئۆز ئەقلىگە ئاپىرىن ئېيتتى بىر ھازادىن كېيىن ، ـ مەن بۇ تىللانى ئالدى بىلەن سەرراپ ئۆمەربايغا كۆرسىتەي ، ئەگەر ئۇ ئوبدانراق پۇل تۆلەپ قالسا ، ئەمگەك قاتماي شۇنداق ساتقىنىممۇ تۈزۈك ، تۇغىدىغان چۆچەكنى يەنە تېپىۋالسا ئۇ مۇنداق تىللالاردىن يەنە ئەكىلىشى مۇمكىن . »

نۇردۇن ھاجى قۇزۇقتىكى ئۆزۈن پەرجىسىنى ئېلىپ كىيىپ ، پۇتىغا شاقىلداق كېشىنى سېپىپ ، دۇكاننى ئالدىراپ قۇلۇپلاپ سەرراپ بازىرىغا قاراپ ماڭدى .

سەرراپ بازىرى شەھەرنىڭ ئۇستى يېپىق كوچىلىرىنىڭ بىرىدە ئىدى . ئاپتاپلىق ، توپىلىق ۋە ۋاڭ چۇڭلۇق بازاردىن ئۆتۈپ بۇ سەرراپ كوچىسىغا كىرگەن كىشى بۇ يەردە جانغا راھەت بىر سالقىنلىق ۋە جىمجىتلىقنى ھېس قىلىپ ھوزۇر ئالاتتى . ئالدىغا بىلىنەر بىلىنمەس سۇ سېپىلگەن دۇكانلارنىڭ ئىچىدىكى گىلەم ياكى قىممەت باھالىق تېرىلەرنىڭ ئۈستىدە سودىگەرلەر كېرىلىپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۇلار سودىدا ئۇتتۇشلىش ئۈچۈن بىر بىرىگە سىرلىق تەكەللۇپ ياكى ئاچچىق تەنىلەرنى قىلىشاتتى .ئادەتتە ، ياماق چاپانلارنى كىيگەن شەھەر كەمبەغەللىرىنىڭ قەدىمى بۇ كوچىغا كەم يېتەتتى . سەرراپ ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنى مانا شۇ قاتار كەتكەن دۇكانلارنىڭ بىرىدە ئىدى .

ئۆمەرباي ـ ھېلىقى يانتاق ئاقساقالنىڭ چوڭ ئوغلى ئۆمەرنىڭ نەق ئۆزى بولۇپ ، ئۇن نەچچە يىللاردىن بېرى تەقدىر ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەرنى قىلغانىدى .ئۆمەرنىڭ ناتونۇش شەھەرگە كىرىپ ، نىزامباي دېگەن كىشىگە يالىنىپ ، ئۇنىڭ بېغىدا ئىشلىگەنلىكى ۋە نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى بىلەن بولغان سىرلىق مۇناسىۋەتلىرى كىتابخانىمىزغا مەلۇم .

ئەگەر تەقدىرنىڭ بىر ئىشنى ئورۇنلاشتۇرغۇسى كەلسە ، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان تاسادىپىيلىقلار بولۇپ تۇرىدۇ ...، نىزامباي ئاتقا ناھايىتى ھېرىسمەن ئادەم ئىدى . بىر قېتىم ئۇ شاش بىر ئارغىماقنى كۆندۈرۈپ مىنمەكچى

بولغاندا ، ئاتىنىڭ تۇياقلىرى ئارىسىدا قېلىپ ئۆلدى . شۇنىڭدىن كېيىن ، نىزامباينىڭ باشقا خوتۇنلىرى نىزامبايدىن بولغان باللىرىنىڭ سانىغا قاراپ باينىڭ مال مۈلكىنى بۆلۈشۈپلىپ قانائەت ھاسىل قىلىشتى . ئايىمغا بولسا ئۆزى تۇرىۋاتقان چوڭ باغ قالغاندى . ئايىم بۇنىڭغا شۈكرى قىلدى . ئۇنىڭ ئاتىسىدىن قالغان دۇنياسىمۇ يېتەرلىك ئىدى . ئۇنىڭغا پەقەت ئاشۇ باغ ۋە يېنىدا ئىشلەۋاتقان ئىشلەمچى يېتىمچى يىگىت بولسىلا كۇپايە ئىدى .

ئايىم نىزامباينىڭ يىل نەزىرسىنى تەقەززارلىق بىلەن ئۆتكۈزدى . ئاندى يۇرت چوڭلىرىنى چاقىرتىپ مول داستىخان سالدى . ئۆزىنىڭ باغدىكى ئاشۇ مۇساپىرغا ياتلىق بولۇپ ، ئۇنىڭ بېشىنى سىلىماقچى بولغانلىقىنى توغرىدىن توغرىلا ئېيتتى . داستىخان ئۈستىدىكىلەر بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى ـ دە ، دەرھاللا بۇ ئىشقىمۇ ئۆزىگە لايىق پەتىۋا پىچىشتى . «بىرىنچىدىن ،ـ دېيىشتى ئۇلار ، ـ مۇسۇلمان مەزلۇمنىڭ تۇل ئولتۇرۇشى ياخشى ئىش ئەمەس ، ئىككىنچىدىن ، ئاياللارنىڭ ئۆزىدىن يېشىكى كىچىك ئەرگە ياتلىق بولىشى ئۇلۇغلاردىن قالغان ياخشى پەزىلەت .» بۇ پەتىۋانىڭ خاسىيىتى ئۈچۈن يۇرت چوڭلىرىنىڭ ھەر بىرى ئايىمنىڭ ئۆيىدىن قويۇنلىرىنى ئوبدانلا تومپايتىپ قايتىشتى .

ئايىم كېيىن ئۆمەرگە سەرراپ بازىرىدىن مانا بۇ دۇكاننى ئېچىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ سودىسى ئوبدانلا يۈرۈشۈپ كۆپ ئۆتمەيلا شەھەرگە ئۆمەرباي بولۇپ تونۇلدى . ھەر ھالدا ئايىم ئىنساپسىز ئاياللاردىن ئەمەس ئىدى . ياش ئېرىنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قۇلىقى يۇمشاق كىچىك خوتۇندىن بىرنى ئېلىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ كىچىك خوتۇنى ئايىمنىڭ سۆزىدىن چىقمايتى . ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتى .

ئۆمەرباي شۇتاپتا دۇكىنىدا يۇمشاق ئەيلەنگەن تېرە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ، كېچە كىچىك خوتۇنى بىلەن بولغان قىززىقچىلىقلارنى ئويلاپ يېرىم كۈلۈمسىرەپ ، يېرىم مۈگىدەپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ياخشى تاماق ۋە راھەتتىن قىزارغان گۆشلۈك يۈزلىرى مايلاپ قويغان پوم ناندەك پارقىرايتى . ئالدىدىكى پەتنۇستا بولسا يۇمشاق نان ، كۆك كىشمىش ، مېغىز ۋە چەينەكتە يېڭىلا كەلتۈرگەن قىززىق چاي تۇراتتى .

ـ ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ئۆمەرباي ،ـ دەپ كىرىپ كەلدى زەرگەر .

ـ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، نۇردۇن ھاجىم ، قېنى يۇقۇرى ئۆتسىلە ، مانا بۇ ياققا ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە ، ـ دەپ ئورنىدىن تۇردى ئۆمەرباي .

نۇردۇن ھاجىم ھاسىرىغىنىچە بېرىپ گىلەمنىڭ بىر بۇرجىكىدە ئولتۇردى . قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىپ بولۇپمۇ ، بىر ھازا دېمىنى باسالماي گەپ ئاچمىدى . ئۆمەرباي ئۇنىڭغا پىيالىدە قىززىق چاي سۇندى .

- خوش ھاجىم ، قەدەملىرى بۇ ياققا يېتىپ قاپتۇ ، ھېلىقى زاكاز قىلغان ماللار پۈتۈپ قالدىمۇ ، قانداق ؟

ــ ھە ، ھېلىقى ئالتۇن زىرىنى دەمدىلا ؟ يەنە ئازىراق پەردازى قالدى . ئۆزلىرى بىلىدىلا ، ئۆمەرباي ، ئىشنى قولنىڭ ئۇچىدىلا قىلغان بىلەن بولمايدۇ ، - دەپ گەپ باشلىدى نۇردۇن ھاجى .

ــ شۇنداق ، شۇنداق !...ھۈنەرنىڭ جىك بولغىنى ياخشى ، شۇڭا بىز سىلىنى ئىزدەيمىز ـ دە.

ــ بۈگۈن بۇ تەرەپكە كېلىشىمنىڭ سەۋەبى ، ــ دېدى ھاجىم ، ــ مانا بۇ تىللانىڭ بازاردا ئېقىۋاتقان باھاسىنى مۆلچەرلەپ باقسىلا بوپتىكەن .

ئۆمەرباي زەرگەر ئۈستىنىڭ كۆپكۆك تومۇرلىرى كۆپۈشۈپ تۇرغان ئورۇق قولىدىن كىچىككىنە ياغلىقنى ئالدى . ياغلىقنى ئېچىپ ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى تىللانى قولغا ئېلىپ ، سېمىزلىكتىن بورۇلۇپ كەتكەن كۆزلىرىنىڭ نەق ئالدىغا ئەكىلىپ سىنچىلاپ قارىدى . ئاندىن تارازىغا سالدى . تارازىدىن ئېلىپ ، يەنە ئۆرۈپ -چۆرۈپ قاراشتۇردى ـ دە :

ــ بۇ تىللانى ئېرىتىپ بۇزىۋەتسىلە چوڭ ئىسراپچىلىق بولىدۇ ، ھاجىم !ــ دېدى .

ــ مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم .

ــ ئويلىغانلىرى دۇرۇس . « ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلىدۇ » دېگەن بىكار گەپ ئەمەس ـ دە ، ــ دەپ كۈلدى ئۆمەرباي ــ مانا مەن بۇ تىللاغا ھازىرنىڭ ئۆزىدە ، ئۆزى بىلەن تەڭ ئالتۇننىڭ باھاسىدىن بىر باراۋەر ئارتۇق پۇل تۆلەيمەن . ئۆمەرباي پوكەينىڭ ئاستىدىن بىر تېرە خالتىنى سوغۇرىۋېلىپ ، شاراقلىتىپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ زەرگەرگە تەڭلىدى . بۇ پۇل ھاجىم چوڭ ئوغلىغا بەرگەن پۇلدىن ئۈچ باراۋەر كۆپ ئىدى . ئەلۋەتتە ، بىر سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدىكى مۇنچىلىك پايدىغا شۈكرى دېمەك لازىم ـ دە ، ھاجىم پۇلنى ئېلىپ ، ئۇندىمەي ئورنىدىن تۇرۇپ خوشلىشىپ ماڭدى .

نۇردۇن ھاجى كۆزىدىن يىراقلىششى بىلەنلا ئۆمەربايمۇ ھېلىقى تىللالارنى يېپەك ياغلىقىغا تۈگۈپ ، دۇكاننى ئالدىراش قۇلۇپلىدى ـ دە ، ئۆيىگە قاراپ ماڭدى . ئۆيدە خوتۇنلىرىنىڭ تاماققا تۇتقىنىغا ئۇنىماي ، تون

سەرپايىلىرىنى يەڭگۈشلىدى . چىلان تورۇق ئېتىنى توقۇتۇپ مىنىپ باراتباينىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى . ئۇ شەھەرنىڭ تۈپىلىق يوللىرى بىلەن ئۇزۇن يۈرۈپ ، شەھەر سىرتىدىكى ، ئېگىز كۇمىلاچ تاملار بىلەن قورشالغان بىر چوڭ باغنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشتى . نەقىشلىك ئېغىر دەرۋازا قىيا ئېچىلىپ ، بىر مالاينىڭ بېشى كۆرۈندى .

– باراتباي ئۆيدە بارمۇ؟– دەپ سورىدى ئۆمەرباي .

– باي ھېلىراقتا قايتىپ كەلدى ، – دەپ جاۋاپ بەردى مالاي .

– سەرراپ بازىرىدىكى ئۆمەرباي كەپتۇ ، دەپ خەۋەر قىل ، باي بىلەن مۇھىم بىر ئىش ئۈستىدە پاراڭلاشماقچىدىم .

مالاي ئۇزۇندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ ئۆمەرباينىڭ قولىدىن ئېتىنىڭ چۇلۋۇرىنى ئالدى ـ دە :

– مەرھەمەت ! باي باغدا كۈتۈپ تۇرۇپتۇ ، ـ دەپ دەرۋازىنى ئاچتى .

بۇ باراتباي دېگىنىمىز ، يانتاق ئاقساقالنىڭ ئىككىنچى ئوغلى ، ئۆمەرنىڭ ئىنىسى بارات ئىدى . باراتنىڭ ئاكىسى ئۆمەر بىلەن ئازارلىشىپ قىيداپ ، شەھەرنىڭ باشقا دەرۋازىسى بىلەن كىرىپ كەلگەنلىكى كىتابخانلارغا مەلۇم . تەقدىر ئۇنىمۇ ئاجايىپ قىسمەتلەرگە يولۇقتۇردى . ئۇ ھېلىقى ئاقساق سودىگەرنىڭ ھويلىسىغا تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ كىتاپ مەستانىسى – ياش خوتۇنى بىلەن بىرلىشىپ باينى تۇيدۇرماي ئۆلتۈرگەندىن كېيىن ، ئايجامالنى ئەمرىگە ئالدى . سودىگەرنىڭ پىخسىقلىق بىلەن بىر ئۆمۈر يىغىپ كۆمگەن دۇنيالىرى باراتقا قالدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ھارام بىلەن ھالالنىڭ ئوتتۇرسىدىكى ھەممە كوچىلاردا مېڭىپ باقتى . ئايجامالنىڭ ئېرىدىن قالغان دۇنيالارنىڭ ھەممىسىنى قىمارغا سېلىپ بېرىپ ، يەنە قەلەندەرنىڭ كۆنىگە قالغىلى تاسلا قالدى . شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ شەھەردىكى ئوغرى ، قىمارۋازلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلمەي بېشى قېتىپ تۇرغان شەھەر بېگى بىلەن تونۇشۇپ قالدى ۋە ئوغرى قىمارۋازلارنىڭ ھەممىسىنى ساتتى . شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇنىڭ ئىشلىرى يەنە قايتا يۈرۈشۈپ كەتتى . ھازىر ئۇ شەھەرنىڭ بېگىنىڭ شەھەر ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ جاسۇسى ئىدى . ئۇنىڭدىن ئەمەلدارلارنىڭ ئۆزىمۇ قورقاتتى . ئۇنىڭ قانداق يوللار بىلەن بېيىپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ تېگىگە بولسا ھېچكىم يېتەلمەيتى . ئۇنىڭ ھازىر بىر قانچە خوتۇنى ۋە شەھەرنىڭ بىر قانچە يېرىدە چوڭ باغلىق قورو

جايلىرى بار ئىدى . ئەمەلدارلار ، ھەتتا شەھەرنىڭ بېگىنىڭ ئۆزىمۇ پات پات ئۇنىڭ داستىخىنىدا مېھمان بولۇپ تۇراتتى .

بارات ھازىر شاپ بۇرۇت ، ئېگىز كېلىشكەن ئادەم بولغانىدى . ئۇنىڭ ياخشى ئاتلارنى مىنىدىغان ، خىلمۇ خىل قۇشلارنى باقىدىغان ، شەھەردىكى داڭلىق خېنىملار بىلەن بېرىش كېلىش قىلىدىغان ھەۋەسلىرىدىن باشقا ، تۇرلۇك ئەللەرنىڭ پۇللىرى ، قەدىمكى پادىشاھلىقلارنىڭ تىللالىرىغا بولغان قىززىقىشىمۇ ئالاھىدە يۇقۇرى ئىدى . ئۇنىڭ قولىغا بولسا مۇنداق نەرسىلەر ئوغرى ـ قىمارۋازلار ياكى يىراق ئەللەردىن كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ قولىدىن غەيرى يوللار بىلەن چۈشۈپ قالاتتى . بەزىدە بولسا ئۇ مۇنداق قىممەتلىك رىللالارنى بەگ خەزىنىسىگە نەچچە ھەسسە قىممىتىگە ساتاتتى . باراتباينىڭ مۇنداق قىممەتلىك بۇيۇملىرىنىڭ ھەممىسى مۇشۇ چوڭ باغدىكى ئەڭ ئەتىۋارلىق خوتۇنىنىڭ <ئەلۋەتتە ئايجامال ئەمەس > مۇستەھكەم پولات ساندۇقىدا ساقلىناتتى . بۇ ساندۇق بولسا يەتتە ئاچقۇچ بىلەن ھەيۋەتلىك جاراڭلاپ ئېچىلاتتى ....

ئۆمەرباي باغقا كىرىپ گۈللۈكلەر ئارىسىدىن كەتكەن شىغىللىق يول بىلەن ئېچىكىرلەپ ماڭدى . بۇ باراتباينىڭ ياز كۈنلىرى تۇرىدىغان بېغى ئىدى . باغ ئىچىدە چىرايلىق شىپاڭلار ، شىپاڭ يېنىدا مەجنۇنتاللار بىلەن ئورالغان كۆللەر بار ئىدى . تىنىق كۆل سۈيىدە كۆپكۆك ئاسمان ۋە تاللارنىڭ سايىسى يىنىك داۋالغۇيتى . بۇ ئاپتاپلىق باغنىڭ مېۋىلىرى شاخ شېخىنى كۆتۈرەلمەي قالغانىدى . گۈللۈكلەردىكى رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئۈستىدە كېپىنەكلەر ئەگىپ يۇرۇشەتتى .

باراتباي ھازىرلا باغقا كېلىپ ياخشى تاماقلانغاندىن كېيىن بوشىشىپ ، شىپاڭلارنىڭ بىرىدە قىززىق چاي ئىچىپ ، دەم ئېلىپ ياتاتتى . ئۇنىڭ ئاستىغا يىپەك گىلەملەر ، بېشىغا شايىلار بىلەن قاپلانغان اماۋۇق تەكيىلەر قويۇلغانىدى . بىر دېدەك ئۇنىڭ پۇتلىرىنى تۇتۇپ ، غوللىرىنى ئۇۋۇلايتى . شىپاڭنىڭ نەقىشلىك تۈۋرۈكلىرىگە ئېسىپ قويغان رەڭدار قەپەسلەردە قۇشلار سايرىشاتتى . مالاي ئۆمەربايىنى باراتباي پەي ياستۇقلارغا جەينەكلەپ ياتقان مۇشۇ شىپاڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى .

ــ ئەسسالامۇئەلەيكۇم، شەھىرىمىزنىڭ تۈۋرۈكى ، جانابلىرىنى ئورۇنسىز ۋاقىتتا كېلىپ مالال قىلدىممۇ قانداق ؟ــ دەپ ، پەلەمپەيلەردىن ئۆملەپ دىگۈدەك يۇقۇرى كۆتۈرۈلدى ئۆمەرباي .

بۇ ئاكا ئۇكا بىر بىرىنى تونۇمدۇ ياكى تونىسىمۇ تونىماسقا سالامدۇ بىلگىلى بولمايتى . ئوتتۇردىكى ئازارچىلىق ، بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلار ، دۇنياغا بولغان ئاچكۆزلۈك ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قېرىنداشلىق مېھرىنى كۆتۈرۈپ ، ھەر ئىككىسىنىڭ تەبىئىتىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى .

ــ كەلسلە ، ئۆمەرباي ، ــ دەپ قىمىرلاپ قويدى باراتباي ، ــ مۇھىم ئىشلىرى بولمىغان بولسىلا ، ئەلۋەتتە بىھۇدە ۋاقىتتا كەلمىگەن بولاتتىلا .

ــ ئانچە مۇھىم دەپ كەتكىلىمۇ بولماس ، ئەمما ، بۇ ئىشنى ئۆزۈمچە مۇھىممىكىن دەپ قارىدىم . مانا بۈگۈن قولۇمغا مەن سەرراپلىق قىلغاندىن بېرى كۆرۈپ باقمىغان بىر تىللا چۈشۈپ قالدى . ئەلۋەتتە سىلىنىڭ نەزەرلىرىدىن ئۆتكۈزمەي باشقا بىراۋغا ساتسام لايىق بولماس ، دەپ ئويلىدىم . شۇڭا بىھۇدە ۋاقىتتا كېلىپ ئاراملىرىنى بۇزۇپ....

ــ تىللا ھەققىدىكى گەپنى ئاڭلاپ باراتباي ياستۇقتىن ئىتتىك باش كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى .

ــ تىللا قېنى ؟ــ دەپ سورىدى ئۇ ئۆمەربايىنىڭ ئەزمىلىك بىلەن قىلىۋاتقان گېپىنى بۆلۈپ .

ــ مانا ، تەقسىر .

ئۆمەرباي تىللا ئورالغان ياغلىقنى ئىككى قوللاپ باراتبايغا سۇندى ۋە باراتباي بۇ تىللاغا قانداق باھا بېرەركىن ، دەپ ئۇنىڭ شاپ بۇرۇتلىرى يىپپىپ تۇرغان ئاغزىغا تىكىلدى . باراتبايي ياغلىقنى ئېچىپ ، تىللانى ئالقىنىغا ئاغدۇردى . ئاندىن تىللانى ئۇياق بۇيىقىغا ئۆرۈپ ئوبدان بىر قارىدى .

ــ گېپىڭ ھەق ، ئۆمەرباي ، ــ دېدى ئۇ ، ــ ئۆزۈڭمۇ پىشقان سەرراپسەن ، بۇ تىللا ئادەتتىكى تىللالاردىن ئەمەستەك قىلىدۇ .

ــ ئۆزۈممۇ بىر قاراپلا بىلگەن ، ـ دەپ كۆرەڭلەپ كەتتى ئۆمەرباي .

باراتباي مالايىنى ئەۋەتىپ لوپا ئەينىكىنى ئالدۇردى . ئەينەكنى تىللانىڭ ئۈستىگە تۇتتى . قارىغانسىرى باراتبايىنىڭ شاپ بۇرۇتلىرى مىدىرلاپ ، كۆزلىرى يوغىناپ كەتكىلى تۇردى . ئۆمەرباي تىللانىڭ ئۈستىدە نېمە كارامەتلەر كۆرۈنىۋاتىدىكىن دەپ بارغانسىرى باراتبايىنىڭ يېنىغا شىپىقاپ كېلىپ ، ئۇنىڭ مۈرىسىنىڭ ئۈستىدىن قاراشقا باشلىدى .

ــ قارىسىلا ، ــ دېدى باراتباي بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ــ بۇ تىللانىڭ سول بېتىدە چۈشۈنۈكسىز سىزىقچىلار ، ئوڭ تەرىپىدە ياپيالىڭاچ بىر گۈزەلنىڭ سۈرىتى تۇرۇپتۇ ، سىلى بۇلارنى كۆرمىدىلە بەلكىم . مانا ماۋۇ ئاجايىپ ئەينەكتە قارىسىلا ئېنىق كۆرىدىلا ... بۇ تىللانى قايسى پادىشاھلىقتا ، قايسى زامانلاردا قۇيۇلغان ؟ بىرنېمە دېمەك تەس . سىلى بۇ تىللانىڭ پارقىراقلىقىدىن نېمىنى چۈشەندىلە ؟...ھە ، بۇ تىللانىڭ ساپلىقىنى ۋە بۇ تىللا قۇيۇلغاندىن بېرى ھېچقانچە ئادەمنىڭ قولى تەگمەي ، خەزىنىنىڭ ئۆزىدىلا ساقلانغانلىقىنى چۈشەندۇرىدۇ . بۇ تىللانى سىلى نەدىن ئالدىلا ؟ نىمشقا بىر تالنىلا كۆتۈرۈپ كەلدىلە ؟

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئۆمەرباي ئۆپكىسىگە دەم يەتكۈزەلمەي قالدى .

ــ ماڭا شۇ بىر تالنىلا ئەكىلىپ ساتتى ، ـ دېدى دۇدۇقلاپ .

ـ كىم ساتتى ؟

ــ زەرگەر نۇردۇن ھاجى .

ــ ھاي مۇلازىم !ــ دەپ ۋارقىرىدى باراتباي ــ ماڭ ، ھازىرلا پەيتۈننى قېتىپ بېرىپ ، زەرگەر نۇردۇن ھاجىنى تېپىپ كەل !

ــ يار ئات قېتىلغان پەيتۈن باغنىڭ دەرۋازىسىدىن گۈلدۈرلەپ چىقىپ ، شەھەرنىڭ توپىلىق كوچىلىرىنى چاڭغا كۆمۈپ زەرگەرچىلەر كوچىسىغا يېتىپ باردى . نۇردۇن ھاجى بوگۈن تاپقان تاپاۋىتىگە شۈكرى قىلىپ ، دۇكاننى بالدۇرلا ئېتىپ ئۆيىگە كېلىپ قالغانىدى . باراتباينىڭ ئادەملىرى ھاجىنىڭ ئۆيىنىمۇ تېپىپ باردى . ئۇلار ھاجىنى «نېمە ئىش بولدى ؟ مېنى نەگە سۆرەيسىلەر؟» دېگەندەك تەشۋىشلىك سوئاللىرىنى جاۋاپسىز قالدۇرۇپ ، قولتۇقىدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپ ھارۋىغا بېسىپ ، گۈللۈكلەر ئارىسىدىكى شىپاڭغا يېرىم سائەتكە قالماي يەتكۈزۈپ كېلىشتى . بوۋاي ھاسىرىغىنىچە گېلەمدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ ، باراتباينىڭ ئالدىدىكى ئېچىقلىق تۇرغان قولياغلىقتىكى تىللانى كۆرگەندىلا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە سەۋەبتىن كەلتۈرۈلگەنلىكىنى چۈشەندى . « قارغىش تەگكۈر قوڭالتاق بۇ تىللانى ماڭا بەگنىڭ خەزىنىسىدىن ئوغۇرلاپ چىقىپ ساتقان ئىكەندە !» دېگەن دەھشەتلىك بىر گۇمان كۆڭلىدە پەيدا بولۇپ ، چىرايىدىن قان قاچتى .

ــ خوش ، ھاجىم ؟ــ دەپ سورىدى باراتباي ، ــ سىزنىڭ قولۇڭىزغا بۇ تىللا قانداق چۈشۈپ قالغان ؟

ــ مەن ئۇنى سېتىۋالغانمەن ، ــ دېدى زەرگەر ھالسىز ھالدا .

ــ كىمدىن ، قانداق قىلىپ سېتىۋالدىڭ ؟

ــ بۈگۈن ئەتىگەندە ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بۇيرۇتقان ئالتۇن جابدۇقلارغا پەرداز بېرىپ ئولتۇراتتىم . دۇكىنىمغا سالام بېرىپ بىر ياش يىگىت كىرىپ كەلدى . ئۇستىۋېشى چاڭ ، يىراق بىر يەردىن كەلگەندەك قىلىدۇ . كۆزۈمگە خېلى توغرا يىگىتتەك كۆرۈنگەنىدى . « خوش ، ئوغلۇم ، نېمە گەپ ؟» دېسەم ، « بىساتىمدىكى مۇشۇ بىر تىللانى ئۇبدانىراق باھا قويۇپ ئېلىپ قالساڭ » دەپ ، مانا مۇشۇ ئالدىلىرىدا تۇرغان تىللانى ماڭا سۇندى . قولۇمغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ بىر ئېسىل تىللا ئىكەنلىكىنى پەملەپ قالدىم . « ئوغلۇم ، سەن بۇ تىللانى نەدىن ئالدىڭ ؟» دەپ سورىدىم . كەمبەغەل ئادەملەر پۇللۇق نەرسىنى ساتىمەن دەپ كۆتۈرۈپ كەلسە ، ئەلۋەتتە نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ سورىغۇلۇق .

ــ شۇنداق ، ناھايىتى توغرا قىلىپسەن ، ــ دەپ ماقۇل بولدى باراتباي ، ــ ھە ، گېپىڭنى داۋام قىل .

ــ شۇنداق قىلىپ مەن ئۇنىڭدىن نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ سورىسام ئۇ :« چۆلدە بىر توغراقلىقتا ئۇخلاپ قېلىپ ئويغانسام ، يېنىمدا بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ . چۆچەكنىڭ ئىچىدە مانا بۇ تىللا تۇرۇپتۇ . خۇدانىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيىسى ئوخشايدۇ ، دەپ ئالدىم ـ دە ، قوينۇمغا سالدىم . مانا ھازىر شۇ تىللا سىزنىڭ قولۇڭىزدا . ھالال ھەق بېرىپ ئېلىپ قال » دېدى . مەن ئۇنى سېتىۋالدىم . بۇ ئېسىل تىللانى بۇزۇپ جابدۇق قىلىۋېتىشكە كۆزۈم قىيماي ، ئۆمەرباينىڭ دۇكىنىغا ئاپىرىپ كۆرسەتتىم . ئۆمەرباي ئۆز ئىختىيارى بىلەن ماڭا پايدا بېرىپ سېتىۋالدى . بولغان ئىش مانا مۇشۇ .

ــ يالغان !ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى باراتباي .

ــ خۇدانىڭ نامى بىلەن قەسەم ئىچىمەن ، ــ دەپ نالە قىلدى بىچارە ئۇستا ، ــ مەن پەيغەمبىرىمىز ئاياغ باسقان نۇرغۇن جانلارنى زىيارەت قىلغان مۇسۇلمانمەن . مال دۇنيا ئۈچۈن ئىمانىمنى بۇلغىمايمەن . سىلى مېنى بۇ تىللانى بىرەر ئوغرىنىڭ قولىدىن بىلىپ تۇرۇپ ئەرزىنىغا ئالغان ياكى بىرەر يەردىن ئوغۇرلىۋالغان ، دەپ گۇمان قىلىۋاتىدىلىغۇ دەيمەن !؟

ــ يوقسۇ ، ــ دېدى باراتباي ، ــ ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى كاززاپنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى يالغان ! چۆلدە كىم چۆچەككە ئالتۇن سېلىپ ، توغراقنىڭ ئاستىدا ياتقان ئادەمنىڭ يېنىغا قويۇپ

قويغۇدەك ؟ ئەگەر شۇنداق ئىش راستىنلا بولىدىغان بولسا ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بازاردا دۇكان ئاچماي ، كىچە كۈندۈز تۇغراقلىقمۇ تۇغراقلىق يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ، چۆچەكلەر ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى تېرىۋالامدۇ ؟

ـ چۆل دىگەن بىر تىلسىمات ئالەم ، ـ دەپ غودوڭشىدى نۇردۇن ھاجى .

ـ گېپىڭ ھەق !ـ دېدى باراتباي ، ـ شۇ قۇملۇقلار ئاستىدا كۆمۈلۈپ ياتقان ئاجايىپ خەزىنىلەر بولۇشى مۇمكىن . ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ساياق قەدىمىي پادىشاھلىقلارنىڭ ياكى ئوغرى قاراقچىلارنىڭ كۆمۈپ قويغان شۇنداق بىر خەزىنىسىگە يولۇقۇپ قالدىمۇ ، قانداق ؟... كىم بىلىدۇ ، ئۇنىڭ ئۆزى بىرەر قاراقچىلارنىڭ شېرىكى بولۇپ ، بۇلاپ كەلگەن ئالتۇنلىرىنى بىر بىرلەپ بازاردا مەخپىي سېتىپ يۈرەمدۇ تېخى !... سەن ئۇنىڭ تەقى تۇرقىنى قانداقراق دېۋىدىڭا؟

ـ ئۇستىگە ئۆڭۈپ كەتكەن چاپان كىيگەن ، ئادەتتىكى بىر ئوتۇنچى ياكى مەدىكارلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان ، بۇغداي ئۆڭ يىگىت .

ـ ئۇنىڭ ئېشىكى ياكى مىنىپ كەلگەن ئېتى بارمىدى ؟

ـ شۇنداق ، بىر ئېشەك ... سۈر ئېشەكمىكىن ئەيتاۋۇر ، مەن ئۇ ئېشەكنىڭ تۇمشۇقىنىلا كۆرگەندەك قىلدىم .

ـ خوش ، بۇ تىللا ھەققىدە ھېچكىمگە ئوشۇقچە شاۋ شۇۋ قىلماڭلار ! ـ دېدى باراتباي ئاخىرىدا ، ـ سەن ئۇستا دۇكىنىڭغا بېرىپ ھېلىقى ساياق يەنە كېلىپ قالغۇدەك بولسا ، ئاستىلا بىزگە خەۋەر قىلىۋەتكىن . مەن ئەتراپقا ئادەم چىقىرىپ ئۇنى ئىزدىتىمەن .

مەپىلىك ھارۋا يەنە توپا چاڭلارنى توزۇتۇپ زەرگەر ئۇستىنى ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى . باراتبايغا ھېلىقى تىللانى نەچچە ھەسسە پايدىسىغا ساتىمەن ، دەپ ئويلىغان ئۆمەرباي ئۇنى بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، سالپىيىپ ئېتىنى مىنىپ قايتتى .

دىيارىم تورىغا يوللىغان yarken غا تەشەككۈر

ئېيتىلمىغان گەپ

زەرگەر ئۇستام ئۆيىگە بېرىپلا ئاغرىپ قالدى . «ماڭا شۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى بىچارىنىڭ بېشىغا ئەمدى نىمە كۈنلەر كېلەر؟ــ دەپ تىللا ساتقان يىگىتنىڭ غېمىنى يەيتى ئۇ ، ــ ئازماس خۇدا ، كىم بىلىدۇ ، راستىنلا بىرەر خەزىنىگە ئوغۇرلۇققا تىگىپ ، ماڭا بولسا ھېلىقىدەك ئادەم ئالدايدىغان گەپلەرنى توقۇپ بەرگەندۇر . باراتباي دىگەن كاززاپ ئۇنى تۇتىۋالىدىغان بولسا بارلىق مال دۇنياسىنى تارتىۋېلىپ ، ئۆزىنى <ئوغرى> دەپ زىندانغا تۇتۇپ بېرىشى تۇرغانلا گەپ . ئۇ چاغدا مەن نېمە بولىمەن ؟ بەلكىم ماڭىمۇ ئۇلار : ئوغرىنىڭ مېلىنى سېتىپ پۇل قىلىپ سىڭدۈرۈپ بەرگەن گۇناھنى ئارتىپ ، مال مۈلۈكۈمنى مۇسادىرە قىلىپ ، ئۆزۈمنى ئېشەككە تەتۈر مىنگۈزۈپ سازايى قىلىشار ... خۇدا ، قېرىغاندا شۇنداق شەرمەندىچىلىكلەرگە قېلىشىمدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن . مېنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىم ئۆزۈڭگە ئايان ... نېمىشقا مەن شۇ لەنىتى تىللانى ئېرىتىپلا باشقا بىر نەرسە ياسىۋەتمىدىم ؟ ئۇنىڭدىن ئاجايىپ سىرغىلار ، ئېسىل ئۈزۈكلەر پۈتكەن بولاتتى . مېنى قايسى شەيتان ئازدۇردى ـھە ! نېمىشقا مەن ئۇ تىللانى باشقا ئادەم تېپىلمىغاندەك ئۆمەربايغا ساتقاندۇرمەن ؟ باراتبايغۇ بەگنىڭ شەھەرگە قويغان جاسۇسى ، ئۆمەرباي كىم ؟ نېمە دەپ ئۇ شۇ بىر تال تىللانى باراتباينىڭ ئالدىغا كۆتۈرۈپ باردۇ ؟.....»

ئۆمەربايمۇ ئۆيىگە ناھايىتى ئازابلانغان ھالدا قايتتى . كۆپ پايدا ئالىمەن دەپ ئاپىرىپ ، باراتبايغا بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويغان ھېلىقى تىللانى ئويلىسا ئىچى ئېچىشاتتى . ئۇ زەرگەرگە ساپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ بەرگەنىدى ـدە ! .... ئۇ ئۆيىگە كېلىپلا يۈرىكىنى تۇتۇپ ، ۋاي ۋايلاپ ئۆزىنى كۆرپىگە تاشلىدى . ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇۋاتقان كىچىك خوتۇنىنى قوپاللىق بىلەن قوغلاپ چىقىرىپ خىيالغا پاتتى .

« نۇردۇن ھاجى دىگەن قېرىنىڭ شۇ تىللانى كىمدىن سېتىۋالغانلىقىنى ماڭا ئوبدانراق چۈشەندۈرمىگىنىنى قاراڭلار !ــ دەپ ھەسرەتلىنەتتى ئۇ ، ــ ئۇنداق تۆگمەس خەزىنىگە ئۇچراپ قالغان يالاڭتۆشنى ئۆزۈملا ئىزدەپ تاپمايتىممۇ !... مەن ئۇنى تۇتۇشقا ئادەم چىقىرىپ ئۈركۈتىۋەتمەيتتىم ، تىللالارنى ئۇ قاراقچىلاردىن ئالامدۇ ياكى قانداقتۇر بىر ئىت يالىقىغا ئوخشايدىغان پاسكىنا چۆچەكلەرنىڭ ئىچىدىن تېرىۋالامدۇ ياكى بولمىسا پادىشاھلار يۇشۇرۇپ قويغان سىرلىق خەزىنىلەردىن ئوغۇرلاپ چىقامدۇ ، ئۇنىڭ بىلەن نىمە كارىم . مەن پەقەت ئۇنىڭ بىلەن شېرىك بولسام ، شۇ تۆگمەس خەزىنىلەرنىڭ ئورنىنى بىلىۋالساملا بولاتتى . ۋاي ئىست ، مانا ئەمدى باراتباينىڭ ئادەملىرى ئۇنى تۇتۇپ كېلىپ قىينايدۇ . ھېلىقى يالاڭتۆش ئالتۇن يۇشۇرۇنغان خەزىنىنى دەپ بەرمەي

قۇتۇلالمايدۇ . باراتباي تېخىمۇ بېيىپ كېتىدۇ . ئۇنىڭ چىرايلىق باغلىرى بىلەن خوتۇنلىرىنىڭ سانى يەنە ئاشىدۇ ...»

ئويلىغانسېرى ئۆمەربايىنىڭ يۈرىكى سانجىپ ئاغرىشقا باشلىدى . شۇ كېچە ئۇ تاۋار يوتقانلار ئۈستىدە ئۇياق بۇياققا ئۆرۈلۈپ تۈزۈكرەك ئۇخلىيالمىدى . تۈن ئاسمىنىدا يۇلتۇزلار كۆڭۈللۈك چاراقلىشاتتى . كەچ قالغان كارۋان قوڭغىراقلىرىنىڭ ئاۋازى سۇغا چۈشكەن تاشتىن پەيدا بولغان دولقۇندەك تۈن بوشلۇقىغا تەكشى قىلىپ ئۆچەتتى . قەيەردىندۇر بىر يولۇچى يىراقتىكى يايرىنى ، يارىنىڭ گۈزەل رۇخسارىنى كۈيلەپ ناخشا توۋلايتى . كېچىلىك مەنزىرە شۇنچىلىك گۈزەل ئىدى . تەبىئەت ئۆز تىنىقى بىلەن ھەممىنى پەپىلەپ ئۇيقۇغا ئۈندەيتى . لېكىن ئۆمەرباي ئالتۇن ۋەسۋەسىسىدە ئۇخلىيالماي ئازابلىناتتى .... تاڭ يورۇشى بىلەنلا ئۇ ئالدىراپ كىيىندى -دە ، زەرگەرنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى .

لوقۇلداپ ئاغرىۋاتقان بېشىنى چېكىلىۋالغان نۇردۇن ھاجى ئەمدىلا بامدات نامىزىنى تاماملاپ ، ناشتا قىلماقچى بولۇپ داستىخانغا كەلگەنىدى . بوسۇغىدا ئۆمەرباي پەيدا بولدى . بىر كېچىدىلا بايىنىڭ ئالمىدەك رەڭ بېرىپ تۇرىدىغان مەڭزىلىرى سولاشقان ، ئۇيقۇسىزلىقتىن كۆزلىرى قىزىرىپ ، كۆزىنىڭ جىيەكلىرى خالتىلىشىپ كەتكەنىدى .

- خوش ، قاق سەھەردىلا نېمىدەپ كەلدىلا ، باي !ـ دەپ چېچىلدى زەرگەر ئۇستا ، ـ باراتبايغا جاسۇسلۇق قىلمىسىلىمۇ ، ھەممە نېمىلىرى يېتىپ ئاشىدۇغۇ؟... ئېيتسىلا ، شۇ خىزمەتلىرى ئۈچۈن باراتباي سىلىگە قانچە پۇل تۆلىدى ؟

ـ نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىدىلا ، ھاجىم ؟ـ دەپ ياقىسىنى تۇتتى ئۆمەرباي ، ـ خۇداغا شۈكرى ، بىساتىمدىكى مال مۈلكۈم جاھاندارچىلىقىمغا يېتىدۇ . مەن تېخى باشقىلارنى سېتىپ جان باقىدىغان كۈنگە قالغىنىم يوق .

ـ ھەي تاڭەي ، مال دۇنياغا ھېرىس ئادەملەرنىڭ ۋىجدانىنىڭ خىرەلىشىپ كەتكىنىنى كۆپ كۆرگەنمەن .

ـ بۇ نىمە دېگەنلىرى ؟

ـ بولمىسا سىلى شۇ بىر تال تىللانى كۆتۈرۈپ باراتبايىنىڭ بوسۇغىسىدا نىمىگە ئۆملەپ يۈرىلا ؟

ـ مېنىڭ سەرراپ ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا ، ـ دېدى ئۆمەرباي زەرگەرنىڭ ئالدىدا باداشقانىنى قۇرۇپ

ئۆلتۈرۈپ ، ــ مەن ھەرقانداق ئالتۇن كۈمۈشنى ئالمەن ـ دە ، يەنە بىرىگە ساتىمەن ، خۇددى سىلىمۇ ھېلىقى تىللانى ئەكىلىپ ماڭا پايدىسىغا ساتقانغا ئوخشاش !

ــ ھەممە سەرراپ ئالتۇن كۈمۈشنى بازاردا ياكى دۇكىنىدا ئۆلتۈرۈپ ساتسا ، سىلى ئۆيىمۇ ئۆي كۆتۈرۈپ ساتىدىكەنلا ـ دە ؟

ــ سىلى ئۇنىڭ ئاجايىپ تىللا ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا .

ــ ئاجايىپ تىللا تاپسىلا باراتبايغا سوۋغا قىلىدىكەنلىدە ؟!

ــ مەن ئۇ كاززاپقا تىللا سوۋغا قىلمەنمۇ ، ساتقىلى ئاپارغان ،ـ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ئۆمەرباي ، ــ سىلى ئۇنىڭ شۇنداق قەدىمىي زامانلارنىڭ تىللالىرىنى سېتىۋېلىپ ساقلاپ يۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەرسىز بولسىلا كېرەك بەلكىم ... ئۆزلىرى كۆردىلا ، مەندىن ئۇ ھېلىقى تىللانى بىكارغىلا تارتىۋالدى . ماڭا ئۇۋال بولۇپ كەتتى . يەنە ئۇ سىلىنى چاقىرىپ كېلىپ ، بۇ تىللانىڭ نەدىن كەلگەنلىكى توغرىسىدىكى مەخپىيەتلىكلەرنىمۇ بىلىۋالدى . ئەمدى ئۇ تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى يىگىتنى تۇتتۇۋالسا ، خەزىنىنىڭ ئورنىنى بىلىۋالىدۇ ـ دە ، ئادەملىرى بىلەن بېرىپ ، بايلىقنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالىدۇ . بۇنىڭغا ئىچلىرى ئېچىشمامدۇ ؟ نېمىشقا ئۇ تىللانى ساتقان يىگىت توغرىسىدىكى گەپلەرنى باراتبايغا ئېيتىپ سالدىلا ؟ شۇ گەپلەرنى ماڭا نېمىشقا بۇرۇنراق ئېيتمىدىلا ؟

ــ سىلى مەندىن بۇ توغۇرلۇق سورىمىدىلا ـ دە ! ــ دەپ غودۇرىدى ئۇستا .

ــ توغرا ، ــ دېدى ئۆمەرباي ، ــ مەن بۇ توغۇرلۇق ئوشۇقچە گەپ سورىمىدىم . بۇنىڭدىن مېنىڭ قانچىلىك توغرا نىيەتلىك ئادەم ئىكەنلىكىمنى پەملىسىلە بولىدۇ . ھازىر بولسىمۇ سىلى ماڭا ئۇ گەپلەرنى تولۇقى بىلەن ئېيتىپ بەرسىلە . ئۇ تىللالارنى ئالدى بىلەن ئىككىمىز تاپقان ، تاغارلاپ ئالتۇن تۇرغان خەزىنىلەرمۇ چوقۇم بىزنىڭ بولۇشى كېرەك . بىلدىلىمۇ ، ھۆرمەتلىك ھاجىم شوڭا ، سىلى ماڭا راست گەپنى قىلسىلا ، زادى ئۇ تىللا نەدىن كەلگەن .؟

ــ مەن ھەممە گەپنى باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتتىمغۇ ؟ يەتمىگەندەك ، سىلى نىمانداق قاق سەھەردە كېلىپ مېنى سوئال سوراققا ئېلىۋېرىدىلا ؟

ـ سىلى مېنىڭ مەقسىدىمنى نىمانداق چۈشەنمەيدىغاندىلا ؟ بىز ئۇ خەزىنىلەرنى باراتبايدىن بۇرۇنراق تېپىۋېلىشىمىز كېرەك . قارىسىلا ، سىلىنىڭ بۇ ھويلا ئارامىلىرى نېمە دېگەن تار ، نېمە دېگەن كۆرۈمسىز ، بىز ئالتۇنلارنى تاپقاندا مەن ھازىرقى باغلىق قورو جايىمنى سىلىگە بېرىۋېتىمەن . ئۆزۈم تېخىمۇ ئازادە ، ياخشىراقنى ئالىمەن . كۆردىلىمۇ ، ھېلىقى باراتباي دېگەن قىمارۋاز ئوغرى نېمە دېگەن راھەتتە ياشىغان ـ ھە ؟ تېخى شۇنىڭغىمۇ شۈكرى قىلماي ، خەزىنىلەر بار جايغا بىزدىن بۇرۇنراق بېرىپ ھەممىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماقچى … سىلىگە يەنە دۇكانلىرىمغا كېلىپ كېتىپ يۈرگەن قىز چوكانلارنىڭ ئەڭ چىرايلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىمەن .

ـ ماڭا چىرايلىق خوتۇنلارنىڭ كېرىكى يوق ، ئۆمەرباي ! ـ دەپ تېرىكتى ئۇستا ، ـ مەن قېرىدىم ، كۈچتىن قالدىم . ھازىر شۇ قېرى مومىيىممۇ ئوشۇقلۇق قىلىۋاتىدۇ .

ـ مانا سىلى مۇقەددەس جايلارنى تاۋاپ قىلغان ھۆرمەتلىك ھاجىم سىلى . ئاچچىقلىرى كەلمىسۇن ، قوزا ئۆلەمدۇ قويمۇ ، بۇ ياراتقان ئىگەمنىڭ ئىرادىسىدىكى ئىش . مەن بۇنى مۇبادا شۇنداق بولسا دېگەن ئويدا دەۋاتىمەن . ياخشى كۈنىنىڭ يامىنى بولۇپ كۆزلىرى يۇمۇلغىدەك بولسا ، نەزىر چىراقلىرىنى كاتتا ئۆتكۈزۈپ ، قەبرىلىرى ئۈستىدە چوقۇم ئېگىز گۈمبەزلەرنى ياساش لازىم بولىدۇ . بۇنىڭغىمۇ پۇل كېرەك ـ دە! …ئوبدانراق ئويلىنىپ باقسىلا ، يەنە ئۇنتۇپ قالغان ، قېپقالغان گەپلەر باردۇر؟

ئۆمەرباي يوغان گەۋدىسىنى ئالدىغا ئېگىشتۈرۈپ ئۇستىنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .

ـ قېپقالغان گەپلەر دېدىلىما ؟ ـ دەپ ئېسىگە ئالدى ئۇستا . كاتتا نەزىر چىراغ ، ئېگىز گۈمبەزلەر توغرىسىدىكى گەپلەر ئۇنى خېلىلا ئېرىتكەنىدى .

ـ ھە ، ھېلىقى تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان يىگىت ئېيتقان گەپلەردىن ئۇنتۇلۇپ قالغانلىرى بارمۇ ؟ دېمەكچىمەن . سىلى ياشانغان ئادەم ، بىرەر مۇھىم گەپ سۆز ئەسلىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ قالغان بولۇشىمۇ مۇمكىن .

ـ راستىمنى ئېيتسام ، مەن بۇ تىللانىڭ بىزگە بۇنچىلىك ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلىمىغان ئىكەنمەن .

ـ راست ، سىلى بۇنى ئويلىمىدىلا ، مەنچۇ ….

ـ توختىسىلا ، توختىسىلا ، ئۆمەرباي !ـ دەپ ھاياجانلاندى ھاجىم ، ـ شۇ چاغدا ھېلىقى يىگىت ئۆزىنىڭ

ئىسمىنى چۆل بالىسىمۇ ، ياق ، چۆل ئوغلى دېدىمۇ ، ئەيتاۋۇر شۇنداق غەلىتە بىر نېمە دېگەندەك قىلىۋېدى . ئۆزى تۇزۇك يىگىتتەك كۆرۈندى . ھۆرمەت ئۈچۈن مەن ئۇنى دۇكاننىڭ ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتىم . دۇكاننىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئېشىكى تۇرۇپتۇ . ئېشەكنىڭ رەڭگىمۇ ئېسىمدە قالماپتۇ . ئىشقىلىپ ئاددىيلا بىر ئېشەك . ئۇ ئېشىكىنى مىنىپ ، ماڭغىلى تەرەددۇت قىلغاندا : ئوغلۇم ، شۇنداق تىللالاردىن بولسا يەنە ئۇدۇللا مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل . ياخشى باھادا ھەق بېرىپ رازى قىلىمەن ، دېدىم . ئۇ : «مۇشۇ تىللانى تېپىۋالغان يەردىكى توغراقلىققا پىچىقىم بىلەن بىر دۆگىلەك سىزىپ بەلگە قىلىپ قويغاندىم . يەنە تىللا ئۇچرىتىپ قالسام ، ساڭىلا ئەكىلىپ ساتىمەن ، چوڭ دادا» دېگەندى . بۇ گەپلەرنى مەن تۈنۈگۈن باراتبايغا ئېيتتىممۇ ؟ ئېسىمدە يوق .

ــ ئاغىزلىرىغا ناۋات !ــ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ئۆمەرباي ، ــ بۇ گەپلەرنى سىلى باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتمىغانتىلا ، ئەمدى يەنە مەڭگۈ ئەسلىرىدىن چىقىرىۋەتسىلە ، بۇ سىرنى باشقا ھېچكىمگە ئېيتقۇچى بولمىسىلا . غولىغا چەمبەر سىزغان توغراقنى ئۆزۈم ئىزدەپ كۆرەي . خۇدا بەختىمىزنى بېرىپ خەزىنىلەرنى تېپىپ قالساملا سىلىنىمۇ ئوبدان رازى قىلىمەن !

شۇنداق دېگىنىچە ئۆمەرباي زەرگەرنىڭ ئۆيىدىن ئوقتەك ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى . شۇ كۈندى باشلاپ ئۇنىڭ سەرراپ بازىرىدىكى دۇكىنى ئېچىلمىدى .

ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنىنىمۇ ئاچماي ، نەگىدۇر غايىپ بولغىنىنى ئاڭلاپ باراتباي ھەھيران بولدى . « ھەممە سىرنىڭ ئاچقۇچى مۇشۇ بىر تال تىللادا » دەپ ئويلايتى باراتباي قولىدىكى تىللانى ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاراپ . قارىغانسىرى ئۇنىڭدىكى سىزىقلار ، يالاڭاچ ئايالنىڭ سۈرئىتى ئۇنى غەلىتە ئويلارغا سالاتتى . باراتباي :«ئەجەپ ھە ! ئۆمەرباي نەگە يوقىلىپ كېتىدۇ ، خەزىنىلەرنى ئۇ ئۆزى يالغۇز ئىزدەپ چىقىپ كەتتىمۇ ياكى نۇردۇن ھاجىم ئۇنىڭغا ماڭا ئېيتمىغان بىرەر ئۇچۇرلارنى ئېيتىپ قويدىمۇ ؟...يەنىلا يىپ ئۇچى ئاشۇ قېرى زەرگەردە » دېگەن خۇلاسىگە كەلدى ـ دە ، ھارۋىسىنى قېتىشقا بۇيرىدى .

باراتنىڭ پەيتۇنى ئەگرى بوگرى ، توپىلىق كوچىلارنى چاڭغا كۆمۈپ ، پاكار تاملار بىلەن قورشالغان بىر ھويلا ئالدىغا كېلىپ توختىدى .

ــ كەلدۇق !ــ دېدى خىزمەتكار .

باراتباي كىرگەندە زەرگەر ئۇستا ئورۇن تۇتۇپ ياتاتتى . ھېلىقى تىللا ـقانداقتۇر خەزىنىلەر ھەققىدىكى خىياللار ئۇنىمۇ ھالىدىن كەتكۈزگەندى .

ـ ئۆمەربايىنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلەمسەن ، زەرگەر ئۇستا؟ـ دەپ سورىدى باراتباي زەرگەرنىڭ بېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ .

ـ مەن نەدىن بىلەي ، ـ دەپ تېرىكتى ھاجىم ، ـ ئۇ كىشى بىر يەرگە ماڭسا مەندىن سورايدىغانغا مەن ئۇنىڭ خوجايىنىمىدىم ياكى مەن كىمنىڭ نەگە بېرىپ نەدە تۇرىۋاتىدىغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرىدىغان بۇ شەھەرنىڭ بېگىمىدىم !< ئەسلىدە ئۇ « بۇ شەھەرنىڭ جاسۇسىمىدىم » دەپ باراتبايغا بىر تەككۈزمەكچىدى ، جۈرئەت قىلالمىدى .>

ـ خاپا بولما ، ھاجىم ـ دېدى باراتباي ، ـ ھېچبولمىغاندا ئۆمەرباي قېشىڭغا كېلىپ ، تىللا ھەققىدە يەنە بىر نېمىلەرنى سوراپ سېنى خېلى ئاۋارە قىلغاندۇر ؟

ـ ياق .

ـ سەن مۇنۇ تىللانىڭ ئۈستىدىكى بەلگىلەرگە يەنە بىر نۆۋەت قاراپ باق .

ـ شۇ تىللانى كۆرەرگە كۆزۈم يوق !ـ دەپ قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى ئۇستا .

ـ مېنىڭ دېگىنىم مۇنۇ قىپيالاڭاچ ئايال ، سەن ئۇنى كۆرىۋاتامسەن ؟ ئېھتىمان ، ھەممە سىر شۇنىڭدا بولسا كېرەك .

ـ مەن قىپيالاڭاچ ئاياللارنى كۆرۈشكە ئانچە خۇشتار ئەمەسمەن .

بۇ باراتبايىنىڭ خوتۇنبازلىقىغا دارتىملاپ ئېيتىلغان گەپ بولدى . باراتباي سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدى .

ـ سەن كۆپ يەرلەرنى ئارىلىغان ، كۆپنى كۆرگەن ھۆرمەتلىك ھاجىسم ، بۇ شەھەردە ھەممىدىن تارىخى ئۇزۇن ئۇستا زەرگەرسەن ، ـ دېدى باراتباي خوشامەت قىلىپ ، ـ مېنىڭ دىمەكچى بولغىنىم ، بۇ يەرگە قىپيالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغانغا قارىغاندا ، بۇ مۇسۇلمانلار پادىشاھى قۇيغان تىللا ئەمەسمىكىن دەيمەن ؟

ـ بەلكىم شۇنداقتۇر .

ـ شۇنداقلىقى شۇنداق ، ئەمسە بۇ تىللا بۇ يەرگە قانداق يوللار بىلەن كېلىپ قالدى ؟

زەرگەر ئۇستا بۇ تىللا توغرىسىدا ئەتەي باشقىچە بىر ھېكايە توقۇپ باراتبايدىن قۇتۇلماقچى بولدى ـ دە:

ـ مەن قارىمىسامۇ بىلەن ، يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بار مۇنداق تىللا سىرلىق ئارالدىكى خوتۇنلار مەملىكىتىدىنلا چىقىدۇ ــ دېدى .

ـ خوتۇنلار مەملىكىتى دېدىڭىزما ؟ـ ھەيران بولدى باراتباي ، ـ ئۇ قانداق مەملىكەت ؟ ئورنى قەيەردە ؟

ـ ئۇ ماڭىمۇ ، سىلىگىمۇ نامەلۇم بىر ئارالدا . شۇ سىرلىق ئارالنىڭ پادىشاھىلا مۇنداق تىللانى تارقىتالايدۇ . ئۇ مەملىكەتتە خوتۇنلاردىن باشقا ئادەم بولمايدۇ . ياش چاغلىرىمدا بۇ گەپلەرنى ئالتۇن سودىگەرلىرىدىن ئىشتكەنمەن ، كېيىن ، مۇقەددەس مەككىگە بارغاندا ، يىراق ئەللەردىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئاغزىدىنمۇ ئاڭلىغانىدىم .

ـ ئۇلار ئۇ غەلىتە مەملىكەت توغرىسىدا ساڭا يەنە نېمىلەرنى دىگەن ؟

ـ سودىگەرلەرنىڭ ئېيتىشىچە ، خوتۇنلار مەملىكىتىنىڭ پادىشاھىغا قاراشلىق بىر تۈپ ئاجايىپ دەرەخ بارمىش . ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى پۈتۈنلەي مانا شۇنداق تىللادىن بولىدىكەن . كېرەك بولغاندا شاھنىڭ خىزمەتچىلىرى ھېلىقى دەرەخنى ئىرغىتىپ ، خۇددى بىز ئۆرۈكلەر پىشقاندا ئىرغىتىپ ، يەرگە چۈشكەن ساپسېرىق ئۆرۈكلەرنى تېرىۋالغاندەكلا ئالتۇنلارنى تېرىۋالىدىكەن . ئاندىن ئايال پادىشاھ ئۇنىڭغا مانا مۇشۇنداق چوشىنىكسىز قاپارتما بەلگىلەرنى بېسىپ ، پۇل قىلىپ تارقىتىپ بېرىدىكەن .

ـ خۇدايا توۋا ! ـ دەۋەتتى باراتباي . خوتۇنلار مەملىكىتى توغرىسىدىكى سۆزلەر باراتباينىڭ ھەۋىسىنى تېخىمۇ قوزغاپ ، ئۇنى شېرىن خىياللارغا سېلىپ قويدى . پۈتۈن خەلقى خوتۇنلاردىنلا بولغان مۇنداق مەملىكەتتە ئېھتىمال ئاجايىپ نازىنلار تولۇپ تېشىپ ، ئەرگە تەشنا بولۇپ زېرىكىپ تۇرۇۋىشىدىغاندۇر .؟ دەپ ئويلىدى ئۇ ، ـ ئەگەر سەن ئېيتقان ئۇ ئارالدا ئەرلەر بولمىسا ، ئۇلار قانداق كۆپىيىدۇ ؟ـ دەپ ئۆز گۇمانىنى ئېيتتى باراتباي ، ـ بەلكىم ئۇلارغا ئوخشاش ماڭا ئوخشاش كېلىشكەن ، ئېگىز ، شاپ بۇرۇتلار لازىم بولۇپ تۇرىدىغاندۇر ؟

ـ ئۇلارغا سىلىگە ئوخشاش ئايغىرلارنىڭ كېرىكى يوق ، ــ دېدى زەرگەر .

ـ نىمىشقا ؟

ـ ئۇ يەردە خاسىيەتلىك بىر بۇلاق بارمىش . خوتۇنلار شۇ بۇلاق سۈيىدە يۇيۇنسىلا ھامىلدار بولۇپ قالىدىكەن . تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ ھەممىسى قىز بولىدىكەن . ئۇ يەردىكى خوتۇنلار ئەر دىگەننىڭ نېمىلىكىنى ،

ئۇنىڭ نېمىگە لازىم بولىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيدىكەن . كىمكى تاسادىبەن ئوغۇل تۇغۇپ قويسا ، غەلىتە بىر نېمىنى تۇغۇپ قويغان سانىلىپ ئارالدىن قوغلىنىدىكەن .

ــ مۆجىزىلىك ئالەم ! ــ دەپ ياقىسىنى تۇتتى باراتباي ۋە ئۇ خوتۇنلار مەملىكىتىگە بىر ئامال قىلىپ يوشۇرۇنچە بېرىپ بېقىش خىيالىدىن دەرھاللا ۋاز كەچتى . چۈنكى ئۇ ئۆزىمۇ شۇ كۈنلەردە خوتۇنلىرىغا ئۆلگۈرەلمەي ۋە خوتۇنلىرى ئارىسىدىكى ماجىرالارنى كېلىشتۈرەلمەي خېلى جاپالارنى تارتىۋاتاتتى . كوچا كوچىلىرى خوتۇنلار بىلەن تولغان مەملىكەتكە بېرىش دېگەنلىك ، ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىش دېگەن گەپتە ! ... ئەمما ، ئۇ مەملىكەتنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرىخى بولىدىغان دەرەخ ئىكەن ....

ــ ئەگەر سەن ئىبىتقاندەك ، خوتۇنلار مەملىكىتى دېگەن نېمە راستىنلا بار بولسا ، ــ دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى باراتباي ، ــ دۇنيادىكى شۇنچە قۇدرەتلىك پادىشاھلىقلار نېمىشقا ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرەخلىرىنى تارتىۋالمايدۇ ؟

زەرگەر باراتباينىڭ بالىلارچە سوئالىغا كۈلۈپ قويدى .

ــ بۇ سىرلىق ئارالغا يېتىپ بارماق ئۈچۈن نۇرغۇن بەدەل تۆلىمەككە توغرا كېلىدۇ ، ــ دەپ چۈشەندۈردى زەرگەر ، ــ مۇبادا ، بىرەر كۈچلۈك پادىشاھلىق خوتۇنلار مەملىكىتىگە بېسىپ كىرىپ ، ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىپ يېڭىلىپ قالسا قاتتىق شەرمەندە بولىدۇ ، يېڭىۋالسا ھېچ بىر شەرەپ قازىنالمايدۇ . خۇددى سىلى بىلەن مېنىڭ خوتۇنلىرىمىزنى ئۇرۇپ دۇمبالىغىنىمىز بىزگە ھېچ قانداق شەرەپ كەلتۈرمىگەندەكلا بىر ئىش .

ــ ئۇنداقتا ، سەن دېگەن ھېلىقى سىرلىق ئارالغا ھېچكىم بارالمايدىغان بولسا ،سەن خوتۇنلار مەملىكىتىنىڭ دەپ ھۆكۈم قىلغان بۇ بىر دانە تىللا قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدى ؟

ــ دۇنيادا ــ دېدى نۇردۇن ھاجىم ، ــ سودىگەر دېگەن خەقلەرنىڭمۇ بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا . بۇ خەقنى خۇدا ياراتقان شەيتانلاردىن قالسىلا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان شەيتان دېيىشمۇ بولىدۇ ياكى ئۇلار ئادەم بىلەن شەيتاننىڭ ئارلاشمىسىدىن تۆرەلگەن بىرنېمىلەر بولۇشىمۇ مۇمكىن . دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئايىغى تەگمەيدىغان يەر بولمايدۇ . ھېلىقى ئارالغىمۇ ئەنە شۇلار يېتىپ بارالايدۇ . ئاڭلىشىمچە ، سودىگەرلەر يەلكەنلىك كېمىلەرگە تاۋار دۇردۇن ، ئۈنچە مەرۋايىت دېگەندەك خوتۇنلارغا لازىملىق مال پۈچەكلەرنى قاچىلاپ ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ،

ھېيقى ئارالغا يېتىپ بارىدىكەن ، ئارالنىڭ سۇغا يېقىن يېرىدە بىر ئوچۇقچىلىق مەيدان بار ئىكەن . سودىگەرلەر ماللىرىنى ئەنە شۇ ئوچۇقچىلىققا قويۇپ ، كېمىلەرگە چىقىپ بىر كۈن كۈتىدىكەن . ئەتىسى بارسا ئاپارغان ماللىرىنىڭ غايىپ بولغانلىقىنى ، ئۇنىڭ ئورنىغا پارقىراپ تۇرغان ئالتۇنلارنى قويۇپ قويغانلىقىنى كۆرىدىكەن . ئۇ يەردە ئەرلەرمۇ ئاياللارنى كۆرەلمەيدىكەن . ئاياللارمۇ ئەرلەرگە كۆرۈنمەيدىكەن . مۇنداق ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى بىر بىرىگە كۆرۈنمەي قىلىدىغان سودىنى سودىگەرلەر « جىن سودىسى » دەيدىكەن ...، ئەمدى ، ماۋۇ تىللانىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى سورىسلا ، ئۇنى بۇيەرگە ئۆزلىرى كۆتۈرۈپ كەلدىلە .

ـ ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ؟ بۇ تىللانى سەن ئۆمەربايغا ساتقان ، ئۆمەرباي مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ بارغان .

ـ ھە ، بۇ گەپنى سىلىگە نەچچە رەت ئېيتتىم ، ماڭا بولسا بۇ تىللانى بىرچوڭ كىشىسى ئەكىلىپ ساتقان .

ـ دىمەكچىمەنكى ، شۇ چوڭ كىشىسى بۇ ئاجايىپ تىللانى قانداق قولغا چۈشۈرۈپ قالدى ؟ سېنىڭ ئېيتقىنىڭچە بولغاندا ، ئۇ ھېچقاچان دېڭىزلارنى كېزىپ خوتۇنلار مەملىكىتىگە بارغان سودىگەر ئەمەس ـدە !؟

ـ يوقسۇ ، ئۇ ئۇنداق بىر سودىگەرلەرگىمۇ ئوخشىمايدۇ . ئېھتىمال ئۇ ئۆزى سودىگەر بولمىغان بىلەن ، قاچاندۇر بىر چاغلاردا شۇ تەرەپكە بارغان بىرەر چوڭ سودىگەرلەرنىڭ بىر نېمىسىنىڭ بىر نېمىسىدۇر ياكى ئۇ شۇنداق بىر سودىگەرلەر كۆمۈپ قويغان خەزىنىنى ئۇچرىتىپ قالغاندۇر ....

ـ ھەببەللى ! ـ دېدى باراتباي ، ـ ئەمدىلىكتە ئەقلىڭگە كەلدىڭ ، ئۇستا ، ئۇ چوقۇم شۇنداق خەزىنىلەرنىڭ بىرىنى ئۇچرىتىپ قالغان .

ـ ماڭا ئۇ خەزىنىلەر توغرىسىدا بىرنېمە دېمىگەنىدى .

ـ ئەلۋەتتە ئۇ ئېيتمايدۇ ـ دە!

ـ ماڭا ئۇ غولىغا دۈگىلەك بەلگە سېلىنغان بىر توغراقنىڭ يېنىدا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى ، ئويغىنىپ قارىسا ، يېنىدا بۇ بىرتال تىللانىڭ تۇرغانلىقىنى ئېيتقان ، بۇ گەپلەرنى مەن سىلىگە ئۆتكەندىمۇ دېدىم .

ـ نېمە دېدىڭ ؟!ـ دەپ سەكرەپ كەتتى باراتباي ،ـ ياق ، ئۇستا ، ئۆتكەندە سەن غولىغا دۈگىلەك بەلگە سېلىنغان توغراق توغرىسىدا ماڭا ھېچنەمەدېمىگەنىدىڭ . ئەمدى بۇ گەپلىرىڭ تولۇقراق بولدى .

نۇردۇن ھاجىم ئاغزىنى ئۆمەللەپ يەنە بىر نېمە دىگۈچە ، باراتباي ئالدىراپ ئۆيدىن چىقتى ـ دە ، مەپىسىگە

قاراپ ماڭدى .

سىرلىق چۆچەك

ئۆمەربايىنىڭ چۆل يولدا ئېشەكلىك يۈرگىنىگە بىر نەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ ئۇستىدىكى خۇرجۇنىنىڭ كۆزىدە ئۇزۇق تۇلۇك ، بىر كۆزىدە تۇلۇمدا سۇ بار ئىدى . ئېشەكنىڭ ئۇستىدە يەنە ئۆزىمۇ ئولتۇرىۋالغاچقا ، ئۇستىدىكى يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن بىچارە ئېشەكنىڭ بېلى ئىگىلىپ ، قۇملۇقتا پېتىقلاپ ئارانلا قەدەم ئالاتتى . قۇياشنىڭ ئوتلۇق تەپتى ، قىززىق قۇملۇقلاردىن ئۇرۇلىۋاتقان ئىسسىق شامال بايىنى چىلىق چىلىق تەرگە چۆمۈلدۈرەتتى . يول ماڭماقنىڭ زۇلۇمىدىن ۋايساپ ئۇ ئېشەك بىلەن تەڭ ئېغىر پۇشۇلدايتى . يول ئۇستىدە بىرەر تۈپ دەل دەرەخ ياكى ئەسكى تاملىقنىڭ سايىسى ئۇچىراپ قالسىلا ئاللا تۇۋا سالغىنىچە ئېشەكنى شۇ تەرەپكە تارتاتتى .

« تۇفى!ــ دەپ لەنەت ئوقۇيتى ئۇ بەزىدە قۇياشقا قاراپ ـــ ئاناڭنىڭ ھەققى باردەك مېنىڭ بېشىمدىن نېرى كەتمەيسىنا!»

شۇ تەرىقىدە قانچىلىك يول يۈرگىنىنى ئۆمەرباي ساناپ ئېزىپمۇ قالدى . ھېلىقى زەرگەر ئۇستا دېگەن توغراق بولسا تېخى كۆرۈنمەيتى .

« بەلكىم ، ھېلىقى تىللا ساتقان يالاڭ ئاياغ زەرگەرنى ئالدىغاندۇر ، ــ دەپ پاراڭلىشاتتى ئۆمەرباي ئۆزى بىلەن ئۆزى ، ــ شۇنچە كەڭ چۆللۈكتە دوگلەك بەلگىسى بار توغراقنى ئىزدەش سامانلىقتا يىڭنە ئىزدىگەندەكلا گەپ ئەمەسمۇ ؟ ياكى مەن ھېلىقى توغراق كۆنۈپىتىشتا بولسا ، كۆنچىقىشقا قاراپ كېتىۋاتقاندىمەن ...»

لېكىن ، تۆگىمەس بايلىقلار يوشۇرۇنغان خەزىنىنى تېپىش ۋەسۋەسىسى يەنە ئۇنى تېنچ قويمايتى . ئۇ ئازىراقلا سايىداپ ، يەنە كېلەڭسىز گەۋدىسىنى ئېشەككە ئارتىپ ئالغا ئىلگىرلەيتى .

بىر كۈنى ، ئۇ ئۇزاق يول يۈرۈپ ، ۋاقىت چۈشتىن قايرىلغاندا يېگى بىر توغراقلىققا يېتىپ كەلدى ـدە ، ئېشەكتىن چۈشۈپ ، ھېچنىمىگە قارىماي ، ۋايۋايلىغىنىچە بىرىپ ئۆزىنى توغراق سايىسىگە تاشلىۋەتتى . شۇ ھالەتتە

ئۇ بىر سائەت ، ئىككى سائەت ۋە بەلكىم ئۈچ سائەتچە ياتتى . ئويقۇغا ئوبدان قېنىپ كۆزىنى ئېچىپ ھەيران بولدى . خۇددى شۇ يەردە ـ ئۆزى سايىداپ ياتقان توغراقنىڭ غولىدا بىر دۈگىلەك بەلگە تۇراتتى .

ئۆمەرباي كۈتۈلمىگەن چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى . ئورنىدىن تۇرۇپلا ئۆزى ياتقان ھېلىقى يەردە تۇرغان ياغاچ چۆچەكنى كۆردى . چۆچەكنىڭ ئىچىدەساپسېرىق بىر مېتال پارقىراپ تۇراتتى . جىددىيلىشىپ كەتكەن ئۆمەرباي تىزلىرى تىترەپ ، دىمى سىقىلىپ ئولتۇرۇپ قالدى ۋە ھالسىز قوللىرىنى چۆچەككە سۇنۇپ ، چۆچەك ئىچىدىكى تىللانى ئالدى . بۇ تىللا ھېلىقى قېرى زەرگەرگە ياش بىر يىگىت ئەكىلىپ ساتقان تىللاغا ئوخشامدۇ يوق ؟ ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە قانداق بەلگىلەر بار ئۆمەرباي تۈزۈكرەك سەپسېلىشقىمۇ ئۈلگۈرمىدى . ھەيرانلىقتا ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى . چۈنكى ياغاچ چۆچەك ئىچىدە ئوخشاشلا يەنە بىر تال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . ئىككىنچى تىللانى ئېلىۋىدى ، چۆچەك ئىچىدە ئۈچىنچى بىر تىللا پەيدا بولدى .

ئۆمەرباي تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتى . ئۇ چۆچەككە يېقىنراق سۈرۈلۈپ تىللالارنى ئىككى قوللاپ ئېلىشقا باشلىدى . چۆچەكنىڭ ئىچىدىن بىر تىللانى ئېلىش بىلەنلا يەنە بىرى پەيدا بولۇپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئوچۇملىرى تولۇپ ، ئالتۇنلار يەرگە تۆكۈلۈشكە باشلىدى . باي ئاچكۆزلۈك بىلەن تىللالارنى يانچۇقلىرىغا قويۇنلىرىغا سالاتتى .بىردەمدىلا ئۇ ئېغىرلىشىپ ئورنىدىن تۇرالماي قالدى . چۆچەكتىكى كىشىنىڭ ئەقلىنى ئازدۇرىدىغان ئالتۇنلار بولسا تۈگەپ قالدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۆمەرباي بىردەم ئويلىنىپ ، ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن ، قاچىلارنىمۇ سۆرەپ چۈشتى ـدە ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ھەممە نېمىنى تۆكۈپ تاشلاپ ، چېپچىلىپ ياتقان تىللالارنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن خۇرجۇنغا تىقىشقا باشلىدى . ئاخىرىدا ئۇ ئىشتان چاپان ھەممە نېمىسىنى سېلىپ تاشلاپ قىپيالىڭاچ بولۇپ قالدى . كىيىملىرىنىڭ يەڭ پۇچقاقلىرىنى بوغۇپ ئالدىراشلىق بىلەن ئالتۇن قاچىلايتى باي . « ناھايىتى مەن شەھەرگە كۈندۈزى ئەمەس ، كېچىسى كىرەرمەن ، ــ دەپ ئويلايتى ئۇ ، ــ بىر تال تىللاغا مۇنداق ئەسكى كىيىملەردىن نەچچە قۇر سېتىۋالغىلى بولىدۇ . مۇنداق تىللالارنى تاغارلاپ ئۇسۇۋالىدىغان پۇرسەت كۈندە كېلەمدۇ ؟...»

ئۆمەرباي چۆچەك ئىچىدىكى تۈگىمەس تىللالار بىلەن قاراڭغۇ چۈشكىچە ھەپىلەشتى . ئاندىن پۇشۇلداپ يۈرۈپ ئالتۇنلاردى ئېشەككە ئارتتى . يۈكىنىڭ ئېغىرلىقىدىن ئېشەكنىڭ بېلى شۇنچىلىك ئېگىلىپ كەتتىكى ،

ئۆمەرباي ئۇنىڭغا مىنمەسلىككە ئۆزىمۇ رازى بولدى .

« تېز ماڭ ، ئېشىكىم !ــ دەپ ئېشەكىنى ئالدىراتاتتى ئۇ ، ــ شەھەرگە چاققانراق يېتەيلى ، تېخى ئىككىمىزنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى جىق . بۇ ئالتۇنلارنى تۆكۈۋېتىپ كېلىپلا يەنە ئالىمىز ، بەلكىم ئىككىنچى قېتىمدا مەن ئۇن يىگىرمە ئېشەك بىلەن كېلەرمەن ، ئەمما ، ھەممە ئېشەكىنىڭ ئالدىدا سەن ئۆزۈڭ ماڭىسەن ...قارا، مەن نېمىشقا ئىككىلا خوتۇن ئالغۇدەكمەن ؟ سەن چېغىڭدا ئالدىڭغا كەلگەن ھەر قانداق ياخشى چىشى بۇرادىرىڭدىن قايتمايسەنغۇ ؟...لېكىن مەن ئېشەك ئەمەس ـدە ! شۇڭا قائىدىلىك ئىش قىلمىسام بولمايدۇ . ئەلۋەتتە نىكاھلىق خوتۇنۇم تۆتتىن ئاشماسلىقى كېرەك . مەخپىي خوتۇنلىرىمنىڭ سانىنى بولسا ھېچكىمگە ئېيتمايمەن . ئۇلار ئون ، يىگىرمە ، يۈز بولسىمۇ بولىۋېرىدۇ . مەنمۇ باراتباي دىگەن ئوغرىدەك بىر قانچە يەردە كاتتا ئۆي ئىمارەت، باغلارنى قىلىمەن . ھەربىر باغدا ئونلاپ خوتۇنۇم تۇرىدۇ . بۇ خوتۇنلار مېنى بىر بىرىدىن قىزغىنىپ شۇنداق قىلىقلارنى قىلىپ كېتىدۇكى ، قىززىقچىلىقنى شۇ چاغدا كۆرىسەن ... سەن قاراپ تۇر ، ئۇچاغدا شەھەرنىڭ پۈتۈن سەرراپلىرى مېنىڭ ئايىغىمغا كېلىپ يىقىلىپ ئالتۇن تىلىشىدۇ . ھېلىقى يوغانچى باراتنى مەن ھەر كېچىسى ئايىغىمغا ئۆملەپ كېلىپ ئۆتۈكۈمنى تارتىدىغان ئىشقا قويىمەن ...»

ئۆمەرباي ئۆزىنىڭ شۇنداق شېرىن خىياللىرى بىلەن قىپىيالاڭاچ كېتىپ بارغانلىقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالغانىدى .

ئۆمەرباي كېتىپ ، ئەتىسلا ھېلىقى توغراقلىققا باراتباي يېتىپ كەلدى . ئۇ قاۋۇل بىر قېچىرنى مىنىپ ، ئوزۇق تۈلۈكىنى يېتەرلىك ئېلىپ يولغا چىققانىدى . بەلگە سېلىنغان توغراقلىقنى ئۇ قىينالمايلا تېپىۋالدى . ھەيران قالارلىقى ، ئۆمەربايىنىڭ قايسى يوللارنى ئايلىنىپ شۇنچە ئۇزاق مېڭىپ كەتكەنلىكى نامەلۇم ، بۇ توغراقلىق شەھەردىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە ئېگىز قۇم دۆۋىلىرىنىڭ ئارقىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇراتتى .

باراتباي غولىغا دۈگىلەك چەمبەر ئويۇلغان قېرى توغراقنى كۆرۈپ ، دەرھال قېچىرنىڭ بېشىنى تارتتى . « زەرگەر ئۇستا ئېيتقان توغراق مۇشۇمىدۇر، ئەمەسمىدۇر ، ئۇنداقتا بۇ يېقىنلا بىر يەردە بولۇپ قالدىغۇ؟» ــ دەپ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى ، ــ« ئوتۇنچى دىگەن خەق پالتىسى بىلەن مۇنداق توغراقلارغا خىيالىغا كەلگەن نېمىلەرنى ئويۇپ قويىۋېرىدۇ ـدە!» ھەر نېمە بولسا ئۇ بۇيەردە بىردەم توختاپ ، ئارام ئېلىۋېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى

لايىق تاپتى . باراتباي قىچىردىن چۈشۈپ ، قىچىرنىڭ ئالدىغا يەم قويدى . ئاندىن قىچىر ئۈستىدىكى چاققانغىنە گىلەمنى سۆرۈپ چۈشۈپ ، ھېلىقى توغراقنىڭ يېنىغا سالدى ـ دە ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇيقۇغا كەتتى .

باراتباي ئويغانغاندا كۈن كەچ كىرەيلا دەپ قالغانىدى . ئۇ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى . ئاستىغا سالغان گىلەمنى ئېلىپ قاقتى ـ دە ، تېڭىرقاپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ھېلىلا گىلەمنى سېلىپ ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك ۋە چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىرتال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . « توغرا ئىكەن ، توغرا ئىكەن !ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇ ، ــ زەرگەر ئۇستىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى توغرا ئىكەن !» باراتباي تىللانى قولىغا ئېلىپ ، ئۇ ياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاردى. بۇ دەل ھېلىقى ئۆمەرباي يېپەك ياغلىققا تۈگۈپ كۆتۈرۈپ كەلگەن تىللانىڭ نەق ئۆزى ئىدى .

« بۇ بىر تال تىللا بۇ يەرگە كىمنىڭ يانچۇقىدىن چۈشۈپ قالدى ؟ بۇ تىللالار ساقلىنىۋاتقان خەزىنىنىڭ ئۆزى ...»

باراتباي « خەزىنىنىڭ ئۆزى نەدە ؟» دېمەكچىدى . ئۇنىڭ تىللىرى تۇتۇلۇپ قالدى . ئۇ چۆچەك ئىچىدە تۇرغان يەنە بىر تىللانى كۆرۈپ قالغانىدى . باراتباي ئېڭىشىپ ئۇ تىللانىمۇ ئېلىۋىدى ، چۆچەكنىڭ ئىچىدە ئۈچىنچى بىرتىللا پەيدا بولدى . شۇ تەرىقىدە تۆتىنچى ، بەشىنچى ، ئونىنچى ...، يۈزىنچى تىللالارمۇ ئارقا ئارقىدىن چىققىلى تۇردى . باراتبايمۇ خۇرجۇن تاغار ، ئىشتان كۆڭلەك ، ھەتتا ئۆتۈكلىرىنىڭ قونچىنىمۇ ئالتۇنغا تولدۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ قىپيالاڭاچ بولۇپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى . لېكىن چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللا تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى . باراتباي ھالىدىن كېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى ـ دە ، يەنە چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . « نېمىشقا مەن شۇ چۆچەكنىڭ ئۆزىنىلا ئەكەتمەيمەن !؟» دېگەن پىكىر ئۇنىڭ كاللىسىغا كەلگەنىدى .

« توغرا ، مەن بۇ چۆچەكنى ئەكىتىشىم كېرەك ، ــ دەيتى باراتباي ، ــ بولمىسا ، بۇ يەردىن ئۆتكەن ھەر بىر يولۇچى مۇنداق تۈگىمەس تىللا چىقىدىغان چۆچەكنىڭ ئىچىدىن تىللالارنى خالىغانچە ئېلىۋېرىدىغان بولسا ، بازاردا ئالتۇننى پۇلغا ئالامدۇ ؟... بۇ چۆچەكنى ئۆيگە ئاپىرىپ يوشۇرۇپ قويىمەن ، كېرەك بولغاندا ، ئىشىك دېرىزىلەرنى دۈملەپ ، خاتىرجەم ئولتۇرۇپ ئۇنىڭدىن چىققان ئالتۇنلارنى تاغارغا قاچىلاۋېرىمەن !»

ئەمدى باراتباي چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللاغا نەزەر كۆزىنىمۇ سالمىدى . قولىنى سونۇپ چۆچەكنىڭ ئۆزىنى

تارتتى . چۆچەك قولىغا چىقىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇ ئىككى قوللاپ تارتتى . يارەببىم ! بۇ كىچىككىنە چۆچەكنى ئۇ قانچە قىلىپمۇ مىدىرلىتالمىدى . خۇددى ئۇ ئاشۇ قۇملارغا يىلتىز تارتىپ كەتكەندەك مۇستەھكەم تۇراتتى . باراتباي ئاچچىقىدا چۆچەكنى بىرنى تەپتى ـ دە ، ئۆزى « ۋايجان!» دېگىنىچە پۇتىنى تۇتۇپ پىرقىراپ كەتتى . ئۇ ياغاچ چۆچەكنى ئەمەس تاشنى تەپكەندەك بولغانىدى .

باراتباي يەرگە دۈم بولۇپ چۆچەكنىڭ ئاستىدىكى قۇملارنى تارتىپ ، ئۇنى كولاپ چىقىرىۋالماقچىا بولدى . ئۇنىڭ بۇ ئاۋارىچىلىكىمۇ ئۇنۇم بەرمىدى . قۇمنى قانچە كولىغانسىرى چۆچەكمۇ تەڭ تۆۋەنلەپ كېتەتتى . چۆچەكنى كۆمىۋەتمەكچى بولۇپ قۇمنى ئۇنىڭ ئۈستىگە تارتسا چۆچەكمۇ تەڭ ئۆرلەپ قۇمنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالاتتى .

ھېچ ئامال قىلالمىغان باراتباي ھېرىپ ئۆلەي دېدى . چۆل قاراڭغۇلۇشۇپ كەچ كىرمەكتە ئىدى . باراتباي چۆچەكنى ئەكىتىشكە كۆزى يەتمىدى ـ دە ، ئالغان ئالتۇنلىرىنى قېچىرغا ئارتىپ يولغا راۋان بولدى .

« بۇ ئالتۇنلارنى ئۆيگە ئاپىرىۋېتىپلا يەنە كېلىمەن ، ـ دەپ ئويلايتى باراتباي يولدا كېتىۋېتىپ ، ـ ئۆيلىرىمنى ، ئامبارلىرىمنى تىللاغا تولدۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، شۇ لەنىتى چۆچەكنىڭ ئۆزىنى ئوت قويۇپ ئۆرتەپ كۆزدىن يوق قىلىمەن .... ئاندىن مېنىڭ يۈزلەپ خوتۇنلۇرۇپ ، مىڭلاپ چاكارلىرىم بولىدۇ . خالىسام شەھەرنىڭ ئۆزىنى سېتىۋېلىپ شەھەر بېگىنى كۆتىگە تېپىپ قوغلايمەن . ئۇنىڭ خىزمىتىدىكى خوتۇنلارنىڭ چىرايلىقلىرىنى تالىۋېلىپ ، قالغانلىرىنى ئۆتۈكۈمنى تارتىپ ، پايتىمىلىرىمنى يۇيىدىغان ئىشقا سالىمەن ... ئۇ چاغدا مەن شەھەرنى شۇنداق قاتتىق باشقۇرىمەنكى ، شەھەر مۆتىۋەرلىرىنىڭ ھەممىسى ئالدىمدا ئۆملەپ يۈرىشىدىغان بولىدۇ ....».

ئەتىسى شەھەرگە بىرىنچى بولۇپ ئۆمەرباي يېتىپ كەلدى . كۈپكۈندۈزدە ، قىپيالاڭاچ ھالدا شەھەر دەرۋازىسىدىن ئېشىكىنى ھەيدەپ كىرىپ كېلىۋاتقان بۇ ئادەمنى كۆرۈپ دەرۋازىۋەنلەرمۇ قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى . كوچىدىكى خوتۇنلار چىرقىراشقىنىچە ئاللا تۇۋاسىلىپ ئۆيلىرىگە قېچىشتى . نېمە قىقاس چوقان ئىكەنلىكىنى بىلمەي دۇكانلىرىدىن يۈگۈرۈپ چىققان كاسىپلار ، سودىگەرلەر بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ كۈلۈپ دومىلاپ كېتىشتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى :

ـ ھوي ، بۇ ھېلىقى سەرراپ ئۆمەرباي ئەمەسمۇ ؟ ـ دېيىشىپ ھەيران بولاتتى . بەزىلىرى :

ـ بۇ ئادەم بىر نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا بىر ئوبدان دۇكان ئېچىپ ئولتۇراتتىغۇ ؟ ـ دېيىشەتتى . يەنە

بەزىلىرى :

ــ تووۋادەڭلار ، خالايىق ، تووۋادەڭلار !ــ دەپ ياقىسىنى تۇتاتتى .

بۇ قىززىقچىلىق تېخى بېسىلماي تۇرۇپلا ئارقىسىدىن باراتبايمۇ يېتىپ كەلدى . بۇ ئېگىز ، شادىپاچاق ، شاپ بۇرۇت ئادەمنىڭ يالاڭاچ تۇرغاندىكى ھالىتى تېخىمۇ كۈلكۈلۈك ئىدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەردە قالايمىقانچىلىق باشلىنىپ كەتتى . كىملەردۇر ئىسقىرتاتتى ، ئۇششاق باللار يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ئىككى يالاڭاچ بايغا چالما ئېتىشاتتى ، كىملەردۇر كۈلكىسىنى باسالماي قورسىقىنى تۇتقىنىچە دومىلايتى .

ــ ھاي خالايىق ، خالايىق دەۋاتىمەن !ــ دەپ ۋارقىرىدى ئۆمەرباي ، ــ سىلەر مېنى زاڭلىق قىلغىنىڭلارغا كېيىن پۇشايمان قىلىسىلەر ، قاراپ تۇرۇڭلار ، ئاز كۈندىن كېيىن شەھەرنىڭ ھەممە بايلىرى ئايغىمدا ئۆملەيدۇ ....

ــ راست ، سىلەر نېمىگە كۈلىسىلەر !؟ــدەپ ۋارقىرىدى باراتبايمۇ ، ــ مېنىڭ كىملىكىمنى تونىمايۋاتامسىلەر ؟ مەن كەلگۈسىدىكى شەھەرنىڭ بېگى بولىمەن . بەلكىم كېيىن پادىشاھمۇ بولارمەن . شۇچاغدا ھەي مەينەت تۆمۈرچى ، يوندىخور زاسۇپپەز ، سەت ھىجايغاق ساتىراش ...ھە ، قېرى مەزىن سەنمۇ بار ، ھەممىڭنى بىر بىرلەپ دارغا ئاسىمەن !....

ئۆمەرباي بىر بىردىن قېلىشماي ۋارقىراپ ، ئەتراپتىكىلەرگە ھەيۋە قىلغىلى تۇردى . ئۆزلىرىنىڭ يالاڭاچ ئىكەنلىكىنى بولسا ئۇلارنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتى .

- ماۋۇ ئېشىكىمنىڭ ئۈستىدىكى نېمە بىلەمسىلەر ؟ــ دېدى ئۆمەرباي ، ــ ئېشەكىنىڭ ئۈستىدىكى بەلكىم ئۈستىدىكىلىرى بىلەن شۇ ئېشەكنىڭ ئۆزىمۇ ھەممىسى ئالتۇن . ئاڭلاۋاتامسىلەر ؟ ھەممىسىلا قەدىمى پادىشاھلىقلار زامانىسىدا قويۇلغان ساپ ئالتۇن !

ــ سېنىڭ ئېشىكىڭنىڭ ئۈستىدىكى ئالتۇن بولسا ، مېنىڭ قېچىرىمنىڭ ئۈستىدىكى نېمىكەن ؟ــ دەپ مۆرىسىدىن تۇتۇپ تارتتى باراتباي ئۆمەربايىنى .

سېنىڭ قېچىرىڭنىڭ ئۈستىدىكىسىنى مەن نېمە بىلەي !ــ دەپ ئاچچىق گۆلەيدى ئۆمەرباي .

ــ ئەمسە كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قاراپ تۇر ـ ھە!

باراتباي قېچىرئۇستىدىكى ئىككى پۇچقىقى دارديىپ تۇرغان ئىشتاننى تارتىپ چۈشۈردى ـ دە ، ئىغنى يېشىپ ، ئىچىدىكى يەرگە تۆكتى .

ئىشتاننىڭ ئىچىدىن زادى نېمە چۈشەركىن دەپ ئەتراپقا ئولاشقانلار دىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، بويۇنداپ قاراپ تۇرۇشاتتى .

ـ ئاھاي ، بۇ نېمە !؟ـ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۆمەرباي ـ بۇنىڭ ھەممىسى ئېشەكنىڭ تېزىكىغۇ ، ئەمدى مېنىڭكىنى كۆرۈپ قوي .

ئۆمەربايمۇ ئېشكى ئۈستىدىن ئىشتىنىنى تارتىپ چۈشۈرۈپ ، ئىغنى يېشىپ ، ئىچىدىكىنى تۆكتى . ئۇنىڭدىنمۇ ئېشەك دەپ ئاتىلىدىغان پەس ھايۋاننىڭ تېزىكى چۈشتى . ئۆمەرباي بىلەن باراتباي كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىر بىرىگە بىر پەس قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى ـ دە ، باراتباي قېچىرغا ، ئۆمەرباي ئېشىكىگە قاراپ يۈگۈردى . ئۇلاغلارنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن تاغارلارنى سۆرەپ چۈشۈپ بىر بىرلەپ تۆكۈۋەتتى ، ھەممىسلا ئېشەكنىڭ تېزىكى بولۇپ چىقتى . ئۆمەرباي پۇت قوللىرى ھالسىزلىنىپ ، تېزەكنىڭ ئۈستىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى . باراتباي «ئاھ !» دېگىنىچە ئارقىسىغا ئۈچۈپ كەتتى . ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا « ئۇر! ھەيدە ! بۇ ئۇيياتسىز بەچچىغەرلەرنى !» دېگەن چۇقان كۆتۈرۈلدى . كىشىلەر ئىككى باينى دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە شەھەر دەرۋازىسىدىن ئاچىقىپ تاشلىدى .

دىيارىم تورىغا يوللىغان yarken غا تەشەككۈر

قۇم باسقان شەھەر

بارات بىلەن ئۆمەر ئېسىگە كېلىپ تەڭلا كۆزىنى ئاچتى . باشلىرىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇشتى . ئۇلار شەھەرنىڭ سىرتىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يېتىپ قالغانىدى . يىراق بىر يەردە شەھەر سېپىلى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئاكا ئۇكا بىربىرىگە قاراپ ، سەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ ، ئۇياتلىق يەرلىرىنى قوللىرى بىلەن يېپىشتى .

ـ سەن كىمسەن ؟ ـ دەپ سورىدى بارات ئاكىسىدىن .

ــ ئۆزۈڭ كىمسەن ؟ــ دېدى ئۆمەر ، ــ كۆزۈمگە تونۇشلا كۆرۈنىسەن ؟

ــ راست ، بىز قاچان ، قەيەردە ئۇچرىشقان ئىدۇق ؟

ــ ئۆزۈڭ دەپ باققىنە .

ــ ۋايتاڭەي ، ئېسىمگە ئالالمىدىم .

ــ توختا ، توختا . مېنىڭ ئېسىمگە كەلدى . سەن مېنىڭ ئىنىم بارات ئەمەسمۇ ؟

ــ سەن مېنىڭ ئاكام ئۆمەرمۇ ؟

ــ ھە مانا ئەمدى ئېسىڭگە ئالدىڭ .

ــ مەن قانداقسىگە سېنىڭ ئىنىڭ بولۇپ قالدىم ؟

ــ مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاندىنكىن ، سەن مېنىڭ ئىنىم بولىسەن ـ دە.

ــ مەن سېنىڭ ئىنىڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئاكام بولىدىغانسەن ؟

ــ نېمىلەرنى دەۋاتىدىغانسەن ؟... مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئىنىممۇ ياكى سەن مېنىڭ ئىنىم بولغاچقا ، مەن سېنىڭ ئاكاڭمۇ ، ئۇ تەرەپلىرىنى مەنمۇ تازا بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ئىككىمىز قېرىنداش .

ــ ھە ، مېنىڭمۇ ئېسىمگە كەلدى ، ــ دېدى بارات .

ــ نېمە ئېسىڭگە كەلدى ؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەر .

ــ نېمە ئېسىمگە كەلدى ، بىردەمدىلا ئۇنتۇپ قالدىم .

ــ ھەر قاچان ، قاچاندۇر بىر چاغدا ، مۇشۇ شەھەرنىڭ سىرتىدا ، مۇشۇنداق ياندىشىپ ياتقىنىمىز ئېسىڭگە كەلگەندۇر ؟

ـ توغرا !ــ دەپ جانلىنىپ كەتتى بارات ، ــ ئۇ چاغدا ئىككىمىز بىر نەرسىنى تەڭ تۇتۇپ ياتقانىدۇق .

ــ نېمىنى ؟

ــ ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ؟... تىللا ، تىللا سېلىنغان خالتا !

ــ ھە ، ئېسىمگە كەلدى ، ـ دېدى ئۆمەر ، ــ كېيىن مەن ئۇ تىللالارنى خەجلەپ باي بىر خوتۇنغا ئۆيلەنگەن ، سەرراپ دۇكانلىرىنى ئاچقان ...

ــ مەنچۇ ؟ــ دەپ ئاكىسىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى بارات ، ــ مەنمۇ قوشلاپ خوتۇنلارنى ئالغان ، كاتتا باغلارنى بىنا قىلغان ....

ـ ئەمىسە سېنىڭ كاتتا باغلىرىڭ ، مېنىڭ مېھرىبان خوتۇنۇم ، سەرراپ دۇكانلىرىم قېنى ؟

ــ بىز چۈش كۆرگەن ئوخشايمىز !

ئاكا ئۇكا ئىككىيلەن جىمىپ كەتتى . بىر چاغلاردا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دەل مۇشۇ يەردە توقسان توققۇز تىللانى بۆلۈشەلمەي ئازارلىشىپ كەتكەنلىكىنى ، تىللا قاچىلانغان خالتا غايىپ بولغاندىن كېيىن بىر بىرىگە باتناپ ، قېرىنداشلىقتىن كېچىپ ، شەھەرنىڭ باشقا باشقا ئىككى دەرۋازىسىدىن شەھەرگە كىرىپ كېتىشكىنىنى ... يەنە شۇنداق نۇرغۇن ئىشلارنى ئېسىگە ئالماقچى بولغاندەك قىلاتتىيۇ، يەنە بۇ ئەسلىمىلەر تۇماندەك تارقىلىپ خىرەلىشىپ كېتەتتى . ئۆزلىرىنىڭ يەنە قانداق قىلىپ بۇ يەردە ، بۇ ھالدا ئۇچرىشىپ قالغىنىغا زادى ئەقلىنى يەتكۈزەلمەيتى .

ــ راست ، سەن مېنى قانداق تونۇۋالدىڭ ؟ــ دەپ سورىدى بارات .

ــ ئېسىڭدىمۇ ؟ــ دېدى ئۆمەر ، ــ بىز كىچىك ۋاقتىمىزدا « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭدە مۇشۇنداق قىيپالاڭاچ چۆمۈلۈپ ئويناپتۇق . ئاندىن ئۆستەڭ بويىدىكى قۇمدا مەن باشقا باللار بىلەن چېلىشاتتىم . بىرەرنى يېڭىۋالسام ، سەن خوشاللىقىڭدا سەكرەپ كېتەتتىڭ .

ــ بىغەملەر شەھىرى دېدىڭما ؟

ــ ھە ،« بىغەملەر شەھىرى» دە .

ــ ئەمىسە ، بىز بۇيەرگە قانداق كېلىپ قالدۇق ؟

ــ بىلمەيمەن .

بارات ئورنىدىن تۇرۇپ چۆلگە ماڭدى .

ــ نەگە ؟ــ دەپ سورىدى ئۆمەر .

ــ چۆمۈلمەن .

ــ توختا سۇدا ئېقىپ كېتىپ قالسەن .

ــ ئېقىپ كەتمەيمەن .

ــ ئېسىڭدىمۇ ؟ سەن ھەرقېتىم چۆمۈلگىلى ماڭغاندا ، ئاپام ئەنسىرەپ ئارقاڭدىن مېنى ئەۋەتتى .

ئۆمەر ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئىنىسىغا يېتىشىپ بىللە ماڭدى . ئۇلار كېتىۋاتقان يول پايانسىز چۆلگە ئېچكىرلەپ كېتەتتى . يولدا ئات ئۇلاغلارنىڭ تېزەكلىرى ئۇچراپ قالسا ، ئاكا ئۇكا بۇ ساپسېرىق نەرسىگە قاراپ ئۇزاق تۇرۇپ قېلىشاتتى ـ دە ، بىر بىرىنى نوقۇپ كۈلۈشۈپ كېتەتتى .

ئۇلار شۇ ھالەتتە قانچە كۈن يول ماڭغىنىنى ، قانچىلىك يول باسقىنىنىمۇ بىلىشمىدى . بۇ ئادەملەرنىڭ يالىڭاچ يۈرگىنىنى كۆزىگە سىغدۇرالمىغان يولۇچىلار ئۇلارغا كونا كىيىم كېچەكلەرنى كىيگۈزۈپ قويۇشتى . بۇ كىيىملەر ئۇلارنىڭ بوي تۇرقىغا توغرا كەلمىگەچكە ، باراتنىڭ كۆڭلىكى كالتە كېلىپ قورسىقى ئېچىلىپ قالغانىدى . ئۆمەرنىڭ تامبىلىنىڭ پۇچقىقى سۆرىلىپ باراتتى . بەزى كۈنلىرى ئۇلار قانداقتۇر بىر مەھەللىلەر يېنىدىن ئۆتۈپ قالاتتى . قەيەرلەردىندۇر پەيدا بولغان ئۇششاق باللار بۇ غەلىتە ئادەملەرنىڭ كەينىدىن چۇرقىراشقىنىچە خېلى يەرلەرگىچە ئەگىشىپ باراتتى ـ دە ، يەنە ئارقىدا قالاتتى . ئۇلار كىشلەر سۇنغان تاماقنى يەيتتى ، نەدە كۈن كەچ كىرسە شۇ يەردە ئۇخلايتى .

بىر كۈنى ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بىر توپ ئاتلىق كىشلەر يېتىشىپ كەلدى . ئاتلىقلارنىڭ ئەڭ ئالدىدا گۈزەل بىر قىز كېلىۋاتاتتى . ئۆزىگە ئوخشاش كېلىشىملىك بىر يىگىت ئۇنىڭغا ياندىشىپ ماڭغانىدى . ئارقىدىكىلەرمۇ بىر بىرىدىن سۇمباتلىق يىگىتلەر كۆرۈنەتتى . ئاكا ئۇكا يولنىڭ چېتىگە ئۆتۈپ ، ئۇلارغا ھەيران بولۇپ قاراشتى .

ــ سىلەر كىم بولىسىلەر ؟ ــ دەپ سورىدى ئاتلىقلار يول ئۈستىدىكىلەردىن .

ــ راست ، بىز كىم بولىمىز ؟ــ دەپ ئىنىسىغا قارىدى ئۆمەر .

ــ نەگە كېتىۋاتىسىلەر؟

ــ بىز نەگە كېتىۋاتاتتۇق ؟ــ دەپ ئاكىسىغا قارىدى بارات .

ــ ئۆزۈڭ چۆمىلمەن دېمىدىڭمۇ ؟ ــ دېدى ئۆمەر .

ــ ھە ، بىز « بىغەملەر شەھىرى» گە چۆمۈلگىلى كېتىۋاتىمىز ــ دېدى بارات .

ئاتلىقلار ھەيران بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى .

ـ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ نەدىلىكىنى بىلەمسىلەر؟ـ دەپ سورىدى ئۇلار.

ـ كىم بىلىدۇ؟ـ دەپ مۆرىسىنى چىقاردى ئاكا ئۇكا ئىككىيلەن تەڭلا .

ـ « بىغەملەر شەھىرى » گە بارماقچى بولساڭلار ھارۋىغا چىقىۋېلىڭلار.

ئاتلىقلارنىڭ ئارىسدا سايىۋەنلىك بىر ھارۋا تۇراتتى . ئاكا ئۇكا پالاقشىپ يۈگۈرگىنىچە ھارۋىغا چىقىشتى . ھارۋىدا ساقاللىق بىر بوۋاي ئولتۇراتتى . ھارۋا يەنە ئۇزاق يول باستى . بوۋاي ھارۋىغا يېڭىدىن چىققانلارنىڭ ئۇستىۋېشىغا پات پات قاراپ قوياتتى . بارات ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرالماي قالدى ـ دە ، ئاخىر يېنىدىكى ساقاللىق كىشىنى نوقۇپ :

ـ بوۋا ، ئۇستىمىزدىكى كىيىم كېچەكلەرگە قاراپ سەن بىزنى ھەر قاچان تازىمۇ بىر نامرات نەرسىلەر ئىكەن دەپ قالدىڭغۇ دەيمەن ؟ـ دەپ سورىدى .

بوۋاي ئۈندىمىدى .

ـسەن شۇنداق ئويلاۋاتىسەن ، ـ دېدى ئۆمەر ئىنىسىنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلەپ ، ـ ئەسلىدە بىز ناھايىتى دۆلەتمەن ئۆتكەن ئادەملەر ....كېيىن بىز قانداق بولۇپ گادايلىشىپ كەتتۇق ـھە؟!

ـ بۇنىڭ نېمە ھەيران قالغۇچىلىكى بار ؟ـدەپ ئېغىز ئاچتى بوۋاي ، ـ گادايلىق بىلەن بايلىقنىڭ ئارلىقى بىرقەدەملا .

ـ سەن بىر يۈزىگە يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى كۆرگەنمۇ ؟ـ دەپ سورىدى بارات .

ـ نىمە ؟ـ دەپ ئىتتىك بېشىنى كۆرۈردى بوۋاي .

ـ يالاڭاچ بىر خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى دەيمەن ؟

ـ كۆرگەن .

ـ راست كۆرگەنمۇ؟ـ دەپ ئاكا ئۇكا بوۋايغا تەڭلا تىكىلدى .

ـ بىرنى ئەمەس ، يۈزنى كۆرگەن .

ـ يۈزنى !؟

ـ ھە ، يۈزنى ، مەن ئۇنىڭ توقسان توققۇزىنى مۇشكۇلچىلىكتە قالغان بىر بۇرادىرىمگە يەتكۈزۈپ بەرگەن .

يەنە بىر تالنى ... يەنە بىر تالنى ئۆزۈممۇ ئىزدەپ تاپالمىغان .

ــ ئۇ بىر تال تىللانى مانا مەن كۆرگەن ، ـ دېدى بارات .

ــ ئاۋال مەن كۆرگەن ، ــ دېدى ئۆمەر .

ــ نەدە ؟... كىمنىڭ قولىدا ؟

ــ دەسلەپتە باشقىلارنىڭ قولىدا ئىدى . كېيىن بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشتى . بىزنىڭ قولىمىزدىن نەگە كەتتى بىلمەيمىز .

ــ شۇنداق ، ــ دېدى بوۋاي ، ــ بايلىق ئۇ ھېچكىمگە مەڭگۈلۈك ئەمەس . . .

ــ مەن دېمەكچىمەن ، ــ دەپ بوۋاينىڭ سۆزىنى تارتىۋالدى بارات ، ــ شۇ تىللاغا چۈشۈرۈلگەن يالاڭاچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى نېمە ؟ نېمىشقا ئۇ يالاڭاچ تۇرىدۇ ؟

ــ كىمكى ئۇنى قوغلىشىپ ۋەسۋەسىگە چۈشسە ، ــ دېدى بوۋاي ــ ئاخىرىدا ئۇنىڭ ئۆزى شۇنداق يالاڭاچ بولۇپ قالىدۇ .

ــ ئاكا ئۇكا ئىككىسى ئۇزاق جىمىپ كېتىشتى . ھارۋا ئۇلارنى بىر خىل تەۋرىتىپ ئىلگىرلەيتى . ئېغىر چاقلارنىڭ قۇملۇق يولدا قالدۇرغان ئىزى ئىلاندەك تولغىشىپ ئارقىدا قالاتتى .

ــ ئالدىمىزدا بىر دۆڭلۈك كۆرۈندى ! ــ دەپ ۋارقىراشتى ئاتلىقلار .

كۆزىنى يۇمۇپ خىيالغا كەتكەن بوۋاي لاپ قىلىپ كۆزىنى ئاچتى . ھارۋا ۋە ئاتلىقلار توختىدى . بوۋاي ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى .

ــ نېمە بوپتۇ ؟ـ دېدى ئۆمەر .

ــ ئۇقمىدىم ، ــ دېدى بارات .

ــ يۈرە ، بىزمۇ چۈشەيلى .

ئۇلارمۇ ھارۋىدىن چۈشۈپ ، بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن كەتتى .

ـ يېتىپ كېلىپتۇق . « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئورنى مانا مۇشۇ ، ــ دېدى بوۋاي ئاتلىقلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ .

بوۋاي كۆرسەتكەن تەرەپتە ــ تۈتاش كەتكەن قۇملۇقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېگىز بىر تۆپىلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى .

ــ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئورنى مۇشۇ دۆڭلۈكمۇ ؟

ــ ياق ، ــ دېدى بوۋاي ، ــ شەھەرنىڭ ئورنى دۆڭنىڭ ئارقا تەرىپىدە . بۇدۆڭلۈك بوۋاقلار قەبرىستانلىقى دەپ ئاتىلىدۇ .

ــ بوۋاقلار قەبرىستانلىقى !؟

ــ « بىغەملەر شەھىرى» دە بىر قېتىم شۇنداق ئاجايىپ بىر سايلام بولغان ، ــ دەپ كۈلۈمسىرىدى بوۋاي ، ــ ئاق كۆڭۈل ، ساددا شەھەر خەلقى ھېچقانداق ئەيىبى ، گۇناھى يوق ، پەرىشتىدەك پاك بىر كىشىنى ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلماقچى بولۇپ ئىزدەپ ئاخىرى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا تاتلىق ئۇخلاپ ياتقان بىر بوۋاقنى شاھلىققا كۆرسەتكەن . « بىغەملەر شەھىرى» گە ياۋلار بېسىپ كىرگەندە شەھەرنىڭ بوۋاق پادىشاھىنى ئىزدەپ تاپالماي يۈزلىگەن بوۋاقلارنىڭ كاللىسىنى ئالغان . كېيىن ئادەملەر بوۋاقلارنىڭ جەسەدىنى يىغىپ مانا مۇشۇ يەرگە ئەكىلىپ دەپنە قىلغان . ئىلگىرى بۇ يەر دۆڭمۇ ئەمەس ئىدى . ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بىلەن ، ئەتراپىنى قوم باسقانسىرى بۇ قەبرىستانلىقنىڭ ئورنىمۇ كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى . ئېھتىمال ، ھەممە يەرنى قۇم بېسىپ كەتكەندىمۇ بۇ يەر « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ بەلگىسى بولۇپ مەڭگۈ قەد كۆتۈرۈپ تۇرار ، قېنى ، شېھىتلارنىڭ روھىغا بىر دۇئا قىلايلى !

بوۋايغا ئەگىشىپ ھەممە دۇئاغا قول كۆرۈردى . ئۆمەر بىلەن بارات بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى ـ دە ، ئۇلارمۇ ئالقانلىرىنى ئېچىشتى .

ــ يۈرۈڭلار ، « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئورنىنى كۆرەيلى ، ــ دېدى بوۋاي دۇئادىن كېيىن .

كۆپچىلىك دۆڭنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى . ئۇ يەردىمۇ چېكى يوق قۇملۇق سوزۇلۇپ ياتاتتى . پەقەت ئىلگىركى ئۆي ئىمارەتلەرنىڭ چوقچىيىپ چىقىپ قالغان تاملىرىدىنلا قەدىمىي ، ئاۋات بىر شەھەرنىڭ ئىزناسىنى پەرىق قىلغىلى بولاتتى . « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئەڭ ئاخىرقى كوچىلىرىدىمۇ قۇملار ئۇچۇپ يۈرەتتى .

ــ شەھەرنىڭ ئادەملىرى قېنى ؟

ــ ئەنە ئاۋۇ تەرەپكە قاراڭلار .

يىراقتا بىر توپ ئادەملەر نەغمە ناۋا قىلىشماقتا ئىدى . بۆرىنىڭ ھۇۋلىشى ، كېچىدە چىققان بورانىنىڭ گۈركىرىشى ، ئانىنىڭ پەريادى ، نارسىدىلەرنىڭ يىغىسى ، نائىلاجلارنىڭ نالىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ كۈينىڭ لەرزىدە ئادەملەر ئەسەبىيلەرچە سەكرىشىپ ، باشلىرىنى كەينىگە تاشلاپ ، ياقىلىرىنى يىرتىشاتتى . شۇ تاپتا ئۇلار ئۈچۈن نە قۇياش ، نە يۇلتۇز ، نە ئالەم ، نە ئۆزلىرىنىڭ ھايات ماماتلىقى ھەممە نەرسە ئۇنتۇلغاندەك قىلاتتى . ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا بولسا رەھىمسىز قۇم ئېقىنى قايىنامدەك پىرقىرايتى .

ــ ئۇلار ، ــ دەپ چۈشەندۈردى بوۋاي ، ــ « بىغەملەر شەھىرى» دە ئاخىرقى جەڭ بولغان كېچىسى بۇلۇڭ پۇچقاقلاردا قېپقالغانلار . كېيىن بۇ ھالسىزلانغان شەھەردىكى بايلىقلارنى بۇلاڭ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە ئەتراپتىن مىڭلاپ قەلەندەر ، بۇلاڭچىلار ئېقىپ كىردى ۋە ئالدىغىنىنى ئېلىپ كېتىپ قېلىشتى . ئۇلارنىڭمۇ كۆپىنچىسى چۆل يوللىرىدا تىنەپ جىن ـ شاياتۇن ، ئېزىتقۇلارغا ئايلىنىپ كەتكەنمىش ...

ــ ھەي ئىست !ــ دېدى يىگىتلەرنىڭ بىرى ، ــ بۇگۈن ياكى ئەتە ، بۇ يەردە قالغان نەرسىلەرنىڭمۇ ھەممىسىنى قۇم يالماپ بولىدۇغۇ .

ــ « بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئاخىرقى ئادەملىرى پەقەت ئاشۇلارلىما ؟ــ دېدى يىگىتلەرنىڭ يەنە بىرى .

ــ يەنە بىزمۇ بار !ــ دېدى ھېلىقى گۈزەل قىز .

ــ قېنى ماڭا پالتامنى بېرىڭلار !ــ دەپ قولىنى سۇندى قىزنىڭ يېنىدىكى يىگىت ، ــ بوۋاقلار قەبرىستانلىقىنىڭ يېنىغا بىز باشقىدىن يېپيېڭى بىرشەھەر بىنا قىلايلى !

تۈگىدى

2008ـ يىلى 11ـ ئاينىڭ 8ـ كۈنى دىيارىم مۇنبىرىگە تولۇق يوللىنىپ بولۇندى.